รายงานสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

ประกอบชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ระดับภาคเหนือ

ระดับจังหวัด

ระดับโรงเรียน

โดย

เรณู อรรฐาเมศร์และคณะ

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
2554

รายงานสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภาคเหนือ

คณะวิจัย

เรณู อรรฐาเมศร์

ลาวัลย์ ถาพันธุ์

ปัญชลีย์ โพธิ์คงกิตติโชติ

ศักดิ์กฤษ จันทิมา

สุมาลี อวยพร

มนฤดี สารใจ

อ้อยทิพย์ ทองดี

อารีย์ บินประทาน

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2554

คำนำ

การสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ เป็นการย้อนกลับไปดูประสบการณ์ในภาคสนามที่ยุววิจัยปฏิบัติการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแต่ละระดับที่ยุววิจัยได้ใช้ความพยายาม ความสามารถ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คอยช่วยเหลือและเรียนรู้ไปด้วยกัน ในการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมของผู้คนในชุมชนที่ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตที่ก้าวผ่านมา สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ชุมชน ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงการใช้สมบัติชุมชน การปรับเปลี่ยนการทำมาหากิน จากฐานทรัพยากร ทักษะ และการสำนึกในอัตลักษณ์ของตนเอง

ผลงานฉบับนี้เป็นงานสังเคราะห์กระบวนการ 8 ฉบับเป็นความพยายามที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ของครูที่ปรึกษา ผู้ประสานงานจังหวัด และผู้ประสานภาค เพื่อจะได้เห็นขั้นตอนกระบวนการ ตั้งแต่การรู้จักการตั้งคำถามให้ได้ข้อมูลตามเป้าหมาย การฝึกหัดให้ยุววิจัย บันทึกขอมูล เขียนรายงาน เขียนเรื่องเล่า จนแหลมคมที่สุดคือความสามารถในการวิเคราะห์ แบ่งยุคประติศาสตร์ ตามความเปลี่ยนแปลงของแต่ละหมู่บ้านแต่ละพื้นที่ที่ศึกษา ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของนักวิจัยกว่าจะได้ผลงานบรรลุเป้าหมาย กุญแจที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดทุกมิติของการทำวิจัยนั่นเอง

คณะทำงานยุววิจัย

สารบาญ

หน้า

การสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ 1
เรณู อรรฐาเมศร์

การสังเคราะห์งานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ กระบวนการ: จังหวัดสุโขทัย 42
ลาวัลย์ ถาพันธุ์

การสังเคราะห์งานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ 98
กระบวนการ: โครงการมองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก:
กรณีศึกษาหมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย
ปัญชลีย์ โพธิ์คงกิตติโชติ

การสังเคราะห์งานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ 131
กระบวนการ: โครงการวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน ตำบลวังลึก
อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
ศักดิ์กฤษ จันทิมา

การสังเคราะห์งานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ 223
กระบวนการ : โครงการ “ผู้หญิง อยู่ไฟ” อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย
สุมาลี อวยพร

การสังเคราะห์งานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ 239กระบวนการ
: การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา จังหวัดอุตรดิตถ์

มนฤดี สารใจ

สารบาญ (ต่อ)

	หน้า
การสังเคราะห์งานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ กระบวนการ: โครงการผ้าทอมือกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ อ้อยทิพย์ ทองดี	314
การสังเคราะห์งานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ: การสังเคราะห์สื่อวีดิทัศน์ อารีย์ บินประทาน	354

การสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

เรณู อรรฐาเมศร์

การทำงานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือโครงการนี้มีนักวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาโครงการละประมาณ 5 คนต่อที่ปรึกษา 1 คน ต่อ 1 โรง ก่อนเริ่มโครงการ ผู้ประสานงานระดับภาคทุกภาค คือภาคเหนือ ภากลาง ภาคใต้ อีสานเหนือ อีสานใต้ รวม 5 ภาคได้ประชุมร่วมกับ ส ก ว. เพื่อรับแนวคิด และหาแนวทางประกาศรับข้อเสนอโครงการแบบเปิดกว้าง กล่าวคือมิได้เจาะเลือกรับเด็กเก่งหรือโรงเรียนที่มีชื่อเสียง จากนั้นจึงเริ่มการะบวนการทำวิจัย ซึ่งโครงการนี้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 ก่อนทำวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาโครงการยุววิจัย

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการหนุนเสริมยุววิจัยทำวิจัยและการเขียนรายงาน

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างคู่มือกระบวนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามประเมินผลงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การต่อยอดงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

รายละเอียดแต่ละขั้นตอนที่จะอธิบายต่อไปนี้เป็นการ สังเคราะห์ประเด็นทีละประเด็น แต่ในการปฏิบัติงานจริง ทุกประเด็น จะเรียนรู้และปฏิบัติไปแบบองค์รวม พัฒนาการของโครงการคือการเดินผ่านขบวนการวิจัย ไปตามลำดับ ได้แก่ การเก็บข้อมูล เขียนข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูล วิเคราะห์ยุคประวัติศาสตร์ทองถิ่น จนถึงการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1. ก่อนทำวิจัย

แสวงหาผู้ประสานงานจังหวัด

การเสาะหาผู้ประสานงานระดับภาค โครงการนี้ตัดสินใจเลือกอาจารย์ที่อยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นหลัก เพราะเป็นอุดมศึกษาที่กระจายอยู่ในท้องถิ่น ครอบคลุมทุกจังหวัด และมีวิสัยทัศน์ว่าเป็นอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นการทำโครงการนี้ก็จะเป็นการสร้างประสบการณ์ทั้งด้านการวิจัย และการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสถาบันการศึกษาไปในตัว วิธีการที่จะได้ผู้ประสานงานใช้วิธีการประสานเครือข่ายที่รู้จักในแวดวงวิชาการ และสอบถามจากผู้ปะสานงานและเชื่อมโยงพื้นที่ ของ ส ก ว. คืออาจารย์พัชรินทร์ ดำรงกิตติกุล การทำงานโดยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ 1 แห่งประสานงานดูแลโครงการ

ยุววิจัย 2 จังหวัด จังหวัดละประมาณ2 0 โครงการ ยกเว้น อุตรดิตถ์และ แม่ฮ่องสอน ดูแล 1 จังหวัด เพราะเริ่มทีหลัง ผู้รับผิดชอบทั้งหมดมีดังต่อไปนี้

ผู้ประสานงานเชียงใหม่และลำพูน

อาจารย์ณัฐพร จาดยางโทน อาจารย์อัมพวรรณ สุริยไชย

อาจารย์นัยนา ครุฑมือง

ผู้ประสานงานเชียงรายและพะเยา

ผศ.อัญชลี เท็งตระกูล ผศ.รัตนา นุบุญเลิศ ผศ.นารี จิตรักษา

ผู้ประสานงานจังหวัดกำแพงเพชรและตาก

อาจารย์สุภาภรณ์ พงศ์ภิญโญโอภาสและคณะ

ผู้ประสานงานจังหวัดนครสวรรค์และอุทัยธานี

ดร.ไชยรัตน์ ปรานีและคณะ

ผู้ประสานงานจังหวัดพิษณุโลก/สุโขทัย

ดร.นิคม นาคอ้าย และดร.ลาวัลย์ ถาพันธุ์

ผู้ประสานงานแม่ฮ่องสอน

คุณวิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์

ผู้ประสานงานอุตรดิตถ์

อาจารย์สงกรานต์ ถุงแก้ว

แผนผังการทำงานระหว่างภาคและจังหวัด

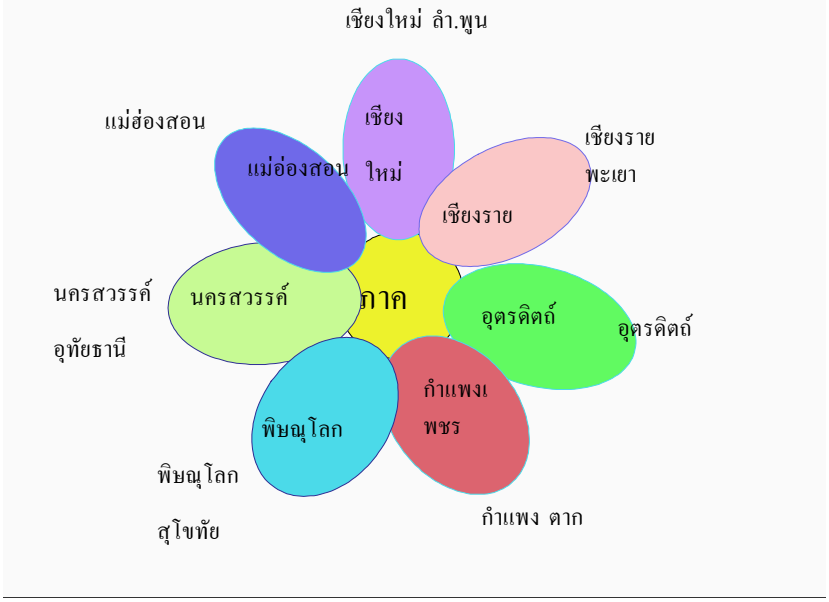

การประกาศข้อเสนอโครงการ

เริ่มต้นชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ประสานงานจังหวัดก่อนแล้วเริ่มดำเนินการ การประกาศข้อเสนอโครงการ ทำรูปแบบเดียวคือส่งจดหมายเผยแพร่ไปยัง ส พ ฐ. ปรากฏว่าแทบไม่ได้ผล เพราะผู้รับไม่สนใจ คิดว่าเป็นเรื่องผ่านมาให้อ่านเฉย ๆ ครูบางคนสนใจแต่ไม่รู้จะติดต่อไปที่ไหน กับใคร ส่วนที่ได้ผลมากขึ้น ได้มาจากผู้ประสานจังหวัดต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ ในที่สุดพบว่าการประสานส่วนตัว กับลูกศิษย์ หรือผ่านงานประชุมงานอื่นที่ตนเองทำอยู่จะได้ผลมากกว่า และต่อจากนั้นทีมภาคติดตามไปทำความเข้าใจโดยเปิดเวทีแนะนำโครงการ และเริ่มต้อนโดยทดลองให้ครูที่เข้าร่วมรับฟัง จัดกลุ่มเล็กลองฝึกการเขียนโครงการ จากสิ่งที่เป็นความคิด หรือข้อมูลที่มีอยู่ในตัวเอง รายละเอียดดำเนินงานมีดังต่อไปนี้

เมื่อประสานกับผู้ปะสานงานภาคครบถ้วนแล้ว จึงจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ กับผู้ประสานจังหวัด หลายประเด็น คือ แนวคิดจาก สกว. ดร. สีลาภรณ์ บัวสาย แนวคิดหลักมาจาก ส ก ว. คือต้องเปลี่ยนงานวิจัยที่เคยเป็นสมบัติของนักวิจัยมาเป็น สมบัติของเด็ก ของชุมชน การสร้างพลังเด็กโดยผ่านจากการทำวิจัย ที่ลึกไปกว่านั้นคือ ให้ยุววิจัยเกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่น มีความภูมิใจในท้องถิ่น ถ้าคนไม่ผูกพันกับรากเหง้าของตนเองแล้ว จะเกิดการดูถูกตนเอง ขาดภูมิต้านทาน จะรับอะไร ๆ เข้ามาก็ได้ ที่สำคัญที่สุดคือฝึกให้วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง เพราะเนื้อหาประวัติศาสตร์เป็นเรื่องความเปลี่ยนแปลง

แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยรศ.ดร.อรรถจักร สัตยานุรักษ์ แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ ประวัติศาสตร์คือความทรงจำร่วมการฟื้นความทรงจำจะทำให้เกิดพลังเพราะมันคือการฟื้นความสัมพันธ์ชุมชน ความทรงจำร่วมของชุมชนที่ถูกเบียดขับจึงเกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงของสังคมคือความรู้ที่ก้าวหน้าขึ้น สมบัติติสาธารณะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และวิธีทำกระบวนการทำงาน โดย เรณู อรรฐาเมศร์ อาจารย์ ชุติมา คำบุญชู ผู้ประสานจังหวัดลำปางมาช่วยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในฐานะที่เริ่มต้นมาก่อน

จากนั้นทีมกลางได้ออกจดหมายเชิญชวนส่งข้อเสนอโครงการไปยัง สำนักงานการศึกษาขั้นขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ปรากฏว่าเวลาผ่านไป 1 เดือน แต่ละจังหวัดยังไม่มีผู้ติดต่อเข้ามา แต่ทางผู้ประสานงานจังหวัด ได้แจ้งข่าวผ่านเครือข่ายนักศึกษาปริญญาโท และนักศึกษาภาคพิเศษที่ทำงานด้วยเรียนด้วยหลังจาก 1 เดือนผ่านไปมีการจัดประชุมโดยทีมกลาง ในระหว่างนั้นก็ใช้การติดต่อสื่อสารกับทางจังหวัดในช่วง 2 เดือน และประกาศข้อเสนอโครงการเพิ่มเติม มีการเผยแพร่

โครงการผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในแต่ละจังหวัด เผยแพร่ผ่านเครือข่ายของนักศึกษา ที่เป็นครูในแต่ละโรงเรียน ซึ่งเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ผู้ประสานงานจังหวัดเป็นอาจารย์สอนอยู่ เผยแพร่ผ่านเวปไซด์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เผยแพร่ผ่านเวปไซด์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีโครงการส่งเข้ามาเพียง 24 % เช่น เชียงใหม่ลำพูน มี 6 โครงการ นครสวรรค์ อุทัยธานี ไม่มีใครติดต่อเข้ามา ในที่สุด อาจารย์ไชยรัตน์ ปรานี จึงประสานงานผ่านงานประชุมโครงการอื่นที่รับผิดชอบอยู่ ในระหว่างพัฒนาโครงการนี้ ทีมภาคประสานกับทีมจังหวัด และทีมจังหวัดประสานกับทีมโรงเรียนพบปัญหาความไม่เข้าใจทั้งกระบวนการและ กรอบคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงได้มีมติกันให้ทีมกลางออกไปจัดเวทีแนะนำ ทุกจังหวัด

เปิดเวทีด้วยการเสนอแนวคิด 3 ประการ

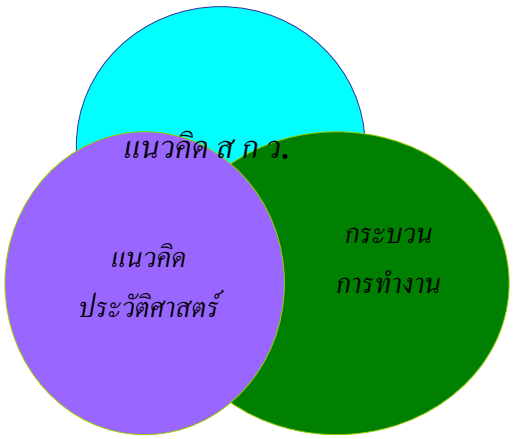

การเปิดเวทีเผยแพร่การเขียนข้อเสนอโครงการ ทีมโครงการฯ ผู้ประสานงานและผู้เชี่ยวชาญได้ลงพื้นที่ในแต่ละจังหวัดเพื่ออธิบายความเป็นมาของโครงการและแนวความคิดการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ให้กับทีมประสานงานจังหวัดและครูพี่เลี้ยงยุววิจัย 4 แห่งครบทั้ง 10 ทั้งจังหวัดด้วยกันคือ เชียงใหม่/ลำพูน กำแพงเพชร/ตาก นครสวรรค์/อุทัยธานี/พิษณุโลก และเชียงราย/พะเยา

กิจกรรมปฏิบัติการ มี 2 ช่วง กล่าวคือ ช่วงเช้า ให้แนวคิด ช่วงบ่ายให้เขียนข้อเสนอโครงการเมื่อโรงเรียนได้มารับฟังจุดประสงค์และแนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น จึงปฏิบัติการโดยครูที่ปรึกษาทดลองฝึกเขียนโครงการ ปรับโครงการและ

นำเสนอ จากการให้ข้อเสนอแนะของหัวหน้าโครงการและผู้เชี่ยวชาญ โดยให้การเสนอแนะเป็นรายโครงการ คาดหมายให้ครูเกิดการเรียนรู้อย่างชัดเจนนำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะกับนักเรียนได้

จากการเขียนจริงและการนำเสนอผลงาน จึงพบว่าต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด 3 ประการ คือแนวคิดอนุรักษ์ แนวคิดการพัฒนา คือคิดว่าโครงการจะต้องไปช่วยชาวบ้านทำอะไรในกิจกรรมของโครงการนี้เลย และขาดการคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยง ต้องเปลี่ยนเป็นมองเห็นการเปลี่ยนแปลง ที่ไปที่มาของปัญหา สามารถมองเชื่อมโยง ปรากฏการณในระดับโครงสร้างนี้ ส่งผลต่อชุมชนของตนเองว่าเป็นในลักษณะใด เมื่อฝึกปฏิบัติการแล้วให้นำเสนอเป็นกลุ่ม แล้วนำกลับไปเขียนต่อจนเสร็จ จากนั้น ผู้ประสานจังหวัดจึงได้ติดตามโครงการพิจารณา คัดสรรขั้นต้นและนำส่งมายังภาคเพื่อพิจารณาอนุมัติโครงการ

2.การพัฒนาโครงการยุววิจัย

การคัดกรองข้อเสนอโครงการและทำสัญญา

ในขั้นตอนนี้โครงการที่ทุกจังหวัดทยอยส่งเข้ามาจะมีข้อบกพร่อง 3 ประการดังข้างต้น เช่นผลที่คาดว่าจะ ได้รับ จะได้อนุรักษ์วัฒนธรรมแล้วคนจะได้ประพฤติตัวดีงามเหมือนเมื่อก่อน หรือจะได้เอาความรู้ไปพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ชาวบ้านจะมีน้ำใช้ในการเกษตรและมีวิธีจัดการน้ำปี้ โดยแบ่งน้ำใช้ในทุกหมู่บ้านอย่างพอเพียงและเป็นระบบ ในอนาคตจะมีวิธีการจัดการน้ำใช้ในการเกษตรอย่างไร ให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน และยังเป็นการศึกษาแต่เพียงประเด็นที่จะศึกษาเท่านั้น แต่ไม่สนใจเรื่องความสัมพันธุ์ของคน เช่น ต้องการ 1.สืบสานภูมิปัญญาของการทำมะพร้าวเผา 2.ได้ศึกษาวิธีการผลิตมะพร้าวเผา และมะพร้าวต้มในอำเภอแม่ใจ 3. ส่งเสริมให้มีการผลิตมะพร้าวเผาซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวแม่ใจเพื่อจำหน่ายในกาดฮิมตางอำเภอแม่ใจ ศึกษาและต้องการอนุรักษ์ เช่น

1) มีความเข้าใจพิธีกรรมการเลี้ยงผีเรือนของไทยทรงดำ

2) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการนำเอาระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม การมีศีลธรรมจริยธรรมและจิตวิญญาณความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนนำไปสู่การแก้ปัญหาทางสังคม

3) การรักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้ปะสนงานจังหวัดรับข้อเสนอโครงการ ตรวจรอบแรก แก้ไข แล้วจะส่งมายังทีม

กลาง เมื่อ ผู้เชี่ยวชาญและทีมกลางพิจารณาและแนะนำส่งกลับไป ปรากฏว่า โครงการหายเงียบไปเป็นเวลานาน ผู้ประสานงานจังหวัด ต้องจัดเวทีและเชิญทีมกลางไปจัดประชุมปฏิบัติการ เขียนโครงการอีกจังหวัดละครั้ง เพื่อจะให้ได้โครงการเข้าเป้าหมายที่วางไว้ แต่ทางโรงเรียนยังใช้เวลาอีกนาน จึงจะปรับโครงการเข้ามา เพาะประเด็นที่ให้แก้ไขครูพี่เยงค่อนข้างความสับสน เช่นการเน้นให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตามเวลาและบริบท ด้วยเหตุนี้ช่วง 2-3 เดือนแรกงานจึงไม่เข้าเป้าตามความคาดหมายของโครงการในช่วงแรกต้องการ 230 โครงการ เมื่อเพิ่มจังหวัดอุตรดิตถ์และแม่ฮ่องสอน อีกสองจังหวัดก็คาดหมายว่าจะได้ 270 โครงการ ดังแผนผัง

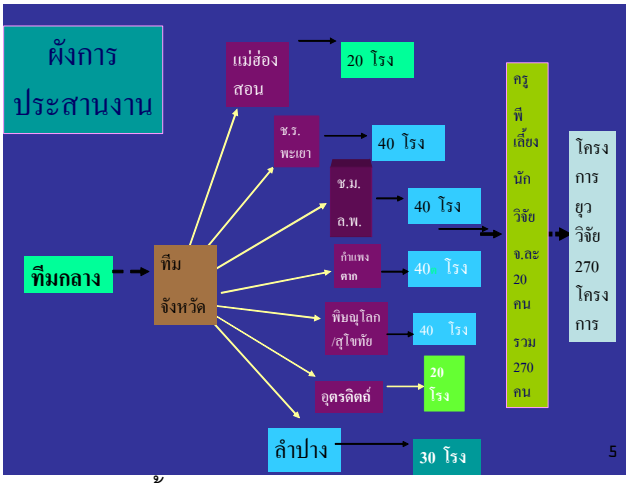

ช่วง 2 เดือนแรก มีโครงการส่งเข้ามา 126 โครงการ ซึ่งบางจังหวัดก็มีลักษณะซ้ำซ้อน คือโรงเรียนเดียวส่งมาหลายโครงการ และการเขียนโครงการก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่เช่นเดิม เป็นส่วนมาก ทางทีมจังหวัดก็ใช้วิธีแก้ไขโดยประชุมเวทีภาค เชิญทีมงานจังหวัดเข้ามาร่วมเรียนรู้ด้วยกัน ทีมจังหวัดมักจะมีงานมาก ไม่สามารถเข้าประชุมเต็มสองวันได้ จึงจัดการฝึกปฏิบัติการมากไม่ได้ ต้องให้นำเสนอตัวอย่างที่ถูกต้องและที่ผิดแล้วรับแนวคิดไปทำงานต่อในจังหวัด แล้วติดตามกันถึงที่สุด รอบที่ 2 ได้โครงการรวม 151 โครงการยังไม่เข้าเป้าหมายที่วางไว้

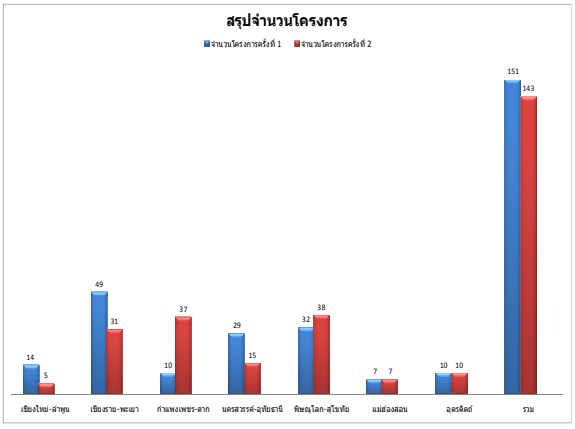

ช่วงท้ายของการพัฒนาโครงการใช้เวลา 12 เดือน (เริ่มงานตุลาคม 2552-เมษายน 2552 ประชุมทีมจังหวัด เพื่อทำความเข้าในแนวทางการคัดสรรโครงการ และเตรียมทำสัญญาเพื่อให้ทุนวิธีพิจารณาทุนให้มีมติข้อตกลงไปในแนวทางเดียวกัน ระหว่างการทำงานเดือนที่ 1- 2 ได้มีการติดตามโครงการใหม่ เป้าหมายหลักคือการหนุนเสริมแนวคิดประวัติศาสตร์ ปฏิบัติการจริง คือ ให้

ตรวจแนวคิดจากโครงการด้วยตนเอง ผู้ประสานจังหวัดบางคนสามารตรวจข้อเสนอโครงการได้และเป็นวิทยากรได้ คือผู้ประสานงานจังหวัดเชียงใหม่ แต่หาโครงการไม่เก่งเพราะสอนวิชาภาษาไทย และเข้ามาทำงานไม่นาน ไม่มีเครือข่ายศิษย์เก่าที่ไปสอนในโรงเรียน ทีมกลางคาดหมายว่าโครงการที่จะส่งเข้ามาใหม่ น่าได้รับการแก้ไขจากทีมจังหวัดมากขึ้นถูกต้องขึ้น

ช่วงเร่งรัดพัฒนาโครงการเพื่อเตรียมเซ็นสัญญา เริ่มเวทีแรกที่จังหวัดพะเยา ใช้วิธีการให้ครูที่ปรึกษานำเสนอโครงการ วิทยากรทีมวิพากย์โครงการแล้วปรับแก้ปรากฏว่าทำได้แต่เวลา 1 วันไม่พอ ครูที่ปรึกษาที่เขียนเสร็จแล้วก็แก้ไขส่งเลย อนุมัติเซ็นสัญญาด้วยวาจา แต่คนที่ไม่ได้เตรียมมาต้องนำกลับไปทำต่อ ซึ่งมีผลทำให้โครงการกลับคืนมาช้า

ปรับกิจกรรมเพื่อย่นระยะเวลา กิจกรรมวันรุ่งขึ้น 20 เมษายน 2552 เปิดเวทีที่จังหวัดเชียงราย ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการ กล่าวคือ รวบรัดไม่ให้ครูที่ปรึกษาเสนอ แต่ทีมวิทยากรอ่านโครงการมาล่วงหน้าแล้ววิจารณ์แต่ละโครงการ ส่วนมากก็ยังผิดจุดเดิม ๆ คือครูจะอนุรักษ์ แล้วพัฒนาชุมชน และขาดตัวละครเดินเรื่องราว

3. กระบวนการหนุนเสริมยุววิจัยทำวิจัยและการเขียนรายงาน

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการคือปรับวิธีคิด โดยการนำเสนอสาเหตุการตั้งคำถามย่อยที่ผิด คำถามปลายปิด มีแนวคิดเป็น เชิงอนุรักษ์และ เชิงพัฒนา เพราะความคิดของคนส่วนใหญ่ติดกับอยู่กับการ การแก้ปัญหาในยุคพัฒนา คือการต้านกระแสความรู้ที่มาจากภายนอกจึงหวนหาความรู้/เนื้อหาเดิม (ซึ่งนักวัฒนาธรรมได้เก็บรวบรวมมามากพอแล้ว) การแก้ไขทีมกลางได้เสริม ยุคของสังคมได้พัฒนามาถึงยุคสมัยใหม่และปัจจุบัน เป็นยุคหลังสมัยใหม่ที่การสื่อสารเข้ามามีบทบาทแทนที่สถาบันต่าง ๆ ทางสังคม (คือบ้าน วัด โรงเรียนไม่มีอิทธิพลต่อการให้การอบรม) ผลจากการจัดปฏิบัติการครั้งนี้ ครูที่ปรึกษาอาจารย์โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏมองเห็นภาพรวมการเปลี่ยนแปลงตามยุคของรัฐชัดเจนขึ้น เห็นได้จาก ครูบางคนเข้าใจ บางคนทำได้คือ สามารถประเมินข้อผิดพลาดและแก้ไขโครงการของตนเองได้ ส่วนที่เหลือรอดูโครงการที่ส่งกลับคืนมา ผลงานครั้งนี้ได้มีการพัฒนาโครงการกับผู้เข้าร่วม 9 คน พัฒนา 7 โครงการ และปรับโครงการที่เจ้าของไม่มาเข้าร่วม โครงการและส่งคืนให้แก้ไขร่วมกับทีมจังหวัด เชียงราย

การหนุนเสริม จังหวัดสุโขทัย อาจารย์ลาวัลย์ ทองมนได้ประสานกับ จังหวัด ได้ผนวกกิจกรรม กับจังหวัดและกิจกรรมของโครงการยุววิจัยเข้าด้วยกัน ทั้งกิจกรรมและงบประมาณ เพื่อนะมาช่วยรายจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น คือเป้าหมายของโครงการมี 20 คน 20 โครงการ แต่จังหวัดเข้าพัฒนาเพิ่มอีก 7 โครงการ ทางจังหวัดเชิญอาจารย์อรรถจักร สัตยานุรักษ์ และอาจารย์เรณู อรรฐาเมศร์ เป็นวิทยากรให้จังหวัดสุโขทัย ในขณะเดียวทางโครงการเราให้แนวคิดเสร็จแล้วก็ประเมินโครงการ จากกิจกรรมคือมีนักเรียนนำเสนอโครงการ 5 โรง อาจารย์ลาวัลย์ มีการเปลี่ยนแปลงตัวตนจากการเป็นนักวิจัยเชิงปริมาณ มาเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพ นอกจากนั้นยังสามารถปรับเปลี่ยนมาเข้าใจแนวคิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธุ์ชุมชนได้มากขึ้น ทำให้อาจารย์สามารถช่วยพัฒนาโครงการ ตัดสินใจแนะนำครูที่ปรึกษา ยุววิจัยได้อย่างดีละเอียดทุกขั้นตอน เป็นผู้ประสานโครงการระดับจังหวัดที่ทำงานได้สมบูรณ์

การนำเสนอผลงานของยุววิจัยประวัติศาสตร์ สุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยสนใจ ได้เข้าร่วมทั้งจังหวัด รวมแล้วมี 27โครงการ

ข้อที่ต้องสังเกตมี 2 ประเด็นคือการเชื่อมโยงประเพณีวัฒนธรรม เข้ามาสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนและการเปลี่ยนแปลง ที่มีผลทำให้ประเพณีเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นกับดักสำหรับโครงการที่เริ่มต้นจากประเด็นประเพณี พิธีกรรม และเป็นโครงการจำนวนมาก ในประเด็นนี้อาจารย์อรรถจักร สัตยานุรักษ์ได้สะท้อนกลับมาว่า ประเด็นนี้สำคัญ การทำให้ครูและนักเรียนเข้าใจว่าความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายไม่ได้เกิดขึ้นในสุญญากาศหรือเกิดขึ้นเพราะคน (เด็กวัยรุ่น) ไม่สนใจประเพณี หากแต่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับชุมชน/สังคม และคนกับธรรมชาติ (นิเวศ)

การข้ามกับดักนี้ (ข้ามได้แต่ไม่ทั้งหมด) คิดว่าเป็นเพราะโครงการเราพยายามอธิบายโดยการยกตัวอย่างประกอบให้เห็นว่าเมื่อสภาวะเศรษฐกิจโดยเฉพาะการทำมาหากินเปลี่ยนแปลงไปคนก็สัมพันธ์กับคนอีกลักษณะหนึ่ง สัมพันธ์กับธรรมชาติอีกลักษณะหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ถ้าจะช่วยผ่อนแรงอาจารย์ในการทำงานช่วยครูและยุววิจัย ในการถ่ายทอดกระบวนการทำวิจัย น่าจะพิจารณา การใช้เครื่องมือช่วยให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งอาจจะทำให้ความรู้ ความเข้าใจของครู และยุววิจัยเจือจางลงไปบ้างแต่ก็จะช่วยประหยัดเวลาและทุ่นแรงมากกว่าการจะไปลงคลุกทุกโครงการและทุกขั้นตอน ซึ่งในการปฏิบัติงานจริงไม่อาจทำได้ แต่ในโครงการนี้สิ่งที่อาจารย์ทำเป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะเป็นโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้อย่างเข้มข้น ผลงานจึงเกิดขึ้นจนเกินความคาดหมาย

อาจารย์สงกรานต์ผู้ประสาน โรงเรียนในอุตรดิตถ์อย่างใกล้ชิดกล

การลงพื้นที่หนุนช่วยจังหวัดอุตรดิตถ์ การตั้งคำถามวิจัย การแบ่งยุคให้เห็นความเปลี่ยนแปลง ผู้เข้าประชุมประกอบด้วยครูพี่เลี้ยงและ นักเรียน ความจริงเตรียมเป็นเวทีฝึกตั้งคำถาม ซึ่งต้องอาศัยปราชญ์ชาบ้านเป็นผู้เล่าเรื่องตามคำถาม จึงเป็นการให้แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกครั้ง และให้ผู้เข้าร่วมพัฒนาโครงการ กระบวนการปฏิบัติการมีดังนี้ เริ่มจาก แนะนำแนวคิด และวิจารณ์ตัวอย่าง ของเชียงใหม่ และโครงการของอุตรดิตถ์ที่ส่งเข้ามา ช่วงสองเวลาบ่ายให้ผู้เข้าร่วมเขียนโครงการ โดยดูตัวอย่างจากโครงการที่ผ่านแล้ว ผลปรากฏว่าผู้เข้าร่วมสามารถเขียนโครงการได้ดีขึ้น บางโครงการแนวคิดผ่าน เพียงแต่ต้องกลับไปเขียนรายละเอียดให้สมบูรณ์แล้วส่งเข้ามาพิจารณา จังหวัดนี้บางครั้งผู้ช่วยอาจารย์ไม่ว่างทำให้ผู้ประสานงานต้องยุ่งกับงานธุรการ จึงไม่มีเวลาเรียนรู้กับเวทีเต็มที่ อย่างไรก็ตามอาจารย์ก็เข้าถึงโรงเรียนและผู้ให้ข้อมูลได้ดี จึงสามารถสร้างโครงการยุววิจัยเด่นได้หลายโครงการ โดยเฉพาะการเตรียมปราชญ์พื้นบ้านสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนคือผู้ให้ข้อมูลเป็นคนตัวเล็กตัวน้อย ที่มีความเกี่ยวของกับคำถามวิจัย พื้นที่อยู่ใกล้ สามารถดูความเปลี่ยนแปลงการย้ายพื้นที่ของชุมชนชัดเจน เช่น โครงการ“การเปลี่ยนแปลงของตลาดท่าเซา” ครูที่ปรึกษาสอนภาษาอังกฤษ แต่สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเคลื่อนไหว และ และการนำเสนอผลการวิจัยได้อย่างดี จนสามารถเป็นวิทยากรให้กับทีมกลาง ได้ครบกระบวนการ กล่าวได้ว่า ถึงแม้ผู้ประสานงานจะไม่ค่อยชัดเจนในแนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่ถ้ามีเวลาไปถึงโรงเรียนและพื้นที่ได้มาก ก็สามารถพัฒนาโครงการของโรงเรียนได้แม้จะไม่ทุกโรง เพราะโรงเรียนไม่ได้มีความรู้เป็นศูนย์ ในเรื่องนี้ต้องขอบคุณ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและ

พัฒนาของอุตรดิตถ์ ดร. (ซึ่งเคยเป็นผู้ประสานงานระดับจังหวัดให้กับ ส ก ว.ภาค) ที่เลือกคนที่สนใจให้กับโครงการของเรา

จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากโครงการมาล่าช้า จึงจัดประชุมทีหลัง และกระบวนการก็ทำถอดบทเรียนจากอุตรดิตถ์ว่าสามารถคิดหัวข้อโครงการ และพัฒนาโครงการได้เร็วภายใน 1 วัน จึงได้จัดกระบวนการดังนี้

เตรียมเอกสารให้แนวคิด 3 ประเด็น คือ

จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สู่การตั้งคำถามย่อย

ถอดบทเรียนสู่เสนอแนะปรับโครงการ

ตัวอย่างชื่อโครงการที่ส่งเข้ามา

ดร.เพ็ญจันทร์

ผลจากการจัดเวทีครั้งนี้ ผู้ที่เข้าร่วมสนใจมาก และเสนอสถานที่ให้ไปจัดประชุม ที่โรงเรียนจักรคำและ เชียงใหม่จะติดต่อโรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ และสนง. เขตต้องการเชิญวิทยากรไปให้ความรู้เพราะทางโรงเรียนมัธยมต้องสอนวิชาประวัติศาสตร์เพิ่มขึ้น ครั้งนี้ผลงานโครงการได้พัฒนาผ่านไป 12 โครงการ การพบกันครั้งนี้ได้ ดร.เพ็ญจันทร์ จากโรงเรียนจักรคำ คณาธรช่วยประสานจังหวัดลำพูน และจัดการประชุมให้ร่วมกับการอบรมประวัติศาสตร์โบราณสถานของ ส พ ฐ. ทำให้เกิดเวที ใหญ่และได้โครงการมากขึ้น

เวทีฝึกตั้งคำถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อผลงานของยุววจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ผู้เข้าร่วมประชุม 40 คน เปิดเวทีให้แนวคิด

เรื่องที่หนึ่ง การเก็บข้อมูลและการเปลี่ยนแปลงเป็นหัวใจของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เรื่องที่ สองประเภทของคำถาม ให้ความรู้ใหม่โดยนำเสนอตัวอย่างผลงานของยุววิจัยจังหวัดลำพูนลำพูน ที่สามารถนำเสนอผลงานการสัมภาษณ์ ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงให้ความรู้

เรื่องที่ สามคือ การแบ่งยุคในภาพรวมประเทศ

กิจกรรมปฏิบัติการคือติดตั้งให้ยุววิจัยฝึกตั้งคำถามจากภาพยนตร์เรื่องเทวดาท่าจะบ๊องจากนั้น ฝึกตั้งคำถามจากโครงการของตนเอง แล้วสัมภาษณ์ ปราชญ์พื้นบ้าน เสร็จแล้วนำเสนอผลงาน นำเสนอผลงาน อภิปราย ความรู้ที่ได้รับ แสดงความเห็นตามตัวชี้วัดคือ สามารถตั้งคำถามที่ได้เนื้อหายาว ๆ เป็นเรื่องราว คำตอบบอกความสัมพันธ์ของคนแบบเคลื่อนไหว แบ่งยุคได้ผู้ให้ข้อมูล มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่างกัน คือคุณยายเสนอ อายุ 83 ปี เป็นผู้มีฐานะดี มีไร่นา

ที่มี่นาที่สวน บิดาของท่าเคยเป็นกำนัลบุกเบิกที่นาได้ สองร้อยกว่าไร่ โดยมีลูกบ้านช่วยเป็นแรงงานคนที่สอง คุณยายแทนอายุ 77 และคนที่ 3 คุณยายทอง 75 เป็นคนยากจน

การประสานของมหาวิทยาลัยกำแพงเพชร กับศึกษานิเทศก์ เป็นการส่วนตัวได้รับความ

กลุ่มย่อยสัมภาษณ์ผู้เฒ่าหลังจากฝึกการตั้งคำถาม

ยุววิจัยนำเสนอผลงานต่อที่ประชุม

ยุววิจัยพาผู้เฒ่าผู้ให้ข้อมูลกลับ

ร่วมมือจาก ศ น .สุวิมล ผู้มีความสนใจและเป็นกำลังในการข้าถึงโรงเรียน นับเป็นกำลังที่สำคัญดีมาก

เวทีกำแพงเพชร เป็นการฝึกตั้งคำถาม ปฏิบัติการ 3 ชั่วโมง การฝึกครั้งนี้ยุววิจัยนำเสนอผลงานโดยสรุปข้อมูลได้มี 2 ประเด็นคือคนกำแพงเพชรอพยพมาจากลาว หลวงพระบาง นครชุม และการก่อตั้งชุมชนเป็นบ้านเรือนโดยเก็บเศษไม้ซุงแตกที่ลอยตามน้ำมาสร้างบ้าน

4. การสร้างคู่มือกระบวนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ในช่วงการพัฒนาโครงการ มาถึงการหนุนเสริมกระบวนการวิจัย และท้ายที่สุดการปรับปรุงการเขียนรายงาน พบว่าจุดที่ทีมกลางต้องไปช่วยหนุนเสริมนั้น จะเป็นการแก้ไขมนจุดเดิม ๆ เพียงแต่ต่างระดับกันเท่านั้น คือการปรับเปลี่ยนการอนุรักษ์ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและบริบท เลิกคิดเรื่องไปพัฒนา แต่ต้องรู้จักการเชื่อมโยงข้อมูลปลีกๆ ให้เห็นภาพแห่งความเป็นจริงเท่าที่จะเป็นไปได้

กล่าวได้ว่า การะบวนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นให้เห็นความเปลี่ยนแปลงคามสัมพันธ์ของชุมชน ได้สะท้อนออกมาเช่นเดียวกับข้อค้นพบอื่น ๆ ทางสังคม ว่ากระบวนการจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนวิธีคิด และในกระบวนการทำงานนี้ได้ออกแบบการปฏิบัติให้สอดคล้องกับสิ่งที่เราต้องการ ตามขั้นตอน 3 ลำดับดังนี้

ขั้นแรก เริ่มเปิดโครงการ และการพัฒนาโครงการ ผู้เชี่ยวชาญกระตุ้นคามคิดว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแตกต่างจากประวัติศาสตร์แบบที่เคยรู้จัก แต่หากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ให้ความรู้ใหม่คือ การเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนซึ่งเป็นคนตัวเล็กตัวน้อย การรื้อฟื้นความทรงจำของชุมชน ซึ่งก็คือการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ และความสัมพันธ์นั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและวันเวลาที่เคลื่อนไป ชุมชนมีสมบัติสาธารณะซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่เคยทำให้สามารถดำรงอยู่ได้ แต่สมบัติสาธารณะก็มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการ

ขั้นที่สองในขณะเดียวกัน ผู้ประสานงานก็ออกแบบการทำงานคู่ขนานไปกับการให้คงว่าความคิดนั้นคือ ให้เอาข้อมูลที่อยู่ในใจมาตั้งหัวข้อวิจัย ฝึกตั้งคำถามวิจัยให้สอดคล้องกับแนวคิดและย้ำซ้ำทวนในขั้นตอนการพัฒนาโครงการวิจัย มีการตั้งชื่อโครงการ การตั้งคำถามวิจัย จุดประสงค์ของการวิจัย ขั้นนี้จึงได้พบอย่างชัดเจนว่าความคิดของยุววิจัยและครูที่ปรึกษาติดข้องอยู่กับการอนุรักษ์ทั้งหมด จึงได้ให้ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นให้แก่ผู้ประสานงานจังหวัด และตรูที่ปรึกษา ออกแบบการเก็บข้อมูล การเลือกผู้ให้ข้อมูล โดยให้กำหนด อายุเป็นช่วง ๆ เพราะแต่ละคนจะมีข้อเท็จจริงของชีวิต ในช่วงอายุของตนเองชัดเจน ช่วงการัดช่วงอายุ เช่น อายุ 70-90,60-70, 50-60, 30-50,วัยรุ่น โดยถามข้อมูลเดียวกัน เพื่อจะได้พบการเปลี่ยนแปลงของข้อมูล เกี่ยวกับความคิดอนุรักษ์ ได้เพิ่มความรู้เรื่องวัฒนธรรม คือบทความเรื่อง มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม เพื่อให้ความเข้าใจใหม่เบียดขับ ความคิดความเชื่อเก่าแบบนุรักษ์ออกไป การเพิ่มความรู้ใหม่ได้ให้ในเวทีผู้ประสานจังหวัดครั้งหนึ่ง และทุก ๆ ครั้งที่ลงพื้นที่ แต่คาดว่าการติดตั้งความรู้ใหม่ที่ผู้ประสานจะมีพลังมากกว่า เพราะจะได้ใช้เป็นเครื่องมือในการปรับโครงการ ส่วนเวทีครูที่ปรึกษาบรรยากาศมักจะวุ่นวาย และความสนใจก็จะไปอยู่ที่จะเขียนโครงการให้ผ่าน จึงมีบางส่วนที่เข้าใจ บางส่วนก็เขียนตามคนอื่นเพื่อให้เสร็จ

อาจารย์สุภาภรณ์ ไม่ว่างแต่ทำงานเป็นทีม ลงไปถึงส.น.เขตและครู ได้ผู้ติดตาโครงการที่ดี

ขั้นที่สาม การบันทึกข้อมูล และการเขียนรายงาน ในตอนเริ่มงานการ ให้แนวความคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ก็ยังคงต้องให้หรือทบทวนอยู่ทุกครั้งทุกพื้นที่ ปัญหาของการเก็บข้อมูลมีหลายอย่างคือ การตั้งคำถามไม่เป็น ทำให้ชาวบ้านตอบอ้อมไปไกล คำตอบไม่ตรงตามที่ตองการหรือมิเช่นนั้นก็จะได้คำตอบสั้น ๆ ลักษณะคำถาม เช่น

วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

มีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง (โครงการวิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน)

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านใหม่ มีความเป็นมาอย่างไร

ผู้คนที่อาศัยในหมู่บ้านใหม่ ส่วนใหญ่อพยพมามาที่ใด

ประชากรในหมู่บ้านใหม่มีอาชีพอะไรบ้าง

หมู่บ้านใหม่มีลักษณะสังคมและวัฒนธรรมอะไรบ้าง

แหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชุมชนบ้านใหม่ มีแหล่งน้ำใดบ้าง

ชุมชนบ้านใหม่ใช้ปะโยชน์จากแม่น้ำแม่มอกในด้านใดบ้าง

ครูที่ปรึกษาได้เขียนบทเรียนสะท้อนปัญหามาให้ทางโครงการว่า ในช่วงแรกๆนั้น เราจะตั้งคำถามในลักษณะคำถามแบบกว้างๆ และมักเป็นคำถามปลายปิดที่ต้องการคำตอบว่า ใช่ไม่ใช่ และเป็นการตอบคำถามแบบสั้นๆ หรือเหมือนการตอบคำถามของข้อสอบ เพราะทั้งครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยก็ยังไม่ค่อยเข้าใจการตั้งคำถามการวิจัยครูเองก็เคยชินกับการถามแบบข้อสอบหรือการตั้งโจทย์แบบฝึกหัดให้นักเรียนทำ ก็ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลได้น้อยและไม่เป็นไปตามกระบวนการวิจัย(มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย") ข้อมูลเล่าปรากฏการณ์ย่างอ้อม ๆ หรือเล่าออกนอกเรื่อง และบางคนเล่ายาว ยุววิจัยจดไม่ทัน และนอกจากนั้นปัญหาหลักก็คือ ก็คือวิธีคิดถึงการเปลี่ยนแปลง ข้อมูลจึงขาดการจัดช่วงเวลา ถึงแม้ว่าจะเขียนถึงการเปลี่ยนแปลง เมื่อขาดเวลาและบริบท ก็ไม่อาจจะรู้ที่ไปที่มาของปรากฏการณ์ได้ ทางโครงการจึงเอาแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ เรื่องการแบ่งยุค มาปรับโดยเชื่อมโยงกับเนื้อหาของยุววิจัยในพื้นที่เข้าตามยุคให้มองเห็นเป็นตัวอย่าง แล้วให้ปฏิบัติการจัดข้อมูลของโครงการตนเองเข้ายุค โดยจัดยุคตามบริบทของหมู่บ้าน จากนั้นให้นำเสนอ วิทยากร คือเจ้าหน้าที่สนาม จะชวนวิพากษ์วิจารณ์ หลายคนสามารถประเมินของตนเองและเพื่อนได้ ส่วนผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าใจ และเพิ่มเล่าข้อมูลให้เห็นการเปลี่ยนแปลงชัดขึ้น เมื่อเข้าใจการจัดยุคแล้วก็ถึงขั้นต่อคือ การเขียนรายงานการวิจัย

การเขียนรายงานการวิจัย ครูพี่เลี้ยงและยุววิจัยไม่รู้จะเริ่มอย่างไร ความแคลงใจเรื่องวิจัยต้องมี 5 บทยังรบกวนใจอยู่ ทางทีมกลางจึงเพิ่ม รูปแบบการเขียน รายงานให้ แต่ยังพบปัญหาการเชื่อมโยง การเขียนเข้ายุคต่าง ๆ และเมื่อจัดยุคแล้ว ยังเอาข้อมูลมาสนับสนุนการวิจัยไม่เป็น

มีจำนวนไม่น้อยที่ การเขียนรายงานแต่ละยุค มีลักษณะการเขียนแบบสรุปความ ทั้งนี้กล่าวได้ว่าขาดการดึงเอาบริบทมาเชื่อมโยง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะข้อมูลไม่เพียงพอ กับปัญหาใหญ่อีกอย่างหนึ่งก็คือการไม่รู้เรื่องทางสังคม หรือเรื่องจริงของชีวิตที่มีความซับซ้อน และเกี่ยวพันกับบริบท สามรถสาวหาเหตุไปได้ถึงวิธีสอนแบบเก่า คือรู้แต่หนังสืออย่างเดียว ความรู้คือการท่องจำ มีครูพี่เลี้ยงหลายคนอุทานว่า การทำวิจัยคุณภาพที่แท้เป็นเรื่องง่าย ๆ เป็นเรื่องใกล้ตัว ไม่เคยคิดว่าว่าจะเป็นผลงานวิจัยได้ในที่สุดทีมกลาง จึงกำหนดโครงร่างการเขียนให้ แบบหลวม ๆ คือแบบแผนในการศึกษาชุมชน และตัดตอนจากรายงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2 เรื่อง ให้เป็นตัวอย่าง

1. **ตัวแบบการศึกษาชุมชน**

หัวข้อหลัก	**หัวข้อย่อย**	**ความเกี่ยวเนื่องของเนื้อหา**
การตั้งถิ่นฐาน	ชุมชน ประวัติชุมชน	ปรัมปราคตินิทาน
การอพยพ	สังคมชุมชน ภูมิอากาศ อาชีพ	ภูมิประเทศ–เศรษฐกิจ
ระดับชุมชน	หน่วยการตั้งถิ่นฐาน	หมู่บ้าน ชุมชนตลาด ฯลฯ

2. **ให้ตัวอย่างงานเขียน**รายงาน เมื่อประสานงานกับครูและครูพี่ที่ปรึกษาเรียกร้องอยากเห็นตัวอย่างการเขียนงานวิจัยจึงได้ให้ตัวอย่างการเขียนบริบท ด้านนามธรรมความเชื่อ ตำนาน และบริบททางกายภาพ และตัวอย่างการเขียนรายงาน 2 เรื่องคือ ตัดตอนจากประวัติศาสตร์บ้านแม่สาวเมืองหนอง และป่าละหอกกะสัง

ในพื้นที่สุดท้ายที่ได้ใช้คู่มือเต็มรูปแบบก็คือ การจัดกระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้ ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์และอุทัยธานี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ระหว่างวันที่ 3-4 เดือนตุลาคม 2552

การปฏิบัติตามรูปแบบที่ได้ทดลองมาหลายแห่งแล้ว คือการเก็บข้อมูล การตั้งคำถามและการเขียนเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ครั้งนี้ได้บทเรียนมาจากที่อื่นหลายครั้งแล้ว จัดรูปแบบให้มีให้ความรู้เรื่องกระบวนดังนี้ คือ

ทบทวนกรอบคิดการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การแบ่งยุค

จัดข้อมูลเข้ายุค โดยแบ่งกลุ่มปฏิบัติการย่อย ตามโครงการที่หัวข้อเข้ากันได้

ครูที่ปรึกษานำเสนอ

วิจารณ์ ตามเกณฑ์ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

และเพิ่มเติมเอกสารคู่มือ แนวทางการเก็บข้อมูล การตั้งคำถามและการเขียนเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

กระบวนการ

ให้ความรู้เรื่องกระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การแบ่งยุค

ปฏิบัติการย่อย จัดข้อมูลเข้ายุค

ครูที่ปรึกษานำเสนอ

วิจารณ์ตามเกณฑ์ ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ครั้งนี้เป็นการใช้และผลิตคู่มือภาคสนามที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ วันแรก เมื่อ 3 ตุลาคม 2552

ทบทวนแนวคิดกับขั้นตอนกระบวนการทำงานของยุววิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อเป็นการให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็นถึงกระบวนการดำเนินงานทั้งหมด ว่าที่ผ่านมาได้ทำอะไรบ้างแล้ว และจุดขาดคืออะไร

แผนภาพที่ 1 : กระบวนการวิจัยของ ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภาคเหนือ

วิธีการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ต้องเป็นการบันทึกคำพูดบอกเล่าของคน ในแต่ละช่วงอายุ ซึ่งต้องจดบันทึกแบบละเอียด และอ้างอิงบุคคล วัน เวลา ที่ได้สัมภาษณ์

<u>แผนภาพที่ 2</u> : การเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่จะศึกษา เชื่อมโยงกับบริบทชุมชนตามแต่ละช่วงเวลา

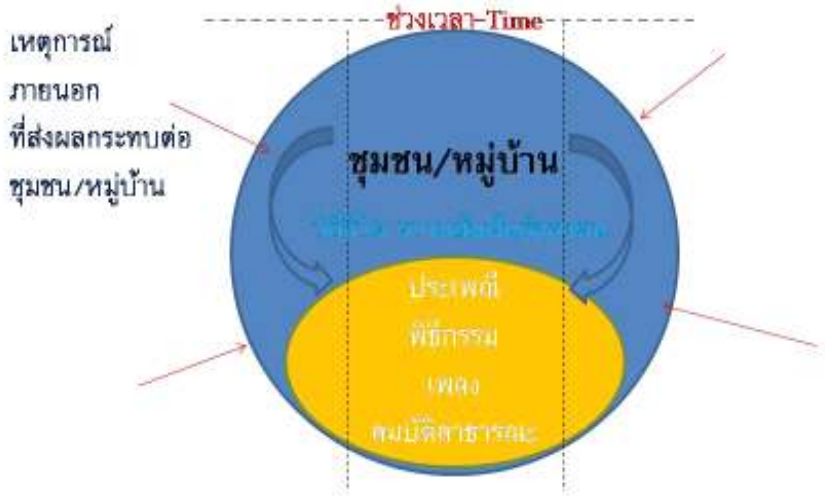

- อธิบายเรื่องประเด็นที่แต่ละโครงการสนใจศึกษา ได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม เพลงพื้นบ้าน สมบัติสาธารณะ การประกอบอาชีพ บุคคลสำคัญในท้องถิ่น และอื่น ๆ ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับชุมชน หมู่บ้านที่ได้เข้าไปศึกษาวิจัยด้วย โดยไม่แยกส่วนที่เป็นศึกษาเฉพาะประเพณีพิธีกรรมเพียงอย่างเดียวโดด ๆ เช่น การศึกษา 1 ประเพณี ว่ามีรูปแบบ ขั้นตอนอย่างไรบ้างแล้วจบเท่านั้น โดยไม่ได้อธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่จะต้องเน้นที่การเชื่อมโยงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน หมู่บ้าน และเหตุการณ์ภายนอก ตามช่วงเวลาที่ผ่านไปในแต่ละยุคสมัยด้วย เพราะประเพณี พิธีกรรม สมบัติสาธารณะ และอื่น ๆ ไม่ได้อยู่ลำพังของตัวมันเองโดด ๆ แต่ในความเป็นจริงแล้วเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนในชุมชน/หมู่บ้าน

- นำเสนอตัวอย่างการแบ่งยุคตามแนวทางการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (จาก อ.เรณู) เพื่อให้ผู้ร่วมเวที(ครูและนักเรียน) ได้เกิดความเข้าใจแนวทางการเก็บข้อมูล การจัดเรียงข้อมูล และการเขียนรายงานในรูปแบบของวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตามแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 : ตัวอย่างการแบ่งยุคของการเขียนเล่าเรื่องเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ตัวอย่างการแบ่งยุค : วิธีศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach)

ยุคการก่อตั้งหมู่บ้าน	ยุคสมัยใหม่	ยุคหลังสมัยใหม่
-ความเชื่อ : ผี สิ่งเหนือธรรมชาติ -ประเพณีพิธีกรรมที่อิงกับสิ่งเหนือธรรมชาติ การทำเกษตร -ทำเกษตรเพื่อยังชีพ แรงงานภายในครอบครัว -แลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ -ครอบครัวใหญ่ -ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ -การเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน -อื่น ๆ	-เริ่มทำเกษตรเพื่อขายนอกชุมชน จ้างแรงงาน -ครอบครัวขยาย -ใช้เงินตราเป็นเครื่องแลกเปลี่ยน -มีประเพณี พิธีกรรมที่อิงกับผีและศาสนา -มีตลาดภายในหมู่บ้าน -เริ่มมีถนนตัดผ่าน -สื่อสารสัมพันธ์ภายในชุมชนและใกล้เคียง ....อื่นๆ	-อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม -เข้าสู่อุตสาหกรรม ธุรกิจการท่องเที่ยว -มีถนนหนทางเพิ่มมากขึ้นเข้าถึงทุกหมู่บ้าน -ประเพณีพิธีกรรมบางอย่างเริ่มสูญหาย -ความแปรเปลี่ยนของประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว -สื่อหลากหลายเพิ่มมากขึ้น -สื่อสารสัมพันธ์กันแบบเสมือนจริง ...อื่น ๆ

หลังจากที่มีการบรรยายแล้ว ได้จัดการแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีออกเป็นกลุ่มย่อย จำนวน 4 กลุ่ม โดยใช้โครงการที่มีผู้รู้มาร่วมด้วยเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง แล้วให้ผู้เข้าร่วมเลือกเข้าร่วมกลุ่มตามที่ตนเองเห็นว่าโครงการตนเองมีลักษณะ/หัวข้อวิจัย ที่สอดคล้องกับกลุ่มนั้น ๆ

กระบวนการกลุ่มย่อย :

1) ได้ติดตามความก้าวหน้าของแต่ละโครงการว่าในช่วงตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบันนี้ แต่ละโครงการได้ทำอะไรบ้าง ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และมีปัญหา-แนวทางการแก้ไขอย่างไรบ้าง ซึ่งในกลุ่มย่อยที่รับผิดชอบ มี จำนวน 3 โครงการ ดังนี้

ชื่อโรงเรียนและโครงการ	**สิ่งที่ได้ทำ**	**ผลที่เกิดขึ้น**	**ปัญหา-การแก้ไข**
1) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของ “เพลงรำมะนา” ที่ส่งผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของชุมชนบ้านหนองสีนวล ตำบลตาคลี อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ -โรงเรียนทหารอากาศอนุสรณ์	-สัมภาษณ์พ่อเพลง แม่เพลง ที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป	-ทราบถึงประวัติความเป็นมาของเพลงรำมะนา และการทำกลอง -เวลาที่ละเล่นเพลงรำมะนา	-ครูพี่เลี้ยงตั้งหัวข้อวิจัยไม่ตรงกับบทบาทหน้าที่ของเพลง จึงเกิดความกังวลใจในเรื่องหัวข้อและคำถามการวิจัย คือ เดิมคิดว่าเนื้อเพลงรำมะนาเป็นการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรม (มองจากมุมของตัวเองที่เป็นครูสอนวิชาพุทธศาสนา) แต่เมื่อให้เด็กลงทำวิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูลกลับพบว่าเนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการจีบกันระหว่างชาย-หญิง (ซึ่ง อ.เรณู ได้แนะนำในกลุ่มย่อย ว่าเนื้อหาเป็นเพลงเรื่องการของสอนเลือกคู่ ดังนั้นสามารถปรับเปลี่ยนเป็นเรื่องนี้แทนได้) -เด็กเก็บข้อมูลยังบันทึกไม่ละเอียด ทำให้ได้ข้อมูลน้อย ไม่เพียงพอที่จะนำมาเขียนเป็นบทความ
2) การเปลี่ยนแปลงเขาชอนเดื่อเป็นวนอุทยาน ถ้ำเพชร-ถ้ำทอง ที่ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของชุมชน	-เด็กลงเก็บข้อมูล โดยสัมภาษณ์กับคนในหมู่บ้าน	-เด็กได้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องราวได้ -เด็กสามารถแบ่งช่วงยุคของ	-ข้อมูลยังไม่ละเอียด -ข้อมูลน้อย เพราะเด็กยังไม่ค่อยมีเวลา -เด็กยังไม่ค่อยเข้าใจชัดเจน คำถามยังไม่สามารถทำให้ได้ข้อมูลละเอียด -ระยะทางที่จะเข้าไปในหมู่บ้านค่อนข้าง

ชื่อโรงเรียนและโครงการ	สิ่งที่ได้ทำ	ผลที่เกิดขึ้น	ปัญหา-การแก้ไข
บ้านชอนเดื่อ โรงเรียนตาคลีประชาสรรค์จังหวัดนครสวรรค์		เขาชอนเดื่อได้	ลำบาก
3)การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางภาษาของชุมชนแม่เปิน อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์ -โรงเรียนอนุบาลแม่เปิน(บ้านตลุกตาสาม)		-โครงการนี้ยังไม่สามารถตอบอะไรได้มาก เนื่องจากว่า ครูที่ปรึกษาไม่มาร่วมประชุม แต่ได้ส่งครูคนอื่นมาแทนซึ่งไม่รู้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการนี้	

2)วิทยากรกลุ่มย่อยได้ชวนพูดคุยแลกเปลี่ยน โดยยกโครงการที่มีผู้รู้มาด้วย (ในกลุ่มนี้มีผู้รู้เพลงรำมะนา) มาเป็นตัวอย่างในการฝึกตั้งประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการจดบันทึกข้อมูล โดยใช้กรอบของช่วงเวลาตามแนวทางวิธีทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการ “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของ “เพลงรำมะนา” ที่ส่งผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของชุมชนบ้านหนองสีนวล ตำบลตาคลี อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ (โรงเรียนทหารอากาศอนุสรณ์)

วิเคราะห์เพลงรำมะนา โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสาร และบทบาทหน้าที่ เพื่อให้มองทั้งด้านที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

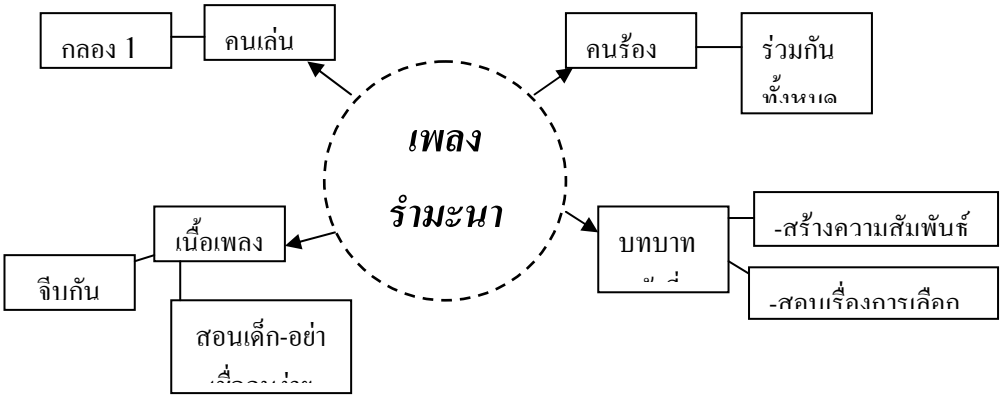

3)วิทยากรกลุ่มย่อย ได้ช่วยกันกับผู้เข้าร่วม (โครงการและผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ) จัดแบ่งประเด็นการเก็บข้อมูลโดยใช้กรอบการแบ่งยุค/ช่วงเวลา ดังตารางด้านล่างนี้

ยุคที่ 1 ช่วงปี	**ยุคที่ 2 ช่วงปี**.....	**ยุคปัจจุบัน ช่วงปี**.....
<u>บริบทชุมชน</u> -การก่อตั้งหมู่บ้านหนองสีนวลเป็นอย่างไร ? ลักษณะทางกายภาพภูมิประเทศของที่ตั้งหมู่บ้าน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านระยะแรกเริ่มเป็นอย่างไร ? มีการอพยพมาจากไหน ? ทำมาหากินอย่างไร ? <u>การเล่นเพลงรำมะนา</u> - การเกิดขึ้นของการร้องเพลงรำมะนา ...เริ่มเล่นเพลงรำมะนาเมื่อไหร่ ใครเป็นคนเริ่ม มาจากไหน ? (ผู้เล่า...ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง มีการเริ่มเล่นตอนสร้างสนามบิน...กลุ่มที่มาสร้างสนามบินให้กับญี่ปุ่น) -มีการจีบกันจนแต่งงานกันมีไหม ? -กลองทำมาจากอะไร ? ครั้งแรกใช้อะไรทำ (ครกตำข้าว) -แต่งเพลงเองหรือเปล่า ? -เนื้อเพลงสมัยนั้นเป็นอย่างไร ? -เนื้อเพลงเป็นเรื่องอะไรบ้าง ? (สะท้อนเหตุการณ์ในยุคนั้น เช่น เพลงเกี่ยวกับเหตุการณ์การเกิดสงคราม)	<u>บริบทชุมชน</u> -เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านในช่วงนี้ มีอะไรบ้าง ? เรื่องราวเป็นอย่างไร ? <u>การเล่นเพลงรำมะนา</u> -มีการหายไปของการละเล่นเพลง ทำไมถึงหาย (ผู้เล่า... คนเล่นกลับบ้านไปแต่งงานทำงานกัน...) -เด็กรุ่นหลังไม่รู้เรื่อง คนอายุ 40-50ปีจะไม่รู้จัก -รุ่นลูกของตา(ผู้เล่า) ยังเล่นอยู่ไหม ? ทำไม ? (เล่นเป็นบางคน ที่เหลือเขาไม่ค่อยสนใจกัน...) -เนื้อเพลงเป็นเรื่องอะไรบ้าง ? ช่วยร้องให้ฟังได้ไหม ? ..(ผู้เล่าตีกลองพร้อมกับร้องเพลงให้ฟัง)	<u>บริบทชุมชน</u> -เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านในช่วงนี้ มีอะไรบ้าง ? เรื่องราวเป็นอย่างไร ? <u>การเล่นเพลงรำมะนา</u> -เริ่มมีการทำกลองขายให้คนที่อยากได้ เขาบอกว่าจะซื้อไปอนุรักษ์ (ผู้เล่า) -มีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่... ได้ภรรยาที่ชัยนาทจึงได้ไปเล่นอีกครั้ง -เนื้อเพลงสมัยนี้เป็นอย่างไร ? -สมัยหลานของตายังร้องเล่นกันไหม? -เด็กสมัยนี้ยังร้องเล่นเป็นไหม ? เพราะอะไร ? ทำไม -มีการเอามาสอนในโรงเรียน วิชานาฏศิลป์ -เด็ก ๆ เขาไม่ค่อยเล่นกัน ถ้าปู่ไม่ชวน

หมายเหตุ – ประเด็นในและเนื้อหาคำถามในการเก็บข้อมูลนี้ เป็นเพียงตัวอย่างส่วนหนึ่งเท่านั้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้มองเห็นแนวทางการตั้งคำถามและกำหนดประเด็นที่จะเก็บข้อมูลตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งทางโครงการยุววิจัยสามารถนำไปปรับเพิ่มตามข้อมูลที่ปรากฏจริงในชุมชนที่ได้ทำการศึกษา

3) มีโครงการที่เข้าร่วมในกลุ่มย่อย ต้องการให้แนะนำเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลของโครงการที่ตนเอง

ทำอยู่ จึงได้ขอให้ช่วยจัดแบ่งช่วงเวลา ซึ่งโครงการนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ค่อนข้างมีความชัดเจนในแนวทางการเขียนเชิงประวัติศาสตร์ โดยจะมีครูและนักเรียนที่ทำวิจัยมาร่วมแลกเปลี่ยนด้วย ที่สามารถช่วยแนะนำได้ชัดเจนนี้เนื่องจากว่า นักเรียนสามารถเล่าข้อมูลได้อย่างละเอียดชัดเจนเกี่ยวกับหัวข้อที่เขาได้ศึกษา ...แต่ยังขาดวิธีการที่จะนำเสนอให้ออกมาเป็นประวัติศาสตร์ ซึ่งเมื่อให้แนวทางกับนักเรียนและครูแล้ว ทำให้สามารถจัดแบ่งยุคได้ด้วยตัวทีมยุววิจัยเอง (ตามตารางในหน้าถัดไป)

โครงการ “การเปลี่ยนแปลงเขาซอนเดื่อเป็นวนอุทยาน ถ้ำเพชร-ถ้ำทอง ที่ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านซอนเดื่อ”
โรงเรียนตาคลีประชาสรรค์จังหวัดนครสวรรค์

ตาราง 1

ยุคบุกเบิก ช่วงปี.....-.....	การดำรงชีวิตของ ชาวบ้าน ช่วงปี.....	การทำลาย ช่วงปี.....	ต่อต้านสัมปทาน ปี 2535-36	ยุคหลังประกาศเป็น วน อุทยาน 10 ม.ค. 2540	ยุคการอนุรักษ์ ช่วงปี
-ผู้ที่มาก่อตั้ง -ประมาณช่วงปีอะไรที่เริ่มมาก่อตั้งหมู่บ้าน -เรื่องเล่าเหตุการณ์ที่เริ่มก่อตั้ง-สร้างทางรถยนต์ -วิธีการจับจองพื้นที่ ? ถางป่าดงดิบ -คนกลุ่มแรกที่เข้ามา -การหาแหล่งน้ำ ...เจอที่เขาซอนเดื่อ เป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน -การทำมาหากิน ทำไร่	-เริ่มการทำอาชีพเกษตรเป็นหลักแหล่ง -การเพาะปลูก ...ไร่อ้อย และข้าวโพด -(ทำเพื่อกินเองหรือเพื่อขาย ...ขายที่ไหน? ได้เงินแล้วมาทำอะไร ?(ถามเพิ่ม) -การใช้ประโยชน์จากเขาซอนเดื่ออย่างไรบ้าง ? (หาของป่า...?) -อาชีพของชาวบ้านที่ไม่มีไร่ (รับจ้างทั่วไป ?)	-มีกลุ่มสัมปทานเพื่อระเบิดเขาหินปูน -จะใช้ประโยชน์หินปูนมาทำเป็นปูนซีเมนต์ -กลุ่มนี้เป็นใคร ? -วิธีการเข้ามาสัปทานเป็นอย่างไร ? -กลุ่มที่เข้ามาทั้งหมดจำนวน 5 กลุ่ม -ผลจากการมาสัมปทานเป็นอย่างไร ? (ช่วงที่ระเบิดเขา จน	-ผู้นำชุมชนไม่เห็นด้วย -กระบวนการและเหตุการณ์ที่มีการต่อต้านเป็นอย่างไร ? -การหาแนวร่วม มองเรื่องการเป็นแหล่งต้นน้ำ และแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ โดยเริ่มจากผู้ใหญ่บ้านชาวบ้านและสื่อมวลชน -มีการทำข่าวเสนอสู่สาธารณะ -การต่อสู้กับนายทุน	-การเปลี่ยนเป็นพื้นที่สาธารณะ -ช่วงแรกยังไม่มีงบประมาณอะไร เข้ามาสนับสนุน -ต่อมาสร้างเป็นวนอุทยาน -คนที่มีบทบาทต่อการผลักดันให้เป็นวนอุทยานเป็นใคร ? มีความคิดอย่างไรบ้าง ? -ชาวบ้านเห็นด้วยหรือไม่เป็นอย่างไร ? (ถามเพิ่ม) -ผลกระทบกับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	- มีกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาเข้าไปเรียนรู้เรื่องของวนอุทยานแห่งนี้ (ศึกษาหาความรู้) -มีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้าไปศึกษาวิจัยในด้านต่าง ๆ -บทบาทของคนในชุมชนมีส่วนร่วมดูแลเป็นอย่างไรบ้าง ? (ถามเพิ่ม)

-การอพยพเข้ามาเพิ่มจากที่ไหน ? มากันยังไง (ถามเพิ่ม)	-หาสัตว์ป่า กระรอกกระแต มีพ่อค้ามารับซื้อ -ตลาดที่ขายของ -ใช้สมุนไพรในป่า -การหาประโยชน์จากแหล่งโบราณวัตถุ ..มีมนุษย์โบราณอยู่มาก่อน	ภูเขาหายไป 1 ลูก เป็นช่วงปีไหน?...)	(เหตุการณ์เป็นอย่างไร ?) -การเข้าไปสำรวจเขา นำเสนอข้อมูลให้กับหน่วยงานของรัฐบาล -เริ่มแปรเปลี่ยนไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยว -ชาวบ้านเริ่มมีรายได้จากนักท่องเที่ยว (การให้เช่าไฟฉาย, เป็นไกด์นำเที่ยว)	กับการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในเขาชอนเดื่อเป็นอย่างไรบ้าง (ถามเพิ่ม)	-เพิ่มการสัมภาษณ์เด็กเยาวชนที่อยู่ในชุมชนนั้น

วันที่สอง ที่ 4 ตุลาคม 2552

โครงการในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี

- กลุ่มย่อยที่รับผิดชอบ - มีทั้งหมด 5 โรงเรียน ซึ่งได้มีการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการดำเนินงานของแต่ละโครงการในช่วงตั้งแต่เริ่มจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ชื่อโรงเรียน	**ชื่อโครงการ**	**การดำเนินงาน**
1) ร.ร. อุทัยวิทยาคม	-วิถีชีวิตชุมชนชาวแพแห่งลุ่มแม่น้ำสะแกกัง เมืองอุทัยธานี	-ได้แนะนำวิธีการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ อธิบายให้เด็กฟัง -แนวทางการตั้งคำถาม จะถามอะไรบ้าง -ลงพื้นที่จริง ...นักเรียนยังขาดการจดบันทึกที่ละเอียด
2) ร.ร.หนองขาหยั่งวิทยา	-กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโบราณสถานบ้านคูเมืองกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหนองสะแก	-ศึกษาสืบค้นว่า ขุดพบอะไรบ้าง ? ได้สัมภาษณ์กับคนในหมู่บ้านที่อยู่ในเขตโบราณสถานนั้น (ทีมวิทยากรได้พยายามถามถึงความสัมพันธ์ระหว่างโบราณสถานกับคนในชุมชน ...ครูเล่าว่า มีความสัมพันธ์กันคือ ในช่วงแรกจะมีการเข้าไปขุดโบราณวัตถุแล้วนำไปขาย ส่งผลให้มีรายได้และสร้างฐานะได้จากการนำโบราณวัตถุไปขาย และมีการทำนาทำไร่กันในบริเวณที่มีโบราณสถานอยู่ จึงมักจะมีการขุดพบโบราณวัตถุและโบราณสถานอย่างต่อเนื่อง)
3) ร.ร.ทุ่งโพวิทยา	-ถ้ำหุบป่าตาด Unseen in Thailand กับวิถีชีวิตชุมชนหมู่บ้านทุ่งนางงาม	-ได้มีการสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร , สัมภาษณ์คนในหมู่บ้าน อายุ 10-15ปี, อายุ 16-35 ปี, และมากกว่า 40 ปี รวมถึงพนักงานที่ทำงานในถ้ำหุบป่าตาด และผู้นำหมู่บ้าน -มีการทำกิจกรรมเดินเท้าสำรวจป่า (จากการที่ได้ชวนพูดคุยเรื่องวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้ครูได้มีความเข้าใจมากขึ้น จึงทำให้เห็นว่าสิ่งที่ได้เก็บหรือได้ทำมาแล้วยังมีข้อมูลไม่เพียงพอ ที่จะนำมาเขียนเป็นเรื่องเล่าได้ จึง

ชื่อโรงเรียน	ชื่อโครงการ	การดำเนินงาน
		เห็นว่าจะกลับไปเก็บข้อมูลมาใหม่)
4)ร.ร.ลานสักวิทยา	-การเปลี่ยนแปลงของประเพณีบุญบั้งไฟที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านร่องตาที	-ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้นำ คนเฒ่าแก่ (อายุ 70ปีขึ้นไป) รวมถึงชาวบ้านในวัยทำงาน -คำถามที่สัมภาษณ์ เกี่ยวกับประเพณีมีผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนมากไหม? พอมีประเพณีนี้การค้าขายดีขึ้นไหม ? คนรุ่นใหม่เข้ามาสืบสานบ้างไหม ?
5)ร.ร.ห้วยคตพิทยาคม	-การเปลี่ยนแปลงของประเพณีงานบุญเจ้าวัด ที่ส่งผลต่อชุมชนกระเหรี่ยงบ้านห้วยคต	-ได้สัมภาษณ์เจ้าวัด เกี่ยวกับ ความเป็นมา จุดประสงค์ การแต่งกาย ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม (โครงการนี้ มียุววิจัยเข้ามาร่วมกลุ่มด้วย จำนวน 2 คน อยู่ระดับชั้น ม.5 ซึ่งเป็นคนในชุมชน จึงได้ขอดูบันทึกข้อมูลที่เด็กนักเรียนไปสัมภาษณ์มา พบว่าข้อมูลที่ได้มาจะไม่ละเอียด จะจดมาเป็นข้อ ๆ ยังไม่ได้บันทึกแบบละเอียด)

ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันเกี่ยวกับการจัดแบ่งช่วงเวลา ตามแต่ละโครงการดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญบั้งไฟที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านร่องตาที จ.อุทัยธานี โรงเรียนสักวิทยา

ยุคแรก	**ยุคที่** 2	**ยุคที่** 3

• การเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน • การอพยพเข้ามาจากไหน ? • ทำไมถึงย้ายถิ่นเข้ามา • ลักษณะพื้นที่เป็นอย่างไร ? ภูมิศาสตร์ ดิน น้ำ • การทำมาหากิน อาชีพ การเดินทางคมนาคม • การติดต่อสื่อสารกันเป็นอย่างไร • ความสัมพันธ์ของคนเป็นอย่างไร • เริ่มมีประเพณีบั้งไฟหรือยัง ?	-เริ่มมีประเพณีบั้งไฟ -คนเข้ามาร่วมเป็นใครบ้าง ? -การประกอบอาชีพ ทำอะไร -การเดินทางคมนาคม -ความเชื่อเป็นอย่างไร ? -(มีการช่วยกันทำบั้งไฟ การช่วยเหลือกันในงานประเพณี)	-ด้านการประกอบอาชีพ ทำอะไร ? สภาพชีวิตคนในหมู่บ้านเป็นอย่างไรบ้าง ? ,มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง ? -ด้านประเพณีบั้งไฟ มีการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐเริ่มเมื่อไหร่ ? -ผลกระทบ(จากงานประเพณีบั้งไฟปัจจุบัน)ที่เกิดกับชุมชนร่องตาทีเป็นอย่างไรบ้างในด้านบกและด้านลบ เป็นอย่างไร ? เช่นมีคนภายนอกเข้ามาเที่ยวงานมากขึ้น / มีร้านค้ามาขายของ มีการจ้างทำบั้งไฟ เพราะไม่มีคนทำเองแล้ว มีการแข่งขันกัน -ความช่วยเหลืองานประเพณีของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างไร ? -ความเชื่อของคนในปัจจุบันเป็นอย่างไร ?

2) “การเปลี่ยนแปลงของประเพณีงานบุญเจ้าวัด ที่ส่งผลต่อชุมชนกระเหรี่ยงของชุมชนบ้านห้วยคต” โรงเรียนห้วยคตพิทยาคม จังหวัดอุทัยธานี

ยุคแรก	**ยุคที่** 2	**ยุคที่** 3
-การต่อตั้งหมู่บ้านภูเหม็น -การประอาชีพ –ปลูกข้าว -การอพยพโยกย้ายเข้ามาก่อตั้งหมู่บ้าน มาจากไหน? -เจ้าวัดเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ? ความ	-วิถีชีวิตและอาชีพของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างไร ? -การคงอยู่ของประเพณีเจ้าวัดเป็นอย่างไร? ในด้านต่าง ๆ (ผู้ประกอบพิธี ความเชื่อ คนเข้า	-วิถีชีวิตและอาชีพของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างไร ? -การคงอยู่ของประเพณีเจ้าวัดเป็นอย่างไร มีอะไรที่เปลี่ยนแปลงจากสมัยก่อนบ้าง

เป็นมาเป็นอย่างไร ? ความเชื่อและความหมายเกี่ยวกับเจ้าวัดเป็นอย่างไร ? มีประเพณีพิธีกรรมอะไรบ้าง ,การดำเนินชีวิตของเจ้าวัด ทำหน้าที่อะไร มีบทบาทกับชุมชมอย่างไรบ้าง	ร่วม เครื่องประกอบพิธีเปลี่ยนไปไหม ?ขั้นตอนพิธีกรรมเป็นอย่างไร ...อื่น ๆ)	-ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไหม ? เป็นอย่างไร ? -คนเข้าร่วมเป็นใคร (จากคำเล่า –มีคนจากภายนอกเข้าไปมากขึ้น เป็นงานที่ดึงดูดความสนใจของคนต่างถิ่นเข้ามา วัยรุ่นจากที่อื่นเข้ามาด้วย)

<u>ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกระบวนการ มีดังนี้</u>

1) ครูพี่เลี้ยงยุววิจัยเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการจดบันทึกข้อมูลเพิ่มมากขึ้น จากแต่เดิมนักเรียนจะจดบันทึกเพียง 2-3 บรรทัด (เหมือนตอบข้อสอบปรนัย) แล้วนำมาส่งให้ครู แต่เมื่อมีการอธิบายวิธีการจดบันทึกแบบละเอียดจากการสัมภาษณ์คนในชุมชน ทำให้เริ่มเห็นแนวทาง วิธีการที่จะนำกลับไปจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

2) ครูพี่เลี้ยงและนักเรียน (ที่มาด้วย) เริ่มเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์

3) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การแบ่งช่วงเวลาตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน/ชุมชนที่เข้าไปศึกษาวิจัย

4) ช่วงแรก ครูยังขาดความมั่นใจในการที่จะเขียนรายงาน การแบ่งยุคในทางประวัติศาสตร์ เกรงว่าจะไม่ตรงตามทฤษฎี และความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เช่น กรณีที่ผู้เล่าข้อมูลขัดแย้ง ไม่สอดคล้องกันจะทำอย่างไร ?

5) การเก็บข้อมูลของนักเรียนยุววิจัยในช่วงที่ผ่านมา ยังไม่มีการจดบันทึกข้อมูลแบบละเอียด ทั้ง ๆ ที่หลายคนเมื่อมีการให้เล่าเรื่องราวข้อมูลที่ไปเก็บมาได้นั้น สามารถเล่าได้มีรายละเอียดที่น่าสนใจ จึงได้แนะนำว่าให้เขียนบันทึกตามที่ตนเองได้เล่ามา ไม่ต้องกลัวว่าจะผิดหรือถูก ให้เขียนออกมาก่อนให้ละเอียดมากที่สุด

6) ได้แนะนำว่าให้มีการส่งข้อมูลที่แต่ละทีมได้เก็บมาและเขียนไว้บ้างแล้ว ส่งมาให้กับทีมประสานงานจังหวัดและภาคเหนือ ได้อ่านก่อน (ซึ่งหลายคนยังเกรงว่ายังไม่เรียบร้อย ไม่กล้าส่งมาให้อ่าน) โดยใช้การส่งทางอีเมลจะสะดวกในการให้ข้อแนะนำย้อนกลับไป

4.การติดตามประเมนผลงานวิจัย

การติดตามโครงการโดยจัดเวทีให้ครูพี่เลี้ยงเสนอผลงาน

การดำเนินงามถึงช่วงท้าย เดือนพฤศจิกายน 2552 โครงการยุวิจัยที่ส่งเรายงานดราฟแรก จำนวนทั้งหมด 190 โครงการ นักเรียนยุววิจัยที่เข้าร่วม จำนวน 893 คน และครู จำนวน 288 คน ในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย พะเยา แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร ตาก พิษณุโลก สุโขทัย นครสวรรค์ และอุทัยธานี ซึ่งพบว่าได้มีข้อมูลเรื่องราว เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ผ่านการบอกเล่าจากคนในชุมชนรุ่นต่าง ๆ ในด้านการประกอบอาชีพ สมบัติสาธารณะ ประเพณีพิธีกรรม ประวัติบุคคล และอื่น ๆ โครงการฯ จึงให้มีการจัดเวทีวิชาการ ประชุมครูที่ปรึกษาเพื่อนำเสนอข้อมูลและผลงานของยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในระดับจังหวัดและระดับภาค และวางแนวทางเพื่อการสังเคราะห์งานภาพรวมของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของภาคเหนือและอีกประการหนึ่งเพื่อเพื่อพัฒนาครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษา ด้านวิธีคิดเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ของคน ประเพณีพิธีกรรม สมบัติสาธารณะในระดับหมู่บ้าน ชุมชน และจังหวัดที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

วิธีการทำงาน

- ผู้ประสานงานจังหวัดคัดเลือกโครงการที่ดีระดับจังหวัด ๆ ละ 1 โครงการ เพื่อให้ยุววิจัยเข้าร่วมเวทีนำเสนอผลงาน รวม 12 โครงการ
- ยุววิจัยที่ได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อสร้างแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศักยภาพของผู้เรียน
- ครูนำเสนอผลการวิจัยในเวทีประชุม เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ความเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการปรับแก้ไขผลงานวิจัย
- ผู้เชี่ยวชาญ ทีมประสานงานภาค และผู้ประสานงานจังหวัด และครูร่วมกันกำหนดแนวทางการสังเคราะห์ข้อมูล

- ผู้เชี่ยวชาญ ทีมประสานงานภาค และผู้ประสานงานจังหวัด ร่วมกันคัดเลือกโครงงานที่มีศักยภาพจำนวน 40 โครงการ เพื่อจัดทำวีดิทัศน์ หรือสื่อประเภทอื่นเพื่อเผยแพร่ในโอกาสต่อไป

การนำเสนอผลงานครั้งนี้ ได้ผล 2 อย่างด้วยคือ ด้านหนึ่งแนวคิดในการทำงานสังเคราะห์ และอีกด้านหนึ่ง การสะท้อนความรู้และการเสริมพลังให้กับครูที่ปรึกษา

1) แนวทางการสังเคราะห์งานวิจัย ดร. ชุลิพร วิรุฬหะ ได้ชี้แนะแนวทางการทำงานสังเคราะห์อย่างหลากหลายเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะที่วิทยากรชี้ให้เห็นปัญหาในการเขียน ได้ให้ข้อคิดและแนวทางการสังเคราะห์ เพื่อเป็นการต่อยอดงานวิจัย หลายประการมีเนื้อหาโดยย่อดังนี้

<u>ใช้อะไรเป็นพื้นที่ในการศึกษาประวัติศาสตร์</u>

-ใช้จังหวัดหรือหน่วยการเมืองปัจจุบัน (ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นฉบับราชการและการท่องเที่ยว)

-ใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ด้านต่างๆ (ศูนย์กลาง-เครือข่ายซึ่งแบ่งแยกตามหน้าที่ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา คมนาคม ฯลฯ)

-ใช้ Ecosystem เช่นลุ่มน้ำ ลุ่มทะเลสาบ

-ใช้พื้นที่ทางวัฒนธรรม เน้นความหลากหลายและการปะทะสังสรรค์

-ใช้หมู่บ้าน ชุมชน กลุ่มสังคม

-ใช้ geo-body ของพื้นที่ที่มีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน

<u>การค้นหาตัวตน</u> <u>(autonomous past of locality)</u>

การศึกษาตัวตนไม่ได้หมายความเพียงแค่ศึกษาอย่างเป็นอิสระจากศูนย์กลาง หรือ “มิติภายใน” เท่านั้น แต่เป็นการมองพื้นที่ที่ศึกษาเสมือน “คน” มีหน้าตา มีความคิด มีความเปลี่ยนแปลง มีจิตวิญญาณ แทนที่จะมีเพียง “ภาระหน้าที่”

- ธรรมชาติของพื้นที่ (nature)
- ภาระหน้าที่ของพื้นที่ (function)
- โลกทัศน์ของท้องถิ่น (world view)
- จิตวิญญาณ-วัฒนธรรม (belief and culture)

ที่สำคัญ การศึกษาจากตัวตนของพื้นที่ทำให้เราเข้าใจกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนของประวัติศาสตร์

ความเปลี่ยนแปลง

สาเหตุ-ผลกระทบ / แรงผลัก-ปฏิกิริยา

local initiative, local innovation, local strategy

มองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น

จาก ใคร มาสู่ อย่างไร – จาก อะไร มาสู่ ทำไม

ความสัมพันธ์และความขัดแย้ง

เรามักจะคุ้นเคยกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น ซึ่งจะอยในแบบรัฐรวมศูนย์ หรือแบบปริมณฑลอำนาจ หรือความสัมพันธ์เชิงบรรณาการ แต่ความสัมพันธ์เช่นนี้ก็ยังคงเป็นแบบตัวต่อตัว และมองจากศูนย์กลางอำนาจออกไป

แต่พื้นที่หนึ่งหน่วยนั้นมีความสัมพันธ์หลายระดับ ซึ่งอาจจะซ้อนเป็นชั้นๆ หรือคาบเกี่ยวและทับซ้อนกัน ขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาว่าจะนั่งมองจากจุดไหน เนื่องจากอำนาจของศูนย์กลางมีมาก การมองความสัมพันธ์เชิงซ้อนจึงทำได้ยาก แต่ถ้าเปลี่ยนไปมองจากท้องถิ่นเราจะเห็น set of relation ที่ทับซ้อนกันได้ดีขึ้น เช่น ความสัมพันธ์กับศูนย์กลาง ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับท้องถิ่นที่ซ้อนอยู่ใต้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ เป็นต้น

ปัญหา

-การนำตัวของเราไปสู่พื้นที่อื่นทำได้ไม่ยาก แต่ถ้าเราจะสร้างประวัติศาสตร์ที่แยกจากและหลากหลายกว่าประวัติศาสตร์ชาติ หรือ

-ถ้าจะให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่เป็นเพียงการเล่าประวัติศาสตร์ชาติแบบย่อส่วน พื้นที่ที่ใช้ต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและควรจะต้องมีจุดเด่นพอที่จะทลายการครอบงำหรือความเด่นของศูนย์อำนาจกลางหรือรัฐชาติได้ อย่างน้อยก็ในช่วงที่ทำการศึกษา

2) การสะท้อนความรู้ให้กับครูเป็นการเสริมพลังครูที่ปรึกษา

จากการประเมินผลลัพธ์จากงานเขียนของครูที่เข้าร่วมในการนำเสนองนในครั้งนี้ ครูรู้สึกเชื่อมั่นในวิธีการวิจัยประวัติศาสตท้องถิ่นมากขึ้น และเชื่มั่นในความรู้ของตนเอง เพราะได้นำเสนอผลงานที่ตนเองและยุววิจัย เป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นมาเอง ครูหลายคนสะท้อนว่ากระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ได้ทำให้มีเครื่องมือ การเรียนการสอนเพิ่มขึ้น ดังรายงานในโครงการ“**มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก** : **กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่** เขียนบรรยาย ถึงการนำไปใช้ ในหลักสูตรท้องถิ่น และอยากขยายผลต่อไปถึงการทำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระดับ อำเภอ ดังนี้

ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นักเรียน และชุมชน เห็นประโยชน์และคุณค่าของงานวิจัยนี้ หลังจากที่นำไปทดลองสอนในห้องเรียนระยะหนึ่ง นักเรียนก็ให้ความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ จึงเกิดแนวความคิดในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทางโรงเรียนก็จะขอความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษามาร่วมประชุมกันเพื่อนำเสนอผลงานวิจัยที่ได้ดำเนินการไปแล้ว และจะให้มีการวิพากษ์ความถูกต้องของเนื้อหา หลักฐานต่างๆ รวมทั้งจะขอให้มีการให้ข้อเสนอแนะว่าควรจะเพิ่มเติมเนื้อหาอะไรอีก เพื่อให้เนื้อหามีความสมบูรณ์มากขึ้นและครอบคลุมทุกประเด็น หลักสูตรท้องถิ่นนี้ก็จะสามารถแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนได้ชัดเจน นอกจากนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา คูผู้สอนจะให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำด้วย คือให้นักเรียนทำโครงงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยให้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านของตนเอง โดยใช้กระบวนการวิจัยของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สกว. เพื่อให้เกิดการตื่นตัวของเยาวชนในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนและเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ตลอดจนยังเกิดแนวคิดที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับที่กว้างขึ้นคือในระดับอำเภออีกด้วย

ข้อคิดเห็นของยุววิจัย จากดโครงการกระบวนการพัฒนายุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โครงการผ้าทอมือกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ที่สะท้อนการำงานกับส ก ว. มีงานทั้งหนัก เหน็ดเหนื่อย แต่ก็คุ้มค่า เพราะได้เรียนรู้เรื่องของชุมชนของตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจที่มีต่อท้องถิ่น ทำให้เกิดความรักท้องถิ่น

เด็กหญิงจิรายุ คำนวล "...งานที่ทำร่วมกับสกว.มันเยอะจริงๆและค่อนข้างยาก ตอนแรกทำรู้สึกเหนื่อยมาก ทั้งเครียดทั้งท้อ และคิดว่า ตัวอย่างเราจะทำเรื่องพวกนี้ได้เหรอ แต่พอได้เห็นความตั้งใจและความคาดหวังจากเพื่อนๆที่ร่วมโครงการ อาจารย์และสกว. ที่อยากจะเห็นนักวิจัยตัวน้อย ๆ ได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของประวัติศาสตร์ ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ศาสนาและวัฒนธรรมและยิ่งเป็นเรื่องในท้องถิ่นเราด้วย ทำให้ความรู้สึกและความคิดเดิมๆเปลี่ยนไป เปลี่ยนเป็นความคิดใหม่ๆ ความรู้สึกดีๆ และความรับผิดชอบต่อเรื่องที่ทำ ซึ่งในการทำงานแต่ละครั้งสนุกและอยากที่จะรื้อฟื้นพัฒนาประวัติศาสตร์อันดีงามที่ถูกลบเลือนกลับมาอีกครั้งตอนนี้อยากจะขอบคุณสกว.ที่ได้หยิบยื่นโอกาสดีๆให้แก่พวกเรา ทำให้เรารักประวัติศาสตร์และ รักชุมชนท้องถิ่นเรามากขึ้น..."

เด็กหญิงสาธิตา ไชยเรือน "...จากการทำงานร่วมกับสกว.ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่าเป็นการทำงานที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่แน่นอน ข้าพเจ้ารู้สึกสับสน บางครั้งก็ปวดหัวท้อแท้ จนอ่อนเพลีย ง่วงนอนตลอดเวลา แต่จะหนักเท่าไหร่ที่ผ่านมานั้นข้าพเจ้าก็อดทน สามารถ

ทำได้ดี ทำงานที่ผ่านมาได้จนสำเร็จ โครงการนี้เป็นโครงการที่ฝึกให้นักเรียนมีความอดทนขึ้นด้วย ..." *เด็กหญิงจิรายุ คำนวล "...อยากให้มีการจัดอบรมโครงการที่เข้าร่วมกับสกว.บ่อยขึ้นเพราะหากมีข้อผิดพลาดหรือปัญหากับโครงการจะได้แก้ไขถูกและท่วงทันและจะไม่ได้ไปแก้ปัญหาหรือสะสมปัญหาทีหลัง ส่วนเรื่องการจัดโครงการนี้จะมีทีมยุววิจัยรุ่นต่อไปเป็นเรื่องที่ดีและน่าสนับสนุน เพราะประวัติศาสตร์ไม่ได้หยุดอยู่แค่นี้..."*

เด็กหญิงแพรวา กีรติยรรยง "...การเข้าร่วมกับ ส ก ว.ถือเป็นโอกาสอันดีและเป็นการหาความรู้ใส่ตัว เพื่อจะนำไปพัฒนาและปรับปรุงต่อไป เป็นโครงการที่ทำให้ทีมงานเกิดความคิด สงสัย อยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป และทำให้เกิดเป็นนิสัยรักท้องถิ่นของตนขึ้นมา สามารถสานต่อให้เด็ก ผู้ใหญ่มีจิตสำนึกในท้องถิ่นของตนที่อาศัย และใช้เป็นแหล่งทำกิน"

จากบันทึกสะท้อนความคิดเห็นในการทำงานร่วมกับสกว. นักเรียนยุววิจัยส่วนใหญ่ มีทัศนคติที่ดีต่อ สกว. และเห็นว่าเป็นโครงการที่เกิดประโยชน์กับตนเองและท้องถิ่น

ในขั้นตอนการติดตามผลโครงการฯ ได้พบว่า การเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่องอนุรักษ์เป็นสิ่งทำได้ยาก จึงให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมในรายละเอียดมากขึ้นและให้หลายครั้ง โดยให้ความรู้ความคิดกับผู้ประสานจังหวัดให้เข้าใจก่อน แล้วตามลงไป ถอดรหัสการเปลี่ยนแปลงที่พบข้อมูลของโครงการในพื้นที่ ให้เข้าใจสัญญะในวัฒนธรรมก็คือการตีความข้อมูลประเพณีวัฒนธรรมให้มีประโยชน์ต่อชีวิตจริงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ตลอดถึงการปรับประยุกต์ใช้ได้สำหรับเจ้าของวัฒนธรรมเอง ซึ่งมีข้อคำนึงในการใช้ข้อมูลวัฒนธรรม 7 ลักษณะ ถ้าเข้าใจแล้วน่าจะมีผลต่อการทะลาย ความคิดเชิงอนุรักษ์ ให้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงและความหลากหลายวัฒนธรรมในพื้นที่ที่ศึกษา ลักษณะวัฒนธรรมมีดังนี้คือ

1.มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม : สิ่งที่เราเรียกว่าวัฒนธรรมนั้นล้วนเป็นผลผลิตของมนุษย์ทั้งสิ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ วัฒนธรรมไม่เกิดเองในธรรมชาติ มนุษย์เป็นผู้นำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาปรุงแต่งเพื่อสนองการใช้ประโยชน์เฉพาะอย่างของมนุษย์เองตามยุคตามสมัย มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เช่น บรรดาสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มสังคม และเครื่องประดับ เป็นต้น รวมถึงที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ เป็นต้น

เพราฉะนั้นมนุษย์จึงมีสิทธิ์ในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้ตอบสองในโลกปัจจุบันได้

2.วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ : นอกจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นแล้ว ความสามารถในการผลิตสร้างวัฒนธรรมยังไม่มีอยู่ในพันธุกรรมด้วย มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ในเรื่อง

ต่าง ๆ ที่เป็นวัฒนธรรม อันที่จริงสัตว์อื่น ๆ อีกหลายชนิดก็มีการเรียนรู้ได้มาก – น้อยแตกต่างกันไป ดังเช่นที่เราสามารถนำสัตว์มาฝึกให้แสดงกิริยาท่าทางที่ไม่ใช่ปรกติวิสัยของมันได้ เช่น สอนให้เดินสองขา ขี่รถจักรยานสองล้อ ปีนต้นมะพร้าว เป็นต้น ลิงบางชนิดเรียนรู้ที่จะใช้กิ่งไม้แหย่เข้าไปในรูจอมปลวก เพื่อจะได้จับปลวกที่วิ่งไต่กิ่งไม้สวนออกมากินได้อย่างง่ายดาย แม้กระนั้น เรายังไม่พบว่าสัตว์อื่นนอกเหนือจากมนุษย์มีกลวิธีการถ่ายทอดที่ซับซ้อนได้เท่ากับมนุษย์เลย มักจะเป็นการสังเกตและเลียนแบบอันเป็นวิธีการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานมาก ๆ ดังนั้น การเรียนรู้วัฒนธรรมของมนุษย์จึงหมายถึงทั้งความรู้ที่เกิดจากการคิดค้นและความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดที่มีความซับซ้อนด้วย

3.**วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นองค์รวม** (Holistic) : วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการบูรณาการความรู้หลายส่วนเข้าด้วยกันโดยมิได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ เหมือนกับความรู้ทางวิชาการ ซึ่งถูก แบ่งออกเป็นสาขาวิชาต่าง ๆ แยกออกจากกันไป การที่ชาวนาไปนา เขามีความรู้เกี่ยวกับภูมิอากาศ ฤดูกาล รู้ว่าได้เวลาที่จะต้องเตรียมเพาะกล้าแล้ว และเขายังมีความรู้เกี่ยวกับลักษณะเมล็ดพันธุ์ ดิน พรรณไม้ต่าง ๆ ที่ขึ้นในนากีฏวิทยาที่รู้ว่าแมลงอะไรเป็นประโยชน์หรือเป็นโทษในนา และความรู้ที่จำเป็นอื่น ๆ

4.**วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นพลวัต** (Dynamism) : วัฒนธรรมมิใช่ผลผลิตที่ตายตัวของมนุษย์ เราอาจกล่าวได้ว่าในทุกยุคสมัย วัฒนธรรมจะถูกปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แปรรูป ผลิตซ้ำ สร้างขึ้นใหม่ และถูกทดแทนอยู่โดยตลอด ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน อาทิเช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การสื่อสารและคมนาคม ภาษาพูดและภาษาเขียน ซึ่งเราจะเห็นความแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการทางวัฒนธรรมจึงมักกล่าวว่า วัฒนธรรมที่ไม่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเลย กลับมีแนวโน้มที่จะสูญสิ้นลงได้มาก

5.**วัฒนธรรมเป็นสมบัติร่วม** : โดยทั่วไปการผลิตสร้างหรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ใช้ฉันทามติ (Consensus) ของผู้ร่วมเป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ จึงมีผู้รู้กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นกระบวนการประชาธิปไตย ประเทศไทยเองเคยมีประสบการณ์ที่ผู้นำประเทศใช้อำนาจบังคับให้คนไทยเลิกกินหมาก ซึ่งมิได้เป็นกระบวนการที่เกิดจากฉันทามติ ครั้งเมื่อผู้นำผู้นั้นสิ้นอำนาจลง คนที่เคยกินหมากก็หันกลับมากินหมากเหมือนเก่า แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ทัศนคติของคนไทยต่อการมีฟันดำ – ฟันขาวค่อย ๆ เปลี่ยนไป ผู้คนกลับทยอยเลิกกินหมากกันไปเองโดยไม่จำเป็นต้องออกรัฐบัญญัติบังคับขืนใจเขา

6.**วัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์** : วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นล้วนบรรจุไว้ด้วยสัญลักษณ์ ที่มีความหมายทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นภาษา สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดไปจนถึงภาษา

ท่าทาง ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม คุณสมบัติประการนี้ของวัฒนธรรมมีความสำคัญจนเกิดเป็นสำนักคิดที่เรียกว่า "ปฏิสัมพันธ์นิยมเชิงสัญลักษณ์" (Symbolic Interactionism) ซึ่งมีแนวคิดว่า มนุษย์ล้วนกำหนดรูปแบบและวิธีการสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของการตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา ดังนั้น คนที่ร่วมอยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันจึงสามารถตีความหมายและสื่อความหมายเป็นที่เข้าใจกันได้

7.**วัฒนธรรมมีมากและหลากหลาย** : ในพื้นที่ภูมิศาสตร์หนึ่ง ๆ จะมีกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปมากบ้างน้อยบ้าง แม้จนกลุ่มคนที่ร่วมอยู่ในระบบนิเวศแบบเดียวกันก็ยังมิได้มีวัฒนธรรมเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งหมด ดังเช่นกลุ่มชนบนพื้นที่สูงในหลายประเทศยังมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปหลายลักษณะ ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกัน ดังเช่น ชาวไต / ไท / ไทย ก็มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ด้วยในหลาย ๆ ด้าน ด้วยเหตุนี้ ความพยายามให้คนในสังคมขนาดใหญ่ยึดถือในวัฒนธรรมเป็นแบบเดียวกันไปหมดจึงเป็นการฝืนกระบวนการทางวัฒนธรรมอย่างยิ่ง

(เรียบเรียงจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ **สังคมไทยกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม** 2548.)

ปฏิบัติการนี้พบว่าการเพิ่มเติมความรู้นั้นบรรยากาศที่เหมาะสมคือเวทีผู้ประสานงานจังหวัด ส่วนในพื้นที่นั้น เหมาะที่ประยุกต์ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดไปตามข้อมูลที่ปรากฏมากกว่า และต้องทำบ่อย ๆ และฝึกให้คิด โดยวิเคราะห์จากตัวอย่างในพื้นที่ สำหรับในโครงการนี้ไม่มีเวลามากพอที่จะทำกิจกรรมนี้เลย ซึ่งบทเรียนจากงานนี้สามารถสร้างรูปแบบสำหรับการปรับเปลี่ยนเรื่องความคิดกับวัฒนธรรมได้อีกงานหนึ่ง ถ้าทำได้จะเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น และมีตัวชี้วัดชัดเจนอีกด้วย

5.การต่อยอดงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การต่อยอดงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือมี 2 อย่างคือการสังเคราะห์องค์ความรู้ เป็นการยกระดับความรู้ และการทำสื่อวีดิทัศน์ จากผลงานของยุววิจัย

สรุปภาพรวมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจนจบโครงการ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ทำวิจัยทั้งสิ้น 209 โครงการ โครงการที่จัดส่งรายงานแล้วทั้งสิ้น 175 โครงการ และค้างส่ง 34 โครงการ

ตารางสรุปผลการส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ยุววิจัย

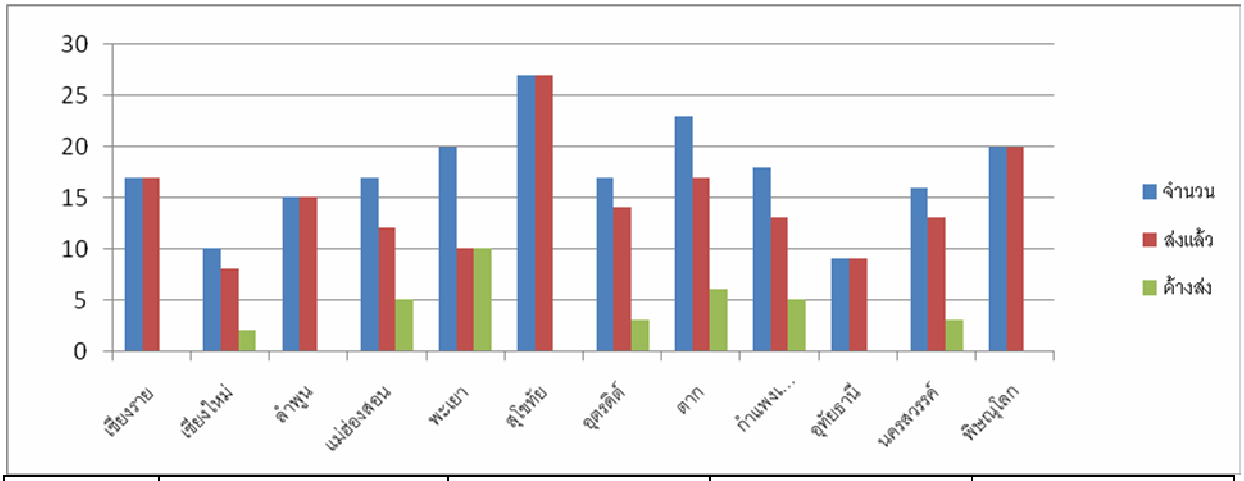

ลำดับ	จังหวัด	จำนวน	ส่งแล้ว	ค้างส่ง
1	เชียงราย	17	17	-
2	เชียงใหม่	10	8	2
3	ลำพูน	15	15	-
4	แม่ฮ่องสอน	17	12	5
5	พะเยา	20	10	10
6	สุโขทัย	27	27	-
7	อุตรดิตถ์	17	14	3
8	ตาก	23	17	6
9	กำแพงเพชร	18	13	5
10	อุทัยธานี	9	9	-
11	นครสวรรค์	16	13	3
12	พิษณุโลก	20	20	-
	รวม	209	175	34

จำนวนที่ขาดไป มีฉบับร่างที่ครูที่ปรึกษาเคยนำเสนอแล้ว จึงถือเอาร่างรายงานเป็นฉบับจริง รวมเป็น 209 โครงการ

1.โครงการสังเคราะห์งานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การสังเคราห์งานวิจัยมีจำนวน 21 โครงการ แบ่งเป็นประเด็นเนื้อหา จำนวน 13โครงการ และประเด็นกระบวนการ จำนวน 8 โครงการ

โดยในระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ดำเนินการจัดประชุม เพื่อกำหนดกรอบการสังเคราะห์งานตามแนวประวัติศาสตร์ และจัดประชุมเพื่อนำเสนอผลการสังเคราะห์งานพร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์แล้ว จำนวน 3 ครั้ง และติดตามโดย ให้นำเสนอผลการสังเคราะห์ 2 ครั้ง การสังเคราะห์การนำเสนอผลการสังเคราะห์ 2 ผลการประชุมดังนี้.-

ผลจากการนำเสนอผลงานของครูที่ปรึกษาที่โครงการได้รับ ก็คือได้เกิดความคิดในเรื่องการสังเคราะห์ผลงาน ซึ่งเรามีแนวทางไว้แล้วว่าจะวิเคราะห์ตามประเด็น ดังนี้

ภูมินิเวศน์วัฒนธรรม แยกเป็น 2 ประเด็น คือ

พืชไร่/พืชที่ปลูกในที่ดอน เช่น อ้อย ตาล มัน ข้าวโพด ยางพารา กระเทียม หอม ส้ม และอื่น ๆ พืชที่ปลูกในที่ลุ่ม ได้แก่ ข้าว และอื่น ๆ

ประเพณี/พิธีกรรม แยกเป็น 3 ประเด็น คือ

ประเพณี/พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต (เกิดจนตาย)

ประเพณี/พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับชุมชน วัด และการผลิต

ประเพณีประดิษฐ์ (สร้างขึ้นใหม่ หรือ ต่อรากใหม่ เช่น แข่งเรือ)

การทำมาหากิน แยกเป็น 2 ประเด็น คือ

ในภาคเกษตรกรรม

นอกภาคเกษตรกรรม (เช่น ตลาด ทอผ้า อื่นๆ)

สมบัติสาธารณะ แยกเป็น 2 ประเด็น คือ

รูปธรรม ได้แก่ ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้

นามธรรม ได้แก่ การรักษาโรค ประเพณี

การปรับตัวของชุมชน (ดูว่าในแต่ละพื้นที่มีการปรับตัวอย่างไร) แยกเป็น 2 ประเด็น คือ

ชาติพันธุ์ ที่มีความใกล้เคียงกันทางวัฒนธรรม

ย้ายถิ่น การโยกย้ายถิ่นข้ามวัฒนธรรม (เช่น จากภาคใต้ ขึ้นมาอยู่ภาคเหนือ)

ประเด็นที่ 1-5 คาดว่า จำนวน 15 เรื่อง

กระบวนการทำงาน (รวมประมาณ 10 เรื่อง) ประกอบด้วย 3 ประเด็น คือ

กระบวนการของทีมภาคและผู้ประสานงานจังหวัด(ทีมกลางภาคเหนือ

จำนวน 1 เรื่อง)

กระบวนการของครู (ครูที่ทำโครงการ จำนวน 5-6 เรื่อง)

2) **งานผลิตสื่อวีดิทัศน์**

การผลิตสื่อเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กับกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกับกลุ่มนักเรียน ซึ่งครูจะสามารถนำสื่อที่เป็นวีดีทัศน์และหนังสือการสังเคราะห์งาน ไปใช้เป็นสื่อสำหรับจัดเรียนการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในห้องเรียน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นสื่อในการสื่อสารให้กับชุมชนในพื้นที่ที่ทำงานยุววิจัย และผู้ที่สนใจในสังคมวงกว้างผ่านช่องทางโทรทัศน์และเวปไซด์ ซึ่งคาดหวังว่าจะช่วยกระตุ้นให้กลุ่มคนที่รับสื่อได้เกิดจิตสำนึกต่อสิทธิในความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นสมบัติร่วมของชุมชน ตลอดถึงได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจ รู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านสังคมวัฒนธรรมของภาคเหนือ เช่น ด้านการประกอบอาชีพ ประเพณีพิธีกรรม สมบัติสาธารณะ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันจะนำสู่การสร้างวิธีคิดของคนในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน เพื่อใช้ในการหาทางเลือกต่อการปรับตัวของตนเองและชุมชนในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อผลิตสื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อใช้กับการเรียนการสอนของครูในโรงเรียน และสื่อสารให้แก่คนในชุมชนในพื้นที่ที่ทำงานยุววิจัย รวมถึงผู้ที่สนใจในสังคมวงกว้าง
2. สร้างความรู้ในรูปแบบของ Edutainment เพื่อพัฒนาความคิด ยกระดับความรู้ให้กับครู และนักเรียน ตลอดจนคนในชุมชน และสาธารณชนทั่วไป
3. เพื่อเผยแพร่ผลงานของยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก สิทธิ ในความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ฯลฯ ซึ่งถือเป็นสมบัติร่วมของชุมชน

การผลิตสื่อเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดมีจำนวน 20 โครงการ กำหนดประเด็นในการผลิตวีดิทัศน์ จำนวน 5 ประเด็น ๆ ละ 4 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 20 เรื่อง โดยเป็นเรื่องที่สอดคล้องประเด็นการสังเคราะห์งานที่จะนำมาผลิตเป็นหนังสือ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- ประเด็นประเพณี / พิธีกรรม / ความเชื่อ

- ประเด็นสมบัติสาธารณะ
- ประเด็นการทำมาหากิน / อาชีพ
- ประเด็นการปรับตัว / การย้ายถิ่น /ชาติพันธุ์
- ประเด็นภูมินามนิเวศน์วัฒนธรรม

โดยแต่ละเรื่องมีความยาว 25 นาที

ท้ายที่สุดนี้กล่าวได้ว่าการทำโครงการยุววิจัย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กับบุคลากรที่ร่วมทำงานวิจัย ตั้งแต่คณะทำงานโครงการ ครูที่ปรึกษา ยุววิจัย ที่เข้าร่วมโครงการ ดังข้อสรุปต่อไปนี้

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการทำวิจัย

เนื้อหา/ความรู้	กระบวนการ
• การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคน • ความทรงจำร่วม • การเปลี่ยนแปลงการจัดการสมบัติสาธารณะ • การเปลี่ยนแปลงตา เวลา/พื้นที่ -ยุคของการเปลี่ยนผ่าน -เกษตร สมัยใหม่ ปัจจุบัน • อัตลักษณ์ของชุมชน • ได้ความรู้/ข้อมูล ภาพรวมของชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ	ด้านความคิด ต้องคิดในกระบวนการ • เก็บข้อมูลวิธีตั้งคำถาม ถามอย่างไร คิดเชื่อมโยง เป็นเหตุเป็นผล • ได้ความสัมพันธ์ โรงเรียนครอบครัว ชุมชน ด้านจิตใจ/ความสำนึก • ปรับตัวเข้าสังคมหลากหลาย มีความสุข • เกิดความอบอุ่น เรียนอย่างมีความหมาย • เกิดความ เชื่อมั่นในตนเอง ชุมชน พ่อแม่ ผู้เฒ่า • รักบ้านเกิด

การเปลี่ยนแปลงในการทำงานวิจัย

เดิม	ประเมินการเปลี่ยนแปลงจากวิเคราะห์ข้อมูล
เก็บข้อมูลแบบหยุดนิ่ง อนุรักษ์ สุด ๆ การเปลี่ยนแปลงคือความผิด คิดว่ามีผู้บงการต่อสรรพสิ่ง คิดว่าการสวดอ้อนวอนจะช่วยได้	1.ได้ทักษะการเชื่อมโยง รู้ที่ไปที่มาของเหตุการณ์/สถานการณ์ 2.ได้ความรู้ใหม่ คือมองเห็นการเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงตัวตนรู้ว่ามนุษย์เป็นผู้สร้าง/เป็นผู้กระทำ เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนของตนเอง 3.เชื่อมั่นในชุมชน ตัวตน

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นเพียงการมองเห็นว่ามีการขยับเขยื้อนบ้าง แต่ไม่ทั้งหมด กระบวนการเพียงครั้งเดียวยังไม่เพียงพอที่จะมีพลังที่จะสร้างกระแส และไม่อาจจะยั่งยืนได้ จากประสบการณ์ในโครงการนี้ พบว่าความเคยชินที่ผ่านมาเหนียวแน่น ฝังลึกอยู่ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นระบบราชการหรือโครงสร้างชุมชน นั่นเป็นเพราะสิ่งนั้น เคยมีบทบาทหน้าที่และใช้ได้ผลต่อสังคมที่ผ่านมา ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและพลิกผัน ไม่คงที่ งานสร้างพลังท้องถิ่น ให้แสวงหาตัวตน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน ยิ่งต้องมีปฏิบัติการกันมากยิ่งขึ้นและยาวนาน จึงจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลึกซึ้ง เข้าใจเท่าทันกับสถานการณ์โลกในปัจจุบัน

กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย

ลาวัลย์ ถาพันธุ์

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ จังหวัดสุโขทัย มีจำนวน 27 โครงการ เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างครูที่ปรึกษา นักเรียนยุววิจัย และชุมชนที่เกี่ยวข้อง นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัย เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ปีการศึกษา 2552 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 และเขต 2 จำนวน 27 โรงเรียน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในท้องถิ่นต่างๆ ของจังหวัดสุโขทัย ผ่านวิถีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งทำให้คนต่างวัยอย่างปู่ย่าตายายได้มีโอกาสมานั่งพูดคุยบอกเล่า เรื่องราวต่างๆ บนเส้นทางที่ผ่านมาของชีวิตในแต่ละช่วงวัยที่ล้วนมีเหตุการณ์หลายๆ อย่างเกิดขึ้น ทั้งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เพื่อนพ้องพี่น้องที่อาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชน ด้วยรอยยิ้มแห่งความสุขที่ได้บอกเล่าความหลังที่ยังในความทรงจำให้ลูกๆ หลานๆ ได้ฟัง การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นครั้งนี้ จึงเป็นการเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนตนเองที่มีปู่ย่า ตามยาย คนในครอบครัว หรือญาติพี่น้อง เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมสร้างประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกัน ทำให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองจากอดีตถึงปัจจุบันจากคนใกล้ชิดรอบตัวที่มีความผูกพันกับคนในท้องถิ่นด้วยกันเอง และที่สำคัญบุคคลเหล่านี้ยังมีความผูกพันกับผืนแผ่นที่ที่เป็นของท้องถิ่นตนเอง

“สุโขทัย” เป็นเมืองที่ถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ชาติให้เยาวชนคนไทยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในภาคไหนหรือพื้นที่ใดของประเทศไทยได้เรียนรู้เหมือนๆ กันว่าว่าอาณาจักรสุโขทัยมีความสำคัญอย่างไรบ้างในประวัติศาสตร์ของชาติไทยเมื่อครั้งอดีต...เป็นจุดกำเนิดแหล่งโบราณสถานอันลือชื่อในฐานะราชธานีเก่าของคนไทย เมื่ออดีตครั้งที่สุโขทัยรุ่งเรือง .....

จากประสบการณ์ส่วนหนึ่งที่ได้รับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตของเมืองสุโขทัย ทำให้แวบหนึ่งของความคิดหรือมุมมองของผู้เข้าร่วมโครงการยุววิจัยในครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้ประสานงานเอง นักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษามองภาพของโครงการพร้อมทั้งมีความคิดว่าโครงการยุววิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ น่าจะเป็นการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง แม้ว่าการเรียนรู้จากคนกี่รุ่นต่อกี่รุ่นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ (ประวัติศาสตร์รัฐชาติ) ล้วนมีความแข็งแกร่งไม่มีวันลบล้างได้ ... ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัยให้ทุนวิจัยก็คงเป็นการสืบค้นเรื่องราว หรือประเด็นต่างๆ จากเอกสารหลักฐานทางโบราณคดีที่ยังไม่มีการสืบค้นหรือแพร่หลายให้ได้เป็นความรู้เพิ่มเติมที่แตกต่างจากความรู้เดิมที่มีอยู่แล้วในด้านประวัติศาสตร์ เมื่อคิดกันแล้วคิดกันอีกก็ต้องยอมรับความจริงว่าประวัติศาสตร์กลายเป็นเรื่องน่าเบื่อ ที่ต้องเรียนแล้วเรียนอีก ซ้ำๆ ย้ำทวนอยู่เรื่อยๆ กี่ยุคกี่สมัยก็ยังคงเป็นประวัติศาสตร์ของอดีต ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์ชาติไทยและมีความรัพต่อชาติและผืนแผ่นดินไทย เหมือนกันๆ กับคนอื่นๆ ทั้งประเทศ

อย่างไรก็ตามผู้ประสานงานก็ยังอยากรู้ว่า...จะมีวิธีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์อื่นๆ อีกไหมที่จะทำให้คนที่เรียนประวัติศาสตร์แล้วรู้สึกว่าการเรียนประวัติศาสตร์ไม่น่าเบื่อ น่าสนใจ กระตือรือร้นอยากเรียน เรียนแล้วไม่ง่วงหงาวหาวนอน. จะมีประวัติศาสตร์ชาติที่กี่ยวข้องกับตัวเอง คนในครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือชุมชนท้องถิ่นที่อยู่อาศัยบ้างหรือไม่ .... สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นคำถามในใจที่ผู้ประสานงานอยากรู้ ...พร้อมทั้งมีความคิดและความหวังว่าอย่างน้อยนักเรียนและครูที่ปรึกษาที่เข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ครั้งนี้น่าจะมีความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์มากขึ้น ได้ขยายวงกว้างให้มีคนที่เข้ามาสนใจเรื่องราวของประวัติศาสตร์มากขึ้น ... ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันที่สังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากำลังมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของนักเรียน... เพื่อปลูกฝังให้เยาวชน รู้ เข้าใจ และรักชาติ มีความสมัครสมานสามัคคีกัน มีสำนึกของความเป็นคนไทยร่วมกัน

ผู้ประสานงานจึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการนี้ โดยไม่ได้กังวลว่าเป้าหมายหลักของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์นี้คืออะไรกันแน่ .... ที่ไม่ได้กังวลอะไรก็เป็นเพราะว่ายังไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมประชุมหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือกับผู้เกี่ยวข้องใดๆ เลย ว่าโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยมีเป้าหมายอย่างไร รู้แต่เพียงว่า ดร.นิคม นาคอ้าย ผู้ประสานงานจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย ติดต่อเข้ามาเพื่อจะได้ร่วมด้วยช่วยกันและเป็นเพื่อนร่วมทางเดิน..ตลอดระยะเวลาของโครงการนี้. ทั้งๆ ที่ยังมองไม่ค่อยเห็นทางที่จะเดินสักเท่าไร .ในช่วงเริ่มต้นที่ประสานงานมานั้น..ดร.นิคม นาคอ้ายเองก็ยังไม่เคยเข้าร่วมประชุมใด กับใครๆ เกี่ยวกับโครงการนี้เหมือนกัน...ทำให้เราทั้งสองคน (ดร. นิคม นาคอ้าย และผู้ประสานงาน) ต้องยุติคำถามเพื่อค้นหาคำตอบว่า โครงการนี้ทำอะไรเพื่ออะไร แล้วจะให้ผู้ประสานงานทำอะไรบ้าง มีเพียงเอกสารชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือของ ผศ.เรณู อรรฐาเมศร์ ประมาณ 4 หน้า และแบบเสนอขอโครงการยุววิจัย ให้อ่านและทำความเข้าใจด้วยตนเองไปก่อน ...ผู้ประสานงานและดร.นิคม นาคอ้ายอ่านกันไปมาอยู่หลายรอบก็ไม่มีใครช่วยทำให้ใครรู้แจ้ง กระจ่างใจได้ ผู้ประสานงานก็ได้แค่ “รู้” เท่ากับจำนวน

หน้าของเอกสารที่มีแค่ 4 หน้าเท่านั้นเอง ไม่ได้เกิดความเข้าใจที่กระจ่างชัดนอกเหนือจากข้อมูลในเอกสารที่ได้รับ ทำให้ต้องยุติการค้นหาคำตอบนี้ไปโดยปริยาย เพราะยังมีคำถามที่ต้องรีบตอบ ดร.นิคม นาคอ้าย อย่างเป็นทางการว่า จะทำหรือไม่ทำโครงการนี้ ..ผู้ประสานงานก็ตัดสินใจว่าถ้าพี่นิคมทำก็ทำค่ะ อย่างน้อยก็มีเรา 2 คน ที่ยังสามารถพูดคุยเรื่องนี้กันได้บ้าง แม้ว่าการพูดคุยในบ้างครั้งจะไม่ได้ช่วยให้พวกเราเข้าใจงานที่จะทำมากขึ้นก็ตาม...และผู้ประสานงานยังไม่เคยทำงานร่วมกับทีมของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเลย รวมทั้งไม่ได้เป็นอาจารย์ที่สอนในระดับอุดมศึกษาด้วย เนื่องจากการทำงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ ทีมผู้ประสานงานเกือบทั้งหมดเป็นอาจารย์ที่สอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดร.นิคม นาคอ้ายเองซึ่งเป็นอาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานกับหน่วยงานอื่นๆ ผู้ประสานงานจึงรู้สึกอุ่นใจว่าอย่างน้อยมีพี่นิคม ที่เป็นทั้งพี่และผู้ร่วมงานที่คอยให้คำปรึกษา ในการการทำงานต่างๆ ด้วยดีมาตลอด ...

ในการเข้าร่วมโครงการครั้งนี้ ผู้ประสานงาน ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ได้มากยิ่งขึ้น จากผู้รู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากทีม สกว. ภาค และที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ...เมื่อรับปากกับ ดร.นิคม นาคอ้ายแล้วยินดีที่จะร่วมงานในครั้งนี้แล้ว ผู้ประสานงานมีความเชื่อมั่นว่าอะไรที่ยังไม่รู้ต้องเรียนรู้ได้ อะไรที่ว่ายากก็ต้องลองทำให้ได้..ไม่มีอะไรที่ยากเกินที่จะเรียนรู้ไปได้ ผลที่ออกมาจะเป็นอย่างไรก็ยอมรับได้ สิ่งแรกที่มองก็คิดว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับนักเรียนและครูที่เข้าร่วมโครงการบ้างนั้น ผู้ประสานงานคิดว่า นักเรียนคงจะ “รู้” ประวัติศาสตร์ (ชาติไทย) มีความรักชาติไทยคนไทยด้วยกันมากขึ้น ก่อนที่จะไม่มีใครใคร่สนใจประวัติศาสตร์อีกเลย และหวังว่าครูผู้สอนน่าจะได้วิธีการสอนใหม่ๆ จากการเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ นำไปพัฒนาวิธีการสอนวิชาประวัติศาสตร์จากเดิมที่เคยให้เปิดตำรา เรียนรู้ ท่องจำได้ อ่านเองก็ยังได้สำหรับนักเรียนที่อ่านหนังสือเองได้คล่อง หรือไม่เมื่อนักเรียนอยากรู้ในเรื่องใดๆ ก็ไปเปิดตำราดูก็ยังสามารถตอบข้อสอบได้ถูกต้อง ..งานในครั้งนี้จะเปลี่ยนวิธีการสอนประวัติศาสตร์ของครูได้หรือไม่ ผู้ประสานงานก็ต้องหาคำตอบโดยใช้โครงการนี้เป็นเครื่องมือ และอีกประการหนึ่ง ผู้ประสานงานอยากรู้ว่าใช้ความรู้ เกี่ยวกับการวิจัยในการนำไปปฏิบัติจริง ความรู้ที่ตนเองมีอยู่เหล่านี้จะไปใช้ประโยชน์กับครูและนักเรียนได้มากน้อยเพียงใด ผู้ประสานงานอยากให้ครู “ทำเป็น ใช้เป็น” นำการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนในสภาพจริงได้ ไม่ใช่เพียงแค่คัดลอกงานวิจัยต่างๆ แล้วปรับตัดต่อเป็นงานใหม่ ที่ไม่มีที่ไปที่มาว่างานชิ้นนั้นๆ มาได้อย่างไร เพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่านำวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนกับนักเรียนแล้ว

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งจึงเริ่มต้นจาก ความไม่รู้(ในบางเรื่อง) แล้วเกิดเป็นความอยากรู้ของผู้ประสานงาน การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ร่วมกันระหว่างผู้ประสานงาน นักเรียนยุววิจัย และครูที่ปรึกษาของจังหวัดสุโขทัยจึงเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยใช้แนวคิดของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม บนพื้นฐานความเชื่อที่ผู้ประสานงานเชื่อว่าทุกคนสามารถรู้ราวของประวัติศาสตร์ใช้กระบวนวิจัยได้ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์รัฐชาติ หรือการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็ตาม การเรียนรู้ร่วมกันในครั้งนี้เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียน ที่ทุกคนเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ทุกคนมีเหมือนๆ กันสำหรับการเข้าร่วมโครงการยุววิจัยในครั้งนี้คือ “ความอยากรู้ ที่ทำให้อยากเรียนรู้” โดยมีคณะทำงานของ สกว. ภาคเหนือ ผู้ประสานงานจังหวัด คอยให้คำปรึกษาและแนะนำ อีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป อย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง โดยทุกคนมีเป้าหมาย ร่วมกันคือ” นักเรียนและครูได้เรียนรู้ประวัติศาตร์ท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัยโดยใช้กระบวนการวิจัย”

ทั้งนี้โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกที่มุ่งเน้นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพของสังคมไทย ได้ให้ทุนสนับสนุนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักเรียน และครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 และ เขต 2 จำนวน 27 ทุน โดยมีกระบวนการกำกับติดตามให้ข้อเสนอแนะในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยในขั้นตอนต่างๆ อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนสิ้นสุดโครงการเป็นระยะเวลาประมาณ 6 เดือน ทำให้นักเรียนยุวิจัยและครูที่ปรึกษาเริ่มเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นไปในทางบวกมากยิ่งขึ้น ...และการเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ครั้งนี้ทำให้การนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ให้มีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และยังเป็นการตอกย้ำให้ผู้ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เห็นว่า “ประวัติศาสตร์มีชีวิต” เพราะประวัติศาสตร์คือเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของทุกคน ดังนั้นทุกคนจึงมีความสำคัญในในการร่วมสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

การดำเนินงานโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือของจังหวัดสุโขทัย มีนักเรียนจาก 27 โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ทั้งหมดเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และครูที่ปรึกษา จำแนกได้เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 จำนวน 12 โรงเรียน มีนักเรียนจำนวน 67 คน ครูที่ปรึกษา 17 คน และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวน 15 โรงเรียน มีนักเรียนจำนวน 81 คน ครูที่ปรึกษาจำนวน 17 คน ดังนี้

1. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1

ที่	โรงเรียน	ที่อยู่	นักเรียน	ระดับชั้น	ครู
1	บ้านลานกระบือ	อ.บ้านด่านลานหอย	6	ม.3	2
2	ตลิ่งชันวิทยานุสรณ์	อ.บ้านด่านลานหอย	6	ม.3-4-5	1
3	บ้านห้วยไคร้	อ.บ้านด่านลานหอย	5	ม.2	1
4	บ้านวังลึก	อ.บ้านด่านลานหอย	5	ม.2	1
5	ลิไทพิทยาคม	อ.เมือง	6	ม.5	1
6	วัดจันทร์(ลอมราษฎร์บำรุง)	อ.เมือง	6	ม.3	3
ที่	โรงเรียน	ที่อยู่	นักเรียน	ระดับชั้น	ครู
7	ยางซ้ายพิทยาคม	อ.เมือง	6	ม.5-6	1
8	คีรีมาศพิทยาคม	อ.คีรีมาศ	5	ม.5	1
9	ศรีคีรีมาศ	อ.คีรีมาศ	5	ม.1-2	1
10	บ้านน้ำเรื่อง	อ.กงไกรลาศ	6	ม.3	1
11	บ้านกงราษฎร์อุทิศ	อ.กงไกรลาศ	5	ม.1	2
12	ไกรในวิทยา รัชมังคลาภิเษก	อ.กงไกรลาศ	6	ม.4-5	2
		รวม	67		17

2. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2

ที่	โรงเรียน	ที่อยู่	นักเรียน	ระดับชั้น	ครู
1	ศรีสำโรงชนูปถัมภ์	อ.ศรีสำโรง	5	ม.5	1
2	วังทองวิทยา	อ.ศรีสำโรง	5	ม.5	2
3	บ้านไร่พิทยาคม	อ.ศรีสำโรง	6	ม.5-6	1
4	บ้านขอนซุง	อ.สวรรคโลก	6	ม.1-2	1
5	สวรรค์อนันต์วิทยา	อ.สวรรคโลก	5	ม.5	1
6	ศรีนคร	อ.ศรีนคร	6	ม.4	1
7	บ้านหนองบัว	อ.ศรีนคร	6	ม.3	1
8	ชัยมงคลพิทยา	อ.ทุ่งเสลี่ยม	6	ม.4-5	1

9	บ้านกลางดง	อ.ทุ่งเสลี่ยม	4	ม.3	1
10	เมืองเชลียง	อ.ศรีสัชนาลัย	5	ม.5	1
11	เมืองด้งวิทยา	อ.ศรีสัชนาลัย	5	ม.5	1
12	บ้านแก่งวิทยา	อ.ศรีสัชนาลัย	6	ม.4	2
13	ท่าชัยวิทยา	อ.ศรีสัชนาลัย	6	ม.4	1
14	บ้านแม่เทิน	อ.ศรีสัชนาลัย	5	ม.3	1
15	บ้านสุเม่น	อ.ศรีสัชนาลัย	5	ม.3	1
		รวม	81		17

การนำเสนอกระบวนการพัฒนาโครงการยุวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือจังหวัดสุโขทัยเป็นไปตามกรอบแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กรอบสังเคราะห์งานวิจัย
ด้านกระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย

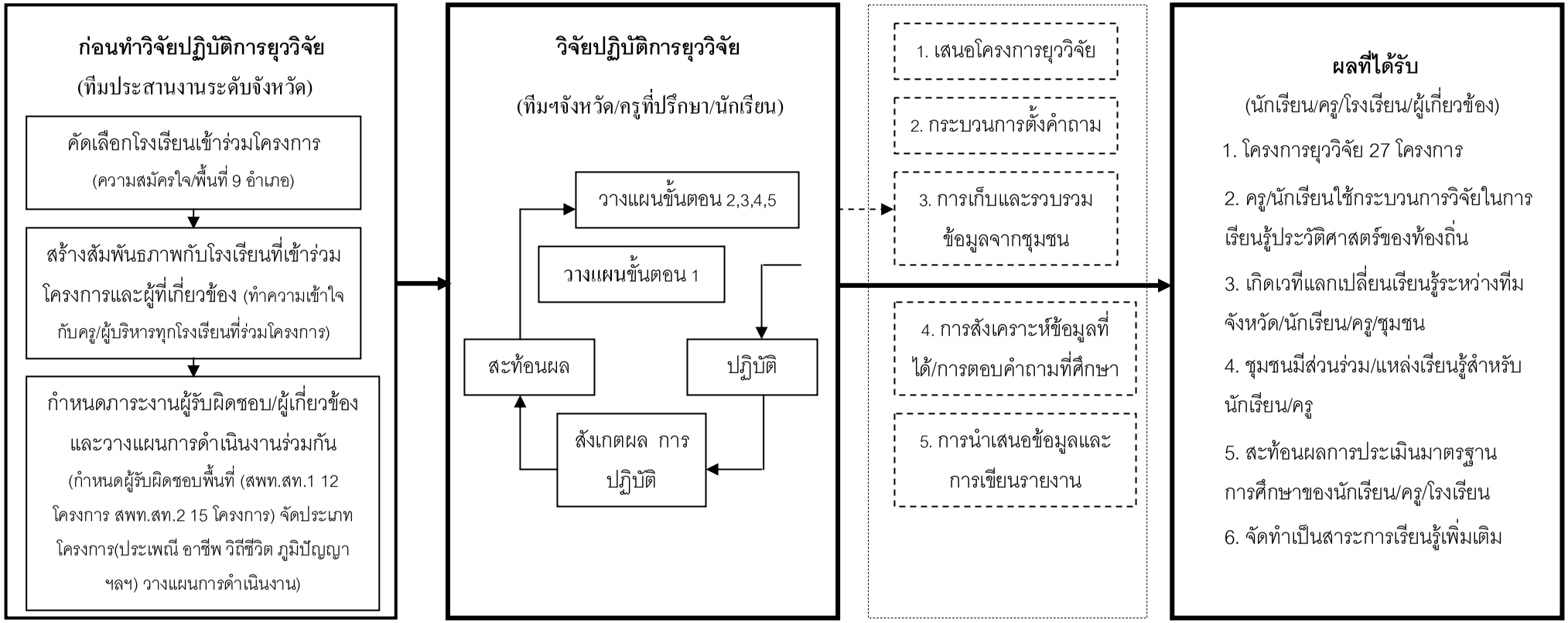

โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ก่อนปฏิบัติการโครงการยุววิจัย

1. คัดเลือกโครงการ
2. สร้างสัมพันธภาพกับโรงเรียน (ผู้บริหาร ครูและนักเรียน)
3. การกำหนดปฏิทินการทำงาน/แผนงาน

ตอนที่ 2 ระหว่างดำเนินงานโครงการ

1. เสนอโครงการยุววิจัย
2. กระบวนการตั้งคำถาม
3. การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน
4. สังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นจุดประสงค์การวิจัย
5. เขียนรายงานและนำเสนอผลงาน

ตอนที่ 3 ผลที่เกิดขึ้น

1. นักเรียน และครูที่ปรึกษา
2. ผู้บริหารและโรงเรียน
3. ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ก่อนปฏิบัติการโครงการยุววิจัย

การเข้าร่วมเป็นคณะทำงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ได้รับการชักนำจาก ดร.นิคม นาคอ้าย อาจารย์ประจำสาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามพิษณุโลก ซึ่งเป็นผู้ประสานงานจังหวัดพิษณุโลกสุโขทัย ให้ร่วมเป็นคณะทำงานดูแลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัย โดย ดร.นิคม นาคอ้าย ชี้แจงรายละเอียดเบื้องต้นทางโทรศัพท์และส่งเอกสารชุดโครงการยุววิจัยประวัติท้องถิ่นภาคเหนือ ของ ผศ.เรณู อรรถฐาเมศร์ จำนวน 4 หน้าให้ศึกษาด้วยตนเอง ทั้งนี้ในเขตพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัยจะต้องคัดเลือกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการจังหวัดละ 20 โครงการ (1 โรงเรียน 1 โครงการ) และเพื่อให้ผู้ประสานงานมีความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการในครั้งนี้มากขึ้น

เมื่อตกลงว่าจะทำงานร่วมกับ ดร.นิคม นาคอ้าย ในฐานะผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย จึงเข้าร่วมประชุมวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2552 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ โดยเชิญชวนครูของโรงเรียนที่จะเข้าร่วมโครงการยุววิจัยไปร่วมประชุมด้วย เมื่อรู้จาก ดร.นิคม นาคอ้ายว่าจะต้องไปประชุมในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2552 นั้นมีเวลาที่จะประสานกับครูที่ปรึกษาของโรงเรียนที่สนใจเข้าร่วมโครงการ ซึ่งในช่วงนี้ประสานได้ประมาณ7-8 โรงเรียนเองที่ยินดีเข้าร่วมโครงการยุววิจัย ให้

ครูที่ปรึกษาเข้าร่วมประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือโดยใช้เวลาปรานงานเพียง 2-3 วัน โดยผู้ประสานงานจังหวัดได้ให้ครูที่ปรึกษาที่จะไปร่วมประชุมที่จังหวัดนครสรวรรค์ “ลอง” ให้นักเรียนเขียนประเด็นคร่าวว่าในชุมชนหรือท้องถิ่นมีเรื่องอะไรสนใจอยากรู้ ซึ่งจริงๆ แล้วสิ่งที่ผู้ประสานงานให้ครูที่ปรึกษานำมาด้วยก็คือ (ร่าง) โครงการยุวิจัยนั้นเอง แต่ผู้ประสานงานก็ต้องลดระดับความเข้มของภาษาที่ใช้ว่าโครงการวิจัยที่จะนำไปคุยกันในวันประชุมที่นครสวรรค์ให้เป็นเพียงแค่ “ประเด็นคร่าวๆ ที่นักเรียนสนใจ” เพื่อไม่ให้เป็นภาระที่หนักเกินไปสำหรับนักเรียนและครูที่ปรึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ประสานงานต้องการสร้างมุมมองที่ดีต่อการเข้าร่วมโครงการยุววิจัยในครั้งนี้ด้วย ...จึงพยายามที่จะทำในสิ่งที่ทุกคนคิดว่าเป็นเรื่องยาก ให้เป็นเรื่องง่ายๆ ให้มีการเรียนรู้ที่ละขั้นตอน ซึ่งจะทำให้ทุกๆ คนสามารถเรียนรู้ได้ ทำได้ หากสนใจที่จะทำจริงๆ

การทำงานในบทบาทของผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัยได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว ด้วยการมีเวลาเพียงไม่กีวันในการประสานงานและชักชวนให้ครูที่เข้าร่วมโครงการไปประชุมให้ได้ เพื่อที่จะได้มีคนที่รู้และเข้าใจการทำงานในโครงการนี้มากขึ้น การแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการจะได้มีช่องทาง การทำงานในครั้งแรกผู้ประสานงานแทบจะประสานให้ครูที่ปรึกษาเข้าร่วมประชุมไม่ได้เลย เนื่องจากครูที่ปรึกษาบ้างมีภาระงานประจำ บ้างก็ต้องไปประชุมต่างจังหวัดทุกคนมีการวางแผนการทำงานและชีวิตประจำวันไว้ล่วงหน้าแล้ว การประสานงานพร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดของโครงการ (ขอยืนยันว่าใช้ เอกสารชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ ของ ผศ.เรณู อรรฐาเมศร์ ทั้ง 4 หน้าอย่างคุ้มค่าที่สุด เพราะอ่านหลายรอบ ทำความเข้าใจหลายครั้ง บอกเล่ากับคนหลายคน มีแหล่งเอกสารใดที่เกี่ยวข้องก็ขวนขวายมาอ่าน เพื่อมาหลอมรวมกับเอกสารชุดโครงการดังกล่าว แล้วจึงบอกเล่ากับครูต่อได้) กับครูที่ปรึกษาประมาณ 5-6 คน ในครั้งแรกที่ประสานไปไม่มีใครรับปากเลยว่าจะมาร่วมประชุมในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2552 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ได้เลย ...ผู้ประสานงานยังคิดต่อไปอีกว่า จำนวน 20 โครงการของจังหวัดสุโขทัย จะอยู่ที่ใดบ้าง ไม่สามารถบอกอะไรได้เลย แม้กระทั่งจะบอกว่าจะมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการหรือไม่ก็ยังบอกไม่ได้ ....ในการประสานสานให้เข้าร่วมประชุมครั้งนี้ผู้ประสานงานจึงใช้วิธีการโทรศัพท์ติดต่อพูดคุยบ่อยครั้งมากขึ้นแต่ก็ต้องเหมาะสมกับเวลาด้วย .ผู้ประสานงานจึงเกิดความรู้สึกว่ายากที่จะทำความเข้าใจกันได้เหลือเกินกับคนที่ไม่เคยรู้จัก หรือพูดคุยกันมาก่อนแม้แต่ครั้งเดียว..แต่เมื่อเริ่มต้นได้แล้วด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกันจากการพูดคุยทางโทรศัพท์ ทำให้การทำงานครั้งต่อๆ มาไม่ยากเหมือนครั้งแรก เพราะห้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันที่จะมาร่วมงาน สำหรับครูที่ปรึกษาที่ติดธุระจริงๆ มาไม่ได้ก็โทรศัพท์มาบอกและบอกอีกว่าแม้จะไปประชุมในวันที่

1 กุมภาพันธ์ 2553 ไม่ได้แต่ก็ยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการ ขอให้ผู้ประสานงานนำเอกสารประกอบการประชุมมาให้ด้วย เพื่อจะได้ทำความเข้าใจก่อนถึงเวลาดำเนินงานโครงการ .อย่างน้อยคำตอบหรือคำอธิบายเพิ่มเติมเหล่านี้ทำให้ผู้ประสานงานรู้สึกใจชื้นว่าอย่างน้อยครูสุโขทัยก็ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ

ในการเข้าร่วมประชุมเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553 นั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเรื่องและคุณครูพรทิพย์ คมอาวุธ โรงเรียนบ้านน้ำเรื่องเดินทางไปร่วมประชุมโดยใช้รถยนต์ส่วนตัวออกจากบ้านที่อำเภอกงไกรลาศประมาณตี 4 ถึงนครสวรรค์ก่อนใครเพื่อน ไปรอที่หน้าห้องประชุมแต่เช้าซึ่งยังไม่มีใครมาเลย คุณครูศักดิ์กฤษ จันทิมา โรงเรียนบ้านวังลึก คุณครูปัญชลีย์ โพธิ์คงกิตติโชติ โรงเรียนชัยมงคลพิทยา คุณครูพยนต์ พูลรักษ์ โรงเรียนศรีนคร คุณครูภรณี กังวาล โรงเรียนลิไทพิทยาคม คุณครูสุมาลี อวยพร โรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม รวมทั้งผู้ประสานงานเองออกเดินทางจากบ้านพัก ต่างคนต่างเดินทางกันเอง เพราะอยู่กันคนอำเภอ และยังไม่เคยรู้จักตัวจริงกันมาก่อน เพียงแต่ได้พูดคุยทางประสานงานกันทางโทรศัพท์เท่านั้น

หลังจากที่ได้ฟังบรรยายเกี่ยวกับ แนวคิดการทำยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือจาก รองศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร สัตยานุรักษ์ แล้ว ผู้ประสานงานเองก็ยังไม่เข้าใจว่าโครงการนี้จุดมุ่งหมายคืออะไร ต้องการให้นักเรียนและครูที่เข้าร่วมโครงการได้รับประโยชน์อะไรบ้าง ที่สำคัญไม่รู้ว่าผู้ประสานงานจะต้องทำอะไรบ้าง สิ่งที่ได้ฟังบรรยายจึงเป็น “ข้อมูล” ที่ผู้ประสานงานรับรู้แต่ยังไม่เป็น “ความรู้” ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานโครงการยุววิจัยได้ ในช่วงเวลาพักรับประทานอาหารกลางวันผู้ประสานงาน และคณะครูของจังหวัดสุโขทัยได้พบปะพูดคุยทำความรู้จักซึ่งกันและกัน และได้พูดคุยกันเกี่ยวกับประเด็นที่ฟังบรรยาย สรุปแล้วยังไม่มีใครเข้าใจว่า เรื่องที่ได้ฟัง ดร.อรรถจักร สัตยานุรักษ์ บรรยาย ในวันนี้จะเกี่ยวข้องอะไรกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่นักเรียนจะต้องทำ ..ในฐานะที่ผู้ประสานงาน รับหน้าที่ ผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัยแล้ว ก็เลยจำเป็นต้องทำหน้าที่สร้างความมั่นใจในการเข้าร่วมโครงการยุววิจัยครั้งนี้ให้กับคณะครูทุกคน ว่าไม่ใช่เรื่องยากเกินกว่าที่ทุกคนจะทำได้ พวกเราทั้งหมดจะเรียนรู้ร่วมกัน ทีละขั้นตอน อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนสิ้นสุดโครงการ คณะครูที่มาได้ส่ง (ร่าง) โครงการยุววิจัยของโรงเรียน ให้ผู้ประสานงานไปอ่านและให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้ ...จึงได้มีการแลกเปลี่ยนอีเมลล์ สำหรับติดต่อส่งข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงการยุววิจัยที่จะส่งเสนอขอรับทุนสนับสนุนการวิจัย จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ครูที่มาร่วมประชุมมีทั้งหมด 7 คน ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “รู้เรื่องว่าฟังอะไรไปบ้าง แต่ยังไม่ค่อยเข้าใจว่างานครั้งนี้จะทำอย่างไร” และบางคนเกิดความไม่มั่นใจในการเข้าร่วมโครงการ “พี่คงทำไม่ได้แล้วล่ะ” ....การพบ

การครั้งแรก ก็ยังไม่ค่อยได้คุยอะไรกันมากนักแต่นับเป็นโอกาสดีที่ได้รู้จักหน้าตากันว่าเป็นอย่างไร เริ่มมีความคุ้นเคยกันมากขึ้นหลังจากที่ได้ยินแต่เสียงทางโทรศัพท์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วครูที่มาร่วมประชุมจะเคยรู้จักกันมาบ้าง เคยได้ยินชื่อเสียงกันมาบ้าง บางคนเคยเห็นหน้ากันแต่ไม่เคยพูดคุยกันมาก่อน เนื่องจากทำงานอยู่ในจังหวัดเดียวกัน บางคนสอนกลุ่มสาระเดียวกัน เช่น กลุ่มสาระสังคมศึกษา จึงมีโอกาสพบกันในการประชุมต่างๆ บ่อยกว่าครูที่สอนต่างกลุ่มสาระ คณะครูและผู้ประสานงานจึงมีความคุ้นเคยกันมากขึ้น โดยความจริงแล้วผู้ประสานงานแทบจะไม่รู้จักครูมาเข้าร่วมประชุมเลย เป็นครั้งแรกที่ต่างคนต่างได้เห็นหน้าตาซึ่งกันและกัน ที่ผ่านมาเพียงแค่คุยกันทางโทรศัพท์ จากที่ได้พูดคุยกับคณะครูเกี่ยวกับการทำวิจัย

ผู้ประสานจึงให้กำลังใจกับคณะครูทุกคนว่าไม่ต้องกังวลใจเรื่องที่มาฟังบรรยายในวันนี้ จะเข้าใจหรือยังไม่เข้าใจไม่เป็นไร เมื่อได้ลงมือปฏิบัติจริงเมื่อไรจะค่อยๆ เรียนรู้จากการปฏิบัติจรงและเข้าใจได้ และที่สำคัญในการทำงานครั้งนี้เมื่อโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีปัญหาติดขัดในการดำเนินการโครงการไม่ว่าจะขั้นตอนใดๆ ก็ตาม จะมีผู้ประสานงานจังหวัดเป็นที่ปรึกษา คอยให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะในการทำงาน จนกว่าเสร็จสิ้นการดำเนินงาน ...ทำให้คณะครูเริ่มคลายความกังวล เนื่องจากครูส่วนใหญ่มีความคิดว่าการทำวิจัยเป็นเรื่องยาก และภาระงานที่ทำอยู่ประจำก็มากอยู่แล้วคงไม่สามารถทำงานวิจัยได้ ..แต่ถึงอย่างไรก็ตามครูก็ยังต้องการความมั่นใจว่าในการทำงานยุววิจัยครั้งนี้จะมีผู้ดูแลอย่างแน่นอน โดยให้ผู้ประสานรับปากว่าหากเข้าร่วมโครงการแล้วจะช่วยเหลือให้คำแนะนำจนกระทั่งงานสำเร็จ ซึ่งผู้ประสานงานมีความรู้สึกยินดีที่จะช่วยเหลือ ร่วมเรียนรู้และพัฒนาครูผู้สอนที่มีความสนใจที่จะทำวิจัยอยู่แล้ว (อยากพิสูจน์ว่าตนเองจะสามารถเรียนรู้และนำวิจัยไปใช้ประโยชน์กับผู้อื่นได้บ้างหรือไม่) และอยากให้ครูทำวิจัยเป็น จะได้นำไปใช้ในการพัฒนาผลงานทางวิชาการของตนเองได้ ก่อนที่จะเริ่มต้นดำเนินงานโครงการเป็นระบบทั้งจังหวัดนั้น ผู้ประสานงานดำเนินการดังนี้

1. การคัดเลือกโครงการ

การประชาสัมพันธ์โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ เริ่มต้นจากการประสานทางโทรศัพท์ผ่าน ผู้บริหารและครูที่มีความสนใจที่จะเรียนรู้ “การทำวิจัย” เพื่อพัฒนานักเรียน โดยผู้ประสานงานมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการสอบถามความสนใจและการสนับสนุนให้นักเรียนและครูได้เรียนรู้กระบวนการทำวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตนเอง จากผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน โดยเริ่มต้นจากการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เคยทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร หรือครูผู้สอน และเพื่อนๆ ที่เคยร่วมงานกับผู้ประสานงานบ้าง

ผู้ประสานงานเป็นครูผู้สอน อยู่ในอำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 และมีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย จึงทำให้รู้จักผู้บริหารและครูผู้สอนของโรงเรียนต่างๆ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2 อยู่บ้าง และทั้งสองเขตพื้นที่การศึกษายังเป็นเครือข่ายของการทำงานด้านการศึกษาของจังหวัดสุโขทัยด้วย นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายญาติพี่น้อง เพื่อนรุ่นพี่รุ่นน้อง ของผู้ประสานงาน ที่มีส่วนร่วมด้วยช่วยกันในการประชาสัมพันธ์โครงการ และที่สำคัญในการดำเนินงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือของจังหวัดสุโขทัยนอกจาก ดร.นิคม นาคอ้าย และผู้ประสานงานแล้ว ยังมีนายกฤษณธรรม ถาพันธุ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบึงสวย อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย เป็นผู้ช่วยผู้ประสานงาน ที่ทำงานร่วมกัน ช่วยกันขับเคลื่อนในโครงการยุววิจัยของจังหวัดสุโขทัย

เมื่อผู้ประสานได้พูดคุยกับผู้บริหารหรือครูผู้สอนที่ได้พูดคุยกันทางโทรศัพท์ประมาณ 35 โรงเรียน มีบางโรงเรียนที่ตอบรับในทันที บางโรงเรียนขอเวลาเพื่อนำเสนอโครงการนี้ในที่ประชุมของโรงเรียนก่อนและขอเวลา 1 สัปดาห์จึงจะให้คำตอบที่แน่นอนอีกครั้งหนึ่ง ผู้ประสานงานได้จัดส่งเอกสารชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ของ ผศ.เรณู อรรถาเมศร์ แบบเสนอขอโครงการยุววิจัย และเอกสารสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ผู้ประสานงานได้อ่านจาก “ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน: ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์” ของ รศ.ดร.อรรถจักร สัตยานุรักษ์ “พลังท้องถิ่น” บทวิเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน ของ ดรสีลาภรณ์ บัวสาย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอบเขตของ “การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน” และ “ประวัติศาสต์ของท้องถิ่น” เท่าที่ผู้ประสานคิดว่าน่าจะทำให้นักเรียนและครูที่มีปรึกษามีทิศทางในการเขียนโครงการเพื่อส่งแบบเสนอขอทุนโครงการยุววิจัย ซึ่งในการสมัครเข้าร่วมโครงการครั้งแรกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2552 มีโรงเรียนที่ส่งแบบเสนอขอโครงการทั้งสิ้นจำนวน 20 โครงการ (ได้ครบตามที่ ดร.นิคม นาคอ้ายบอกไว้ ถึงแม้จะมีถอนตัวบ้าง แต่ก็มีมาทดแทนจนครบ) ซึ่งแต่ละโครงการเหล่านี้ ผู้ประสานงานได้อ่านและทำความเข้าใจทุกโครงการ เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนและครูทุกโครงการ ในการปรับแก้การเขียนโครงการยุววิจัยให้ ผู้อื่นหรือคนนอกอ่านแล้วเข้าใจว่า เราจะทำอะไร ทำไมจึงทำ ทำเพื่ออะไร ได้อะไร ทำกับใคร ที่ไหน โดยให้นักเรียนและครูแต่ละโรงเรียนร่วมกันทบทวนโครงการที่เขียนส่งมาให้ผู้ประสานงานว่าสื่อความหมายได้เข้าใจตามประเด็น “เราจะทำอะไร ทำไมจึงทำ ทำเพื่ออะไร ได้อะไร ทำกับใคร ที่ไหน” ในการปรับแก้ของทุกโรงเรียน นอกจากผู้ประสานงานจะส่งข้อเสนอแนะให้ทางอีเมลล์แล้ว ยังมีการประสานทำความเข้าใจและอธิบายกันทางโทรศัพท์ควบคู่ไปด้วย

2. สร้างสัมพันธภาพกับโรงเรียน (ผู้บริหาร ครูผู้สอน)

เมื่อมีโอกาสได้มีโอกาสพบกับผู้บริหาร และครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการแล้วนั้น พบว่านักเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่เข้าร่วมโครงการนั้น มีทั้งโรงเรียนขายโอกาส (เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) และโรงเรียนมัธยมศึกษา (เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาเดิม เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6) ทั้ง 2 เขตพื้นที่การศึกษา ในการประชุมแต่ละครั้งที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 และ เขต 2 ผู้ประสานงานมีการเตรียมพร้อมสำหรับประชาสัมพันธ์โครงการแบบตัวต่อตัวแก่ผู้บริหารและคณะครูที่สนใจ โดยการเตรียมเอกสารชุดโครงการและแบบเสนอขอโครงการไปพร้อมด้วยเลย เพื่อให้ผู้บริการและครูผู้สอนได้ศึกษาเพิ่มเติมหลังจากที่มีการประสานโดยการพูดคุยกันทางโทรศัพท์แล้ว รวมทั้งฝากเอกสารดังกล่าวไปให้ผู้บริหารหรือครูผู้สอนโรงเรียนต่างๆ ที่รู้จัก ให้ช่วยประชาสัมพันธ์กับโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียง

การประชาสัมพันธ์โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยตนเองนั้น ผู้ประสานงานต้องจดบันทึกไว้ทุกครั้งว่าในแต่ละวันได้พูดคุยหรือแจกเอกสารประชาสัมพันธ์โครงการกับใครโรงเรียนไหนไปบ้าง เพื่อเตรียมวางแผนในการติดตามการเข้าร่วมโครงการในอีกอีกประมาณ 1 สัปดาห์ข้างหน้า โดยการใช้โทรศัพท์ประสานพูดคุยทำความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดโครงการอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “การวิจัย” ด้วย และผู้ประสานยังใช้วิธีการส่งเอกสารอีเมล์ ของโรงเรียน หรืออีเมลล์ส่วนตัวของครูที่สนใจเข้าร่วมโครงการ รวมทั้งมีการส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ให้ด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการพัฒนาโครงการที่จะต้องร่วมงานกันในเวลาข้างหน้าอีก ซึ่งการส่งอีเมลล์ทำให้มีความรวดเร็วและช่วยประหยัดเวลาได้อย่างมาก ..แต่การประสานด้วยวิธีที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ยังไม่ได้เป็นการยืนยันว่าโรงเรียนจะยินดีเข้าร่วมโครงการ บางโรงเรียนที่ประสานไปแล้วต้องรอประมาณ 1 สัปดาห์จึงจะให้คำตอบแก่ผู้ประสานงาน บางครั้งเมื่อครบ 1 สัปดาห์ก็ยังไม่ได้คำตอบ เพราะผู้บริหารและครูส่วนใหญ่มองว่าการทำวิจัยเป็นเรื่องยากมาก ...ภาระงานของโรงเรียนก็มีมากอยู่แล้ว ผู้บริหารจึงไม่อยากสร้างภาระงานเพิ่มให้กับครูผู้สอนอีก ...จากคำบอกเล่าของผู้ที่ ผู้ประสานงานได้ประสานไปทั้งหมดทั้งหมดนั้น ทำให้ผู้ประสานงานสรุปได้ว่า “การทำวิจัย” เป็นภาระที่ยุ่งยากสำหรับครูพอสมควร เมื่อได้คำตอบเช่นนี้ผู้ประสานงานก็คงทำหน้าที่อธิบายว่าการทำงานยุววิจัยในครั้งนี้นักเรียนเป็นคนทำ ครูที่ปรึกษาเป็นเพียงพี่เลี้ยง ..คอยให้คำแนะนำแก่เด็กนักเรียน เป็นงานของเด็กๆ นักเรียน และในการทำงานครั้งนี้ผู้ประสานงานจะต้องดูแลให้ความช่วยเหลือและข้อเสนอแนะในการทำงานจนส่งงานตามกำหนดเวลาเรียบร้อยแล้ว ...ผู้บริหารและคณะครูที่ได้รับการประชาสัมพันธ์โครงการพูดเป็นเสียง

เดียวกันว่าถ้างานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีผู้ดูแลคอยติดตามให้คำแนะนำคำปรึกาในการทำงาน ก็น่าจะดีที่โรงเรียนจะตอบรับเข้าร่วมโครงการ ถึงอย่างนั้นผู้บริหารและครูที่สนใจก็ยังไม่ตกลงปลงใจว่าจะเข้าร่วมโครงการแน่ๆ ยังไม่ตอบรับ เป็นการแบ่งรับแบ่งสู้ ประเภท “ลองดู” ถ้าไม่เกินความสามารถก็จะทำ แต่ถ้าทำไม่ไหวก็จะขอถอนตัว.

นอกจากนี้ผู้บริหารและครูบางโรงเรียนยังมองอีกว่า การที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยมีผู้คอยดูแลโครงการก็เป็นการดี แต่ผู้ดูแลโครงการจะดูแลทุกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้จริงหรือไม่ เพราะถ้าหากผู้ประสานงานไม่ใช่คนในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยแล้ว คงเป็นเรื่องยากมากเลยที่จะได้พบปะพูดคุย หรือลงมาให้ความช่วยเหลือโรงเรียนแต่ละโรงเรียน เมื่อโรงเรียนมีปัญหาในการดำเนินงาน .ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเดินทางไปมาหาสู่กันก็จะไกล ต่างคนต่างต้องทำงานคงไม่มีเวลาให้กันและกัน แล้วก็คงเป็นเรื่องยากที่จะมีผู้รับผิดชอบลงมาดูแลการทำงานวิจัยของนักเรียนและครูในโรงเรียนอย่างจริงจัง เพราะเท่าที่ผ่านมาจากประสบการณ์ของผู้บริหารและครูผู้สอนเองยังไม่เคยมีปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้น ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยทั้ง 2 เขต ซึ่งมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้ดูแลโรงเรียนเองก็ยังไม่สามารถหาพี่เลี้ยงมาช่วยเหลือครูในการทำวิจัยได้อย่างจริงจัง หรืออย่างเป็นรูปธรรม ให้ครูสามารถนำวิจัยไปใช้ได้จริงในโรงเรียน? ส่วนมากก็รู้แค่งูๆปลาๆ รู้ว่านโยบายกำหนดให้ครูต้องทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการอสน แต่ไม่รู้ว่าที่ทำๆ อยู่ใช่แล้วหรือยัง ส่วนใหญ่ก็เห็นแต่งานวิจัย 5 บท ซึ่งผู้บริหารและครูเองก็มีคำถามว่า ผู้ที่จะมาดูแลเรื่องการทำวิจัยของครูนั้น (จากหน่วยงานต้นสังกัด) เคยทำงานวิจัยเองบ้างหรือไม่ ที่ไม่ใช่งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียน (วิทยานิพนธ์/ปริญญานิพนธ์/สารนิพนธ์)

การที่หน่วยงานระดับเขตพื้นที่จะมอบหมายให้ “ใคร” เป็นผู้รับผิดชอบนำความรู้เรื่องการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อมาถ่ายทอดต่อให้ผู้บริหารหรือครูในฐานะผู้ปฏิบัติจริงในโรงเรียนจึงเกิดขึ้นได้ยาก และยังไม่มีใครกล้าทำจริงๆ เลย เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วทุกคนจะผ่านกระบวนการพัฒนาให้ทำงานวิจัย 5 บท ที่เป็นลักษณะของงานวิทยานิพนธ์/ปริญญานิพนธ์/สารนิพนธ์ ทำให้การทำวิจัยในโรงเรียนของคณะครูจึงทำตามความเข้าใจและความรู้ความสามารถของครูผู้สอนเอง โดยมีรูปแบบของการทำงานวิจัย 5 บทเป็นแนวทาง ซึ่งล้วนแต่เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองและการขวนขวายด้วยตนเอง ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมามีการอบรมเกี่ยวกับการทำวิจัยจากหน่วยงานระดับเขตพื้นที่ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเยอะมาก ถ้าถามว่าครูมีความรู้เรื่องการทำวิจัยหรือไม่ ครูยืนยันว่า “มีแน่นอน ไม่มากก็น้อย เพราะได้ฟังมาเยอะแล้ว “ แต่เมื่อให้ต้องนำไปใช้เองปฏิบัติด้วยตนเองในโรงเรียนแล้วทำไม่ได้ ทำให้บางคนเลิกสนใจการทำวิจัยไปเลยก็มี

สำหรับกลุ่มครูที่มีเป้าหมายว่าจะทำผลงานวิชาการจะกระตือรือร้นใฝ่รู้ในเรื่องนี้มากกว่าครูกลุ่มอื่นๆ แต่ก็มีเงื่อนไขว่า ต้องง่ายๆ และทำได้อย่างรวดเร็วในเวลาจำกัด (ตามเวลาที่ครูได้จำกัดไว้ว่าจะส่งผลงานทางวิชาการเพื่อเพิ่มวิทยฐานะเมื่อไร ก็ขอให้ทันในเวลานั้นๆ) เมื่อพูดถึงการเรียนรู้เรื่องการทำวิจัย ครูส่วนใหญ่จึงมีความรู้สึกท้อแท้ “ยาก” คำว่า “วิจัย” จึงเป็นยาขมสำหรับครู ...ครูผู้สอนบางท่านกล่าวว่าการอบรมวิจัยเพียง 2-3 วันจะให้ครูทำอะไรได้ ...ทำไมไม่ฝึกอบรมแบบที่ครูทำได้จริงๆ จากประเด็นต่างๆ ที่ผู้ประสานงานได้พูดคุยกับผู้บริหารและคณะครูผู้ประสานงานเริ่มเห็นอุปสรรคของการดำเนินงานโครงการยุววิจัยเกิดขึ้นเล็กๆ แน่แล้ว คือ “การวิจัย” ครูแทบจะไม่มองเลยว่าจะเป็นประวัติศาสตร์หรือสาระอะไรก็ได้ ปัญหาที่ยิ่งใหญ่ของครูคือ “วิจัย” ดังนั้นสิ่งแรกที่ผู้ประสานงานต้องทลายให้ได้ คือ อคติที่ครูมีต่อการวิจัย ต้องทำให้ครูเข้าใจว่าการ”วิจัย” คืออะไรกันแน่? แล้วสร้างทัศนคติที่ดีต่อการวิจัยให้เกิดขึ้นให้ได้ก่อนที่จะเริ่มปฏิบัติการเรื่องอื่นๆ ..

เมื่อผู้ประสานงานได้ฟังและรู้อย่างนี้แล้ว ....ก็สรุปได้ว่า...อุปสรรคในการดำเนินงานโครงการยุววิจัยในครั้งนี้ ประเด็นแรกคือเรื่องการวิจัย...ก็คิดอยู่ว่าเป็นงานที่หนักพอสมควรที่จะต้องค่อยๆ เปลี่ยนความคิดของผู้บริหารและครูผู้สอนต่อการวิจัยให้ได้ ...(นับว่าเป็นโชคดีมากๆ ที่เข้าข้างผู้ประสานงาน เนื่องจากผู้ประสานงานเองมีประสบการณ์ด้านการวิจัย มากกว่าการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ ...จากวันนั้นที่ได้ฟังอาจารย์อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ บรรยายที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์แล้ว ...ผู้ประสานงานก็ยังไม่เข้าใจว่าโครงการนี้ต้องการให้ทำอะไรและคำว่า “ประวัติศาสตร์” ของงานในครั้งนี้คืออะไรกันแน่) .แต่ผู้ประสานคิดว่าการมีโครงการยุววิจัยของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเข้ามา ...คงเป็นโอกาสดีที่จะทำให้ผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นที่เข้าร่วมโครงการประมาณ 20 โรงเรียนตามเป้าหมายที่ได้รับ มาร่วมกันเปลี่ยนมุมมองใหม่ ทัศนคติต่อตนเองใหม่ ว่ามีความสามารถที่จะทำได้ และมองต่อไปด้วยว่าแม้กระทั่งนักเรียนก็สามารถทำวิจัยได้..ทั้งนี้ผู้วิจัยเองก็มีประสบการณ์ในการอ่านงานวิจัยอื่นๆ มาบ้าง ที่ไม่ใช่วิทยานิพนธ์ จึงเห็นว่าการทำวิจัยใช่ว่าจะต้องทำเหมือนวิทยานิพนธ์ 5 บท อย่างที่เข้าใจกัน แต่ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยข้อจำกัดของแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับผลงานวิจัยที่หลากหลาย จึงทำให้ครูมีกรอบคิดที่ยึดติดว่างานวิจัยจะต้องเป็นงานวิจัย 5 บทเท่านั้นตามประสบการณ์ที่ตนเองได้จากการอ่านวิทยานิพนธ์ในขณะที่ไปเรียนต่อในระดับปริญญาโท หรือไม่ก็ยืมเพื่อนที่ไปเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นมาอ่านบ้างก็มี

จากการพูดคุยทำความเข้าใจในเบื้องต้นระหว่างผู้ประสานงานและครูที่จะเป็นที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยทำให้ทุกคนก็เริ่มมองการวิจัยในแง่ดีขึ้นกว่าเดิม แต่ก็มีคำถามว่าไม่ต้องทำเป็น 5

บทหรือ? ทำได้จริงหรือ? มีที่ไหนทำกันบ้าง? เคยอ่านแต่งานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ ..ซึ่งผู้ประสานงานได้ตอบข้อส่งสัยเหล่านี้ให้กับทุกๆ คนที่มีแนวโน้มว่าจะร่วมโครงการยุววิจัยในครั้งนี้ ด้วยความมั่นใจได้ว่าโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยนี่แหละจะเป็นตัวบ่งชี้ให้ทุกคนเห็นงานวิจัยที่เป็นผลงานวิจัยที่ไม่ยึดติดกับกรอบของการทำวิทยานิพนธ์ หรือปริญญานิพนธ์ ผู้ประสานงานมีตัวอย่างงานวิจัยที่ไม่ใช่งานวิทยานิพนธ์ให้ครูได้ศึกษาเป็นตัวอย่างด้วย งานวิจัย 5 บทจึงเป็นเพียงแค่รูปแบบของงานวิจัยประเภทหนึ่ง ที่ทุกคนคุ้นเคยเท่านั้นเอง

อุปสรรคประเด็นต่อมาคือคำว่า “ประวัติศาสตร์” สำหรับในโรงเรียนมัธยมศึกษา(สังกัดกรมสามัญเดิม) จะไม่ค่อยมีปัญหามากนัก เนื่องจากมีครูผู้สอนที่จบการศึกษาสาขาสังคมศึกษา สาขาประวัติศาสตร์ หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องอยู่แล้ว ผู้บริหารส่วนใหญ่จะมอบหมายให้ครูผู้สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษาพิจารณาว่าสนใจที่จะทำงานวิจัย โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ กับสำนักงานกองทุนสนับนุนการวิจัยหรือไม่ คำตอบที่ได้มีทั้งตอบรับและปฏิเสธ โรงเรียนที่ตอบรับว่ายินดีเข้าร่วมโครงการนั้นครูผู้สอนจะประสานกลับมาที่ผู้ประสานงานเพื่อพูดคุยทำความเข้าใจกันในเบื้องต้นว่าโครงการยุววิจัยมีจุดมุ่งหมายอย่างไร? มีกระบวนการดำเนินงานอย่างไร? ใครจะเข้าไปมีส่วนร่วมบ้าง? มีบทบาทอย่างไร?

สำหรับโรงเรียนที่ไม่ตอบรับเข้าร่วมโครงการเนื่องจากครูผู้สอนยังไม่มีความพร้อม ด้วยภาระงานรับผิดชอบมีมาก มีปัญหาสุขภาพ และที่สำคัญคือการวิจัยยังคงเป็นเรื่องยากที่จะทำต้องทุ่มเทและมีเวลาจริงๆ ส่วนใหญ่เกรงว่าจะไม่มีเวลาทุ่มเทให้กับงานครั้งนี้แล้วงานจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ก็มีบางโรงเรียนแม้ว่าครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาจะไม่พร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการ แต่ผู้บริหารได้นำเสนอโครงการยุววิจัยนี้ให้กับครูในกลุ่มสาระอื่นๆ หากมีความสนใจที่จะเรียนรู้การใช้วิจัยในการจัดการเรียนการสอนให้ศึกษาเอกสารที่ผู้ประสานงานส่งให้เป็นเบื้องต้นแล้วให้โทรศัพท์ติดต่อประสานงานกันว่าพอที่จะทำได้หรือไม่นั้น ไม่มีการบังคับให้ทำ ...ผู้บริหารจะเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนเป็นผู้ตัดสินใจเอง... ซึ่งก็มีครูผู้สอนกลุ่มสาระอื่นๆ โทรศัพท์เข้ามาสอบถามว่าถ้าเป็นครูสอนการงานอาชีพ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ พลศึกษา และอื่นๆ จะทำได้หรือไม่? มีความสนใจและอยากเรียนรู้การทำวิจัยที่ใช้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนจริงๆ ...จึงเป็นโอกาสดีของผู้ประสานงานที่จะได้ไขปัญหาประเด็นต่างๆ ต่อไป

โรงเรียนเหล่านี้จะเริ่มทดลองเขียนเสนอขอโครงการส่งมาให้ผู้ประสานงานอ่านและให้ข้อเสนอแนะอย่างเป็นทางการทั้ง 20 โรงเรียน การพัฒนาโครงการในช่วงแรกที่โรงเรียนปรับแก้โครงการส่งในระหว่างเดือน กุมภาพันธ์- ต้นเดือนมีนาคม 2552 นั้น ผู้ประสานงานได้มีโอกาสทำ

ความเข้าใจโครงการนี้จากที่ประชุม เมื่อวันที่ 1 กุทภาพันธ์ 2552 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ร่วมกับทีมภาคเพียงแค่ครั้งเดียว ต้องยอมรับว่า ผู้ประสานงานเองก็ยังไม่เข้าใจคำว่า “ประวัติศาสตร์” ตามความหมายของโครงการนี้เลย การส่งโครงการของโรงเรียนทั้ง 20 โรงเรียน ส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์รัฐชาติ ผนวกกับชุมชนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งที่ตั้งของประวัติศาสตร์รัฐชาตินั้นๆ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ผู้ประสานงานเองก็เริ่มมีคำถามกับตนเอง เมื่อได้อ่านโครงการที่โรงเรียนส่งมาทั้งหมด ใช่แน่หรือคือการศึกษา “ประวัติศาสตร์รัฐชาติ” ในฐานนะผู้ประสานงานจำเป็นต้องมีความเข้าใจโครงการให้ถ่องแท้ เพื่อลดปัญหาและอุปสรรคของการ “ทำวิจัย” ของนักเรียนและครูทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการ ผู้ประสานงานเองยังติดใจสงสัยคำว่า “ประวัติศาสตร์รัฐชาติ ที่เรียนๆ กันอยู่ในโรงเรียนเป็นประวัติศาสตร์ที่ตายแล้ว” ของ รศ.ดร. อรรจักร สัตยานุรักษ์ ว่าคืออะไร ...จึงทำให้ผู้ประสานงานเกิดอาการอยากรู้ จะต้องรู้เรื่องนี้ให้ได้ ขั้นตอนแรกคือการหาหนังสือต่างๆ มาศึกษาด้วยตนเอง อ่านผลงานของ ผศ.เรณู อรรถาเมศร์ และ รศ.ดร.อรรถจักร สัตยานุรักษ์ และดร.สีลา ภรณ์ บัวสาย เป็นหลัก ค้นหางานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่คิดว่าเกี่ยวข้องกับการทำงานในครั้งนี้มาศึกษาด้วยตนเอง

ผู้ประสานเริ่มบอกตนเองว่า “น่าจะ” เริ่มมองเห็นแล้วว่า “ประวัติศาสตร์” ของงานในครั้งนี้เป็นเรื่องราวที่ผ่านมาจากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน หรือช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่มีความสำคัญต้องการศึกษา ถ้าอย่างนั้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็น่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของนักเรียนแน่นอน แต่ที่แน่นอนกว่านั้น คำว่า “ประวัติศาสตร์” ของโครงการยุวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้ ไม่ใช่ การศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานโบราณวัตถุเก่าๆ ที่มีในชุมชนต่างๆ แน่นอน ทำให้ผู้ประสานงานเริ่มมองเห็นทางที่จะเดินสำหรับการทำงานโครงการยุวิจัยครั้งนี้ เริ่มมีกำลังใจที่จะทำงานอีกครั้งเมื่อค้นพบหนทางที่จะทำงานต่อได้ และผู้ประสานงานไม่ได้วิตกกังวลอะไรเลยกับการที่ ครูผู้เข้าร่วมโครงการไม่ใช่ครูที่สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา รวมทั้งไม่จำเป็นต้องเรียนจบปริญญาโทด้วย หากพร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกันก็น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นเพียงพอแล้วที่จะทำให้ทุกๆ คนที่มาร่วมงานกันรู้และเข้าใจ การศึกษาประวัติศาสตร์โดยใช้กระบวนการวิจัย ได้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

การอธิบายทำความเข้าใจกับครูที่ปรึกษาที่เข้าร่วมโครงการ สิ่งแรกที่ผู้ประสานงานต้องอธิบายคือคำว่า “ประวัติศาสตร์” ที่เกิดจากความเข้าใจของตนเอง โดยการอ่านเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยไม่รู้ว่าจะ “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” สำหรับการพัฒนาโครงการเพื่อส่งให้ทีมภาคพิจารณาให้ข้อเสนอแนะกลับคืนให้โรงเรียนอีกครั้งหนึ่ง ...แม้ว่าผู้ประสานงานเองยังไม่

ชัดเจนนักกับคำว่า “ประวัติศาสตร์” และ “การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ของคน...” ก็ตาม แต่อย่างน้อยก็เป็นการจุดประกายความคิดและมุมมองใหม่เกี่ยวกับคำว่า “ประวัติศาสตร์” ในอีกมุมมองหนึ่งของผู้ประสานงานเอง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่ที่น่าจะลองเรียนรู้ดูและน่าจะเรียนรู้ได้ . ทำให้ผู้ประสานงานมองว่างานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ในครั้งนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสรต์ของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นที่ยังคงมีชีวิตอยู่ ผู้ประสานงานจึงเริ่มให้ความคิดและมุมมองเหล่านี้กับครูที่ปรึกษาและนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

สำหรับครูผู้สอนที่สอนในโรงเรียนขยายโอกาสก็มีความคิดและมุมมองเดิมๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไม่แตกต่างจากครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเท่าใดนัก เริ่มต้นที่มองว่าตนเองสนใจทำวิจัยแต่สอนในกลุ่มสาระอื่นๆ ที่ไม่ใช่สาระสังคมศึกษา จะทำได้หรือ เคยแต่เรียนประวัติศาสตร์มาเท่านั้นเอง (ประวัติศาสตร์รัฐชาติ) ผู้ประสานได้ใช้วิธีการทำความเข้าใจคำว่า “ประวัติศาสตร์” วิธีเดียวกัน.แต่ใช้เวลาในการอธิบายหรือทำความเข้าใจได้รวดเร็วกว่าครูในกลุ่มแรกๆ ที่ผู้ประสานงานเองก็ยังเข้าใจไม่ชัดเจนนัก .ในโรงเรียขยายโอกาสจะมีปัญหาอื่นๆ เพิ่มเติมมาคือเรื่องตัวเลือกของนักเรียนที่จะเข้าร่วมโครงการมีให้เลือกน้อย..และส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่อยู่ในชนบท เป็นโรงเรียนที่อยู่ในตำบลที่ห่างไกลจากตัวเมือง..ผู้ประสานงานจึงบอกให้ครูที่จะเข้าร่วมโครงการสบายใจได้เลยว่า โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือไม่ได้เปิดรับเฉพาะนักเรียนเก่ง หรือนักเรียนที่โรงเรียนในเมืองเท่านั้น ...เปิดรับทั่วไปใครก็ได้ โรงเรียนจะอยู่ที่ไหนก็ได้ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย ... แต่ขอให้ครูผู้สอนมีความเชื่อมั่นว่าเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้สามารถเรียนรู้ได้อย่างแน่นอน แต่จะมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพร้อมของแต่เด็กนักเรียนละคน...ในการดำเนินงานโครงการยุววิจัยของจังหวัดสุโขทัยจึงมีโรงเรียนขยายโอกาสที่สนใจส่งแบบเสนอขอโครงการเข้ามา (ดังรายละเอียดในตาราง กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ)

3. การกำหนดปฏิทินการทำงาน/แผนงาน

เมื่อผู้ประสานงานเริ่มมองเห็นว่า โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย สามารถเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน แต่จะเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดในเวลาอันจำกัด ก็ยังบอกไม่ได้เหมือนเดิม อีกไม่กี่เดือนข้างหน้าที่โครงการจะเริ่มดำเนินงานแล้ว เวลาคงจะช่วยให้คำตอบของคำถามต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนเริ่มโครงการมีความชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างน้อยในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ก็เป็นจุดเริ่มต้นของโครงการที่เริ่มขึ้นได้จริงแล้ว โดยโรงเรียนได้ส่งแบบเสนอขอโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ภายใน 25 กุมภาพันธ์ 2552 เป็น 20 โรงเรียนแรกที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ ..ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เดือนมีนาคม 2552 รายชื่อโรงเรียนที่

เข้าร่วมโครงการยุววิจัยของจังหวัดสุโขทัยยังไม่นิ่ง บางโรงเรียนขอถอนตัวเนื่องจากครูที่ปรึกษาโยกย้ายไปทำงานที่โรงเรียนอื่นๆ ไม่มีผู้สานงานต่อเนื่อง และมีโรงเรียนใหม่ๆ ขอเข้าร่วมโครงการอีก ..ซึ่งยังคงอยู่ในจำนวน 20 โรงเรียนตามที่ได้รับการจัดสรรทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 20 ทุน โดยผู้ประสานงานให้โรงเรียนส่งแบบเสนอขอโครงการ(ทำอย่างที่นักเรียนและครูผู้สอนทำได้ และสนใจอยากจะทำ เข้ามาก่อน) เข้ามาเพื่อให้ทีมผู้ประสานงานจังหวัด และทีมภาค รู้ทิศทางหรือแนวโน้มว่าในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยส่วนใหญ่สนใจศึกษาในประเด็นใด เช่น อาชีพ ประเพณี หรือภูมิปัญญา รวมทั้งพิจารณาว่านักเรียนและครูที่ปรึกษาจะสามารถปฏิบัติได้ทำได้จริงหรือไม่ในช่วงเวลา 6 เดือนต่อจากนี้ ...รวมทั้งประเด็นความชัดเจนของเรื่องที่เสนอมา...บางโรงเรียนต้องการศึกษาทั้งด้าน อาชีพ ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม..หลายๆ ประเด็น ซึ่งทำให้มีขอบเขตในการศึกษากว้างหลายประเด็น ...เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งทำโดยนักเรียน ภายใต้ขอบเขตระยะเวลาในการเรียนรู้ที่จำกัด จึงมีการให้ข้อเสนอว่าน่าจะศึกษาประเด็นใดได้บ้าง แล้วให้นักเรียนยุววิจัยร่วมกับครูที่ปรึกษาตรวจสอบความสนใจของตนเองอีกครั้งหนึ่งว่าต้องการรู้เรื่องอะไร? และรู้ไปทำไม? เพื่อตัดสินใจเลือกประเด็นที่ศึกษาได้สอดคล้องกับความต้องการของตนเองให้มากที่สุด

เมื่อผู้ประสานงานได้อ่านแบบเสนอขอโครงการที่โรงเรียนส่งมาให้ในครั้งแรก สามารถจัดกลุ่มประเด็นที่โรงเรียนทั้ง 20 โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ทั้ง 9 อำเภอของจังหวัดสุโขทัยสนใจศึกษาได้ว่ามีโรงเรียนในใจศึกษาเกี่ยวกับด้านประเพณีมากที่สุด รองลงมาคืออาชีพ นอกจากนี้ยังมีประเด็นเกี่ยวกับภูมิปัญญา วิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียน ดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 มี 9 โรงเรียน

1. โรงเรียนบ้านห้วยไคร้	อ.บ้านด่านลานหอย
2. โรงเรียนบ้านวังลึก	อ.บ้านด่านลานหอย
3. โรงเรียนลิไทพิทยาคม	อ.เมือง
4. โรงเรียนวัดจันทร์ (ลอมราษฎร์บำรุง)	อ.เมือง
5. โรงเรียนยางซ้ายพิทยาคม	อ.เมือง
6. โรงเรียนบ้านยางเมือง	อ.คีรีมาศ
7. โรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม	อ.คีรีมาศ
8. โรงเรียนบ้านน้ำเรื่อง	อ.กงไกรลาศ
9. โรงเรียนบ้านกงราษฎร์อุทิศ	อ.กงไกรลาศ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2 มี 11 โรงเรียน

1	โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์	อ.ศรีสำโรง
2	โรงเรียนบ้านไร่พิทยาคม	อ.ศรีสำโรง
3	โรงเรียนบ้านขอนซุง	อ.สวรรคโลก
4	โรงเรียนสวรรค์อนันต์วิทยา	อ.สวรรคโลก
5	โรงเรียนหนองกลับวิทยาคม	อ.สวรรคโลก
6	โรงเรียนศรีนคร	อ.ศรีนคร
7	โรงเรียนชัยมงคลพิทยา	อ.ทุ่งเสลี่ยม
8	โรงเรียนบ้านกลางดง	อ.ทุ่งเสลี่ยม
9	โรงเรียนเมืองเชลียง	อ.ศรีสัชนาลัย
10	โรงเรียนเมืองด้งวิทยา	อ.ศรีสัชนาลัย
11	โรงเรียนบ้านแม่เทิน	อ.ศรีสัชนาลัย

เมื่อผู้ประสานงานได้รายชื่อโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการแล้วพบว่า พื้นที่ตั้งของโรงเรียนกระจายอยู่ทุกอำเภอทั้ง 9 อำเภอในจังหวัดสุโขทัย หลังจากนั้นจึงวางแผนในการดำเนินงานโครงการยุวิจัยและกำหนดกรอบระยะเวลาในการดำเนินงาน รวมทั้งการจัดประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาของทั้ง 20 โรงเรียน ในเดือนเมษายน 2552 โดยกระบวนการศึกษาประวัติศาตร์ท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัย กำหนดกระบวนการในการดำเนินงานเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. เสนอโครงการยุววิจัย
2. กระบวนการตั้งคำถาม
3. การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน
4. สังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นจุดประสงค์การวิจัย
5. เขียนรายงานและนำเสนอผลงาน

ในการดำเนินการทั้ง 5 ขั้นตอนนี้จะใช้วิธีการจัดประชุมโรงเรียนทั้ง 20 โรงเรียนในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ณ โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ อ.ศรีสำโรง จ.สุโขทัย ซึ่งเป็นจุดศูนย์ของโรงเรียนทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการ (ดูตามระยะทางที่นักเรียนและครูจะต้องเดินทางมาร่วมประชุมโครงการ) ที่ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมดสามารถเดินทางได้สะดวกและใช้เวลาไม่มากจนเกินไป ทั้งนี้ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย มีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการอยู่ในอำเภอต่างๆ ทั้ง 9 อำเภอ ผู้

ประสานงานจึงพูดคุยปรึกษากับคณะครูที่เข้าร่วมโครงการว่า สถานที่จัดประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างนักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษาโครงการ และผู้ประสานงานยุววิจัย จะเป็นสถานที่ใด? ที่เป็นจุดศูนย์กลาง ทุกคนมีความสะดวกในการเดินทาง โดยให้ทุกคนคำนึงถึงการเดินทางของเพื่อนๆ ทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ ...ครูที่ปรึกษาทุกคนมีความเห็นตรงกันว่าสถานที่จัดประชุมโครงการของจังหวัดสุโขทัย ควรเป็นโรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ ผู้ประสานงานจึงขอความอนุเคราะห์สถานที่จัดประชุมจากผู้อำนวยการโรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ โดยการประสานทางโทรศัพท์ก่อน เนื่องจากผู้วิจัยเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ แล้วจึงขอความอนุเคราะห์หนังสือจากทีมภาคขอใช้สถานที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์เป็นสถานที่ประชุมโครงการจนสิ้นสุดการดำเนินงานโครงการ ในการประชุมแต่ละครั้งจะได้รับความอนุเคราะห์ในการดูแลและจัดเตรียมห้องประชุมไว้อย่างพร้อมเพียง โดยมีคณะครูโรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์เป็นผู้ดูแลเป็นอย่างดี การติดต่อประสานงานต่างๆ ในการใช้สถานที่จัดประชุมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ตอนที่ 2 ระหว่างดำเนินงานโครงการ

1. **เสนอโครงการยุววิจัย**

เมื่อโรงเรียนส่งแบบเสนอขอโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือเข้ามาแล้ว หลังจากที่ส่งแบบเสนอโครงการให้กับทีมภาคแล้ว ผู้ประสานงานได้ดำเนินการจัดประชุม เพื่อทำความเข้าใจและพัฒนาโครงการให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการส่งโครงการให้ทีมภาคแล้วจะต้องรอกว่าทีมภาคจะให้ข้อเสนอแนะปรับแก้โครงการ ผู้ประสานงานจึงดำเนินการการพัฒนาโครงการโดยมีประเด็นเกี่ยวกับ 1) โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือมีจุดมุ่งหมายอย่างไร ผลที่ได้รับมีอะไรบ้าง 2) กระบวนการวิจัยเป็นอย่างไร บทบาทของนักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษา และผู้ประสานงานเป็นอย่างไรบ้าง 3) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คืออะไร? แตกต่างจากประวัติศาสตร์ชาติอย่างไร? การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์? การปรับตัวในสังคม? และการอนุรักษ์คืออะไร เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร? เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันในการดำเนินงานโครงการยุววิจัยระหว่าง นักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษา และผู้ประสานงาน 4) การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา 5) โครงการยุววิจัยที่โรงเรียนส่งมาเป็นไปตามกรอบแนวคิดที่นำเสนอในข้อ 1-3 แล้วหรือไม่

ผู้ประสานงานจึงเปิดเวทีอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมในประเด็นที่ 4) โครงการยุววิจัยที่โรงเรียนส่งมาเป็นไปตามกรอบแนวคิดที่นำเสนอในข้อ 1-3 แล้วหรือไม่ การอภิปรายเป็นการพูดคุยแบบเป็นกันเอง บ้างก็มีการใช้ภาษาถิ่นสุโขทัย ซึ่งผู้

ประสานงานก็สามารถพูดภาษาถิ่นได้ จึงทำให้บรรยากาศไม่เคร่งเครียด ครูบางคนกล่าวว่า “ที่พี่ทำมาทั้งหมดไม่ใช่เลยนะ พี่ก็จะศึกษาแต่โบราณสถาน...ปรับได้นะ..พี่จะให้เด็กช่วยกันเขียนใหม่” “ที่ส่งมา...มีประเด็นเยอะมาก...คงเสร็จไม่ทัน 6 เดือนแน่ๆ ทุกๆ ลองช่วยกันดูหน่อยว่าควรจะเป็นเรื่องอะไรดี” ...บรรยากาศที่เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยซึ่งกันและกันได้มากขึ้น มีการขอเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ ขอเมล์ เพื่อส่งเอกสารถึงกัน...ซึ่งพบว่าโรงเรียนทั้ง 20 โรงเรียนนั้น ครูที่ปรึกษาทุกคนมีอีเมลล์ติดต่อ และนักเรียนบางคนก็มีเช่นกัน .ครูทุกคนจะบอกว่าที่ส่งงานให้ผู้ประสานงานอ่านแต่ละครั้งก็พยายามทำอย่างดีที่สุดแล้ว ขอให้ผู้ประสานงานช่วยอ่านและแนะนำด้วยว่าควรจะทำอะไร อย่างไร หรือมีอะไรที่ควรแก้ไขปรับเพิ่มอีกบ้าง

หลังจากนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาโครงการของทั้ง 20 โรงเรียน ผ่านการประชุมเพื่อทำความเข้าใจตามประเด็น !) – 4) เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2552 แล้ว มีการปรับแก้โครงการยุววิจัยวิจัยของโรงเรียน โดยให้คณะทำงานของแต่ละโรงเรียนแก้ไขด้วยตนเองก่อน ตามความเข้าใจที่ได้จากการมาประชุมร่วมกัน เพื่อให้นักเรียนและครูที่ปรึกษาโครงการ สามารถบอกตนเองได้ว่าต้องอยากรู้อะไรกันแน่ สนใจเรื่องใดกันแน่ และจะทำอย่างไรบ้าง แล้วส่งโครงการยุววิจัยทางเมล์ให้ผู้ประสานงาน (ส่งงานโครงการครั้งที่ 2) ช่วยพิจารณาว่าเป็นไปตามกรอบที่ประชุมร่วมกันหรือไม่ โดยผู้ประสานงานให้ข้อเสนอแนะแก่นักเรียนและครูที่ปรึกษา ทีละประเด็นตามแบบบเสนอขอโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้เกิดความเข้าใจงานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โรงเรียนสนใจศึกษา ดังนี้

1. ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำวิจัย (กำหนดประเด็นให้ได้ว่าสนใจอยากรู้ในเรื่องใด)

2. ชื่อสมาชิก/ทีมวิจัย และระดับที่ศึกษา

3. ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้ (เขียนเล่าถึงความสนใจของคณะนักวิจัยที่อยากจะทำวิจัยร่วมกัน)

4. คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้

5. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพ ด้านต่าง ๆ

6. มีแนวทาง/วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้จากผู้รู้/คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร (เขียนเล่าวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลจากการบอกเล่าของบุคคลในท้องถิ่นซึ่งสามารถตอบโจทย์หรือประเด็นปัญหาได้อย่างละเอียด)

7. มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร (เขียนเล่าวิธีการ/รูปแบบ/สื่อ ที่นำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงาน)

8. ชื่อครูที่ปรึกษา (เขียนข้อมูลแนะนำเกี่ยวกับครูที่ปรึกษา)

9. ผู้ประสานงานของกลุ่ม (โปรดระบุ ชื่อ สถานที่ติดต่อ และโทรศัพท์)

ผู้ประสานงานได้ให้ข้อเสนอแนะโครงการยุววิจัยตอบกลับทางเมล์กับทุกโรงเรียน

ตัวอย่างงานแบบเสนอโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โรงเรียนส่งให้ผู้ประสานงาน ได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงการ เช่น โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ของโรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม และโรงเรียนเมืองด้งวิทยา

1. โรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม แบบยุววิจัย 1

แบบเสนอโครงการวิจัยของนักเรียน
ในชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

---

1. **หัวข้อเรื่องที่อยากทำ**

"ศึกษาประเพณีการอยู่ไฟ"

2. **ชื่อสมาชิก/ทีมวิจัยและระดับที่ศึกษา**

1. นางสาวกิ่งทอง พรมพา ชั้น ม.5/5
2. นางสาวจันทร์จิรา จิตรพินิจ ชั้น ม.5/5
3. นายพนมกร ขาวทุ่ง ชั้น ม.5/5
4. นายอนนท์ เสือแก้ว ชั้น ม.5/5

3. **ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้ (เขียนเล่าถึงความสนใจของคณะนักวิจัยที่อยากทำวิจัยร่วมกัน)**

จากประเด็นในสุภาษิตสอนหญิงที่ว่า " **เกิดเป็นหญิงแท้จริงแสนลำบาก**" นั้นน่าจะมีอะไรอีกมากมายที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงจากอดีตสู่ปัจจุบันที่เกิดมาแล้วต้องพบเป็นธรรมชาติ จึงสนใจการอยู่ไฟหลังการคลอดของผู้หญิง ดังนั้น

1. ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและการดูแลสุขภาพของผู้หญิงในการอยู่ไฟหลังคลอด
2. ศึกษาวิธีการอยู่ไฟและปัญหาผลดี ผลเสียต่อสุขภาพของการอยู่ไฟหลังคลอด
3. ศึกษาพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนอยู่ไฟหลังคลอด
4. ส่งเสริมอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. **คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้**

1. มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้หญิงในการอยู่ไฟหลังคลอด
2. มีความรู้ในวิธีการอยู่ไฟพร้อมกับปัญหาและผลดี ผลเสียที่มีต่อสุขภาพของการอยู่ไฟหลังคลอด
3. ได้ทราบถึงที่มา วิวัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนอยู่ไฟหลังคลอด
4. ได้ร่วมส่งเสริม อนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพ ด้านต่าง ๆ**

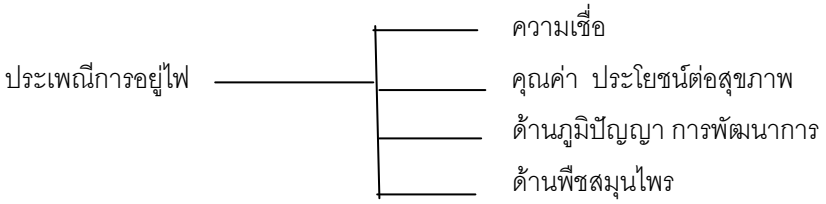

6. มีแนวทาง/วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้จากผู้รู้/คนเฒ่า คนแก่ในชุชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร (เขียนเล่าวีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลจากการบอกเล่าของบุคคลในท้องถิ่นซึ่งสามารถตอบโจทย์หรือประเด็นปัญหาได้อย่างละเอียด

แนวทางการสืบค้น

1. สอบถามโดยตรงกับบุคคลในท้องถิ่น
2. จากการถ่ายทอดคำบอกเล่าของคนเฒ่า คนแก่ในท้องถิ่น
3. สอบถามจากผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรง
4. สอบถามจากผู้หญิงที่ไม่เคยอยู่ไฟหลังคลอด

7. มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร (เขียนเล่าวิธีการ/รูปแบบ/สื่อที่นำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงาน)

การนำเสนอเผยแพร่รายงานได้โดยวิธีดังต่อไปนี้

1. จัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กในรูปแบบ “นิทาน” หรือ “เรื่องสั้น”
2. จัดทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม/นอกเวลา
3. จัดทำเป็นสื่อในรูปแบบ E-book

8. ชื่อครูที่ปรึกษา (เขียนข้อมูลแนะนำเกี่ยวกับครูที่ปรึกษา)

ครูสุมาลี อวยพร เป็นครูสอนวิชาประวัติศาสตร์และเป็นผู้มีประสบการณ์(เป็นบุคคลร่วมสมัย)

9. ผู้ประสานงานของกลุ่ม (โปรดระบุ ชื่อ สถานที่ติดต่อ และโทรศัพท์)

นายพนมกร ขาวทุ่ง โทร. 0875567189 ที่ตั้ง 57 หมู่ 9 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย 64160

ส่วนของครูที่ปรึกษา (ความคิดเห็น โจทย์วิจัย/ประเด็นที่ครูอยากจะหาคำตอบในการส่งเสริมผู้เรียนในโครงการนี้

ให้นักเรียนได้มีความรู้ วิธีการในการอยู่ไฟหลังคลอดบุตร ที่มีผลต่อสุขภาพจากคำสุภาษิตที่ว่า “เกิดเป็นหญิงแท้จริงแสนลำบาก”

ลงชื่อ สุมาลี อวยพร (ครูที่ปรึกษา) โทร.0817071213

ลงชื่อทีมวิจัย พนมกร ขาวทุ่ง

2. โรงเรียนเมืองด้งวิทยา

แบบยุววิจัย 1

แบบเสนอโครงการวิจัยของนักเรียน
โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย

---

1. **ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำ**

ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งของชุมชนบ้านตึกมีลักษณะอย่างไร ควรสืบทอดและอนุรักษ์เผยแพร่ประเพณีนี้อย่างยั่งยืนหรือไม่

2. **ชื่อสมาชิก/ทีมวิจัย และระดับที่ศึกษา**

1. นายวีระยุทธ์ ลำดับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
2. นายภูมินทร์ มากี้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
3. นางสาวสุมามาลย์ นวลพินิจ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
4. นางสาวพิมลวรรณ คูหา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
5. นางสาวรจเรศ หล่อหลอม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

3. **ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้**(เขียนเล่าถึงความสนใจในของคณะนักวิจัยที่อยากจะทำวิจัยร่วมกัน)

ประเพณีเป็นสิ่งที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่เคยสืบเนื่องกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และได้สืบทอดกันมาถึงลูกหลาน ที่เรียกกันว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีนี้นั่นเอง เช่น การไหว้ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น ทีมงานคณะยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย มีความสนใจ และเล็งเห็นความสำคัญวัฒนธรรมประเพณีของคนบ้านตึกว่า ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งของชุมชนบ้านตึกมีลักษณะอย่างไร ควรสืบทอดและอนุรักษ์เผยแพร่ประเพณีนี้ไว้หรือไม่ ทำไมคนบ้านตึกรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ และแม่ ของทีมงานยุววิจัยยังคงสามารถสืบทอดอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้จนถึงปัจจุบัน ทั้งๆ เยาวชนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของประเพณีนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีด้านการสื่อสารเข้ามาในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมประเพณีก็จะค่อยๆ หดหายไป ทีมงานยุววิจัย มีความคิดว่า ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง เป็นประเพณีที่แปลก มีแห่งเดียวในโลก คือ ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย แล้วทำไม ในฐานะเยาวชนคนรุ่นใหม่อย่างเราจะไม่สืบทอด และอนุรักษ์ประเพณีของคนบ้านตึกก่อนที่ลูกหลานจะไม่มีแหล่งเรียนรู้ที่ควรศึกษาอย่างยั่งยืน เพื่อจารึกไว้ในประวัติศาสตร์โลก จึงเป็นที่มาของทีมงานของพวกเราที่ต้องศึกษาสืบทอด และอนุรักษ์เผยแพร่ประเพณีนี้ไว้ตลอดไป

4. **คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้**

1. เยาวชนรุ่นใหม่ของบ้านตึกรู้และเข้าใจลักษณะของประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งของชุมชนบ้านตึก สืบทอด และอนุรักษ์เผยแพร่ประเพณีอย่างยั่งยืน

2. เยาวชนรุ่นใหม่ของบ้านตึกเห็นคุณค่า มีความภาคภูมิใจประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง ในวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ

3. ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งเป็นที่รู้จัก และเผยแพร่ของคนทั่วโลก

5. **อะไรคือคำถามที่อยากรู้คำตอบ หรืออะไรคือข้อสงสัยในเรื่องที่จะทำ**(เกี่ยวกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพด้านอาชีพ)

หลังจากได้ปรึกษากันในทีมงานยุววิจัย มีคำถามอยู่ในใจมาตั้งแต่เด็กๆ ว่าทำไมปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ และแม่ ของพวกเรา เมื่อถึงเวลาเดือนเมษายน ทุกคนจะต้องไปรวมตัวกันอยู่ที่ ศาลเจ้าพ่อหมื่นด้งด้วย เป็นข้อสงสัย และปริศนา กับพวกเรามาตลอด กระทั่งเรียนระดับมัธยมศึกษาก็ยังไม่กระจ่าง จึงเป็นที่มาของคำถามในการวิจัยดังนี้

1. ประเพณีประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งมีลักษณะอย่างไร
2. ผู้ใดบ้างเป็นผู้นำทางพิธีกรรมทางประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง
3. วัสดุอุปกรณ์และเครื่องเซ่นไหว้ที่นำมาใช้ทำพิธีกรรมทางประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งมีอะไรบ้าง
4. ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนบ้านตึกอย่างยั่งยืนหรือไม่
5. ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งเกี่ยวข้องกับพระพุทธสาสนาและแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านตึกอย่างไร
6. ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพอะไรบ้าง
7. เยาวชนรุ่นใหม่ของบ้านตึกจะปฏิบัติตนตามประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งได้หรือไม่
8. เยาวชนรุ่นใหม่ของบ้านตึกจะยอมรับประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของตนได้จริงหรือไม่
9. สิ่งใดเป็นเอกลักษณ์ของพิธีกรรมทางประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง
10. ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งมีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นจุดขายดึงดูดนักท่องเที่ยวของคนทั่วไปหรือไม่

6. **มีแนวทาง/วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้จากผู้รู้/คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร**(เขียนเล่าวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลจากการบอกเล่าของบุคคลในท้องถิ่นซึ่งสามารถตอบโจทย์หรือประเด็นปัญหาได้อย่างสมบูรณ์ถูกต้อง)

โดยการศึกษารายละเอียดดังนี้

1. ทีมงานยุววิจัยร่วมประชุมวางแผนดำเนินการ

2. ทีมงานวิจัยดำเนินงานสำรวจข้อมูลสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง

3. ประชาสัมพันธ์หน้าเสาธงตอนเช้า เสียงตามสายตอนกลางวัน เรื่องประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง

4. รณรงค์ให้เยาวชนเข้าร่วมประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งทุกปี

6. สืบทอด และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอย่างยั้งยืน โดยการจัดทำประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ให้บุคคลภายนอกเป็นที่รู้จักทั่วโลก

7. **มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร**(เขียนเล่าวิธีการ/รูปแบบ/สื่อ ที่นำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงาน)

แนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานดังนี้

1. จัดทำเอกสารแผ่นพับ สมุดภาพ หนังสือการท่องเที่ยว
2. จัดบอร์ด ป้ายนิเทศ
3. จัดนิทรรศการ
4. จัดข้อมูลสารสนเทศทางเทคโนโลยี เช่น เผยแพร่ทางอินเตอร์เน็ต E- Learning
5. จัดทำวีดิทัศน์ เผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์

8. **ชื่อครูที่ปรึกษา** (เขียนข้อมูลแนะนำเกี่ยวกับครูที่ปรึกษา)

ประวัติส่วนตัว

1. **ชื่อ- สกุล** นางชมพูนุท' มีทอง

- **สัญชาติ** ไทย เชื้อชาติ ไทย ศาสนา พุทธ
- **เกิดเมื่อวันที่** 13 มิถุนายน 2510
- **คุณวุฒิสูงสุด** ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) วิชาเอก หลักสูตรและการสอนภาษาอังกฤษ จากสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
- **คุณวุฒิรอง** ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอก ภาษาอังกฤษ จากสถาบันการศึกษา วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์
- **ที่อยู่ปัจจุบัน** 4/3 หมู่ที่ 1 ถนนเกิดผล ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โทร. 055-671025 , 089 – 2727248

2. **ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง** ครูชำนาญการ คศ.2 ตำแหน่งเลขที่ 118229 โรงเรียนเมืองด้งวิทยา ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
สังกัดกอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สุโขทัยเขต 2
กรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวง ศึกษาธิการ

จากตัวอย่างของแบบเสนอโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือจังหวัดสุโขทัย ทั้ง 2 โครงการ และในภาพรวมทั้ง 20 โรงเรียน เมื่อดูในภาพรวมของจังหวัดจะพบว่า บางโรงเรียนยังเสนอโครงการมาไม่ครบตามรูปแบบที่กำหนด ผู้ประสานงานจะตอบกลับทางอีเมลล์โดยให้ข้อเสนอแนะลงไปในไฟล์ข้อมูลที่โรงเรียนส่งมาให้ทางอีเมลล์ด้วยตัวอักษรสีแดง และโทรศัพท์ชี้แจงรายละเอียด พร้อมทำความเข้าใจในการปรับแก้งานให้มีความชัดเจน และนอกจากนี้ยังพบว่าทุกโรงเรียนมีประเด็นด้านอาชีพ ประเพณี ภูมิปัญญา หรือเรื่องที่ตนเองสนใจค่อนข้างชัดเจน และยังขาดความชัดเจนในเรื่องความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่สนใจ ทำให้มองเห็น

แต่เพียงว่า ประเพณีอะไร มีขั้นตอนของประเพณีอย่างไร จัดที่ไหน... หรืออาชีพอะไร ทำอย่างไร การเขียนจุดมุ่งหมายของโครงการยุววิจัยยังมองไม่เห็นภาพและยังไปไม่ถึงความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้อง... กับประเพณีหรืออาชีพนั้นๆ

เมื่อได้ผู้ประสานงานได้อ่านโครงการของโรงเรียนในจังหวัดสุโขทัย และอ่านโครงการของจังหวัดอื่นๆ ทำให้เข้าใจแล้วว่าการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ผ่านประเพณี วิถีชีวิต อาชีพ พิธีกรรม หรือภูมิปัญญา จึงจะเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่ตายแล้ว อย่างที่เคยฟัง รศ.ดร.อรรถจักร สัตยานุรักษ์พูดไว้ ผู้ประสานงานเคยถึงบางอ้อ “ประวัติศาสตร์” เป็นการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่การอนุรักษ์ ซึ่งความรู้ครั้งนี้เกิดขึ้นได้จากการอ่านงานของโรงเรียนต่างๆ ที่ส่งมาให้ผู้ประสานงานให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้โครงการยุววิจัยให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของโครงการระดับภาค

นอกจากการเสนอโครงการในระยะแรกจะมองไม่ค่อยเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องแล้ว นักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษายังมองการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ ผู้ประสานงานจึงทำความเข้าใจกับนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาทุกโรงเรียนอีกครั้งหนึ่ง เกี่ยวกับประเด็น 1) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คืออะไร? แตกต่างจากประวัติศาสตร์ชาติอย่างไร? การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์? การปรับตัวในสังคม? และการอนุรักษ์คืออะไร เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร? เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันในการดำเนินงานโครงการยุววิจัยระหว่าง นักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษา และผู้ประสานงาน 2) การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา และ 3) การศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อการปรับตัวและการอนุรักษ์เป็นอย่างไร โดยผู้ประสานงานได้ลงพื้นที่ทุกโรงเรียน เป็นรายโรงเรียน ส่วนใหญ่จะนัดเวลากันล่วงหน้า เช่น ช่วงเย็นวันจันทร์-ศุกร์ หรือวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ในช่วงแรกๆ ใช้เวลาลงพื้นที่โรงเรียนละครึ่งวันหรือไม่ก็ทั้งวันเลย

เมื่อโรงเรียนปรับแก้โรงเรียนส่งอีกครั้ง (ส่งงานโครงการครั้งที่ 3) ผู้ประสานงานรวมรวมงานของทั้ง 20 โรงเรียนส่งให้กับทีมภาคอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ทีมภาคพิจารณาให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้โครงการยุววิจัย ให้โครงการยุววิจัยมีความชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้จริงภายใต้เงื่อนไขเวลา และขอบเขตภาระงานที่โรงเรียนต้องรับผิดชอบอยู่ในปัจจุบัน ตัวอย่างโครงการที่ส่งทีมภาคและได้รับข้อเสนอแนะในการปรับแก้ ของโรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม และโรงเรียนเมืองด้งวิทยามี ดังนี้

1. โรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม

ผ่าน..

แบบเสนอโครงการวิจัยของนักเรียน

ในชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

โรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1

.....

1. ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำวิจัย

ผู้หญิง.....อยู่ไฟ

2. ชื่อสมาชิก/ทีมวิจัย และระดับที่ศึกษา

1. นางสาวกิ่งทอง พรมพา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5
2. นางสาวจันทร์จิรา จิตรพินิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5
3. นางสาวภาวิณี จันทร์เทศ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5
4. นายพนมกร ขาวทุ่ง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5
5. นายอนนท์ เสือแก้ว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5

3. ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้ (เขียนเล่าถึงความสนใจของคณะนักวิจัยที่อยากจะทำวิจัยร่วมกัน)

จากสุภาษิตสอนหญิงที่ว่า “เกิดเป็นหญิงแท้จริงแสนลำบาก” น่าจะมีอะไรมากมายที่ต้องค้นหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงของผู้หญิงตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน น่าจะเริ่มต้นตั้งแต่เกิดที่ต้องเจอะเจอความเป็นธรรมชาติที่สำคัญต้องเป็นฝ่ายตั้งท้อง และคลอดลูกเพื่อดำรงเชื้อสายไว้ต่อๆไป หลังคลอดลูกต้องดูแลร่างกาย และหลังคลอดลูกนี่เองเคยได้ยินได้ฟังจากปู่ย่า ตายายว่าสำคัญมาก เพราะผู้เป็นแม่ต้องอยู่เลี้ยงลูกให้เป็นครอบครัวที่อยู่พร้อมหน้าพร้อมตา สุขภาพของผู้หญิงหลังคลอดลูกต้องสำคัญที่ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ให้มีสุขภาพที่แข็งแรง สมบูรณ์ ดังนั้นทีมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงมีความสนใจและอยากรู้ว่าแม่ หรือผู้หญิงหลังคลอดมีวิธีการดูแลตัวเองอย่างไร ที่ทำให้แข็งแรงสามารถเลี้ยงดูลูกให้มีสุขภาพที่ดีได้เช่นกัน และเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของคนในชุมชนในการดูแลสุขภาพของหญิงหลังคลอด (อยู่ไฟ) และวิถีชีวิตของผู้หญิงในอดีตจวบจนปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ไฟหรือการดูแลสุขภาพหลังคลอดว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง โดยมีคำถามที่สนใจอยากรู้ดังนี้

1. อยากรู้วิธีการ/ขั้นตอนการอยู่ไฟหรือการดูแลสุขภาพของผู้หญิงหลังคลอดลูก ความเชื่อเกี่ยวกับการอยู่ไฟ ในสมัยก่อนรุ่นปู่ยา ตายาย รุ่นพ่อแม่ และปัจจุบัน ว่าเป็นอย่างไรบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง... เมื่อความเชื่อเปลี่ยนแล้ววิถีการอยู่ไฟมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างไร ?

2 อยากรู้ว่ามีใครบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการการคลอดและการอยู่ไฟหลังคลอด แต่ละบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องมีบทบาทหรือความสำคัญอย่างไรบ้าง ..(เพิ่ม) มีความสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

3. อยากรู้ว่าภูมิปัญญาและวิถีชีวิตในการอยู่ไฟหลังคลอดลูกของผู้หญิงตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ...(เพิ่ม)เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง... ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ?...

4. คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้

1. รู้และเข้าใจวิธีการ/ขั้นตอนการอยู่ไฟหรือการดูแลสุขภาพของผู้หญิงหลังคลอดลูก ความเชื่อเกี่ยวกับการไฟ ในสมัยก่อนรุ่นปู่ยา ตายาย รุ่พ่อหม่ และปัจจุบัน ว่าเป็นอย่างไรบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

2 รู้และเข้าใจว่ามีใครบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการการคลอดและการอยู่ไฟหลังคลอด แต่ละบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องมีบทบาทหรือความสำคัญอย่างไรบ้าง ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

3. รู้และเข้าใจว่าภูมิปัญญาและวิถีชีวิตในการอยู่ไฟหลังคลอดลูกของผู้หญิงตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

4. บอก เล่าเกี่ยวกับภูมิปัญญาการอยู่ไฟหลังคลอดของผู้หญิงในชุมชนได้

5. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพ ด้านต่าง ๆ

ภูมิปัญญาวิถีชีวิตการอยู่ไฟ มีความเชื่อเรื่องเห็นฝนและหนาวเข้าขั้ว เข้ากระดูก(ถ้าไม่อยู่ไฟ) ซึ่งเกี่ยวพันเกี่ยวเนื่องเรื่องคุณค่าประโยชน์ที่มีต่อสุขภาพ และพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ในการอยู่ไฟ นับเป็นภูมิปัญญาพัฒนาการมาจวบจนปัจจุบัน พร้อมกับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเดียวกัน ชุมชนเดียวกัน

6. มีแนวทาง/วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้จากผู้รู้/คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร (เขียนเล่าวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลจากการบอกเล่าของบุคคลในท้องถิ่นซึ่งสามารถตอบโจทย์หรือประเด็นปัญหาได้อย่างละเอียด)

1. สัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน และบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์
2. สัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์โดยตรง และผู้หญิงที่ไม่เคยอยู่ไฟหลังคลอด

7. มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร (เขียนเล่าวิธีการ/รูปแบบ/สื่อ ที่นำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงาน)

การนำเสนอเผยแพร่รายงานได้โดยวิธีดังต่อไปนี้

4. เผยแพร่ทางเว็ปไซด์ของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัยเขต 1
5. จัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กในรูปแบบ “นิทาน”หรือ “เรื่องสั้น”
6. จัดทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม/นอกเวลา
7. จัดทำเป็นสื่อในรูปแบบ E - book

8. ชื่อครูที่ปรึกษา (เขียนข้อมูลแนะนำเกี่ยวกับครูที่ปรึกษา)

นางสุมาลี อวยพร เป็นครูสอนวิชาประวัติศาสตร์ลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และเป็นบุคคลร่วมสมัย อีกทั้งเป็นผู้มีประสบการณ์ รวมถึงเป็นผู้มีความสนใจในเรื่องภูมิปัญญา พืชสมุนไพรอีกทั้งเคยได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมยาสมุนไพรใกล้ตัว โทร.08-1707-1213

9. ผู้ประสานงานของกลุ่ม (โปรดระบุ ชื่อ สถานที่ติดต่อ และโทรศัพท์)

นายพนมกร ขาวทุ่ง โทร. 0875567189 ที่ตั้ง 57 หมู่ 9 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย 64160

ลงชื่อทีมวิจัย

1. นางสาวกิ่งทอง พรมพา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5
2. นางสาวจันทร์จิรา จิตรพินิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5
3. นางสาวภาวิณี จันทร์เทศ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5
4. นายพนมกร ขาวทุ่ง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5
5. นายอนนท์ เสือแก้ว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5

ส่วนของครูที่ปรึกษา (ความคิดเห็น โจทย์วิจัย/ ประเด็นที่ครูอยากจะหาคำตอบในการส่งเสริมผู้เรียนในโครงการนี้)

ให้นักเรียนได้มีความรู้ วิธีการในการอยู่ไฟหลังคลอดบุตร ที่มีผลต่อสุขภาพจากคำสุภาษิตที่ว่า “เกิดเป็นหญิงแท้จริงแสนลำบาก

ลงชื่อ สุมาลี อวยพร (ครูที่ปรึกษา)

2. โรงเรียนเมืองด้งวิทยา

แบบเสนอโครงการวิจัยของนักเรียน
ในชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ
โรงเรียนเมืองด้งวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2
คิดว่าแนวคิดไม่ถูก

.....

1. ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำวิจัย

ย้อนรอยอดีตหมู่บ้าน.....และประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง

2. ชื่อสมาชิก/ทีมวิจัย และระดับที่ศึกษา

1. นายวีระยุทธ์ ลำดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
2. นายภูมินทร์ มากี้ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
3. นางสาวสุมามาลย์ นวลพิจิตร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
4. นางสาวพิมลวรรณ คูหา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
5. นางสาวรจเรศ หล่อหลอม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

3. ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้ (เขียนเล่าถึงความสนใจของคณะนักวิจัยที่อยากจะทำวิจัยร่วมกัน)

ประเพณีเป็นสิ่งที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่เคยสืบเนื่องกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และได้สืบทอดกันมาถึงลูกหลาน ที่เรียกกันว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การไหว้ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งเป็นงานประเพณีของชาวบ้านตึกที่สืบทอดกันมา งานจัดขึ้นในวันที่ 19 เมษายนของทุกปี ที่ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย แต่ถ้าตรงกับวันพระ งานประเพณีจะเลื่อนวันออกไป ซึ่งเป็นความเชื่อว่าจะเกิดเหตุร้ายต่อหมู่บ้าน เช่น เกิดพายุ น้ำท่วมเป็นต้น งานประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง เป็นงานประเพณีสักการะศาลเจ้าพ่อเมืองด้ง ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ของอำเภอศรีสัชนาลัย จะมีขบวนแห่ช้างที่ประดับตกแต่งพร้อมเครื่องสักการบูชาจากศาลเจ้าพ่อเมืองด้งไปที่อนุสาวรีย์เจ้าหมื่นด้ง มีการแสดงการละเล่นพื้นบ้าน พิธีสรงน้ำเจ้าหมื่นด้งและรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ทีมงานวิจัยจึงมีความสนใจ และเล็งเห็นความสำคัญต่อประเพณีนี้ของชาวบ้านตึกว่า ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งมีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ทำไมชาวบ้านตึกรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ และแม่ ยังคงมีความสัมพันธ์เป็นศูนย์รวมของครอบครัวต่อกันไว้จากอดีตจนถึงปัจจุบันทั้งๆ เยาวชนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของประเพณีนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีด้านการสื่อสารเข้ามาในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว ประเพณีก็จะค่อยๆ หดหายไป

จากสภาพปัจจุบันประเพณีของชุมชนบ้านตึกดังที่กล่าวมาแล้ว ทีมยุววิจัยจึงมีความสนใจที่จะค้นหาคำตอบจากชุมชนในประเด็นต่อไปนี้

1. อยากรู้และเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง จากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง

2. อยากรู้ความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อ

หมื่นด้งในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร

3. อะไรเป็นสาเหตุอะไรของการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านตึก(น่าเป็นว่า คนเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติพิธีกรรมอย่างไร ถามถึงบทบาทของคนในชุมชนต่อการเข้าร่วม และบทบาทของพิธีกรรม function อย่างไร และเปลี่ยนบทบาทอย่างไร)

4. คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้

1. รู้และเข้าใจว่าประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง(เน้นด้านบทบาทหน้าที่ ของคนที่เข้าร่วม คุณค่าของประเพณี)

2. รู้และเข้าใจความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งในอดีตและปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร(ใช้ได้)

3. รู้และเข้าใจสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านตึก ชุมชนมีกระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมได้อย่างไร(ดีมาก)

4. บอกเล่า เผยแพร่เกี่ยวกับเรื่องประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งในชุมชนของตนได้(ดีมาก ๆๆๆๆ)

5. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพ ด้านต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบันของท้องถิ่น

1. ด้านสิ่งแวดล้อม

สภาพแวดล้อมของชาวบ้านตึกอุดมสมบูรณ์ ไปด้วยภูเขาและป่าไม้ อาชีพของชาวบ้านตึกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรม ชาวสวน ทำป่าไม้ นอกจากยังเลี้ยงช้างไว้สำหรับลากซุง และเป็นพาหนะประกอบพิธีประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง จากอดีตชาวบานตึกนำช้างเป็นพาหนะประกอบพิธีประเพณีฯ จำนวน 100 - 80 – 60 - 40 เชือก จนปัจจุบันเหลือเพียง 30 เชือก แล้วเป็นช้างจากต่างถิ่นอีก 10 เชือก สาเหตุเนื่องมาจากน้ำท่วมครั้งใหญ่ปี 2549 ทำให้ชาวบ้านตึกเสียหายทั้งชีวิตคน สัตว์เลี้ยง ทรัพย์สิน และพืชสวน จึงไม่ค่อยมีใครเลี้ยงช้าง

2. ด้านเศรษฐกิจ

ด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านตึก ส่วนใหญ่จะมีรายได้จากทำสวนทุเรียน ลางสาด และส้ม จากอดีตชาวบานตึกทุกหลังคาเรือนนับได้ว่าพึ่งพาตนเองได้ แต่ปัจจุบันหลังจากน้ำท่วมทำให้เศรษฐกิจตกต่ำจึงมีผลกระทบต่อประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง ดูจากเครื่องเซ่นไหว้ที่นำไปการประกอบพิธีจากอดีต ใช้หัวควาย หัววัวเซ่นไหว้ แต่ปัจจุบัน ใช้หัวหมูแทน

3. ด้านความร่วมมือ

ด้านความร่วมมือของชาวบ้านตึก ในประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านตึก มีความผูกพันกับคนในชุมชนบ้านตึกตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย เมื่อถึงเวลาเดือนเมษายน ทุกคนจะต้องไปรวมตัวกันอยู่ที่ ศาลเจ้าพ่อหมื่นด้ง เพื่อร่วมงานประเพณีซึ่งเป็นแหล่งรวมของคนรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ที่มาร่วมกันประกอบพิธีงานประเพณีด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสและมีความสุข แต่เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ค่อยมาร่วมเท่าไร เนื่องจากทำงานอยู่ต่างจังหวัด

6. **มีแนวทาง/วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้จากผู้รู้/คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร** (เขียนเล่าวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลจากการบอกเล่าของบุคคลในท้องถิ่นซึ่งสามารถตอบโจทย์หรือประเด็นปัญหาได้อย่างละเอียด) (ดีมาก ๆๆๆๆ)

แนวทาง.....จับผิดได้แล้ว....ไม่มีเรื่องชุมชนเลย

1. ประชุมวางแผนดำเนินการ

2. สำรวจข้อมูล สัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง

3. ประชาสัมพันธ์หน้าเสาธงตอนเช้า เสียงตามสายตอนกลางวัน เรื่องประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง

4. เข้าร่วมประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งทุกปี

5. การจัดทำประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ให้บุคคลภายนอกเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

แหล่งในการเก็บรวมรวบข้อมูล

1. สัมภาษณ์ สอบถามจากคำบอกเล่า ผู้รู้ ผู้เฒ่า ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. พระสงฆ์ ข้าราชการ รุ่นพี่ ตามช่วงอายุคน

2. สังเกตการมีส่วนร่วมของคนบ้านตึกในงานประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง

3. มีส่วนร่วมในการจัดประประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้ง

7. **มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร** (เขียนเล่าวิธีการ/รูปแบบ/สื่อ ที่นำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงาน)(ยังไม่ใช่เสียทีเดียว)

1. เผยแพร่ทาง เวปไซต์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 2 /สารสัมพันธ์ของโรงเรียน

2. จัดทำเอกสาร นิทรรศการ แผ่นพับเพื่อเผยแพร่ รวมทั้งการจัดทำข้อมูลสารสนเทศทางเทคโนโลยี เช่น เผยแพร่ทางอินเตอร์เน็ต E- Learning

3. จัดทำเอกสารประกอบการเรียนรู้ (ดี)

8. **ชื่อครูที่ปรึกษา** (เขียนข้อมูลแนะนำเกี่ยวกับครูที่ปรึกษา)

นางชมพูนุท' มีทอง เกิดวันที่ 13 มิถุนายน 2510

วุฒิการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) วิชาเอก หลักสูตรและการสอนภาษาอังกฤษ

สถานที่ติดต่อ 4/3 หมู่ที่ 1 ถนนเกิดผล ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งครูชำนาญการ โทร. 055-677028, 089 – 2727-248

9. **ผู้ประสานงานของกลุ่ม** (โปรดระบุ ชื่อ สถานที่ติดต่อ และโทรศัพท์)

นางสาวรจเรศ หล่อหลอม สถานที่ติดต่อ 454 หมู่ 1 ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โทร' 085-5363-498

ลงชื่อทีมวิจัย

1. นายวีระยุทธ์ ลำดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
2. นายภูมินทร์ มากี้ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

3.นางสาวสุมามาลย์ นวลพินิจ	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
4. นางสาวพิมลวรรณ คูหา	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
5. นางสาวรจเรศ หล่อหลอม	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ส่วนของครูที่ปรึกษา (ความคิดเห็น โจทย์วิจัย/ ประเด็นที่ครูอยากจะหาคำตอบในการส่งเสริมผู้เรียนในโครงการนี้)

ประพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสรงน้ำเจ้าพ่อหมื่นด้งของชุมชนบ้านตึกมีลักษณะอย่างไร ควรสืบทอดและอนุรักษ์เผยแพร่ประเพณีนี้อย่างยั่งยืนหรือไม่ (คำถามนี้ไม่ถูกค่ะ) เป็นวิจัยที่น่าสนใจ น่าศึกษา เนื่องจากเยาวชนไทยรุ่นใหม่ ส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ เนื่องจากปัจจุบันนี้มีเทคโนโลยีด้านการสื่อสารเกิดขึ้น เช่นโทรศัพท์เคลื่อนที่ เข้ามามีบทบาท และมีอิทธิพลในการดำรงชีวิตของเยาวชนในตำบลบ้าตึกมากขึ้น จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเพณีในท้องถิ่นค่อยๆ หายไป ดังนั้นทีมงานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย สมควรสืบทอดอนุรักษ์ และเผยแพร่ประเพณีที่ดีงามนี้ไว้

คณะผู้บริหาร คณะครู นักเรียน และชุมชน ควรส่งเสริม ในการทำวิจัยครั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวก แก่นักยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัยต่อไป

ลงชื่อ ชมพูนุท มีทอง (ครูที่ปรึกษา)

ก่อนอื่นผู้ประสานงานต้องบอกกับตนเองอยู่หลายครั้งว่า “ใช่แล้ว” ที่เข้าใจน่ะใช่แล้ว เพราะข้อเสนอแนะของ ผศ.เรณู อรรถาเมศร์ ช่วยตอกย้ำความเข้าใจของผู้ประสานงานให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้นว่า “อนุรักษ์” คืออะไร การศึกษาประวัติศาสตร์ของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้เป็นการศึกษา “การเปลี่ยนแปลง..ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน..” ไม่ใช่การศึกษาเพื่อการ “อนุรักษ์” ประเพณีวัฒนธรรม จากการที่ผู้ประสานงานได้เห็นแถบสีข้อเสนอแนะของโรงเรียนเมืองด้งวิทยาจากทีม สกว. ภาคเหนือ 2 คำ คือ “แนวคิดนี้ไม่ถูก” ในช่วงแรกก็สงสัยว่าทำไมไม่ถูก จนผู้ประสานงานได้อ่านส่วนของครูที่ปรึกษา จึงพบข้อความที่ทำให้ผู้ประสานงานเกิดความชัดเจนในการทำงานครั้งนี้ คือ ควรสืบทอดและอนุรักษ์เผยแพร่ประเพณีนี้อย่างยั่งยืนหรือไม่ (คำถามนี้ไม่ถูกค่ะ)

จากข้อเสนอแนะที่ได้รับจากทีมภาค ของทั้ง 20 โรงเรียน ผู้ประสานงานจังหวัดได้จัดส่งให้กับทุกโรงเรียน และระบุในอีเมล์ให้ทราบว่าโรงเรียนใดที่โครงการผ่านการพิจารณาบ้างแล้ว แต่ยังมีประเด็นที่ต้องปรับเพิ่มเติมที่จะต้องส่งกลับมาให้ผู้ประสานงานอีกครั้ง เพื่อไว้ใช้ในการทำ

สัญญาขอรับทุน ซึ่งรายละเอียดต่างๆ ที่ต้องเพิ่มเติมหรือแก้ไขนั้นทั้งทีมภาคและผู้ประสานงานจังหวัดจะทำแถบสีไว้ให้ เพื่อให้สังเกตได้ชัดเจน ดังตัวอย่างโครงการข้างต้น โดยผู้ประสานงานมีวิธีการในการดำเนินงานเพื่อให้โรงเรียนสามารถปรับแก้โครงการยุววิจัยได้ ดังนี้

1. ผู้ประสานงานโทรศัพท์พูดคุยถึงรายละเอียดที่ต้องปรับแก้ เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจในการทำงานให้กับนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษา โดยการปรับแก้ทีละประเด็นจนครบทุกประเด็น

2. ผู้ประสานงานส่งตัวอย่างโครงการยุววิจัยที่ผ่านการพิจารณาจากทีมภาคให้กับทุกโรงเรียน ศึกษา ทำความเข้าใจ เพื่อให้เห็นแนวทางในการเขียนแบบเสนอขอโครงการ

3. ผู้ประสานงานลงโรงเรียนทุกโรงเรียน ทั้ง 20 โรงเรียน เพื่อติดตามการดำเนินงาน และให้ข้อเสนอแนะ และทำความเข้าใจกับนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาในการปรับแก้โครงการ

การปรับแก้โครงการยุววิจัยมีระยะเวลาที่จำกัดประมาณ 2 สัปดาห์ และทั้งนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาต่างมีกิจกรรม/ภาระงานที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ส่วนใหญ่เริ่มรู้สึกท้อแท้ที่จะทำงานโครงการยุววิจัย .... เพราะมีการปรับแก้หลายครั้งแล้วยังไม่ผ่าน ...ซึ่งผู้ประสานงานมองว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ทุกคนควรจะได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กันกับการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ทั้งนี้ไม่มีโรงเรียนใดที่ส่งโครงการครั้งแรกแล้วถูกต้อง ใช่เลย ทุกโรงเรียนต้องค่อยๆ ปรับแก้และทำความเข้ากับงานที่ตนเองจะต้องทำ เมื่อพบปัญหาต้องมองหาทางแก้ไข ซึ่งผู้ประสานงานก็จะให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรทำอย่างและ และอีกวิธีการหนึ่งคือ ให้นักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาของแต่ละโรงเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำแบบเสนอขอโครงการยุววิจัยว่าจะทำอย่างไร ให้ทุกเรียนได้เรียนรู้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ...ตัวอย่างเช่น คุณครูสุมาลี อวยพร โรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม ก็เป็นที่ปรึกษาให้กับเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ใน สพท.สท.1 เป็นประจำ ทุกคนเมื่อมีปัญหาก็จะโทรสอบถามพูดคุยกับคุณครูสุมาลี แต่ถ้าปัญหาใดคุณครูสุมาลีไม่แน่ใจว่าควรจะแก้ไขหรือทำอย่างไรดี ก็ส่งต่อให้ผู้ประสานงาน ....การทำงานในครั้งนี้ ช่วงแรกๆ สิ่งที่สำคัญคือ “กำลังใจ” เพราะส่วนใหญ่แล้วจะเป็นไม้เบื่อไม้เมากับคำว่า “วิจัย” ...ดูเหมือนว่ากำลังใจในการทำงานจะมีอิทธิพลมากกับทุกคน เมื่อใดที่นักเรียนยุววิจัยและคุณครูรู้สึกท้อแท้ ก็จะทิ้งงาน.... ผู้ประสานงานจึงใช้วิธีการลงพื้นที่ของแต่ละโรงเรียนบ่อยๆ พูดคุยกับนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาบ่อยๆ ...ให้ทั้งกำลังใจ และข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาในการทำงานโครงการยุววิจัยไปพร้อมๆ กันด้วย

ชื่อเรื่องของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ...ของแต่ละโรงเรียนมาได้อย่างไร? การดำเนินงานในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยนั้น ...เมื่อเสนอขอโครงการครั้งแรก ผู้ประสานให้แต่ละโรงเรียนระบุเพียงประเด็นที่สนใจเท่านั้นไม่ใช่ระบุชื่อเรื่องที่จะศึกษา ...และส่วนใหญ่ทุกคนจะกังวลเรื่องชื่อ

เรื่อง...เพราะทุกคนมีความคิดว่าต้องได้ชื่อเรื่องที่ชัดเจนก่อนจึงจะเริ่มเขียนโครงการวิจัยในหัวข้ออื่นๆ ได้...ไม่อย่างนั้นจะทำให้แต่ละคนไม่รู้จะทำอย่างไร...จากปัญหานี้ผู้ประสานจึงค่อยๆ อธิบายและบอกให้ทุกคนในทุกโรงเรียน ปรับแก้โครงการในประเด็นเกี่ยวกับการเขียน “เหตุผลว่าทำไมจึงในใจอย่างทำเรื่องนี้” “ผลที่เกิดขึ้น จะได้อะไรเมื่อศึกษาเรื่องนี้ไปแล้ว” อย่างชัดเจนแล้ว ..โดยเขียนมาตามความเข้าใจของผู้ทำเอง .หลังจากนั้นผู้ประสานงานจะสะท้อน ให้นักเรียนยุววิจัยเห็นด้วยว่างานยุววิจัยของแต่ละโรงเรียนส่วนใหญ่แล้วจะขาดประเด็น “ความสัมพันธ์ของผู้ที่เกี่ยวข้อง” ..ถ้าทุกโรงเรียนสามารถเชื่อมโยงประเด็นที่ขาดหายไปเหล่านี้ได้แล้ว ...จะสามารถตั้งชื่อเรื่องที่ชัดเจน ตรงตามประเด็นที่สนใจศึกษา...นักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาจึงเรียนรู้ร่วมกันว่า การทำงานวิจัยในครั้งแรกต้องบอกตนเองให้ได้ว่าสนใจศึกษาประเด็นใด แล้วศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้อง ก็จะสามารถตั้งชื่อเรื่องวิจัยได้เอง

การดำเนินงานของแต่ละโรงเรียนมีปัญหาเกิดขึ้นมากน้อยต่างกัน มีโรงเรียน 2-3 โรงเรียนจาก 20 โรงเรียน...ที่ไม่ยอมติดต่อกับผู้ประสานงาน ....ไม่ส่งงานกลับคืน ...ผู้ประสานก็พยามติดต่อจนได้ และพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ..ครูที่ปรึกษาโรงเรียนดังกล่าวขอถอนตัว โดยให้เหตุผลว่าการทำ “วิจัย” ยาก...และเป็น….”ภาระงานเพิ่มจากที่ทำอยู่” ...”มีภาระงานส่วนตัว”...”ไม่มีเวลา” ... ซึ่งผู้ประสานก็เข้าใจความรู้สึกของคุณครูเหล่านี้ จากประสบการณ์ของตนเองที่ได้ทำงานเป็นครูผู้สอนและได้ร่วมงานกับคณะครูและผู้บริหารหลายๆ คน ตลอดระยะเวลา 14 ปีของการเป็นครูผู้สอนอยู่ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 .พบว่าในสายตาของครูและผู้บริหารส่วนใหญ่นั้นมองว่า “การวิจัยเป็นเรื่องยุ่งยาก” “ใช้เวลา” “ตนเองไม่มีความรู้ที่จะทำ”...”กลัวทำงานไม่สำเร็จ” .และในสภาพการปฏิบัติจริงแล้ว..ครูยังไม่ค่อยไม่ได้ใช้กระบวนการวิจัยในการจัดการเรียนการสอนเท่าใดนัก..มีแต่เพียงนโยบายที่บอกว่าให้ทำ ...แต่ไม่ได้มีการติดตามอย่างจริงจังว่ามีการใช้กระบวนการวิจัยในการจัดการเรียนการสอนจริงหรือเปล่า? ผู้ประสานงานเองก็เริ่มเหนื่อย..เพราะว่าต้องเริ่มต้นใหม่กับโรงเรียนใหม่ที่จะเข้าร่วมโครงการ ซึ่งต้องใช้เวลาในการพัฒนาการทำงานในแต่ละขั้นตอนระหว่างนักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษาพอสมควร

ผู้ประสานงานได้ค้นพบจากประสบการณ์ของตนเองอีกครั้งว่าการเรียนรู้ที่ดีที่สุดที่จะทำให้นักเรียนยุววิจัย และครูที่ปรึกษาสามารถเดินไปจนถึงเป้าหมายของโครงการวิจัยได้นั้น ต้องใช้การเรียนรู้แบบ “ปฏิบัติจริง” “ทำจริงๆ “ ...ความรู้ที่ได้จากการประชุมหรืออบรมส่วนใหญ่จะยังคงเป็นความรู้ที่ทุกคน “รู้” แต่ยังปฏิบัติด้วยตนเองไม่ได้ ...การทำงานโครงการยุววิจัยครั้งนี้ ผู้ประสานงานจึงต้องให้นักเรียนยวิจัยและครูที่ปรึกษาเรียนรู้ทีละขั้นตอนและต้องเรียนรู้จากการ

ปฏิบัติจริงด้วยตนเองเท่านั้น โดยมีผู้ประสานเป็นพี่เลี้ยง ....แม้ว่าจะมี 2-3 โรงเรียนที่ขอถอนตัวแต่ก็มีโรงเรียนใหม่อีก 2-3 โรงเรียนมีความสนใจและส่งแบบเสนอขอโครงการยุววิจัยเข้ามา

หลังจากที่มีโรงเรียน 20 โรงเรียนเข้าร่วมโครงการแล้ว จึงเกิดการบอกเล่าจากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการต่อๆ กันไปว่าโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ...มอง “ประวัติศาสตร์” อยางไร? แล้วทุกวันนี้ครูผู้สอนในจังหวัดสุโขทัยทั้ง 2 เขตพื้นที่การศึกษามีความเข้าใจคำว่า “ประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดให้กับนักเรียนอย่างไร”..จึงเกิดพลังที่จะสร้างมุมมองในการสอนประวัติศาสตร์ใหม่ ทำครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการสอน “ประวัติศาสตร์” ได้มารวมตัวประชุมสัมมนากันพร้อมกันทั้งจังหวัด. ณ โรงเรียนศรีนคร อ.ศรีนคร จ.สุโขทัย..โดยผู้ประสานงานได้ประสานกับทีมภาค ซึ่งนำโดย ผศ.เรณู อรรถฐาเมศร์ รศ.ดร.อรรถจักร สัตยานุรักษ์ เป็นผู้มาให้ความรู้และจุดประกายการสอนประวัติศาสตร์ที่อยู่ในวิถีชีวิตปัจจุบันของนักเรียนและครูผู้สอนให้ชัดเจนขึ้น จากเดิมที่ได้ฟังจากผู้ประสานงานว่า “ประวัติศาสตร์มีชีวิต”คืออะไร ทำให้ครูมีความเข้าใจในทางบวกกับการเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์มากขึ้น จึงมีโรงเรียนให้ความสนใจมากขึ้น และส่งแบบเสนอขอโครงการยุววิจัยเพิ่มเติมอีก 7 โรงเรียน ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยจึงมีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 27 โรงเรียน

ครู สพท.สท.1 และ สพท.สท.2 เรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการสอนประวัติศาสตร์มีชีวิต ณ โรงเรียนศรีนคร อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย

2. กระบวนการตั้งคำถาม

เมื่อโรงเรียนทั้ง 27 โรงเรียนส่งแบบเสนอขอโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และ

ผ่านกระบวนการทำสัญญาขอรับทุนสนับสนุนการวิจัยเรียบร้อยแล้ว การดำเนินงานขั้นตอนต่อไปของผู้ประสานงาน คือ แล้วจะทำอย่างไรล่ะ...นักเรียนยุววิจัยจึงจะสามารถหาคำตอบตามโจทย์วิจัยของแต่ละเรื่องได้...จึงมีการจัดประชุมเพื่อทำความเข้าใจ “กระบวนการตั้งคำถาม” ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขึ้น 1 วัน เพื่อให้ทุกคนได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสิ่งที่แต่ละโรงเรียนได้ดำเนินการ ว่ามีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ดำเนินการไปได้แค่ไหนแล้ว ...และเรียนรู้กระบวนการตั้งคำถามว่าถามอย่างไรจึงจะทำให้เห็นภารพการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์....มีประสบการณ์หลายรูปแบบเกิดขึ้นกับนักเรียนยุววิจัย ...เมื่อเริ่มเรียนรู้กระบวนการตั้งคำถามก็มีปัญหาเกิดขึ้นอีก คือ นักเรียนบางคนขอถอนตัว มีนักเรียนใหม่เข้ามา ผู้ประสานงานและครูที่ปรึกษาต้องช่วยกันฝึกนักเรียนใหม่แทนนักเรียนเก่า ...บางโรงเรียนเปลี่ยนครูที่ปรึกษา...ปัญหาเหล่านี้มีเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาซึ่งในฐานะผู้ประสานงานจึงเริ่มทำใจได้แล้วว่าไม่มีอะไรดีไปกว่า..การร่วมมือกันแก้ไขปัญหา...เมื่อโรงเรียนพบปัญหาเหล่านี้ก็จะโทรศัพท์บอกเล่ากับผู้ประสานงาน..ก็ให้กำลังใจกันอีกครั้ง...ทุกคนก็กลับไปสู้ๆ สู้กันต่อไป

จากการลงพื้นที่ของผู้ประสานงานพบว่าครั้งแรกในการตั้งคำถามนั้นบางโรงเรียนจะเป็นคำถามแบบปิด เช่น เคยไปร่วมงานเจ้าพ่อหมื่นด้งหรือไม่ คำตอบที่ได้รับคือ “เคย” กับ “ไม่เคย” .. หรือบางโรงเรียนก็สร้างเป็นแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์แบบเลือกตอบ แบบตรวจสอบรายการ.. เมื่อผู้ประสานงานให้นักเรียนยุววิจัยเล่าเรื่องราวที่ได้ฟังมาให้ผู้ประสานงานฟังอีกครั้ง นักเรียนก็พบด้วยตนเองว่านักเรียนไม่รู้จะเล่าเรื่องอะไรเกี่ยวกับชุมชนที่ลงไปสัมภาษณ์ เพราะได้คำตอบมาแค่ “เคย” “ไม่เคย” “ใช่” “ไม่ใช่” “ชอบ” “ไม่ชอบ”.โดยการสอบถามหรือสัมภาษณ์นั้นมีการถามจากคนในชุมชนที่มีช่วงอายุแตกต่างกัน 3 ช่วงอายุ ...ในการตั้งคำถามเพื่อเก็บข้อมูลนั้นผู้ประสานงานยังไม่ได้บอกอะไรกับนักเรียนยุววิจัยหรือครูที่ปรึกษาว่าควรทำอย่างไรในสถานการณ์จริง...ทุกคนจะใช้ความรู้ที่ได้จากการประชุมร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการตั้งคำถามเพียง 1 วัน และประสบการณ์เดิมของตนเอง หาคำตอบที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับงานยุววิจัยที่ทำมาให้ได้มากที่สุด....เนื่องจากผู้ประสานงานมองว่าการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการปฏิบัติจริง...เพราะความรู้ต่างๆ ที่ควรจะรู้และควรจะนำไปประยุกต์ใช้ในงานครั้งนี้ ทีมประสานงานของจังหวัดสุโขทัยได้มีการจัดการอบรมให้แล้วตามช่วงเวลาที่สอดคล้องกับการนำไปใช้จริง เช่น การเขียนโครงร่วงการวิจัย การตั้งคำถามที่จะใช้เก็บข้อมูลและอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง .หลังจากผ่านการประชุมอบรมเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานที่จำเป็นจะต้องมีและนำไปใช้ในงานครั้งนี้แล้ว ขั้นตอนต่อไปที่ต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องคือการปฏิบัติจริง...จะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องอย่างไรนั้นไม่เป็นไร แต่ให้ทุก

คนเรียนรู้ด้วยตนเองก่อนจะดีที่สุด..เมื่อไม่ได้คำตอบตามจุดประสงค์การวิจัย แล้วค่อยลงพื้นที่ใหม่เพื่อค้นหาคำตอบเพิ่มเติม

ผู้ประสานงานติดตามความก้าวหน้าโครงการยุววิจัย

เมื่อทุกโรงเรียนให้นักเรียนยุววิจัยตั้งทำถามแล้วลงไปเก็บข้อมูลในรอบแรก แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ดูว่าตอบคำถามวิจัยข้อใดบ้าง...รู้อะไร หรือได้อะไรที่จะทำให้รู้ได้ว่าประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นของตนเองเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง? .นักเรียนยุววิจัยส่วนใหญ่บอกไม่ได้...บอกได้แต่ว่าตนเองไปพบใครบ้าง แต่อธิบายไม่ได้....ผู้ประสานงานจึงแนะนำให้นักเรียนลงพื้นที่อีกครั้งแล้วปรับคำถามที่เป็นปลายปิดให้เป็นปลายเปิด...ให้ปู่ย่าตายายหรือคนในชุมชน เล่าให้ฟัง..อธิบายให้ฟังเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต..ควรใช้คำถามว่า เป็นอย่างไร? เพราะเหตุใด? เพื่อกระตุ้นคนเล่าให้อธิบายเหตุการณ์ที่ผ่านมาให้นักเรียนยุววิจัยฟัง...ซึ่งข้อมูลที่ได้ก็เริ่มอธิบายหรือมีคำตอบ ...ให้กับคำถามวิจัย มากขึ้นเรื่อยๆ ....ครูที่ปรึกษามีบทบาทสำคัญมาก..ที่จะคอยกระตุ้นหรือชี้แนะนักเรียนยุววิจัยในการตั้งคำถาม....ปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงนี้คือ ครูที่ปรึกษาบางท่านก็ไม่รู้ว่าจะตั้งคำถามอย่างไร ...ทำให้การเสนอแนะและช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างช้าๆ ..ส่วนใหญ่แล้วเป็นการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันระหว่างนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษา มากกว่าการที่ครูที่ปรึกษาจะสามารถเป็นพี่เลี้ยงให้นักเรียนยุววิจัยได้...การเรียนรู้ของนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องได้รับคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากผู้ประสานทุกระยะของการดำเนินงาน และผู้ประสานงานเองก็ได้รับคำแนะนำจาก ทีมของ ผศ.ดร.เรณู อรรถาเมศฐ์และ รศ.อรรถจักร สัตยานุรักษ์อย่างต่อเนื่องเช่นกัน

ครูที่ปรึกษาส่วนใหญ่จึงมีข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการให้กับทีมจังหวัดและทีมภาคว่า หากจะมีการสานต่อโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ของจังหวัดสุโขทัยอีก ควรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาพัฒนากระบวนการต่างๆ ให้กับครูที่ปรึกษาก่อน เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ กับนักเรียนมีความง่ายยิ่งขึ้น เพราะเมื่อครูที่ปรึกษาเข้าใจการถ่ายทอดสู่นักเรียนยุววิจัยก็จะเป็นไปด้วยความเข้าใจนำไปใช้ได้จริง ถึงอย่างไรครูที่ปรึกษาก็เน้นย้ำว่ายังต้องการ"พี่เลี้ยง" ที่เป็นที่ปรึกษาเมื่อการทำงานมีปัญหาหรืออุปสรรคในช่วงแรกๆ ...แต่ถ้าได้ทำบ่อยๆ อย่างต่อเนื่องทุกคนก็คิดว่าจะสามารถทำได้ด้วยตนเอง มีความมั่นใจว่าทำได้อย่างแน่นอน แต่ในช่วงเวลานี้ของการเริ่มต้นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์โดยใช้กระบวนการวิจัยอยากให้หน่วยงานต้นสังกัดลงมาพัฒนาครูด้านการใช้การวิจัยในการจัดการเรียนการสอนอย่างจริงจังเสียที ให้ทำอย่างที่โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือทำ.แล้วครูสุโขทัยก็จะเก่งการนำวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้เอง

3. **การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน**

การลงพื้นที่ชุมชนเป็นเรื่องสนุกสนานสำหรับนักเรียนยุววิจัย เพราะไม่ต้องนั่งเรียนอยู่แต่ในห้องเรียน ...."สนุกดีค่ะ/ครับ"....เป็นคำตอบแรกที่นักเรียนยุววิจัยบอกเล่ากับผู้ประสานว่าลงพื้นที่เก็บข้อมูลแล้วเป็นอย่างไร.... ส่วนสาระหรือประเด็นต่างๆ ที่จะตอบคำถามวิจัยดูเหมือนจะเป็นผลพลอยได้ตามมา...ครูที่ปรึกษาและผู้ประสานงานมองว่า ความรู้สึกที่ดี รู้สึกว่ามีความสุขที่ได้ลงพื้นที่ เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการพัฒนากระบวนการต่างๆ ที่ทำให้นักเรียนยุววิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนได้

ส่วนใหญ่แล้วนักเรียนจะรู้จักชุมชนเป็นอย่างดี เพราะเป็นคนในพื้นที่ ยิ่งโรงเรียนมัธยมที่อยู่ประจำตำบลด้วยแล้วนักเรียนจะมีความคุ้นเคยกับชุมชนมากว่า นักเรียนที่อยู่ในโรงะรียนมัธยมประจำอำเภอ หรือโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด ....นักเรียนยุววิจัยที่เรียนอยู่ในโรงเรียนมัธยมประจำตำบลทุกคนจะรู้จักกันหมด มีความสนใจในเรื่องใกล้เคียงกัน ระยะทางในการเดินทางไปเก็บข้อมูลก็สะดวกอยู่ในหมู่บ้านในชุมชนของตนเอง...แต่สำหรับนักเรียนยุววิจัยที่อยู่ในโรงะรียนมัธยมประจำอำเภอ หรือโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัดที่สนใจเข้าร่วมโครงการยุววิจัยนั้น บ้านอยู่ไกลโรงเรียน การเดินทางต้องมารถโดยสารและใช้เวลาครึ่งชั่วโมงถือหนึ่งชั่วโมง และยังมาจากชุมชน บางคนมาจากต่างอำเภอกัน ...ความคุ้นเคยกับชุมชนที่เลือกศึกษาจึงมีน้อยกว่า แต่ถึงอย่างไรก็ตามในโรงเรียนเหล่านี้ก็จะมีนักเรียนในกลุ่มอย่างน้อย 1 คน ที่เป็นคนในชุมชน หรือ "พื้นที่ที่จะลงเก็บข้อมูล" ...นอกจากนักเรียนเหล่านี้จะมีปัญหาเรื่องความคุ้นเคยกับคนในชุมชนแล้วยังมีปัญหาเรื่องการเดินทาง พาหนะในการเดินทาง เวลาในการเดินทาง...จึงต้องมีการ

วางแผนและนัดหมายกับชุมชนอย่างชัดเจนว่าจะลงพื้นที่เมื่อไร...แต่ปัญหาเหล่านี้กลายเป็นข้อดีในการพัฒนาความสามารถของนักเรียนยุววิจัย เพราะทำให้นักเรียนยุววิจัยรู้จักการวางแผนการทำงานไม่เพียงแต่การเก็บข้อมูลในพื้นที่เท่านั้น ในการทำงานทุกอย่างจึงเกิดจากการวางแผนการทำงานร่วมกันอย่างรัดกุมเพราะจะได้ประหยัดค่าใช้จ่าย ไม่เสียเวลาอีกด้วย มีการประสานงานกับชุมชนล่วงหน้า มีการจัดตารางเวลาของตนเองให้สอดคล้องกับเพื่อนในกลุ่ม .เพื่อมาทำงานร่วมกัน ..ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการเดินทางด้วยในระยะแรกๆ แต่เมื่อผู้ปกครองเข้าใจว่านักเรียนยุววิจัยไปทำอะไร? ที่ไหน? มีครูท่านใดดูแล? ผู้ปกครองก็ยินดีให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างไร

นักเรียนยุววิจัยเล่าว่า. เมื่อลงพื้นที่สิ่งแรกที่ทำคือการยกมือไหว้สวัสดี ทุกๆ แล้วแนะนำตนเอง บอกเล่าว่าเป็นใคร มาจากที่ไหน แล้วจะมาทำอะไรในวันนี้...และบอกเล่าต่อว่าภาษาที่ใช้แล้วทำให้คนในชุมชนบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ฟังมากที่สุดคือ การใช้ “ภาษาถิ่น” ทำให้คนในชุมชนอยากจะเล่า เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชน...และคำถามแรกๆ ที่นักเรียนยุววิจัยใช้ถามเมื่อลงพื้นที่ เป็นการถามเกี่ยวกับเรื่องราวส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล เช่น “ยายกินข้าวหรือยังคะ...” “วันนี้เป็นยังไงบ้าง เก็บส้มได้เยอะไหม...” เป็นการพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคยและทำความรู้จักกันก่อนที่จะเข้าประเด็นที่นักเรียนยุววิจัยอยากรู้ อยากหาคำตอบจากคนในชุมชน

ปัญหาที่นักเรียนยุววิจัยพบเมื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนได้แล้วคือ คนในชุมชนเล่าไม่หยุด ...บางคนเล่าถึง 3-4 ชั่วโมง นักเรียนยุววิจัยไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะแยกย้ายกันไปเก็บข้อมูล..เมื่อต่างคนต่างไปเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์คนเดียวทำให้ต้องนั่งฟังอย่างเดียว จดบันทึกก็ไม่ทัน เมื่อกลับมาถึงที่โรงเรียนก็จำไม่ค่อยได้ว่าได้พูดคุยเรื่องอะไรกับคนในชุมชนไปบ้าง....ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นกับนักเรียนยุววิจัยทุกโรงเรียน ซึ่งครูที่ปรึกษาของทั้ง 27 โรงเรียนต่างยอมรับเป็นเสียงเดียวกันว่านี่เป็นครั้งแรกของนักเรียนที่ลงพื้นที่ในชุมชน ศึกษาเรื่องราวในชุมชนอย่างเป็นเรื่องเป็นราวและมีทิศทาง แนวทางในการศึกษาที่ชัดเจน ....นักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษาและผู้ประสานจึงพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้การลงพื้นที่ในครั้งต่อไปของนักเรียนยุววิจัย นักเรียนไปกันเป็นกลุ่มอย่างน้อย 2-3 คน เพื่อช่วยกันเก็บข้อมูล โดยแบ่งหน้าที่กันว่าให้ใครเป็นคนหลักในการสัมภาษณ์ โดยมีคนอื่นๆ คอยเสริมคำถามเพิ่มเติมแล้วช่วยกันหาจังหวะ โอกาสในการจบการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งแต่ละวันที่ลงพื้นที่ด้วยความรู้สึกดีๆ ที่สามารถเข้าไปเก็บข้อมูลจากบุคคลต่างๆ เหล่านี้อีกกี่ครั้งก็ได้ โดยนักเรียนต้องดูความเหมาะสมของเวลาในการสัมภาษณ์ไม่ให้รบกวนเวลาของผู้ให้สัมภาษณ์นานเกินไป และต้องเป็นเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์หรือผู้ให้ข้อมูลในชุมชนมีความสะดวกที่สุดด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับว่านักเรียนยุววิจัยจะนัด

หมายผู้ให้ข้อมูลได้เมื่อไร .. นอกจากนี้เมื่อทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มนักเรียนยุววิจัยจะแบ่งหน้าที่กันว่าใครจะเป็นคนบันทึกหรือร่วมกันจดบันทึก แล้วมาสรุปหลังจากสัมภาษณ์เสร็จอีกครั้งหนึ่ง .แต่ทั้งนี้ในทุกขั้นตอนและกระบวนการทำงานจะต้องมีครูที่ปรึกษาเป็นพี่เลี้ยง ดูแลอย่างใกล้ชิด ในช่วงแรกๆ ครูที่ปรึกษาจะต้องลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ร่วมกับนักเรียนยุววิจัย โดยเฉพาะนักเรียนยุววิจัยที่มาจากโรงเรียนขยายกาส และเป็นนักเรียนระดับชั้นเล็กๆ เช่น

นักเรียนยุววิจัยโรงเรียนบ้านกงราษฎร์อุทิศ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องลงพื้นด้วยทุกครั้ง คอยช่วยเหลือและแนะนำนักเรียนทุกครั้ง และมีครูที่ปรึกษาด้วยกัน 2 คน ครูที่ปรึกษาเล่าว่า “นักเรียนเล็กเกินกว่าจะทำเองได้โดยลำพัง แล้วก็มีแต่เด็กผู้ชาย ถามๆ ไปก็ลืมจด ไปเก็บข้อมูลปุ๊บ ก็กลับมาคุยกันทันทีว่าได้อะไรกันบ้าง ต้องค่อยๆ สอน สอนตั้งแต่การตั้งคำถาม การบันทึก...ก็พอได้บ้าง ...พี่ก็ต้องใช้วิธีการช่วยนักเรียนบันทึก...สรุปประเด็นให้ แล้วให้เด็กเล่าๆ ..ครูช่วยบันทึก.เด็กๆ จะบันทึกได้บ้างเล็กๆ น้อยๆ “ สำหรับนักเรียนในระดับมัธยมปลายซึ่งอยู่ในโรงเรียนประจำตำบล อำเภอหรือจังหวัด จะทำงานด้วยตนเองได้มากกว่านักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสและเรียนอยู่ในระดับระดับชั้นที่เล็กกว่า ไม่ว่าจะเป้นการทำงานได้เร็วกว่า บันทึกข้อมูลเป็น แก้ปัญหาได้เป็น ทำให้รายละเอียดต่างๆ ที่ได้จากการเก็บข้อมูล ของแต่ละโรงเรียนแตกต่างกันออกไปตามสภาพและบริบทของนักเรียน และโรงเรียน

ตัวอย่างแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยใช้เป็นแนวทางเดียวกันเป็นดังนี้

ตัวอย่าง

แบบบันทึกการสัมภาษณ์ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

เรื่อง.....

ผู้สัมภาษณ์ (นาย/นางสาว/เด็กชาย/เด็กหญิง).....
ชั้น.....โรงเรียน.....
ผู้ให้สัมภาษณ์(นาย/นาง/นางสาว).....อายุ.....ปี
อาชีพ.....ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ.....
สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

ประเด็นในการสัมภาษณ์

1. ……(ระบุคำถาม).....
(บันทึกการสัมภาษณ์).....
.....
.....
2. ……(ระบุคำถาม).....
(บันทึกการสัมภาษณ์).....
.....
.....
.....

3. ……(ระบุคำถาม).....
(บันทึกการสัมภาษณ์).....
.....
.....
.....
4. ……(ระบุคำถาม).....
(บันทึกการสัมภาษณ์).....
.....
.....

4. สังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นจุดประสงค์การวิจัย

การติดต่อประสานงานกันอย่างต่อเนื่องระหว่างนักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษา และผู้ประสานงาน ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปด้วยความราบรื่น เพราะเมื่อใดก็ตามที่นักเรียนยุววิจัยหรือครูที่ปรึกษามีปัญหาในการดำเนินงานโครงการยุววิจัยสามารถติดต่อกับผู้ประสานได้ตลอดเวลา ปัญหาใดที่สามารถพูดคุยทางโทรศัพท์ได้ก็จะใช้การพูดคุยทางโทรศัพท์ หรือไม่อย่างนั้นผู้ประสานงานก็จะลงพื้นที่โรงเรียน บางครั้งก็ไปที่บ้านของครูที่ปรึกษาบ้าง ครูที่ปรึกษามาที่บ้านของผู้ประสานบ้าน ทำให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินงานและสามารถดำเนินงานในขั้นตอนต่อไปได้

เมื่อผู้ประสานได้อ่านและศึกษาข้อมูลที่นักเรียนยุววิจัยแต่ละโรงเรียนที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในช่วงอายุต่างๆ แล้ว ก่อนอื่นๆ ผู้ประสานงานให้นักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาร่วมกันตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดตอบคำถามวิจัยครบแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ครบให้เก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยผู้ประสานงานให้นักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาตรวจสอบประเด็นด้วยตนเองก่อน แล้วผู้ประสานงานร่วมตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะในประเด็นที่ยังไม่ครบได้ด้วย จากข้อมูลที่ได้มาทั้ง 27 โรงเรียนพบว่ามีบางโรงเรียนเริ่มเห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงแล้ว ผู้ประสานงานจึงเริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนยุววิจัยเล่าให้ผู้ประสานงานฟังก่อนว่า...เรื่องราวที่คนในชุมชนที่นักเรียนได้ลงไปศึกษานั้นมีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ...การเล่าเรื่องต่างๆ เหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาของนักเรียนยุววิจัยเลย แต่สิ่งที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นตามมาคือเรื่องของการการเขียนสื่อสารที่จะต้องเขียนบันทึกเรื่องเล่าแทนการบอกเล่าของคนในชุมชน... ซึ่งในช่วงแรกนักเรียนยุวิจัยยังไม่สามารถทำได้ ผู้ประสานงานจึงลงพื้นที่ทุกโรงเรียนและเริ่มกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ร่วมกันกับนักเรียนยุววิจัย และครูที่ปรึกษา โดยมีวิธีการดังนี้

1. นักเรียนบอกเล่าเรื่องราวที่ได้ฟัง ได้พบเห็น จากคนในชุมชน
2. นักเรียนวิเคราะห์ว่าจากการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มคนที่มีช่วงอายุต่างกัน 3 ช่วงอายุนั้นมีอะไรแตกต่างหรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง
3. นักเรียนเริ่มมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น สถานที่จัดงานประเพณี ขั้นตอนของประเพณี การแต่งกาย... หรือในเรื่องของอาชีพนักเรียนก็เริ่มเห็นว่า เมื่อก่อนมีการทำนาโดยใช้ควายไถนา ปัจจุบันมีรถไถ หรือรถเกี่ยวเข้ามาแทนที่ ฯลฯ เริ่มบันทึกการเปลี่ยนาแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน
4. นักเรียนเริ่มตรวจสอบข้อมูลที่ได้กับประเด็นคำถามวิจัย ในแบบเสนอขอโครงการวิจัยว่ามีตรงไหนอีกบ้างที่ยังไม่มีข้อมูล มีการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

5. นำข้อมูลที่ได้มาแทรกในแบบบันทึกการเปลี่ยนแปลงที่นักเรียนทำไว้

6. ผู้ประสานชี้แนะนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาให้นำสถานการณ์หรือจุดเปลี่ยนของแต่ละเหตุการเป็นเส้นแบ่งยุค ...เพื่อเขียนให้เห็นว่าแต่ละยุคมีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นบ้าง เช่น โรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม เริ่มแรกของการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงนักเรียนจะมองเห็นภาพที่เกิดขึ้นในชุมชนว่า ในสมัยแรกผู้หญิงจะอยู่ไฟโดยการนอนบนแคร่ไม้ไผ่ มีหมอตำแยทำคลอด ยุคต่อมาผู้หญิงจะอยู่ไฟโดยใช้ไฟชุด .กินยาสมุนไพร.ยุคปัจจุบันไม่ต้องอยู่ไฟใช้การรักษากับหมอในโรงพยาบาล

7 นักเรียนยุววิจัยเริ่มวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค ...โดยเริ่มจากการเล่าเรื่องสู่กันฟังในกลุ่มก่อน แล้วจึงเขียนเป็นเรื่องราวด้วยตนเอง โดยมีครูที่ปรึกษาแนะนำช่วยเหลือในการเขียน เพื่อถอดคำพูด หรือภาษาพูดของนักเรียนยุววิจัย เป็นภาษาเขียน

8. เมื่อถอดบทเรียนจากประสบการณ์ของแต่ละคน เป็นเรื่องเล่าของกลุ่มยุววิจัย สู่การถ่ายทอดเป็นภาษาเขียนแล้ว พบว่ามีประเด็นสำคัญขาดหายไป...ทั้ง 27 โรงเรียนเลย คือ ประเด็นความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องกับประเพณี หรืออาชีพ หรือวิถีชีวิต ....ผู้ประสานงานสามารถเชื่อมต่อสิ่งที่ขาดหายไปของนักเรียนแต่ละโรงเรียน ให้กับนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาแต่ละโรงเรียนได้ เนื่องจากผู้ประสานงานลงพื้นที่โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เรื่องราวต่างๆ ของแต่ละโรงเรียนจึงช่วยสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่นักเรียนยุววิจัยลงพื้นที่ศึกษาร่วมกับนักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้มากยิ่งขึ้น

นักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษา ผู้ประสานงานจังหวัด ร่วมเรียนรู้การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ของนักเรียน

5. **เขียนรายงานและนำเสนอผลงาน**

การเขียนรายงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ผู้ประสานงานและครูที่ปรึกษาได้มีการวางกรอบในการดำเนินการทำงานร่วมกัน และแจ้งให้ครูที่ปรึกษาและนักเรียนยุววิจัยแต่ละโรงเรียน โดยมีการจัดประชุมปฏิบัติการซึ่งมีทีมภาคลงไปช่วยพื้นที่สุโขทัยทำให้ครูที่ปรึกษาเข้าใจเรื่องการแบ่งยุคในการเขียนรายงานมากยิ่งขึ้น ในการเขียนรรายงานของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยนั้น มีการเก็บข้อมูลของโรงเรียนต่างๆ ค่อนข้างครบถ้วยตามคำถามวิจัยแล้วจึงเริ่มกระบวนการแบ่งยุคเพื่อเขียนรายงานโครงการยุววิจัย

ผู้ประสานงานได้ทำความเข้าใจกับนักเรียนและครูที่ปรึกษา ในประเด็นการเขียนรายงานและการส่งงาน ทั้ง รายงานความก้าวหน้า ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ และรายงานฉบับสมบูรณ์ ทุกครั้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การส่ง (ร่าง)รายงานโครงการยุววิจัย (ส่งให้โรงเรียน 13 ตุลาคม 52)

1. ส่งเอกสาร (ร่าง) รายงานฉบับสมบูรณ์ ให้ทีมจังหวัด 2 ชุด ซึ่งข้อมูลเหล่านี้บรรจุใน CD-ROM 1 แผ่น
   -เอกสารที่จัดส่งให้โรงเรียนจัดทำเป็นเอกสารหน้าเดียวทั้งหมด จำนวน 2 ชุด
   -ส่งเอกสารทั้ง 2 ชุดทางไปรษณีย์ (EMS) ตามที่อยู่ต่อไปนี้
      ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์
      45/1 หมู่ 1 ตำบลวังลึก อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย
   -หรือส่งด้วยตนเองตามที่อยู่ดังกล่าว
2. การตรวจรับงานและให้ข้อเสนอ จะเป็นไปตามลำดับการส่งงานของโรงเรียนที่ขอรับทุนสนับสนุนการวิจัย
3. คณะกรรมการตรวจรับ (ร่าง) รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ จังหวัดสุโขทัย จะประกอบด้วยทีมผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย และทีม สกว.ภาคเหนือ
4. ระยะเวลาในการตรวจรับงานของทีมจังหวัดสุโขทัย ตั้งแต่วันนี้ -28 พฤศจิกายน 2552
5. โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ จะส่งคืน (ร่าง) รายงานฉบับสมบูรณ์ และข้อเสนอแนะให้โรงเรียนในวันเสาร์ที่ 31 ตุลาคม 2552 ณ ห้องประชุมโรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ เวลา 08.30 น.- 09.00 น.
3. ส่วนประกอบของเล่ม (ร่าง) รายงานฉบับสมบูรณ์ มีดังนี้

- ปกหน้า กระดาษสีขาวธรรมดา ตัวหนังสือสีดำ

- ปกใน กระดาษขาวธรรมดา

(ดูรูปแบบการจัดพิมพ์ปกหน้าและปกในได้ที่เอกสารแนบหมายเลข 2 ในสัญญาขอรับทุนวิจัย)

- บทคัดย่อ

- สารบัญ

- เนื้อหารายงาน ประกอบด้วย

- **ที่มา**ของโครงการยุววิจัย/ทำไมจึงสนใจอยากทำเรื่องนี้

- **วัตถุประสงค์**ของโครงการยุววิจัย (สนใจอยากรู้เรื่อง/ประเด็นอะไร ให้ยกมาจากข้อ 3 ของโครงการที่เสนอ สกว)

- วิธีการทำงาน

-การดำเนินงาน/ระยะเวลา การเก็บข้อมูลของทีมยุววิจัย

-แหล่งข้อมู/ผู้ให้ข้อมูล)

-วิธีการให้ได้มาซึ่งข้อมูล/การจัดกระทำกับข้อมูลที่ได้มา

-ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนที่ได้ทำโครงการยุววิจัย

-ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงาน

-ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล

-ประวัติ/ความเป็นมาของชุมชนที่เป็นพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ตั้งชุมชน สภาพทั่วไปของคนในชุมชน อาชีพ การศึกษา อื่นๆ

-การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทำให้ประเพณี/อาชีพ/ภูมิปัญญา/การละเล่น/อื่นๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างจากอดีตถึงปัจจุบัน (ระบุตามเรื่องที่ศึกษาของแต่ละโรงเรียน)

...ดูขอบเขตประเด็นการนำเสนอจาก โครงการยุววิจัยที่เสนอ สกว. เช่น โรงเรียนวังทองวิทยามีเหตุผลว่าทำไมจึงอยากทำเรื่องนี้ (ข้อ 3 ในโครงการวิจัย) และผลที่คาดหวัง (ข้อ 4 ในโครงการวิจัย) ดังนี้

ทำไมจึงอยากทำเรื่องนี้

1. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านหมู่ 7 บ้านวังทองเป็นอย่างไร

2. ประเพณีการแข่งเรือยาวของตำบลวังทองมีความเป็นมาอย่างไร

3. คนในตำบลวังทอง มีความเชื่อเกี่ยวกับงานประเพณีแข่งเรือยาวอย่างไร ความเชื่อเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไร และความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร

4. ประเพณีแข่งเรือยาวมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทั้งด้านพิธีกรรม องค์ประกอบของประเพณี การแต่งกาย ขั้นตอน/กิจกรรมของงานประเพณี บุคคลที่เข้าร่วมงานประเพณี การมีส่วนร่วมของชุมชน สถานที่จัดงานประเพณี ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

5. การเปลี่ยนแปลงของประเพณีแข่งเรือยาวมีความเกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในตำบลวังทองและวิถีการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้างตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

6. บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีแข่งเรือยาวเปลี่ยนแปลงอย่างไรจากอดีตถึงปัจจุบัน และทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

7. คนในตำบลวังทองมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นร่วมกันอย่างไร งานประเพณีแข่งเรือยาวจึงอยู่คู่กับชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้

1.รู้และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนหมู่ 7 ตำบลวังทองจากการเปลี่ยนแปลงของประเพณีการแข่งเรือยาวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2. รู้และเข้าใจความเป็นมาของประเพณีการแข่งเรือยาวของชุมชนหมู่ 7 ตำบลวังทอง

3. รู้และเข้าใจความเชื่อของชาวบ้านหมู่ 7 ตำบลวังทองเกี่ยวกับงานประเพณีแข่งเรือยาวและอิทธิพลของความเชื่อลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

4. รู้และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแข่งเรือยาวในด้านพิธีกรรม องค์ประกอบของประเพณี การแต่งกาย ขั้นตอน/กิจกรรมของงานประเพณี บุคคลที่เข้าร่วมงานประเพณี การมีส่วนร่วมของชุมชน สถานที่จัดงานประเพณี

5. รู้และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแข่งเรือยาวที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนชุมชนและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

6. รู้และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีแข่งเรือยาว และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

7. รู้และเข้าใจการปรับตัวของคนในชุมชนเมื่อประเพณีแข่งเรือยาวมีการเปลี่ยนแปลงและสามารถอยู่คู่กับชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

8. บอกเล่าเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือยาวในชุมชนด้วยความภูมิใจ

ประเด็นที่จะต้องนำเสนอใน ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล **ต้องครอบคลุมประเด็นที่ทำแถบสีแดง**และต้องนำเสนอให้ครบทั้ง 3 กลุ่มอายุ ที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

เมื่อแต่ละช่วงอายุนำเสนอได้ครบตามประเด็นดังกล่าวแล้ว งานจะสะท้อนภาพของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคนในชุมชนจากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่งในตัวเอง ซึ่ง**จะสะท้อนทั้งภาพการเปลี่ยนแปลงของคนที่เกี่ยวข้องและประเพณี/ภูมิปัญญา/อาชีพ/อื่น ๆ ตามเงื่อนไขของผู้ให้ทุนวิจัย (สกว.)**

- **เอกสารอ้างอิง**

  แหล่งค้นคว้า/ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ เช่น ผู้ให้ข้อมูลของโรงเรียนวังทองวิทยามี 2 คน

  กฤษณธรรม ถาพันธุ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2552

  ลาวัณย์ ทองมนต์ . สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2552

- **ภาคผนวก**

  - บันทึกการสัมภาษณ์ ของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (ส่งบันทึกการสัมภาษณ์ไม่ใช่บันทึกสรุปผลที่ได้จากการสัมภาษณ์) จึงต้องมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

บันทึกการสัมภาษณ์ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เรื่อง **ประเพณีแข่งเรือยาว วิถีชีวิตชาวตำบลวังทอง**

ผู้สัมภาษณ์ นางสาว ฉายนภา กิ่งทอง

ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5/1 **โรงเรียนวังทองวิทยา**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายไพรำ ทองหล่อง อายุ 16 ปี (ฝีพาย หมู่ 7)

อาชีพ นักเรียนโรงเรียนว้งทองวิทยา **ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ** การแข่งเรือยาว และการซ้อมเรือ

สัมภาษณ์วันที่ 8 **เดือน** กรกฎาคม **พ.ศ**. 2552 **เวลา** 12.30 น.

.....

1.เริ่มเข้าร่วมแข่งมาตั้งแต่ตอนไหน/หมู่บ้านคัดเลือกเราหรือยังไง/เข้าไปเพราะอะไร

เริ่มเข้าแข่งเมื่อตอนอยู่ ม.2 ประมาณปี 2549 เราเป็นคนสมัครเข้าไปเอง เพราะว่าเขาไม่จำกัดว่าจะต้องเลือกใครแต่ขอดูที่น้ำหนัก ถ้าใครน้ำหนักเยอะเกินเขาก็จะไม่รับ และขอแค่มีใจรักก็พอแล้ว และที่เราอยากสมัครก็เพราะว่าเวลาที่พายแข่งกัน ทำให้ตื่นเต้นสนุกสนานแล้วจะร้องเพลงให้เป็นจังหวะแล้วก็พายกลับมาไปพร้อมกับเพลง ตื่นเต้นเวลาที่ต้องออกไปแข่งที่อื่นแล้วก็เจอคู่แข่งต่างๆแล้วก็ตื่นเต้นเวลาเจอแม่น้ำหรือสถานที่ที่เขาแข่งกัน อย่างเมื่อที่เรานั้นเคยไปแข่งที่บ้านกงนั้นอันตรายที่สุดเพราะว่ามันเป็นแม่น้ำแยกกลับเรือยากเกือบคว่ำ

ตัวอย่างที่ 2

บันทึกการสัมภาษณ์

เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

กลุ่มที่ 3 ช่วงอายุ 49 **ปีลงมา**

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.กิตติภรณ์ พรมชมภู ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ ทวย มิ้มทอง **อาชีพ** รับจ้าง **อายุ** 44 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 21 **เดือน** สิงหาคม **พ.ศ**. 2552 **เวลา** 14.00 **น.**

แต่ก่อนคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร เดิมชื่อแม่พันลำ เพราะเวลาน้ำมามันจะพันเป็นเกลียวมาเลยแล้วเพี้ยนมาเรื่อยแม่พันลำมันเรียกยากเลยเรียกว่าแม่ลำพันตรงนี้นะช่วงหน้าแล้งน้ำมันไม่เคยแห้งเขาเรียกวังลึกบนตลิ่งมีก่อไผ่ใหญ่มากตรงหัวสะพานเดี๋ยวนี้นะ ตรงที่มีน้ำขังตอนหน้าแล้งเขาจะเรียกว่าวัง เช่นวังไอ้สร้อย ตรงที่เป็นวังจะมีทรายมูน มันสะอาด เขาก็เลยมาค้วยบ่อกินกัน แต่ก่อนลุงใช้น้ำในคลองทำอะไรบ้าง ใช้กินใช้อาบ ใช้หาบขึ้นมาเอา.....

หรือบันทึกการสัมภาษณ์อื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการตั้งคำถามให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ตอบคำถามวิจัย แต่ต้องระบุชื่อผู้สัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ วัน/เวลา สัมภาษณ์ไว้อย่างชัดเจน

- ภาพกิจกรรมที่สะท้อนการทำงาน/การเก็บรวบรวมข้อมูลของทีมยุววิจัย พร้อมคำบรรยายใต้ภาพ - ชื่อ-สกุล ที่อยู่ อายุ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

การวางกรอบในการดำเนินงานร่วมกันในการส่งงานแต่ละครั้งเช่นนี้ ทำให้นักเรียนยุววิจัย ครูที่ปรึกษา และผู้ประสานมีทิศทางในการทำงาน และกระบวนการพัฒนาหรือแก้ปัญหาต่างๆ เป็นไปได้ง่าย กล่าวคือเมื่อทุกโรงเรียน ทั้ง 27 โรงเรียนมีแนวทางในการทำงานเช่นเดียวกัน เมื่อโรงเรียนทำงานเสร็จแล้วก็จะมีการส่งต่อให้กับเพื่อนโรงเรียนอื่นๆ เนื่องจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือของจังหวัดสุโขทัยครั้งนี้ เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักเรียนยุววิจัย และครูที่ปรึกษาด้วยกันเองของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ การดำเนินงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสูโขทัยในครั้งนี้จึงถือเป็นโครงการแรกที่ครูสุโขทัยได้เรียนรู้กระบวนการทำวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม และได้เรียนรู้ร่วมกัน ผู้ประสานงานคิดว่านี่คือ “เครือข่ายแห่งการเรียนรู้” ของผู้เรียนที่อยากเรียนรู้ในเรื่องเดียวกัน และครูทุกคนเริ่มเปลี่ยนทัศนคติแล้วว่าการสอนประวัติศาสตร์ที่ไม่ใช่การท่องจำจากตำรา แต่เป็นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในวิถีชีวิตประจำวัน ของคนที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไร ..การเรียนรู้เรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัยของทั้ง 27 โรงเรียนจึงเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่มีโรงเรียน 27 โรงเรียน นักเรียนยุววิจัยและครูที่ปรึกษารวมแล้ว 100 กว่าคน

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครูที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย

ตอนที่ 3 ผลที่เกิดขึ้น

1. **นักเรียน และครูที่ปรึกษา**

ในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย

ผู้ร่วมงานทุกคนยังบอกไม่ได้ว่าตนเองจะได้อะไรบ้างสำหรับกิจกรรมในครั้งนี้ แต่เมื่อดำเนินงานไประยะสิ่งที่ทุกคนๆ รวมทั้งผู้ประสานต้องยอมรับคือ การได้เพื่อนร่วมทาง ...ไปด้วยกันได้ ..มีปัญหาอะไรมีคนให้พูดคุยและแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น ...ไม่ใช่แค่เรื่องของงานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว ...มีทั้งเรื่องการทำงาน และการช่วยเหลือกันในเรื่องส่วนตัว และที่สำคัญงานครั้งนี้ยังเป็นสายใยเชื่อมโยงระหว่างคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนกับเด็กรุ่นหลังในชุมชน ให้มีปฏิบัติสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย

นักเรียนยุววิจัยได้รู้จักคนเฒ่าคนแก่หรือคนอื่นๆ ในชุมชนมากขึ้น ได้เรียนรู้เรื่องราวของคนในชุมชน....เมื่อได้ฟังคำบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ของคนในชุมชนแล้ว เมื่อเลิกเรียนกลับถึงบ้านทำให้นักเรียนอยากรู้เรื่องราวนั้นๆ ต่อ จึงไปตามปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ญาติของตนเองมากขึ้น ...จากมี่ไม่ค่อยมีเรื่องได้พูดคุยกันมากนัก...ก็เปลี่ยนแปลงไป...นักเรียนมีเรื่องเล่าให้คนในครอบครัวฟัง...มีเรื่องซักถามพูดคุยกับคนในครอบครัว...ซึ่งเมื่อก่อนนักเรียนจะถามแต่ว่าคณิตศาสตร์ข้อนี้ทำยังงัย? ทำการบ้านภาษาอังกฤษไม่ได้? พ่อแม่หรือคนรอบๆ ข้างก็จะบอกว่าไม่เข้าใจอะไรให้ถามครู เพราะเรียนมัธยมยากแล้วพ่อแม่สอนไม่ได้....แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องต่างๆ ที่นักเรียนยุววิจัยนำไปคุยเป็นเรื่องที่พ่อแม่หรือคนในครอบครัวเคยมีประสบการณ์ด้วยตนเองมาก่อน ทำให้ทุกคนอยากเล่าให้นักเรียนยุววิจัยฟัง การพูดคุยกับคนในครอบครัวจึงมีมากขึ้น...พ่อแม่ปู่ย่าตายายก็มีความสุขที่ได้มีส่วนร่วมกับงานของนักเรียนยุววิจัย .. การเรียนรู้ในครั้งนี้จึงทำให้นักเรียนได้เรียนรู้การปรับตัวอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมปัจจุบัน..และในครอบครัวของตนเองได้อย่างมีความสุขมากขึ้น

นอกจากนักเรียนจะได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับเพื่อน ชุมชน ตลอดจนคนในครอบครัวแล้ว งานในครั้งนี้ยังทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และแก้ปัญหามากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการจัดการศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ด้านนักเรียน ของทุกโรงเรียน

สำหรับครูผู้สอนนั้นได้ประโยชน์ในครั้งนี้หลายประการคือ ทำวิจัยเป็น มีมุมมองใหม่ๆ ที่เป็นไปในทางบวกกับการวิจัย และการสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียน กล่าวคือ ทุกคนพบว่าใครก็ได้ครูทุกคนมีความสามารถในการทำวิจัยได้ ถ้าหากมีความตั้งใจและใฝ่ที่จะเรียนรู้ เรื่องการวิจัย..จึงไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปแล้ว...ส่วนการสอนประวัติศาสตร์นั้นนอกจากจะสอนประวัติศาสตร์ชาติให้กับนักเรียนแล้ว ควรสอนประวัติศาสตร์ในวิถีชีวิตให้กับนักเรียนด้วย เพื่อนักเรียนจะได้สามารถเรียนรู้และปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ดียิ่งขึ้น และการเรียนประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่ยาเบื่อสำหรับนักเรียนอีกต่อไป ...และมีความเห็นว่าโรงเรียนที่ได้รับทุนในครั้งนี้ หน่วยงานต้นสังกัด ควร

เผยแพร่ผลงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการให้โครงเรียนในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยได้เรียนรู้ ...การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยน่าจะเริ่มต้นได้ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 เป็นต้นมา และที่สำคัญการทำงานในครั้งนี้ทำให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู นักเรียน และชุมชน มากยิ่งขึ้น

2. **ผู้บริหารและโรงเรียน**

เมื่อมองในแง่ของการบริหารงานของผู้บริหาร...จะถือได้ว่าผู้บริหารนอกจากจะมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนานักเรียนและครูในโรงเรียนแล้ว ยังสามารถขับเคลื่อนให้ครูในโรงเรียนได้ใช้กระบวนการวิจัยในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเป็นรูปธรรม โรงเรียนมีชิ้นงานที่เป็นผลงานการเรียนรู้ทีเกิดขึ้นโดยใช้กระบวนวิจัยทั้งที่เกิดขึ้นกับ นักเรียนและครูในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาด้านผู้บริหาร ด้านครู และด้านนักเรียน...ผลงานเหล่านี้ช่วยให้โรงเรียนมีระดับผลการประเมินคุณภาพการศึกษาดีขึ้น

ตัวอย่าง รายงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย

3. **ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง**

ชุมชน หรือคนในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้กับโรงเรียน...และคนในชุมชนรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่าต่อคนรุ่นหลัง...นอกจากนี้แล้วทุกคนที่ให้ข้อมูลกับนักเรียนยุววิจัยดูมีความสุขที่ได้บอกเล่าๆ เรื่องราวต่างๆ ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับตนเองให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานฟัง ...และยังคงรู้สึกว่าตนเองยังไม่ได้ถูกทอดทิ้งยังมีลูกๆ หลายแวะเวียนมาพูดคุย สอบถามสารทุกข์สุกดิบอยู่เสมอ

นอกจากนี้ชุมชนและคนในชุมชนกลายเป็นชุมชนที่มีชีวิตมากขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับลูกหลานของตนเอง...และได้รู้ว่าความรู้ในวันนี้และวันข้างหน้าไม่ใช่เพียงแค่หลักวิชาการในโรงเรียน แต่ลูกหลานต้องเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วย เพื่อจะได้ปรับตัวอยู่ในชุมชนของตนเองและออกสู่สังคมนอกชุมชนได้ต่อไป

กระบวนการพัฒนานักเรียนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ โรงเรียนชัยมงคลพิทยา “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก: กรณีศึกษาหมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย”

นางปัญชลีย์ โพธิ์คงกิตติโชติ

หลักการและเหตุผล

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” เป็นผลการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนทีมยุววิจัยโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ปีการศึกษา 2552 เป็นศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านใหม่ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนหมู่บ้านใหม่

หมู่บ้านใหม่ตั้งอยู่ในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย เริ่มมีผู้คนเข้ามาตั้งรกราก เมื่อ ปี พ.ศ. 2482 มีชาวบ้านกลุ่มแรกได้อพยพมาจากจังหวัดอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ประชากรมีอาชีพหลักในการทำนา ทำสวน ทำไร่ และหัตถกรรม โดยมีแม่น้ำแม่มอกเป็นแหล่งน้ำทางการเกษตรที่สำคัญ ส่วนลักษณะทางด้านสังคมวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความคล้ายคลึงกับชาวล้านนาในภาคเหนือของไทย เช่น ประเพณีตาน ก๋วยสลากซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญและสืบทอดกันมายาวนานของชุมชน ปัจจุบันประเพณีตาน ก๋วยสลากได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในด้านการเตรียมงานและการเตรียมสิ่งของในประเพณีตานก๋วยสลาก ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านวัฒนธรรม ส่วนวิถีชีวิตของผู้คนหมู่บ้านใหม่จะมีความสัมพันธ์กับสายน้ำแม่มอกตั้งแต่อดีตที่ต้องใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ในปัจจุบันผู้คนในชุมชนจะใช้น้ำในด้านการประกอบอาชีพทำนา จึงมีการปรับตัวของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำแม่มอก โดยมีการจัดระเบียบการใช้น้ำและร่วมกันรักษาสมบัติสาธารณะเพื่อเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพหลัก ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีรายได้สูงขึ้นและชุมชนมีการพัฒนาในด้านต่างๆอย่างรวดเร็ว

จากการทำโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” ทำให้เกิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียนทีมยุววิจัยกับชาวบ้านในชุมชนบ้านใหม่ การเรียนรู้ภาคสนามจะทำให้นักเรียนทีมยุววิจัยได้ความรู้และสามารถสร้างความรู้ใหม่จากฐานราก นอกจากนั้นยังทำให้ทีมยุววิจัยและครูที่ปรึกษาโครงการเกิดความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมา สภาพสังคมและวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนหมู่บ้านใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลทั้งจากภายในและภายนอก กระบวนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้แบบเดิมมาเป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างนักเรียน โรงเรียน และชุมชน เป็นการพัฒนาศักยภาพกระบวนการเรียนรู้และชุมชนให้เข้มแข็ง เพราะผู้เรียนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชุมชน ชาวบ้านเองก็เกิดความตระหนักว่าความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความหมายและเป็นที่ยอมรับของสังคม จึงเกิดความเชื่อมั่นในการที่จะถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน และจะนำมาสู่การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนชัยมงคลพิทยาในที่สุด เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์ผลงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย”

2. เพื่อนำผลงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” ไปสู่การจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมาย / พื้นที่ศึกษา

นักเรียนทีมยุววิจัยโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1 คน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 4 คน และครูที่ปรึกษา ซึ่งเป็นครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา จำนวน 1 คน

พื้นที่ดำเนินการศึกษาคือ หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ในพื้นที่หมู่ 1, หมู่ 2, หมู่ 3, หมู่ 8, หมู่ 9 และหมู่ 11

แนวคิดในการศึกษา

1. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. กระบวนการที่ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์
5. เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์ชุมชนหมุ่บ้านใหม่กับวิถีชีวิตในปัจจุบันและอนาคต

วิธีดำเนินการ

1. ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2. สังเคราะห์กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย”

3. นำเสนอกรอบแนวคิดในการสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับครูที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

4. วางแผนการดำเนินงานร่วมกับนักเรียนทีมยุววิจัยโรงเรียนชัยมงคลพิทยา และผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย

5. ดำเนินการสังเคราะห์กระบวนการโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” ตามกรอบแนวคิดที่ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ผลที่ได้รับเกิดประโยชน์สูงสุด

6. นำเสนอผลการสังเคราะห์กระบวนการวิจัยต่อผู้เกี่ยวข้อง

7. เขียนรายงานกระบวนการสังเคราะห์โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย”

กรอบสังเคราะห์งานวิจัย

ชื่อโครงการ : กระบวนการพัฒนานักเรียนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ โรงเรียนชัยมงคลพิทยา

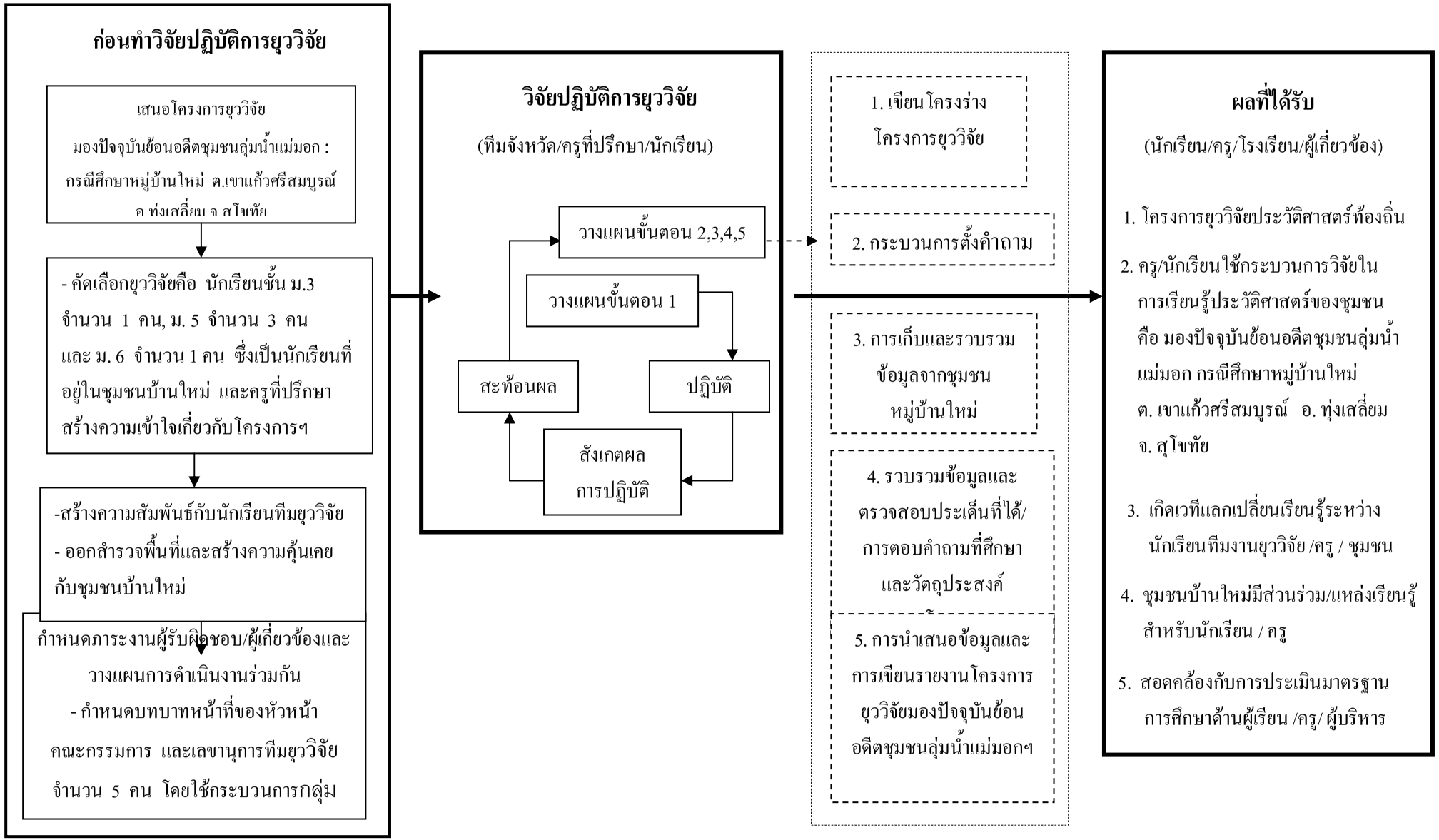

กระบวนการพัฒนานักเรียนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ โรงเรียนชัยมงคลพิทยา
“มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย”

ก่อนทำวิจัยโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1. **ประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียน**

เนื่องจากทางผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัยแล้ว คือ ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ ได้โทรศัพท์ประสานงานกับท่านรองผู้อำนวยการประธาน หาญณรงค์ ชี้แจงว่าทาง สกว. มีทุนสนับสนุนการทำงานวิจัยภายใต้ชื่อโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือซึ่งมีจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 12 จังหวัด และสุโขทัยก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับทุนสนับสนุน ท่านรองผู้อำนวยการประธาน หาญณรงค์ ก็มาประสานงานกับข้าพเจ้า เนื่องจากเห็นว่าเป็นครูผู้สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สอบถามว่าสนใจที่จะทำโครงการนี้หรือไม่ ข้าพเจ้าซึ่งมีความสนใจที่จะทำงานด้านการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่แล้ว แต่ยังขาดความมั่นใจในเรื่องของการทำวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะคิดว่าไม่สามารถที่จะทำตามลำพังได้ แต่พอได้รับทราบว่ามีโครงการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้และมีผู้ที่จะคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือในเรื่องของกระบวนการทำวิจัย ข้าพเจ้าก็ตอบตกลงทันที เพราะคิดว่าการทำงานนี้จะได้รับความรู้และประสบการณ์การทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ หลังจากตกลงรับทำงานนี้แล้วข้าพเจ้าก็ได้เข้าพบผู้บริหารโรงเรียนเพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการและความตั้งใจของข้าพเจ้าที่จะทำงานดังกล่าว เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนและฝ่ายบริหาร ซึ่งท่านผู้อำนวยการสุทธิ อาดูรก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี รวมทั้งยังให้กำลังใจที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วง ท่านเองก็ให้ความสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่แล้ว เพราะท่านเคยเป็นครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่โรงเรียนชัยมงคลพิทยามา 20 ปี และท่านก็สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนและหมู่บ้านได้พอสมควร นอกจากนั้นข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ โดยการประสานงานจาก ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ ผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2552 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ซึ่งมีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประวัติศาสตร์และการวิจัยประวัติศาสตร์มาให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากนั้นก็มีการแบ่งกลุ่มปฏิบัติการเขียนโครงร่างวิจัยและให้มีการนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่ม ก็ทำให้ข้าพเจ้า

เริ่มมองเห็นแนวทางและเริ่มเข้าใจกรอบของการทำงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สามารถนำความรู้และกระบวนการทำงานไปใช้ในการเรียนการสอนได้ รวมทั้งยังได้รับรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วย ซึ่งการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจะเป็นวิชาที่มีเนื้อหามากและเป็นเรื่องที่น่าเบื่อสำหรับนักเรียน ตัวครูเองก็ยังขาดเทคนิควิธีการใหม่ๆในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ข้าพเจ้าจึงคิดว่าการทำวิจัยในครั้งนี้จะสามารถช่วยพัฒนาตนเองและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงเกิดแรงจูงใจและมุ่งมั่นที่จะทำงานวิจัยชิ้นนี้

2. **คัดเลือกทีมนักเรียนยุววิจัย**

หลังจากที่ได้รับการประสานงานและข้าพเจ้าได้ตอบตกลงทำโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแล้ว ข้าพเจ้าในฐานะครูที่ปรึกษาโครงการฯ ก็ได้ประชาสัมพันธ์ประกาศรับสมัครนักเรียนที่สนใจทำวิจัยปฏิบัติการ โดยครูที่ปรึกษาชี้แจงรายละเอียดว่าเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือชุมชนของเรา มีระยะเวลาดำเนินงานประมาณ 6 เดือน คุณสมบัติของผู้สมัครควรเป็นผู้ที่มีความสนใจการทำงานวิจัย สนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีความรับผิดชอบในการทำงาน และมีใจมุ่งมั่นในการทำงาน ไม่จำเป็นต้องเป็นคนเรียนเก่งหรือมีผลการเรียนดี รับสมัครทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ซึ่งก็มีนักเรียนสนใจมาสมัครจำนวน 10 คน ครูที่ปรึกษาโครงการฯ และครูในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมก็ช่วยกันพิจารณาคุณสมบัติของนักเรียนที่เหมาะสมกับการทำงานวิจัยนี้ได้จำนวน 5 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 3 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 2 คน แต่เมื่อทำงานไปได้ประมาณ 1 เดือน ก็ต้องมีการเปลี่ยนตัวนักเรียนยุววิจัย เหตุผลเนื่องจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 คน มีความวิตกกังวลที่จะต้องเตรียมตัวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยในช่วงเดือนตุลาคม เกรงว่าจะเตรียมตัวไม่ทันจึงขอถอนตัวจากการทำงาน ดังนั้นครูที่ปรึกษาจึงต้องคัดเลือกนักเรียนที่มีคุณสมบัติในการทำวิจัยคือ มีทักษะในการสัมภาษณ์ ช่างสังเกต บันทึกข้อมูลได้ดี มีความคิดวิเคราะห์และความคิดรวบยอดดี ตลอดจนมีความสามารถในการนำเสนอผลงานได้ดี ซึ่งครูคัดเลือกนักเรียนได้ 2 คน คือ นายปิยะ ลาดสา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แทน นางสาวศรัญญา รักศิลป์ และนายอนุวัฒน์ อินทร์ลำใย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แทนนางสาวนันทิชา เกิดนุช นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ถอนตัวออกไป ดังนั้นทีมยุววิจัยจึงประกอบด้วยสมาชิกที่สารถทำงานวิจัยจนจบโครงการฯ คือ

1. นางสาวสุกัญญา ชูสุวรรณ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

2. นายอนุวัฒน์ อินทร์ลำใย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
3. นางสาวจุฑามาศ ป่าสลุง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
4. นางสาววลัญช์รัตน์ ฐูปพุดซา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
5. นายปิยะ ลาดสา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนทีมยุววิจัย

เมื่อได้ทีมนักเรียนยุววิจัยแล้ว ครูที่ปรึกษาก็สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับทีมยุววิจัย โดยนัดหมายมาพูดคุยกันบ่อยๆในวันเสาร์-อาทิตย์ โดยพูดคุยกันในเรื่องทั่วไปและเรื่องงานวิจัยที่จะต้องทำ และครูก็จะพานักเรียนไปรับประทานอาหารกลางวันด้วยกันทั้งทีม เพื่อสร้างความเป็นกันเอง จะสังเกตว่าหลังการพูดคุยกัน 1 - 2 ครั้ง แล้วนักเรียนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น และเปิดใจมากขึ้น การเตรียมตัวทีมยุววิจัยก่อนจะเริ่มงานวิจัยปฏิบัติการ ครูที่ปรึกษาได้เรียกประชุมทีมยุววิจัยปฏิบัติการเพื่อสำรวจทัศนคติและปรับเปลี่ยนทัศนคติของทีมยุววิจัยโดยมีเป้าหมายที่จะสำรวจ 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก คือ ทัศนคติต่อการทำวิจัย ประเด็นที่สอง คือ ทัศนคติต่อสำนึกร่วมชุมชน โดยครูที่ปรึกษาโครงการฯ ได้พูดคุยและตั้งคำถาม เพื่อให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นหรือทัศนคติใน 2 ประเด็นที่กล่าวมาแล้ว ในช่วงหลังเลิกเรียนของทุกวันเป็นเวลา 1 สัปดาห์ เช่น ถามว่า วิจัยคืออะไร นักเรียนจะตอบว่า วิจัยคือการทำงานของผู้ให้ที่มีความรู้ในระดับปริญญาตรีขึ้นไป ทำงานเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม ถามว่านักเรียนชอบงานวิจัยหรือไม่ เพราะอะไร นักเรียนตอบว่า อยากลองทำดู แต่ก็ไม่มั่นใจว่าจำมีความรู้พอที่จะทำวิจัยได้ ถามว่า นักเรียนเคยช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชุมอะไรบ้าง นักเรียนตอบว่า เคยช่วยกิจกรรมพัฒนาวัดและหมู่บ้าน เช่น ทำความสะอาด เดินรณรงค์ต่างๆ แสดงฟ้อนรำในงานเข้าพรรษา วันตานก๋วยสลาก ถามว่า นักเรียนคิดว่าตนเองมีความสำคัญหรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือไม่ อย่างไร นักเรียนตอบว่า ตนเองเป็นสมาชิกหนึ่งของชุมชนและมีความสำคัญเท่ากันทุกคนในชุมชน รวมทั้งตนเองเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยกันแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน เป็นต้น

4. ออกสำรวจพื้นที่และสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนบ้านใหม่

เนื่องจากโครงการยุววิจัยนี้เป็นวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างครูที่ปรึกษา นักเรียน และชุมชน ในเบื้องต้นทีมงานยุววิจัยได้ข้อเสนอแนะจากผู้ประสานงานโครงการฯ จังหวัดสุโขทัย คือ ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ ว่าน่าจะต้องมีบริบทของชุมชนด้วย ดังนั้นทีมงานยุววิจัยจึงต้องมี การประสานงานกับชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ชาวบ้าน

ทั่วไป ข้าราชการ และพระสงฆ์ เพื่อแจ้งจุดประสงค์ของการทำวิจัย ซึ่งต้องมีการสัมภาษณ์ผู้คนหลายกลุ่มและขอ ความร่วมมือในการให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาและเปิดเผย ทีมยุววิจัยสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้านว่าโครงการวิจัยนี้เป็นการรื้อฟื้นความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านที่อาจจะลบเลือนไปกับคนรุ่นเก่า การรื้อฟื้นความทรงจำของคนในชุมชนจะช่วยให้คนรุ่นใหม่ๆได้รับรู้ด้านประวัติความเป็นมา ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละยุคแต่ละสมัยมากขึ้น หลังจากที่มีการประสานงานกับชุมชนแล้ว ทีมยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้ออกพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมบริบทของหมู่บ้านใหม่ เช่น ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพของชุมชน จำนวนประชากรในแต่ละหมู่ หน่วยงานและองค์กรที่สำคัญในชุมชน โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกเทศบาลตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ กำนันตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ และผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่ ซึ่งก็ได้ข้อมูลมาพอสมควร

หลังจากเก็บข้อมูลได้บางส่วน ครูที่ปรึกษาได้เรียกประชุมทีมงานยุววิจัยในการกำหนดพื้นที่เป้าหมายและกลุ่มคนที่ทีมงานจะต้องสัมภาษณ์ สมาชิกได้เสนอให้เก็บข้อมูลในพื้นที่ที่เป็นชุมชนของบ้านใหม่ซึ่งมีทั้งหมด 6 หมู่ ดังนี้คือ หมู่ 1, หมู่ 2, หมู่ 3, หมู่ 8, หมู่ 9 และหมู่ 11 ส่วนกลุ่มบุคคลที่จะสัมภาษณ์นั้นก็มีการตั้งคำถามว่า จะเก็บข้อมูลกันได้อย่างไร จากใครบ้าง ซึ่งสมาชิกบางคนก็ได้เสนอความคิดไว้อย่างหลากหลาย เช่น น่าจะเป็นผู้ปกครองนักเรียนและญาติๆ เพราะนักเรียนคุ้นเคยและเป็นกันเองมากที่สุด กล้าที่พูดกล้าถามและน่าจะได้ข้อมูลมากกว่าคนที่ไม่คุ้นเคย บางคนก็เสนอว่าน่าจะเป็นชาวบ้านคนอื่นๆด้วยเพื่อที่จะได้ข้อมูลที่แตกต่างและกว้างขวางมากขึ้น บางคนก็เสนอว่าน่าจะถามผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านเพราะมีความรู้ในหลายๆเรื่อง บางคนก็เสนอว่าควรจะสัมภาษณ์พระสงฆ์และมัคทายกเพราะพระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจและการจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน จากความคิดเห็นดังกล่าวมาแล้ว ทีมยุววิจัยก็ได้สรุปการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกเทศบาลตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมอพิธีกรรม และผู้นำกลุ่มต่างๆ
2. กลุ่มข้าราชการและปราชญ์ชาวบ้าน
3. กลุ่มพระสงฆ์และหมอพิธีกรรม
4. กลุ่มชาวบ้านทั่วไป

และหลังจากการประชุมครูที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นครั้งที่ 2 ณ โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์แล้ว ผู้สานงานโครงการฯ จังหวัดสุโขทัย คือ ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ ได้

ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกลุ่มคนที่จะสัมภาณ์ออกเป็นช่วงอายุต่างๆ ทีมยุววิจัยจึงได้จัดกลุ่มผู้สัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม หรือ 3 ช่วงอายุ คือ กลุ่มที่ 1 ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป กลุ่มที่ 2 ช่วงอายุ 31 – 60 ปี กลุ่มที่ 3 ช่วงอายุ 20 – 30 ปี โดยกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์กระจายอยู่ในพื้นที่หมู่ 1, หมู่ 2, หมู่ 3, หมู่ 4, หมู่ 9, หมู่ 10, และหมู่ 11 ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. พระสมุห์ภูไทย อายุ 37 ปี
2. ครูช้ำ สะพรั่ง อายุ 93 ปี
3. แม่หลวงเรือน ทองกำไล อายุ 85 ปี
4. พ่อหลวงมุ่ย วงศ์มูล อายุ 84 ปี
5. พ่อหลวงเปี้ย วงศ์มูล อายุ 80 ปี
6. แม่หลวงเปี้ย อินต๊ะวิชัย อายุ 80 ปี
7. พ่อหลวงก้อนแก้ว วงศ์มูล อายุ 74 ปี
8. พ่อหลวงอ่ำ คำขอด อายุ 74 ปี
9. แม่หลวงปี๋ พ่อยะ อายุ 70 ปี
10. ครูทรงฤทธิ์ กาญจนประเสริฐ อายุ 61 ปี
11. นางอำพร คำใจวงศ์ อายุ 57 ปี
12. นายอุไร ปัญญาธิ อายุ 55 ปี
13. นายศรีมูล สิทธิวะ อายุ 52 ปี
14. นายบุญธรรม คำจันทร์ อายุ 50 ปี
15. ผู้ใหญ่อุรัย สิทธิกรม อายุ 48 ปี
16. นางอุรา เนื่องกันทา อายุ 45 ปี
17. นายสมหมาย สิทธิวะ อายุ 40 ปี
18. นางปราณี คำดี อายุ 38 ปี
19. นางอุบลรัตน์ เอี่ยมพรม อายุ 37 ปี
20. น.ส. วรรัตน์ เมธาวงศ์ อายุ 29 ปี
21. น.ส. อมรรัตน์ วิชัยมูล อายุ 22 ปี
22. น.ส. ปัญจพร คำจันทร์ อายุ 20 ปี

5. กำหนดภาระงานผู้รับผิดชอบ/ ผู้เกี่ยวข้อง และวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน

หลังจากนั้นครูที่ปรึกษาก็สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรอบของการทำงานวิจัย สิ่งที่จะต้องทำ และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยให้นักเรียนลงมติกันในตำแหน่งหน้าต่อไปนี้ คือ

- นางสาวสุกัญญา ชูสุวรรณ หัวหน้าทีม

มีหน้าที่เป็นประธานในการทำงานวิจัย ประสานงานคณะกรรมการทีมยุววิจัย ออกพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล ตรวจทานความถูกต้องของการเขียนรายงานและการพิมพ์ข้อมูล และเป็นผู้นำเสนอโครงการฯ

- นายอนุวัฒน์ อินทร์ลำใย กรรมการ

มีหน้าที่กำหนดประเด็นการตั้งคำถาม ออกพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พิมพ์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

- นางสาวจุฑามาศ ป่าสลุง กรรมการ

มีหน้าที่กำหนดประเด็นการตั้งคำถาม ออกพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พิมพ์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

- นางสาววลัญรัตน์ ธูปพุดซา กรรมการ

มีหน้าที่กำหนดประเด็นการตั้งคำถาม ออกพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พิมพ์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

- นายปิยะ ลาดสา กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่จดบันทึกการประชุมทีมยุววิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประสานงานคณะกรรมการทีมยุววิจัย ออกพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล เขียนรายงาน จัดทำรายงานเป็นรูปเล่ม และเป็นผู้นำเสนอโครงการฯ

การดำเนินการวิจัยปฏิบัติการของทีมยุววิจัย

1. **เขียนโครงร่างโครงการยุววิจัย**

ในขั้นการเขียนโครงร่างการวิจัยนี้ ครูที่ปรึกษาก็เรียกประชุมทีมยุววิจัยเพื่อปรึกษาหารือกัน

เกี่ยวกับการเขียนโครงร่างโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามหลัก วิธีดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับ สำหรับการตั้งชื่อเรื่องนั้น สมาชิกได้เสนอชื่อเรื่องไว้หลายชื่อด้วยกัน เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก

ของหมู่บ้านใหม่ วิถีชีวิตชุมชนหมู่บ้านใหม่ สายน้ำแม่มอกกับหมูบ้านใหม่ ส่วนครูที่ปรึกษาได้เสนอชื่อเรื่องไว้คือ วิถีชิวิตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษาหมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย หลังจากนั้นก็มีการลงมติว่าจะใช้ชื่ออะไร ผลการลงมติสรุปได้ว่าจะใช้ชื่อเรื่องว่า “ วิถีชิวิตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษาหมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” ตามที่ครูเสนอ เพราะได้ภาพรวมของชุมชนมากว่าชื่ออื่นๆ

ต่อมามีการจัดประชุมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ครั้งที่ 1 ในเดือนกรกฎาคม ที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ เพื่อให้ทางทีมผู้ประงานงานโครงการยุววิจัประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัยชี้แจงและอธิบายวิธีการทำวิจัยประวัติศาสตร์โดย ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ หลังจากนั้นในช่วงบ่ายก็ให้มีการปฏิบัติการเขียนโครงร่างการวิจัยของแต่ละโรงเรียน และให้แต่ละโรงเรียนได้นำเสนอผลงาน โดยมีการวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะจาก ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์และทีมงาน ซึ่งทีมยุววิจัยของเราก็ได้รับข้อเสนอแนะว่า วัตถุประสงค์กว้างไป ควรจะทำให้แคบลงโดยเจาะเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นหลัก เพราะถ้าทำเรื่องหลายๆเรื่องจะทำให้การทำงานไม่ทันเวลาที่กำหนดไว้ ทีมงานของเราจึงต้องปรับปรุงวัตถุประสงค์ใหม่ให้แคบลง โดยเน้นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านใหม่ ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านใหม่ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีตานก๋วยสลาก และวิถีชีวิตของชุมชนที่สัมพันธ์กับแม่น้ำแม่มอก

และต่อมาก็มีการจัดการประชุมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัย ครั้งที่ 2 ที่โรงเรียนรีสำโรงชนูปถัมภ์ โดยมีทีมงานของจังหวัดสุโขทัยและทีมงานของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือของ ผศ. เรณู อรรฐาเมศร์ เข้าร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการทำวิจัยทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งให้สมาชิกแต่ละโรงเรียนได้นำเสนอผลงานที่ได้ทำไปแล้วในบางส่วน โดยทีมงานของ ผศ. เรณู อรรฐาเมศร์ ได้วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำงานในระยะเวลาต่อมา ในครั้งนี้ ดร. ลาวัณย์ ทองมนต์ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ชื่อเรื่องของทีมงานเราว่า อาจใช้ชื่อว่า “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษาหมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” เพราะชื่อเรื่องจะชัดเจนขึ้น ทีมงานของเราก็เห็นว่าเป็นชื่อที่เหมาะสมกับเรื่องราวที่จะทำ รวมทั้งเป็นการใช้คำหรือสำนวนภาษาก็สละสลวย ให้มองเห็นภาพของการวิจัยได้ชัดเจนมากขึ้นกว่าชื่อเดิม ทีมงานของเราจึงใช้ชื่อนี้จนเสร็จสิ้นโครงการฯ

2. **การสร้างคำถามในการสัมภาษณ์**

ทีมยุววิจัยได้ประชุมปรึกษาหารือเพื่อสร้างคำถามในการสัมภาษณ์ ในขั้นนี้ครูทีปรึกษาต้องเข้ามาช่วยแนะนำในการตั้งคำถาม เพราะนักเรียนยังไม่ค่อยมีทักษะในการตั้งคำถามที่ถูกต้อง ครูจะอธิบายลักษณะการตั้งคำถามที่สัมพันธ์กับเรื่องที่จะทำการวิจัย ไม่ให้คำถามออกนอกประเด็น นอกจากนั้นครูก็ยกตัวอย่างคำถาม 2 – 3 ตัวอย่าง ซึ่งนักเรียนก็พอเข้าใจ และสมาชิกหลายคนได้นำเสนอ การตั้งคำถามไว้หลายคำถาม ครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยก็คัดเลือกคำถามที่เหมาะสมกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

- ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านใหม่ มีความเป็นมาอย่างไร
- ผู้คนที่อาศัยในหมู่บ้านใหม่ ส่วนใหญ่อพยพมามาที่ใด
- ประชากรในหมู่บ้านใหม่มีอาชีพอะไรบ้าง
- หมู่บ้านใหม่มีลักษณะสังคมและวัฒนธรรมอะไรบ้าง
- แหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชุมชนบ้านใหม่ มีแหล่งน้ำใดบ้าง
- ชุมชนบ้านใหม่ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำแม่มอกในด้านใดบ้าง

ในช่วงแรกๆนั้น ทีมยุววิจัยจะตั้งคำถามในลักษณะคำถามแบบกว้างๆ และเป็นคำถามปลายปิดที่ต้องการคำตอบว่า ใช่ ไม่ใช่ หรือเป็นการตอบคำถามแบบสั้นๆ หรือเหมือนการตอบคำถามของข้อสอบ เพราะทั้งครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยก็ยังไม่ค่อยเข้าใจการตั้งคำถามการวิจัย ครูที่ปรึกษาเองก็เคยชินกับการถามแบบข้อสอบหรือการตั้งโจทย์แบบฝึกหัดให้นักเรียนทำ จึงเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ข้อมูลน้อยและไม่เป็นไปตามกระบวนการวิจัย

3. ประสานชุมชนและกลุ่มบุคคลที่จะให้สัมภาษณ์

หลังจากนั้นครูที่ปรึกษาโครงการฯ และนักเรียนทีมยุววิจัยจึงออกพื้นที่เพื่อประสานชุมชนประมาณ 3 ครั้ง ครั้งแรกในวันที่ 1 เมษายน 2552 โดยเป็นกลุ่มผู้ปกครองและชาวบ้านทั่วไป จำนวน 9 - 10 คน ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2552 จะประสานกับปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน จำนวน 7 - 8 คน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะสามารถจดจำเรื่องราวในอดีตได้ค่อนข้างดีให้ข้อมูลได้ค่อนข้างมาก และในครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2552 จะประสานกับกลุ่มอดีตข้าราชการและพระสงฆ์ จำนวน 3 ท่าน และพระสงฆ์ 1 รูป เนื่องจากข้าราชการก็เป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชน โดยเฉพาะด้านการศึกษา และข้าราชการหลายท่านรับราชการอยู่ในพื้นที่เป็นเวลากว่า 20 ปี ตลอดจนบางท่านก็มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านด้วย การประสานงานครั้งนี้ก็จะประสานงานในเบื้องต้น เพื่อแจ้งจุดประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้และเป็นการบอกกล่าวให้รู้ตัวล่วงหน้าว่าทีมยุววิจัยจะมาสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน

ใหม่ ในขั้นนี้ทีมยุววิจัยก็จะไปประสานยังบ้านของบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่จะให้ข้อมูล รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวชพระ หรืองานศพ เพื่อสร้างความคุ้นเคยและแสดงถึงความมีน้ำใจที่มาช่วยงานดังกล่าว การประสานงานกับชุมชนก็เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนบ้านใหม่นั้นมีความสำคัญมาก เพราะครูที่ปรึกษาคิดเสมอว่าความไว้ใจของชาวบ้านที่มีต่อทีมยุววิจัยมีความสำคัญมาก เมื่อชาวบ้านมีความคุ้นเคยและเข้าใจการทำงานของทีมยุววิจัยแล้วจะเกิดความไว้วางใจและกระตือรือร้นอยากเล่าเรื่องราวที่ตนเองมีประสบการณ์ให้ลูกหลานฟัง นอกจากนั้นชาวบ้านก็จะเกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมที่ทำให้เกิดความรู้แก่สังคม

ทีมยุววิจัยก็ออกพื้นที่และจะใช้เวลาในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ การทำงานตามโครงการครั้งนี้พวกเราก็จะออกพื้นที่กันทั้ง 5 คน โดยในขั้นต้นนี้ก็จะพบปะพูดคุยกับผู้ปกครองนักเรียน ญาติๆและเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เรือนเคียงก่อน การพูดคุยกันในช่วงแรกก็จะพูดคุยในเรื่องทั่วไปและชีวิตประจำวัน ก็ได้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่ายังมีบุคคลสำคัญที่สามารถเรื่องราวในอดีตและก็เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หลายๆเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านด้วย คือ พ่อหลวงมุ่ย วงศ์มูล ซึ่งท่านเคยเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านคนแรกหมู่ 1 นอกจากนั้นก็มีพ่อหลวงก้อนแก้ว วงศ์มูล ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ท่านเป็นแกนนำของชาวบ้านในหลายๆเรื่อง มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับและนับถือของชาวบ้านมาก และท่านก็เป็นผู้ที่มีความทรงจำดีหรือค่อยหลงลืม ปัจจุบันท่านเป็นที่ปรึกษาของเทศบาลตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ นอกจากนั้นก็ยังมีบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการทำพิธีกรรมของชุมชนและชาวบ้าน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรมได้มาก คือ พ่อหลวงอุไร ปัญญาธิ ซึ่งก็มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้ๆกับโรงเรียนชัยมงคลพิทยา สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับ การสะเดาะเคราะห์ สืบชะตา การบายสีสู่ขวัญ การเรียกขวัญ และพิธีกรรมอื่นๆอีกมากมาย

นอกจากนั้นการประสานงานกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ มีการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 ช่วงอายุ นั้นคือ กลุ่มที่ 1 ช่วงอายุ 60 ปี ขึ้นไป ทีมยุววิจัยสามารถพบเพื่อพูดคุยได้ตลอดเวลา ไม่ต้องจำกัดว่าเป็นช่วงเวลาเช้าหรือเย็นเท่านั้น เพราะพ่อหลวงแม่หลวงจะอยู่กับบ้านตลอดทั้งวัน ส่วนกลุ่มที่ 2 ช่วงอายุ 31- 60 ปีนั้น จะพบได้ในช่วงเวลาเย็นหลังเลิกงาน ซึ่งทีมยุววิจัยจะถูกจำกัดเวลาว่าสามารถพูดคุยได้ไม่เกิน 18.00 น. เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น อาบน้ำ ประกอบอาหาร และรับประทานอาหารเย็น และทีมยุววิจัยก็ต้องเดินทางกลับบ้านเพื่อปฏิบัติภารกิจประจำวันและเพื่อความปลอดภัยในการเดินทาง ส่วนกลุ่มที่ 3 ช่วงอายุ 20-30 ปี จะมีปัญหามากเนื่องจากกลุ่มนี้จะไม่ค่อยอยู่กับบ้านเป็นช่วงอายุที่ต้อง

ศึกษาในระดับอุดมศึกษาและวัยทำงาน ส่วนใหญ่จะออกไปทำงานในต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ จึงต้องออกสัมภาษณ์ในช่วงเทศกาลสำคัญๆต่างๆ เพราะพวกเขาจะกลับบ้านมาเยี่ยมพ่อแม่และญาติพี่น้อง เช่น วันเข้าพรรษา วันตานก๋วยสลาก วันขึ้นปีใหม่ และวันสงกรานต์ เป็นต้น ลักษณะของการสร้างความคุ้นเคย เช่น การทักทาย การพูดคุยเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและการทำมาหากิน การไปช่วยงานกิจกรรมบางอย่าง เช่น ช่วยทำขนมในช่วงวันดาของประเพณีตานก๋วยสลาก ซึ่งก็จะช่วยให้ชาวบ้านเกิดความประทับใจและให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล โดยเฉพาะพ่อหลวงแม่หลวงจะชอบเล่าเรื่องราวในอดีตให้ฟังเป็นเวลานานๆ ด้วยความภาคภูมิใจ ดังนั้นทีมงานยุววิจัยจึงนั่งฟังด้วยความตั้งใจ บางครั้งพวกเราก็ป้อนคำถามไปบ้าง ซึ่งท่านก็จะกระตือรือร้นที่จะตอบคำถามเหล่านั้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบประเด็นของการวิจัย

4.1 การสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงแรกๆนั้น พวกเราจะได้ข้อมูลค่อนข้างน้อย ปัญหาเนื่องมาจากคำถามในการวิจัยที่มีประเด็นคำถามไม่มาก แต่ละคำถามก็จะถามภาพรวมหรือกว้างเกินไป ทำให้ผู้ตอบไม่กล้าตอบเพราะไม่รู้จะตอบอะไรบ้าง ทีมงานจะถามคำถามเดียวในขั้นต้น เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านใหม่เป็นอย่างไร ผู้ตอบเองก็ไม่ค่อยเข้าใจคำว่า ประวัติศาสตร์ หมายถึงอะไร จะต้องตอบในเรื่องอะไรบ้าง ถ้าพูดไปก็กลัวว่าจะตอบผิด และไม่มั่นใจในตนเองว่าจะสามารถให้ความรู้แก่เด็กๆได้ ชาวบ้านจะคิดว่าครูหรือโรงเรียนเท่านั้นที่จะสามารถให้ความรู้แก่ชุมชนได้ จึงมักเลี่ยงให้ไปถามผู้นำชุมชน หรือกลุ่มข้าราชการครู และการใช้ภาษาที่เป็นทางการกับชาวบ้านจะทำให้ไม่มีใครกล้าตอบ และบางคำถามก็จะถามในลักษณะคำถามปลายปิด จะได้คำตอบแบบสั้นๆ เช่น ผู้คนที่อาศัยในหมู่บ้านใหม่ ส่วนใหญ่อพยพมาจากที่ใด ก็จะได้คำตอบแค่ว่า มาจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เท่านั้น และทีมยุววิจัยมักจะป้อนคำถามครั้งเดียวในการถามและให้ผู้ตอบบอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบ จึงเกิดปัญหาว่าผู้ตอบอาจตอบไม่ตรงประเด็น มักจะพูดไปเรื่อยๆ นึกเรื่องอะไรได้ก็พูด บางครั้งก็อยู่นอกประเด็น บางครั้งชาวบ้านก็ไม่สามารถเล่าเรื่องราวยาวๆได้เพราะหลงลืมบ้าง บางครั้งก็ได้ข้อมูลไม่ตรงกันบ้าง ปัญหาเหล่านี้ทีมงานก็กลับมาประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และได้ข้อสรุปว่า จะมีการตั้งคำถามใหม่เพิ่มเติมจากเดิมให้มากขึ้น หลังจากนั้นทีมยุววิจัยก็ออกพื้นที่อีกเพื่อเก็บข้อมูล ซึ่งก็ได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ทีมยุววิจัยจะลงพื้นที่ในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากนักเรียนจะว่างเพราะไม่ต้องเรียนหนังสือ และในวันราชการปกตินักเรียน

ต้องกลับบ้านไปช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ทำการบ้านหรือรายงานวิชาต่างๆ ซึ่งก็มีงานมากในแต่ละวัน แต่ในบางครั้งที่ต้องการข้อมูลเร่งด่วนเพื่อเตรียมสรุปงานส่งทีมผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย ก็จะออกพื้นที่ในวันปกติบ้าง แต่การทำงานในช่วงหลังเลิกเรียนจะมีเวลาน้อย คือ ทำได้แค่วันละ 1 - 2 ชั่วโมงเท่านั้น และนักเรียนต้องรีบกลับบ้านก่อนเวลา 18.00 น. เพราะพ่อแม่เป็นห่วง ถ้าหากมืดค่ำการเดินทางก็จะไม่สะดวกและไม่ปลอดภัยสำหรับนักเรียนหญิง ดังนั้นการเก็บข้อมูลในวันเสาร์ – อาทิตย์จะทำให้มีเวลามาก คือ ทำงานได้ตลอดทั้งวันและได้เนื้อหาจากการสัมภาษณ์มากกว่าวันที่เรียนปกติ แต่ก็พบปัญหาบ้าง เนื่องจากนักเรียนบางคนติดธุระ หลายครั้งที่การออกพื้นที่มีนักเรียนทีมยุววิจัยไม่ครบทีม บางครั้งมี 3 คน บางครั้งมี 4 คน เพราะต้องอยู่บ้านดูแลน้อง ต้องออกไปทำงานในไร่นากับผู้ปกครองในบางครั้งบางคราว บางคนก็ป่วย และบางคนก็มาสายเพราะต้องไปทำธุระให้ผู้ปกครองก่อน มีน้อยครั้งที่สมาชิกทีมยุววิจัยจะออกพื้นที่ครบทั้ง 5 คน ทำให้การเก็บข้อมูลในวันนั้นได้เนื้อหาน้อย การสัมภาษณ์ชาวบ้านแต่ละคน จะใช้เวลา 1 – 2 ชั่วโมง ในแต่ละวันจะสัมภาษณ์ได้ 3 – 4 คน การเดินทางไปสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะใช้รถจักรยานยนต์ ประมาณ 3 – 4 คัน เพราะสะดวก รวดเร็ว เข้าออกบ้านของชาวบ้านได้ง่าย มีบางครั้งที่ต้องใช้รถยนต์ของครูที่ปรึกษาเนื่องจากสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวย คือ มีอากาศที่ร้อนจัด มีฝนตก เป็นต้น ปกติแล้วการออกพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ครูที่ปรึกษาจะนัดหมายให้มาพร้อมกันในเวลา 09.00 น. และครูที่ปรึกษาจะออกพื้นที่กับนักเรียนทุกครั้ง เหตุผลเนื่องจากต้องคอยสังเกตการณ์การสัมภาษณ์ของนักเรียน การเล่าเรื่องราวของชาวบ้าน เพื่อประเมินการทำงานและคอยแก้ไขข้อบกพร่อง รวมทั้งเป็นกำลังใจและให้ข้อเสนอแนะในการทำงานแต่ละครั้ง สร้างความมั่นใจให้กับนักเรียนว่าสามารถที่จะทำวิจัยซึ่งเป็นของยากได้ ในช่วงกลางวันทั้งครูที่ปรึกษาและนักเรียนยุววิจัยก็จะรับประทานอาหารร่วมกันที่ร้านอาหารในหมู่บ้านทุกครั้งที่ออกพื้นที่ ก็ทำให้ครูและนักเรียนมีความสนิทสนมและมีความเป็นกันเองมากขึ้น การทำงานในพื้นที่ในแต่ละครั้งจะสิ้นสุดการทำงานเวลาประมาณ 17.00 – 18.00 น. เพราะนักเรียนต้องกลับบ้านไปช่วยงานพ่อแม่และไม่ให้มืดค่ำเกินไป

ต่อมาเมื่อทางทีมผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย คือ ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ ให้แต่ละโรงเรียนส่งข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ให้ทีมผู้ประสานงานฯ ดู และก็ได้ข้อเสนอแนะมาหลายประการคือ ให้มีการแตกคำถามหลักให้ย่อยมากขึ้น ถามให้ละเอียด และได้ส่งตัวอย่างงานวิจัยที่มีการใช้คำถามที่ละเอียดและถูกต้องมาให้ครูที่ปรึกษาดูเป็นตัวอย่าง 2 – 3 งาน ครูที่ปรึกษาได้ศึกษาและทำความเข้าใจกับวิจัยตัวอย่างแล้ว ก็เรียกประชุมทีมงานยุววิจัยเพื่อแจ้งข้อเสนอแนะที่ได้รับมา และครูก็ได้อธิบายวิธีการตั้งคำถามย่อยๆและให้

นักเรียนดูงานวิจัยตัวอย่าง ซึ่งก็ทำให้ทีมยุววิจัยเริ่มเข้าใจวิธีการตั้งคำถาม หลังจากนั้นทีมงานก็ช่วยกันตั้งคำถามย่อยๆในแต่ละประเด็น ซึ่งก็ได้คำถามย่อยมากขึ้น เช่น ประเด็นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านใหม่ ได้แก่ผู้คนในหมู่บ้านใหม่ส่วนใหญ่อพยพมาจากที่ใด สาเหตุของการอพยพเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิม เดินทางมากับใครบ้าง ใช้เวลาในการเดินทางกี่วัน เดินทางมาโดยวิธีใด สิ่งของที่นำติดตัวมามีอะไรบ้าง ช่วงแรกๆมีครอบครัวใดบ้างมาตั้งอยู่ก่อน ทำไมจึงเลือกที่ตั้งชุมชนที่หมู่บ้านใหม่ บริเวณใดที่มีการตั้งรกราก ทำมาหากินกันอย่างไร ผู้นำชุมชนในระยะแรกมีการจัดสรรที่ดินทำกินหรือปกครองหมู่บ้านอย่างไร ปัญหาในการประกอบอาชีพในระยะแรกมีอะไรบ้าง ประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อที่ติดตัวมามีอะไรบ้าง และยังคงอยู่ถึงปัจจุบันหรือไม่ เพราะอะไร ผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างไรและให้ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนมากน้อยเพียงใด เป็นต้นในที่สุดครูที่ปรึกษาก็คัดเลือกคำถามที่ดีและตรงประเด็นของวัตถุประสงค์มากที่สุดไว้ส่วนหนึ่ง

หลังจากได้คำถามย่อยมากขึ้น ทีมยุววิจัยก็ออกพื้นที่อีก เพื่อไปสัมภาษณ์ชาวบ้านคนเดิม ครั้งนี้ทีมงานก็ได้ข้อมูลเพิ่มมากขึ้น แต่ก็เกิดปัญหาตรงที่ชาวบ้านเมื่อเกิดความคุ้นเคยแล้วมักจะเล่าเรื่องราวในอดีตอย่างยืดยาว บางเรื่องก็ไม่อยู่ในประเด็นของการวิจัย ซึ่งมักจะเล่าเรื่องราวของชีวิตตนเองเป็นหลัก ทีมงานก็นั่งฟังด้วยความตั้งใจและเพลิดเพลินกับการเล่าเรื่อง ยิ่งทำให้คนเฒ่าคนแก่เล่าเรื่องไปเรื่อยไม่ยอมหยุด และทีมงานไม่สามารถขัดจังหวะในการป้อนคำถามใหม่ๆที่เตรียมไว้ขึ้นมาถามได้ ต้องรอจนกว่าท่านจะเล่าจบ ทำให้ก็กลับกลายเป็นว่าต้องใช้เวลามากขึ้นในการเก็บข้อมูล แต่เดิมตั้งใจจะสัมภาษณ์คนละ 1 - 2 ชั่วโมง กลายเป็นต้องสัมภาษณ์คนละ 3 – 4 ชั่วโมง บางท่านก็เล่าเรื่องราวเป็นวันๆ คือ หลังจากทานอาหารกลางวันแล้วก็เล่าให้ฟังอีก ในครั้งนี้ทีมงานได้ข้อมูลมากมาย แต่มีหลายเรื่องที่ไม่ตรงประเด็นเท่าไรนัก เมื่อกลับมาถึงโรงเรียนครูที่ปรึกษาก็สรุปปัญหาของการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ว่า การสัมภาษณ์ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เพราะมีคำถามย่อยมากมายแต่ยังถามไม่ครบทุกคำถามต่อการสัมภาษณ์ 1 คน ดังนั้นในครั้งต่อไปทีมงานต้องขัดจังหวะในเวลาที่เหมาะสม เพื่อป้อนคำถามใหม่ไปเรื่อยๆจนครบ ไม่เช่นนั้นเราจะได้ข้อมูลน้อยเพราะไม่ตรงประเด็น ในขั้นตอนนี้จะใช้เวลาประมาณ 3 เดือน เนื่องจากครูที่ปรึกษาและทีม ยุววิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการทำวิจัยปฏิบัติการ แต่สิ่งที่ได้ประการหนึ่งจากการสัมภาษณ์ คือ คนเฒ่าคนแก่จะเล่าเรื่องราวในอดีตด้วยความตั้งใจและภาคภูมิใจที่มีคนรุ่นใหม่มานั่งฟังด้วยความตั้งใจ สิ่งเหล่านี้ทำให้ท่านเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น เห็นคุณค่าของตนเองว่าเป็นผู้รู้ที่เด็กๆ ก็อยากมาถาม นอกจากนั้นยังเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ซึ่งก่อนหน้านั้นคนรุ่นใหม่มักไม่ชอบพูดคุย

กับปู่ ย่า ตา ยาย เพราะมองว่าคุยกันไม่รู้เรื่อง ไม่ทันสมัย และหัวโบราณ จึงเกิดช่องว่างระหว่างวัย เด็กๆจะไม่ฟังคำอบรมสั่งสอนของคนเฒ่าคนแก่ ชุมชนจึงเปราะบางและมักเกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาการติดยาเสพติด การทะเลาะชกต่อยกัน การมั่วสุมกันดื่มสุรา การสูบบุหรี่ และการติดเกมอินเทอร์เน็ต เพราะพ่อแม่ต้องออกไปทำงานในต่างจังหวัด ทิ้งให้ลูกๆอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย การสัมภาษณ์ของทีมยุววิจัยช่วยให้เด็กๆ ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน บุตรหลานก็เชื่อฟังคำสั่งสอน และอยู่กับบ้านพูดคุยกับปู่ ย่า ตา ยาย มากขึ้น

หลังจากเก็บข้อมูลได้ระยะหนึ่งแล้ว ทีมผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย ได้แจ้งกำหนดการให้ส่งข้อมูลทั้งหมดของการทำวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องทางด้านเนื้อหา ซึ่งก็ได้คำแนะนำและให้ปรับปรุงข้อมูลอีกบางประการ คือ กรณีของข้อมูลที่ได้นั้นก็ได้มาค่อนข้างมากก็จริง แต่ไม่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเน้นข้อความให้เห็นว่า วัตถุประสงค์ในแต่ละข้อนั้นมีอะไรบ้าง เพื่อให้ทีมยุววิจัยทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อใดที่ได้ข้อมูลครบแล้ว ข้อใดที่ได้ข้อมูลน้อยและยังไม่ครอบคลุมประเด็นโดยเน้นด้วยอักษรตัวสีแดง เช่น วิถีชีวิตของคนหมู่บ้านใหม่ที่สัมพันธ์กับแม่น้ำแม่มอก การเปลี่ยนแปลงของชุมชนลุ่มน้ำแม่มอกและการปรับตัวของชุมชน และให้ทีมยุววิจัยออกพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่มีหรือยังไม่ชัดเจน ดังนั้นทีมยุววิจัยจึงประชุมปรึกษาหารือกันและได้ข้อสรุปว่า ต้องแตกคำถามย่อยให้มากขึ้น เพิ่มคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตามที่ได้รับข้อเสนอแนะจาก ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ เมื่อตั้งคำถามเพิ่มเติมแล้ว ทีมยุววิจัยก็ออกพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลอีกครั้ง และในการสัมภาษณ์ในช่วงเวลาที่เหลือไม่มาก ทีมงานจะพยายามถามในกรอบของวัตถุประสงค์ของการวิจัย และป้อนคำถามแก่ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นระยะๆ เพื่อไม่ให้ชาวบ้านเล่าเรื่องเลยเถิดออกนอกประเด็น โดยนักเรียนทุกคนต้องคอยสังเกตและช่วยกัน เช่น คนหนึ่งเริ่มต้นสัมภาษณ์ คนที่ 2 คนที่ 3 ก็ต้องดูจังหวะที่จะสอดแทรกคำถามใหม่ไปเรื่อยๆ ส่วนคนที่ 4 และ คนที่ 5 ก็จะต้องจดบันทึกการสัมภาษณ์ และคนที่ 1 ก็จะคอยตรวจสอบว่ามีการสัมภาษณ์ครบทุกคำถามที่เตรียมไว้หรือไม่ ถ้าเห็นว่ายังไม่ครบและยังขาดประเด็นสำคัญอื่นๆ อีก ก็จะตั้งคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลครบสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่เวลาจะเอื้ออำนวยให้

จากการออกพื้นที่ของทีมยุววิจัยในการเก็บข้อมูลในระยะเวลา 3 – 4 เดือน มักจะเป็นเนื้อหาสั้นๆที่ชาวบ้านตอบตามประเด็นคำถามที่ถามไป มักขาดรายละเอียดที่สำคัญ โดยเฉพาะภาพของความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน มักจะได้เนื้อหาในเชิงลักษณะพื้นที่ การตั้งหลักแหล่งและการทำมาหากิน โดยขาดความสัมพันธ์ของผู้คน ประเด็นนี้ทางผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยจังหวัดสุโขทัย ได้ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นที่บกพร่องและให้ลงพื้นที่เพื่อให้ได้รายละเอียด

เพิ่มเติม และจากการสังเกตจะพบว่ากลุ่มคนเฒ่าคนแก่ หรือผู้สูงอายุจะสามารถพบปะได้ง่าย เพราะอยู่กับบ้านเกือบทุกวันและจะให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลดีมาก เนื่องจากท่านก็อยากเล่าอยู่แล้วเพราะมีคนอยากรับฟัง ขณะเล่าเรื่องราวชีวิตของท่านก็จะพบรอยยิ้มตลอดเวลา แสดงถึงความสุขที่ได้เล่าเรื่องและได้พูดคุยกับลูกหลาน มีความพึงพอใจที่ได้ถ่ายทอดประสบการณ์หรือความรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่ๆ สำหรับกลุ่มผู้ให้สำภาษณ์วัยทำงาน คือ อายุระหว่าง 31 – 60 ปี นั้น มักเกิดปัญหาบ่อยครั้งคือ เมื่อไปพบแล้วไม่ค่อยอยู่บ้านในช่วงเวลากลางวัน บางคนต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำงานในไร่นา บางคนออกไปงานบวชพระ งานแต่งงาน งานศพ ไปซื้อของที่ตลาด เป็นต้น ดังนั้นทีมยุววิจัยจึงต้องกลับไปตั้งหลักที่โรงเรียนก่อน แล้วจึงไปสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ที่เคยสัมภาษณ์แล้วในบางประเด็นที่อาจลืมถามในตอนนั้น ก็จะทำให้การออกพื้นที่ในวันนั้นไม่เสียเวลาเปล่า ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มวัยทำงานนั้นก็ต้องมีการออกพื้นที่เป็นครั้งที่ 2 ในครั้งนี้ทีมยุววิจัยจะโทรศัทพ์นัดหมายเวลาก่อนล่วงหน้า เมื่อท่านพร้อมเมื่อใด ทีมยุววิจัยก็จะออกไปสัมภาษณ์ โดยมากจะเป็นช่วงเวลา 16.00 - 18.00 น. เพราะทุกคนจะกลับบ้านหลังจากทำงานหรือทำภารกิจนอกบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว ส่วนกลุ่มวัยรุ่นช่วงอายุ 20 – 30 ปี นั้น การไปสัมภาษณ์ก็ยุ่งยากมากว่ากลุ่มวัยทำงาน เพราะวัยนี้ส่วนใหญ่จะออกไปศึกษาต่อหรือทำงานต่างจังหวัด ทีมยุววิจัยจึงกลับมาหาแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวและได้ข้อมูลว่าคนกลุ่มนี้มักจะกลับบ้านในช่วงเทศกาลสำคัญที่มีวันหยุดติดต่อกันหลายวัน เช่น วันแห่เทียนเข้าพรรษา วันตานก๋วยสลาก ซึ่งทีมยุววิจัยได้ประชุมปรึกษาหารือและวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนแล้ว เพราะครั้งแรกที่ออกพื้นที่ทีมงานของเราไม่พบคนกลุ่มนี้เลย ดังนั้นเมื่อถึงเทศกาลวันตานก๋วยสลาก ทีมงานของเราก็ได้พบหนุ่มสาวมากมาย จึงได้ไปสัมภาษณ์ นางสาว วรรัตน์ เมธาวี อายุ 29 ปี นางสาวอมรรัตน์ วิชัยมูล และนางสาวปัญจพร คำจันทร์ อายุ 20 ปี เกี่ยวกับประเพณีตานก๋วยสลาก ซึ่งก็ได้ข้อมูลไม่มากนัก เพราะคนหนุ่มสาวมักตอบคำถามสั้นๆ อาจเนื่องมาจากพวกเขาไม่ค่อยรู้เรื่องราวของประเพณีตานก๋วยสลากมากนัก และคนหนุ่มสาวมักไม่ค่อยสนใจและร่วมกิจกรรมของชุมชนเท่ากับคนวัยทำงานหรือคนเฒ่าคนแก่

4.2 การบันทึกข้อมูล

ปัญหาอีกประการหนึ่งสำหรับการเก็บข้อมูลวิจัย คือ ในช่วงแรกๆการจดบันทึกข้อมูลไม่มีบริบทของชุมชน และข้อมูลที่ได้ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ ไม่รู้ที่ไปที่มาของเรื่องราว เนื่องจากชาวบ้านจะเล่าเรื่องโดยไม่ตอบคำถามตรงประเด็น แต่เป็นการเล่าความทรงจำของชีวิตประจำวันในอดีต นอกจากนั้นการเก็บข้อมูลในช่วงนี้ก็ยังมีลักษณะเหมือนตอบคำถามในข้อสอบอัตนัย

ได้คำตอบมาสั้นๆ ไม่อาจตีความเบื้องลึกข้อมูลได้ คือ ข้อมูลจะขาดรายละเอียดและชาวบ้านเองก็ไม่อาจดึงเรื่องราวในความทรงจำออกมาได้ทั้งหมด ซึ่งเป็นผลมาจากการตั้งคำถามสั้นๆและบางครั้งไม่ใช่เป็นคำถามปลายเปิด นักเรียนไม่รู้วิธีการบันทึกข้อมูล มักจดบันทึกการสัมภาษณ์ไม่ทัน บางครั้งนั่งฟังชาวบ้านเล่าเรื่องราวเพลินจนลืมบันทึกข้อมูลก็มี นักเรียนยังไม่มีทักษะการบันทึกข้อมูล มักจะบันทึกข้อมูลทุกถ้อยคำที่ชาวบ้านเล่า จึงได้ข้อมูลมาบางส่วนแต่มักไม่ค่อยตรงประเด็น บางครั้งทีมยุวิจัยก็เกิดความท้อถอย เพราะถามคนมาเป็นจำนวนมากแล้วแต่ข้อมูลก็ยังใช้ไม่ได้มาก คิดว่าการบันทึกเป็นเรื่องยาก เพราะต้องมีทักษะการฟังพร้อมๆ กับทักษะการเขียนหลังจากมีการเก็บข้อมูลไปได้ 1 เดือน ครูที่ปรึกษาจึงเรียกประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาการบันทึกข้อมูลที่มักจดไม่ทัน และได้ข้อสรุปว่า น่าจะบันทึกเฉพาะข้อมูลส่วนที่ตรงประเด็นของคำถาม ควรมี การสรุปข้อมูลก่อนแล้วมีการจดบันทึก รวมทั้งมีการใช้โทรศัพท์มือถือบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ และนำมาถอดข้อความได้ในภายหลัง วิธีนี้จะทำให้สามารถย้อนกลับไปฟังคำบอกเล่าของชาวบ้านได้ใหม่ในกรณีที่จดไม่ทัน หรือต้องการวิเคราะห์ว่าตรงประเด็นหรือไม่ หรือเพื่อต้องการสรุปข้อมูลให้กระชับและเป็นระบบ หลังจากนั้นก็ทีมยุวิจัยก็ออกพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เหลืออีกประมาณ 12 คน และมีการแบ่งหน้าที่กันแกะถ้อยคำจากการบันทึกเสียงคนละ 2 – 3 คลิป ซึ่งวิธีการนี้ก็ใช้ได้ผลดี เพราะทำให้ได้ข้อมูลมากและรวดเร็ว รวมทั้งยังสามารถสรุปบทสัมภาษณ์ให้อยู่ในประเด็นที่ต้องการได้ แต่ขั้นตอนการสรุปบทสัมภาษณ์นั้น นักเรียนยังไม่สามารถทำได้ดี ครูที่ปรึกษาจึงต้องคอยแนะนำและทำให้ดูเป็นตัวอย่าง 2 – 3 ครั้ง หลังจากที่ครูให้งานนักเรียนได้ฝึกสรุปบทสัมภาษณ์บ่อยๆนักเรียนก็ค่อยๆพัฒนาทักษะการสรุปได้ดีขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดนักเรียนก็สามารถทำได้ เริ่มวิเคราะห์ข้อมูลเป็น สามารถแยกแยะและสามารถจัดหมวดหมู่ของข้อมูลได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนนี้เป็นเรื่องที่ยากมากสำหรับทีมยุวิจัย และครูที่ปรึกษาเองก็ยังไม่ค่อยเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล เพราะไม่เคยทำวิจัยเชิงคุณภาพในส่วนของนักเรียนเองก็ไม่มีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนการสังเคราะห์ข้อมูลยิ่งเป็นเรื่องยากมากกว่า ดังนั้นจึงเป็นปัญหาที่สำคัญมากของการทำวิจัยในครั้งนี้ ในช่วงแรกๆของการทำงาน ทีม ยุวิจัยได้ออกพื้นที่และรวบรวมข้อมูลได้ส่วนหนึ่ง ได้แก่ บริบทของหมู่บ้านใหม่ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านใหม่ และลักษณะทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านใหม่ ซึ่งเป็นลักษณะของข้อมูลที่ยังไม่ได้แยกแยะ ยังไม่มีการจัดหมวดหมู่หรือจัดระบบ

และเป็นช่วงเวลาที่ทางทีมผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัยให้ส่งข้อมูลทางอีเมลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการทำวิจัย และก็ได้ข้อเสนอแนะทางอีเมล และถ้าครูที่ปรึกษายังไม่เข้าใจข้อเสนอแนะบางประการก็โทรศัทพ์สอบถาม ดร. ลาวัณย์ ทองมนต์ บ่อยๆ ซึ่ง ดร. ลาวัณย์ ก็ให้ความกระจ่าง โดยอธิบายรายละเอียด และยกตัวอย่างให้ฟัง ครูที่ปรึกษาจึงก็เริ่มเข้าใจกระบวนการทำงาน การได้พูดคุยกันทางโทรศัทพ์หลายๆครั้งก็จะเกิดความเป็นกันเอง ครูจึงกล้าที่จะพูดหรือถามมากขึ้น และทำให้การทำงานไม่เกิดความเครียดจนเกินไป สำหรับข้อเสนอแนะที่ให้ทีมยุววิจัยปรับปรุงคือ เนื้อหายังน้อย และยังไม่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลยังไม่ได้จัดหมวดหมู่ให้เป็นระบบคือ เนื้อหาที่เป็นเรื่องเดียวกันหรือสัมพันธ์กันให้อยู่ด้วยกัน เนื่องจากทีมยุววิจัยจะจัดข้อมูลในลักษณะว่าถ้าสัมภาษณ์คน 1 คน ก็นำข้อมูลทุกเรื่องที่ได้จากคำบอกเล่าอยู่ด้วยกัน และข้อมูลก็ขาดตอนออกจากกัน ทั้งที่เป็นเรื่องเดียวกันหรือเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกัน เช่น มีทั้งเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้าน เรื่องประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ และอาชีพของชุมชน หลังจากได้รับข้อเสนอแนะแล้ว ทีมยุววิจัยก็มีการแยกแยะข้อมูลเป็นเรื่องๆ แล้วนำมาจัดระบบเรียบเรียงใหม่ตามลำดับหัวข้อ โดยมีครูที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด เพราะนักเรียนยังไม่ค่อยเข้าใจและขาดทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูล ครูได้อธิบายและยกตัวอย่าง รวมทั้งนำตัวอย่างงานวิจัยประวัติศาสตร์มาให้นักเรียนศึกษาและลองวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมไว้ เมื่อทำงานเสร็จก็นำมาให้ครูที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง ครูก็ได้ให้ข้อเสนอแนะและให้ปรับปรุงในบางประเด็น คือ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีตานก๋วยสลากที่ควรมีการเรียงลำดับเหตุการณ์ตามกาลเวลา เน้นให้เห็นถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงให้ชัดเจน ครูที่ปรึกษาก็ให้นักเรียนวิเคราะห์ข้อมูลและปรับปรุงงาน 2 – 3 ครั้ง นักเรียนเริ่มเข้าใจและสามารถจัดระบบข้อมูลได้

สำหรับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลนั้น ในช่วงแรกทีมยุววิจัยก็ยังไม่ค่อยเข้าใจว่าจะเชื่อถือข้อมูลไหน เพราะจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหลายคนในเรื่องเดียวกัน มักได้คำตอบไม่ตรงกัน จึงเกิดความสับสนกับข้อมูลที่ได้มา จึงได้ขอคำแนะนำจากทีมผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย คือ ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ ซึ่งก็ได้รับข้อเสนอแนะว่า ควรนำข้อมูลที่เป็นเรื่องเดียวกันทั้งหมดจาก การสัมภาษณ์ชาวบ้านแต่ละคนมาแยกออกจากกันและอ่านข้อมูลให้ครบทุกคน แล้วก็ประเมินว่าเรื่องราวเดียวกันที่มีการเล่าจากหลายคนนั้น คนส่วนใหญ่บอกกล่าวไว้ว่าอย่างไร เช่น ถ้ามีคนพูดตรงกัน 3 คน จาก 4 – 5 คน ก็จัดว่าข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือกว่าข้อมูลอีกกลุ่มหนึ่งที่แตกต่างออกไป รวมทั้งอาจมีการตรวจสอบกับหลักฐานชั้นต้น เช่น ภาพถ่าย วัตถุสิ่งของโบราณ หรือจากหลักฐานชั้นรอง เช่น ตำรา เอกสารต่างๆที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ดู

ชื่อผู้แต่ง บรรณานุกรม เป็นต้น ซึ่งก็เป็นข้อเสนอแนะที่ดีที่เป็นการให้ความรู้กับทีมยุววิจัยในการตรวจสอบข้อมูล ทำให้การทำงานวิจัยลุล่วงไปด้วยดี

ในเดือนพฤศจิกายน 2552 ทีมงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือร่วมกับทีมประสานงานจังหวัดสุโขทัยได้จัดประชุมสัมมนา ที่ โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ และได้มีการจัดกลุ่มโครงการยุววิจัยประวติศาสตร์ท้องถิ่นออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ งานวิจัยเกี่ยวกับประเพณี งานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมหรือความเชื่อ งานวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ และให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลงานวิจัยที่ได้ทำไปแล้ว โดยทีมทีมงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ คือ ผศ. เรณู อรรฐาเมศร์ ได้ให้ความอนุเคราะห์วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะตลอดจนการให้กำลังใจแก่คณะครูในการทำงานวิจัย เพราะครูเองก็คิดว่างานวิจัยเป็นเรื่องที่ยากเกินความสามารถ เมื่อได้รับกำลังใจและเห็นว่าตนเองไม่ได้ทำงานคนเดียว ยังมี ดร. ลาวัณย์ ทองมนต์ที่คอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือ จึงเกิดความมั่นใจที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วง หลังจากการวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะในการนำเสนอผลงานวิจัยของแต่ละกลุ่มแล้ว ทีมผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย ให้ข้อแนะนำในภาพรวมว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาแล้วนั้นควรจะมีการแบ่งเป็นยุคๆ เพื่อให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในยุคต่างๆ โดยวิทยากรประจำกลุ่มได้มาอธิบายและยกตัวอย่างการจัดยุคในงานวิจัยของแต่ละคน ทำให้เริ่มเข้าใจการแบ่งยุค หลังจากที่ครูที่ปรึกษาได้รับความรู้และเข้าใจ การแบ่งยุคแล้วก็ได้มาอธิบายให้ทีมยุววิจัยฟังแล้วให้นักเรียนลองแบ่งยุคจากข้อมูลที่ได้มา และนักเรียนก็ได้แบ่งยุคออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 การอพยพโยกย้าย ยุคที่ 2 การก่อร่างสร้างตัว ยุคที่ 3 แม่มอกสายน้ำเศรษฐกิจ เมื่อมีการแบ่งยุคแล้ว ทีมยุววิจัยก็ได้นำข้อมูลมาจัดระบบเข้าไปในแต่ละยุค และเข้าใจว่ายุคที่ 1 นั้นน่าจะเป็นเรื่องราวของการก่อตั้งชุมชนและการอพยพของผู้คนจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เข้ามาตั้งรกรากเป็นกลุ่มแรก แต่การกำหนดช่วงเวลา ตั้งแต่ พ.ศ. ใด ถึง พ.ศ. ใด นั้นก็ยังไม่ค่อยมั่นใจว่าจะถูกต้องหรือไม่ โดยยุคที่ 1 นั้น เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2582 – พ.ศ. 2500 แต่ก็เกิดปัญหาว่ายุคที่ 2 จะเริ่มต้นที่เหตุการณ์ใด ครูที่ปรึกษาจึงต้องนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระบบอีกครั้งและมองเห็นในภาพกว้างๆว่า น่าจะเริ่มตั้งแต่หมู่บ้านเริ่มมีการพัฒนาจากภาครัฐ หรือเริ่มมีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและเทคโนโลยีจากภายนอกเข้ามาในหมู่บ้าน เช่น เริ่มมีรถยนต์ มีโรงสีข้าว มีการสร้างถนนลูกรังภายในหมู่บ้าน รวมทั้งมีการสร้างถนนหลวงสายทุ่งเสลี่ยม – สวรรคโลก การเริ่มมีไฟฟ้าใช้ มีโทรทัศน์ดู การเริ่มมีโทรศัพท์ใช้ และการเริ่มก่อตั้งหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างๆในหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน จึงได้แนะนำทีมยุววิจัยให้นำข้อมูลที่เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้มาจัดระบบอยู่ด้วยกันเป็นยุคที่ 2 ซึ่งก็จะสัมพันธ์กับชื่อเรื่องที่ว่า ยุคการก่อร่างสร้างตัว

อยู่ระหว่าง พ.ศ. 2510 – พ.ศ. 2540 ดังนั้นในยุคที่ 1 ที่สิ้นสุดใน พ.ศ. 2500 ต้องปรับใหม่ให้สิ้นสุดใน ปี พ.ศ. 2509 ส่วนยุคที่ 3 นั้น ครูที่ปรึกษาก็แนะนำว่าข้อมูลควรเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำแม่มอก นักเรียนจึงจัดระบบข้อมูลใหม่และเรียบเรียงตามลำดับกาลเวลาให้อยู่ในยุคที่ 3 หลังจากที่มีการจัดระบบข้อมูลให้อยู่ในยุคต่างๆแล้ว ครูที่ปรึกษาได้ส่งงานวิจัยนี้ให้ทีมผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย คือ ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ ตรวจสอบความถูกต้อง พบว่าข้อมูลในยุคที่ 3 มีน้อยและยังไม่เห็นภาพความสัมพันธ์ของผู้คน รวมถึงความสัมพันธ์ของชุมชนกับแม่น้ำแม่มอก การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของชุมชนและการปรับตัว ทีมยุววิจัยจึงออกพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านเพิ่มอีก 4 คน ในขั้นนี้ครูที่ปรึกษาต้องคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดในเรื่องการนำข้อมูลมาแยกแยะและจัดระบบใหม่ เพราะนักเรียนยังไม่ค่อยเข้าใจนัก ครูอธิบายว่าต้องให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวและความสัมพันธ์ของคน รวมทั้งต้องให้เห็นความเปลี่ยนแปลงโดยต้องเรียงลำดับเหตุการณ์ให้ถูกต้อง ครูจึงให้ทีมยุววิจัยลองไปจัดระบบข้อมูลใหม่ แล้วนำมาให้ครูตรวจสอบ ก็ปรากฏว่าข้อมูลยังไม่สัมพันธ์กับยุคที่ 3 จึงแนะนำให้ออกพื้นพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลที่ยังขาด คือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำแม่มอก ซึ่งทีมยุววิจัยก็ได้ข้อมูลเพิ่มเติม ครูที่ปรึกษาจึงให้ไปจัดระบบข้อมูลใหม่อีกครั้ง และนำมาให้ครูตรวจสอบความถูกต้อง ในครั้งนี้พบว่าทีมยุววิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดีขึ้น หลังจากที่ลองวิเคราะห์มาแล้วหลายๆครั้ง จึงเกิดทักษะและความชำนาญ แต่อย่างไรก็ดีครูก็ยังพบว่าข้อมูลที่ได้เพิ่มเติมยังไม่ครอบคลุมวัตถุประสงค์และคำถามหลัก ครูจึงแนะนำว่าถ้าออกพื้นที่อีกครั้งต้องคอยเน้นย้ำคำถามที่เราต้องการถามให้ครบทุกคำถาม การนั่งฟังนานๆ บางครั้งทำให้ลืมคำถามอื่นๆที่เตรียมไว้ ดังนั้นต้องมีการแบ่งหน้าที่กันให้ชัดเจน คือ นักเรียน 2 คนคอยดูคำถามที่เตรียมไว้และพยายามแทรกคำถามใหม่ในโอกาสที่เหมาะสม ส่วนคนที่เหลือก็ให้ช่วยกันจดบันทึกข้อมูล หลังจากนั้นทีมยุววิจัยก็ออกพื้นที่เก็บข้อมูลและทำตามคำแนะนำของครู ก็ทำให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการจนครบสมบูรณ์ ครูจึงให้ทีมยุววิจัยนำข้อมูลที่ได้มาเพิ่มเติมนำไปจัดระบบใหม่ ซึ่งในครั้งนี้นักเรียนทำได้ดีและไม่มีข้อบกพร่อง ครูจึงกล่าวชมเชยนักเรียนและนักเรียนเองก็มีความมั่นใจว่าสามารถทำวิจัยประวัติศาสตร์ได้

หลังจากได้ข้อมูลทั้ง 3 ยุคแล้ว ครูที่ปรึกษาได้ส่งงานวิจัยให้ทีมผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย คือ ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ ตรวจสอบความถูกต้อง ผลปรากฏว่าข้อมูลของแต่ละยุคยังขาดตอนและไม่มีการเชื่อมโยงกัน ในการเปลี่ยนถ่ายในแต่ละยุค ครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยจึงมาประชุมและปรึกษาหารือกันเพื่อปรับปรุงงานวิจัย ในขั้นตอนนี้ค่อนข้างยากเพราะนักเรียนยังไม่

ค่อยเข้าใจในการเชื่อมโยงข้อมูลไปสู่ยุคต่อไป ครูที่ปรึกษาจึงต้องแนะนำว่า ข้อมูลหรือเหตุการณ์ในช่วงปลายยุคที่ 1 ควรจะต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไปสู่จุดเริ่มต้นของยุคที่ 2 และข้อมูลในช่วงปลายยุคที่ 2 ก็ควรเชื่อมโยงไปยังจุดเริ่มต้นของยุคที่ 3 เช่นกัน และทีมยุววิจัยก็ไปปรับปรุงข้อมูลตามคำแนะนำของครู และนำมาให้ครูตรวจสอบความถูกต้อง ก็พบข้อบกพร่องบ้าง คือ การเชื่อมโยงยังไม่ค่อยชัดเจน ครูจึงลองยกตัวอย่างการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประเด็นที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งนักเรียนก็เริ่มเข้าใจและนำงานไปปรับปรุงอีกครั้ง ครูก็ตรวจสอบและก็พบว่าการทำงานในครั้งนี้ดีขึ้นมากและถูกต้องโดยไม่ต้องแก้ไข ครูก็ชมเชยนักเรียน จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูลนั้น เป็นการนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาแยกแยะและจัดระบบข้อมูลให้เป็นความรู้ใหม่ เป็นขั้นตอนที่ยากมากที่สุด นักเรียนต้องฝึกทำหลายๆครั้งโดยมีครูคอยแนะนำ จนในที่สุดนักเรียนก็สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง นับว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญมากต่อการจัดการเรียนการสอนของครู

6. การเขียนและการพิมพ์ข้อมูลเพื่อนำเสนอ

ขั้นตอนนี้ก็สืบเนื่องมาจากการจัดระบบข้อมูลและสร้างเป็นความรู้ใหม่ แล้วนำมาเขียนรายงานเป็นฉบับร่างก่อนแล้วนำมาพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ เพื่อจัดเก็บข้อมูลไว้ในนำเสนอต่อไป โดยในช่วงแรกๆนั้นทีมยุววิจัยไม่สามารถเขียนรายงานแบบเป็นทางการได้ มักจะใช้สำนวนภาษาพูดหรือตามคำบอกเล่าของชาวบ้านทั้งหมด นักเรียนยังขาดทักษะการเขียนรายงาน ไม่ทราบว่าจะเขียนอะไรก่อนหลัง ไม่มั่นใจว่าจะเขียนได้ถูกต้องและรวมถึงการใช้คำที่สละสลวยตามรูปแบบของ การเขียนรายงาน มีความกังวลกับคำว่า งานวิจัย ที่มองว่าเป็นงานระดับสูงเกินกว่าความสามารถที่นักเรียนจะทำได้ ครูที่ปรึกษาและครูภาษาไทยจึงต้องเข้ามาช่วยแนะนำวิธีการเขียนและการจัดลำดับข้อมูล รวมถึงการใช้ภาษาที่ถูกต้อง และนำตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพให้นักเรียนศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจลักษณะการเขียนรายงาน แล้วครูที่ปรึกษาจึงแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้นักเรียนแต่ละคน คือ คนที่ 1 ให้เขียนบริบทของชุมชน คนที่ 2 ให้เขียนยุคที่ 1 คนที่ 3 ให้เขียนยุคที่ 2 คนที่ 4 ให้เขียนยุคที่ 3 หลังจากที่ทุกคนเขียนรายงานเสร็จแล้วก็นำงานทุกชิ้นมารวมกัน เพื่อให้นักเรียนคนที่ 5 ตรวจทานความถูกต้องของการสะกดคำ และการใช้หลักภาษาไทย ต่อจากนั้นก็นำงานวิจัยมาให้ครูที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะนำข้อมูลไปพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ โดยการแบ่งข้อมูลให้นักเรียนแต่ละคนพิมพ์ คือ คนที่ 1 ให้พิมพ์บริบทของชุมชน คนที่ 2 ให้พิมพ์ยุคที่ 1 คนที่ 3 และคนที่ 4 ให้พิมพ์ยุคที่ 2 (เพราะข้อมูลมีมาก) คนที่ 5 ให้พิมพ์ยุคที่ 3 และใช้เวลาในการพิมพ์ประมาณ 3

สัปดาห์ เมื่อพิมพ์เสร็จแล้วก็ให้สลับงานที่ตนเองพิมพ์กับสมาชิกที่พิมพ์เรื่องอื่น ให้สลับกันตรวจทานความเรียบร้อยและความถูกต้องของการพิมพ์ ต่อจากนั้นก็นำงานวิจัยไปให้ครูที่ปรึกษาตรวจทานอีกครั้งก่อนที่จะทำเป็นรูปเล่ม

ในขั้นตอนการพิมพ์นี้ก็ยังพบปัญหาบางประการคือ สมาชิกชั้นมัธยมศึกษาปี่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต้องเตรียมตัวสอบ GAT , PAT จึงไม่มีเวลาช่วยทำงานที่ได้รับมอบหมายในช่วงแรก ส่วนสมาชิกที่อยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คือนายปิยะ ลาดสา ก็เป็นนักเรียนที่ทางโรงเรียนชัยมงคลพิทยาส่งเข้าแข่งขันนักเรียนพระราชทาน และยังเป็นนักเรียนแกนนำในการทำกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน จึงทำให้การทำงานค่อนข้างล่าช้า ครูจึงกำหนดเวลาให้ชัดเจนว่าทีม ยุววิจัยจะต้องทำอะไรบ้าง และกำหนดเวลาการส่งงานที่พิมพ์ไม่ให้เกิน 3 สัปดาห์ ในบางครั้งครูที่ปรึกษาต้องมาช่วยนักเรียนพิมพ์งาน ปริ๊นท์งาน และการจัดทำรูปเล่มให้ เพราะครูเห็นว่านักเรียนมีความจำเป็นต้องเตรียมตัวอ่านหนังสือสอบปลายภาคเรียนที่ 1 และการสอบ GAT , PAT ในช่วงเวลา 1 – 2 สัปดาห์ก่อนที่จะสอบจริง ซึ่งก็ช่วยลดความเครียดให้กับนักเรียนได้ เพราะทีมยุววิจยเองก็เกิดความกังวลว่างานวิจัยจะเสร็จไม่ทันเวลาส่ง การช่วยแบ่งเบาภาระและความเห็นอกเห็นใจนักเรียนของครูที่ปรึกษา ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน นักเรียนทุกคนบอกว่าอยากทำงานร่วมกับครูอีกในโอกาสต่อไป

7. การประเมินผลการทำงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1) ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยผ่านกระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งนักเรียนสามารถนำความรู้ด้านกระบวนการวิจัยไปใช้ในรายวิชาอื่นๆหรือในชีวิตประจำวันได้

2) ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างครู นักเรียน และชุมชน ในการสร้างประวัติศาสตร์ชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าครูไม่ใช่ผู้รู้แต่เพียงฝ่ายเดียว โดยครูได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้ความรู้มาเป็นผู้รับความรู้จากชุมชนบ้าง ทำให้ชุมชนเกิดความมั่นใจและเห็นคุณค่าของตนเองที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลานได้เช่นกัน จึงเกิดเป็นการยอมรับซึ่งกันและกัน เข้าใจกันมากขึ้น นำมาสู่ การให้ความร่วมมือกันในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป ในกรณีของ

นักเรียนก็ยอมรับในคุณค่าของคนเฒ่าคนแก่ เกิดความใกล้ชิดและพูดคุยกันบ่อยๆ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน เพราะก่อนหน้านั้นคนเฒ่าคนแก่มักพูดเสมอว่า คนหนุ่มสาวนั้นมักไม่ค่อยชอบพูดคุยกับคนแก่เพราะมองว่าเป็นคนหัวโบราณ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย จากการทำวิจัยในครั้งนี้ก็ช่วยให้ปัญหาดังกล่าวลดน้อยลง

3) เกิดการบันทึกประวัติศาสตร์ชุมชน ที่มีการถ่ายทอดจากคนในชุมชนเอง ซึ่งเป็นความรู้ให้แก่คนรุ่นหลังๆ เพื่อให้รู้ประวัติความเป็นมา ลักษณะสังคมวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนในแต่ละยุคแต่ละสมัย และการปรับตัวของชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นยังมีการรื้อฟื้นความทรงจำของชุมชน ให้ชุมชนตระหนักรู้ในตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์ชุมชน เห็นสิ่งที่ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และเห็นสิ่งที่ดีที่ควรมีการอนุรักษ์สืบทอดอย่างจริงจัง และให้ชุมชนยอมรับว่าโรงเรียนเป็นของชุมชน ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและร่วมกันพัฒนาต่อไป

ผลที่ได้รับจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1. **ได้ประวัติศาสตร์ชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษาหมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย**

1) ชุมชนได้ทราบประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านว่าเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อใด เริ่มแรกมีใครบ้างที่อพยพเข้ามาตั้งรกราก และอพยพมาจากที่ใด ซึ่งจะส่งผลต่อลักษณะสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน และชุมชนมีพัฒนาการอย่างไรบ้าง การที่คนรุ่นหลังได้ทราบรากเหง้าของตนย่อมทำให้เกิดความตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของชุมชน และนำไปสู่การร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วย นอกจากนั้นยังสามารถปรับตัวอย่างเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต

2) ชุมชนได้ทราบลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับภาคเหนือของไทย ซึ่งจะมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมของอำเภออื่นๆในจังหวัดสุโขทัย วัฒนธรรมของหมู่บ้านใหม่ก็จะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง การที่ชุมชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมของตน จะช่วยลดปัญหาการทะเลาะวิวาทของกลุ่มวัยรุ่นต่างหมู่บ้านกัน รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนชัยมงคลพิทยาด้วย ที่มีนักเรียนต่างพื้นที่และมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน คือ มีนักเรียนจากหมู่บ้านในอำเภอทุ่งเสลี่ยม และมีนักเรียนจากหมู่บ้านในอำเภอสวรรคโลก จึงมักเกิดการทะเลาะวิวาทกันบ่อยครั้งระหว่างนักเรียน 2 กลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกัน หลังจากที่มีการเรียนรู้

ประวัติศาสตร์ชุมชนหมู่บ้านใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจระหว่างกันมากขึ้น ซึ่งอาจนำมาสู่ การลดปัญหาการทะเลาะวิวาทดังกล่าวได้

3) ชุมชนได้ทราบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก งานวิจัยชิ้นนี้ทำให้คนในชุมชนและคนทั่วไปได้รับทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2482 แต่เดิมนั้นแม่น้ำแม่มอกจะใสสะอาด สามารถนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคได้ และผู้คนจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำ เพราะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน หลังจากที่มีการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่มอกที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง การสร้างท่อระบายน้ำท่าไม้แดงและท่อระบายน้ำโรงเรียนชัยมงคลพิทยาแล้ว แม่น้ำแม่มอกได้เปลี่ยนแปลไปจากเดิมมาก เนื่องจากมีการทำนา ทำไร่ ตลอดทั้งปี จึงมีการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหอยเชอรีในไร่นามากขึ้น และสารเคมีเหล่านี้ก็ไหลลงสู่แม่น้ำแม่มอก ทำให้เกิดสารพิษขึ้นในน้ำ จึงไม่สามารถนำน้ำมาอุปโภคบริโภคได้อีกต่อไป น้ำเริ่มเน่าเสีย มีวัชพืชมากมายขึ้นอยู่ในแม่น้ำ เช่น ไมยราบยักษ์ นอกจากนั้นยังเกิดปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ที่อยู่ใกล้ริมน้ำทุกปี สร้างความเสียหายแกพื้นที่การเกษตรและบ้านเรือนของชาวบ้าน รวมถึงโรงเรียนชัยมงคลพิทยาด้วย ดังนั้นชาวบ้านจึงมีการรวมตัวกันยื่นหนังสือแก่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้เร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าว

4) ชุมชนได้ทราบการปรับตัวของชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำแม่มอก จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชุมชนบ้านใหม่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย จะเห็นได้จากประเพณีการตานก๋วยสลากที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการเตรียมงาน การเตรียมสิ่งของและอาหารการกินที่จะนำไปทำบุญ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของชุมชนหมู่บ้านใหม่ที่ต้องมีการปรับตัวในการร่วมมือกันดูแลความสะอาดของแม่น้ำ ไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำ เพราะกลัวว่าน้ำจนเน่าเสียมากขึ้น ตลอดจนช่วยกันเก็บเศษสวะที่มาติดตรงท่อระบายน้ำ เพราะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดน้ำท่วมทุกปี ซึ่งก่อนหน้า ปี พ.ศ. 2541 คือก่อนหน้าที่จะมีการสร้างท่อระบายน้ำท่าไม้แดงและท่อระบายน้ำโรงเรียนชัยมงคลพิทยานั้น แทบจะไม่เกิดเกิดน้ำท่วมหมู่บ้านเลย นอกจากนั้นชาวบ้านต้องมีการจัดสรรน้ำ เพราะปัจจุบันมีการทำนาตลอดทั้งปี จึงมีการสร้างแตน้ำสำหรับส่งน้ำเข้าสู่ไร่นา การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ช่วยให้ผู้คนในชุมชนสามารถคาดการณ์อนาคตและสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอีก ทั้งยังเกิดความร่วมมือร่วมแรงกันในการรักษาสมบัติสาธารณะให้คงอยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของชุมชนต่อไป

2. **ครู/นักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน**

1) นำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

กระบวนการวิจัยซึ่งคิดว่าเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะนักเรียนที่ยังไม่คุ้นเคยกับการทำวิจัย จึงคิดว่าวิจัยนั้นยากเกินกว่าความสามารถที่ตนเองจะทำได้ แต่เมื่อเริ่มทำโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ระยะหนึ่ง ทีมยุววิจัยก็เริ่มสนุกกับการทำวิจัย เพราะได้ออกพื้นที่บ่อยๆ และไปด้วยกันเป็นกลุ่ม ได้พูดคุยกับผู้คนหลากหลาย ได้รับความรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อน จึงเกิดความท้าทายที่จะค้นคว้าหาความจริง (ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย) จึงต้องมีการเจาะลึกหาข้อมูล ได้เทคนิควิธีการทำวิจัย การตั้งคำถามงานวิจัย เทคนิคการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น โดยการลองผิดลองถูก ช่างสังเกต การทำบ่อยๆหลายๆครั้ง และมีการปรับปรุงานไปเรื่อยๆ โดยมีครูให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด จนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจและสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังได้เรียนรู้วิธีการประวัติศาสตร์ที่มี 5 ขั้นตอน และมีลักษณะคล้ายคลึงกับกระบวนการวิจัยทางประวัติศาสตร์ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญที่นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆด้วยตนเอง นักเรียนต้องค้นคว้าและเก็บข้อมูลจากแหล่งต่างๆแล้วนำมาสรุปเป็นความรู้ใหม่ นอกจากนั้นนักเรียนยังเรียนรู้อย่างสนุกสนาน ไม่จำเจกับวิธีการเก่าๆ และไม่ต้องอยู่เฉพาะในห้องเรียน ได้เปลี่ยนบรรยากาศการเรียน ได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การเรียนประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าเบื่ออีกต่อไป และนักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ สามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ทำให้การเรียนการสอนในโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้นและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

2) นำไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” นอกจากจะได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยแล้วยังได้เนื้อหาของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมา ลักษณะสังคม วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตของชุมชนที่สัมพันธ์กับน้ำแม่มอก การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำแม่มอก และการปรับตัวของชุมชนต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น งานวิจัยชิ้นนี้ถือว่าเป็นงานชิ้นแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นของการรวบรวมข้อมูลของชุมชนอย่างจริงจังและเป็นระบบ การบันทึกประวัติศาสตร์ชุมชนโดยคนในชุมชนได้ร่วมกันรื้อฟื้นความทรงจำ และ ทีม ยุววิจัยซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ได้เป็นผู้บันทึกข้อมูล จึงเป็นสิ่งที่มีค่าทั้งทางด้านเนื้อหาและด้านจิตใจที่คนหลายรุ่นได้ถ่ายทอดข้อมูลและจัดทำเป็นประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกัน ดังนั้นครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นักเรียน และชุมชนเห็นประโยชน์และคุณค่าของงานวิจัยนี้ หลังจากที่นำไปทดลองสอนในห้องเรียนระยะหนึ่ง

นักเรียนก็ให้ความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ จึงเกิดแนวความคิดในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทางโรงเรียนก็จะขอความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษามาร่วมประชุมกันเพื่อนำเสนอผลงานวิจัยที่ได้ดำเนินการไปแล้ว และจะให้มีการวิพากษ์ความถูกต้องของเนื้อหา หลักฐานต่างๆ รวมทั้งจะขอให้มีการให้ข้อเสนอแนะว่าควรจะเพิ่มเติมเนื้อหาอะไรอีก เพื่อให้เนื้อหามีความสมบูรณ์มากขึ้นและครอบคลุมทุกประเด็น หลักสูตรท้องถิ่นนี้ก็จะสามารถแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนได้ชัดเจน นอกจากนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ครูผู้สอนจะให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำด้วย คือ ให้นักเรียนทำโครงงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยให้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านของตนเอง โดยใช้กระบวนการวิจัยของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สกว. เพื่อให้เกิดการตื่นตัวของเยาวชนในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนและเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ตลอดจนยังเกิดแนวคิดที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับที่กว้างขึ้นคือในระดับอำเภออีกด้วย

3. **เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียนยุววิจัย / ครู / ชุมชน**

ทำให้ครูเกิดความตระหนักว่าตนเองอยู่กับข้อมูลความรู้ที่หลากหลาย แต่ไม่รู้เรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัวเท่าที่ควร หลังจากที่ออกพื้นที่ร่วมกับทีมยุววิจัยก็ได้รู้เรื่องราวและเห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านและนักเรียน บางคนต้องต่อสู้ดิ้นรนต่อความยากลำบาก บางคนมีปัญหาต่างๆมากมาย ทำให้ครูเริ่มเข้าใจนักเรียนว่า พฤติกรรมที่ไม่ดีหลายอย่างนั้นมีต้นเหตุมาจากปัญหาของครอบครัวและชุมชน ทำให้สามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆของนักเรียนได้ง่ายขึ้น และยังเกิดความเข้าใจกันระหว่างครูกับชุมชน เนื่องจากหลังจากที่มีความคุ้นเคยกันมากขึ้น ครูก็เข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านมากขึ้น ทักทายกันมากขึ้น ช่วยเหลือกันมากขึ้น ซึ่งก็มีผลให้ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนด้วยดี เช่น โรงเรียนได้จัดผ้าป่าเพื่อการศึกษาในช่วงวันคล้ายวันสถาปนาของโรงเรียน คือวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2553 ชาวบ้านทุกหมู่จะร่วมแรงร่วมใจและบริจาคเงินเพื่อทอดผ้าป่า รวมเงินทั้งสิ้นเป็นเงินหลายหมื่นบาท เพื่อให้โรงเรียนนำมาพัฒนาด้านการศึกษาของโรงเรียน นอกจากนั้นโรงเรียนก็เห็นคุณค่าของชุมชนมากขึ้น มีการขอความร่วมมือจากชุมชนให้มาเป็นวิทยากรท้องถิ่นให้ความรู้ในเรื่องต่างๆกับนักเรียน ซึ่งชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

จากการออกพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้านหลายๆคน ชาวบ้านก็ได้สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน ชาวบ้านบางคนบอกว่าก่อนหน้านี้ไม่ค่อยเห็นครูออก

ชุมชนหรือร่วมกิจกรรมของชาวบ้านเท่าที่ควร คำพูดเหล่านี้สามารถนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของครู ในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมๆกับการพัฒนาโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นของชุมชน

4. เป็นแหล่งเรียนรู้/ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนและชุมชน

1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “มองปัจจุบันย้อนอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก : กรณีศึกษา หมู่บ้านใหม่ ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย” ทำให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้านใหม่ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในยุคต่างๆ เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างโรงเรียนชัยมงคลพิทยากับเทศบาลตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ เพราะหลายครั้งที่ทีมยุววิจัยต้องขอความอนุเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการสัมภาษณ์นายกเทศบาลคือ นายนรินทร์ ศิริพงษ์สวรรค์ กำนันตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ต่างๆ โดยเฉพาะบริบทของหมู่บ้านและความเกี่ยวข้องของภาครัฐในการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ ดังนั้นในทางกลับกันหลังจากที่ทีมยุววิจัยทำงานเสร็จ และได้งานวิจัยเป็นรูปเล่มแล้วก็จะส่งงานวิจัยนี้แก่เทศบาลตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป และโรงเรียนชัยมงคลพิทยาก็เป็นส่วนหนึ่งของขอบข่าย การปกครองของเทศบาล กิจกรรมหลายๆกิจกรรมของโรงเรียนก็ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาล และหลายกิจกรรมเทศบาลตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ก็ขอความร่วมมือกับโรงเรียน เช่น กิจกรรมเดินรณรงค์วันต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมกีฬาเยาวชนต้านยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งเทศบาลก็ตระหนักอยู่เสมอว่าโรงเรียนชัยมงคลพิทยาเป็นหน่วยงานหลักด้านการศึกษาของชุมชน และงานวิจัยชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านใหม่ โดยเฉพาะประเพณีตานก๋วยสลาก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สืบทอดมาช้านาน นอกจากนั้นยังเห็นภาพวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนในยุคสมัยต่างๆ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน สิ่งเหล่านี้ก็จะเป็นข้อมูลให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้นำไปวางนโยบายในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชนต่อไป

2) เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน

จากการทำวิจัยในครั้งนี้ได้ค้นพบอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนหลายอย่าง ได้แก่ ประเพณีตานก๋วยสลาก การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ อาหารการกินที่คล้ายคลึงกับชาวล้านนา อาชีพทอผ้าฝ้าย การทำไม้กวาด การปั้นมังกรด้วยขี้เลื่อย การจัดทำงานวิจัยนี้ให้เป็นรูปเล่มและเผยแพร่ไปยังหน่วยงานต่างๆทั้งในและนอกพื้นที่ ก็จะช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมของ

หมู่บ้านให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และยังส่งเสริมการท่องเที่ยวให้คนภายนอกให้มาเที่ยวในชุมชนอีกด้วย

5. สอดคล้องกับการประเมินมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน / ครู / ผู้บิหาร

กระบวนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ สามารถแก้ปัญหา คือ สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ โดยนักเรียนค้นหาความรู้และได้ลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง จึงสอดคล้องกับการประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ในมาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

6. เกิดการตระหนักรู้กระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าขั้นตอนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นต้องใช้ระยะเวลาในการทำความเข้าใจกระบวนการ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูล การตระหนักรู้นั้น เริ่มต้นจากความไม่รู้ว่า “ วิจัยประวัติศาสตร์คืออะไร” “วิจัยเชิงคุณภาพคืออะไร” และ “ต้องทำอย่างไร” แต่เมื่อตกลงว่าจะต้องทำวิจัยดังกล่าว ทั้งครูที่ปรึกษาและนักเรียนทีมยุววิจัยก็มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะพยายามทำงานนี้ให้สำเร็จ เมื่อเริ่มต้นจากความตั้งใจที่แน่วแน่แล้ว พวกเราก็มีความเพียรและความอดทนในการหาความรู้ รวมทั้งการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนการหาความรู้เกี่ยวกับวิจัยทางประวัติศาสตร์คืออะไร ครูที่ปรึกษาก็ค้นคว้าจากหนังสือและตำราทางวิชาการหลายเล่ม จนได้ข้อสรุปว่า ประวัติศาสตร์ คือ เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในอดีต และสิ่งที่มนุษย์ได้กระทำ หรือสร้างแนวความคิดไว้ทั้งหมด รวมถึงเหตุการณ์ที่เกิดจากเจตจำนงของมนุษย์ ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือธรรมชาติที่มีผลต่อมนุษยชาติ และการทำวิจัยทางประวัติศาสตร์ก็จะเกี่ยวข้องกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การกำหนดหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษาให้ชัดเจน (เรื่องอะไร ช่วงเวลาใด ที่ไหน) 2. รวบรวมข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้ครบถ้วนครอบคลุม 3. ตรวจสอบความจริงจากหลักฐาน ที่เรียกว่า การพิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์ 4. วิเคราะห์ข้อมูลแล้วตีความเพื่อค้นหาข้อเท็จจริง 5. นำเสนอผลงานความรู้ที่ค้นพบ โดยปราศจากอคติและความลำเอียง ดังนั้นครูที่ปรึกษาจึงอธิบายวิธีการทางประวัติศาสตร์ให้นักเรียนเข้าใจเบื้องต้น แต่เมื่อจะลงลึกถึงขั้นตอนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ก็ยังเกิดความไม่เข้าใจว่า

จะต้องทำอะไรก่อน ข้อมูลจะเก็บเรื่องอะไรบ้าง และเก็บอย่างไร ครูที่ปรึกษาเองก็ยังไม่เข้าใจอย่างแท้จริง ในครั้งแรกครูที่ปรึกษาเข้าใจว่าจะต้องลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านใหม่เท่านั้น ทีมยุววิจัยจึงสัมภาษณ์ในภาพกว้างๆ ไม่ได้เจาะลึกในบางประเด็น ชาวบ้านก็เล่าเรื่องราวที่ตนรับรู้มาให้ฟังไปเรื่อยๆตามแต่ที่แต่ละคนคิดออก ทีมยุววิจัยก็จดบันทึกข้อมูลที่ชาวบ้านเล่า คำถามในช่วงแรกๆจะมีไม่กี่คำถาม เช่น ผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใหม่อพยพมาจากที่ใด แม่น้ำแม่มอกมความสำคัญต่อผู้คนในหมู่บ้านใหม่อย่างไร ซึ่งจากคำถามไม่กี่คำถามทำให้ทีมยุววิจัยได้ข้อมูลน้อยมาก แม้ชาวบ้านบางคนจะเล่าเรื่องยาว แต่ก็มักเป็นเรื่องที่ออกนอกประเด็นคำถาม ในช่วงแรกนี้ทีมยุววิจัยจะได้ข้อมูลจากชาวบ้านประมาณ 5 – 6 คน เมื่อระยะเวลาผ่านไปประมาณ 1 เดือน ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ ผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย ได้ลงพื้นที่ติดตามการทำงานของทีมยุววิจัยของแต่ละโรงเรียน โดยจะขอพบครูที่ปรึกษาและนักเรียนยุววิจัยทั้ง 5 คน เพื่อซักถามการทำงาน รวมทั้งขอดูงานหรือข้อมูลที่นักเรียนเก็บรวบรวมได้ และสอบถามถึงปัญหาต่างๆที่นักเรียนพบในขณะทำงาน ในการลงพื้นที่ในครั้งแรกนี้ ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ได้ให้คำแนะนำนักเรียนว่า ให้ใช้คำถามที่อยู่ในประเด็นของวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากการลงพื้นที่ติดตามการทำงานทีมยุววิจัยของผู้ประสานงานโครงการฯ ทำให้นักเรียนและครูที่ปรึกษาเกิดกำลังใจและมีความมั่นใจมากขึ้นในการทำงานต่อไป สรุปว่า พวกเราได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้คำถามให้ตรงประเด็นวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ต่อมาทีมยุววิจัยได้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลดังคำแนะนำที่ได้รับจากผู้ประสานงานโครงการฯ และในครั้งนี้พวกเราก็ได้ข้อมูลมากมาย แต่บางครั้งก็เจอปัญหาการจดบันทึกไม่ทัน เพราะนักเรียนจะจดทุกตัวอักษรที่ชาวบ้านเล่า ทีมยุววิจัยจึงใช้โทรศัพท์มือถือประมาณ 4 – 5 เครื่องอัดเสียงผู้ให้สัมภาษณ์ ใช้เวลาในการสัมภาษณ์แต่ละคนประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากการลงพื้นที่แล้ว ทีมยุววิจัยจะแบ่งคลิปที่อัดไว้ให้แต่ละคนไปถอดเทปและจดบันทึกข้อมูลทั้งหมด ถ้าจดบันทึกไม่ทันก็สามารถย้อนกลับไปฟังและบันทึกข้อมูลต่อจนจบการสัมภาษณ์ของแต่ละคน ในช่วงนี้ ทีมยุววิจัยจะใช้เวลาประมาณ 1 เดือน ในการติดตามการทำงานของทีมยุววิจัยในครั้งที่ 2 ของ ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ ผู้ประสานงานโครงการฯ ซึ่งขอพบครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยทั้ง 5 คน รวมทั้งขอดูข้อมูลที่นักเรียนเก็บรวบรวมมาได้ทั้งหมด เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและก็ให้คำแนะนำว่า ได้ข้อมูลมากขึ้น แต่ข้อมูลที่ได้มายังไม่สามารถตอบวัตถุประสงค์อีก 3 ข้อ ดังนั้นทีมยุววิจัยจึง ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ขาด เมื่อเก็บข้อมูลแล้วก็ส่งไฟล์ข้อมูลทั้งหมดทางอีเมลล์ ให้ ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ วิพากษ์ ซึ่งก็ได้รับคำแนะนำว่า

ข้อมูลยังขาดรายละเอียดในเชิงลึกและยังไม่ชัดเจนไม่สามารถตอบวัตถุประสงค์เหลือ 3 ข้อ ควรมีการแตกคำถามใหญ่ๆให้เป็นคำถามย่อยๆ จะทำให้ได้รายละเอียดมากขึ้น ดังนั้นทีมยุววิจัยจึงลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลอีก และในระหว่างที่เก็บข้อมูล ถ้าพบปัญหาหรือข้อสงสัยในประเด็นใด ก็จะโทรศัพท์พูดคุยกับ ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ เป็นประจำ ทำให้ครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยเข้าใจกระบวนการวิจัยมากขึ้นตามลำดับ

เมื่อทำงานผ่านไปประมาณ 3 เดือน ผู้ประสานงานโครงการฯ คือ ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ ได้แจ้งทางอีเมลล์ให้ทีมยุววิจัยทุกโรงเรียนส่งงานวิจัยฉบับร่าง พวกเราก็ส่งงานตามระยะเวลาที่กำหนดทางอีเมลล์ และ 2 – 3 วันต่อมา พวกเราก็ได้รับอีเมลล์ตอบกลับ และให้แก้ไขงานบางประเด็นด้วยอักษรตัวสีแดง เพราะข้อมูลขาดภาพวิถีชีวิตและความเคลื่อนไหวของผู้คน รวมทั้งความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านใหม่กับแม่น้ำแม่มอก การแก้ไขงานในครั้งนี้ ครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยเกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้นอีกว่า การตอบคำถามของวัตถุประสงค์ของการวิจัยต้องเช็คข้อมูลว่าตอบคำถามได้ทุกข้ออย่างแท้จริงหรือไม่ และข้อมูลที่ได้ต้องมีรายละเอียดในเชิงลึกด้วย

ในประเด็นของการสังเคราะห์ข้อมูลนั้น ในช่วงแรกๆ ทีมยุววิจัยไม่สามารถเรียงร้อยข้อมูลให้เป็นเนื้อเดียวกันได้ มักจะใช้วิธีเรียงต่อข้อมูลที่ได้มาเป็นตอนๆไปจนข้อมูลหมด ดังนั้นในขั้นตอนนี้ครูที่ปรึกษาต้องเข้ามาช่วยเหลือ โดยครูที่ปรึกษาต้องมีความสามารถในการสังเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้นได้ แต่อาจจะไม่ดีมากนักเพราะครูเองก็ไม่ค่อยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการสังเคราะห์เนื้อหาหรือข้อมูลต่างๆ ครูจะอธิบายวิธีการสังเคราะห์ข้อมูลให้ทีมยุววิจัยเข้าใจก่อน หลังจากนั้นก็ให้ทีมยุววิจัยลงมือปฏิบัติด้วยการนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่และแยกประเภท แล้วสรุปข้อมูลให้เป็นเนื้อเดียวกันโดยเรียงข้อมูลตามลำดับเวลาของแต่ละยุคสมัย ในขั้นนี้ครูที่ปรึกษาจะให้ทีมยุววิจัยลองทำหลายๆครั้ง แต่ละครั้งก็จะให้คำแนะนำในส่วนที่บกพร่องและให้แก้ไขในครั้งต่อไป การได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทีละเล็กทีละน้อย จนในที่สุดครูที่ปรึกษาคิดว่างานที่ทีมยุววิจัยทำได้ดีที่สุดนั้นน่าจะใช้ได้ จึงได้ส่งไฟล์งานทั้งหมดให้ผู้ประสานงานโครงการฯ คือ ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ ตรวจเช็ค เมื่อได้รับคำแนะนำในประเด็นใดก็กลับมาแก้ไขทันที ในช่วงที่มีการแก้ไขงานแต่ละครั้งครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยก็จะเริ่มเข้าใจกระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทีละเล็กที่ละน้อยและเพิ่มมากขึ้นไปตามลำดับ จนกระทั่งงานเสร็จสมบูรณ์ ครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยก็เกิดความเข้าใจในภาพรวมของงานวิจัยในครั้งนี้

ในส่วนของประเด็นการแบ่งยุคนั้น ในช่วงแรกครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยไม่เข้าใจเลยว่าจะแบ่งยุคอย่างไร เมื่อได้ฟังคำบรรยายของ ดร. อรรถจักร และ ผศ. เรณู อรรถฐาเมศร์ ก็เริ่มมีความรู้บ้าง คือ ควรแบ่งเป็นช่วงเวลาระหว่างพ.ศ. ใด ถึง พ.ศ. ใด ต่อมาก็ได้รับฟังคำแนะนำของ

ผู้ประสานงานโครงการฯ คือ ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ ว่าแต่ละยุคควรมีการตั้งชื่อที่มีสถานการณ์ที่เป็นจุดเด่นของยุคนั้นๆ เพื่อให้น่าสนใจและจดจำง่าย หลังจากนั้นทีมยุววิจัยก็ลองตั้งชื่อยุคทั้ง 3 ยุค และให้ ดร.ลาวัณย์ ถาพันธ์ ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่าชื่อเหล่านี้สามารถใช้ได้ เมื่อได้ชื่อยุคแล้วทีมยุววิจัยก็นำข้อมูลมาสังเคราะห์และจัดระบบหมวดหมู่แยกเป็น 3 ยุค แล้วส่งไฟล์งานทั้งหมดให้ ดร. ลาวัณย์ ถาพันธ์ และ ดร. อรรถจักร ตรวจเช็คความถูกต้อง ก็ได้รับคำแนะนำว่า การแบ่งยุคแต่ละยุคนั้นเรื่องราวยังขาดตอนไม่มีการเชื่อมต่อกัน ในประเด็นนี้ก็เป็นเรื่องยากสำหรับทีมยุววิจัย ครูที่ปรึกษาจึงอ่านงานทั้งหมดและทำการสังเคราะห์เอง โดยคิดว่าเรื่องราวใดน่าจะเป็นจุดสุดท้ายของยุคแรก และสามารถเชื่อมต่อเหตุการณ์ไปยังยุคที่สองได้ ทำนองเดียวกันเรื่องราวใดน่าจะเป็นจุดสุดท้ายของยุคที่สองและสามารถเชื่อมต่อไปยังยุคที่สามได้ เมื่อทบทวนดูข้อมูลที่ได้สังเคราะห์แล้ว ยังขาดข้อมูลในจุดสุดท้ายของแต่ละยุคและข้อมูลที่เชื่อมต่อในยุคต่อไป ครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยก็ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในส่วนที่ขาดหายไป และพวกเราก็มีเวลาจำกัดในขั้นตอนนี้ จึงต้องลงพื้นที่ทุกวันเป็นเวลา 3 วัน เมื่อได้ข้อมูลเพิ่มเติม ครูที่ปรึกษาก็สังเคราะห์ข้อมูลใหม่จนสามารถเชื่อมต่อเหตุการณ์ของแต่ละยุคแต่ละสมัยได้ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการแบ่งยุคนั้นจะค่อยๆเกิดขึ้น คือ เข้าใจเล็กน้อยในช่วงต้นๆ เมื่อมีการบรรยายทางวิชาการก็เริ่มเข้าใจมากขึ้น และได้ลองสังเคราะห์งานด้วยตนเอง ตลอดจนคำแนะนำที่ให้มีการแก้ไขแต่ละครั้งนั้น ช่วยให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นตามลำดับ

สรุป การเกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้ ทั้งครูและทีมยุววิจัยเกิดการเรียนรู้ทีละเล็กทีละน้อยจากการได้รับคำแนะนำของผู้ประสานงานโครงการฯ รวมทั้ง ดร. อรรถจักร และ ผศ. เรณู อรรถฐาเมศร์ นอกจากนั้นจากการได้ลงมือปฏิบัติบ่อยๆ ได้ลองผิดลองถูกตามความเข้าใจของตนเองก่อนและแก้ไขในส่วนที่ไม่ถูกต้องจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนทีละเล็กทีละน้อยจนเกิดเป็นความเข้าใจกระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น องค์รวมในที่สุด และประการสำคัญที่สุด การมีที่ปรึกษาที่ดี โดยเฉพาะการติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ การวิพากษ์งานและให้มีการแก้ไขในทันที การให้คำแนะนำที่ดี การให้กำลังใจ ซึ่งกันและกัน ช่วยให้การทำงานของทีมยุววิจัยลุล่วงไปได้ด้วยดี

กระบวนการพัฒนานักเรียนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ โรงเรียนบ้านวังลึก

ศักดิ์กฤษ จันทิมา

ก่อนทำปฏิบัติการยุววิจัย

เมื่อโรงเรียนบ้านวังลึกได้รับข้อเสนอจาก ดร.ลาวัณย์ ทองมล ให้จัดกิจรรมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทางท่านผู้อำนวยการโรงเรียน ท่าน ธนชิต ดวงน้อย ได้ตอบรับข้อเสนอโดยทันที และแต่งตั้งให้ครูศักดิ์กฤษ จันทิมา เป็นที่ปรึกษายุววิจัย โดยในตอนแรกคิดว่าคงเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้ เลยได้ไปปรึกษากับนายเส็ง รักอาจ ผู้ที่ซึ่งมีโบราณวัตถุครอบครองอยู่หลายชิ้น และได้ไปดูสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อยู่หลายที่ เช่น ทุ่งทัพพญาบ้านสองชั้น แหล่งโบราณวัตถุหลังโรงเรียนบ้านวังหิน ที่นี่ได้พบเศษหม้อไหเก่าจำนวนมาก คิดว่าได้เรื่องที่จะทำยุววิจัยประวัติศาสตร์แล้ว เพราะเจอโบราณวัตถุแล้วน่าจะเอาไปเขียนเผยแพร่ และสืบค้นข้อมูลจากอินเตอร์เน็ตต่อไปได้ แต่พอไปรับความรู้ครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ หัวข้อวิจัยที่คิดไว้ว่าจะทำการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านวังลึกใช้ไม่ได้ ไม่เข้ากับกระบวนการยุววิจัย ต้องคิดหัวข้อวิจัยใหม่ทำให้ต้องกลับมาคิดทบทวนอีกครั้งว่าในหมู่บ้านวังลึกมีอะไรที่น่าสนใจ และมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

เสนอโครงการยุววิจัย วิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

หลังจากกลับจากรับความรู้ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์แล้ว คิดว่าจะทำเรื่องอะไรดี เลยให้นักเรียนชายคนหนึ่ง ชื่อเด็กชายมานิตย์ ขณะนั้นมานิตย์อยู่ชั้น ม.3 แล้ว กำลังจะจบ พอดี พาเข้าไปคุยกับตาบวบ ซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน คนหนึ่ง คุยเรื่องสัพเพเหระมีคำพูดหลายครั้งที่ตาบวบได้เล่าถึงวิถีชีวิต ของตนในอดีตตั้งแต่การอพยพย้ายเข้ามาของคนบ้านวังลึก การปลูกสร้างบ้านเรือน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มี เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การดำรงชีวิตในช่วงสงครามลกครั้งที่ 2 การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ เลยได้แนวคิดว่าน่าจะทำเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกน่าจะดี เพราะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตอย่างชัดเจน จากนั้นจึงได้เสนอโครงการยุววิจัย

แบบเสนอโครงการวิจัยของนักเรียน
ในชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

1. **ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำ**

การสืบค้นประวัติศาสตร์คลองแม่รำพันที่ไหลผ่านบ้านวังลึกผ่านกระบวนการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. **ชื่อสมาชิก / ทีมวิจัย และระดับชั้นที่ศึกษา**

1. ด.ญ.นุสรา ธุรกิจ ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2
2. ด.ญ.พิชญา ไชยมี ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2
3. ด.ญ.สิริรัตน์ หล่องคำ ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2
4. ด.ญ.กิตติภรณ์ พรมชมพู ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2
5. ด.ช.ธนกร พรมเรือง ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2

3. **ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้**

อยากทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพคลองแม่รำพันจากอดีตถึงปัจจุบันในด้านผลต่อการดำเดินชีวิตของผู้คนในชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงของลำคลองรวมทั้งศึกษา แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตการใช้ประโยชน์จากลำคลองแห่งนี้ เพื่อที่จะได้รักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมไว้และเผยแพร่ความรู้ที่ได้รับให้กับผู้ที่สนใจศึกษา

4. **คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้**

1. ทราบถึงประวัติความเป็นมาของคลองมารำพัน
2. ทราบถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนกับคลองแม่รำพัน
3. ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของคลองแม่รำพันจากอดีตถึงปัจจุบัน
4. ทราบถึงแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพด้านต่าง ๆ**

การประกอบอาชีพในปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามเมื่อครั้งเก่าก่อนของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก

6. **มีแนวทาง / วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้ / คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร**

1. สืบค้นซักถามจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่โดยการบันทึกด้วยกล้อง VDO
2. ศึกษาจากภาพถ่ายในอดีต

3. ศึกษาจากสถานที่ สิ่งของ

7. มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร

1. รูปเล่มรายงานการวิจัย
2. สื่อ วีดีทัศน์

8. ชื่อครูที่ปรึกษา

นายศักดิ์กฤษ จันทิมา ครู คศ.1 โรงเรียนบ้านวังลึก ต. วังลึก อ.บ้านด่านลานหอย จ. สุโขทัย Tel . 089-6343263

Email : sakkrit_j @ hotmail.com.

9. ผู้ประสานงานกลุ่ม

ด.ญ.นุสรา ธุรกิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

127/2 หมู่ 3 ต. วังลึก อ.บ้านด่านลานหอย จ. สุโขทัย Tel. 089 - 5340226

ลงชื่อทีมวิจัย

(ด.ญ.นุสรา ธุรกิจ)

ส่วนของครูที่ปรึกษา

ในการศึกษาวิจัย เรื่องการสืบค้นประวัติศาสตร์คลองแม่รำพันที่ไหลผ่านบ้านวังลึกผ่านกระบวนการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ในครั้งนี้ต้องการที่จะส่งเสริมให้ทีมวิจัย ศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของคลองแม่รำพัน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยอาศัยการซักถามจากผู้รู้ วัตถุสิ่งของ ภาพถ่ายในอดีต สถานที่ ฯลฯ เป็นองค์ประกอบ

ลงชื่อ

(นายศักดิ์กฤษ จันทิมา)

ครูที่ปรึกษา

เมื่อเสนอผ่าน ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ได้รับข้อเสนอตามมาอย่างมากมายทั้งชื่อเรื่อง จุดประสงค์ การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอันว่าชื่อที่เสนอเข้าไปครั้งแรกไม่ผ่านต้องกลับมาพิจารณาหาชื่อเรื่องใหม่

ต้น

"…. พี่มีคำถามเกี่ยวกับโครงการที่ส่งมานะ เพราะอ่านแล้วยังไม่ชัดเจน

1. ชื่อเรื่อง ถ้าต้องการศึกษาให้มาซึ่งประวัติความเป็นมาของคลองแม่รำพัน ไม่ใช่เป้าหมายของโครงการนี้ แต่ถ้าศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านหมู่บ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่รำพัน น่าจะโอเคกว่า เพราะจะได้รู้ด้วยว่า คลองแม่รำพันที่ไหลผ่านหมู่บ้านวังลึกในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านวังลึกใช้ประโยชน์อะไรบ้าง เมื่อก่อนใช้ประโยชน์อะไร อย่างไรบ้าง ใครใช้ประโยชน์ ปัจจุบันใครใช้ มีใครร่วมอนุรักษ์ หรือเห็นคุณค่าประโยชน์ของคลองแม่รำพันบ้างการสืบค้นประวัติความเป็นมาของคลองแม่รำพัน เป็นเพียงแค่บทนำเกี่ยวกับบริบททั่วๆ ที่จะนำเสนอ แต่เป้าหมายของโครงการเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับคนที่อยู่ในบริบทที่เราศึกษา เช่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันไหม หรือปัจจุบันต่างคนต่างอยู่ ต่างไปทำงานแหล่งภูมิปัญญาเกี่ยวข้องอย่างไรกับ คลองแม่รำพัน มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานแล้วหรือไม่ ว่ามีความเกี่ยวข้อง และเป็นประเด็นที่มีประโยชน์ที่จะต้องหาคำตอบ แล้วรู้ได้อย่างไรว่าภูมิปัญญาแหล่งภูมิปัญญาต่างๆ มีความผูกพันหรือเกี่ยวข้องกับลำน้ำแนวทางการศึกษาในเจาะลงไปเลยว่าสัมภาษณ์ใคร เช่น ผู้เฒ่าชื่อ อายุ บ้านอยู่ไหน มีกี่คน สัมภาษณ์คนเก่าคนแก่ กี่คน ใครบ้าง เราต้องการให้นักเรียนที่ทำวิจัยมีปฏิสัมพันธ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีทักษะและปฏิบัติจริงได้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาจากสถานที่ สิ่งของ ที่เขียนมา สถานที่อะไร ศึกษาอะไร สิ่งของที่ว่าคืออะไร จะศึกษาอะไรของสิ่งของ ศึกษาแล้วจะได้คำอธิบายสิ่งที่สนใจใช่หรือไม่พี่ขอรายละเอียดที่ชัดเจนมากกว่านี้หน่อยจ้ะ เพราะอ่านแล้วก็ยังงงๆ ไม่รู้ว่าจะศึกษาอะไร เพื่ออะไร มีประโยชน์อย่างไร

พี่แป๊ว

เรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

โครงการยุววิจัยของโรงเรียนที่ส่งให้ สกว. กำลังอยู่ในขั้นตอน การพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับแก้โครงการวิจัยให้มีความชัดเจน และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ในช่วงต้นเดือนเมษายน 2552 จะมีการจัดประชุมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโครงการ แนวทางการทำงานของครูผู้รับผิดชอบ และนักเรียนที่เป็นทีมวิจัยโดยจะแจ้งกำหนดเวลาประชุมที่แน่นอนให้ทราบต่อไป ก่อนจะมีการประชุมในครั้งต่อไป

สิ่งที่ทีมวิจัยควรเตรียมความพร้อม คือ ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา (จะให้นักเรียนไปสัมภาษณ์เกี่ยวกับพิธีบวชนาค ครูและนักเรียนก็ต้องรู้ในภาพโดยรวมว่าเป็นอย่างไร ต้องเตรียมคน เตรียมของอะไรบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับแก้โครงการ และการสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์) ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ข้อมูลผู้รู้ที่จะสอบถามหรือสัมภาษณ์เป็นใคร อายุเท่าไร อยู่ที่ไหน จะสัมภาษณ์ใครบ้าง จำนวนเท่าไร แหล่งเรียนรู้ที่จะไปศึกษาจะไปศึกษาที่ใด

ขอแสดงความนับถือ
ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์
08-1887-1787

หลังจากนั้นวันที่ 21 เมษายน 2552 ได้เข้าร่วมประชุมกับทีมจังหวัดอีกครั้งที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์และได้เสนอโครงการขึ้นไปใหม่

แบบเสนอโครงการวิจัยของนักเรียน
ในชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ
โรงเรียนบ้านวังลึก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1

.....

1. ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำวิจัย

วิถีชีวิตของชาวบ้านหมู่บ้านวังลึกที่ผูกพันกับคลองแม่รำพัน

2. ชื่อสมาชิก/ทีมวิจัย และระดับที่ศึกษา

1. เด็กหญิงนุสรา ธุรกิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เด็กหญิงพิชญา ไชยมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
3. เด็กหญิงสิริรัตน์ หล่องคำ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
4. เด็กหญิงกิตติภรณ์ พรมชมพู ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
5. เด็กชายธนกร พรมเรือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

3. ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้ (เขียนเล่าถึงความสนใจของคณะนักวิจัยที่อยากจะทำวิจัยร่วมกัน)

อยากทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของการดำเนินวีชิตของชาวบ้านหมู่บ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่รำพัน ทั้งนี้ในสมัยก่อนชาวบ้านวังลึกต่างใช้น้ำในคลองแม่รำพันตั้งแต่ดื่ม อาบ ใช้ในครัวเรือน การเกษตร แต่จากสภาพปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ของน้ำจากคลองแม่รำพันลดน้อยลง ผู้ศึกษาจึงอยากรู้ว่าในอดีตมีการใช้ประโยชน์อะไรบ้างจากคลองแม่รำพัน ใครเป็นผู้ใช้ประโยชน์ ใช้ประโยชน์อย่างไร ใช้เพื่อใคร แล้วในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรหรือไม่ ผู้ใช้ประโยชน์หรือผู้ได้รับประโยชน์ยังเป็นคนกลุ่มเดิมหรือ กลุ่มใดบ้าง มีการร่วมกันรักษาสมบัติส่วนรวมของหมู่บ้านอย่างไร ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนหรือไม่ มีใครให้ความร่วมมือในการอนุลักษณ์หรือเห็นคุณค่าของคลองแม่รำพันบ้าง หรือมีความเชื่อ ประเพณีใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สายน้ำแหล่งนี้

4. คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้

1. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากคลองแม่รำพัน

2. มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อในการอนุรักษ์สายน้ำที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตให้คงอยู่คู่ชุมชน

3. มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องและความร่วมมือของคนในชุมชนในการดูแลรักษาสมบัติส่วนรวมของชุมชน

4. ร่วมตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ตลอดจนร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์

5. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพ ด้านต่าง ๆ

การประกอบอาชีพในปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่รำพันเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากโดยในอดีตนั้นชาวบ้านวังลึกใช้คลองแม่รำพันในด้านการเกษตรคือการทำนาปีเพียงอย่างเดียว และทุกบ้านใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคในฤดูแล้งคลองแม่รำพันแห้งก็จะมาตักน้ำโดยขุดเป็นบ่อทรายตักน้ำจากบ่อทรายหาบขึ้นมาใส่ตุ่มเก็บไว้เพื่อใช้อุปโภคบริโภคและเตรียมพร้อมไว้เมื่อเกิดเพลิงไหม้จะใช้การได้ทันโดยบ้านเรือนในสมัยนั้นยังเป็นบ้านที่มุงด้วยหญ้าคาหน้าแล้งเกิดเป็นเชื้อเพลิงได้ง่ายโดยที่จะมีแหล่งตักน้ำใหญ่ ๆ อยู่ 4-5 แหล่งซึ่งเพียงพอกับประชากรที่มีอยู่ในขณะนั้นประมาณ 50 หลังคาเรือนโดยที่ชาวบ้านไม่มีการทะเลาะวิวาทเรื่องการแย่งน้ำคือช่วยกันขุดช่วยกันดูแลรักษาเป็นอย่างดีใครมาถึงบ่อก่อนก็ตักก่อนตามคิว ในช่วงสงกรานต์น้ำในคลองจะใสสะอาดมากชาวบ้านก็จะขนทรายที่มีลักษณะขาวละเอียดที่มีอยู่เป็นจำนวนมากบริเวณคลองแม่รำพันขึ้นมาก่อเจดีย์ทรายกันที่วัดเล่นตรุษสงกรานต์โดยมีการละเล่นหลายอย่างเช่น นางสุ่ม นางไห ลูกช่วง ชักเย่อ ตีกลองปรบมือร้องเพลง โดยที่ไม่มีสุราของมึนเมาเข้ามาเกี่ยวข้องมากมายนักจะดื่มแต่เฉพาะคนมีอายุ วัยรุ่นจะไม่นิยมดื่มกินของมึนเมาเมื่อจะทำการก่อสร้างชาวบ้านก็จะมาตักเอาทรายที่มีอยู่ในลำคลองไปใช้ประโยชน์ แต่เมื่อประมาณปี 2517 ได้มีการลอกคลองแม่รำพันทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปโดยน้ำในลำคลองที่เคยใช้ดื่มกิเริ่มมีกลิ่นเหม็นโคลนตมเทคโนโลยีในการขุดเจาะบ่อบาดาลและบ่อน้ำเริ่มดีขึ้นชาวบ้านจึงนิยมที่จะขุดเจาะบ่อในที่ของตนเองเพื่อสะดวกในการใช้ พ.ศ.2531 มีการสร้างประปาหมู่บ้านขึ้นทำให้การใช้ประโยชน์จากคลองแม่รำพันในการบริโภคยิ่งลดน้อยลงประกอบการสร้างฝายเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งเพื่อการเกษตรโดยการทำนาปี และนาปรัง ทำให้น้ำไม่เพียงพอก่อให้เกิดการทะเลาะวาท ผิดใจกันเพราะการแย่งน้ำทำการเกษตรการช่วยเหลือเกื้อกูลกันขาดหายไป เงินเริ่มเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ยิ่งทำให้ชาวบ้านที่ใช้ประโยชน์จากลำคลองเพื่อการดื่มกินเริ่มที่จะทิ้งลำคลองไปทำให้ลำคลองเริ่มรกเต็มไปด้วยวัชพืช เศษขยะจากบ้านเรือน ร้านค้าที่อยู่ใกล้บริเวณลำคลอง ที่มาติดบริเวณหน้าฝายเก็บกักน้ำ ทำให้น้ำเน่าเหม็นขาดผู้นำในการอนุรักษ์รักษาคลองแม่รำพัน ซึ่งมีเพียงคณะครูนักเรียนโรงเรียนบ้านวังลึกได้เข้าไปทำความสะอาดวัชพืช ปลูกต้นไม้บริเวณคันคลองเท่านั้น ประเพณีการที่จะใช้น้ำในคลองเล่นสงกรานต์ก็ขาดหายไป ประเพณีขนทรายเข้าวัดก็ขาดหายไป การละเล่นที่ดีงามในอดีตก็เลือน

รางจางหายไปเหลือเพียงแต่อาการเมามายของวัยรุ่นหนุ่มสาว การเต้นสตริงสมัยใหม่ซึ่งก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามสูญหายไป

6. **มีแนวทาง/วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้จากผู้รู้/คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร** (เขียนเล่าวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อมูลจากการบอกเล่าของบุคคลในท้องถิ่นซึ่งสามารถตอบโจทย์หรือประเด็นปัญหาได้อย่างละเอียด)

1. สอบถาม สัมภาษณ์จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล เช่น

นายบวบ สุขอ้น อายุ 75 ปี หมู่ 1 ต.วังลึก

- นายเส็ง รักอาจ อายุ 56 ปี หมู่ 1 ต. วังลึก
- นายฉลวย บุญคล่ำ อายุ 54 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
- นางเจิม น้อยผล อายุ 93 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
- นายทองพันธ์ เอกรถ อายุ 65 ปี หมู่ 2 ต. วังลึก
- นายสรวง อ่วมบุตร อายุ 77 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
- นายบุญลือ ผลฟัก อายุ 52 ปี หมู่ 1 ต.วังลึก
- นางบัว รถาพล อายุ 82 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก

2. ศึกษาจากเอกสาร และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
3. สำรวจสภาพที่เป็นจริงของชุมชนบ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่รำพัน

7. **มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร** (เขียนเล่าวิธีการ/รูปแบบ/สื่อ ที่นำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงาน)

1. จัดนิทรรศการแสดงผลงานศึกษาค้นคว้า
2. เผยแพร่ทางเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. จัดทำเป็นเอกสารสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียน

8. **ชื่อครูที่ปรึกษา** (เขียนข้อมูลแนะนำเกี่ยวกับครูที่ปรึกษา)

นายศักดิ์กฤษ จันทิมา ครู คศ.1 โรงเรียนบ้านวังลึก ต. วังลึก อ. บ้านด่านลานหอย จ. สุโขทัย โทร. 089-634326 Email : sakkrit_j @ hotmail.com.

9. **ผู้ประสานงานของกลุ่ม** (โปรดระบุ ชื่อ สถานที่ติดต่อ และโทรศัพท์)

เด็กหญิงนุสรา ธุรกิจ ที่อยู่ติดต่อ 127/2 หมู่ 3 ต. วังลึก อ.บ้านด่านลานหอย จ. สุโขทัย Tel. 089 - 5340226

ลงชื่อทีมวิจัย

ส่วนของครูที่ปรึกษา (ความคิดเห็น โจทย์วิจัย/ ประเด็นที่ครูอยากจะหาคำตอบในการส่งเสริมผู้เรียนในโครงการนี้)

ในการศึกษาวิจัย วิถีชีวิตของชาวบ้านหมู่บ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่รำพัน ในครั้งนี้ต้องการที่จะส่งเสริมให้ทีมวิจัย ศึกษาค้นคว้าวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตกับปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่รำพัน และการใช้ประโยชน์จากคลองแม่รำพันในอดีตและปัจจุบันโดยการศึกษาหาความรู้จากผู้แก่ผู้เฒ่าในหมู่บ้านมาเล่าประสบการณ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักเรียนที่ทำวิจัย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและรู้จักรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนในอดีต

ลงชื่อ ศักดิ์กฤษ จันทิมา (ครูที่ปรึกษา)

เมื่อส่งไปแล้วยังใช้ไม่ได้อีกต้องมาปรับแก้กันอีกครั้งแล้วส่งกลับไปให้ทีมจังหวัดพิจารณาอีกครั้ง

แบบเสนอโครงการวิจัยของนักเรียน
ในชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ
โรงเรียนบ้านวังลึก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1

.....

1. **ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำ**

วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

-โดยหลักการแล้วน่าจะผ่าน แต่ขอให้ปรับเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำถามการวิจัย

2. **ชื่อสมาชิก / ทีมวิจัย และระดับชั้นที่ศึกษา**

1. เด็กหญิงนุสรา ธุรกิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เด็กหญิงพิชญา ไชยมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
3. เด็กหญิงสิริรัตน์ หล่องคำ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
4. เด็กหญิงกิตติภรณ์ พรมชมพู ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
5. เด็กชายธนกร พรมเรือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

3. **ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้**

บ้านวังลึกเป็นหมู่บ้านซึ่งอยู่ในตำบลวังลึก มีคลองแม่ลำพันไหลผ่านกลางหมู่บ้านโดยในอดีตชาวบ้านวังลึกต่างใช้น้ำในคลองแม่ลำพันตั้งแต่ดื่ม อาบ ใช้ในครัวเรือน การเกษตร แต่จากสภาพปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ของน้ำจากคลองแม่ลำพันลดน้อยลง ขาดการดูแลรักษาจากชุมชนจากสภาพปัจจุบันของชุมชนดังที่ได้กล่าวมา ทีมนักวิจัยจึงมีความสนใจที่จะค้นหาคำตอบจากชุมชนในประเด็นต่อไปนี้

1. อยากรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
(เพิ่มเติม)...วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ? มีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง ?
   - มีการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร ?
2. อยากรู้ความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกับกับคลองแม่ลำพันในอดีตและในปัจจุบัน
3. อยากรู้อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

4. คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้

1. รู้และเข้าใจว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกที่ผูกพันกับคลองแม่ลำพัน จากอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

2. รู้และเข้าใจความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกันของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันในอดีตและปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

3. รู้และเข้าใจว่าอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนมีกระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมได้อย่างไร จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

4. บอกเล่า เผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องวิถีชีวิตของคนในชุมชนวังลึกที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพันได้

5. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพด้านต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบันของท้องถิ่น คือ

1. ด้านสิ่งแวดล้อม คลองแม่ลำพันขาดการดูแลรักษาจากชาวบ้านวังลึกละทิ้งลำคลองไปทำให้ลำคลองเริ่มรกเต็มไปด้วยวัชพืช เศษขยะจากบ้านเรือน ร้านค้าที่อยู่ใกล้บริเวณลำคลองที่มาติดบริเวณหน้าฝายเก็บกักน้ำ ทำให้น้ำเน่าเหม็นขาดผู้นำในการอนุรักษ์รักษาคลองแม่ลำพันทำให้เกิดวัชพืชและขยะปฏิกูลจากบ้านเรือนที่อยู่ใกล้เคียงส่งผลให้เกิดภาวะน้ำเสีย และขาดความสวยงามทางภูมิทัศน์

2. ด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพในปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพันเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากโดยในอดีตนั้นชาวบ้านวังลึกใช้คลองแม่ลำพันในด้านการเกษตรคือการทำนาปีเพียงอย่างเดียว และทุกบ้านใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคในฤดูแล้งคลองแม่ลำพันแห้งก็จะมาตักน้ำโดยขุดเป็นบ่อทรายตักน้ำจากบ่อทรายหาบขึ้นมาใส่ตุ่มเก็บไว้เพื่อใช้อุปโภคบริโภคและเตรียมพร้อมไว้เมื่อเกิดเพลิงไหม้จะใช้การได้ทันโดยบ้านเรือนในสมัยนั้นยังเป็นบ้านที่มุงด้วยหญ้าคาหน้าแล้งเกิดเป็นเชื้อเพลิงได้ง่ายโดยที่จะมีแหล่งตักน้ำใหญ่ ๆ อยู่ 4-5 แหล่งซึ่งเพียงพอกับประชากรที่มีอยู่ในขณะนั้นประมาณ 50 หลังคาเรือนโดยที่ชาวบ้านไม่มีการทะเลาะวิวาทเรื่องการแย่งน้ำคือช่วยกันขุดช่วยกันดูแลรักษาเป็นอย่างดีใครมาถึงบ่อก่อนก็ตักก่อนตามคิว การสร้างฝายเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งเพื่อการเกษตรโดยการทำนาปี และนาปรัง ทำให้น้ำไม่เพียงพอก่อให้เกิดการทะเลาะวาท ผิดใจกันเพราะการแย่งน้ำทำการเกษตรการช่วยเหลือเกื้อกูลกันขาดหายไป เงินเริ่มเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

3. ด้านความร่วมมือในการรักษาสมบัติของชุมชน สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุโขทัยคณะครูนักเรียนโรงเรียนบ้านวังลึกได้ทำโครงการภาคีรักษ์คลองแม่ลำพันร่วมกันเพื่อร่วมมือกันในการอนุรักษ์รักษาไว้ซึ่งคลองแม่ลำพันเข้าไปทำความสะอาดวัชพืช ปลูกต้นไม้บริเวณคันคลอง

4. ด้านวัฒนธรรมประเพณี ในช่วงสงกรานต์น้ำในคลองจะใสสะอาดมากชาวบ้านก็จะขนทรายที่มีลักษณะขาวละเอียดที่มีอยู่เป็นจำนวนมากบริเวณคลองแม่ลำพันขึ้นมาก่อเจดีย์ทรายกันที่วัดเล่นตรุษสงกรานต์โดยมีการละเล่นหลายอย่างเช่น นางสุ่ม นางไห ลูกช่วง ชัคเย่อ ตีกลองปรบมือร้องเพลง โดยที่ไม่มีสุราของมึนเมาเข้ามาเกี่ยวข้องมากมายนักจะดื่มแต่เฉพาะคนมีอายุ วัยรุ่นจะไม่นิยมดื่มกินของมึนเมาเมื่อจะทำการก่อสร้างชาวบ้านก็จะมาตักเอาทรายที่มีอยู่ในลำคลองไปใช้ประโยชน์ ประเพณีการที่จะใช้น้ำในคลองเล่นสงกรานต์ก็ขาดหายไป ประเพณีขนทรายเข้าวัดก็ขาดหายไป การละเล่นที่ดีงามในอดีตก็เลือนรางจางหายไปเหลือเพียงแต่อาการเมามายของวัยรุ่นหนุ่มสาว การเต้นสตริงสมัยใหม่ซึ่งก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามสูญหายไป

6. มีแนวทาง / วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้ / คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร

1. ซักถาม สัมภาษณ์ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เช่น
   - นายบวบ สุขอ้น อายุ 75 ปี หมู่ 1 ต.วังลึก
   - นายเส็ง รักอาจ อายุ 56 ปี หมู่ 1 ต. วังลึก
   - นายฉลวย บุญคล่ำ อายุ 54 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
   - นางเจิม น้อยผล อายุ 93 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
   - นายทองพันธ์ เอกรถ อายุ 65 ปี หมู่ 2 ต. วังลึก
   - นายสรวง อ่วมบุตร อายุ 77 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
   - นายบุญลือ ผลฟัก อายุ 52 ปี หมู่ 1 ต.วังลึก
   - นางบัว รถาพล อายุ 82 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
2. สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต.
3. ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพัน
4. สำรวจสภาพที่เป็นจริงของชุมชนบ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพัน
5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนบ้านวังลึก

7. มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร

1. จัดนิทรรสการแสดงผลงานศึกษาค้นคว้า
2. เผยแพร่ทางเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. จัดทำเป็นเอกสารสำหรับการเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นของนักเรียน

-(เพิ่ม) บทความเชิงวิชาการ หรืองานเขียนประเภทอื่น เช่น เรื่องเล่า

8. ชื่อครูที่ปรึกษา

นายศักดิ์กฤษ จันทิมา ครู คศ.1 วัน/เดือน/ปีเกิด 1 เมษายน 2519 อายุราชการ 8 ปี ปัจจุบันสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 โรงเรียนบ้านวังลึก ตำบลวังลึก อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย รหัสไปรษณีย์ 64140

ประสบการณ์ในการทำงาน

เริ่มรับราชการที่โรงเรียนบ้านแม่สามแลบ ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2544 – 2547) ปัจจุบันรับการที่โรงเรียนบ้านวังลึก

ผลงาน

-รับผิดชอบงานสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรวม 21 ชั่วโมง / สัปดาห์ รับผิดชอบงานธุรการในชั้นเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ *2* งานพิเศษ รับผิดชอบงานกิจกรรมนักเรียน (ส่งเสริมประชาธิปไตย)

- ครูที่ปรึกษาโครงงานคุณธรรม “เยาวชนไทยทำดีถวายในหลวง” ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับมัธยมศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัยเขต *1* ประจำปี *2550*

- ครูที่ปรึกษาโครงงานคุณธรรม “เยาวชนไทยทำดีถวายในหลวง” ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประถมศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัยเขต *1* ประจำปี *2551*

- ครูที่ปรึกษาโครงงานคุณธรรมนำนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันทักษะทางวิชาการ ได้รับรางวัลชนะเลิศโครงงานคุณธรรม ระดับประถมศึกษา เนื่องในการแข่งขันทักษะทางวิชาการ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัยเขต *1* ปี *2551*

- ครูที่ปรึกษาโครงงานคุณธรรมนำนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันโครงงานคุณธรรม ระดับประถมศึกษา เนื่องในการแข่งขันทักษะทางวิชาการ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ภาคเหนือ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับเหรียญทอง

- ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนเครือข่ายเชฟรอน พลังใจ พลังคน

Tel . 089-6343263

Email : sakkrit_j @ hotmail.com.

9. **ผู้ประสานงานกลุ่ม**

เด็กหญิงนุสรา ธุรกิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 วัน/เดือน/ปี เกิด 19 กรกฎาคม 2538 127/2 หมู่ 3 ตำบลวังลึก อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย Tel. 089 - 5340226

ลงชื่อทีมวิจัย

1. เด็กหญิงนุสรา ธุรกิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เด็กหญิงพิชญา ไชยมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
3. เด็กหญิงสิริรัตน์ หล่องคำ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
4. เด็กหญิงกิตติภรณ์ พรมชมพู ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
5. เด็กชายธนกร พรมเรือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ส่วนของครูที่ปรึกษา

ในการศึกษาวิจัย วิถีชีวิตขงชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพันในครั้งนี้ต้องการที่จะส่งเสริมให้ทีมวิจัย ศึกษาค้นคว้าวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตกับปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพัน และการใช้ประโยชน์จากคลองแม่รำพันในอดีตและปัจจุบันโดยการศึกษาหาความรู้จากผู้แก่ผู้เฒ่าในหมู่บ้านมาเล่าประสบการณ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักเรียนที่ทำวิจัย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและรู้จักรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนในอดีต

ลงชื่อ ศักดิ์กฤษ จันทิมา

(นายศักดิ์กฤษ จันทิมา)

ครูที่ปรึกษา

ถึงตอนนี้ได้ชื่อเรื่องที่จะทำแล้วพร้อมกันนี้ทีมจังหวัดยังได้ส่งตัวอย่างโครงการดี ๆ จากโรงเรียนอื่นมาให้ดูด้วย เป็นอันว่าชื่อเรื่องสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คัดเลือกยุววิจัย

โรงเรียนบ้านวังลึกเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาปีการศึกษาที่ผ่านมามีนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 -3 จำนวน 117 คน ในการคัดเลือกนักเรียนยุววิจัยนั้นค่อนข้างมีตัวเลือกน้อยเพราะนักเรียนที่เรียนดีหรือมีฐานะดีหน่อยก็จะไปเรียนโรงเรียนประจำอำเภอหรือประจำจังหวัดเพราะการเดินทางค่อนข้างสะดวกกว่าสมัยก่อนมาก ในตอนแรกคิดว่ายุววิจัยเป็นการทำงานช่วงระยะเวลาสั้น ๆ จึงคิดว่าน่าจะเป็นนักเรียนชั้น ม.3 ที่ใกล้จะจบการศึกษา ซึ่งนักเรียนในกลุ่มนี้ได้แก่ ด.ญ.นุชนาฏ มั่งคั่ง ด.ญ.เกศรินทร์ ชาญศึก ด.ญ.อัญชลี โมพันดุง ด.ช.มานิตย์ นนท์ศิริ ด.ช.สถาพร จิ๋วเดช ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ทำงานร่วมกันมาหลายปี ตั้งแต่อยู่ชั้นประถม ทั้งโครงงานวิทยาศาสตร์ ธนาคารขยะ กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การนำเสนองานการคล่องแคล่วกล้าพูดกล้าถาม ถือว่าชำนาญเลยที่เดียวอีกทั้งยังเก่งในด้านเทคโนโลยีที่สำคัญเป็นเด็กที่เรียนดีและทำงานร่วมกับครูที่ปรึกษายุววิจัยมานานหรือจะเรียกได้ว่าเป็นเด็กครูต้น น่าที่จะเหมาะสมกับโครงการยุววิจัยนี้มาก แต่พอจะเริ่มทำโครงการเข้าจริง ๆ ด้วยระยะเวลาที่จำกัดเด็กเหล่านี้ต้องจบการศึกษาจากโรงเรียนไปจึงต้องหาเด็กที่จะทำใหม่ ซึ่งปีนี้มีตัวเลือกเพียง 87 คน ต้องเบนเข็มมาที่เด็กชั้น ม. 2 ซึ่งกำลังจะขึ้น ม.3 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุด เราก็เป็นที่ปรึกษาเด็กชั้นนี้มา 5 ปี ตั้งแต่อยู่ประถมจนขึ้นมัธยมรู้ความสามารถและนิสัยของเด็กทุกคน และกำลังสร้างขึ้นมาแทนกิจกรรมต่าง ๆแทนรุ่นพี่ที่จะจบไปจึงมองไปที่เด็กที่เรียนดี มีความรับผิดชอบและเป็นเด็กสร้างของเราสามารถทำงานร่วมกับเราได้ ที่สำคัญต้องอยู่ในหมู่บ้านที่เราต้องการจะไปศึกษา ในการคัดเลือกเด็กจึงจำเป็นที่เฉพาะเจาะจงลงไปว่าต้องการเด็กคนไหนมาทำงานเพราะด้วยเวลาและตัวเลือกที่มีไม่มาก จึงได้นักเรียนที่จะทำโครงการยุววิจัยจำนวน 5 คน ซึ่งแต่ละคนจุดเด่นแตกต่างกัน ได้แก่ ด.ญ.สิริรัตน์ (กี้) หล่องคำ กี้จะเป็นเด็กที่ตั้งใจทำงานมากขยันใฝ่หาความรู้ซักถามเก่ง จริงจังในการทำงาน มีญาติพี่น้องในหมู่บ้านเยอะรู้จักคนในหมู่บ้านมาก ด.ญ.พิชญา (จ้อย) ไชยมี จ้อย มีปฏิภาณไหวพริบดีมากในบรรดายุววิจัยทั้งหมดจ้อยจะเป็นคนไวมากจะเข้าใจคำถามได้ดีเข้าใจพูดโน้มน้าวผู้ให้ข้อมูลตอบตรงประเด็น นำเสนองานดีเพราะกำลังฝึกให้นำเสนองาน เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และธนาคารขยะออกงานบ่อยไม่เคอะเขิน ด.ญ.กิตติภรณ์ (ฟาง) พรมชมพู ฟางเป็นเด็กความจำดีสู้งาน กำลังฝึกให้นำเสนองานรู้จักคนในหมู่บ้านเยอะ ด.ญ.นุสรา (นุส) ธุระกิจ นุส ในอดีตเรียนเก่งมากมีลักษณะการเป็นผู้นำช่วงหลังเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นเลยวอกแวกตลอดไปบ้าง แต่เป็นคนที่เข้าใจอะไรง่ายเข้าใจเร็วจดบันได้ดี ความจำดี ต้องหากิจกรรมให้ทำจะได้ไม่ต้องมีเวลาว่างมากจะได้ไม่ต้องออกนอกลู่นอกทาง กำลังฝึกให้นำเสนองาน ด.ช.ธนกร (อาร์ม) พรมเรือง หนุ่มน้อยคนเดียวในกลุ่ม อาร์มเป็นเด็กขี้อายนิสัยยังเป็นเด็กอยู่

มาก ๆ ความคิดอ่านยังเป็นแบบเด็กๆ ไม่ค่อยกล้าถาม แต่อาร์มมีความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ สามารถช่วยงานพิมพ์งานนำเสนอได้จึงมอบหมายหน้าที่ถ่ายภาพ บันทึกเสียงการสัมภาษณ์ และทำงานนำเสนอ ยังมีเด็กอีกหลายคนที่พอจะทำงานได้แต่ด้วยข้อกำหนดของทีมจังหวัดที่ให้ใช้เด็กไม่เกิน 5 คน ก็เลยใช้เด็กกลุ่มนี้

สร้างสัมพันธภาพระหว่างครู นักเรียนและชุมชนบ้านวังลึก

ในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน ครูต้องให้ความเป็นกันเองกับนักเรียนแต่ต้องรักษาระดับให้นักเรียนยังเคารพครูและเชื่อถือครู โดยยึดถือคติที่ว่า “ตัวอย่างที่ดี มีค่ายิ่งกว่าคำสอนใด” เราต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน มีความเป็นกัลญาณมิตรกับเพื่อนครูและนักเรียนมีเหตุมีผล ให้ใจเขาก่อน แล้วจะได้ใจเขากลับมา เวลากระตุ้นให้นักเรียนทำงานมักจะหยิบคำกล่าวของท่านมหาตมะ คานที ที่ว่า ***การกระทำของเธอ อาจจะไม่ใช่เรื่องที่ยิ่งใหญ่ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดนั้นอยู่ที่เธอได้ลงมือทำกระทำมันแล้วต่างหาก*** เพื่อกระตุ้นเตือนให้เด็กรับผิดชอบงานที่เรากำลังทำ ในโครงการยุววิจัยในครั้งนี้การสร้างสัมพันธภาพกับนักเรียนเรียนเป็นไปอย่างราบรื่นเพราะครูและนักเรียนต่างรู้นิสัยใจคอกันเป็นอย่างดีทำให้การทำงานครั้งนี้ราบรื่น การทำโครงการยุววิจัยไม่มีคะแนนมาล่อ ถึงแม้ว่าตัวครูที่ปรึกษาจะสอนในวิชาหลัก ทั้งวิทยาศาสตร์และสังคม จะคุยกับเด็กก่อนเลยว่าจะไม่มีคะแนนพิเศษอะไรให้แต่มันคือการฝึกประสบการณ์อย่างหนึ่งซึ่งจะสามารถนำไปใช้ได้ในอนาคต ตัวเด็กเองก็เข้าใจ เพราะกว่าจะได้คะแนนจากครูต้นค่อนข้างหินมาก ต้องให้ความยุติธรรมกับเพื่อน ๆ คนอื่นๆ ที่ไม่ได้ทำงานตรงนี้แต่จะมีค่าขนมค่าน้ำมันรถให้ และจะได้ไปเที่ยวในหมู่บ้านซึ่งเป็นการเรียนการสอนอีกรูปแบบหนึ่งเด็กๆก็เข้าใจ

สำหรับการสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนบ้านวังลึกนั้นเด็ก ๆเป็นคนในพื้นที่อยู่แล้วจึงไม่ค่อยมีปัญหาส่วนใหญ่เด็กจะรู้จักผู้ให้ข้อมูลแต่ผู้ให้ข้อมูลโดยเฉพาะคนแก่จะไม่ค่อยรู้จักเด็ก ๆ ต้องไล่เลียงว่าเป็นลูกเต้าเหล่าใครไล่ไปไล่มาก็ลูกหลานตนเองทั้งนั้นที่แตกแขนงออกไปแต่ไม่ค่อยได้พบปะปฏิสัมพันธ์กันอาจเป็นเพราะช่วงวัยที่ห่างกันหรือไม่มีตัวนำที่พาไปให้รู้จักกันโดยเฉพาะพ่อแม่ผู้ปกครองไม่ได้ใส่ใจหรือแนะนำว่าเป็นญาติพี่น้องกันเด็กรู้จักแต่ชื่อยายนั่น ตานี่ แต่บางครั้งไม่รู้ว่าเป็นญาติกันชุมชนบ้านวังลึกถ้านับไล่เลียงกันดี ๆ เผลอๆอาจจะเป็นญาติพี่น้องกันหมดเพราะแต่งงานวนเวียนกันอยู่ในหมู่บ้านจนบางครั้งนับญาติกันไม่ถูก ถ้าคนแก่รู้ว่าเป็นลูกคนนั้นหลานคนนี้การสอบถามการให้ข้อมูลก็จะทำได้ง่ายขึ้นความสัมพันธ์ทางเครือญาติจะทำให้งานง่ายขึ้น แต่สำหรับครูที่ปรึกษายุววิจัยไม่ใช่คนในพื้นที่เป็นงานยากมากที่จะเลือกใครมาเป็นผู้ให้ข้อมูลคนเฒ่าคนแก่ก็ไม่รู้จักใคร ผู้ปกครองนักเรียนก็รู้จักเฉพาะในชั้นที่ตนเองเป็นที่ปรึกษาที่

ซ้ำร้ายเป็นที่ปรึกษาอยู่ห้องเดียวตามกันตั้งแต่ประถมจนขึ้นมัธยม แต่ก็อาศัยนักเรียนในโครงการที่เป็นคนถิ่นรู้จักคนนั้นคนนี้ คนแก่คนนี้อายุมากที่สุดในหมู่บ้านเช่นยายเจิม เด็ก ๆ จะเรียกหง่อมเจิม อายุมากนะครูตั้ง เก้าสิบกว่า น่าจะรู้อะไรเยอะ การเข้าไปในชุมชนสำหรับครูถือว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่ชาวบ้านก็ไม่รู้จักครู ครูก็ไม่รู้จักชาวบ้านอาศัยเด็กๆ คอยแนะนำ ชาวบ้านให้ความเป็นกันเองกับเรา เราก็ให้ความเป็นกันเองกับชาวบ้าน เวลาออกไปสัมภาษณ์ก็มีของเล็ก ๆ น้อย ๆ ขนม นมเนยไปฝากเป็นการปลูกมิตรสัมพันธ์ที่ดี ชาวบ้านบางคนดีใจที่ครูมาเที่ยวหาที่บ้าน บางคนก็ฝากดูแลลูกหลานเมื่ออยู่ที่โรงเรียน

กำหนดภาระงานผู้รับผิดชอบ/ผู้เกี่ยวข้องและวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน

ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ วิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน นักเรียนเป็นผู้กำหนดตัวบุคคลที่จะไปเก็บข้อมูลเองเพราะนักเรียนอยู่ในพื้นที่รู้จักคนในหมู่บ้านมากกว่าครู ครูที่ปรึกษายุววิจัยจึงได้กำหนดมอบหมายหน้าที่ให้นักเรียนดังนี้

ด.ญ.สิริรัตน์ หล่องคำ เป็นผู้นำในการเก็บข้อมูลจาก นางรำพิน กลิ่นถือศีล นายสว่าง แย้มเย็น และ นางสาวภรณีธิชา เม่นแม่สลิด

ด.ญ.พิชญา ไชยมี เป็นผู้นำในการเก็บข้อมูลจาก นายชิง เอี่ยมสะอาด นายเรียน ใจวงศ์ก้อน และนางสาววีรนุช เข็มคง

ด.ญ.กิตติภรณ์ พรมชมพู เป็นผู้นำในการเก็บข้อมูลจาก นางสาลี่ โตพ่วง นายทวย มิ้มทอง และนางสมพร อิ่มสีนาค

ด.ญ.นุสรา ธุระกิจ เป็นผู้นำในการเก็บข้อมูลจาก นางเจิม น้อยผล นายบุญลือ ผลฟัก และนายประเสริฐ สระแก้ว

ด.ช.ธนกร พรมเรือง เป็นผู้นำในการเก็บข้อมูลจาก นายสิงห์ ทรัพย์เพชร นายสัญญา น้อยผล และนายพิษณุ ทั่งโต

การแบ่งหน้าที่แบบนี้เพื่อเป็นการสอดแทรกการทำงานเป็นกลุ่มให้นักเรียนรู้จักการเป็นผู้นำ และผู้ตาม การทำตามหน้าที่ของตน ถ้าไม่แบ่งงานให้เดี๋ยวรุมแย่งกันถามคำตอบที่ได้ก็จะมั่วเลอะเทอะเพราะบางทีแย่งกันถามมากเกินไปแต่เวลาไปเก็บข้อมูลต้องไปทั้งหมดทั้งครูและนักเรียน โดยเฉพาะครูต้องไปด้วยทุกครั้งเพื่อที่จะคอยเก็บตกข้อมูลหรือคำถามที่เด็กถามไม่ตรงประเด็นจะได้เข้าใจตรงกัน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ถ้าข้อมูลที่เก็บมาได้ตรงกันสัมภาษณ์คนให้สัมภาษณ์ตอบตรงกันถือว่าข้อมูลใช้ได้ นำข้อมูลที่ได้มาเขียนรายงาน

วิจัยปฏิบัติการยุววิจัย

เขียนร่างโครงการยุววิจัย

1. **ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำ**

สั้น กะทัดรัด ได้ใจความ สื่อความหมายถึงเรื่องที่จะทำ เช่น วิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

2. **ชื่อสมาชิก/ทีมวิจัยและระดับที่ศึกษา**

ระบุให้ชัดเจน นาย/นางสาว/เด็กชาย/เด็กหญิง ระดับชั้นที่ศึกษา

3. **ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้**

เกริ่นนำภูมิหลังของเรื่อง/ประเด็นที่อยากทำ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของประเด็นที่ทำว่ามีความสำคัญ สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนอย่างไร แล้วขณะนี้มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้างหรือไม่ ส่งผลต่อต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอย่างไร 1 ย่อหน้า ท้ายย่อหน้าควรเป็นการสรุปว่าทำไมจึงอยากทำ เช่น ....จากสภาพปัจจุบันของชุมชนดังที่กล่าวมา ทีมยุววิจัยจึงมีความสนใจที่จะค้นหาคำตอบจากชุมชนในประเด็นต่อไปนี้....

1. อยากรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. อยากรู้วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง
3. อยากรู้มีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง
4. อยากรู้มีการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร
5. อยากรู้ความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกับกับคลองแม่ลำพันในอดีตและในปัจจุบัน
6. อยากรู้อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

4. **คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้**

ความคาดหวังควรจะมีความสอดคล้องกับความสนใจที่เขียนบอกไว้ใน ทำไมจึงอยากทำเรื่องนี้

โครงการยุววิจัยคาดหวังว่าโรงเรียนน่าจะบอกสิ่งเหล่านี้กับ สกว.ได้

1. รู้และเข้าใจว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกที่ผูกพันกับคลองแม่ลำพัน จากอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง
2. รู้และเข้าใจความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกันของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันในอดีตและปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

3. รู้และเข้าใจว่าอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนมีกระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมได้อย่างไร จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

4. บอกเล่า เผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องวิถีชีวิตของคนในชุมชนวังลึกที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพันได้

5. **ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาปัจจุบัน เป็นอย่างไรบ้าง**

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบันของท้องถิ่นได้อย่างไรบ้าง เช่น .....

- ด้านสิ่งแวดล้อมมีหรือไม่ ถ้ามี มีอะไร อย่างไร
- ด้านเศรษฐกิจ การกินดีอยู่ดี
- ด้านความร่วมมือในการรักษาสมบัติของชุมชน

6. **มีแนวทาง/วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้อย่างไร**

เขียนเล่าวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นคำตอบของประเด็นที่สนใจควรจะต้อง

1. ย้อนกลับไปดูข้อ 3 ว่าทำไมจึงทำเรื่องนี้ มีความสนใจอยากรู้เรื่องอะไร มีกี่ข้อ การเขียนเล่าวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลก็ควรสอดคล้องกับเรื่องที่อยากรู้

2. ประเด็นที่สนใจ เช่นอยากรู้วิถีชีวิตของคนวังลึกจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง ก็ต้องเขียนมาให้ชัดเจนว่าจะต้องเก็บข้อมูลด้วยวิธีการอะไร (สัมภาษณ์/สอบถาม/สังเกต/มีส่วนร่วม/อื่น ๆ) กับใครบ้าง ที่ไหน การเขียนควรจะแยกเป็นประเด็นตามความสนใจของทีมวิจัย

- วิถีชีวิตของคนวังลึก จากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการ....สัมภาษณ์/สอบถาม/สังเกต/มีส่วนร่วม/อื่น ๆ .....จาก.....

การระบุแหล่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เขียนมาต้องระบุให้ชัดเจน เช่น **ผู้รู้** ผู้รู้ในที่นี้ เป็นผู้รู้ในเรื่องอะไร ควรระบุให้ชัดเจน เป็นชาวบ้านในชุมชนที่มีประสบการณ์ หรือมีส่วนร่วมในเรื่องที่เราสนใจ หรือเป็นนักวิชาการ นักพัฒนาชุมชนที่เข้าไปร่วมกิจกรรมกับชุมชน **ผู้นำชุมชน** ผู้นำชุมชนเป็นใคร เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อที่จะได้ให้ข้อเสนอแนะได้ว่าบุคคลที่เป็นแหล่งข้อมูลเหล่านี้เพียงพอหรือไม่ที่จะตอบโจทย์ที่เราสนใจ

7. **มีแนวทางการนำเสนอรายงานและเผยแพร่ผลงานอย่างไร**

มีรูปแบบ/สื่อ ที่จะนำเสนอรายงานหรือเผยแพร่ผลงานอย่างไรบ้าง

ตัวอย่างร่างโครงการ

1. **ชื่อหัวข้อเรื่องที่อยากทำ**

วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

2. **ชื่อสมาชิก / ทีมวิจัย และระดับชั้นที่ศึกษา**

1. เด็กหญิงนุสรา ธุรกิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เด็กหญิงพิชญา ไชยมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
3. เด็กหญิงสิริรัตน์ หล่องคำ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
4. เด็กหญิงกิตติภรณ์ พรมชมพู ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
5. เด็กชายธนกร พรมเรือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

3. **ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้**

บ้านวังลึกเป็นหมู่บ้านซึ่งอยู่ในตำบลวังลึก มีคลองแม่ลำพันไหลผ่านกลางหมู่บ้านโดย ในอดีตชาวบ้านวังลึกต่างใช้น้ำในคลองแม่ลำพันตั้งแต่ดื่ม อาบ ใช้ในครัวเรือน การเกษตร แต่จากสภาพปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ของน้ำจากคลองแม่ลำพันลดน้อยลง ขาดการดูแลรักษาจากชุมชนจากสภาพปัจจุบันของชุมชนดังที่ได้กล่าวมา ทีมนักวิจัยจึงมีความสนใจที่จะค้นหาคำตอบจากชุมชนในประเด็นต่อไปนี้

1. อยากรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. อยากรู้วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง
3. อยากรู้มีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง
4. อยากรู้มีการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร
5. อยากรู้ความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกับกับคลองแม่ลำพันในอดีตและในปัจจุบัน
6. อยากรู้อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

4. **คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการทำโครงการนี้**

1. รู้และเข้าใจว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกที่ผูกพันกับคลองแม่ลำพัน จากอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง
2. รู้และเข้าใจความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกันของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันในอดีตและปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
3. รู้และเข้าใจว่าอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของ

คนในชุมชน ชุมชนมีกระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมได้อย่างไร จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

4. บอกเล่า เผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องวิถีชีวิตของคนในชุมชนวังลึกที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพันได้

5. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับปัญหาในปัจจุบัน หรือเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โยงกับศักยภาพด้านต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบันของท้องถิ่น คือ

1. *ด้านสิ่งแวดล้อม* คลองแม่ลำพันขาดการดูแลรักษาจากชาวบ้านวังลึกละทิ้งลำคลองไปทำให้ลำคลองเริ่มรกเต็มไปด้วยวัชพืช เศษขยะจากบ้านเรือน ร้านค้าที่อยู่ใกล้บริเวณลำคลองที่มาติดบริเวณหน้าฝายเก็บกักน้ำ ทำให้น้ำเน่าเหม็นขาดผู้นำในการอนุรักษ์รักษาคลองแม่ลำพันทำให้เกิดวัชพืชและขยะปฏิกูลจากบ้านเรือนที่อยู่ใกล้เคียงส่งผลให้เกิดภาวะน้ำเสีย และขาดความสวยงามทางภูมิทัศน์

2. *ด้านเศรษฐกิจ*การประกอบอาชีพในปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพันเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากโดยในอดีตนั้นชาวบ้านวังลึกใช้คลองแม่ลำพันในด้านการเกษตรคือการทำนาปีเพียงอย่างเดียว และทุกบ้านใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคในฤดูแล้งคลองแม่ลำพันแห้งก็จะมาตักน้ำโดยขุดเป็นบ่อทรายตักน้ำจากบ่อทรายหาบขึ้นมาใส่ตุ่มเก็บไว้เพื่อใช้อุปโภคบริโภคและเตรียมพร้อมไว้เมื่อเกิดเพลิงไหม้จะใช้การได้ทันโดยบ้านเรือนในสมัยนั้นยังเป็นบ้านที่มุงด้วยหญ้าคาหน้าแล้งเกิดเป็นเชื้อเพลิงได้ง่ายโดยที่จะมีแหล่งตักน้ำใหญ่ ๆ อยู่ 4-5 แหล่งซึ่งเพียงพอกับประชากรที่มีอยู่ในขณะนั้นประมาณ 50 หลังคาเรือนโดยที่ชาวบ้านไม่มีการทะเลาะวิวาทเรื่องการแย่งน้ำคือช่วยกันขุดช่วยกันดูแลรักษาเป็นอย่างดีใครมาถึงบ่อก่อนก็ตักก่อนตามคิว การสร้างฝายเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งเพื่อการเกษตรโดยการทำนาปี และนาปรัง ทำให้น้ำไม่เพียงพอก่อให้เกิดการทะเลาะวาท ผิดใจกันเพราะการแย่งน้ำทำการเกษตรการช่วยเหลือเกื้อกูลกันขาดหายไป เงินเริ่มเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

3. *ด้านความร่วมมือในการรักษาสมบัติของชุมชน*สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุโขทัยคณะครูนักเรียนโรงเรียนบ้านวังลึกได้ทำโครงการภาคีรักษ์คลองแม่ลำพันร่วมกันเพื่อร่วมมือกันในการอนุรักษ์รักษาไว้ซึ่งคลองแม่ลำพันเข้าไปทำความสะอาดวัชพืช ปลูกต้นไม้บริเวณคันคลอง

4. *ด้านวัฒนธรรมประเพณี* ในช่วงสงกรานต์น้ำในคลองจะใสสะอาดมากชาวบ้านก็จะขนทรายที่มีลักษณะขาวละเอียดที่มีอยู่เป็นจำนวนมากบริเวณคลองแม่ลำพันขึ้นมาก่อเจดีย์ทรายกันที่วัดเล่นตรุษสงกรานต์โดยมีการละเล่นหลายอย่างเช่น นางสุ่ม นางไห ลูกช่วง ชัคเย่อ ตี

กลองปรบมือร้องเพลง โดยที่ไม่มีสุราของมึนเมาเข้ามาเกี่ยวข้องมากมายนักจะดื่มแต่เฉพาะคนมีอายุ วัยรุ่นจะไม่นิยมดื่มกินของมึนเมาเมื่อจะทำการก่อสร้างชาวบ้านก็จะมาตักเอาทรายที่มีอยู่ในลำคลองไปใช้ประโยชน์ ประเพณีการที่จะใช้น้ำในคลองเล่นสงกรานต์ก็ขาดหายไป ประเพณีขนทรายเข้าวัดก็ขาดหายไป การละเล่นที่ดีงามในอดีตก็เลือนรางจางหายไปเหลือเพียงแต่อาการเมามายของวัยรุ่นหนุ่มสาว การเต้นสตริงสมัยใหม่ซึ่งก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามสูญหายไป

6. มีแนวทาง / วิธีการจะไปสืบค้นเรื่องที่อยากรู้ / คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ฯลฯ อย่างไร

1. ซักถาม สัมภาษณ์ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เช่น
   - นายบวบ สุขอ้น อายุ 75 ปี หมู่ 1 ต.วังลึก
   - นายเส็ง รักอาจ อายุ 56 ปี หมู่ 1 ต. วังลึก
   - นายฉลวย บุญคล่ำ อายุ 54 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
   - นางเจิม น้อยผล อายุ 93 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
   - นายทองพันธ์ เอกรถ อายุ 65 ปี หมู่ 2 ต. วังลึก
   - นายสรวง อ่วมบุตร อายุ 77 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
   - นายบุญลือ ผลฟัก อายุ 52 ปี หมู่ 1 ต.วังลึก
   - นางบัว รถาพล อายุ 82 ปี หมู่ 2 ต.วังลึก
2. สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต.
3. ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพัน
4. สำรวจสภาพที่เป็นจริงของชุมชนบ้านวังลึกที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพัน
5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนบ้านวังลึก

7. มีแนวทางการนำเสนอรายงานและการเผยแพร่ผลงานอย่างไร

1. จัดนิทรรศการแสดงผลงานศึกษาค้นคว้า
2. เผยแพร่ทางเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. จัดทำเป็นเอกสารสำหรับการเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นของนักเรียน
4. บทความเชิงวิชาการ หรืองานเขียนประเภทอื่น เช่น เรื่องเล่า

8. ชื่อครูที่ปรึกษา

นายศักดิ์กฤษ จันทิมา ครู คศ.1 วัน/เดือน/ปีเกิด 1 เมษายน 2519

อายุราชการ 8 ปี ปัจจุบันสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 โรงเรียนบ้านวังลึก ตำบลวังลึก อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย รหัสไปรษณีย์ 64140

ประสบการณ์ในการทำงาน

เริ่มรับราชการที่โรงเรียนบ้านแม่สามแลบ ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2544 – 2547) ปัจจุบันรับการที่โรงเรียนบ้านวังลึก

ผลงาน

-รับผิดชอบงานสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรวม 21 ชั่วโมง / สัปดาห์ รับผิดชอบงานธุรการในชั้นเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ *2* งานพิเศษ รับผิดชอบงานกิจกรรมนักเรียน (ส่งเสริมประชาธิปไตย)

- ครูที่ปรึกษาโครงงานคุณธรรม “เยาวชนไทยทำดีถวายในหลวง” ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับมัธยมศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัยเขต 1 ประจำปี 2550

- ครูที่ปรึกษาโครงงานคุณธรรม “เยาวชนไทยทำดีถวายในหลวง” ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประถมศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัยเขต 1 ประจำปี 2551

- ครูที่ปรึกษาโครงงานคุณธรรมนำนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันทักษะทางวิชาการ ได้รับรางวัลชนะเลิศโครงงานคุณธรรม ระดับประถมศึกษา เนื่องในการแข่งขันทักษะทางวิชาการ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัยเขต 1 ปี 2551

- ครูที่ปรึกษาโครงงานคุณธรรมนำนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันโครงงานคุณธรรม ระดับประถมศึกษา เนื่องในการแข่งขันทักษะทางวิชาการ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ภาคเหนือ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับเหรียญทอง

- ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนเครือข่ายเชฟรอน พลังใจ พลังคน

Tel . 089-6343263

Email : sakkrit_j @ hotmail.com.

9. ผู้ประสานงานกลุ่ม

เด็กหญิงนุสรา ธุรกิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 วัน/เดือน/ปี เกิด 19 กรกฎาคม 2538 127/2 หมู่ 3 ตำบลวังลึก อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย Tel. 089 - 5340226

ลงชื่อทีมวิจัย

1. เด็กหญิงนุสรา ธุรกิจ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เด็กหญิงพิชญา ไชยมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
3. เด็กหญิงสิริรัตน์ หล่องคำ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
4. เด็กหญิงกิตติภรณ์ พรมชมพู ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
5. เด็กชายธนกร พรมเรือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ส่วนของครูที่ปรึกษา

ในการศึกษาวิจัย วิถีชีวิตขงชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพันในครั้งนี้ต้องการที่จะส่งเสริมให้ทีมวิจัย ศึกษาค้นคว้าวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตกับปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพัน และการใช้ประโยชน์จากคลองแม่รำพันในอดีตและปัจจุบันโดยการศึกษาหาความรู้จากผู้แก่ผู้เฒ่าในหมู่บ้านมาเล่าประสบการณ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักเรียนที่ทำวิจัย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและรู้จักรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนในอดีต

ลงชื่อ ศักดิ์กฤษ จันทิมา

(นายศักดิ์กฤษ จันทิมา)

ครูที่ปรึกษา

กระบวนการตั้งคำถาม

ในการตั้งคำถามจะต้องสอดคล้องกับประเด็นที่เราต้องการจะศึกษา สำหรับทีมยุววิจัยของโรงเรียนบ้านวังลึกต้องการที่จะศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพันซึ่งมีประเด็นเพื่อสนองความอยากรู้ของทีมยุววิจัยดังนี้

1. อยากรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. อยากรู้วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง
3. อยากรู้มีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง
5. อยากรู้มีการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร
6. อยากรู้ความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกับกับคลองแม่ลำพัน

ในอดีตและในปัจจุบัน

7. อยากรู้อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

เมื่อได้ประเด็นที่อยากรู้แล้วก็นำเอาประเด็นเหล่านั้นมาตั้งเป็นคำถามทำเป็นแบบสอบถามให้นักเรียนถือไปถามผู้ให้ข้อมูล

ตัวอย่าง
แบบสอบถามยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ
โครงการ วิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
โรงเรียนบ้านวังลึก อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย

.....

.....

1. วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

2. วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

3. มีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

4. มีการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร

   .....

   .....

   .....

   .....

5. ความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกับกับคลองแม่ลำพันในอดีตและในปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

6. อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

การเก็บข้อมูลโดยใช้คำถามดังกล่าวไม่ได้ข้อมูลที่เพียงพอกับโจทย์การวิจัยผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลไม่ได้ไม่เข้าใจคำถาม บางคนเจอคำถามข้อแรกเข้าไปลุกหนีเลยก็มี บางคนบอกว่าไม่รู้เรื่องเจอคำตอบแบบนี้เล่นเอาทีมยุววิจัยหงอยไปเลย บางครั้งเข้าไปทีมยุววิจัยถามว่ายายรู้เรื่องคลองแม่ลำพันบ้างหรือเปล่า แกคงเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาหรือต้นน้ำแม่ลำพันก็จะบอกปัดไปเลยว่าไม่รู้เรื่องโยนให้ไปถามคนโน้นคนนี้ ถ้าขืนเป็นแบบนี้งานนี้ต้องล่มแน่ ๆ ที่สำคัญคือทีมยุววิจัยบันทึกคำให้สัมภาษณ์ไม่ได้ คำสัมภาษณ์เป็นคำตอบสั้น ๆ เพราะเด็กไม่เคยมีประสบการณ์บันทึกการให้สัมภาษณ์มาก่อนจะให้ บางคนเขียนแล้วอ่านไม่ออกตัวหนังสือไม่เป็นตัว เขาเขียนเองเข้าใจเอง ครูอ่านแล้วไม่เข้าใจนำมาเขียนไม่ได้ ผู้ให้สัมภาษณ์มานั่งบอกจดก็ไม่ได้เพราะเค้าก็เล่าไปเรื่อย ๆ ต้องหาวิธีกันใหม่ นักเรียนก็เลยเสนอให้ใช้โทรศัพท์ที่บันทึกสียงได้มาบันทึกเสียงให้สัมภาษณ์ ก็ได้ข้อมูลมาบ้างแต่ปัญหาก็คือหน่วยความจำของโทรศัพท์มีน้อยใช้ได้ไม่นานก็เต็มข้อมูลที่ได้ยังไม่เพียงพอ

เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2552 ทีมจังหวัดจัดให้มีการประชุมพัฒนาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ จังหวัดสุโขทัย ณ ห้องประชุมโรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ในการประชุมครั้งนี้

ได้มีหัวข้อที่น่าสนใจคือกระบวนการตั้งคำถามเพื่อการวิจัยท้องถิ่น หลายโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้นำนักเรียนยุววิจัยเข้ามาร่วมประชุมรับความรู้ด้วย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ทีมจากโรงเรียนบ้านวังลึกไม่ได้นำเด็กมาประชุมในครั้งนี้เพราะเป็นช่วงเวลาปิดภาคเรียนนักเรียนไปหาผู้ปกครองซึ่งอยู่ต่างจังหวัดกันหมดมีครูที่ปรึกษาเข้าร่วมประชุมคนเดียว ซึ่งได้ประเด็นที่น่าสนใจคือ

1. กรอบคำถามโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

- ชุมชนมี หรือเกิดการเปลี่ยนแปลง อะไร เมื่อไร อย่างไรบ้าง
- มีอะไรเป็นสาเหตุ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนท้องถิ่น

2. โจทย์วิจัยเป็นอย่างไร

เป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นของตนเองจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่นเครือญาติ บุคคลสำคัญ วิถีชีวิตของชุมชน เศรษฐกิจชุมชน สมบัติสาธารณะ ประเพณี พิธีกรรม ชาติพันธุ์ โบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น.....***รื้อฟื้นความทรงจำร่วมกันของคนในชุมชน จากอดีตสู่ปัจจุบันสะท้อนภาพการปรับตัวสู่อนาคต***.....ต้องศึกษาหรือต้องถามหลายช่วงอายุคน เช่น ช่วงอายุ 20 – 35 ปี , 36 – 50 ปี , 51 – 65 ปี , 66 ปีขึ้นไป การแบ่งช่วงอายุขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเรื่องที่จะศึกษาในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ / อัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง

3. การตั้งคำถามเพื่อตอบโจทย์วิจัย

- จะถามอะไร ต้องมีกรอบ/ ขอบเขตในการถาม
- จะถามอย่างไร จึงจะตอบโจทย์วิจัยที่สนใจอยากรู้ได้

....จะถามอะไร ต้องมีกรอบ/ขอบเขตในการถาม แล้วจะทำอย่างไร.... เช่น

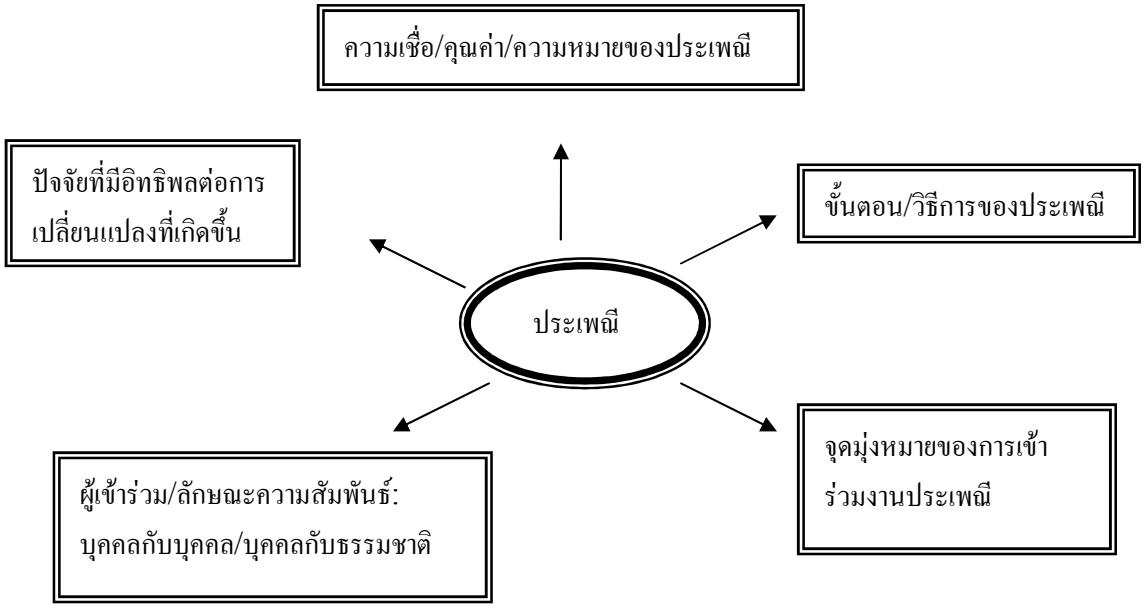

ที่มา : Power Point ของ ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์

....จะถามอย่างไร จึงจะตอบโจทย์วิจัยที่อยากรู้ได้....

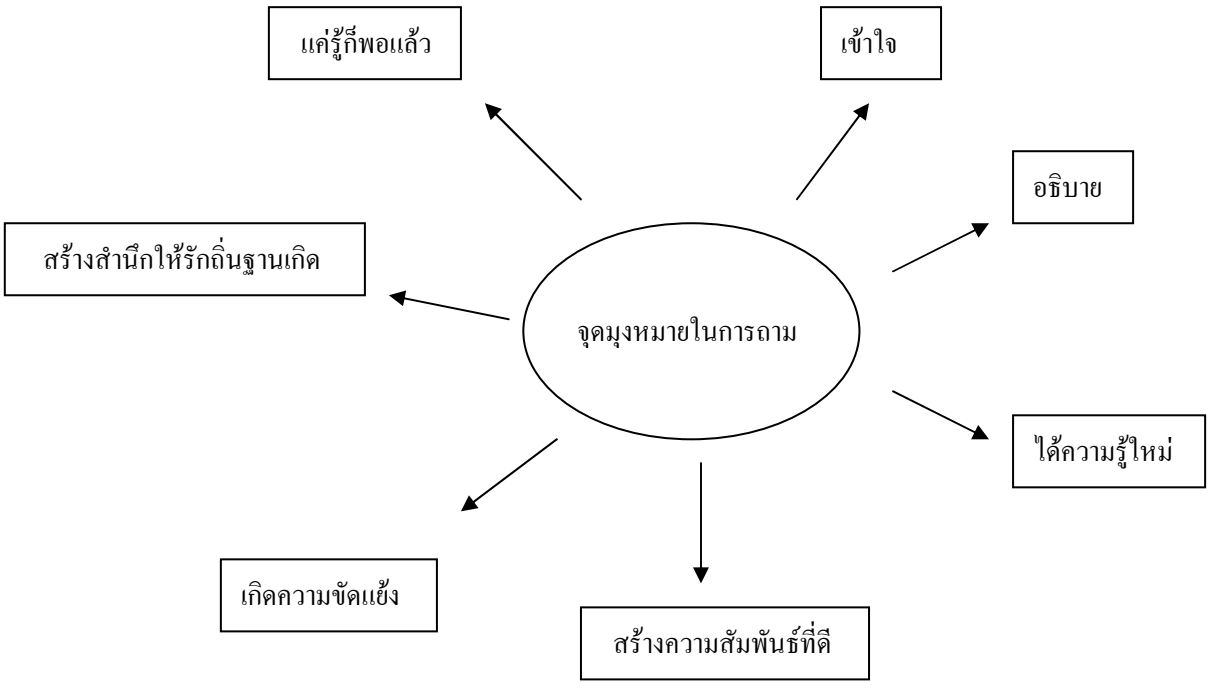

ที่มา : Power Point ของ ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์

ตัวอย่างคำถามโครงการยุวิจัย

วิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

ชื่อโครงการ	**คำถามวิจัย** (ทำไมถึงอยากทำเรื่องนี้)	**ผลที่คาดว่าจะได้รับ** (คาดหวังว่าจะได้อะไร)
วิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน	**<u>คำถามหลัก</u>** วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกที่ใช้ประโยชน์จากสายน้ำแม่ลำพันธ์ในอดีตเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร มีปัจจัยอะไรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น **คำถามย่อย** -อยากรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับคลองแม่ลำพันจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร -อยากรู้วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง - อยากรู้มีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง - อยากรู้มีการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร - อยากรู้ความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกับกับคลองแม่ลำพันในอดีตและในปัจจุบัน - อยากรู้อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	- ได้รู้ว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกที่ผูกพันกับคลองแม่ลำพันจากอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง - ได้รู้และเข้าใจความสัมพันธ์ของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกันของชาวบ้านวังลึก กับคลองแม่ลำพันในอดีตและปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร - ได้รู้และเข้าใจว่าอะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนมีกระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมได้อย่างไรจากอดีตจนถึงปัจจุบัน - ได้บอกเล่า เผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องวิถีชีวิตของคนในชุมชนวังลึกที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพัน

หลังจากการประชุมครั้งนั้นก็ได้มาปรึกษากับนักเรียนว่าจะไปเก็บข้อมูลใหม่ได้อย่างไร เพราะว่าข้อมูลที่มีอยู่เดิมนั้นใช้ไม่ได้ไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาการวิจัยใหม่ได้ นักเรียนเสนอว่าต้องเข้าไปเก็บข้อมูลใหม่และต้องหาอุปกรณ์ไปช่วยในการบันทึกข้อมูลคือ เครื่อง MP3 เพราะสามารถบันทึกข้อมูลได้หลายชั่วโมง เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็มาเปิดกับลำโพงและช่วยกันแกะคำให้สัมภาษณ์อย่างละเอียดอีกครั้ง และที่สำคัญครูต้องเข้าไปกับนักเรียนด้วยเพราะบางทีนักเรียนถามไม่ค่อยตรงประเด็นต้องให้ครูช่วยประครองคำถามให้ตรงประเด็นและเมื่อครูได้ไปรับรู้ข้อมูลพร้อมกับนักเรียนจะได้นำมาเขียนได้ถูกต้องชัดเจนส่วนไหนที่นักเรียนเก็บข้อมูลไม่หมดครูจะได้เก็บตกข้อมูลได้ สาเหตุที่ครูต้องนำข้อมูลที่ได้มาเขียนเองเพราะในขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนยังขาดประสบการณ์เป็นอย่างมากโรงเรียนขยายโอกาสเป็นโรงเรียนเก็บตกนักเรียนที่ไม่ได้ไปต่อโรงเรียนที่ดีในระดับอำเภอหรือจังหวัดความเชี่ยวชาญของนักเรียนของครูจึงแตกต่างกันมาก ประกอบกับภาระงาน กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนที่นักเรียนต้องรับผิดชอบมีมากครูจึงรับภาระหน้าที่นี้เอง

ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลนั้นแสดงความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงตนว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเป็นลูกหลานของชุมชนคำถามที่ใช้ต้องถามให้เข้าใจง่ายที่สุดเพราะด้วยวุฒิภาวะของผู้ถูกสัมภาษณ์แตกต่างกันบางคนเข้าใจได้ง่าย บางคนเข้าใจได้ยากโดยเฉพาะผู้สูงอายุจะเข้าใจคำถามที่เป็นทางการยากต้องใช้วิธีตะล่อมถามจากเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับคลองแม่ลำพันและค่อยโยงไปถึงอดีต คนแก่จะชอบเล่าถึงเรื่องราวในอดีตให้ฟังเป็นอย่างมากบางที่ก็เล่าเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับโจทย์วิจัยเราก็ต้องรับฟังไม่ขัด แต่ต้องดึงมาเข้าสู่เรื่องของเราให้ได้บางทีไปฟังคนแก่เล่าเป็นครึ่งค่อนวันยังตอบปัญหาการวิจัยไม่ครบต้องกลับมาเก็บข้อมูลใหม่อีกหลายรอบ การเก็บข้อมูลการวิจัยไม่ใช่เก็บครั้งเดียวจะจบเลยบางคนต้องเก็บถึง สี่ห้าครั้ง ยกตัวอย่างยายเจิมเก็บข้อมูลตั้งหลายครั้งเพราะเป็นผู้อาวุโสสูงสุดในหมู่บ้านมีข้อมูลในอดีตเยอะ เก็บจนครั้งหลัง ๆ ป่วยจำอะไรไม่ได้ก็เป็นที่น่าเสียดายที่ข้อมูลดี ๆหายไปกับความทรงจำของแก การที่ออกไปเก็บข้อมูลบ่อย ๆ สัมภาษณ์บ่อย ๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ถ้าผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลตรงกันหลาย ๆ คนถือว่าใช้ได้ นักเรียนจะเกิดความรู้ความชำนาญขึ้นเองอะไรที่ฝึกบ่อย ๆ ประสบพบเจอบ่อย จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ขึ้นเอง ถามเด็ก ๆ ว่ารู้ได้อย่างไรว่าข้อมูลตรงไหนใช้ได้หรือไม่ได้อย่างไร เด็กตอบไม่ได้ว่ารู้ตอนไหนแต่จากการที่มีข้อมูลตรงกัน ไปถามใครสัมภาษณ์ใครก็ได้ข้อมูลตรงกันก็ถือว่าใช้ได้ และจากที่ทีมจังหวัดคอยชี้แนะบ่อย ๆ เข้ามาให้กำลังใจบ่อย ๆ ก็จะเกิดองค์ความรู้ขึ้นเอง สำหรับคำถามที่จะโน้มน้าวผู้ให้ข้อมูลให้ตอบให้ตรงประเด็นต้องอยู่ที่การฝึกบ่อย ๆ ออกเก็บข้อมูลบ่อย ๆ ก็จะเกิดประสบการณ์ขึ้นเอง

การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชนบ้านวังลึก

การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชนบ้านวังลึกใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้ MP3 ช่วยในการบันทึกเสียงแล้วนำมาถอดข้อความที่สัมภาษณ์มา บันทึกภาพผู้ให้สัมภาษณ์และสถานที่ประกอบ การสัมภาษณ์ไม่ได้จัดเป็นเวทีชาวบ้านเพราะด้วยประสบการณ์ของทีมยุววิจัยที่มีน้อยและระยะที่จำกัด แต่เป็นการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัว โดยการถามเพียงเรื่องเดียวอาจได้เรื่องอื่น ๆ ตามมาเพราะไม่มีคนอื่นร่วมแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งผู้ให้ข้อมูลสามารถพูดได้เรื่อย ๆ นี่อาจจะเป็นข้อเสียที่ไม่ได้จัดเวทีชาวบ้านจึงอาจได้ข้อมูลไม่ครบถ้วนตามความเป็นจริงเพราะไม่มีการโต้แย้งหรือได้ข้อมูลที่เป็นจริงที่สุดอาจมีบางส่วนที่ยังขาดหายไป การออกไปสัมภาษณ์ต้องออกกันหลายครั้งเพราะบางที่ข้อมูลที่ได้ยังไม่ตรงประเด็น หรือไม่ตรงกับทีมจังหวัดต้องการ มีการตกหล่นของข้อมูล ต้องเก็บซ้ำบ่อยมาก แต่ทีมยุววิจัยไม่มีท้อกลับเห็นเป็นเรื่องสนุกที่ได้ออกไปนอกโรงเรียนบางครั้งก็มีเพื่อน ๆ ของทีมยุววิจัยออกไปด้วยเพราะเห็นว่าได้ไปฟังเรื่องราวในอดีตของหมู่บ้านที่ไม่เคยได้ยินมาก่อนเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเอง

การสัมภาษณ์จะแบ่งช่วงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่ 1 ช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป
- กลุ่มที่ 2 ช่วงอายุ 50 - 69 ปี
- กลุ่มที่ 3 ช่วงอายุ 35 -49 ปี
- กลุ่มที่ 4 ช่วงอายุ 20 – 34 ปี

การแบ่งกลุ่มช่วงอายุเพื่อง่ายต่อการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเพราะแต่ละช่วงอายุมีความทรงจำร่วมในอดีตที่แตกต่างกันจึงเห็นความแตกต่างได้ชัดเจน และง่ายต่อการแบ่งยุค

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 1 ช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.นุสรา ธุรกิจ ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**
ผู้ให้สัมภาษณ์ นางเจิม น้อยผล **อาชีพ** - **อายุ** 93 **ปี**
ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
สัมภาษณ์วันที่ 16 **เดือน** กรกฎาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 13.30 **น.**

ยายเมื่อก่อนคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร ตอนนั้นนะบริเวณคลองจะเต็มไปด้วยป่าไผ่คลุมหนาทึบโดยเฉพาะบริเวณที่สร้างสะพานในปัจจุบันจะมีก่อไผ่ขนาดใหญ่มากและน้ำบริเวณนี้ในหน้าแล้งน้ำจะไม่แห้งวัวควายสามารถดื่มกินได้อย่างสบาย ชาวบ้านจึงเรียกว่าวังลึก เวลาเดือนสี่เดือนห้าคนที่นำช้างมาลากไม้แถวบ้านตลิ่งชัน วังหาดนำช้างมาผูกไว้ในบริเวณนี้เวลาน้ำทางโน้นไม่มี หน้าน้ำน้ำในคลองเต็มไปด้วยปลาใครอยากกินก็ไปยกยอ ทอดแหกินกัน ไม่มีการซื้อขายบ้างหรือ ไม่มีหรอกใครๆก็หากินเองทั้งนั้นเงินไม่ค่อยจะมีด้วยใครอยากกินก็หากินเอง เวลาเอาไปก็เอาไปไม่มากหรอกเอาแค่พอกิน ส่วนมากเป็นปลาอะไร พวกปลาพื้นบ้านของเรานี่แหละพวกปลาช่อน ปลากด ปลาแน่ะมีเยอะจริง ๆ หนูเห็นยายนุ่งโจงกระเบน สมัยก่อนเขานุ่งโจงกระเบนกันหรือ นุ่งเกือบทุกคนนั่นแหละคนที่ไม่ใส่ก็จะมีผ้าถุงกระโปรงกางเกงอย่างสมัยนี้ไม่มีหรอกเคี้ยวหมากด้วยนะ แข่งกับพวกลาว (น่าจะเป็นคนเถินที่อพยพมาอยู่) ที่สูบบุหรี่ขี้โย อมเมี่ยง ตอนนี้เหลือยายนุ่งอยู่คนเดียวเพราะคนรุ่น ๆ ยายไม่มีแล้ว จะเหลือแต่ยายจันทร์ เอกรถ ที่ยังอยู่แต่จำอะไรไม่ค่อยได้แล้ว เวลายายจะใช้น้ำกินน้ำใช้ยายใช้น้ำที่ไหน น้ำในคลองนี่แหละ คลองนี้น้ำมาไวไปไวมีทรายซึ่งถูกพัดมาทับถมเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านก็จะพากันไปขุดน้ำบ่อทรายนำน้ำมาใช้ในการดื่มกิน บ่อใหญ่มั๊ย ไม่ใหญ่เท่าไหร่หรอก วา กว่า ๆ เวลาขุดมีใครขุดบ้าง หรือขุดเอง มีบ้านใกล้ ๆ กันนั่นแหละส่วนมากจะเป็นญาติ ๆ กันช่วยกันค้วย แล้วนำไม้ไผ่มาล้อมไว้ ไม่ให้วัว ควายเข้า เวลาตักเขาไม่แย่งกันหรือ เขาไม่แย่งกันหรอกใครมาก่อนก็ตักก่อนตามคิว เวลาตักต้องค่อย ๆ เดี๋ยวน้ำขุ่น สมัยนี้มีการจีบกันทางโทรศัพท์ รุ่นยายเจอกันที่ไหน ในคลองนี่แหละตอนตักน้ำหนุ่ม ๆ ก็จะคอยแอบมาเจอมาช่วยตักน้ำ บางทียายต้องหรอกแม่ว่าคนเยอะต้องรอนานน้ำออกช้า แต่ที่จริงนั่งคุยกัน ไม่ได้นั่งใกล้กันเหมือนสมัยนี้นะ นั่งโน้นตั้งไกล น้ำนี่ต้องมีตลอดปีสินะ ไม่หรอกหน้าแล้งเดือนสี่เดือนห้า บางครั้งต้องไปตักถึงบ้านวังหิน หรือท่าสไบ ก็มี ต้องเดินไปตักรองเท้าก็ไม่มีใส่หรือคนที่มีเกวียนก็นำควายเทียมเกวียนไป ทำไมต้องใช้ควาย ก็ไม่ค่อยมีคนเขาเลี้ยงวัว ตั้งหลายกิโลยายไม่เหนื่อยหรือ เหนื่อยสิแต่มันจำเป็นถ้าไม่ตักก็ไม่มีใช้น้ำต้องเต็มตุ่มตุ่มก็จะเป็นตุ่มดินเผาทุ่งหลวง มาจากคีรีมาศ เขาเอาใส่เกวียนมาแลกข้าวบ้าง เอามาขายบ้าง

นาน ๆ จะมาที ถ้าแลกข้าวก็ข้าวเปลือกเต็มตุ่มที่จะแลก ถ้าขายก็ลูกละ 20 – 30 บาท แล้วก็จะมีโอ่งปูนปั้น ของยายพ่วง เขาจะมาปั้นตรงหน้าวัดฝั่งที่บ้านตารัง ตอนนี้ นะ ขายลูกละ 30 บาท แต่ละบ้านมีตุ่มเยอะไหม มีบ้านละไม่กี่ลูก มีไว้อาบ มีไว้กิน และก็มีไว้ใช้ อย่างละลูกสองลูก แต่น้ำต้องเต็มตุ่มทุกลูกตลอด โดยเฉพาะหน้าแล้งกลัวไฟไหม้เพราะบริเวณรอบๆคลองเต็มไปด้วยป่าไผ่ บ้านก็มุงหญ้าคาถ้าไฟมาก็หมดกุนพอดี ต้องเตรียมน้ำไว้ตลอด แล้วอีกอย่างกลัวไม่มีน้ำด้วยบางที่เวลาบ่ายสามบ่ายสี่ก็ต้องไปตักน้ำกันแล้ว หรือบางที่คนเยอะน้ำออกช้าก็ต้องตักกันตอนกลางคืน เวลาไปยายไปคนเดียวหรือ ไปคนเดียวไม่ได้หรอกเสือมันมียายกลัว ต้องไปกันหลายๆ คนบ้านใกล้ๆ กันนั่นแหละ เวลาตักยายเอาอะไรไปตัก ใช้กะลามะพร้าวหรือไม่ก็ขันน้ำเก่านี่แหละตักใส่คุสังกะสีแล้วหาบ ไม่มีพลาสติกหรือ ไม่มีสมัยนั้นยังไม่มีเงินทองก็หายากใครมีเงินร้อยก็ถือว่ารวยแล้ว เขาตักมาไว้กันทำไม เอาไว้ใช้แล้วก็เอาไว้กันไฟไหม้ด้วยเพราะบ้านมุงหญ้าคาพื้นบ้านฝาบ้านก็ทำมาจากไม้ไผ่ เวลาหน้าแล้งไฟมาจะได้มีน้ำดับได้ทัน นอกจากใช้ดื่มกินแล้วยายใช้น้ำจากคลองทำอะไรอีก ใช้ซักผ้า ใช้อาบ แล้วเอามารดผักหรือต้นไม้มั๊ย ไม่หรอกไม่ค่อยมีใครเขาปลูกกันส่วนมากหากินตามป่าพวกหน่อไม้พืชผักที่ขึ้นเอง เขาทำนากันมั๊ย ทำกันบ้างทำพอกิน ใช้น้ำในคลองมั๊ย ไม่ใช้ใช้น้ำฝนรอฝนตกตอนนี้ยายใช้น้ำในคลองทำอะไรบ้าง ลูกชายยายผอ.จอย น้อยผล เขาเคยขุดบ่อในคลองแล้วเอาท่อซีเมนต์ไปไว้แล้วต่อไดน้ำดูดขึ้นมาใช้รดผักรดต้นไม้บ้างเพราะบ้านยายติดคลองเลยสะดวกหน่อย ตอนนี้ยังมีอยู่ไหม น้ำมันพัดพังไปแล้ว แล้วในแต่ละบ้านมีการขุดบ่อน้ำไว้ใช้บ้างไหม หรือมีการทำสระลูกเล็กๆ ไว้เก็บน้ำให้วัวควายกินบ้างหรือเปล่า สมัยยายไม่มีเครื่องมืออุปกรณ์ก็หายากไม่ วัวควายก็กินในคลอง ถ้าหน้าแล้งก็ใช้คุตักน้ำในวังน้ำที่ยังพอมีเหลืออยู่บ้างให้กิน สมัยนี้มีบ่อบาลดาลบ้านใครบ้านมัน หรือไม่ก็ใช้ประปาหมู่บ้าน ซึ่งมีเมื่อหลวงตาพัวเป็นเจ้าอาวาสวัดวังลึกยายคิดว่าอะไรทำให้คลองเปลี่ยนแปลง ยายว่าตอนเขาลอกคลองนั่นแหละทำให้ทรายหายไปหมดแล้วน้ำก็มีกลิ่นเหม็นโคลนไม่ค่อยมีใครเขากินกันเลยพากันไปขุดบ่อเจาะบ่อบาดานกันในที่ของตนแล้วก็เลยใช้น้ำบ่อน้ำบาดานกัน ยายจำได้มั๊ยว่าเขาลอกคลองกันปีไหน จำไม่ได้หรอก น่าจะตอนที่กำนันโตกเป็นกำนัน ยายรักคลองแม่ลำพันมั๊ย รักสิ ยายไม่เคยทิ้งขยะทิ้งอะไรลงไปในคลองเลยเศษหญ้าเศษอะไรยายก็เผาในที่ของยายไม่เคยทิ้งลงในคลองไม่เหมือนพวกแม่ค้าที่อยู่แถวหน้าคลองทิ้งอยู่เรื่อย ยายคิดว่าเมื่อก่อนกับตอนนี้อย่างไหนดีกว่ากัน เกี่ยวกับอะไร การใช้คลอง มันดีคนละอย่าง เมื่อก่อนได้เจอกันบ่อยขึ้นตอนไปตักน้ำหรือตอนค้วยบ่อ แต่มันก็เหนื่อย ตอนนี้ไม่ค่อยได้เจอกันน้ำบ่อน้ำได คนมันเยอะขึ้น มีใช้บ้านใครบ้านมันสะดวกดี ยายแล้วเมื่อก่อนเขาเล่นสงกรานต์ลอยกระทงกันที่ไหน สงกรานต์ก็จะเล่นกันที่วัดเขาจะขนทรายขึ้นมาก่อเจดีย์ทราย เล่นนางสุ่ม ชักเย่อ ลิงลม เขาก็

จะเล่นในคลองหน้าวัดกันเพราะหน้าแล้งมีแต่ทราย เขามีการดื่มกินกันเหมือนสมัยนี้มั๊ย ไม่ค่อยมีเด็ก ๆ วัยรุ่นไม่มีเลยมีแต่พวกแก่ ๆ กินกันเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วลอยกระทงล่ะ ก็ลอยกันหน้าวัดนี่แหละ น้ำในคลอง มีการใช้เพื่อการเกษตรทำนาทำไร่หรือไม่ สมัยยายไม่มีใครใช้น้ำในคลองทำนากันหรอกรอน้ำฝนอย่างเดียวจะปลูกฝ้ายปลูกถั่ว ก็รอน้ำฝนอย่างเดียว น้ำในคลองมาไวแห้งไว ไม่มีเครื่องสูบน้ำหรือเครื่องมืออะไรหรอก ตลิ่งก็สูงด้วยตักน้ำไม่ไหว ก็ต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว ถ้าปีไหมไม่มีฝน ปลูกข้าวไม่ได้ ไม่มีข้าวกิน ก็หาขุดกลอยกินกัน หรือไม่ก็เก็บดอกไผ่มานึ่งแล้วตำกิน สรุปแล้วยายใช้น้ำในคลองทำอะไรบ้าง สมัยยายก็ใช้กิน ใช้อาบ บางทีไปตักน้ำรอนานก็เลยอาบในคลองนี่เลยจะได้ไม่ต้องเปลืองแรงตักไปใส่ตุ่มอาบอีกหลายเที่ยวก็อาบไปเลย ใช้ซักผ้าให้วัวควายกิน

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 1 ช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.พิชญา ไชยมี ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**
ผู้ให้สัมภาษณ์ นายชิง เอี่ยมสะอาด **อาชีพ** - **อายุ** 83 **ปี**
ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
สัมภาษณ์วันที่ 17 **เดือน** กรกฎาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 14.30 **น.**

ตามาอยู่ที่วังลึกนี่นานหรือยัง ตาเกิดที่วังลึกนี่แหละแต่ว่าพ่อแม่เป็นคนบ้านด่านลานหอย ไม่ใช่คนวังลึกเขาอพยพมาสาเหตุที่ชื่อบ้านวังลึกเพราะน้ำมันลึกตรงหน้าวัดวังลึก ตรงที่เป็นสะพานตอนนี้นั่นแหละ เดือนสามเดือนสี่น้ำที่นี่ไม่แห้งหรอกน้ำเขียวอาบได้เลยน้ำลึกเป็นวังลึกจริง ๆแล้วแถบนั้นมีกอไผ่ใหญ่ก่อเท่าบ้านเท่าเมืองลำใหญ่มากคลุมทับหมดเลยสมัยที่มีคนน้อยนะ เดิมคนวังลึกอยู่ที่นี่เลยหรือเปล่า ไม่หรอกเป็นคนเหนือคนอำเภอเถินอพยพมาอยู่ก่อนแล้วคนจากบ้านด่านอพยพเข้ามา แกล้งปล่อยให้วัวควายไปกินของของเขาคนเหนือนี่ไม่ชอบเลยอพยพไปอยู่ที่บ้านตลิ่งชัน แล้ววัดวังลึกเมื่อก่อนเขาเรียกว่าวัดทรายมูลเขาเป็นคนเหนือเป็นคนเมืองมาสร้าง เขาเอาชื่อวัดมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านมั๊ย เขาไม่ได้เอาชื่อวัดทรายมูลมาเป็นชื่อหมู่บ้านเขาก็เรียกบ้านวังลึกเขาเอาชื่อวังเป็นใหญ่ เดิมหมู่บ้านวังลึกขึ้นอยู่กับตำบลตลิ่งชันกำนันบ้านเรานี้ไม่มีกำนันอยู่ที่บ้านตลิ่งชัน ชื่อกำนันแก้ว หนานอุ่น แล้วคนบ้านด่านที่อพยพมาอยู่คนแรก ๆ ตาพอจำได้ไหมตอนตาเป็นเด็กก็เห็นคนแก่ ๆ ชื่อนายผาด มิ้มทอง เป็นคนเก่าแก่ อย่างแม่ของตานี่เด็กกว่าเขาเยอะ เมื่อก่อนนามสกุลแม่ของตานี่ อ่วมบุตร นามสกุลพ่อตานี่ เอี่ยมสะอาด แล้วก็ตาของตานี่นามสกุลอ่วมบุตร ก็ได้กับยายอ้น อ่วมบุตร นี่ก็มาอยู่รุ่นแรก ๆ เลย นี่ก็แสดงว่าคนนามสกุลอ่วมบุตร เอี่ยมสะอาด มิ้มทอง ก็เป็นคนดั้งเดิมของวังลึกที่อพยพมาจากบ้านด่าน ใช่จะว่าไปตาของตานี่ก็มาอยู่ก่อนตาผาด มิ้มทอง แล้วเขาอพยพมาจากลานหอยทำไม คนลานหอยเขาเยอะที่ทำกินไม่ค่อยมีดินก็ไม่ค่อยดีดินเป็นดินทรายที่วังลึกเป็นดินป่าดินดงดินมันดีปลูกอะไรก็งาม จะว่าไปตรงที่โรงเรียนวังลึกตอนนี้เนี่ยไม้เต็ง ไม้รังจะขึ้นแน่นมากแทบจะขี่กันเลย ตาแล้วสมัยก่อนคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไรบ้าง สมัยก่อนเขาเรียกคลองแม่พันลำเพราะเวลาหน้าน้ำน้ำไหลเชี่ยวเป็นลูกคลื่นปั่นเป็นคลื่นเลยเขาเรียกแม่พันลำต้นคลองอยู่ที่ห้วยโด่เหนือบ้านวังหาด น้ำลึกมั๊ย ที่ลึกจะอยู่ที่บ้านวังลึกและบ้านวังหิน ที่วังหินมีหินก้อนใหญ่อยู่ข้างตลิ่งคลองน้ำตรงนี้ลึกเหมือนบ้านวังลึกเหมือนกันมีนา เมษาไม่มีแห้งวัวควายกินได้สบาย วังลึกก็เหมือนกันมันลึกจริง ๆ แล้วตาใช้น้ำในคลองทำอะไรบ้าง ใช้ค้วยกินหน้าแล้งค้วยลึกถึงกับไม่เห็นคนต้องตีตะพักให้เราลงได้ไปรอกันทั้งคืนถึงกับต้องมาตักน้ำกินถึงบ้านวังหิน แล้วเดือนไหนต้องมาตักน้ำถึงวังหินก็ตาบอกว่า

น้ำหน้าวัดไม่เคยแห้ง มันไม่แห้งจริงที่นี้ช่วงต่อมา ๆ อดน้ำซักตื้นเขินก็ต้องเอากระบอกไม้ไผ่ทะลวงข้อออกยาวซักครึ่งวาเอาน้ำใส่เอาล้อเกวียนเอาวัวควายลากมาจากวังหิน แม่ตาที่อยู่บ้านเหนือแถวบ้านผู้ใหญ่สวิช เพ็งพี ตอนนี้น่ะตื่นแต่เช้ามืดมาตักน้ำตรงวังหินหาบกลับไปวังลึกมาเช้าหนึ่งก็ได้หาบเดียวถ้ามาคนเดียว ก็ใช้กระถังหาบ ทำไมน้ำมันตื้น ทรายมันทับถมทำให้มันตื้นมันไม่เป็นวังเหมือนเมื่อก่อนเลยทรายมันมาเยอะ อย่างวังหินตอนนี้ก็ตื้นแล้วมีวังก็มีน้อย วังลึกตอนนี้ไม่มีวังเลย สมัยก่อนตรงวัดนี่น้ำเขียวเลย นี่ตอนตาเป็นเด็กนะ แต่พอโตขึ้นมันก็ตื้นเขินไป นอกจากใช้น้ำในคลองดื่มกินแล้ว ตายังใช้ทำอะไรอีกบ้าง ใช้อาบถ้าน้ำในคลองเยอะก็อาบในคลอง หน้าแล้งน้ำน้อยตักมาอาบที่บ้าน หรือไม่ก็ถ้าวังไหนน้ำมีพอน้ำก็อาบที่วังน้ำนั้น อาบที่บ้านก็อาบข้างล่างนะไม่มีห้องน้ำบนบ้านเหมือนสมัยนี้ หาไม้มากั้นพอบังตาคนบางบ้านก็จะมีพืชผักสวนครัว พวกตะไคร้ ข่า กระเพรา หรือพลูปลูกไว้ใกล้ๆที่อาบน้ำ พืชผักจะได้น้ำไปด้วยเวลาเราอาบน้ำมีโอ่งหนึ่งใบ ไม่ได้แก้ผ้าอาบ นุ่งผ้าขาวม้า ผู้หญิงก็นุ่งผ้าถุง สบู่ก็ไม่มีบางที่ใช้สบู่ลาย มีมะกรูดไว้สระผม ห้องส้วมก็จะเป็นส้วมหลุม หรือไม่ก็ในป่าไปเลย อีกอย่างก็ใช้ซักผ้า ซักกันในคลองนี่แหละน้ำไหลสะดวกดี การเกษตรไม่ค่อยได้ใช้เพราะว่ารอน้ำฝนอย่างเดียว สมัยก่อนรอน้ำฝนทำนา มีคนละไม่กี่ไร่ เพราะต้องฟันต้นไม้ขุดตอไม้ออก ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ด้วยต้นไม้เยอะทำคันนา ใช้ควายไถนา ทำบ้านใครบ้านมันแล้วแต่บ้านหลังไหนจะมีกำลังคนมาก น้ำในคลองไม่ต้องพูดถึงมาไวไปไว ไม่มีที่กักเก็บน้ำไว้น้ำจึงแห้งเร็ว เลยไม่มีใครใช้ทำไร่ทำนากัน แล้วเวลาบ้านไหนมีงานเขาช่วยกันตักน้ำไหม แน่นอนเพราะมีบ้านไม่กี่หลังเวลาบ้านไหนมีงานก็จะไปช่วยกันทั้งหมู่บ้านบางคนก็ไปหาฟืน สมัยก่อนไม่ค่อยใช้ถ่านกัน บางคนไปหาบน้ำในคลองขึ้นมา บางคนที่มีเกวียนก็จะเอาเกวียนมาช่วยกันขนน้ำขึ้นมาใช้ในงาน สมัยก่อนคนไม่เยอะก็ใช้น้ำไม่มาก แต่งานแต่งงานถ้าบ้านไหนเจ้าภาพไม่ได้มาบอกหรือมาเชิญก็จะไม่ไปช่วยมีงานเดียวนี่แหละที่ต้องให้เจ้าภาพเชิญ งานบวช ทำบุญบ้าน ยิ่งถ้างานศพก็จะไปช่วยกันทั้งหมู่บ้าน สรุปแล้วตาใช้น้ำในคลองทำอะไรบ้าง ก็ใช้กิน ใช้ล้างถ้วยจาน ใช้อาบ ใช้ซักผ้า เอาไว้ให้วัวควายกิน

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 1 ช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.สิริรัตน์ หล่องคำ ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**
ผู้ให้สัมภาษณ์ นายสว่าง แย้มเย็น **อาชีพ** - **อายุ** 77 **ปี**
ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
สัมภาษณ์วันที่ 23 **เดือน** กรกฎาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 14.00 **น.**

ตาอยู่ที่นี่มานานตารู้เรื่องเกี่ยวคลองแม่ลำพันบ้างมั๊ย คลองแม่ลำพันสมัยก่อนเขาไม่ได้เรียกคลองเรียกแม่น้ำกันหรอกเขาเรียกห้วย แต่ก่อนชาวบ้านเรียกห้วยแม่พันลำเกิดมาจากเขาลูกเดียวกับห้วยแม่มอก แบ่งเป็น 2 สาย ไปทางบ้านโฮ้ง โป่งฝาง บ้านดง หัวฝาย ทุ่งเสลี่ยม ขอนซุง บางขลัง ปากคลองช้าง ไหลเรื่อยไปลงแม่น้ำยมที่มาทางบ้านเราที่มันจะมีคลองแยกอีกคลองเขาเรียกคลองห้วยตาปะขาว น้ำมันสีขาว อีกสายน้ำสีแดง ที่สายน้ำขาวมันจะอยู่ห้วยแม่ลำพันตรงที่ตลิ่งชันมันจะมี 2 คลอง ที่วัดใหม่จะอยู่บนเขา วัดเก่าติดฟากคลองทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ คนเดินหนึ่งวันถึงจะถึงตาน้ำที่กำเนิดของห้วยแม่ลำพันและห้วยแม่มอก มันเกิดจากที่เดียวกันแล้วแยกกัน เขามันสูงมาก คลองแม่ลำพันไหลผ่านบ้านวังหาด ตลิ่งชัน วังโตก คลองไผ่งาม วังหิน วังลึก คลองนี่จะลงไปโน้นปากคลองร่วม แล้วจะไปเมืองเก่าลงไปในแม่น้ำยมปลายคลองไม่โตหรอกเล็กกว่าคลองบ้านเราอีกแถวเหนือวัดคูหาสุวรรณมันจะไปลงที่นั่น แถวังลึกเขาจะเรียกชื่อตรงที่น้ำลึกว่าวัง เช่นวังไอ้สร้อย วังไอ้ฝ้าย ตรงหน้าวัดเขาเรียกว่าวังลึก ตรงนี้มีก่อไผ่ใหญ่มาก เขาไม่ได้เรียกว่าวัดวังลึกหรอกนะเขาเรียกว่าวัดทรายมูลเพราะคนเหนือเขามาสร้าง คนแก่เคยเล่าให้ตาฟังว่าพระที่มาสร้างวัดคนแรกมาจากจังหวัดน่าน จำชื่อท่านไม่ได้เขาก็เลยเรียกกันว่าหลาวงพ่อน่าน ตามจังหวัดที่ท่านมาแล้วเมื่อก่อนในหมู่บ้านเป็นอย่างไร ตอนตายังเล็ก เวลาเดินไปเล่นเดี๋ยวก็เจอเสือ เป็นป่าช้าง ป่าเสือ เป็นป่าทั้งนั้น แล้วมันไม่ทำอะไรเราหรือมันไม่ทำมันมาหากินหมา ช้างก็ไม่ค่อยจะลงมา ช้างจะลงมาเดือนสิบสอง ลงมาจากเจ้าราม วังน้ำขาว เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว ตอนตาเด็กๆ ตาร้ายนะ เวลาควายตายแร้งมันจะลงมากินพวกตาและเพื่อน ๆ ก็จะเอาปืนไปไล่ยิงแร้ง คนโตจะด่าแต่ตาทำไมทำอย่างนั้นจะบาปมากนะ แถวคลองจะเป็นป่าไผ่คลุมครึ้มเลย มันรกมีบ้านไม่กี่หลังหรอก มีบ้านปู่ย่าตายายเขาทีนี้ก็แตกลูกแตกหลานออกไป แต่เดิมหมู่บ้านนี้พวกคนลาวมาอยู่มาปลุกยาสูบปลูกอะไรกินมีไม่กี่หลัง แต่นี้พวกปู่ย่าตายายของตามาจากบ้านด่านลานหอยเขาว่าเขาเป็นไทยนี่นะเห็นที่ดินที่นี่ดีปลูกอะไรก็ขึ้นก็เลยแกล้งพวกคนลาวปล่อยวัวควายเข้าไปกินของเขา เขาว่าอะไรนิดหน่อย กลับเอาปืนไปยิงข้ามหัวเขาไม่ได้ยิงจริง ๆ นะ ที่นี้ลาวมันกลัว เขาไม่อยากมีเรื่องก็เลยอพยพไปอยู่ที่บ้านตลิ่งชัน บรรพบุรุษ

ตาร้ายนะ ลาวนี่ไม่ใช่ลาวตามนี้นะมาจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปางที่มาอยู่นี่ เดียวนี้กลับมาอยู่นี่อีกแล้วปนเปไปหมด ทีนี้ลาวจะขับไทยบ้างละ บ้านสมัยก่อนจะอยู่ตามคันคลอง มีหย่อมยาย จาก - ตาไพร ยายอ๊อด – ตาย้าย ยายจันทร์ ยายเพียร ยายฝอยอยู่ตรงบ้านนายประครอง ค้อมทอง อยู่ทุกวันนี้ มีบ้านอยู่หลังสองหลัง แล้วก็มีหย่อมบ้านย่าอ้น อ่วมบุตร ฟากทางโรงเรียนก็มีตาตัน อยู่ตรงต้นมะขามใหญ่ ถัดไปเป็นน้าอับ ยายอิ่ม กำนันบุญ ทางหย่อมวัดก็มีตาแหยม – ยายพลอย ยายปาน ยายเล็ก ยายม้อย ตาค่ายอยู่ตรงที่ผู้ใหญ่แขกอยู่ตอนนี้ หมดบ้านแล้ว ต่อมามาก็เป็นรุ่นลูกหลานแล้ว มีห่าง บ้านแต่ก่อนนะ ถ้าดินไปหากันนี่มีงานเป็นเล่นอยู่หย่อมกำนันโทน เป็นเล่นนางสุ่ม นางด้ง ดนตรีปีใหม่ก็จะไปเล่นกันหย่อมยายธูป พวกสาวๆ ก็จะไปรวมกันที่วัด เดิมมีไม่กี่หลังหรอกตอนนี้แตกออกไปทุกทิศทุกทางไปตามกลางไร่กลางนา ไปถึงลานเถ้าอุ่นเดิมเขาก็คนวังลึกนี่แหละไปถากถางจับจองที่ทำกินที่นั่นก็เลยไม่กลับมาขยายเป็นหมู่บ้านใหม่ สมัยก่อนไม่มีนามสกุลกันหรอกเขาอยู่กันอย่างนั้น ต่อมาเขาให้มีการตั้งนามสกุลก็เอาชื่อของปู่ย่าตายายนั่นแหละมาตั้ง เช่นพ่อของปู่ตาชื่อตาแย้ม พ่อของตาแย้มชื่อตาเย็น ปู่ของตาก็เลยตั้งนามสุกลแย้มเย็น ตาก็เลยมีนามสกุลแย้มเย็น แต่คนแก่ ๆ ที่ตาเห็นนะก็มียายอ้น อ่วมบุตร ถ้าเขายังอยู่ก็น่าจะมีอายุมากกว่า 130 ปี คนนี้แหละที่ตาเห็นตั้งแต่ตาเด็ก ๆ สมัยก่อนตาใช้น้ำในคลองทำอะไรบ้าง ใช้กิน ใช้อาบ สมัยก่อนต้องไปด้วยบ่อทรายตักน้ำขึ้นมากินมาใช้ตักใส่ตุ่มหรือโอ่งดินเผาไว้ โอ่งดินเผาชาวบ้านมักจะเรียกกันว่าโอ่งทุ่งหลวงเพราะมาจากบ้านทุ่งหลวงคีรีมาศ เขาเอาใส่เกวียนมาขายหรือไม่ก็เอามาแลกข้าว ลูกละ 20 บาท สมัยนั้นก็แพงน่าดู เวลาเขาเอาโอ่งมาขายเขาจะเอาใบตองกล้วยมาใส่ในโอ่งให้เต็ม แล้วก็ซับด้านนอกด้วยกันโอ่งกระทบกันกลัวแตกเพราะโอ่งประเภทนี้แตกง่าย ถ้าโอ่งปั้นด้วยปูนก็มีเขามาปั้นตรงบ้านตารังตอนนี้นะ คนปั้นชท่อยายพ่วง ไทยแท้ คนบ้านน้ำลึมคลองสัก จ. ตาก ที่ข้างโอ่งเวลาปั้นเสร็จจะมีชื่อยายพ่วงเขียนติดไว้ เขาก็เรียกกันว่าโอ่งยายพ่วง ลูกใหญ่พอได้ส่วนมากเขาจะเอาไว้ข้างล่างไว้บนบ้านไม่ไหวมันหนักเดี๋ยวบ้านพัง เอาไว้ใช้ไว้อาบ หรือไม่ก็เอาไว้ใช้ล้างถ้วย จาน โอ่งประเภทนี้นะถ้าตักน้ำมาใส่ก็หลายเที่ยวเลย ใครต้องการก็ไปสั่งแกปั้นลูกละ 50 บาท เมื่อก่อนที่วัดวังลึกมี 2 ลูก ตอนนี้ไม่รู้ไปไหน แตกไปหรือเปล่าก็ไม่รู้ ส่วนโอ่งมังกรนั้นมีเหมือนกันต้องไปซื้อเองที่สุโขทัยมีคนเอาใส่เรือมาขายในแม่น้ำยม ถ้าจะไปซื้อก็ต้องนั่งรถสองแถวตาเซ่ง ออกไปหรือไม่ก็นั่งเกวียนออกไปที่บ้านสวนป่า แล้วรอรถโดยสารที่มาจากจังหวัดตาก ขึ้นไปสุโขทัย บ้านหนึ่งมีไม่กี่ลูกมีไว้กิน ไว้อาบ ไว้ใช้ น้ำต้องเต็มโอ่งตลอดหน้าแล้งกลัวไฟไหม้ แล้วก็กลัวอดด้วย เดือนสี่เดือนห้าบางที่ต้องเดินไปตักน้ำถึงท่าสไบ หรือไม่ก็วังหินบ้านใครมีล้อมีเกวียนก็เอาไปลากน้ำมาไว้กินไว้ใช้ ด้านการเกษตรเมื่อก่อนรอน้ำฝนทำนาอย่างเดียวไม่มีใครใช้น้ำในคลอง

กันเพราะน้ำไม่ค่อยมีน้ำมาไวไปไวไม่มีที่เก็บกักน้ำไว้ แล้วก็ไม่มีเครื่องสูบน้ำกันด้วยไม่เหมือนสมัยนี้ที่เขามีฝาย มีคลองขุด มีเครื่องสูบน้ำใช้กันเลยทำให้มีน้ำใช้ทำไร่ทำนาบ้าง สมัยก่อนเวลามีงานบ้านใครก็จะไปช่วยกันทั้งหมู่บ้าน ไปช่วยตักน้ำ หาฟืน เอาคุใครคุมันมาช่วยตักน้ำบ่อทรายในคลองมาช่วยกันในงาน สมัยก่อนคนในหมู่บ้านจะช่วยงานกันเป็นอย่างดี

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 1 ช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.สิริรัตน์ หล่องคำ ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**
ผู้ให้สัมภาษณ์ นางรำพิน กลิ่นถือศีล **อาชีพ** - **อายุ** 74 **ปี**
ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
สัมภาษณ์วันที่ 3 **เดือน** กันยายน **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 14.00 **น.**

สมัยก่อนเวลายายปลูกฝ้ายยายใช้น้ำจากคลองหรือเปล่า ใช้น้ำฝน ทำไมไม่ใช้น้ำในคลอง น้ำในคลองไม่มีสักแห่งเดียวใช้น้ำฝนคลองที่ผ่านเข้ามาเขาเรียกว่าคลองแห้งไปตรงหนองหอยที่ผู้ใหญ่ฉลวย บุญคล่ำไปทำอยู่นาตอนนี้เวลาฝนตกน้ำจะเยอะพอฝนหยุดน้ำหายไปหมดเลยเขาเลยเรียกว่าคลองแห้งเมื่อก่อนเวลาเขามีงานเช่นงานศพ งานแต่ง งานทำบุญเขาเอาน้ำมาจากไหนใช้กัน เขาเอาน้ำในคลองเขาค้วยบ่อทรายกันคลองเมื่อก่อนนั้นมันจะสะอาดเวลาหน้าน้ำน้ำไหลผ่านมาทรายมันจะมามูน เขาค้วยบ่อทรายกัน เขาใช้อะไรตัก เอาขันตักใส่คุชาวบ้านกันตักช่วยกันหาบไปบ้านงานหาบใครหาบมันคุใครคุมัน สมัยนี้ไม่มีแล้วเนอะ ตอนนั้นก็กินน้ำในคลองเดี๋ยวนี้ไม่มีคลองมันไม่สะอาด ไม่มีทรายมาน้ำในคลอง สมัยก่อนเขาไม่เอาไปทำการเกษตรหรือไม่มีน้ำมันไม่มีน้ำที่เป็นวังพอได้ให้ควายกิน แต่ก่อนเขาเรียกเป็นวังกัน ตรงที่ต้นมะข้ามโค่น(หน้าบ้านนายทวย มิ้มทอง) เขาเรียก วังสะพาน วังลึกจะอยู่ตรงกับโบสถ์ ตรงที่เขาทำสะพานข้ามไปเมรุ เขาเรียกวังอีฝ้าย ตรงบ้านผู้ใหญ่ทองพัน เอกรถ เขาเรียกวังต้นมะม่วง มีต้นมะม่วงกะล่อนอยู่ริมคลอง ตรงที่เป็นฝายตอนนี้ เขาเรียกวังต้นจัน เขาเรียกเป็นตอน ๆ วังๆ ไป ทรายมันจะมูนที่นี้ตอนเย็นโรงเรียนเลิกเด็กนักเรียนก็จะมาเล่นน้ำในคลองกันในบริเวณที่เป็นวังเพราะมีน้ำเยอะหน่อย ตอนที่ยายเป็นนักเรียนมีหลวงตาหงส์ เป็นคนลานหอยทำสะพานโค้งตรงหน้าบ้านนายทวย มิ้มทอง ทีนี้สะพานพัง ก็กลับมาทำที่ตรงบ้านยายจง เขามาทำสะพานไม้ข้ามกัน ชาวบ้านที่ทำฝ้ายทำถั่ว ถ้าจะเอาไปสุโขทัยก็จะแบกข้ามตรงสะพานไม้นี้สมัยนั้นมีรถตาแซ่งคนเดียวที่มาจากสุโขทัยมารับของคนก็จะแบกข้ามไป เป็นรถอะไร รถสองแถวังลึกทั้งบ้านตั้งแต่ยายเกิดมาโตมาจำความได้มีรถจักรยานคันเดียวของกำนันมา พ่อตาของยาย ไปขี่รถจักรยานเป็นก็เมื่อไปแต่งงานกับลูกชายกำนันมานี่แหละ นอกนั้นเขาจะใช้ล้อ ไปไหนก็ใช้ล้อ ล้อนี่คือเกวียนใช่มั๊ย ใช่ล้อเกวียนนี่แหละวัวก็ไม่มีจะเป็นควาย แล้วสมัยก่อนเขาอยู่กันเป็นหย่อมบ้านไหม อยู่กันอย่างไร คนดั้งเดิมเลยนะเป็นหย่อมยายอ้น อ่วมบุตร มีประมาณกี่หลัง เขามีลูก 5 คนก็ไม่กี่หลังแค่ลูก ๆหลานๆ มีตาชื่น ตาโป่ง ยายแจ่ม ต่อมาก็มีหย่อมบ้านทิศเพียรคนท่าไม้ มีลูกหลานมาอยู่ 3 หลัง ต่อมาก็เป็นของยายจากตาไพร เป็นคนท่าไม้มี 7 หลัง ข้ามคลองไปตรงที่ครู

สุบรรณ ศิลปะรางค์กูลอยู่ตอนนี้ เป็นของตาชุ่ม ที่นั่นมันเป็นเด่นที่นี้เขาว่ามันใกล้ที่ฝังศพที่เป็นโรงเรียนตอนนี้แหละน่ะเป็นที่ฝังศพ หลังโรงเรียนก็เป็นที่เผาศพไม่ค่อยมีใครอยู่ เป็นคนมาจากบ้านแม่สลิดบ้านคนลาว คนเหนือ แล้วกลับย้อนมาจะมามีทางหย่อมลุงพัน ตรงบ้านหมออารีกล่อมคุ้มจะมีอีกหนึ่งหย่อมมี 3 หลัง ทางเหนือก็จะมีคนทางบ้านแม่สลิดอยู่ ตรงที่นายกเรียนใจวงศ์ก้อนอยู่ตอนนี้อยู่หย่อมหนึ่งตอนที่ยายจำได้มีอยู่ 4 หลัง บ้านตารัง – ยายพวง แล้วก็มียายชม้อย ที่นี้ตรงที่สร้างโบสถ์เป็นสวนกล้วยของยายเล็ก ยายชม้อยหลวงตาพัวมาอยู่เขาก็ขอแบ่งเขาก็เลยให้ที่ทำโบสถ์ คนส่วนมากจะอยู่ฝั่งนี้ฝั่งทางวัดไม่ค่อยมี ตอนที่ว่านี่น่ะตอนนั้นยายอายุประมาณเท่าไหร่ ก็ไปโรงเรียน ก็ประมาณ 9 ขวบ ตอนไปโรงเรียนสะพานพังหมดต้องข้ามน้ำไปโรงเรียน ต้องเดินลุยน้ำชูถุงหนังสือขึ้นบนหัวแล้วเดินข้าม แล้วไปถ่ายผ้าเอาฟากคลองโน่นสมัยก่อนโน้นลานกระบือก็มาเรียนรวมที่นี่ลานเถ้าอุ่น วังโตกมาเรียนรวมกันที่นี่ทั้งนั้นเพราะว่าบ้านมันก็ไม่เยอะจริงจังเวลามาก็พี่ ๆ น้อง ๆพากันมา พ่อแม่ก็ไปทำไร่ทำนา นอกจากยายนำน้ำในคลองมาใช้กินใช้อาบแล้วยายไม่นำมารดผักรดหญ้าบ้างหรือ มีบ้างปลูกก็แต่หอมกระเทียมกินปลูกผักกินก็ตรงเด่นบ้านนี่แหละ ที่โรงเรียนครูก็ให้ปลูกหอม กระเทียม ผักกาด ผักชีก็เด่นตรงต้นโพธิ์ ตักน้ำในคลองไปรดกัน มีทั้งกระเทียมหนักกระเทียมเบา สมัยโน้นเขาไม่ใช้ยานะ ปลูกเพื่อไว้กินหรือขาย เอาไว้กินสมัยโน้นไม่มีการซื้อขายกันทำกันเองกินกันเอง แล้วการกินชาวบ้านก็แบ่งกันขอกันไม่ต้องขายสมัยนี้มีแต่เคมี ผลไม้สมัยก่อนมันจะงามมันจะดกของมันเองคนแต่ก่อนนะเวลาปลูกของถ้าจะให้ดกต้องปลูกก่อนวันเกิดตัวเองหนึ่งวัน เช่นใครเกิดวันเสาร์ก็ต้องปลูกวันศุกร์ของจะงามคนเก่าเขาถืออย่างนั้น เพราะอะไรทำไมเชื่อแบบนั้น ทำไมคนถึงเชื่อ เห็นตัวอย่างจากใครหรือว่าการปลูก ก่อนวัดเกิดเป็นสิ่งดี ก็พ่อแม่ยายเขาบอกอย่างนี้ ยายทำตามก็เห็นมันดกดี แล้วมีคนที่ไม่ทำตามนี้บ้างไหม เมื่อไม่ทำตามนี้แล้วชีวิตและครอบครัวเขาเป็นอย่างไรบ้าง บางคนเขาไม่ทำแบบนี้ก็ไม่เห็นเป็นอะไรผลไม้ที่ปลูกก็โต ออกผลตามธรรมชาติ แต่ของยายดกกว่าสมัยก่อนริมคลองเต็มไปด้วยป่าไผ่คลุมที่ไหนเอี่ยมที่ไหนทรายมูลก็จะไปค้วยบ่อกินกัน ตักมาอาบซักผ้ากันในคลอง ทางหาบน้ำมีตรงกับโบสถ์ทางขึ้นทางลงอยู่ตรงนั้นเมื่ออาจารย์พัว มาจากบ้านท่าไม้มาอยู่ก็มีการสร้างสะพานกัน สมัยก่อนยายเอาน้ำที่ไหนมาใช้ทำการเกษตร สมัยก่อนทำนากันรอน้ำฝนอย่างเดียวไม่มีใครใช้น้ำในคลองกันหรอก น้ำในคลองไม่ค่อยมี น้ำมาไวแห้งไว ไม่มีเครื่องสูบน้ำ ข้าวที่ปลูก ข้าวปุ่น ข้าวเบาเดือนสิบสอง ข้าวมะลิ ข้าวมะลิเลื้อย ข้าวพวงทอง ข้าวพวงมะไฟ ปีไหนถ้าไม่ได้ทำนาไม่มีข้าวกิน ก็ทำไต้ไปแลกข้าวที่ปากคลองช้าง ปากคลองแห้งโน่น เอาเกวียนไปกันหลาย ๆ บ้านในหย่อมบ้านเดียวกันไปแลกข้าวมากิน แลกได้ 1 มัด มีประมาณ 10 อัน อันหนึ่งประมาณ 1 ศอก ได้ข้าว 1 ถัง ถ้าไม่มีก็กินกลอยกัน หรือไม่ก็ขุ่ยไผ่

หรือดอกไผ่ เอามานึ่งแล้วตำ คล้าย ๆ ข้าวเหนียว สมัยก่อนทำการเกษตรลำบากมากต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว เวลาบ้านไหนมีงานก็ไปช่วยกันตักน้ำในคลองมาใช้ในงาน ส่วนมากจะช่วยกันทั้งหมู่บ้านเพราะคนไม่ค่อยเยอะช่วย ๆ กัน

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 2 ช่วงอายุ 50 - 69 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.พิชญา ไชยมี ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายเรียน ใจวงศ์ก้อน **อาชีพ** นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังลึก **อายุ** 54 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 6 **เดือน** สิงหาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 14.00 **น.**

พื้นเพของลุงเป็นคนวังลึกเลยหรือเปล่าเพราะนามสกุลของลุงน่าจะมาจากทางเหนือ ลุงไม่ใช่คนที่นี่ตั้งแต่เกิดหรอกลุงมาจากบ้านใหม่สามหลัง ทุ่งเสลี่ยมมากับพ่อตั้งแต่อายุ 15 พอดีพี่ชายมาอยู่ที่นี่ก่อนแล้ว ทำไมถึงได้มาอยู่ที่นี่ ก็ที่บ้านใหม่สามหลังเมื่อก่อนลำบากเวลายืมเงินใครยืมสิบใช้ยี่สิบดอกขึ้นเท่าตัว พ่อเลยมาอยู่ที่นี่สบายใจกว่า ตอนนั้นจบชั้น ป.6 มาแล้วมาอยู่ที่วังลึกนี่ตอนนั้นมีแค่ชั้นป. 6 ก็เลยไม่ได้เรียนต่อเงินที่จะไปเรียนต่อก็ไม่มี แต่ก่อนตอนเป็นหนุ่มน้อยสิบห้าสิบหกไปลานหอยนี่ต้องขี่รถโดยสารต้องขี่บ้างเดินบ้างทางไม่มีต้องเข็นกันไปดันกันไปเพื่อนลุงแถวทุ่งเสลี่ยมมีเยอะอย่าง สจ.แดง ของเขาแก้วก็เคยดึงงบประมาณจาก อบจ.มาสร้างศูนย์เด็กเล็กให้บ้านวังลึก สมัยก่อนคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไรบ้างใช้ทำอะไรบ้าง คลองแม่ลำพันสมัยก่อนไม่มีน้ำเลย บ่อทรายถ้าหน้าแล้งเดือนสี่เดือนห้าจะขุดท่วมหัวเลย ต้องหาบขึ้นมาแล้วทุกคนของหมู่บ้านนี้จะไปตักที่บ่อวัด บางส่วนลงในคลองทางเหนือลงในคลองโกยในคลองท่วมหัวมาระยะหลังมีฝายก็ดีขึ้นมาก็เจริญขึ้นมาเยอะ เขาเริ่มมีฝายตั้งแต่ปีไหน ที่มีทั่วไปประมาณปี 2539 – 2540 แล้วฝายใหญ่ที่กั้นอยู่เริ่มสร้างปีไหน เริ่มสร้างตอนที่ลุงเป็นนายก อบต. ปีแรก ประมาณปี 2540 แต่ก่อนน้ำในคลองก็ใช้ดื่มกินเฉยๆ ใช่แต่ก่อนก็ใช้ดื่มกินการเกษตรไม่เจริญเท่าสมัยนี้รอน้ำฝนอย่างเดียว เมื่อลุงเป็น อบต.เมื่อ 12ปีที่แล้วขุดคลองส่งน้ำจากตัววังหินขึ้นมานี่มาหมู่ 1 หมู่ 2 ตรงสะพานวังหินจะมีเหมืองไส้ไก่เข้ามาเอาน้ำผันน้ำขึ้นมา เขามีชื่อคลองที่ขุดใหม่หรือเปล่า มีชื่อคลองลุรังขุดส่งมานำมาใช้หมู่ 1 หมู่ 4 เมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาก็ขุดคลองส่งน้ำจากคลองโหลงลานที่วังหินมาผันน้ำมาลงที่คลองแห้งทำให้การเกษตรของหมู่ 2 หมู่ 4 ดีขึ้น แสดงว่าการเกษตรต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว ใช่อย่างเช่นทำนาต้องรอน้ำฝนอย่างเดียวมาลงในบึงนาเราถึงจะได้ทำนา ทุกวันนี้ถ้าฝนตกต้นทางเร็วเราก็ได้ทำเลย แล้วฝายกั้นน้ำในบ้านวังลึกมีทั้งหมดกี่ตัว 5 ตัว พังไปหนึ่งตัว เดี๋ยวเดือนตุลาถ้า กกต. รับรองผลการเลือกตั้งก็จะเข้าไปทำเลยที่หมู่ 4 แล้วลุงมีโครงการอะไรที่จะทำเกี่ยวกับคลองแม่ลำพันไหม ก็จะทำฝายแทนตัวที่พัง แล้วขุดลอกคลองซึ่งเป็นนโยบายของกลุ่มแม่น้ำยม สุโขทัยจะลอกมาถึงแม่กองค่ายก็ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ปี 2550 ถึง

2554 ไปจนถึงวังหาดตลิ่งชันเป็นงบของกรมชลประทาน ตอนนี้ทางโรงเรียนของเราก็ได้เข้าเป็นโรงเรียนเครือข่ายเชฟรอน 20 โรงเรียนแรก จะมีงบประมาณส่วนหนึ่งมาช่วยจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณคลองแม่ลำพันอาจจะนำนักเรียนมาช่วยจัดการขยะแผ้วถางเศษวัชพืชบริเวณริมคลองให้สะอาดจะได้ช่วยอีกแรงหนึ่ง มีอีกอย่างหนึ่งถ้าอ่างเก็บน้ำที่ตลิ่งชัน และวังหาดเสร็จประมาณปี 2555อ่างตัวนี้ถ้าเสร็จจะช่วยบ้านเราได้มากแต่ก่อนถ้าฝนตกมาก ๆ ฝายที่สร้างกั้นน้ำไว้พังเลย แต่ถ้าเขาทำอ่างกั้นต้นน้ำพอถึงฝนตกเต็มที่เขาจะปล่อยมาธรรมดา ฝายเราก็จะทนถ้าปล่อยมาทีเดียวตูมเลยตัวรับน้ำก็จะไม่พออย่างหน้าแล้งถ้าเขาปล่อยน้ำให้เราใช้ก็สูบขึ้นมาใช้ทำไร่ทำนา โครงการทำเหมืองไส้ไก่ชลประทานจะมาทำให้ กั้นคลองแม่ลำพันใช่มั๊ย ไม่ใช่กั้นต้นน้ำแม่ลำพันเลยเป็นหุบเขาน้ำไหลจากเถินนั่นแหละมี 2 สายโดยแยกไปทางแม่มอก ทุ่งเสลี่ยมสายหนึ่ง มาทางนี้ก็มาทางบ้านเราลานหอย การที่บ้านเราน้ำท่วมกันเมื่อปี 2549 ฝนตกหนักมากน้ำไหลเร็วไม่มีตัวกั้นน้ำเอาไว้ก็เลยเกิดน้ำท่วม ถ้าอ่างเก็บน้ำเสร็จฝนตกลงมาปุ๊บมีที่คอยรับน้ำเอาไว้บ้านเราน้ำจะไม่ท่วม อ่างเก็บน้ำนี้ต้องใหญ่มาก ใช่เท่า ๆ กับอ่างแม่มอกนั่นแหละ ยังมีอีกอ่างเก็บน้ำอีกหนึ่งตัวที่แม่กองค่าย ตัวนี้ก็ผันน้ำมาใช้ได้กำลังทำอยู่เหมือนกันใกล้จะเสร็จแล้วถ้าเสร็จทางวังน้ำขาวก็จะได้ใช้น้ำด้วยโดยชลประทานจะทำคลองส่งน้ำไปให้ ตอนนี้ทางหมู่บ้านเราก็ได้ตั้งคณะกรรมการน้ำไว้ว่าใครทำนาทำไร่กี่ไร่จะได้จัดสรรน้ำให้กับเกษตรกรได้อย่างเพียงพอ ผลประโยชน์อ่างตัวนี้ถ้าเป็นชาววังหาดตลิ่งชันใช้ประโยชน์น้อยเพราะที่ทำการเกษตรไม่ค่อยมีเกษตรกรที่มีพื้นที่ทางการเกษตรที่จะมีคลองชลประทานไหลผ่านก็ได้ประโยชน์ตอนหน้าแล้งมีน้ำใช้ในการเกษตรตลอดปี เมื่อก่อนมีฝายกักไว้ก็ไม่พอชาวบ้านที่ทำนา สูบไปใช้ในการเกษตรครั้งสองครั้งก็หมด ปีนี้ฟ้าฝนดีกักน้ำส่งน้ำดี ทางหมู่ 2 หมู่3 บางคน ได้ข้าวถึง 2,000 เฉพาะนาปี แต่ก่อนเมื่อลุงมาอยู่ใหม่ ๆ เมื่อสามสิบปีมานี่ได้ข้าว 300 หรือ 500 แสดงว่าเยอะจัด อย่างตอนที่ฝายใหญ่พังน้ำบ่อน้ำบาดาลแถวหมู่บ้านแห้งหมดน้ำซับน้ำซึมมันไม่มี ถ้าฝายมีหน้าแล้งเดือนสี่เดือนห้าน้ำบ่อน้ำบาดาลจะไม่แห้ง เวลาสูบน้ำมาใช้ในการเกษตรใครมาช่วยบ้าง คนที่มีเครื่องสูบเองก็ช่วยกันในครอบครัว ลูก เมียบ้าง ไหว้วานญาติพี่น้องบ้าง คนที่ไม่มีก็จ้างคนที่มีสูบมาสูบให้คิดเป็นชั่วโมง หรือเป็นวันก็แล้วแต่จะตกลง สมัยก่อนน้ำในคลองไม่ได้ใช้ทำประโยชน์ด้านการเกษตรเลย มาประมาณสิบกว่าปีมานี้ที่เริ่มขุดคลอง เริ่มฝายเก็บน้ำ มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยสูบน้ำ ลอกคลอง น้ำในคลองมีประโยชน์ในการเกษตรเพิ่มมากขึ้น แต่ก็สูญเสียความเป็นอยู่แบบเดิม ๆ ไปไม่มีใครไปตักน้ำในคลองมาใช้อาบ ดื่มกินกันแล้ว คลองสมัยนี้เลยใช้เพื่อการเกษตร เพราะแต่ละบ้านถ้าไม่ขุดบ่อบาดาลก็จะมีประปาหมู่บ้านซึ่งเริ่มมีตั้งแต่ปี 2542 สมัยอาจารย์พัว เป็นเจ้าอาวาส กรมทรัพยากรเขามาทำให้ สมัยก่อนมีการมีงานอะไรก็จะไปช่วยกัน

ตักน้ำในคลองขึ้นมาช่วยกันในงาน เด็ก ๆ ถ้ามีวังน้ำลึกที่ไหนก็จะไปกระโดดเล่นน้ำกัน ซักผ้าอาบน้ำกันในคลองนี่แหละ บางคนขยันหน่อยก็หาบน้ำไปอาบไปใช้ที่บ้าน สิ่งที่ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปน่าจะมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรที่มีมากขึ้นความต้องการทรัพยากรต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นประกอบกับความเจริญของเทคโนโลยีการได้รับความรู้ใหม่ ๆ ทำให้วิถีชีวิตของคนเริ่มเปลี่ยนไป การไหว้วานเอาแรงหายไปเป็นเอาผลประโยชน์จากการใช้แรงงานเข้าแลก ไม่ว่าจะเป็นเงิน หรือข้าวของ หรือสิ่งอื่น ๆ

บันทึกการสัมภาษณ์

เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

กลุ่มที่ 2 ช่วงอายุ 50 - 69 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.กิตติภรณ์ พรมชมพู ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาลี่ โตพ่วง **อาชีพ** รับจ้าง **อายุ** 56 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 7 **เดือน** สิงหาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 10.00 **น.**

ยายคลองแม่ลำพันสมัยก่อนเป็นอย่างไร คลองสมัยก่อนมีแต่ทรายเดี๋ยวลึกเดี๋ยวตื้นเวลาน้ำพัดมาก็กวาดเอาทรายไปเดี๋ยวก็มีทรายมูนขึ้นมาใหม่เวลาน้ำมา มาไวแห้งไวเมื่อก่อนหน้าน้ำที่บ้านน้ำท่วมทุกปีน้ำขึ้นเต็มเลยดำนาไว้ทรายขึ้นเต็มเลยข้าวมันไม่ตายข้าวกลับแตกได้ เมื่อก่อนมีบ้านเยอะไหม มันก็มีอยู่เป็นหย่อมเป็นหมู่บ้านเขาอยู่ที่ใครที่มันตอนนั้นเป็นหมู่ 1 ตำบลตลิ่งชัน แล้วตอนเด็กยายใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันมั๊ย ใช้ขุดบ่อเลยขุดบ่อทรายในคลองนั่นแหละ ตักน้ำบ่อทรายหาบกันมา เวลาน้ำท่วมก็กินน้ำฝน รองน้ำฝนเก็บไว้เวลาน้ำแห้งกินบ่อทรายกัน แล้วใช้น้ำคลองแม่ลำพันทำการเกษตรมั๊ย ทำ น้ำขึ้นมาเลยทำนากันเพราะแถวหมู่ 4 เป็นที่ลุ่มเลยใช้น้ำได้สะดวกหน่อย เขาลอกคลองกันปีไหน ประมาณปี 2535 แล้วเขาเล่าว่ามีกอไผ่ขนาดใหญ่ตรงสะพานถูกขุดตอนเขาลอกคลองหรือเปล่า กอไผ่นี่มันออกดอกแล้วตายก่อนที่เขาจะลอกคลองเสียอีก ทุกวันนี้หมู่ 4 ต้องใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันนี่แหละ ตอนนี้ฝายพังเวลาทำนาก็ใช้ที่ละเล็กละน้อยกันใช้สูบขึ้นมาจากคลองลงนาเลย สมัยก่อนน้ำมันขึ้นมาเองกักไว้ได้ทำนาตามช่วงฤดู ตอนนี้คลองมันลึกก็ใช้สูบกัน ตอนนี้ก็ต้องใช้น้ำจากคลองขาดไม่ได้เลยคลองเส้นนี้ สมัยก่อนเขาจะพึ่งพาอาศัยกันหาของป่าของอะไรกินกันได้มากก็แบ่งปันกันไม่มีการซื้อขายขอกันแบ่งกัน ตอนนั้นที่ยายอยู่นี่หนาตรงหมู่ 4 มีอยู่ประมาณ 10 หลัง แล้วความแตกต่างของคลองเมื่อก่อนกับปัจจุบันอย่างไหนดีกว่ากัน ช่วงก่อนน้ำมันก็ขึ้นดีตามฤดูกาล ต่อมาเขาปรับปรุงขุดลอกให้ลึกขึ้นน้ำเก็บได้มากสร้างฝายช่วงนี้จะดีกว่าเพราะได้ใช้น้ำมาทำนาสมัยก่อนการทำนาก็จะช่วยกันในครอบครัวหรือหมู่ญาติมิตร มีการลงแขกช่วยกันในหมู่บ้านบ้าง ตอนนี้ต้องจ้างชาวบ้านเพื่อนบ้านเรานี่แหละวันละ 150 งานวานงานลงแขกไม่ค่อยจะมี เมื่อก่อนตามคันคลองตลอดทั้งคลองจะเต็มไปด้วยป่าไผ่ต้นไม้เยอะตอนทางการมาลอกคลองตั้งแต่หลังบ้านตาเส็ง ถึงบ้านผู้ใหญ่แขก ก็ทำคันคลองเป็นถนนสะดวกขึ้น เมื่อก่อนชาวบ้านหากินหน่อไม้ ผักตามคลองนี่แหละตอนนี้หากินไม่ได้แล้ว ยายรักคลองแม่ลำพันหรือผูกพันมั๊ย ก็ใช้มาตลอดตั้งแต่เด็กถึงตอนนี้ก็ใช้ก็มีความผูกพันอยู่มาก สมัยก่อนได้กินได้อาบได้ใช้ สมัยนี้ไม่ได้กินได้อาบได้ใช้แต่ยังได้ใช้ทำนา

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 2 ช่วงอายุ 50 - 69 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.นุสรา ธุรกิจ ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายบุญลือ ผลฟัก **อาชีพ** ข้าราชการครู **อายุ** 53 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 7 **เดือน** สิงหาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 14.00 **น.**

ครูบุญลือเล่าให้ฟังว่า เดิมบ้านวังลึกมีคนจากอำเภอเถินเข้ามาอยู่ก่อนต่อมามีผู้คนอพยพมาจากบ้านด่านลานหอยเอาควายมาเลี้ยงมานอนแรมพอมาอยู่นานเข้าเห็นดินดีนาดีเริ่มเข้ามาสร้างห้างทำนาบิ้งสองบิ้งในระหว่างที่มานอนเลี้ยงควาย เริ่มจับจองที่ดิน คนไทยเห็นว่าพวกนั้นเป็นคนเหนือคนพื้นบ้านเรียกคนลาวคงไม่เท่าไร ก็เลยเอาควายไปกินข้าวเขาบ้าง คนที่เป็นคนเหนือคนลาวรำคาญก็เลยไม่อยู่ล่ะอพยพไปเลย แต่ยังมีพวกนามสกุลคนเหนือเช่น จันทร์เป็ง ยังคงอยู่บ้าง ต่อมาได้ตั้งกิ่งอำเภอบ้านด่านลานหอยมีหมู่บ้านเยอะ หมู่บ้านวังลึก หมู่บ้านวังหิน หมู่บ้านลานเถ้าอุ่น บ้านวังโตกบ้านตลิ่งชัน บ้านวังหาด บ้านลานกระบือก็เลยตั้งเป็นตำบลตลิ่งชัน ที่ตั้งเป็นตำบลตลิ่งชันเพราะมีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน บ้านที่เกิดก่อนคือบ้านวังลึก ที่จริงคนตลิ่งชันนั่นแหละมาอยู่วังลึกก่อนแต่ว่าย้อนกลับไปตอนคนลานหอย บ้านด่านเข้ามาอยู่บ้านไหนเกิดก่อนก็เป็นหมู่ 1 ตลิ่งชันเป็นหมู่ 2 หมู่ 3 วังหาด หมู่ 4 หนองสองตอน หมู่ 5 วังหิน หมู่ 6 หนองตม หมู่ 7 ลานกระบือ หมู่ 9 สองชั้น หมู่ 11หนองตูม หนองบัวดำหมู่ 12 เตาปูนหมู่ 13 หนองป่าแต้วหมู่ 14 พอเกิดหมู่บ้านก็มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ในผู้ใหญ่บ้านก็เลือกตัวแทนมาเป็นกำนัน ตอนเลือกกำนันก็เลือกผู้ใหญ่บ้านที่มาจากบ้านตลิ่งชันมาเป็นกำนัน ชื่อผู้ใหญ่แก้ว กำนันเลยชื่อกำนันแก้ว พอเขาให้ตั้งชื่อตำบลกำนันมาจากบ้านตลิ่งชันก็เลยเอาชื่อหมู่บ้านตัวเองมาเป็นชื่อตำบลตลิ่งชันเพราะกำนันไปประชุมที่อำเภอ หลังจากนั้นกำนันมาอยู่ที่วังลึกเป็นส่วนใหญ่เพราะการติดต่อกำนันคนวังหิน หนองสองตอน หนองตูม ติดต่อแจ้งเกิด แจ้งตาย แจ้งอะไรต่าง ๆทางวังลึกสะดวกกว่าใกล้อำเภอกว่าถ้าไปตลิ่งชันก็เข้าป่าอย่างเดียว ต่อมาเมื่อมีคนเยอะขึ้นมีหมู่บ้าน 14 หมู่บ้านก็เลยขอแยกเป็นสองตำบลคือตำบลวังลึก กับตำบลตลิ่งชัน คือหมู่ 1 บ้านวังลึก หมู่ 2 บ้านใหม่ฝั่งคลอง หมู่ 3 บ้านสองชั้น หมู่ 4 บ้านหนองสองตอน หมู่ 5 บ้านหนองป่าแต้ว หมู่ 6 บ้านหนองตม หมู่ 7 บ้านหนองตูม หมู่ 8 บ้านชะลาด ตำบลตลิ่งชันก็ตั้งกำนันใหม่ชื่อกำนันแสน ตำบลวังลึกตั้งกำนันโตก พละทรัพย์เป็นกำนันมีวาระ 5 ปี พอตอนหลังมีเป็นตลอดชีพด้วยนะอย่างตอนนี้ก็กำนันประดิษฐ์ ชื่นแจ้ง เป็นกำนันตลอดชีพ ในอดีตใช้น้ำในคลองทำอะไรบ้างใช้อยู่ 2 กรณี เพราะสมัยก่อนการประกอบอาชีพในการทำนารอน้ำฝนจากธรรมชาติ เรื่องของ

การใช้น้ำในคลองมาทำการเกษตรไม่มี ที่ใช้ 2 กรณีคือ กรณีแรกให้สัตว์เลี้ยงดื่มกินในฤดูแล้ง ถ้าในฤดูฝนสัตว์เลี้ยงจะกินทั่ว ๆ ไปตามธรรมชาติ เพราะความอุดมสมบูรณ์ยังมีอยู่มาก หากินได้ตามหนองน้ำไม่ได้ลงไปในคลอง กรณีที่สอง ใช้ในการดื่มกินน้ำบ่อทรายโดยการขุดบ่อทรายน้ำจะซึมออกมาจากนั้นตักน้ำส่วนที่ขุ่นทิ้งไป รอน้ำใส ๆ ซึมออกมา ชาวบ้านใช้การเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าน้ำที่อยู่ในคลองใต้ทรายจะมีน้ำสะอาดขังอยู่ ขุดไปพอเจอน้ำก็จะวิดน้ำที่ขุ่นออกแล้วจะมีน้ำใส ๆ ออกมา เวลาไปตักน้ำเขาใส่รองเท้าไปตักกันหรือเปล่า สมัยก่อนก็มีบางส่วนถ้าหาบน้ำชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่สวมรองเท้าเพราะกลัวจะลื่น เวลาหาบน้ำขึ้นตลิ่งถ้าน้ำเต็มคุ บางที่น้ำกระฉอกออกมาทำให้ดินแถวตลิ่งลื่น จะทำให้ลื่นล้มเจ็บตัวได้ คนสมัยก่อนจะใส่รองเท้าแบบคีบกัน ถ้าเป็นยี่ห้อช้างดาว หรือนันยางก็ถือว่าทันสมัยที่สุดแล้ว ที่ล้าสมัยที่สุดคือเอายางรถยนต์มาตัดทำเป็นรองเท้า สมัยก่อน เวลาบ้านไหนมีงานเขาใช้น้ำจากไหน น้ำบ่อทรายในคลองนี่แหละ เป็นลักษณะของการวานหรือเอาแรงช่วยกันภายในครอบครัว หรือหย่อมบ้านเดียวกัน หรือบ้านใกล้ๆกัน อย่างเช่นสงกรานต์เกือบทุกบ้านจะทำขนมจีนกันก็มาช่วยกันหาบน้ำใส่ตุ่ม เอาแรงกันเพราะเวลาทำขนมจีนต้องใช้น้ำมากบ้านใครอยู่ใกล้แหล่งน้ำก็หาบใกล้หน่อย บ้านใครอยู่ไกลก็หาบไกลหน่อยเอาแรงกัน นอกจากทำขนมจีนที่บ้านตนเองแล้วยังมาช่วยกันทำที่วัดอีกเพื่อเลี้ยงพระเณรและชาวบ้านที่มาทำบุญ ชาวบ้านก็ต้องพากันมาช่วยหาบน้ำมาที่วัดอีก ทำขนมจีนเกือบทุกบ้านทำไมทำเยอะจัง เผื่อบ้านใครมีญาติพี่น้องอยู่ต่างหมู่บ้าน เช่น วังหิน วังโตก หนองตูม จะได้เอาไปฝากกัน วันหลังถ้าบ้านญาติต่างหมู่บ้านของเราทำก็จะได้เอามาฝากให้เราบ้าง การทำขนมจีนเป็นการทำที่บ่งบอกถึงความสามัคคีของคนในชุมชนหรือญาติพี่น้องของตนเพราะถ้าทำคนเดียวจะเหนื่อยมากต้องใช้คนช่วยหลาย ๆ คน หรือถ้าไม่ทำขนมจีนก็จะทำกระยาสาด การทำกระยาสาดใช้น้ำไม่มาก แต่พอเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องเรามาเที่ยวหรือมาช่วยไม่อยากอยู่เฉย ๆ ก็ไปตักน้ำมาช่วยเล็กๆ น้อย ๆคนละหาบสองหาบ พอใช้ล้างภาชนะ เป็นการเอาแรง เอาน้ำใจกันมากกว่า แต่สมัยนี้ไปซื้อที่ตลาดก็ได้ไม่ต้องทำให้เหนื่อย ครูเคยไปตักหรือไปหาบน้ำในคลองบ้างหรือเปล่า ก็เคยไปตักมีพี่น้องหลายคนผลัดเวรกันไปตัก บางที่ก็ไปกับแม่บ้าง ตอนเด็ก ๆ ก็เล่นน้ำในคลองกันเลยวังไหนมีน้ำพออาบพอเล่นได้ก็ไปอาบไปเล่นกันตรงนั้น ด้านการเกษตร สมัยก่อนชาวบ้านจะทำนากันในที่ลุ่ม รอน้ำฝนอย่างเดียว ถ้าปีไหนฝนตกเยอะก็พอที่จะทำนาถ้าฝนตกน้อยก็ไม่ได้ทำ ปัจจุบันทำได้ทุกพื้นที่ที่เป็นที่โล่งกว้างใกล้คลองก็สูบจากคลองขึ้นมาใช้ที่ไกลคลองก็เจาะบ่อบาดาลกัน สำหรับครูก็ใช้น้ำในคลองแม่ลำพันสูบขึ้นมาใช้ในสวนมะนาว 17 ไร่ ส่วนน้ำทำนาที่อยู่ไกลคลองก็ใช้บ่อบาดาล วิถีชีวิตของคนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากจำนวนคนในครอบครัวมากขึ้น เทคโนโลยี ความรู้ใหม่มีเข้ามามากขึ้นจากที่เคยหาบน้ำใน

คลองมากินมาใช้ทำให้เหนื่อยมาก ความสะดวกสบายเริ่มเข้ามาในวิถีชีวิต ก็ขุดบ่อ เจาะบาดาลใช้กันในครอบครัว บ้านไหนที่ไม่ได้ขุดบ่อ เจาะบาดาลก็หันไปใช้ประปาหมู่บ้านเพียงแค่เปิดก๊อกน้ำก็ไหลแล้วไม่ต้องไปหาบให้เหนื่อย คลองแม่ลำพันปัจจุบันจึงใช้เพื่อการเกษตรทำไร่ ทำนาอย่างเดียว ไม่ได้ใช้กินใช้อาบเหมือนอย่างสมัยก่อนแล้ว

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 3 ช่วงอายุ 35 -49 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.กิตติภรณ์ พรมชมภู ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**
ผู้ให้สัมภาษณ์ นายทวย มิ้มทอง **อาชีพ** รับจ้าง **อายุ** 44 **ปี**
ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
สัมภาษณ์วันที่ 21 **เดือน** สิงหาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 14.00 **น.**

แต่ก่อนคลองแม่ลำพันเป็นอย่างไร เดิมชื่อแม่พันลำ เพราะเวลาน้ำมามันจะพันเป็นเกลียวมาเลย แล้วเพี้ยนมาเรื่อยแม่พันลำมันเรียกยากเลยเรียกว่าแม่ลำพันตรงนี้นะช่วงหน้าแล้งน้ำมันไม่เคยแห้งเขาเรียกวังลึกบนตลิ่งมีก่อไผ่ใหญ่มากตรงหัวสะพานเดี๋ยวนี้น่ะ ตรงที่มีน้ำขังตอนหน้าแล้งเขาจะเรียกว่าวัง เช่นวังไอ้สร้อย ตรงที่เป็นวังจะมีทรายมูน มันสะอาด เขาก็เลยมาค้วยบ่อกินกัน แต่ก่อนลุงใช้น้ำในคลองทำอะไรบ้าง ใช้กินใช้อาบ ใช้หาบขึ้นมาเอาไม่มีใช้เพื่อการเกษตรบ้างหรือสมัยก่อนไม่ได้ใช้มาทำเพราะว่าฝนฟ้ามันดีน้ำในคลองก็เหมือนมีไว้หล่อเลี้ยงหมู่บ้านใช้กินช่วงแล้งเมื่อก่อนลุงอยู่ข้างในโน่น ไปอยู่ในไร่มาก่อนไปอยู่บ้านสองชั้น อยู่สองชั้นก็ยังใช้น้ำในคลองนี้ไปขุดบ่อที่สองชั้นมีท่าขึ้นลง ตรงกับสามแยกเข้าสองชั้นตอนนี้แหละทางตรงลงไปเลยตรงบ้านตาคมแต่ก่อนลงตักกินในคลอง พึ่งย้ายมาอยู่ติดคลองนี่เมื่อยี่สิบกว่าปียังทันได้หาบน้ำให้ลูกเมียใช้กินใช้อาบอยู่ หน้าแล้งน้ำไม่ค่อยมีคนมารอตักน้ำหลายคน บางทีก็ต้องหาบกันตอนกลางคืน เหนื่อย ๆ ก็เปลี่ยนให้ลูกเมียมาหาบบ้าง แต่ดีหน่อยบ้านลุงอยู่ใกล้คลองเลยหาบไม่ค่อยไกล บางคนบ้านไกลคลองหน่อยกว่าจะหาบเสร็จเต็มโอ่งเล่นเอาเหนื่อยเลยเดี๋ยวนี้เขาใช้ทำอะไรบ้าง ชาวบ้านที่มีเครื่องสูบน้ำ ซึ่งมีทั้งแบบที่เป็นท่อพยานาค รถไถติดตั้งเครื่องสูบน้ำ เขาก็สูบน้ำนี้ผ่านไร่นาเขาใช้ทำนา ตัวลุงได้ใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันมั๊ย ไม่ได้ใช้เขาขุดลอกคลองผ่านไปทางหลังหมู่ 1 มาจากหัวสะพานวังหินถ้าน้ำเหนือมามันก็แยกออกไปนาได้ผ่านไปหลัง อบต. แล้วกลับไปไหลรวมกันทางปลาย หมู่ 4 บ้านหนองสองตอน แล้วมีการขุดอีกเส้นหนึ่งที่ทางเข้าไปวังหินเรียกว่าคลองโหลงลานโดยขุดแยกไปหนองน้ำขุ่นและอีกเส้นมาสองชั้นมาคลองแห้งมาบ้านวังลึกหมู่ 3 หมู่ 2 คลองที่ว่ามาเนี่ยขุดแยกมาจากคลองแม่ลำพันที่บ้านวังหินถ้าน้ำเหนือมาน้ำก็สามารถเข้ามาได้ทั้งสามเส้นทางรอบหมู่บ้านวังลึกพอดีแล้วก็จะไหลไปที่บ้านด่าน ลุงคิดว่าคลองมันเปลี่ยนไปจากเดิมมากมั๊ย แต่ก่อนคลองเต็มไปด้วยป่าไผ่คลุมเต็มไปหมดทรายก็สะอาด ไม่มีฝายกั้นน้ำมามันก็ไปเร็ว พอมีฝายกั้นน้ำมันถูกกักไว้ดินตกตะกอนต้นไม้ต้นหญ้าก็ขึ้นขุดหาทรายก็ไม่มีมันก็รกขยะก็เยอะขึ้นทุกวันคนก็ไม่นิยมใช้กัน แต่มีฝายก็ดีไปอย่างน้ำมันถูกกักไว้ซึมไปในดิน ขุดบ่อเจาะบาดาลก็ง่ายขึ้นก็เลยขุดบ้านใครบ้านมันใช้บ้านใครบ้านมันสะดวกดี เขาขุดลอกคลองปี

อะไรพอจำได้ไหม ประมาณปี 25534 - 2535 สมัยกำนันโตก พละทรัพย์เป็นกำนันขุดตั้งแต่หลังบ้านนายเส็ง รักอาจ ถึงบ้านผู้ใหญ่สวิช เพ็งพี ประมาณ 500 เมตร เขาไม่มีที่เอาดินไปทิ้งก็เลยเอาไปถมที่บ้านนายอำนวย รักถึง

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 3 ช่วงอายุ 35 - 49 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ช.ธนกร พรมเรือง ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายสิงห์ ทรัพย์เพชร **อาชีพ** ช่างซ่อมมอเตอร์ไซด์ **อายุ** 36 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 24 **เดือน** สิงหาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 15.30 **น.**

น้าสิงห์เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนคลองแม่ลำพันมีแต่ทรายที่สะอาดชาวบ้านจะมาค้วยบ่อทรายตักน้ำไปใช้ดื่มกิน ทรายในคลองสามารถนำไปใช้ก่อสร้างได้ เช่นโบสถ์ที่วัดก็นำทรายจากคลองไปใช้สร้าง สองฟากฝั่งคลองเต็มไปด้วยก่อไผ่คลุมครึ้มไปหมด น้ำในคลองจะมาเร็วแล้วก็แห้งเร็ว ผู้คนหลังจากนั้นประมาณปี 2536 ได้มีการขุดลอกคลองตั้งแต่หลังบ้านนายเส็ง รักอาจถึงบ้านผู้ใหญ่สวิช เพ็งพี ระยะทางประมาณ 500 เมตรทำให้ทรายที่อยู่ในคลองเริ่มหายไปคลองลึกขึ้นกว้างขึ้นน้ำเริ่มมีกลิ่นโคลนตม ที่ทับถมอยู่ในคลองมานาน ชาวบ้านก็ไม่ได้ช่วยกันแก้ไขอะไรปล่อยให้เลยตามเลยเริ่มไม่ได้ใช้น้ำในการดื่มกิน แต่ก็มีเกษตรกรที่ทำนายังคงใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันในการทำนา ด้วยการสูบน้ำจากคลองขึ้นมาทำนาโดยเฉพาะชาวบ้านหมู่ 4 ที่มีที่นาติดคลองแม่ลำพันหรือใกล้คลองก็จะใช้น้ำในคลองทำนากัน

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 3 ช่วงอายุ 35 - 49 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ช.ธนกร พรมเรือง ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายสัญญา น้อยผล **อาชีพ** สมาชิก อบต.วังลึก **อายุ** 35 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 30 **เดือน** สิงหาคม **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 15.30 **น.**

น้ามวลเล่าว่า แต่ก่อนชาวบ้านวังลึกเรียกคลองแม่ลำพันว่าคลองแม่พันลำ เพราะหน้าน้ำน้ำไหลเชี่ยวและแรงพันมาเป็นเกลียวคลื่น แล้วก็เพี้ยนมาเป็นคลองแม่ลำพัน บริเวณคลองเต็มไปด้วยป่าไผ่โดยเฉพาะบริเวณหัวสะพานจะมีกอไผ่ขนาดใหญ่มากน้ำบริเวณนั้นจะลึกมากหน้าแล้งน้ำจะไม่แห้งวัวควายกินได้สบาย ชาวบ้านจะมาช่วยกันขุดบ่อทรายเพื่อนำน้ำมาใช้ ถ้าบ้านไหนมีงานชาวบ้านจะช่วยกันตักน้ำใส่ตุ่มแล้วใช้เกวียนลากไปใช้ในงานเหมือนเป็นการเอาแรงกันถ้าบ้านคนอื่นมีงานเราก็ไปช่วยถ้าบ้านตนเองมีบ้างเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องเราจะได้มาช่วยเราบ้าง สมัยก่อนเวลาจะทำนาต้องรอน้ำฝนอย่างเดียวเพราะน้ำในคลองจะไม่มีน้ำแห้งเร็วตอนนี้การชลประทานดีมีการขุดลอกคลองมีการสร้างฝายทำใช้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการทำนาพอสมควร พื้นที่ที่ลุงรับผิดชอบหมู่ 2 มีพื้นที่ทำนาเกือบ 1,000 ไร่ ก็ใช้น้ำจำคลองแม่ลำพันที่ผันมาจากบ้านวังหินลงคลองขุดใหม่มาทางคลองแห้ง คลองขวางตะวัน ได้ทำนากัน ถ้าไม่มีการขุดคลองแยกมาจากบ้านวังหินผ่านมาทางนี้ก็คงจะลำบากเพราะรอน้ำฝนอย่างเดียวก็คงไม่มีน้ำทำนากัน และยังทำให้บ่อน้ำที่ขุดหรือบ่อบาดาลมีน้ำใช้บ้านใครบ้านมัน ถ้าบ้านใครไม่มีหรือไม่ได้ขุดก็จะใช้น้ำจากประปาหมู่บ้าน ถ้าไม่มีฝายกั้นน้ำหน้าแล้งบ่อน้ำในบ้านแห้งหมด ตอนนี้ไม่มีใครนำน้ำจากคลองมาใช้กิน กินอาบกันแล้ว เอาไว้ใช้ทำไร่ ทำนากัน ที่ทำไร่ก็พวกไร่ถั่ว ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ที่ทำสวนก็มีของตาสะอิ้ง ชื่นแจ้ง ทำสวนลำไยประมาณ 20 ไร่ เขาได้เมีย คน อ. ลี้ จ. ลำพูน เลยเอากิ่งพันธุ์ลำไยมาจากลำพูนที่ของเขาติดคลองแม่ลำพันพอดีเลยใช้เครื่องสูบน้ำมาใช้ในสวนลำไยได้ดี เครื่องสูบน้ำตอนนี้ส่วนใหญ่จะคนที่ทำนาจะมีกันเกือบทุกบ้านจะเป็นรถไถเดินตามแล้วมีปั๊มหางยาวจุ่มลงไปในคลอง สูบขึ้นมาใช้กันบางคนถ้าไม่มีอย่างเช่นหมู่ 3 จะมีเงินกองทุนหมู่บ้านซื้อเครื่องสูบน้ำมาให้ชาวบ้านวังลึก เช่า ครั้งละ 150 บาท น้ำมันคนที่เช่าไปซื้อเติมเอง หรือไม่ก็จ้างคนที่มีเครื่องสูบน้ำสูบให้วันละ 200 บาท น้ำมันคนจ้างซื้อเติมเอง แต่โดยมากไม่ค่อยจ้างกันเพราะมีกันเกือบทุกบ้าน บ้านวังลึกทั้ง 4 หมู่มีอาชีพทำนากัน 80 – 90 % เนื้อที่มากกว่า 2,500 ไร่ เฉลี่ยแต่ละครัวเรือนมีที่นามากว่า 10 ไร่ คนที่ไม่มีที่นาหรือไม่มีที่ทำกินก็จะไปรับจ้างรายวัน วันละ 150 บาท ก็รับจ้างกันในหมู่บ้านนี่แหละ

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 4 ช่วงอายุ 20 – 34 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.นุสรา ธุระกิจ ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายประเสริฐ สระแก้ว **อาชีพ** เกษตรกร **อายุ** 34 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 3 **เดือน** กันยายน **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 10.30 **น.**

น้าดุ่ยเล่าว่าเมื่อก่อนหย่อมบ้านของน้ามีประมาณ 28 หลังคาเรือน ตอนนี้ก็มีเท่าเดิมเป็นบ้านเก่าเกือบทั้งหมดที่รื้อหลังเก่าแล้วสร้างใหม่มีไม่กี่หลัง สมัยก่อนน้าดุ่ยก็เคยไปหาบน้ำจากคลองแม่ลำพันที่ขุดเป็นบ่อทรายเอาไว้กับแม่ ระยะทางประมาณ 400 เมตร จากคลองถึงบ้านวันหนึ่งๆหาบคนละ 4 – 5 เที่ยวเอามาไว้กินไว้ใช้ ชาวบ้านแถบนี้เขาไปหาบน้ำในคลองกันทุกบ้านกันทุกบ้าน แต่เมื่อปี พ.ศ. 2527 ที่บ้านของน้าดุ่ยก็ได้ขุดบ่อน้ำขึ้นใช้ในบริเวณบ้านก็ยังต้องตักน้ำจากบ่อหาบขึ้นมาใช้บนบ้านแต่ระยะทางใกล้หน่อย เบาแรงไปได้เยอะ ในระยะหลังตัก หาบขึ้นมาใช้ไม่ค่อยไหวพอดีมีประปาหมู่บ้านเข้ามาเมื่อปี 2542 ก็หันมาใช้ประปาหมู่บ้านสะดวกดีไม่ต้องหาบน้ำให้เปลืองแรง ที่บ้านของน้าดุ่ยยึดอาชีพทำการเกษตร โดยเฉพาะทำนาที่บ้านทำนา 25 ไร่ก็ได้น้ำจากคลองแม่ลำพันนี่แหละที่ใช้ทำนาเพราะที่นาอยู่ติดคลอง โดยการสูบน้ำขึ้นมาใช้คนที่ทำนาส่วนใหญ่แทบทุกคนจะมีเครื่องสูบน้ำเป็นของตนเอง ต่างคนต่างสูบน้ำขึ้นมาใช้ไม่มีการบริหารจัดการว่าใครจะสูบก่อนหลังใครอยากสูบก็สูบถ้าน้ำหมดก็คือหมดแต่ก็ยังไม่เคยมีใครทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำเพราะต่างก็อยู่ละแวกบ้านใกล้เรือนเคียงไปมาหาสู่กันตลอดต่างคนต่างก็รู้ความพอเหมาะพอดีรู้จักแบ่งบันเหลือไว้ให้คนอื่นใช้น้ำบ้างเพราะทำนาได้ปีละครั้งเท่านั้นในการทำนาสมัยนี้กับสมัยก่อนไม่ค่อยแตกต่างกันมากนักยังคงมีการลงแขก เอาแรง ที่เพิ่มมาก็คือการจ้างโดยอัตราค่าจ้างอยู่ที่ 150 บาทต่อวัน การเอาแรงกันก็จะเริ่มตั้งแต่ ไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว สีข้าว แล้วแต่ว่าจะไหว้วานกันในหมู่เพื่อนสนิท หรือคนที่รักใคร่ชอบพอกัน อย่างน้าดุ่ยก็จะเอาแรงพวก อาวัน อาเจิ้น คนส่วนใหญ่ในละแวกนี้จะมีนาเป็นของตัวเกือบทุกคน ทำของใครของมันเวลาลงแขกหรือเอาแรงกันก็จะห่อข้าวไปกินด้วยกัน เจ้าภาพก็จะเตรียมแต่ขนมสำหรับพักน้อยพักน้อยคล้ายกับพักเบรกเวลาครูไปอบรมสัมมนา ตอนเย็นเจ้าภาพจะเลี้ยงเหล้าเล็ก ๆ น้อย นอกจากนี้น้าดุ่ยก็มีรถสีข้าวไว้รับจ้างสีข้าวอีกด้วย ส่วนชาวบ้านที่เสร็จจากหน้าทำนาถ้าไม่ได้ปลูกถั่วหรือพืชอื่นเสริมก็จะเข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯหรือต่างจังหวัด เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว คนที่ขุดสระในที่ของตนเองถ้าพอมีน้ำเหลือกักเก็บไว้บ้างก็จะปลูกพืชเสริมได้บ้าง ตอนนี้ฝายกั้นน้ำบริเวณหมู่ 4 ถูกน้ำพัดพังไปเก็บน้ำไม่ได้ค่อนข้างจะแย่หน่อยไม่มีน้ำใช้ทำ

การเกษตร แต่นายก อบต. บอกว่าจะสร้างให้ใหม่ภายในปีนี้ก็คงจะดีขึ้นเยอะ อีกอย่างหนึ่งคือถ้าเขื่อนที่สร้างกันคลองลำพันบริเวณบ้านวังหาดเสร็จ และมีการทำชลประทานบริหารจัดการน้ำที่ดี บ้านวังลึกคงจะมีน้ำใช้ตลอดปี อาจจะทำนาได้ถึง ปีละ 3 ครั้ง ลูกหลานชาวบ้านจะได้ไม่ต้องทำทำงานที่กรุงเทพฯหรือต่างจังหวัดอีกจะทำให้ปัญหาผู้ปกครองทิ้งเด็กน้อยให้คนแก่ดูแล แล้วตัวเองไปทำงานที่อื่นคงลดน้อยลงความอบอุ่นในครอบครัวคงจะมีมากขึ้น

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 4 ช่วงอายุ 20 – 34 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.กิตติภรณ์ พรมชมภู ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**
ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสมพร อิ่มสีนาค **อาชีพ** ค้าขาย **อายุ** 34 **ปี**
ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
สัมภาษณ์วันที่ 4 **เดือน** กันยายน **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 14.30 **น.**

น้าพรเล่าว่าเมื่อก่อนน้ำในคลองแม่ลำพันจะลึกและแคบกว่านี้ ในคลองหน้าแล้งจะเต็มไปด้วยทรายที่ขาวสะอาดมากชาวบ้านจะขุดบ่อทรายกินน้ำกัน แต่พอมีการลอกคลองสภาพของคลองก็เปลี่ยนไปทรายที่มีหายไปหมด ยิ่งมีการสร้างฝายกั้นน้ำอีกน้ำในคลองก็มีเยอะขึ้นกว่าแต่ก่อนไม่มีทรายให้เห็นดังเดิม ตอนเด็ก ๆ น้าพรกับพี่ชายเคยตักน้ำจากบ่อทรายขึ้นมากิน และซักผ้าที่บ้านเพราะป้าของน้ากลัวว่าบ่อทรายที่ป้าขุดไว้จะมีน้ำแฟ๊บซึมลงไปเขาจึงให้ไปซักผ้าในคลอง หน้าแล้งตอนอายุ 12 – 13 ปีเคยไปเล่นน้ำในคลองกับพวก นาด นิ แจ็ค นัด ติว โอ เอ๋ เอ แถว ๆวังอีสร้อย ตรงหน้าเมรุปัจจุบันแถวนี้น้ำลึกมาก เล่นไปเล่นมาเคยตกน้ำด้วยแต่มีพี่นุ มาช่วยไว้ได้ทัน เมื่อก่อนมีที่นา 10ไร่ใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันสูบขึ้นมาใช้ทำนาแต่ตอนนี้มาทำการค้าขายไม่มีใครทำก็เลยให้ ตาทอน เช่าทำ น้าเรียนจบแค่ชั้น ป.6 ทางบ้านก็ยากจนไม่มีเงินเรียนต่อ พวกเพื่อน ๆ ที่มีเงินส่วนมากจะเรียน ปวช. ปวส. พอเรียนจบก็เข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯหรือต่างจังหวัดไม่ค่อยมีใครอยู่บ้าน ที่อยู่ก็จะเป็นพวกคนแก่ กับเด็กๆ ตอนนี้ที่บ้านก็ใช้น้ำประปาจากหมู่บ้านมาใช้ในการอุปโภค ส่วนน้ำกินก็จะซื้อน้ำขวดเพราะน้ำประปาหมู่บ้านมีแต่หินปูนกลัวกินเข้าไปแล้วจะเป็นนิ่ว สำหรับการดูแลรักษาคลองนั้นก็จะไปช่วยพัฒนาในวันพ่อ กับวันแม่ที่เขานัดกันพัฒนาแผ้วถางหญ้าตามริมตลิ่งก็ได้ไปช่วยเขาบ้าง สำหรับอาชีพค้าขายนั้นการที่ทางหมู่บ้านมีงานอะไรก็เป็นการยากที่จะได้ไปช่วยงานในตอนกลางวันก็คงได้ไปช่วยบ้างตอนกลางคืนเพราะต่างคนก็ต้องนึกถึงปากท้องของตนเองก่อน

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 4 ช่วงอายุ 20 – 34 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญพิชญา ไชยมี ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาววีรนุช เข็มคง **อาชีพ** ผู้ดูแลเด็กศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดวังลึก

อายุ 28 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 8 **เดือน** กันยายน **พ.ศ.** 2552 **เวลา** 15.30 **น.**

พี่เก๋เล่าให้ฟังว่าตอนที่พี่เป็นเด็ก ๆ คลองแม่ลำพันจะแคบกว่านี้หน้าแล้งในคลองจะเต็มไปด้วยทรายแต่ประมาณปี 2535 – 2536 กำนันโตก พละทรัพย์ ได้ให้ทางการมาขุดลอกคลองตั้งแต่หลังบ้านนายเส็ง รักอาจ ถึงหลังบ้านผู้ใหญ่แขกทำให้คลองกว้างขึ้น ระห่างสองฝั่งคลองสมัยนั้นจะมีสะพานไม้ข้ามไปมาหาสู่กันมีอาจารย์พัว ติสาโล ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดวังลึกเป็นผู้หาเงินงบประมาณมาสร้างชาวบ้านจึงเรียกกันว่า สะพานติสาโล แต่สะพานไม้ที่สร้างมีเศษสวะลอยมาติดตามเสาสะพานไม่มีคนไปจัดการกำจัดพอมีมากขึ้นหน้าน้ำน้ำมาแรงพัดเอาเศษสวะที่ติดใต้สะพาน พาให้สะพานพังไป ปี 2538 ทางการจึงมาสร้างสะพานคอนกรีตให้ใช้มาจนถึงทุกวันนี้ สำหรับการใช้น้ำในคลองแม่ลำพันนั้นพี่เก๋บอกว่าเคยเห็นชาวบ้านมาตักเอาน้ำจากบ่อทรายไปใช้อุปโภคบริโภคกันที่บ้านแต่พี่เก๋เกิดมาที่บ้านก็มีน้ำบาดาลใช้แล้วเลยไม่ได้เห็นคนในครอบครัวไปตักน้ำในคลองใช้กัน แต่ก็เคยไปเล่นน้ำในคลองกับเพื่อน ๆ ที่สนิทกัน ชื่อ ใจ น้อง เก๋อ้วน ในหน้าแล้งตามประสาเด็ก ๆแต่ตอนนี้เพื่อน ๆ ที่สนิทกันก็ต่างคนก็แยกย้ายไปทำงานในกรุงเทพฯไม่ค่อยจะได้เจอกันจะเจอกันก็ช่วงสงกรานต์แต่ความสนิทสนมก็ลดลงเพราะไม่ค่อยได้คลุกคลีกันเหมือนตอนเด็ก ๆ ต่างคนก็ต่างมีภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบที่จะเจอกันบ่อยก็ ใจ เพราะอยู่บ้านใกล้กันไม่ได้ไปทำงานที่กรุงเทพฯเปิดร้านอินเตอร์เน็ตในหมู่บ้านซึ่งเป็นร้านแรกของหมู่บ้าน สำรับการใช้น้ำในคลองด้านการเกษตรในส่วนของครอบครัวพี่ไม่ได้ใช้เพราะที่นาอยู่ไกลคลองต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว พอพ่อเสียไปก็ไม่มีพี่น้องคนไหนไปทำนาต่างออกไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ต่างจังหวัดบ้างเป็นครู เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ที่นาก็ให้คนอื่นเขาเช่าทำ โดยคิดเป็นเงินบ้าง คิดเป็นข้าวก็มี ถ้าเป็นเงินก็ดูว่าคนที่เช่านาเราได้ข้าวมากน้อยแค่ไหนถ้าได้ข้าวมากก็เก็บค่าเช่าได้มาก ถ้าได้ข้าวน้อยก็เก็บค่าเช่านาได้น้อย ถ้าคิดเป็นข้าวก็ประมาณ 3:1 คือคนเช่าได้ 3 ส่วน คนให้เช่าได้ 1 ส่วน สำหรับชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่เห็นส่วนใหญ่เวลาจะทำนาก็ต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว ช่วงหลังมีการสร้างฝายเก็บน้ำก็พอมีน้ำใช้ในการปลูกถั่วบ้างในหน้าแล้ง แต่ตอนนี้เริ่มมีการขุดสระเก็บน้ำในที่ของตนเองหรือไม่ก็เจาะบ่อบาดาล เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ สำหรับทางการเคยมี อบจ.มาขุดบ่อน้ำ

ในคลองตรงข้ามหน้าบ้าน ของ อบต.มวล เพื่อไว้ใช้ในหน้าแล้งโดยที่ทางอบจ.จะนำรถสูบน้ำมาสูบน้ำในบ่อเพื่อไปแจกจ่ายให้กับหมู่บ้าน หรือตำบลใกล้เคียงที่ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เพราะน้ำที่บ่อที่ขุดมานี้หน้าแล้งจะไม่แห้งและในอดีตที่บริเวณนี้จะลึกมากจนชาวบ้านเรียกกันว่าวังลึก แต่น่าเสียดายบ่อน้ำนี้มาพังตอนน้ำท่วมใหญ่ปี 2549 และก็ไม่มีการซ่อมแซมขุดลอกใหม่ทำให้บ่อหายไป สมัยกำนันโตก เป็นกำนันเคยมีการเลี้ยงปลาในกระชังตรงต้นโพธิ์ข้างสะพานเป็นพวกปลาตะเพียนแต่ไม่ได้ผลคือน้ำมาพัดเอาปลาหายไปหมดโครงการนี้เลยยกเลิกไป ในช่วงหลังมานี้มีการสร้างฝายทดน้ำ ชาวนา ชาวไร่ในหมู่บ้านก็มีน้ำพอที่จะทำนาปีได้บ้าง ถ้าหมดหน้าทำนาชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะไปรับจ้างทำงานที่กรุงเทพฯ ถ้าไม่ไปก็จะรับจ้างทำงานในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงแล้วแต่เขาจะจ้างไปทำงานอะไรค่าแรงโดยเฉลี่ยตอนนี้อยู่ที่ประมาณวันละ 150 บาท แต่การใช้น้ำในการเกษตรจริง ๆ ต้องเป็นคลองขวางตะวันที่ขุดแยกจากคลองแม่ลำพันที่มาจากบ้านวังหิน ผ่านไปยังบ้านสองชั้น และบ้านใหม่ฝั่งคลองคลองเส้นนี้จะใช้น้ำในการทำนากันมากเป็นพันพันไร่ สำหรับการดูแลรักษาคลองแม่ลำพันพี่ก็ได้ไปช่วยถางทำความสะอาดในโอกาสวันสำคัญ เช่น วันพ่อแห่งชาติ หรือวันแม่ ชาวบ้านก็จะมาช่วยกันพัฒนาส่วนเพื่อน ๆที่ไปทำงานต่างจังหวัดก็ไม่ค่อยได้มีโอกาสที่จะมาร่วมทำกิจกรรมเท่าไรดังนั้นความสัมพันธ์ของคนรุ่น ๆพี่จึงไม่ได้ผูกพันกับของเท่าไร ขี่รถผ่านก็เห็นเป็นคลองอยู่อย่างนี้ก็เลยเฉย ๆ ไม่ค่อยรู้สึกอะไร แต่ในใจพี่ก็อยากเห็นคลองสะอาดเศษวัชพืชเศษขยะไม่มี ถึงพี่จะมีงานอยู่ที่บ้านก็จริงบางทีถ้าในหมู่บ้านเขามีงานอะไรกัน เช่นงานศพ งานบวช งานแต่ง ถ้าไม่ใช่วันหยุดหรือปิดเทอมจะไม่ค่อยได้ไปช่วยเขาเพราะต้องดูแลเด็กในศูนย์ หรือไม่ก็จะไปช่วยงานในตอนกลางคืน

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 4 ช่วงอายุ 20 – 34 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.สิริรัตน์ หล่องคำ ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**
ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวภรณีธิชา เม่นแม่สลิด **อาชีพ** เจ้าของร้านอินเตอร์เน็ต **อายุ** 28 **ปี**
ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
สัมภาษณ์วันที่ 10 **เดือน** กันยายน **พ.ศ**. 2552 **เวลา** 13.30 **น.**

พี่ใจเล่าให้ว่าพี่พอรู้มาบ้างว่าคลองแม่ลำพันไหลมาจากภูเขาทาง อ.เถิน จ.ลำปาง ผ่านบ้านวังหาด บ้านตลิ่งชัน บ้านวังโตก บ้านวังหิน บ้านวังลึก ไหลไปเรื่อย ๆ ไปลงแม่น้ำยมตรงข้ามวัดราชธานี บ้านพี่อยู่ใกล้คลองก็เคยลงไปลงเล่นน้ำในคลองกับเพื่อน พวก น้อง เก๋อ้วน ไปวิ่งเล่นในคลองตอนไม่มีน้ำ ในคลองจะมีทรายเต็มไปหมด เมื่ออายุ 11 – 12 ปีเคยไปซักผ้าในคลองเอาคุ เอากะละมังไปตักน้ำบ่อทรายที่ท่าบ้านพี่ ชาวบ้านที่มีบ้านอยู่ใกล้ ๆ คลองก็จะขุดบ่อทรายใกล้ท่าน้ำหน้าบ้านตนเองหรือบ้านที่เป็นญาติ ๆ กัน แล้วเอามาซักผ้า เวลาซักต้องซักไกล ๆ บ่อทรายหน่อยเดี๋ยวน้ำแฟ็บจะซึมลงไปในบ่อใช้ไม่ได้ น้ำบ่อทรายจะใช้ได้ตอนน้ำลดหรือน้ำแห้งเหลือแต่ทรายเท่านั้น คลองแม่ลำพันสมัยก่อนไม่มีฝายกั้นน้ำมาเร็วแห้งเร็ว ขุดบ่อทรายไว้น้ำมาก็ท่วมไปหมดน้ำลดก็ช่วยกันขุดใหม่ส่วนมากก็บ้านใกล้ๆ กันหรือไม่ก็ญาติกันมาช่วยกันขุดช่วยกันใช้ ตอนอยู่ ม. ต้น พี่เคยปลูกผักในบริเวณบ้านด้วย เป็นผักโตเร็ว พวกผักบุ้ง ผักกาด ก็เอาคุ ไปตักน้ำในคลองแล้วเอามาใส่บัวรดน้ำมารดผัก ครอบครัวพี่ไม่ได้ใช้น้ำในคลองทำนาเพราะที่อยู่ไกลคลองต้องรอน้ำฝนในฤดูฝน ตอนนี้ก็ให้เขาเช่าทำ เมื่อปี 2542 หลวงตาพัว เจ้าอาวาสวัดวังลึกได้มาก่อสร้างประปาหมู่บ้านขึ้นมา บ้านพี่อยู่ใกล้กับที่เขาสร้างประปาก็เลยใช้น้ำประปาทั้งอุปโภค บริโภค ประกอบกับมีการขุดลอกคลองให้กว้างขึ้นกว่าเดิมสมัยกำนันโตก น้ำในคลองเริ่มมีกลิ่นเหม็นโคลนตม ชาวบ้านเลยเลิกใช้น้ำในคลองมาดื่มกิน ที่สำคัญมีการสร้างฝายกั้นน้ำเป็นระยะ ๆทำให้ชาวบ้านขุดบ่อน้ำ เจาะบ่อบาดาลได้ง่ายขึ้นก็นิยมใช้น้ำบ่อ น้ำบาดาล หรือไม่ก็ใช้น้ำประปาของหมู่บ้าน ซึ่งตอนนี้มี อบต. มวล เป็นประธานในการจัดสรรดูแลน้ำประปา มีชาวบ้านเป็นคณะกรรมการหลายคน ให้พี่เอ เป็นคนเก็บค่าน้ำประปา แต่น้ำประปา หรือน้ำบาดาลในหมู่บ้านจะมีหินปูนมาก ในโอ่ง หรือในถังพลาสติกถ้าตวงน้ำไว้นาน ๆ จะมีหินปูนเกาะอยู่เต็มไปหมด ชาวบ้านส่วนใหญ่จะรองน้ำฝนใส่โอ่งมังกรหลาย ๆ ลูกไว้ บางบ้านก็ใส่ในโอ่งปูนปั้นขนาด 2,000 ลิตร เอาไว้กิน บางบ้านที่มีฐานะตอนนี้จะซื้อน้ำดื่มที่เป็นขวดใหญ่ ๆ ที่ร้านพี่ซิ้ม หน้าโรงเรียนเอามาจากลานหอยมาขาย โดยราคาถ้าซื้อครั้งแรกพร้อมขวด 100 บาท ซื้อครั้งต่อไป เอาขวดมาเปลี่ยน ขวดละ 20 บาท เขาก็จะเอาน้ำที่ซื้อไว้ดื่มกิน เพราะกลัวหินปูนจะทำ

ให้เป็นโรคนิ่ว การทำไร่ทำนาตอนนี้ชาวบ้านที่มีที่นาอยู่ใกล้คลองก็จะสูบน้ำจากคลองขึ้นมาใช้แต่ก็ไม่ได้มีน้ำอยู่ในคลองตลอดทั้งคลองบางแห่งก็ไม่มีน้ำเพราะไม่มีฝายเก็บกักน้ำเอาไว้ บางคนก็ขุดสระในที่นาของตนเองเพื่อใช้น้ำทำนา บางคนสูบน้ำในคลองขึ้นมาใช้ก่อน พอน้ำในคลองเริ่มลดน้อยถอยลงถึงจะไปสูบน้ำจากสระของตน ถ้าทั้งน้ำในคลองก็แห้งน้ำในสระก็แห้ง คงต้องปล่อยให้ข้าวเหี่ยวแห้งตายเพราะไม่รู้จะไปเอาน้ำที่ไหน คนรุ่นๆพี่ไม่ค่อยมีใครอยู่ในหมู่บ้านกันหรอกเข้าไปทำงานกันที่กรุงเทพฯกันหมดส่วนใหญ่พอเรียนจบก็เข้าไปทำงานกันเลยไม่ค่อยมีใครมาทำไร่ทำนากัน เพื่อน ๆที่เคยเล่นด้วยกันก็ไม่ค่อยจะได้เจอกัน จะเจอกันตอนช่วงสงกรานต์ที่พวกเขากลับมาเที่ยวบ้านกันจะไปเล่นน้ำในคลองเหมือนก่อนไม่ได้แล้วโตแล้วอายเด็ก ๆ อย่างพี่พอเรียนจบก็เข้าไปทำงานพอเก็บเงินได้บ้างกลับมาเปิดร้านอินเตอร์เน็ต ที่บ้านนี่เป็นร้านแรกของหมู่บ้านเลยนะเปิดได้ 3 – 4 ปีแล้ว รับถ่ายเอกสารพิมพ์งานเล็ก ๆน้อยๆ ตอนนี้ในหมู่บ้านเราก็มีร้านเน็ต 3 ร้านแล้ว มีร้านพี่ ร้านน้องนิต ลูกครูบุญลือ และก็ร้านพี่จิ๊บ ลูก ผอ.นิพนธ์ ถึงพี่จะมีงานอยู่ที่บ้านก็จริงบางทีถ้าในหมู่บ้านเขามีงานอะไรกัน เช่นงานศพ งานบวช งานแต่ง ถ้าไม่ใช่ญาติสนิทกันจริง ๆ ก็ไม่ค่อยได้ไปช่วยเพราะบางที่มีลูกค้ามาใช้บริการ ต้องอยู่เฝ้าร้านเพราะเป็นรายได้หลักของพี่ ถ้าเป็นญาติสนิทกันก็ปิดร้านไปช่วยเขา สำหรับการดูแลรักษาคลองนั้นบ้านพี่อยู่ใกล้คลองก็จริงแต่ก็ไม่เคยทิ้งขยะลงในคลองจะทำลายในบริเวณบ้าน ไม่เหมือนกับร้านค้าอย่างร้านพี่ทิพย์ หรือร้านขายหมูตรงต้นโพธิ์ที่ชอบทิ้งขยะลงในคลอง เมื่อถึงวันพ่อ หรือวันแม่ทางหมู่บ้านจะทำความสะอาดถางหญ้าในคลองกันพี่ก็จะไปช่วยเขาตลอด เพื่อนที่อยู่กรุงเทพฯหรือต่างจังหวัดจะไม่ค่อยได้มาช่วยเพราะต่างก็ต้องทำงาน

บันทึกการสัมภาษณ์
เรื่อง วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน
กลุ่มที่ 4 ช่วงอายุ 20 – 34 ปี

ผู้สัมภาษณ์ ด.ช.ธนกร พรมเรือง ชั้น ม.3 **โรงเรียนบ้านวังลึก**

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายพิษณุ ทั่งโต **อาชีพ** รับจ้าง **อายุ** 24 **ปี**

ให้ความรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน

สัมภาษณ์วันที่ 11 **เดือน** กันยายน **พ.ศ**. 2552 **เวลา** 10.00 **น.**

พี่เบนเล่าให้ฟังว่าพี่ก็ไม่รู้ว่าคลองแม่ลำพันมีความเป็นมาอย่างไรเกิดมาจำความได้ก็เห็นอยู่อย่างนี้แล้ว แต่ตอนเด็ก ๆ พี่เคยไปจับทอดแหหาปลา เล่นน้ำกับเพื่อน ๆ ชื่อ แจ็ค ช้าง เคยเห็นชาวบ้านบางคนตักน้ำบ่อทรายในคลองไปใช้แต่พี่ไม่เคยตักเพราะเกิดมาที่บ้านก็มีน้ำบาดาลน้ำประปาใช้ ไม่เคยรู้สึกถึงความเหน็ดเหนื่อยของการลงไปตักน้ำในคลอง เพราะเปิดก๊อกที่บ้านปุ๊บน้ำก็ไหลปั๊บ ตอนนี้ก็ยิ่งไม่ได้ใช้น้ำในคลองเลย พอเรียนจบ ม.6 ก็เข้าไปหางานทำที่กรุงเทพฯ นานๆจะได้กลับบ้านครั้งหนึ่งเพื่อน ๆที่เคยเล่นน้ำหาปลาในคลองด้วยกันมาเลยไม่ค่อยได้เจอกัน เพราะต่างคนก็ต่างทำงาน อย่างเจ้าช้างก็แต่งงานไปอยู่หมู่บ้านอื่นก็ยิ่งไม่ได้เจอกัน ความคุ้นเคยความสัมพันธ์กันนับวันก็เหินห่างทุกคนต้องทำงานดิ้นรนเพื่อปากท้องของตนเอง พี่ทำงานที่กรุงเทพฯบ้านเราเขามีงานแต่ง งานศพ งานบวช ก็ไม่ได้มาช่วยงานเขาเพราะลางานบ่อยก็ไม่ดีเดี๋ยวจะโดนเจ้านายไล่ออก นอกจากจะเป็นงานของญาติพี่น้องที่สนิทจริง ๆ จึงจะมาแต่ก็มาได้ไม่นานต้องรีบกลับไปทำงาน วันสำคัญที่ชาวบ้านเขาพัฒนาคลองกันก็ไม่ได้มาช่วย การเกษตรไม่ต้องพูดถึงเพราะพี่ก็ทำนาทำไร่ไม่เป็น ก็คงต้องรับจ้างทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯไปเรื่อย ๆ ไม่รู้ว่าจะได้กลับมาอยู่บ้านเราเมื่อไร พี่มองคลองแม่ลำพันเป็นเหมือนคลองอื่น ๆทั่ว ไป ไม่รู้ว่าพี่จะได้ใช้ประโยชน์อะไร เพราะว่าตอนนี้พี่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากคลองเลย

ตรวจสอบประเด็นข้อมูลให้ตรงกับกรอบคำถามการวิจัย

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ เรื่องวิถีวีชิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน ของโรงเรียนบ้านวังลึกนั้น ไม่มีเอกสารหรือตำราบันทึกไว้การได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ตรงกันของผู้ให้สัมภาษณ์ถือว่าข้อมูลใช้ได้สามรถนำมาเขียนบอกเล่าเรื่องราวได้ เช่นเรื่องการอพยพเข้ามาของชาวบ้านวังลึกที่ต้องมาแย่งชิงพื้นที่กับคนที่อาศัยอยู่ก่อน การใช้ประโยชน์จากน้ำในคลองอดีตจะค้วยบ่อทรายเอาน้ำขึ้นมาใช้ดื่มกิน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความยากลำบากที่ต้องหาน้ำในหน้าแล้ง สิ่งต่าง ๆเหล่านี้ผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลตรงกันและตรงกับกรอบคำถามการวิจัย ถือว่าข้อมูลใช้ได้ไม่ต้องกังวลเรื่องของลิขสิทธิ์ที่เป็นตำราเพราะเราใช้ตัวบุคคลอ้างอิง

การนำเสนอข้อมูลและการเขียนรายงาน

การนำเสนอข้อมูลใช้เป็นแบบรูปเล่มรายงาน และ Power Poit ซึ่งการเขียนรายงานค่อนข้างยากมากต้องให้ครูที่ปรึกษาเป็นผู้เขียนเพราะนักเรียนพิมพ์ค่อนข้างช้าและบางครั้งการใช้สำนวนภาษาต้องอาศัยประสบการณ์ของครูมาช่วยอย่างมากครูที่ชอบอ่านหนังสือ บทความทางประวัติศาสตร์ หรือวารสารต่าง ๆ จะมีภาษาที่ใช้เขียนสวย ๆ การเขียนโครงการ วิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพันแบ่งออกเป็นยุคได้ 3 ยุคโดยได้นำเอากลุ่มช่วงอายุ มาเป็นตัวกำหนดได้แก่

ยุคที่ 1 ยุคชิงพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลำพัน พ.ศ. 2400 - พ.ศ. 2460

ยุคที่ 2 สายน้ำกับชีวิต พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2535

ยุคที่ 3 สายน้ำเกษตรกรรม 2536 – ปัจจุบัน

ยุคที่ 1 ยุคชิงพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลำพัน พ.ศ. 2400 - พ.ศ. 2460

ตาชิง เอี่ยมสะอาด อายุ 83 ปี เล่าว่าตาเกิดที่วังลึกนี่แหละแต่ว่าพ่อแม่เป็นคนบ้านด่านลานหอยไม่ใช่คนวังลึกเขาอพยพมาเพราะคนลานหอยมีประชากรเยอะที่ทำกินไม่ค่อยมีดินก็ไม่ค่อยดีดินเป็นดินทรายที่วังลึกเป็นดินป่าดินดงดินมันดีปลูกอะไรก็งาม จะว่าไปตรงที่โรงเรียนวังลึกตอนนี้ ไม้เต็ง ไม้รังจะขึ้นแน่นมากแทบจะขี่กันเลย สาเหตุที่ชื่อบ้านวังลึกเพราะน้ำมันลึกตรงหน้าวัดวังลึก ตรงที่เป็นสะพานตอนนี้นั่นแหละ เดือนสามเดือนสี่น้ำที่นี่ไม่แห้งหรอกน้ำเขียวอาบได้เลยน้ำลึกเป็นวังลึกจริง ๆแล้วแถบนั้นมีกอไผ่ใหญ่ก่อเท่าบ้านเท่าเมืองลำใหญ่มากคลุมทับหมดเลยสมัยที่มีคนน้อยนะ เดิมคนวังลึก เป็นคนเหนือคนอำเภอเถินอพยพมาอยู่ก่อนแล้วคนจากบ้าน

ด่านอพยพเข้ามา แกล้งปล่อยให้วัวควายไปกินข้าวเขาคนเหนือนี่ไม่ชอบเลยอพยพไปอยู่ที่บ้านตลิ่งชัน แล้ววัดวังลึกเมื่อก่อนเขาเรียกว่าวัดทรายมูลพระที่สร้างวัดเขาเป็นคนเหนือเป็นคนเมืองมาสร้าง ชาวบ้านไม่ได้เอาชื่อวัดทรายมูลมาเป็นชื่อหมู่บ้านเขาก็เรียกบ้านวังลึกเขาเอาชื่อวังน้ำเป็นใหญ่ เดิมหมู่บ้านวังลึกขึ้นอยู่กับตำบลตลิ่งชันกำนันบ้านเรานี้ไม่มีกำนันอยู่ที่บ้านตลิ่งชัน ชื่อกำนันแก้ว หนานอุ่น คนบ้านด่านลานหอยที่อพยพมาอยู่คนแรก ๆ ชื่อนายผาด มิ้มทอง เป็นคนเก่าแก่ อย่างแม่ของตานี่เด็กกว่าเขาเยอะ เมื่อก่อนนามสกุลแม่ของตา
อ่วมบุตร นามสกุลพ่อของตา เอี่ยมสะอาด แล้วก็ตาของตานามสกุล อ่วมบุตร ก็ได้กับยายอ้น อ่วมบุตร นี่ก็มาอยู่รุ่นแรก ๆ เลย จะว่าไปตาของตานี่ก็มาอยู่ก่อนตาผาด มิ้มทอง

ยายรำพิน กลิ่นถือศีล อายุ 74 ปีเล่าว่า คนดั้งเดิมเลยนะเป็นหย่อมยายอ้น อ่วมบุตร เขามีลูก 5 คนก็ไม่กี่หลังแค่ลูก ๆหลานๆ มีตาชื่น ตาโป่ง ยายแจ่ม ต่อมาก็มีหย่อมบ้านทิศเพียรคนท่าไม้ มีลูกหลานมาอยู่ 3 หลัง ต่อมาก็เป็นของยายจากตาไพร เป็นคนท่าไม้มี 7 หลัง ข้ามคลองไปตรงที่ครูสุบรรณ ศิลปรางค์กูลอยู่ตอนนี้ เป็นของตาชุ่ม ที่นั่นมันเป็นเด่นทีนี้เขาว่ามันใกล้ที่ฝังศพที่เป็นโรงเรียนตอนนี้แหละน่ะเป็นที่ฝังศพ หลังโรงเรียนก็เป็นที่เผาศพไม่ค่อยมีใครอยู่ เป็นคนมาจากบ้านแม่สลิดบ้านคนลาว คนเหนือ แล้วกลับย้อนมาจะมามีทางหย่อมลุงพัน ตรงบ้านหมออารี กล่อมคุ้มจะมีอีกหนึ่งหย่อมมี 3 หลัง ทางเหนือก็จะมีคนทางบ้านแม่สลิดอยู่ ตรงที่นายกเรียน ใจวงศ์ก้อนอยู่ตอนนี้อยู่หย่อมหนึ่งตอนที่ยายจำได้มีอยู่ 4 หลัง บ้านตารัง – ยายพวงแล้วก็มียายชม้อย ทีนี้ตรงที่สร้างโบสถ์เป็นสวนกล้วยของยายเล็ก ยายชม้อยหลวงตาพัวมาอยู่เขาก็ขอแบ่ง เขาก็เลยให้ที่ทำโบสถ์ คนส่วนมากจะอยู่ฝั่งนี้ฝั่งทางวัดไม่ค่อยมีตอนนั้นยายอายุประมาณ 9 ขวบ ไปโรงเรียนสะพานพังหมดต้องข้ามน้ำไปโรงเรียนต้องเดินลุยน้ำชูถุงหนังสือขึ้นบนหัวแล้วเดินข้าม แล้วไปถ่ายผ้าเอาฟากคลองโน่น สมัยก่อนโน้นลานกระบือก็มาเรียนรวมที่นี่ลานเถ้าอุ่น วังโตกมาเรียนรวมกันที่นี่ทั้งนั้นเพราะว่าบ้านมันก็ไม่เยอะจริงจังเวลามาก็พี่ ๆ น้อง ๆ พากันมา พ่อแม่ก็ไปทำไร่ทำนา

ตาชิง เอี่ยมสะอาด อายุ 83 ปี เล่าว่าสมัยก่อนชาวบ้านเรียกคลองแม่พันลำเพราะเวลาหน้าน้ำ น้ำไหลเชี่ยวเป็นลูกคลื่นปั่นเป็นคลื่นเลยเขาเรียกแม่พันลำต้นคลองอยู่ที่ห้วยโด่เหนือบ้านวังหาด น้ำที่ลึกจะอยู่ที่บ้านวังลึกและบ้านวังหิน ที่วังหินมีหินก้อนใหญ่อยู่ข้างตลิ่งคลองน้ำตรงนี้ลึกเหมือนบ้านวังลึกเหมือนกันเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายนน้ำไม่มีแห้งวัวควายกินได้สบาย วังลึกก็เหมือนกันบริเวณหน้าวัดวังลึกมันลึกจริง ๆ

ยายเจิม น้อยผล อายุ 93 ปี เล่าว่า บริเวณคลองแม่ลำพันจะเต็มไปด้วยป่าไผ่คลุมหนาทึบโดยเฉพาะบริเวณที่สร้างสะพานในปัจจุบันจะมีก่อไผ่ขนาดใหญ่มากและน้ำบริเวณนี้ใน

หน้าแล้งน้ำจะไม่แห้งวัวควายสามารถดื่มกินได้อย่างสบาย ชาวบ้านจึงเรียกว่าวังลึก เวลาเดือนสี่เดือนห้าคนที่นำช้างมาลากไม้แถวบ้านตลิ่งชัน บ้านวังหาดนำช้างมาผูกไว้ในบริเวณนี้เวลาน้ำทางโน้นไม่มี หน้าน้ำน้ำในคลองเต็มไปด้วยปลาใครอยากกินก็ไปยกยอ ทอดแหกินกัน ไม่มีการซื้อขาย ใครๆก็หากินเองทั้งนั้นเงินไม่ค่อยจะมีด้วยใครอยากกินก็หากินเอง เวลาเอาไปก็เอาไปไม่มาก หรอกเอาแค่พอกิน ส่วนมากเป็น พวกปลาพื้นบ้านของเรานี่แหละพวก ปลาช่อน ปลากด ปลา แน่ะมีเยอะจริง ๆ สมัยก่อนเขานุ่งโจงกระเบนกันเกือบทุกคนนั่นแหละผู้ชายสมัยก่อนเวลาไป ทำบุญที่วัดก็จะนุ่งโจงกระเบนกัน ผู้หญิงบางคนที่ไม่นุ่งโจงกระเบนก็จะมีผ้าถุงกระโปรงกางเกง อย่างสมัยนี้ไม่มีหรอก เคี้ยวหมากด้วยนะ แข่งกับพวกลาว (น่าจะเป็นคนเถินที่อพยพมาอยู่) ที่สูบบุหรี่ขี้โย อมเมี่ยง ตอนนี้เหลือยายนุ่งอยู่คนเดียวเพราะคนรุ่น ๆ ยายไม่มีแล้ว จะเหลือแต่ยาย จันทร์ เอกรถ ที่ยังอยู่แต่จำอะไรไม่ค่อยได้แล้ว

ตาสว่าง แย้มเย็น อายุ 77 ปี เล่าว่า คลองแม่ลำพันสมัยก่อนเขาไม่ได้เรียกคลองเรียก แม่น้ำกันหรอกเขาเรียกห้วย แต่ก่อนชาวบ้านเรียกห้วยแม่พันลำเกิดมาจากเขาลูกเดียวกับห้วยแม่มอก แบ่งเป็น 2 สาย ไปทางบ้านโฮ้ง โป่งฝาง บ้านดง หัวฝาย ทุ่งเสลี่ยม ขอนซุง บาง ขลัง ปากคลองช้าง ไหลเรื่อยไปลงแม่น้ำยมที่มาทางบ้านเราที่มันจะมีคลองแยกอีกคลองเขาเรียก คลองห้วยตาปะขาว น้ำมันสีขาว อีกสายน้ำสีแดง ที่สายน้ำขาวมันจะอยู่ห้วยแม่ลำพันตรงที่ตลิ่งชันมันจะมี 2 คลอง ที่วัดใหม่จะอยู่บนเขา วัดเก่าติดฟากคลองทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ คนเดินหนึ่งวันถึงจะถึงตาน้ำที่กำเนิดของห้วยแม่ลำพันและห้วยแม่มอก มันเกิดจากที่เดียวกันแล้วแยกกัน เขามันสูงมาก คลองแม่ลำพันไหลผ่านบ้านวังหาด ตลิ่งชัน วังโตก คลองไผ่งาม วังหิน วังลึก คลองนี่จะลงไปโน้นปากคลองร่วม แล้วจะไปเมืองเก่าลงไปในแม่น้ำยมปลายคลองไม่โตหรอกเล็กกว่าคลองบ้านเราอีกแถวเหนือวัดคูหาสุวรรณมันจะไปลงที่นั่น แถววังลึกเขาจะเรียกชื่อตรงที่น้ำลึกว่าวัง เช่นวังไอ้สร้อย วังไอ้ฝ้าย ตรงหน้าวัดเขาเรียกว่าวังลึกตรงนี้มีก่อไผ่ใหญ่มาก เขาไม่ได้เรียกว่าวัดวังลึกหรอกนะเขาเรียกว่าวัดทรายมูลเพราะคนเหนือเขามาสร้าง คนแก่เคยเล่าให้ตาฟังว่าพระที่มาสร้างวัดคนแรกมาจากจังหวัดน่าน จำชื่อท่านไม่ได้เขาก็เลยเรียกกันว่าหลาวงพ่อน่าน ตามจังหวัดที่ท่านมา สมัยก่อน ตอนตายังเล็ก เวลาเดินไปเล่นเดี๋ยวก็เจอเสือ เป็นป่าช้าง ป่าเสือ เป็นป่าทั้งนั้น แล้วมันไม่ทำอะไรเราหรือ มันไม่ทำมันมาหากินหมา ช้างก็ไม่ค่อยจะลงมา ช้างจะลงมาเดือนสิบสอง ลงมาจากเจ้าราม วังน้ำขาว เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว ตอนตาเด็กๆ ตาร้ายนะ เวลาควายตายแร้งมันจะลงมากินพวกตาและเพื่อน ๆ ก็จะเอาปืนไปไล่ยิงแร้ง คนโตจะด่าแต่ตาทำไมทำอย่างนั้นจะบาปมากนะ แถวคลองจะเป็นป่าไผ่คลุมครึ้มเลย มันรกมีบ้านไม่กี่หลังหรอก มีบ้านปู่ย่าตายายเขาทีนี้ก็แตกลูกแตกหลานออกไป แต่เดิมหมู่บ้านนี้พวกคนลาว

มาอยู่มาปลุกยาสูบปลูกอะไรกินมีไม่กี่หลัง แต่นี้พวกปู่ย่าตายายของตามาจากบ้านด่านลานหอย เขาว่าเขาเป็นไทยนี่นะเห็นที่ดินที่นี่ดีปลูกอะไรก็ขึ้นก็เลยแกล้งพวกคนลาวปล่อยวัวควายเข้าไปกินของเขา เขาว่าอะไรนิดหน่อย กลับเอาปืนไปยิงข้ามหัวเขาไม่ได้ยิงจริง ๆ นะ ที่นี้ลาวมันกลัว เขาไม่อยากมีเรื่องก็เลยอพยพไปอยู่ที่บ้านตลิ่งชัน บรรพบุรุษตาร้ายนะ ลาวนี่ไม่ใช่ลาวตามนี้นะมาจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปางที่มาอยู่นี่ เดียวนี้กลับมาอยู่นี่อีกแล้วปนเปไปหมด ทีนี้ลาวจะขับไทยบ้างละ บ้านสมัยก่อนจะอยู่ตามคันคลอง มีหย่อมยายจาก - ตาไพร ยายอ๊อด – ตาย้าย ยายจันทร์ ยายเพียร ยายฝอยอยู่ตรงบ้านนายประครอง ค้อมทอง อยู่ทุกวันนี้ มีบ้านอยู่หลังสองหลัง แล้วก็มีหย่อมบ้านย่าอ้น อ่วมบุตร ฟากทางโรงเรียนก็มีตาตัน อยู่ตรงต้นมะขามใหญ่ ถัดไปเป็นน้าอับ ยายอิ่ม กำนันบุญ ทางหย่อมวัดก็มีตาแหยม – ยายพลอย ยายปาน ยายเล็ก ยายม้อย ตาค่ายอยู่ตรงที่ผู้ใหญ่แขกอยู่ตอนนี้ หมดบ้านแล้ว ต่อมามาก็เป็นรุ่นลูกหลานแล้ว มีห่าง บ้านแต่ก่อนนะ ถ้าดินไปหากันนี่มีงานเป็นเล่นอยู่หย่อมกำนันโทน เป็นเล่นนางสุ่ม นางด้ง ดนตรีปีใหม่ก็จะไปเล่นกันหย่อมยายธูป พวกสาวๆ ก็จะไปรวมกันที่วัด เดิมมีไม่กี่หลังหรอก ตอนนี้แตกออกไปทุกทิศทุกทางไปตามกลางไร่กลางนา ไปถึงลานเถ้าอุ่นเดิมเขาก็คนวังลึกนี่แหละไปถากถางจับจองที่ทำกินที่นั่นก็เลยไม่กลับมาขยายเป็นหมู่บ้านใหม่ สมัยก่อนไม่มีนามสกุลกันหรอกเขาอยู่กันอย่างนั้น ต่อมาเขาให้มีการตั้งนามสกุลก็เอาชื่อของปู่ย่าตายายนั่นแหละมาตั้ง เช่นพ่อของปู่ตาชื่อตาแย้ม พ่อของตาแย้มชื่อตาเย็น ปู่ของตาก็เลยตั้งนามสุกลแย้มเย็น ตาก็เลยมีนามสกุลแย้มเย็น แต่คนแก่ ๆ ที่ตาเห็นนะก็มียายอ้น อ่วมบุตร ถ้าเขายังอยู่ก็น่าจะมีอายุมากกว่า 130 ปี คนนี้แหละที่ตาเห็นตั้งแต่ตาเด็ก ๆ

ครูบุญลือ ผลฟัก อายุ 53 ปี เล่าให้ฟังว่า เดิมบ้านวังลึกมีคนจากอำเภอเถินเข้ามาอยู่ก่อนต่อมามีผู้คนอพยพมาจากบ้านด่านลานหอยเอาควายมาเลี้ยงมานอนแรมพอมาอยู่นานเข้าเห็นดินดีนาดีเริ่มเข้ามาสร้างห้างทำนาบิ้งสองบิ้งในระหว่างที่มานอนเลี้ยงควาย เริ่มจับจองที่ดิน คนไทยเห็นว่าพวกนั้นเป็นคนเหนือคนพื้นบ้านเรียกคนลาวคงไม่เท่าไร ก็เลยเอาควายไปกินข้าวเขาบ้าง คนที่เป็นคนเหนือคนลาวรำคาญก็เลยไม่อยู่ล่ะอพยพไปเลย แต่ยังมีพวกนามสกุลคนเหนือ เช่น จันทร์เป็ง ยังคงอยู่บ้าง ต่อมาได้ตั้งกิ่งอำเภอบ้านด่านลานหอยมีหมู่บ้านเยอะ หมู่บ้านวังลึก หมู่บ้านวังหิน หมู่บ้านลานเถ้าอุ่น บ้านวังโตกบ้านตลิ่งชัน บ้านวังหาด บ้านลานกระบือก็เลยตั้งเป็นตำบลตลิ่งชันที่ตั้งเป็นตำบลตลิ่งชันเพราะมีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน บ้านที่เกิดก่อนคือบ้านวังลึก ที่จริงคนตลิ่งชันนั่นแหละมาอยู่วังลึกก่อนแต่ว่าย้อนกลับไปตอนคนลานหอย บ้านด่านเข้ามาอยู่บ้านไหนเกิดก่อนก็เป็นหมู่ 1 ตลิ่งชันเป็นหมู่ 2 หมู่ 3 วังหาด หมู่ 4 หนองสองตอน หมู่ 5 วังหิน หมู่ 6 หนองตม หมู่ 7 ลานกระบือ หมู่ 9 สองชั้น หมู่ 11หนองตูม หนองบัวดำหมู่ 12 เตาปูนหมู่

13 หนองป่าแต้วหมู่ 14 พอเกิดหมู่บ้านก็มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ในผู้ใหญ่บ้านก็เลือกตัวแทนมาเป็นกำนัน ตอนเลือกกำนันก็เลือกผู้ใหญ่บ้านที่มาจากบ้านตลิ่งชันมาเป็นกำนัน ชื่อผู้ใหญ่แก้ว กำนันเลยชื่อกำนันแก้ว พอเขาให้ตั้งชื่อตำบลกำนันมาจากบ้านตลิ่งชันก็เลยเอาชื่อหมู่บ้านตัวเองมาเป็นชื่อตำบลตลิ่งชันเพราะกำนันไปประชุมที่อำเภอ หลังจากนั้นกำนันมาอยู่ที่วังลึกเป็นส่วนใหญ่เพราะการติดต่อกำนันคนวังหิน หนองสองตอน หนองตูม ติดต่อแจ้งเกิด แจ้งตาย แจ้งอะไรต่าง ๆทางวังลึกสะดวกกว่าใกล้อำเภอกว่าถ้าไปตลิ่งชันก็เข้าป่าอย่างเดียว ต่อมาเมื่อมีคนเยอะขึ้นมีหมู่บ้าน 14 หมู่บ้านก็เลยขอแยกเป็นสองตำบลคือตำบลวังลึก กับตำบลตลิ่งชัน คือหมู่ 1 บ้านวังลึก หมู่ 2 บ้านใหม่ฝั่งคลอง หมู่ 3 บ้านสองชั้น หมู่ 4 บ้านหนองสองตอน หมู่ 5 บ้านหนองป่าแต้ว หมู่ 6 บ้านหนองตม หมู่ 7 บ้านหนองตูม หมู่ 8 บ้านชะลาด ตำบลตลิ่งชันก็ตั้งกำนันใหม่ชื่อกำนันแสน ตำบลวังลึกตั้งกำนันโตก พละทรัพย์เป็นกำนันมีวาระ 5 ปี พอตอนหลังมีเป็นตลอดชีพด้วยนะอย่างตอนนี้ก็กำนันประดิษฐ์ ชื่นแจ้ง เป็นกำนันตลอดชีพ

ที่ตั้ง

ยายเจิม น้อยผล อายุ 93 ปี สมัยก่อนบ้านวังลึกยังมีไม่กี่หลังคาเรือนอยู่กันเป็นหย่อมบ้านตามเครือญาติของตน

ตาสว่าง แย้มเย็น อายุ 77 เล่าให้ฟังว่า บ้านวังลึกสมัยก่อนก่อนอยู่หมู่ 1 ตำบลตลิ่งชัน

ครูบุญลือ ผลฟัก อายุ 53 ปีเล่าว่า เมื่อบ้านวังลึกมีคนเข้ามาอยู่มากขึ้น มีประชากรเพิ่มขึ้น จำนวนครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ก็แบ่งหมู่บ้านวังลึกเพิ่มขึ้นเป็น หมู่ 1 หมู่ 4 หมู่ 9 หมู่ 11 บ้านวังลึกตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอบ้านด่านลานหอย ระยะห่างระหว่างอำเภอประมาณ 12 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา มีคลองแม่ลำพันเป็นคลองสายหลัก ไหลผ่านทางทิศเหนือไปด้านทิศใต้ ไหลลงสู่ตำบลบ้านด่าน น้ำในคลองไม่ไหลตลอดปี พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถเก็บน้ำได้ ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก

นายสัญญา น้อยผล อายุ 35 ปี เล่าว่า เมื่อปี 2536 ตำบลวังลึกได้แยกออกมาจากตำบลตลิ่งชัน มีทั้งหมด 8 หมู่ บ้านวังลึก แบ่งเป็น 4 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านวังลึก เดิมคือ หมู่ 1 ต. ตลิ่งชัน หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ฝั่งคลอง เดิมคือ หมู่ 11 ต. ตลิ่งชัน หมู่ที่ 3 บ้านสองชั้น เดิมคือ หมู่ 9 ต. ตลิ่งชัน หมู่ที่ 4 บ้าน หนองสองตอน เดิมคือ หมู่ 4 ต. ตลิ่งชัน

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านวังหิน ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านหนองป่าแต้ว ตำบลวังลึก อำเภอบ้านด่านลานหอย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านวังน้ำขาว ตำบลวังน้ำขาว อำเภอบ้านด่านลานหอย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านหนองจิกตีนเนิน ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอบ้านด่านลานหอย บ้านหนองตูม ตำบลวังลึก อำเภอบ้านด่านลานหอย

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบเชิงเขา มีคลองแม่ลำพันไหลผ่านกลางหมู่บ้าน

ลักษณะภูมิอากาศ

มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว แต่ไม่ค่อยเป็นไปตามฤดูกาล เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายมากขึ้นจึงทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ฤดูร้อนอากาศร้อนมากถึง 40 องศาเซลเซียส

อาชีพหลัก / อาชีพรอง

อาชีพหลัก ทำไร่ ทำนา

อาชีพรอง รับจ้างทั่วไป เลี้ยงสัตว์

เขตการปกครองและประชากร

บ้านวังลึกมีพื้นที่ทั้งหมด 22,812.5 ไร่ (36.5 ตารางกิโลเมตร) แบ่งการปกครองเป็น 4 หมู่บ้าน ดังนี้ (อ้างอิงจาก แผนพัฒนาชุมชน องค์การบิหารส่วนตำบลวังลึก ปี 2552-2555)

ตารางที่ 1 แสดง เขตการปกครองหมู่บ้านวังลึก

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนพื้นที่		
		ไร่	ตารางกิโลเมตร	คิดเป็น % ของพื้นที่ทั้งหมด
1	บ้านวังลึก	5,937.5	9.5	26.03
2	บ้านใหม่ฝั่งคลอง	4,375	7	19.18
3	บ้านสองชั้น	7,500	12	32.88
4	บ้านหนองสองตอน	5,000	8	21.91
รวม		22,812.5	36.5	100

ข้อมูลประชากรตามทะเบียนราษฎร์

ณ วันที่ 30 เดือน กันยายน พ.ศ. 2551

ตารางที่ 2 แสดง ข้อมูลประชากรตามทะเบียนราษฎร์

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร (คน)		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านวังลึก	251	446	480	926
2	บ้านใหม่ฝั่งคลอง	126	229	222	451
3	บ้านสองชั้น	208	328	308	446
4	บ้านหนองสองตอน	156	275	283	558
รวม		741	1,281	1,293	2,574

ข้อมูลประชากรตามข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. 2552

ตารางที่ 3 แสดง ข้อมูลประชากรตามข้อมูล จปฐ.

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร (คน)		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านวังลึก	170	306	221	527
2	บ้านใหม่ฝั่งคลอง	110	189	133	322
3	บ้านสองชั้น	138	247	159	406
4	บ้านหนองสองตอน	120	161	183	344
รวม		538	903	696	1,599

จำแนกประชากรแยกตามช่วงอายุ

ตารางที่ 4 แสดง จำแนกประชากรตามช่วงอายุ

หมู่ที่	น้อยกว่า 1 ปีเต็ม		1 ปีเต็ม - 2 ปี		3 ปีเต็ม - 5 ปี		6 ปีเต็ม - 11 ปี		12 ปีเต็ม - 14 ปี	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
1	4	5	10	14	21	24	45	45	26	25
2	1	1	8	6	9	6	17	17	15	9
3	4	1	7	7	12	8	24	22	15	13
4	0	1	5	7	10	10	18	23	20	11
รวม	9	8	30	34	52	48	104	107	76	58

หมู่ที่	15 ปีเต็ม - 17 ปี		18 ปีเต็ม - 49 ปี		50 ปีเต็ม - 60 ปี		61 ปีเต็มขึ้นไป		รวมทั้งสิ้น	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
1	20	17	252	253	35	50	36	47	449	480
2	16	12	129	128	18	18	16	25	229	222
3	15	14	190	179	42	43	19	21	328	308
4	17	12	144	157	36	35	25	27	275	283
รวม	68	55	715	717	131	146	93	120	1,281	1,293

จำนวนผู้สูงอายุผู้พิการ

ตารางที่ 5 แสดง จำนวนผู้สูงอายุผู้พิการ

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนผู้สูงอายุ	จำนวนผู้พิการ
1	บ้านวังลึก	80	7
2	บ้านใหม่ฝั่งคลอง	41	1
3	บ้านสองชั้น	40	2
4	บ้านหนองสองตอน	52	2
รวม		213	12

ข้อมูลประชากรตามข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. 2552

หน่วยธุรกิจในเขตพื้นที่บ้านวังลึก ได้แก่

ตารางที่ 6 แสดง หน่วยธุรกิจในเขตพื้นที่บ้านวังลึก

ลำดับ	ประเภท	จำนวน	ที่ตั้ง
1	ปั๊มน้ำมัน	3	หมู่ที่ 1,2,4
2	ร้านค้าเบ็ดเตล็ด	18	หมู่ที่ 1,2,3,4
3	โรงสี	4	หมู่ที่ 1,2,3,4
4	โรงเหล้าพื้นเมือง	2	หมู่ที่ 1, 4
5	ร้านซ่อมยานยนต์	6	หมู่ที่ 1,2,3,4

สถานศึกษา

ตารางที่ 7 แสดงสถานศึกษา

ลำดับ	ชื่อโรงเรียน/ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนครู		รวม	จำนวนนักเรียน		รวม	จำนวนห้องเรียน
		ชาย	หญิง		ชาย	หญิง		
1	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดวังลึก	-	3	3	21	24	45	1
2	โรงเรียนบ้านวังลึก	12	8	20	194	178	372	12

การสาธารณสุข

ตารางที่ 8 แสดง แหล่งบริการสาธารณสุข

ลำดับ	ประเภท	จำนวน (แห่ง)	ที่ตั้ง	แพทย์ (คน)	พยาบาล (คน)
1	สถานีอนามัยตำบลวังลึก	1	หมู่ 1	-	3

ยุคที่ 2 สายน้ำกับชีวิต พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2535

ยายเจิม น้อยผล อายุ 93 ปี เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนชาวบ้านก็จะพากันไปขุดน้ำบ่อทรายในคลองแม่ลำพันนำน้ำมาใช้ในการดื่มกิน คลองนี้น้ำมาไวไปไวมีทรายซึ่งถูกพัดมาทับถมเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านบ้านใกล้ ๆ กันส่วนมากจะเป็นญาติ ๆ กันช่วยกันค้วย แล้วนำไม้ไผ่มาล้อมไว้ ไม่ให้วัว ควายเข้า เวลามาตักน้ำเขาไม่แย่งกันหรอกใครมาก่อนก็ตักก่อนตามคิว เวลาตักต้องค่อย ๆ เดี๋ยวน้ำขุ่น สมัยก่อนหนุ่มสาวมักจะมาเจอกันในคลองนี่แหละตอนตักน้ำหนุ่ม ๆ ก็จะคอยแอบมาเจอมาช่วยตักน้ำ บางทียายต้องหรอกแม่ว่าคนเยอะต้องรอนานน้ำออกช้า แต่ที่จริงนั่งคุยกัน ไม่ได้นั่งใกล้กันเหมือนสมัยนี้นะ นั่งโน้นตั้งไกล น้ำในคลองไม่ได้มีตลอดปีหน้าแล้งเดือนสี่เดือนห้า บางครั้งต้องไปตักถึงบ้านวังหิน หรือท่าสไบ ก็มี ต้องเดินไปตักรองเท้าก็ไม่มีใส่ หรือคนที่มีเกวียนก็นำควายเทียมเกวียนไป เพราะก็ไม่ค่อยมีคนเขาเลี้ยงวัว น้ำต้องเต็มตุ่มตลอด ตุ่มก็จะเป็นตุ่มดินเผาทุ่งหลวง มาจากศีรีมาศ เขาเอาใส่เกวียนมาแลกข้าวบ้าง เอามาขายบ้าง นาน ๆ จะมาที ถ้าแลกข้าวก็ข้าวเปลือกเต็มตุ่มที่จะแลก ถ้าขายก็ลูกละ 20 – 30 บาท แล้วก็จะมีโอ่งปูนปั้น ของยายพ่วง เขาจะมาปั้นตรงหน้าวัดฝั่งที่บ้านตารัง ตอนนี้ นะ ขายลูกละ 30 บาท แต่ละบ้านมีตุ่มบ้านละไม่กี่ลูก มีไว้อาบ มีไว้กิน และก็มีไว้ใช้ อย่างละลูกสองลูก แต่น้ำต้องเต็ม

ตุ่มทุกลูกตลอด โดยเฉพาะหน้าแล้งกลัวไฟไหม้เพราะบริเวณรอบๆคลองเต็มไปด้วยป่าไผ่ บ้านก็มุงหญ้าคาพื้นบ้านฝาบ้านก็ทำมาจากไม้ไผ่ เวลาหน้าแล้งไฟมาจะได้มีน้ำดับได้ทัน ต้องเตรียมน้ำไว้ตลอด แล้วอีกอย่างกลัวไม่มีน้ำด้วยบางที่เวลาบ่ายสามบ่ายสี่ก็ต้องไปตักน้ำกันแล้ว หรือบางที่คนเยอะน้ำออกช้าก็ต้องตักกันตอนกลางคืน เวลาไปตักน้ำไปคนเดียวไม่ได้หรอกเสือมันมียายกลัว ต้องไปกันหลายๆ คนบ้านใกล้ๆ กันนั่นแหละ เวลาตักน้ำก็ใช้กะลามะพร้าวหรือไม่ก็ขันน้ำเก่านี่แหละตักใส่คุสังกะสีแล้วหาบ สมัยนั้นยังไม่มีพลาสติกใช้เงินทองก็หายากใครมีเงินร้อยก็ถือว่ารวยแล้ว เอาไว้ใช้แล้วก็เอาไว้กันไฟไหม้ด้วยเพราะบ้านมุงหญ้าคา นอกจากใช้ดื่มกินแล้วยายใช้น้ำจากคลองซักผ้า ใช้อาบ แล้วให้วัวควายลงไปกินในฤดูแล้ง

ตาชิง เอี่ยมสะอาด อายุ 83 ปี เล่าให้ฟังว่า ตาค้วยกินน้ำบ่อทรายในคลองแม่ลำพันหน้า

แล้งค้วยลึกถึงกับไม่เห็นคนต้องตีตะพักให้เราลงได้ไปรอกันทั้งคืนถึงกับต้องมาตักน้ำกินถึงบ้านวังหิน ต้องเอากระบอกไม้ไผ่ทะลวงข้อออกยาวซักครึ่งวาเอาน้ำใส่เอาล้อเกวียนเอาวัวควายลากมาจากวังหิน แม่ตาที่อยู่บ้านเหนือแถวบ้านผู้ใหญ่สวิช เพ็งพี ตอนนี้น่ะตื่นแต่เช้ามืดมาตักน้ำตรงวังหินหาบกลับไปวังลึกมาเช้าหนึ่งก็ได้หาบเดียวถ้ามาคนเดียว ก็ใช้คุหาบแล้วก็ใช้อาบถ้าน้ำในคลองเยอะก็อาบในคลอง หน้าแล้งน้ำน้อยตักมาอาบที่บ้าน หรือไม่ก็ถ้าวังไหนน้ำมีพอน้ำก็อาบที่วังน้ำนั้น อาบที่บ้านก็อาบข้างล่างนะไม่มีห้องน้ำบนบ้านเหมือนสมัยนี้ หาไม้มากั้นพอบังตาคน บางบ้านก็จะมีพืชผักสวนครัว พวกตะไคร้ ข่า กระเพรา หรือพลูปลูกไว้ใกล้ๆที่อาบน้ำ พืชผักจะได้น้ำไปด้วยเวลาเราอาบน้ำมีโอ่งหนึ่งใบ ไม่ได้แก้ผ้าอาบ นุ่งผ้าขาวม้า ผู้หญิงก็นุ่งผ้าถุง สบู่ก็ไม่มีบางที่ใช้สบู่ลาย มีมะกรูดไว้สระผม ห้องส้วมก็จะเป็นส้วมหลุม หรือไม่ก็ในป่าไปเลย อีกอย่างก็ใช้ซักผ้า ซักกันในคลองนี่แหละน้ำไหลสะดวกดี การเกษตรไม่ค่อยได้ใช้เพราะว่ารอน้ำฝนอย่างเดียสมัยก่อนรอน้ำฝนทำนา มีคนละไม่กี่ไร่ เพราะต้องฟันต้นไม้ขุดตอไม้ออก ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ด้วยต้นไม้เยอะ ทำคันนา ใช้ควายไถนา ทำบ้านใครบ้านมันแล้วแต่บ้านหลังไหนจะมีกำลังคนมาก น้ำในคลองไม่ต้องพูดถึงมาไวไปไว ไม่มีที่กักเก็บน้ำไว้น้ำจึงแห้งเร็ว เลยไม่มีใครใช้ทำไร่ทำนากัน

ตาสว่าง แย้มเย็น อายุ 77 ปี เล่าให้ฟังว่า ตาใช้น้ำในคลองแม่ลำพันโดยใช้กิน ใช้อาบ สมัยก่อนต้องไปค้วยบ่อทรายตักน้ำขึ้นมากินมาใช้ตักใส่ตุ่มหรือโอ่งดินเผาไว้ โอ่งดินเผาชาวบ้านมักจะเรียกกันว่าโอ่งทุ่งหลวงเพราะมาจากบ้านทุ่งหลวงคีรีมาศ เขาเอาใส่เกวียนมาขายหรือไม่ก็เอามาแลกข้าว ลูกละ 20 บาท สมัยนั้นก็แพงน่าดู เวลาเขาเอาโอ่งมาขายเขาจะเอาใบตองกล้วยมาใส่ในโอ่งให้เต็ม แล้วก็ซับด้านนอกด้วยกันโอ่งกระทบกันกลัวแตกเพราะโอ่งประเภทนี้

แตกง่าย ถ้าโอ่งปั้นด้วยปูนก็มีเขามาปั้นตรงบ้านตารังตอนนี้นะ คนปั้นชื่อยายพ่วง ไทยแท้ คนบ้านน้ำลึมคลองสัก จ. ตาก ที่ข้างโอ่งเวลาปั้นเสร็จจะมีชื่อยายพ่วงเขียนติดไว้ เขาก็เรียกกันว่าโอ่งยายพ่วง ลูกใหญ่พอได้ส่วนมากเขาจะเอาไว้ข้างล่าง ไว้บนบ้านไม่ไหวมันหนักเดี๋ยวบ้านพัง เอาไว้ใช้ไว้อาบ หรือไม่ก็เอาไว้ใช้ล้างถ้วย จาน โอ่งประเภทนี้นะถ้าตักน้ำมาใส่ก็หลายเที่ยวเลย ใครต้องการก็ไปสั่งแกปั้นลูกละ 50 บาท เมื่อก่อนที่วัดวังลึกมี 2 ลูก ตอนนี้ไม่รู้ไปไหน แตกไปหรือเปล่าก็ไม่รู้ ส่วนโอ่งมังกรนั้นมีเหมือนกันต้องไปซื้อเองที่สุโขทัยมีคนเอาใส่เรือมาขายในแม่น้ำยม ถ้าจะไปซื้อก็ต้องนั่งรถสองแถวตาเซ่ง ออกไป หรือไม่ก็นั่งเกวียนออกไปที่บ้านสวนป่า แล้วรอรถโดยสารที่มาจากจังหวัดตาก ขึ้นไปสุโขทัย บ้านหนึ่งมีไม่กี่ลูกมีไว้กิน ไว้อาบ ไว้ใช้ น้ำต้องเต็มโอ่งตลอดหน้าแล้งกลัวไฟไหม้ แล้วก็กลัวอดด้วย เดือนสี่เดือนห้าบางที่ต้องเดินไปตักน้ำถึงท่าสไบ หรือไม่ก็วังหินบ้านใครมีล้อมีเกวียนก็เอาไปลากน้ำมาไว้กินไว้ใช้ ด้านการเกษตรเมื่อก่อนรอน้ำฝนทำนาอย่างเดียวไม่มีใครใช้น้ำในคลองกันเพราะน้ำไม่ค่อยมีน้ำมาไวไปไว

ยายรำพิน กลิ่นถือศีล อายุ 74 ปี เล่าให้ฟังว่า ชาวบ้านวังลึกใช้น้ำในคลองแม่ลำพันโดยการค้วยบ่อทรายกันคลองเมื่อก่อนนั้นมันจะสะอาดเวลาหน้าน้ำน้ำไหลผ่านมาทรายมันจะมามูน เขาค้วยบ่อทรายกัน เอาขันตักใส่คุ ตอนนั้นก็กินน้ำในคลอง อาบน้ำซักผ้า ก็ใช้น้ำในคลอง แต่ก่อนเขาเรียกเป็นวังกัน ตรงที่ต้นมะข้ามโค่น(หน้าบ้านนายทวย มิ้มทอง) เขาเรียก วังสะพาน วังลึกจะอยู่ตรงกับโบสถ์ ตรงที่เขาทำสะพานข้ามไปเมรุ เขาเรียกวังอีฝ้าย ตรงบ้านผู้ใหญ่ทองพันเอกรถ เขาเรียกวังต้นมะม่วง มีต้นมะม่วงกะล่อนอยู่ริมคลอง ตรงที่เป็นฝายตอนนี้ เขาเรียกวังต้นจัน เขาเรียกเป็นตอน ๆ วังๆ ไป ทรายมันจะมูนที่นี้ตอนเย็นโรงเรียนเลิกเด็กนักเรียนก็จะมาเล่นน้ำในคลองกันในบริเวณที่เป็นวังเพราะมีน้ำเยอะหน่อย ตอนที่ยายเป็นนักเรียนมีหลวงตาหงส์เป็นคนลานหอยทำสะพานโค้งตรงหน้าบ้านนายทวย มิ้มทอง ทีนี้สะพานพัง ก็กลับมาทำที่ตรงบ้านยายจง เขามาทำสะพานไม้ข้ามกัน ชาวบ้านที่ทำฝ้ายทำถั่ว ถ้าจะเอาไปสุโขทัยก็จะแบกข้ามตรงสะพานไม้นี้สมัยนั้นมีรถตาเซ่งคนเดียวที่มาจากสุโขทัยมารับของคนก็จะแบกข้ามไป ชาวบ้านจะทำไร่ทำนาต้องใช้น้ำฝน น้ำในคลองไม่มีสักแห่งเดียวใช้น้ำฝนคลองที่ผ่านเข้ามาเขาเรียกว่าคลองแห้งไปตรงหนองหอยที่ผู้ใหญ่ฉลวย บุญคล่ำไปทำอยู่นาตอนนี้เวลาฝนตกน้ำจะเยอะพอฝนหยุดน้ำหายไปหมดเลยเขาเลยเรียกว่าคลองแห้ง

นายเรียน ใจวงศ์ก้อน อายุ 54 ปี เล่าให้ฟังว่า คลองแม่ลำพันสมัยก่อนไม่มีน้ำเลย บ่อทรายถ้าหน้าแล้งเดือนสี่เดือนห้าจะขุดท่วมหัวเลย ต้องหาบขึ้นมาแล้วทุกคนของหมู่บ้านนี้จะไปตักที่บ่อวัด บางส่วนลงในคลองทางเหนือลงในคลองโกยในคลองท่วมหัว แต่ก่อนก็ใช้ดื่มกิน การเกษตรไม่เจริญเท่าสมัยนี้จะทำไร่ทำนารอน้ำฝนอย่างเดียว ระยะหลังมีฝายประมาณปี 2539

– 2540 ก็ดีขึ้นมาก็เจริญขึ้นมาเยอะ เมื่อลุงเป็น อบต.เมื่อ 12 ปีที่แล้วได้ขุดคลองส่งน้ำจากตัววังหินขึ้นมานี่มาหมู่ 1 หมู่ 2 ตรงสะพานวังหินจะมีเหมืองไส้ไก่เข้ามาเอาน้ำผันน้ำขึ้นมา มีชื่อคลองลุรังขุดส่งมานำมาใช้หมู่ 1 หมู่ 4 เมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาก็ขุดคลองส่งน้ำจากคลองโหลงลานที่วังหินมาผันน้ำมาลงที่คลองแห้งทำให้การเกษตรของหมู่ 2 หมู่ 4 ดีขึ้น

นางสาลี่ โตพ่วง อายุ 56 ปี เล่าว่า คลองสมัยก่อนมีแต่ทรายเดี๋ยวลึกเดี๋ยวตื้นเวลาน้ำพัดมาก็กวาดเอาทรายไปเดี๋ยวก็มีทรายมูนขึ้นมาใหม่เวลาน้ำมา มาไวแห้งไว ชาวบ้านจะค้วยน้ำบ่อ

ทรายมากิน มาใช้กัน เวลาน้ำท่วมก็กินน้ำฝน รองน้ำฝนเก็บไว้เวลาน้ำแห้งกินบ่อทรายกัน ตอนนี้ทุกวันนี้หมู่ 4 ต้องใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันนี่แหละในการทำนา

ครูบุญลือ ผลฟัก อายุ 53 ปี เล่าให้ฟังว่า ในอดีตชาวบ้านวังลึกจะใช้น้ำในคลองแม่ลำพันอยู่ 2 กรณี เพราะสมัยก่อนการประกอบอาชีพในการทำนารอน้ำฝนจากธรรมชาติ เรื่องของการใช้น้ำในคลองมาทำการเกษตรไม่มี ที่ใช้ 2 กรณีคือ กรณีแรกให้สัตว์เลี้ยงดื่มกินในฤดูแล้ง ถ้าในฤดูฝนสัตว์เลี้ยงจะกินทั่ว ๆ ไปตามธรรมชาติ เพราะความอุดมสมบูรณ์ยังมีอยู่มาก หากินได้ตามหนองน้ำไม่ได้ลงไปในคลอง กรณีที่สอง ใช้ในการดื่มกินน้ำบ่อทรายโดยการขุดบ่อทรายน้ำจะซึมออกมาจากนั้นตักน้ำส่วนที่ขุ่นทิ้งไป รอน้ำใส ๆ ซึมออกมา ชาวบ้านใช้การเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าน้ำที่อยู่ในคลองใต้ทรายจะมีน้ำสะอาดขังอยู่ ขุดไปพอเจอน้ำก็จะวิดน้ำที่ขุ่นออกแล้วจะมีน้ำใส ๆ ออกมา สมัยก่อนก็มีบางส่วนถ้าหาบน้ำชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่สวมรองเท้าเพราะกลัวจะลื่น เวลาหาบน้ำขึ้นตลิ่งถ้าน้ำเต็มคุ บางที่น้ำกระฉอกออกมาทำให้ดินแถวตลิ่งลื่นจะทำให้ลื่นล้มเจ็บตัวได้ คนสมัยก่อนจะใส่รองเท้าแบบคีบกัน ถ้าเป็นยี่ห้อช้างดาว หรือนันยางก็ถือว่าทันสมัยที่สุดแล้ว ที่ล้าสมัยที่สุดคือเอายางรถยนต์มาตัดทำเป็นรองเท้า สมัยก่อน เวลาบ้านไหนมีงานเขาใช้ น้ำบ่อทรายในคลองนี่แหละ เป็นลักษณะของการวานหรือเอาแรงช่วยกันภายในครอบครัว หรือหย่อมบ้านเดียวกัน หรือบ้านใกล้ๆกัน อย่างเช่นสงกรานต์เกือบทุกบ้านจะทำขนมจีนกันก็มาช่วยกันหาบน้ำใส่ตุ่ม เอาแรงกันเพราะเวลาทำขนมจีนต้องใช้น้ำมากบ้านใครอยู่ใกล้แหล่งน้ำก็หาบใกล้หน่อย บ้านใครอยู่ไกลก็หาบไกลหน่อยเอาแรงกัน นอกจากทำขนมจีนที่บ้านตนเองเองแล้วยังมาช่วยกันทำที่วัดอีกเพื่อเลี้ยงพระเณรและชาวบ้านที่มาทำบุญ ชาวบ้านก็ต้องพากันมาช่วยหาบน้ำมาที่วัดอีก ทำขนมจีนเกือบทุกบ้านทำไมทำเยอะจัง เผื่อบ้านใครมีญาติพี่น้องอยู่ต่างหมู่บ้าน เช่น วังหิน วังโตก หนองตูม จะได้เอาไปฝากกัน วันหลังถ้าบ้านญาติต่างหมู่บ้านของเราทำก็จะได้เอามาฝากให้เราบ้าง การทำขนมจีนเป็นการทำที่บ่งบอกถึงความสามัคคีของคนในชุมชนหรือญาติพี่น้องของตนเพราะถ้าทำคนเดียวจะเหนื่อยมากต้องใช้คนช่วยหลาย ๆ

คน หรือถ้าไม่ทำขนมจีนก็จะทำกระยาสาด การทำกระยาสาดใช้น้ำไม่มาก แต่พอเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องเรามาเที่ยวหรือมาช่วยไม่อยากอยู่เฉย ๆ ก็ไปตักน้ำมาช่วยเล็กๆ น้อย ๆคนละหาบสองหาบ พอใช้ล้างภาชนะ เป็นการเอาแรง เอาน้ำใจกันมากกว่า แต่สมัยนี้ไปซื้อที่ตลาดก็ได้ไม่ต้องทำให้เหนื่อย ครู ก็เคยไปตักมีพี่

น้องหลายคนผลัดเวรกันไปตัก บางที่ก็ไปกับแม่บ้าง ตอนเด็ก ๆ ก็เล่นน้ำในคลองกันเลยวังไหนมีน้ำพออาบพอเล่นได้ก็ไปอาบไปเล่นกันตรงนั้น ด้านการเกษตร สมัยก่อนชาวบ้านจะทำนากันในที่ลุ่ม รอน้ำฝนอย่างเดียว ถ้าปีไหนฝนตกเยอะก็พอที่จะทำนาถ้าฝนตกน้อยก็ไม่ได้ทำ ปัจจุบันทำได้ทุกพื้นที่ที่เป็นที่โล่งกว้างใกล้คลองก็สูบจากคลองขึ้นมาใช้ที่ไกลคลองก็เจาะบ่อบาดาลกันสำหรับครูก็ใช้น้ำในคลองแม่ลำพันสูบขึ้นมาใช้ในสวนมะนาว 17 ไร่ ส่วนน้ำทำนาที่อยู่ไกลคลองก็ใช้บ่อบาดาล

นายทวย มิ้มทอง อายุ 44 ปี เมื่อก่อนลุงใช้น้ำในคลอง ใช้กินใช้อาบ ใช้หาบขึ้นมาเอาไว้ใช้ สมัยก่อนไม่ได้ใช้ทำนาเพราะว่าฝนฟ้ามันดีน้ำในคลองก็เหมือนมีไว้หล่อเลี้ยงหมู่บ้านใช้กินช่วงแล้ง เมื่อก่อนลุงอยู่ข้างในโน่น ไปอยู่ในไร่มาก่อนไปอยู่บ้านสองชั้น อยู่สองชั้นก็ยังใช้น้ำในคลองนี้ไปขุดบ่อทรายที่สองชั้นมีท่าขึ้นลง ตรงกับสามแยกเข้าสองชั้นตอนนี้แหละทางตรงลงไปเลยตรงบ้านตาคม แต่ก่อนลงตักกินน้ำบ่อทรายในคลอง พึ่งย้ายมาอยู่ติดคลองนี่เมื่อยี่สิบกว่าปียังทันได้หาบน้ำให้ลูกเมียใช้กินใช้อาบอยู่ หน้าแล้งน้ำไม่ค่อยมีคนมารอตักน้ำหลายคน บางทีต้องหาบกันตอนกลางคืน เหนื่อย ๆ ก็เปลี่ยนให้ลูกเมียมาหาบบ้าง แต่ดีหน่อยบ้านลุงอยู่ใกล้คลองเลยหาบไม่ค่อยไกล บางคนบ้านไกลคลองหน่อยกว่าจะหาบเสร็จเต็มโอ่งเล่นเอาเหนื่อยเลย ตอนนี้ไม่ได้กิน ได้อาบน้ำในคลองแล้วก็ใช้สูบขึ้นมาทำไร่ ทำนากัน

นายสิงห์ ทรัพย์เพชร อายุ 36 ปี เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนคลองแม่ลำพันมีแต่ทรายที่สะอาดชาวบ้านจะมาค้วยบ่อทรายตักน้ำไปใช้ดื่มกิน ทรายในคลองสามารถนำไปใช้ก่อสร้างได้ เช่นโบสถ์ที่วัดก็นำทรายจากคลองไปใช้สร้าง สองฟากฝั่งคลองเต็มไปด้วยก่อไผ่คลุมครึ้มไปหมด น้ำในคลองจะมาเร็วแล้วก็แห้งเร็ว เกษตรกรที่ทำนายังคงใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันในการทำนาด้วยการสูบน้ำจากคลองขึ้นมาทำนาโดยเฉพาะชาวบ้านหมู่ 4 ที่มีที่นาติดคลองแม่ลำพันหรือใกล้คลองก็จะใช้น้ำในคลองทำนากัน

ยายเจิม น้อยผล อายุ 93 ปี เล่าว่า ลูกชายของยาย ผอ.จอย น้อยผล เขาเคยขุดบ่อในคลองแล้วเอาท่อซีเมนต์ไปไว้แล้วต่อไดน้ำดูดขึ้นมาใช้รดผักรดต้นไม้บ้างเพราะบ้านยายติดคลองเลยสะดวกหน่อย ตอนนี้น้ำมันพัดพังไปแล้ว ตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม 2549 สมัยยายไม่มี

การขุดสระหรือบ่อที่บ้านเพราะเครื่องมืออุปกรณ์ก็หายากไม่ วัวควายก็กินในคลอง ถ้าหน้าแล้งก็ใช้คุตักน้ำในวังน้ำที่ยังพอมีเหลืออยู่บ้างให้กิน สมัยนี้มีบ่อบาลดาลบ้านใครบ้านมันเพราะมีฝายกั้นน้ำไว้ทำให้น้ำซึมไปใต้ดินขุดบ่อกันตื้นขึ้น หรือไม่ก็ใช้ประปาหมู่บ้าน ซึ่งมีเมื่อหลวงตาพัวเป็นเจ้าอาวาสวัดวังลึก สงกรานต์ก็จะเล่นกันที่วัดเขาจะขนทรายขึ้นมาก่อเจดีย์ทราย เล่นนางสุ่ม ชักเย่อ ลิงลม เขาก็จะเล่นในคลองหน้าวัดกันเพราะหน้าแล้งมีแต่ทราย เขามีการดื่มกินกันเหมือนสมัยนี้มั๊ย ไม่ค่อยมีเด็ก ๆ วัยรุ่นไม่มีเลยมีแต่พวกแก่ ๆ กินกันเล็ก ๆ น้อย ๆ ลอยกระทงก็ลอยกันหน้าวัดนี่แหละ สมัยยายไม่มีใครใช้น้ำในคลองทำนากันหรอกรอน้ำฝนอย่างเดียวจะปลูกฝ้ายปลูกถั่ว ก็รอน้ำฝนอย่างเดียว น้ำในคลองมาไวแห้งไวไม่มีเครื่องสูบน้ำหรือเครื่องมืออะไรหรอก ตลิ่งก็สูงด้วยตักน้ำไม่ไหว ก็ต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว ถ้าปีไหมไม่มีฝน ปลูกข้าวไม่ได้ ไม่มีข้าวกิน ก็หาขุดกลอยกินกัน หรือไม่ก็เก็บดอกไผ่มานึ่งแล้วตำกิน สมัยยายใช้น้ำในคลองกิน ใช้อาบ บางทีไปตักน้ำรอนานก็เลยอาบในคลองนี่เลยจะได้ไม่ต้องเปลืองแรงตักไปใส่ตุ่มอาบอีกหลายเที่ยวก็อาบไปเลย แล้วก็ใช้ซักผ้า ให้วัวควายกิน

ยายรำพิน กลิ่นถือศีล อายุ 74 ปี เล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนชาวบ้านบางคนมีการปลูกหอมกระเทียมกินปลูกผักกินก็ตรงเด่นบ้านนี่แหละ ที่โรงเรียนครูก็ให้ปลูกหอม กระเทียม ผักกาด ผักชีก็เด่นตรงต้นโพธิ์ ตักน้ำในคลองไปรดกัน มีทั้งกระเทียมหนักกระเทียมเบา สมัยโน้นเขาไม่ใช้ยานะ ปลูกเพื่อไว้กินหรือขาย เอาไว้กินสมัยโน้นไม่มีการซื้อขายกันทำกันเองกินกันเอง แล้วการกินชาวบ้านก็แบ่งกันขอกันไม่ต้องขายสมัยนี้มีแต่เคมี ผลไม้สมัยก่อนมันจะงามมันจะดกของมันเองคนแต่ก่อนนะเวลาปลูกของถ้าจะให้ดกต้องปลูกก่อนวันเกิดตัวเองหนึ่งวัน เช่นใครเกิดวันเสาร์ก็ต้องปลูกวันศุกร์ของจะงามคนเก่าเขาถืออย่างนั้น พ่อแม่ยายเขาบอกอย่างนี้ ยายทำตามก็เห็นมันดกดี บางคนเขาไม่ทำแบบนี้ก็ไม่เห็นเป็นอะไรผลไม้ที่ปลูกก็โต ออกผลตามธรรมชาติ แต่ของยายดกกว่า สมัยก่อนริมคลองเต็มไปด้วยป่าไผ่คลุมที่ไหนเอี่ยมที่ไหนทรายมูลก็จะไปค้วยบ่อกินกันตักมาอาบ ซักผ้ากันในคลอง ทางหาบน้ำมีตรงกับโบสถ์ทางขึ้นทางลงอยู่ตรงนั้นเมื่ออาจารย์พัวมาจากบ้านท่าไม้มาอยู่ก็มีการสร้างสะพานกัน สมัยก่อนทำนากันรอน้ำฝนอย่างเดียวไม่มีใครใช้น้ำในคลองกันหรอก น้ำในคลองไม่ค่อยมี น้ำมาไวแห้งไว ไม่มีเครื่องสูบน้ำ ข้าวที่ปลูก ข้าวปุ่น ข้าวเบาเดือนสิบสอง ข้าวมะลิ ข้าวมะลิเลื้อย ข้าวพวงทอง ข้าวพวงมะไฟ ปีไหนถ้าไม่ได้ทำนาไม่มีข้าวกิน ก็ทำไต้ไปแลกข้าวที่ปากคลองช้าง ปากคลองแห้งโน่น เอาเกวียนไปกันหลาย ๆ บ้านในหย่อมบ้านเดียวกันไปแลกข้าวมากิน แลกได้ 1 มัด มีประมาณ 10 อัน อันหนึ่งประมาณ 1 ศอก ได้ข้าว 1 ถัง ถ้าไม่มีก็กินกลอยกัน หรือไม่ก็ขุยไผ่ หรือดอกไผ่ เอามานึ่งแล้วตำ คล้าย ๆ ข้าวเหนียว สมัยก่อนทำการเกษตรลำบากมากต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว

นายเรียน ใจวงศ์ก้อน อายุ 54 ปี เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนมีฝายกักเก็บน้ำในคลองแม่ลำพันไว้ก็ไม่พอให้ชาวบ้านที่ทำนา สูบไปใช้ในการเกษตรครั้งสองครั้งก็หมด ปีนี้ฟ้าฝนดีกักน้ำส่งน้ำดี ทางหมู่ 2 หมู่ 3 บางคน ได้ข้าวถึง 2,000 เฉพาะนาปี แต่ก่อนเมื่อลุงมาอยู่ใหม่ ๆ เมื่อสามสิบปีมานี่ได้ข้าว 300 หรือ 500 แสดงว่าเยอะจัด อย่างตอนที่ฝายใหญ่พังน้ำบ่อน้ำบาดาลแถวหมู่บ้านแห้งหมดน้ำซับน้ำซึมมันไม่มี ถ้าฝายมีหน้าแล้งเดือนสี่เดือนห้าน้ำบ่อน้ำบาดาลจะไม่แห้ง เวลาสูบน้ำมาใช้ในการทำนา คนที่มีเครื่องสูบเองก็ช่วยกันในครอบครัว ลูก เมียบ้าง ไหว้วานญาติพี่น้องบ้าง คนที่ไม่มีก็จ้างคนที่มีสูบน้ำมาสูบให้คิดเป็นชั่วโมง หรือเป็นวันก็แล้วแต่จะตกลง สมัยก่อนน้ำในคลองไม่ได้ใช้ทำประโยชน์ด้านการเกษตรเลย มาประมาณสิบกว่าปีมานี้ที่เริ่มขุดคลอง เริ่มฝายเก็บน้ำ มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยสูบน้ำ ลอกคลอง น้ำในคลองมีประโยชน์ในการเกษตรเพิ่มมากขึ้น แต่ก็สูญเสียความเป็นอยู่แบบเดิม ๆ ไปไม่มีใครไปตักน้ำในคลองมาใช้อาบ ดื่มกินกันแล้ว คลองสมัยนี้เลยใช้เพื่อการเกษตร เพราะแต่ละบ้านถ้าไม่ขุดบ่อบาดาลก็จะมีประปาหมู่บ้านซึ่งเริ่มมีตั้งแต่ปี 2542 สมัยอาจารย์พัว เป็นเจ้าอาวาส กรมทรัพยากรเขามาสร้างให้

ครูบุญลือ ผลฟัก อายุ 53 ปี เล่าว่า การใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันในด้านการเกษตร สมัยก่อนชาวบ้านจะทำนากันในที่ลุ่ม รอน้ำฝนอย่างเดียว ถ้าปีไหนฝนตกเยอะก็พอที่จะทำนาถ้าฝนตกน้อยก็ไม่ได้ทำ ปัจจุบันทำได้ทุกพื้นที่ที่เป็นที่โล่งกว้างใกล้คลองก็สูบจากคลองขึ้นมาใช้ที่ไกลคลองก็เจาะบ่อบาดาลกัน สำหรับครูก็ใช้น้ำในคลองแม่ลำพันสูบขึ้นมาใช้ในสวนมะนาว 17 ไร่ ส่วนน้ำทำนาที่อยู่ไกลคลองก็ใช้บ่อบาดาล

นายทวย มิ้มทอง อายุ 44 ปี เล่าให้ฟังว่า ตอนนี้ชาวบ้านที่มีเครื่องสูบน้ำ ซึ่งมีทั้งแบบที่เป็นท่อพยานาค รถไถติดตั้งเครื่องสูบน้ำ เขาก็สูบน้ำนี้ผ่านไร่นาเขาใช้ทำนา มีการขุดลอกคลองผ่านไปทางหลังหมู่ 1 มาจากหัวสะพานวังหินถ้าน้ำเหนือมามันก็แยกออกไปนาได้ผ่านไปหลัง อบต. แล้วกลับไปไหลรวมกันทางปลาย หมู่ 4 บ้านหนองสองตอน แล้วมีการขุดอีกเส้นหนึ่งที่ทางเข้าไปวังหินเรียกว่าคลองโหลงลานโดยขุดแยกไปหนองน้ำขุ่นและอีกเส้นมาจากบ้านสองชั้นมาคลองแห้งมาบ้านวังลึกหมู่ 3 หมู่ 2 คลองที่ว่ามาเนี่ยขุดแยกมาจากคลองแม่ลำพันที่บ้านวังหินถ้าน้ำเหนือมาน้ำก็สามารถเข้ามาได้ทั้งสามเส้นทางรอบหมู่บ้านวังลึกพอดีแล้วก็จะไหลไปที่บ้านด่าน มีการสร้างฝายกั้นน้ำเป็นระยะ แต่มีฝายก็ดีไปอย่างน้ำมันถูกกักไว้ซึมไปในดิน ขุดบ่อเจาะบาดาลก็ง่ายขึ้นก็เลยขุดบ้านใครบ้านมันใช้บ้านใครบ้านมันสะดวกดี

นายสัญญา น้อยผล อายุ 35 ปี เล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนเวลาจะทำนาต้องรอน้ำฝนอย่างเดียวเพราะน้ำในคลองจะไม่มีน้ำแห้งเร็วตอนนี้การชลประทานดีมีการขุดลอกคลองมีการ

สร้างฝายทำใช้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการทำนาพอสมควร พื้นที่ที่ลุงรับผิดชอบหมู่ 2 มีพื้นที่ทำนาเกือบ 1,000 ไร่ ก็ใช้น้ำจำคลองแม่ลำพันที่ผันมาจากบ้านวังหินลงคลองขุดใหม่มาทางคลองแห้ง คลองขวางตะวัน ได้ทำนากัน ถ้าไม่มีการขุดคลองแยกมาจากบ้านวังหินผ่านมาทางนี้ก็คงจะลำบากเพราะรอน้ำฝนอย่างเดียวก็คงไม่มีน้ำทำนากัน และยังทำให้บ่อน้ำที่ขุดหรือบ่อบาดาลมีน้ำใช้บ้านใครบ้านมัน ถ้าบ้านใครไม่มีหรือไม่ได้ขุดก็จะใช้น้ำจากประปาหมู่บ้าน ถ้าไม่มีฝายกั้นน้ำหน้าแล้งบ่อน้ำในบ้านแห้งหมด ตอนนี้ไม่มีใครนำน้ำจากคลองมาใช้กิน กินอาบกันแล้ว เอาไว้ใช้ทำไร่ ทำนากัน ที่ทำไร่ก็พวกไร่ถั่ว ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ที่ทำสวนก็มีของตาสะอิ้งชื่นแจ้ง ทำสวนลำไยประมาณ 20 ไร่ เขาได้เมีย คน อ. ลี้ จ. ลำพูน เลยเอากิ่งพันธุ์ลำไยมาจากลำพูนที่ของเขาติดคลองแม่ลำพันพอดีเลยใช้เครื่องสูบน้ำมาใช้ในสวนลำไยได้ดี

ตาชิง เอี่ยมสะอาด อายุ 83 ปี เล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนเวลาบ้านไหนมีงานเขาช่วยกันตักน้ำในคลองไปช่วยในงานเพราะมีบ้านไม่กี่หลังเวลาบ้านไหนมีงานก็จะไปช่วยกันทั้งหมู่บ้านบางคนก็ไปหาฟืน สมัยก่อนไม่ค่อยใช้ถ่านกัน บางคนไปหาบน้ำในคลองขึ้นมา บางคนที่มีเกวียนก็จะเอาเกวียนมาช่วยกันขนน้ำขึ้นมาใช้ในงาน สมัยก่อนคนไม่เยอะก็ใช้น้ำไม่มาก แต่งานแต่งานถ้าบ้านไหนเจ้าภาพไม่ได้มาบอกหรือมาเชิญก็จะไม่ไปช่วยมีงาน เดี่ยวนี่แหละที่ต้องให้เจ้าภาพเชิญ งานบวช ทำบุญบ้าน ยิ่งถ้างานศพก็จะไปช่วยกันทั้งหมู่บ้าน

ตาสว่าง แย้มเย็น อายุ 77 ปี เล่าว่าสมัยก่อนเวลามีงานบ้านใครก็จะไปช่วยกันทั้งหมู่บ้าน ไปช่วยตักน้ำ หาฟืน เอาคุใครคุมันมาช่วยตักน้ำบ่อทรายในคลองมาช่วยกันในงาน สมัยก่อนคนในหมู่บ้านจะช่วยงานกันเป็นอย่างดี

ยายรำพิน กลิ่นถือศีล อายุ 74 ปี เล่าว่าเมื่อก่อนเวลาบ้านไหนมีงานก็ไปช่วยกันตักน้ำในคลองมาใช้ในงาน ส่วนมากจะช่วยกันทั้งหมู่บ้านเพราะคนไม่ค่อยเยอะช่วย ๆ กัน

นางสาลี่ โตพ่วง อายุ 56 ปี เล่าให้ฟังว่าทุกวันนี้หมู่ 4 ต้องใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันนี่แหละ ตอนนี้ฝายพังเวลาทำนาก็ใช้ที่ละเล็กละน้อยกันใช้สูบขึ้นมาจากคลองลงนาเลย สมัยก่อนน้ำมันขึ้นมาเองกักไว้ได้ทำนาตามช่วงฤดู ตอนนี้คลองมันลึกก็ใช้สูบกัน ตอนนี้ก็ต้องใช้น้ำจากคลองขาดไม่ได้เลยคลองเส้นนี้ สมัยก่อนเขาจะพึ่งพาอาศัยกันหาของป่าของอะไรกินกันได้มากก็แบ่งปันกันไม่มีการซื้อขายขอกันแบ่งกัน ตอนนั้นที่ยายอยู่นี่หนาตรงหมู่ 4 มีอยู่ประมาณ 10 หลัง ช่วงก่อนน้ำมันก็ขึ้นดีตามฤดูกาล ต่อมาเขาปรับปรุงขุดลอกคลองแม่ลำพันให้ลึกขึ้นน้ำเก็บได้มาก การที่มีฝายในปัจจุบันนี้จะดีกว่าสมัยก่อนมากเพราะได้ใช้น้ำมาทำนา สมัยก่อนการทำนาก็จะช่วย กันในครอบครัวหรือหมู่ญาติมิตร มีการลงแขกช่วยกันในหมู่บ้านบ้าง ตอนนี้ต้องจ้างชาวบ้านเพื่อนบ้านเรานี่แหละวันละ 150 งานวานงานลงแขกไม่ค่อยจะมี

นายสัญญา น้อยผล อายุ 35 ปี เล่าว่า ชาวบ้านที่มีอาชีพเกษตรกรตอนนี้ส่วนใหญ่จะมีเครื่องสูบน้ำคนที่ทำนาจะมีกันเกือบทุกบ้านจะเป็นรถไถเดินตามแล้วมีปั๊มหางยาวจุ่มลงไปในคลอง สูบขึ้นมาใช้กันบางคนถ้าไม่มีอย่างเช่นหมู่ 3 จะมีเงินกองทุนหมู่บ้านซื้อเครื่องสูบน้ำมาให้ชาว บ้านวังลึก เช่า ครั้งละ 150 บาท น้ำมันคนที่เช่าไปซื้อเติมเอง หรือไม่ก็จ้างคนที่มีเครื่องสูบน้ำสูบให้วันละ 200 บาท น้ำมันคนจ้างซื้อเติมเอง แต่โดยมากไม่ค่อยจ้างกันเพราะมีกันเกือบทุกบ้าน บ้านวังลึกทั้ง 4 หมู่มีอาชีพทำนากัน 80 – 90 % เนื้อที่มากกว่า 2,500 ไร่ เฉลี่ยแต่ละครัวเรือนมีที่นามากว่า 10 ไร่ คนที่ไม่มีที่นาหรือไม่มีที่ทำกินก็จะไปรับจ้างรายวัน วันละ 150 บาท ก็รับจ้างกันในหมู่บ้านนี่แหละ

ยายเจิม น้อย ผล อายุ 93 ปี เล่าว่า เมื่อก่อนได้เจอกันบ่อยขึ้นตอนไปตักน้ำหรือตอนค้วยบ่อ แต่มันก็เหนื่อย ตอนนี้ไม่ค่อยได้เจอกัน คนมันเยอะขึ้น พอมีน้ำบ่อ น้ำได น้ำบาดาล น้ำประปา มีใช้บ้านใครบ้านมันสะดวกดี ไม่ค่อยได้เจอกัน ไม่ค่อยได้ช่วยเหลือกัน

นายเรียน ใจวงศ์ก้อน อายุ 54 ปี เล่าว่า สมัยก่อนมีการมีงานอะไรก็จะไปช่วยกันตักน้ำในคลองขึ้นมาช่วยกันในงาน เด็ก ๆ ถ้ามีวังน้ำลึกที่ไหนก็จะไปกระโดดเล่นน้ำกัน ซักผ้าอาบน้ำกันในคลองนี่แหละ บางคนขยันหน่อยก็หาบน้ำไปอาบไปใช้ที่บ้าน สิ่งที่ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปน่าจะมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรที่มีมากขึ้นความต้องการทรัพยากรต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นประกอบกับความเจริญของเทคโนโลยีการได้รับความรู้ใหม่ ๆ ทำให้วิถีชีวิตของคนเริ่มเปลี่ยนไป การไหว้วานเอาแรงหายไปเป็นเอาผลประโยชน์จากการใช้แรงงานเข้าแลก ไม่ว่าจะเป็นเงิน หรือข้าวของ หรือสิ่งอื่น ๆ

นางสาลี่ โตพ่วง อายุ 56 ปี เล่าว่า เมื่อก่อนตามคันคลองตลอดทั้งคลองจะเต็มไปด้วยป่าไผ่ต้นไม้เยอะตอนทางการมาลอกคลองตั้งแต่หลังบ้านตาเส็ง ถึงบ้านผู้ใหญ่แขก ก็ทำคันคลองเป็นถนนสะดวกขึ้น เมื่อก่อนชาวบ้านหากินหน่อไม้ ผักตามคลองนี่แหละตอนนี้หากินไม่ได้แล้ว

ครูบุญลือ ผลฟัก อายุ 53 ปี เล่าให้ฟังว่า วิถีชีวิตของคนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากจำนวนคนในครอบครัวมากขึ้น เทคโนโลยี ความรู้ใหม่มีเข้ามามากขึ้นจากที่เคยหาบน้ำในคลองมากินมาใช้ทำให้เหนื่อยมาก ความสะดวกสบายเริ่มเข้ามาในวิถีชีวิต ก็ขุดบ่อ เจาะบาดาล ใช้กันในครอบครัว บ้านไหนที่ไม่ได้ขุดบ่อ เจาะบาดาลก็หันไปใช้ประปาหมู่บ้านเพียงแค่เปิดก๊อกน้ำก็ไหลแล้วไม่ต้องไปหาบให้เหนื่อย คลองแม่ลำพันปัจจุบันจึงใช้เพื่อการเกษตรทำไร่ ทำนาอย่างเดียว ไม่ได้ใช้กินใช้อาบเหมือนอย่างสมัยก่อนแล้ว

นายสิงห์ ทรัพย์เพชร อายุ 36 ปี เล่าว่า เมื่อประมาณปี 2536 ได้มีการขุดลอกคลองตั้งแต่หลังบ้านนายเส็ง รักอาจ ถึงบ้านผู้ใหญ่สวิช เพ็งพี ระยะทางประมาณ 500 เมตรทำให้ทราย

ที่อยู่ในคลองเริ่มหายไปคลองลึกขึ้นกว้างขึ้นน้ำเริ่มมีกลิ่นโคลนตม ที่ทับถมอยู่ในคลองมานาน ชาวบ้านก็ไม่ได้ช่วยกันแก้ไขอะไรปล่อยให้เลยตามเลยเริ่มไม่ได้ใช้น้ำในการดื่มกิน

ยายเจิม น้อยผล อายุ 93 ปี เล่าให้ฟังว่ายายไม่เคยทิ้งขยะทิ้งอะไรลงไปในคลองเลย เศษหญ้าเศษอะไรยายก็เผาในที่ของยายไม่เคยทิ้งลงในคลองไม่เหมือนพวกแม่ค้าที่อยู่แถวหน้าคลองทิ้งอยู่เรื่อย

นายเรียน ใจวงศ์ก้อน อายุ 54 ปี เล่าว่า ตอนนี้ทางหมู่บ้านเราก็ได้ตั้งคณะกรรมการน้ำไว้ว่าใครทำนาทำไร่กี่ไร่จะได้จัดสรรน้ำให้กับเกษตรกรได้อย่างเพียงพอ และนโยบายของกลุ่มแม่น้ำยม สุโขทัยจะลอกมาถึงแม่กองค่ายก็ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ปี 2550 ถึง 2554 ไปจนถึงวังหาดตลิ่งชันเป็นงบของกรมชลประทาน มีอีกอย่างหนึ่งถ้าอ่างเก็บน้ำที่ตลิ่งชัน และวังหาดเสร็จประมาณปี พ.ศ. 2555 อ่างตัวนี้ถ้าเสร็จจะช่วยบ้านเราได้มากแต่ก่อนถ้าฝนตกมาก ๆ ฝายที่สร้างกั้นน้ำไว้พังเลย แต่ถ้าเขาทำอ่างกั้นต้นน้ำพอถึงฝนตกเต็มที่เขาจะปล่อยมาธรรมดา ฝายเราก็จะทนถ้าปล่อยมาทีเดียวตูมเลยตัวรับน้ำก็จะไม่พออย่างหน้าแล้งถ้าเขาปล่อยน้ำให้เราใช้ก็สูบขึ้นมาใช้ทำไร่ทำนา โครงการทำเหมืองไส้ไก่ชลประทานจะมาทำให้ อ่างเก็บน้ำที่จะสร้างกั้นต้นน้ำแม่ลำพันเป็นหุบเขาน้ำไหล

จากเถินนั่นแหละมี 2 สายโดยแยกไปทางแม่มอก ทุ่งเสลี่ยมสายหนึ่ง มาทางนี้ก็มาทางบ้านเราลานหอย การที่บ้านเราน้ำท่วมกันเมื่อปี 2549 ฝนตกหนักมากน้ำไหลเร็วไม่มีตัวกั้นน้ำเอาไว้ก็เลยเกิดน้ำท่วม ถ้าอ่างเก็บน้ำเสร็จฝนตกลงมาปุ๊บมีที่คอยรับน้ำเอาไว้บ้านเราน้ำจะไม่ท่วม ยังมีอีกอ่างเก็บน้ำอีกหนึ่งตัวที่แม่กองค่าย ตัวนี้ก็ผันน้ำมาใช้ได้กำลังทำอยู่เหมือนกันใกล้จะเสร็จแล้วถ้าเสร็จทางวังน้ำขาวก็จะได้ใช้น้ำด้วยโดยชลประทานจะทำคลองส่งน้ำไปให้ ตอนนี้ทางหมู่บ้านเราก็ได้ผล ประโยชน์อ่างตัวนี้ถ้าเป็นชาววังหาดตลิ่งชันใช้ประโยชน์น้อยเพราะที่ทำการเกษตรไม่ค่อยมีเกษตรกรที่มีพื้นที่ทางการเกษตรที่จะมีคลองชลประทานไหลผ่านก็ได้ประโยชน์ตอนหน้าแล้งมีน้ำใช้ในการเกษตรตลอดปี

ยุคที่ 3 สายน้ำเกษตรกรรม 2536 – ปัจจุบัน

นายประเสริฐ สระแก้ว อายุ 34 ปี น้าดุ่ยเล่าว่าเมื่อก่อนหย่อมบ้านของน้ามีประมาณ 28 หลังคาเรือน ตอนนี้ก็มีเท่าเดิมเป็นบ้านเก่าเกือบทั้งหมดที่รื้อหลังเก่าแล้วสร้างใหม่มีไม่กี่หลัง สมัยก่อนน้าดุ่ยก็เคยไปหาบน้ำจากคลองแม่ลำพันที่ขุดเป็นบ่อทรายเอาไว้กับแม่ ระยะทางประมาณ 400 เมตร จากคลองถึงบ้านวันหนึ่งๆหาบคนละ 4 – 5 เที่ยวเอามาไว้กินไว้ใช้ ชาวบ้านแถบนี้เขาไปหาบน้ำในคลองกันทุกบ้านกันทุกบ้าน แต่เมื่อปี พ.ศ. 2527 ที่บ้านของน้าดุ่ยก็ได้ขุด

บ่อน้ำขึ้นใช้ในบริเวณบ้านก็ยังต้องตักน้ำจากบ่อหาบขึ้นมาใช้บนบ้านแต่ระยะทางใกล้หน่อย เบาแรงไปได้เยอะ ในระยะหลังตัก หาบขึ้นมาใช้ไม่ค่อยไหวพอดีมีประปาหมู่บ้านเข้ามาเมื่อปี 2542 ก็หันมาใช้ประปาหมู่บ้านสะดวกดีไม่ต้องหาบน้ำให้เปลืองแรง ที่บ้านของน้าดุ่ยยึดอาชีพทำการเกษตร โดยเฉพาะทำนาที่บ้านทำนา 25 ไร่ก็ได้น้ำจากคลองแม่ลำพันนี่แหละที่ใช้ทำนาเพราะที่นาอยู่ติดคลอง โดยการสูบน้ำขึ้นมาใช้คนที่ทำนาส่วนใหญ่แทบทุกคนจะมีเครื่องสูบน้ำเป็นของตนเอง ต่างคนต่างสูบน้ำขึ้นมาใช้ไม่มีการบริหารจัดการว่าใครจะสูบก่อนหลังใครอยากสูบก็สูบถ้าน้ำหมดก็คือหมดแต่ก็ยังไม่เคยมีใครทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำเพราะต่างก็อยู่ละแวกบ้านใกล้เรือนเคียงไปมาหาสู่กันตลอดต่างคนต่างก็รู้ความพอเหมาะพอดีรู้จักแบ่งบันเหลือไว้ให้คนอื่นใช้น้ำบ้างเพราะทำนาได้ปีละครั้งเท่านั้นในการทำนาสมัยนี้กับสมัยก่อนไม่ค่อยแตกต่างกันมากนักยังคงมีการลงแขก เอาแรง ที่เพิ่มมาก็คือการจ้างโดยอัตราค่าจ้างอยู่ที่ 150 บาทต่อวัน การเอาแรงกันก็จะเริ่มตั้งแต่ ไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว สีข้าว แล้วแต่ว่าจะไหว้วานกันในหมู่เพื่อนสนิท หรือคนที่รักใคร่ชอบพอกัน อย่างน้าดุ่ยก็จะเอาแรงพวก อาวัน อาเจิ้น คนส่วนใหญ่ในละแวกนี้จะมีนาเป็นของตัวเกือบทุกคน ทำของใครของมัน เวลาลงแขกหรือเอาแรงกันก็จะห่อข้าวไปกินด้วยกัน เจ้าภาพก็จะเตรียมแต่ขนมสำหรับพักน้อย พักน้อยคล้ายกับพักเบรกเวลาครูไปอบรมสัมมนา ตอนเย็นเจ้าภาพจะเลี้ยงเหล้าเล็ก ๆ น้อย นอกจากนี้น้าดุ่ยก็มีรถสีข้าวไว้รับจ้างสีข้าวอีกด้วย ส่วนชาวบ้านที่เสร็จจากหน้าทำนาถ้าไม่ได้ปลูกถั่วหรือพืชอื่นเสริมก็จะเข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว คนที่ขุดสระในที่ของตนเองถ้าพอมีน้ำเหลือกักเก็บไว้บ้างก็จะปลูกพืชเสริมได้บ้าง ตอนนี้ฝายกั้นน้ำบริเวณหมู่ 4 ถูกน้ำพัดพังไปเก็บน้ำไม่ได้ค่อนข้างจะแย่หน่อยไม่มีน้ำใช้ทำการเกษตร แต่นายก อบต. บอกว่าจะสร้างให้ใหม่ภายในปีนี้ก็คงจะดีขึ้นเยอะ อีกอย่างหนึ่งคือถ้าเขื่อนที่สร้างกันคลองลำพันบริเวณบ้านวังหาดเสร็จ และมีการทำชลประทานบริหารจัดการน้ำที่ดีบ้านวังลึกคงจะมีน้ำใช้ตลอดปี อาจจะทำนาได้ถึง ปีละ 3 ครั้ง ลูกหลานชาวบ้านจะได้ไม่ต้องทำทำงานที่กรุงเทพฯหรือต่างจังหวัดอีกจะทำให้ปัญหาผู้ปกครองทิ้งเด็กน้อยให้คนแก่ดูแล แล้วตัวเองไปทำงานที่อื่นคงลดน้อยลงความอบอุ่นในครอบครัวคงจะมีมากขึ้น

นางสมพร อิ่มสีนาค อายุ 34 ปี น้าพรเล่าว่าเมื่อก่อนน้ำในคลองแม่ลำพันจะลึกและแคบกว่านี้ ในคลองหน้าแล้งจะเต็มไปด้วยทรายที่ขาวสะอาดมากชาวบ้านจะขุดบ่อทรายกินน้ำกัน แต่พอมีการลอกคลองสภาพของคลองก็เปลี่ยนไปทรายที่มีหายไปหมด ยิ่งมีการสร้างฝายกั้นน้ำอีกน้ำในคลองก็มีเยอะขึ้นกว่าแต่ก่อนไม่มีทรายให้เห็นดังเดิม ตอนเด็ก ๆ น้าพรกับพี่ชายเคยตักน้ำจากบ่อทรายขึ้นมากิน และซักผ้าที่บ้านเพราะป้าของน้ากลัวว่าบ่อทรายที่ป้าขุดไว้จะมีน้ำแฟ็บ

ซึมลงไปเขาจึงให้ไปซักผ้าในคลอง หน้าแล้งตอนอายุ 12 – 13 ปีเคยไปเล่นน้ำในคลองกับพวกนาด นิ แจ็ค นัด ติว โอ เอ๋ เอ แถว ๆวังอีสร้อย ตรงหน้าเมรุปัจจุบันแถวนี้น้ำลึกมาก เล่นไปเล่นมาเคยตกน้ำด้วยแต่มีพี่นุ มาช่วยไว้ได้ทัน เมื่อก่อนมีที่นา 10ไร่ใช้น้ำจากคลองแม่ลำพันสูบขึ้นมาใช้ทำนาแต่ตอนนี้มาทำการค้าขายไม่มีใครทำก็เลยให้ ตาทอน เช่าทำ น้าเรียนจบแค่ชั้น ป.6 ทางบ้านก็ยากจนไม่มีเงินเรียนต่อ พวกเพื่อน ๆ ที่มีเงินส่วนมากจะเรียน ปวช. ปวส. พอเรียนจบก็เข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯหรือต่างจังหวัดไม่ค่อยมีใครอยู่บ้าน ที่อยู่ก็จะเป็นพวกคนแก่ กับเด็กๆ ตอนนี้ที่บ้านก็ใช้น้ำประปาจากหมู่บ้านมาใช้ในการอุปโภค ส่วนน้ำกินก็จะซื้อน้ำขวดเพราะน้ำประปาหมู่บ้านมีแต่หินปูนกลัวกินเข้าไปแล้วจะเป็นนิ่ว สำหรับการดูแลรักษาคลองนั้นก็จะไปช่วยพัฒนาในวันพ่อ กับวันแม่ที่เขานัดกันพัฒนาแผ้วถางหญ้าตามริมตลิ่งก็ได้ไปช่วยเขาบ้าง สำหรับอาชีพค้าขายนั้นการที่ทางหมู่บ้านมีงานอะไรก็เป็นการยากที่จะได้ไปช่วยงานในตอนกลางวันก็คงได้ไปช่วยบ้างตอนกลางคืนเพราะต่างคนก็ต้องนึกถึงปากท้องของตนเองก่อน

นางสาววีรนุช เข็มคง อายุ 28 ปี พี่เก๋เล่าให้ฟังว่าตอนที่พี่เป็นเด็ก ๆ คลองแม่ลำพันจะแคบกว่านี้หน้าแล้งในคลองจะเต็มไปด้วยทรายแต่ประมาณปี 2535 – 2536 กำนันโตก พละทรัพย์ ได้ให้ทางการมาขุดลอกคลองตั้งแต่หลังบ้านนายเส็ง รักอาจ ถึงหลังบ้านผู้ใหญ่แขกทำให้คลองกว้างขึ้น ระห่างสองฝั่งคลองสมัยนั้นจะมีสะพานไม้ข้ามไปมาหาสู่กันมีอาจารย์พัว ติสาโล ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดวังลึกเป็นผู้หาเงินงบประมาณมาสร้างชาวบ้านจึงเรียกกันว่า สะพานติสาโล แต่สะพานไม้ที่สร้างมีเศษสวะลอยมาติดตามเสาสะพานไม่มีคนไปจัดการกำจัดพอมีมากขึ้นหน้าน้ำน้ำมาแรงพัดเอาเศษสวะที่ติดใต้สะพาน พาให้สะพานพังไป ปี 2538 ทางการจึงมาสร้างสะพานคอนกรีตให้ใช้มาจนถึงทุกวันนี้สำหรับการใช้น้ำในคลองแม่ลำพันนั้นพี่เก๋บอกว่าเคยเห็นชาวบ้านมาตักเอาน้ำจากบ่อทรายไปใช้อุปโภคบริโภคกันที่บ้านแต่พี่เก๋เกิดมาที่บ้านก็มีน้ำบาดาลใช้แล้วเลยไม่ได้เห็นคนในครอบครัวไปตักน้ำในคลองใช้กัน แต่ก็เคยไปเล่นน้ำในคลองกับเพื่อน ๆ ที่สนิทกัน ชื่อ ใจ น้อง เก๋อ้วน ในหน้าแล้งตามประสาเด็ก ๆแต่ตอนนี้เพื่อน ๆ ที่สนิทกันก็ต่างคนก็แยกย้ายไปทำงานในกรุงเทพฯไม่ค่อยจะได้เจอกันจะเจอกันก็ช่วงสงกรานต์แต่ความสนิทสนมก็ลดลงเพราะไม่ค่อยได้คลุกคลีกันเหมือนตอนเด็ก ๆ ต่างคนก็ต่างมีภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบที่จะเจอกันบ่อยก็ ใจ เพราะอยู่บ้านใกล้กันไม่ได้ไปทำงานที่กรุงเทพฯเปิดร้านอินเตอร์เน็ตในหมู่บ้านซึ่งเป็นร้านแรกของหมู่บ้าน สำรับการใช้น้ำในคลองด้านการเกษตรในส่วนของครอบครัวพี่ไม่ได้ใช้เพราะที่นาอยู่ไกลคลองต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว พอพ่อเสียไปก็ไม่มีพี่น้องคนไหนไปทำนาต่างออกไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ต่างจังหวัดบ้างเป็นครู เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ที่นาก็ให้คนอื่นเขาเช่าทำ โดยคิดเป็นเงินบ้าง คิดเป็นข้าวก็มี ถ้าเป็นเงินก็ดูว่าคนที่เช่านาเราได้ข้าวมากน้อยแค่

ไหนถ้าได้ข้าวมากก็เก็บค่าเช่าได้มาก ถ้าได้ข้าวน้อยก็เก็บค่าเช่านาได้น้อย ถ้าคิดเป็นข้าวก็ประมาณ 3:1 คือคนเช่าได้ 3 ส่วน คนให้เช่าได้ 1 ส่วน สำหรับชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่เห็นส่วนใหญ่เวลาจะทำนาก็ต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว ช่วงหลังมีการสร้างฝายเก็บน้ำก็พอมีน้ำใช้ในการปลูกถั่วบ้างในหน้าแล้ง แต่ตอนนี้เริ่มมีการขุดสระเก็บน้ำในที่ของตนเองหรือไม่ก็เจาะบ่อบาดาล เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ สำหรับทางการเคยมี อบจ.มาขุดบ่อน้ำในคลองตรงข้ามหน้าบ้าน ของ อบต.มวลเพื่อไว้ใช้ในหน้าแล้งโดยที่ทางอบจ.จะนำรถสูบน้ำมาสูบน้ำในบ่อเพื่อไปแจกจ่ายให้กับหมู่บ้านหรือตำบลใกล้เคียงที่ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เพราะน้ำที่บ่อที่ขุดมานี้หน้าแล้งจะไม่แห้งและในอดีตที่บริเวณนี้จะลึกมากจนชาวบ้านเรียกกันว่าวังลึก แต่น่าเสียดายบ่อน้ำนี้มาพังตอนน้ำท่วมใหญ่ปี 2549 และก็ไม่มีการซ่อมแซมขุดลอกใหม่ทำให้บ่อหายไป สมัยกำนันโตก เป็นกำนันเคยมีการเลี้ยงปลาในกระชังตรงต้นโพธิ์ข้างสะพานเป็นพวกปลาตะเพียนแต่ไม่ได้ผลคือน้ำมาพัดเอาปลาหายไปหมดโครงการนี้เลยยกเลิกไป ในช่วงหลังมานี้มีการสร้างฝายทดน้ำ ชาวนา ชาวไร่ในหมู่บ้านก็มีน้ำพอที่จะทำนาปีได้บ้าง ถ้าหมดหน้าทำนาชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะไปรับจ้างทำงานที่กรุงเทพฯ ถ้าไม่ไปก็จะรับจ้างทำงานในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงแล้วแต่เขาจะจ้างไปทำงานอะไรค่าแรงโดยเฉลี่ยตอนนี้อยู่ที่ประมาณวันละ 150 บาท แต่การใช้น้ำในการเกษตรจริง ๆ ต้องเป็นคลองขวางตะวันที่ขุดแยกจากคลองแม่ลำพันที่มาจากบ้านวังหิน ผ่านไปยังบ้านสองชั้น และบ้านใหม่ฝั่งคลองคลองเส้นนี้จะใช้น้ำในการทำนากันมากเป็นพันพันไร่ สำหรับการดูแลรักษาคลองแม่ลำพันพี่ก็ได้ไปช่วยถางทำความสะอาดในโอกาสวันสำคัญ เช่น วันพ่อแห่งชาติ หรือวันแม่ ชาวบ้านก็จะมาช่วยกันพัฒนาส่วนเพื่อน ๆที่ไปทำงานต่างจังหวัดก็ไม่ค่อยได้มีโอกาสที่จะมาร่วมทำกิจกรรมเท่าไรดังนั้นความสัมพันธ์ของคนรุ่น ๆพี่จึงไม่ได้ผูกพันกับของเท่าไร ขี่รถผ่านก็เห็นเป็นคลองอยู่อย่างนี้ก็เลยเฉย ๆ ไม่ค่อยรู้สึกอะไร แต่ในใจพี่ก็อยากเห็นคลองสะอาดเศษวัชพืชเศษขยะไม่มี ถึงพี่จะมีงานอยู่ที่บ้านก็จริงบางทีถ้าในหมู่บ้านเขามีงานอะไรกัน เช่นงานศพ งานบวช งานแต่ง ถ้าไม่ใช่วันหยุดหรือปิดเทอมจะไม่ค่อยได้ไปช่วยเขาเพราะต้องดูแลเด็กในศูนย์หรือไม่ก็จะไปช่วยงานในตอนกลางคืน

นางสาวภรณีธิชา เม่นถือศีล อายุ 28 ปี พี่ใจเล่าให้ว่าพี่พอรู้มาบ้างว่าคลองแม่ลำพันไหลมาจากภูเขาทาง อ.เถิน จ.ลำปาง ผ่านบ้านวังหาด บ้านตลิ่งชัน บ้านวังโตก บ้านวังหิน บ้านวังลึก ไหลไปเรื่อย ๆ ไปลงแม่น้ำยมตรงข้ามวัดราชธานี บ้านพี่อยู่ใกล้คลองก็เคยลงไปลงเล่นน้ำในคลองกับเพื่อน พวก น้อง เก๋อ้วน ไปวิ่งเล่นในคลองตอนไม่มีน้ำ ในคลองจะมีทรายเต็มไปหมด เมื่ออายุ 11 – 12 ปีเคยไปซักผ้าในคลองเอาคุ เอากะละมังไปตักน้ำบ่อทรายที่ท่าบ้านพี่ชาวบ้านที่มีบ้านอยู่ใกล้ ๆ คลองก็จะขุดบ่อทรายใกล้ท่าน้ำหน้าบ้านตนเองหรือบ้านที่เป็นญาติ ๆ

กัน แล้วเอามาซักผ้า เวลาซักต้องซักไกล ๆ บ่อทรายหน่อยเดี๋ยวน้ำแฟ๊บจะซึมลงไปในบ่อใช้ไม่ได้ น้ำบ่อทรายจะใช้ได้ตอนน้ำลดหรือน้ำแห้งเหลือแต่ทรายเท่านั้น คลองแม่ลำพันสมัยก่อนไม่มีฝายกั้นน้ำมาเร็วแห้งเร็ว ขุดบ่อทรายไว้น้ำมาก็ท่วมไปหมดน้ำลดก็ช่วยกันขุดใหม่ส่วนมากก็บ้านใกล้ๆกันหรือไม่ก็ญาติกันมาช่วยกันขุดช่วยกันใช้ ตอนอยู่ ม. ต้น พี่เคยปลูกผักในบริเวณบ้านด้วย เป็นผักโตเร็ว พวกผักบุ้ง ผักกาด ก็เอาคุ ไปตักน้ำในคลองแล้วเอามาใส่บัวรดน้ำมารดผัก ครอบครัวพี่ไม่ได้ใช้น้ำในคลองทำนาเพราะที่อยู่ไกลคลองต้องรอน้ำฝนในฤดูฝน ตอนนี้ก็ให้เขาเช่าทำ เมื่อปี 2542 หลวงตาพัว เจ้าอาวาสวัดวังลึกได้มาก่อสร้างประปาหมู่บ้านขึ้นมา บ้านพี่อยู่ใกล้กับที่เขาสร้างประปาก็เลยใช้น้ำประปาทั้งอุปโภค บริโภค ประกอบกับมีการขุดลอกคลองให้กว้างขึ้นกว่าเดิมสมัยกำนันโตก น้ำในคลองเริ่มมีกลิ่นเหม็นโคลนตม ชาวบ้านเลยเลิกใช้น้ำในคลองมาดื่มกิน ที่สำคัญมีการสร้างฝายกั้นน้ำเป็นระยะ ๆทำให้ชาวบ้านขุดบ่อน้ำ เจาะบ่อบาดาลได้ง่ายขึ้นก็นิยมใช้น้ำบ่อ น้ำบาดาล หรือไม่ก็ใช้น้ำประปาของหมู่บ้าน ซึ่งตอนนี้มี อบต. มวล เป็นประธานในการจัดสรรดูแลน้ำประปา มีชาวบ้านเป็นคณะกรรมการหลายคน ให้พี่เอ เป็นคนเก็บค่าน้ำประปา แต่น้ำประปา หรือน้ำบาดาลในหมู่บ้านจะมีหินปูนมาก ในโอ่ง หรือในถังพลาสติกถ้าตวงน้ำไว้นาน ๆ จะมีหินปูนเกาะอยู่เต็มไปหมด ชาวบ้านส่วนใหญ่จะรองน้ำฝนใส่โอ่งมังกรหลาย ๆ ลูกไว้ บางบ้านก็ใส่ในโอ่งปูนปั้นขนาด 2,000 ลิตร เอาไว้กิน บางบ้านที่มีฐานะตอนนี้จะซื้อน้ำดื่มที่เป็นขวดใหญ่ ๆ ที่ร้านพี่ชิ้ม หน้าโรงเรียนเอามาจากลานหอยมาขาย โดยราคาถ้าซื้อครั้งแรกพร้อมขวด 100 บาท ซื้อครั้งต่อไป เอาขวดมาเปลี่ยน ขวดละ 20 บาท เขาก็จะเอาน้ำที่ซื้อไว้ดื่มกิน เพราะกลัวหินปูนจะทำให้เป็นโรคนิ่ว การทำไร่ทำนาตอนนี้ชาวบ้านที่มีที่นาอยู่ใกล้คลองก็จะสูบน้ำจากคลองขึ้นมาใช้แต่ก็ไม่ได้มีน้ำอยู่ในคลองตลอดทั้งคลองบางแห่งก็ไม่มีน้ำเพราะไม่มีฝายเก็บกักน้ำเอาไว้ บางคนก็ขุดสระในที่นาของตนเองเพื่อใช้น้ำทำนา บางคนสูบน้ำในคลองขึ้นมาใช้ก่อน พอน้ำในคลองเริ่มลดน้อยถอยลงถึงจะไปสูบน้ำจากสระของตน ถ้าทั้งน้ำในคลองก็แห้งน้ำในสระก็แห้ง คงต้องปล่อยให้ข้าวเหี่ยวแห้งตายเพราะไม่รู้จะไปเอาน้ำที่ไหน คนรุ่นๆพี่ไม่ค่อยมีใครอยู่ในหมู่บ้านกันหรอกเข้าไปทำงานกันที่กรุงเทพฯกันหมดส่วนใหญ่พอเรียนจบก็เข้าไปทำงานกันเลยไม่ค่อยมีใครมาทำไร่ทำนากัน เพื่อน ๆที่เคยเล่นด้วยกันก็ไม่ค่อยจะได้เจอกัน จะเจอกันตอนช่วงสงกรานต์ที่พวกเขากลับมาเที่ยวบ้านกันจะไปเล่นน้ำในคลองเหมือนก่อนไม่ได้แล้วโตแล้วอายเด็ก ๆ อย่างพี่พอเรียนจบก็เข้าไปทำงานพอเก็บเงินได้บ้างกลับมาเปิดร้านอินเตอร์เน็ตที่บ้านนี่เป็นร้านแรกของหมู่บ้านเลยนะเปิดได้ 3 – 4 ปีแล้ว รับถ่ายเอกสารพิมพ์งานเล็ก ๆน้อยๆ ตอนนี้ในหมู่บ้านเราก็มีร้านเน็ต 3 ร้านแล้ว มีร้านพี่ ร้านน้องนิต ลูกครูบุญลือ และก็ร้านพี่จิ๊บลูก ผอ.นิพนธ์ ถึงพี่จะมีงานอยู่ที่บ้านก็จริงบางทีถ้าในหมู่บ้านเขามีงานอะไรกัน เช่นงานศพ งาน

บวช งานแต่ง ถ้าไม่ใช่ญาติสนิทกันจริง ๆ ก็ไม่ค่อยได้ไปช่วยเพราะบางที่มีลูกค้ามาใช้บริการต้องอยู่เฝ้าร้านเพราะเป็นรายได้หลักของพี่ ถ้าเป็นญาติสนิทกันก็ปิดร้านไปช่วยเขา สำหรับการดูแลรักษาคลองนั้นบ้านพี่อยู่ใกล้คลองก็จริงแต่ก็ไม่เคยทิ้งขยะลงในคลองจะทำลายในบริเวณบ้านไม่เหมือนกับร้านค้าอย่างร้านพี่ทิพย์ หรือร้านขายหมูตรงต้นโพธิ์ที่ชอบทิ้งขยะลงในคลอง เมื่อถึงวันพ่อ หรือวันแม่ทางหมู่บ้านจะทำความสะอาดถางหญ้าในคลองกันพี่ก็จะไปช่วยเขาตลอด เพื่อนที่อยู่กรุงเทพฯหรือต่างจังหวัดจะไม่ค่อยได้มาช่วยเพราะต่างก็ต้องทำงาน

นายพิษณุ ทั่งโต อายุ 24 ปี พี่เบนเล่าให้ฟังว่าพี่ก็ไม่รู้ว่าคลองแม่ลำพันมีความเป็นมาอย่างไรเกิดมาจำความได้ก็เห็นอยู่อย่างนี้แล้ว แต่ตอนเด็ก ๆ พี่เคยไปจับทอดแหหาปลา เล่นน้ำกับเพื่อน ๆ ชื่อ แจ็ค ช้าง เคยเห็นชาวบ้านบางคนตักน้ำบ่อทรายในคลองไปใช้แต่พี่ไม่เคยตักเพราะเกิดมาที่บ้านก็มีน้ำบาดาล น้ำประปาใช้ ไม่เคยรู้สึกถึงความเหน็ดเหนื่อยของการลงไปตักน้ำในคลอง เพราะเปิดก๊อกที่บ้านปุ๊บน้ำก็ไหลปั๊บ ตอนนี้ก็ยิ่งไม่ได้ใช้น้ำในคลองเลย พอเรียนจบ ม. 6 ก็เข้าไปหางานทำที่กรุงเทพฯนานๆจะได้กลับบ้านครั้งหนึ่งเพื่อน ๆที่เคยเล่นน้ำหาปลาในคลองด้วยกันมาเลยไม่ค่อยได้เจอกันเพราะต่างคนก็ต่างทำงาน อย่างเจ้าช้างก็แต่งงานไปอยู่หมู่บ้านอื่นก็ยิ่งไม่ได้เจอกัน ความคุ้นเคยความสัมพันธ์กันนับวันก็เหินห่างทุกคนต้องทำงานดิ้นรนเพื่อปากท้องของตนเอง พี่ทำงานที่กรุงเทพฯบ้านเราเขามีงานแต่ง งานศพ งานบวช ก็ไม่ได้มาช่วยงานเขาเพราะลางานบ่อยก็ไม่ดีเดี๋ยวจะโดนเจ้านายไล่ออก นอกจากจะเป็นงานของญาติพี่น้องที่สนิทจริง ๆ จึงจะมาแต่ก็มาได้ไม่นานต้องรีบกลับไปทำงาน วันสำคัญที่ชาวบ้านเขาพัฒนาคลองกันก็ไม่ได้มาช่วย การเกษตรไม่ต้องพูดถึงเพราะพี่ก็ทำนาทำไร่ไม่เป็น ก็คงต้องรับจ้างทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯไปเรื่อย ๆ ไม่รู้ว่าจะได้กลับมาอยู่บ้านเราเมื่อไร พี่มองคลองแม่ลำพันเป็นเหมือนคลองอื่นๆทั่ว ไป ไม่รู้ว่าพี่จะได้ใช้ประโยชน์อะไร เพราะว่าตอนนี้พี่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากคลองเลย

ในการเขียนรายงานนั้นการหาความสัมพันธ์เชื่อมส่งต่อระหว่างยุคนั้นยากมาก โดยเฉพาะยุคที่ 2 เพราะเป็นช่วงเปลี่ยนถ่ายระหว่างยุคเก่ากับยุคปัจจุบันจึงเป็นยุคที่แลดูเป็นสีเทาหาความสัมพันธ์เชื่อมยากมากต้องอาศัยทีมจังหวัดเป็นผู้แนะนำ

ผลที่ได้รับ

1. ได้โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน โรงเรียนได้โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวิถีชีวิตชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน ซึ่งในอนาคตจะนำเข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษานักเรียนได้ทราบถึงรากเหง้าของตนเอง

2. ครู นักเรียนใช้กระบวนการวิจัยเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เป็นการเรียนการสอนอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งนักเรียนและครูได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงสามารถจดจำได้นานมากกว่าเรียนรู้แบบท่องจำ ทำให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเป็นเรื่องสนุกเกิดความรักและห่วงแหนชุมชนของตน เดิมครูคิดถึงแต่วิจัยที่เป็น 5 บท มีแต่ตัวเลขและสถิติทำให้วิจัยดูเหมือนยากมากแต่ถ้าทำวิจัยเชิงคุณภาพแบบนี้ใครก็ถ้ามารถทำได้ถ้ามีความตั้งใจและสนใจจริง

3. เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียน/ครู/ชุมชน สร้างองค์ความรู้ใหม่

ครู นักเรียนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นักเรียนมีทักษะในการสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การนำเสนอข้อมูล ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นโดยที่ตัวเองไม่รู้ตัว

4. ชุมชนมีส่วนร่วม / แหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียน/ครู

ชุมชนมีความภาคภูมิใจที่สามรถนำความทรงจำในอดีตของตนที่มีประโยชน์อย่างมากมายมาถ่ายทอดให้กับลูกหลานของตนเอง ครูรู้ว่าจะไปหาข้อมูลในอดีตของชุมชนได้ที่ไหนเกิดเป็นองค์ความรู้ร่วมกัน

5. สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา ด้านผู้เรียน ด้านครู และด้านผู้บริหาร

ด้านผู้เรียน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ที่

1.1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ

1.4 มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ เพื่อส่วนรวม

1.5 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตัวบ่งชี้ที่

2.1 รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบ
ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ตัวบ่งชี้ที่

3.1 มีทักษะในการจัดการและทำงานให้สำเร็จ

3.2 เพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบ ในการทำงาน

3.3 ทำงานอย่างมีความสุข พัฒนางานและภูมิใจในผลงานของตนเอง

3.4 ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ ตัวบ่งชี้ที่

4.1 สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความคิดรวบยอด คิดอย่างเป็นระบบและ ความคิดแบบองค์รวม

4.2 สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมายและแนว ทางการตัดสินใจได้

4.3 ประเมินและเลือกแนวทางการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ

4.4 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี และมีจินตนาการ

มาตรฐานที่ ๕ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ตัวบ่งชี้ที่

5.3 สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่างๆ

5.5 สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนา การเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่

6.1 มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และการฟัง รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล

6.2 สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รอบตัว ใช้ ห้องสมุด แหล่งความรู้ และสื่อต่างๆ ได้ทั้งใน และนอกสถานศึกษา

6.3 มีวิธีการเรียนรู้ของตนเองเรียนร่วมกับผู้อื่นได้สนุก กับการเรียนรู้ และชอบมาโรงเรียน

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ตัวบ่งชี้ที่

7.4 มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น

7.5 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และชอบมาโรงเรียน

ด้านผู้สอน

มาตรฐานที่ 9 ครูมีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี และมีครูพอเพียง ตัวบ่งชี้ที่

9.2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อนร่วมงาน และบุคลากรทางการศึกษา

9.3 มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียน

9.4 มีการแสวงหาความรู้และเทคนิควิธีการใหม่ ๆ รับฟัง ความคิดเห็น ใจกว้าง และยอมรับการเปลี่ยนแปลง

มาตรฐานที่ 10 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ที่

10.2 มีการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้เรียนและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล

10.3 มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ

10.4 มีความสามารถใช้สื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรม และแหล่ง เรียนรู้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองและผู้เรียน

10.7 มีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและนำผลไปใช้พัฒนาผู้เรียน

ด้านผู้บริหาร

มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่

11.2 มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำทางวิชาการ

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารงานและพัฒนาองค์กร อย่างเป็นระบบครบวงจร ตัวบ่งชี้ที่

12.4 มีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตัวบ่งชี้ที่

14.7 มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ในการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ตัวบ่งชี้ที่

17.1 มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้และ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น

17.2 สนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบันทางวิชาการ และองค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาวิถีการเรียนรู้ในชุมชน ตัวบ่งชี้ที่

18.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การตระหนักรู้ "ปิ๊งแว๊บ"

1. การเปลี่ยนแปลงวิธีคิดประวัติศาสตร์จากกระแสหลัก 5 ขั้นตอนมาเป็นวิธีคิดแบบประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ตามความคิดเดิมๆ คือเรื่องราวของสิ่งปลูกสร้างที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติความเป็นมาของมนุษยชาติ จนกระทั่งได้ ดร.ลาวัลย์ แนะนำเมื่อครั้งประชุมที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ ว่า เป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นของตนเองจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่นเครือญาติ บุคคลสำคัญ วิถีชีวิตของชุมชน เศรษฐกิจชุมชน สมบัติสาธารณะ ประเพณี พิธีกรรม ชาติพันธุ์ โบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น โดยพิสูจน์จากคำบอกเล่าของคนในหมู่บ้าน โดยมีประโยคที่โดนใจ คือ

.....รื้อฟื้นความทรงจำร่วมกันของคนในชุมชน จากอดีตสู่ปัจจุบันสะท้อนภาพการปรับตัวสู่อนาคต.....

2. การตั้งคำถาม

หลักในการตั้งคำถามยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ

- จะถามอะไร ต้องมีกรอบ/ ขอบเขตในการถาม
- จะถามอย่างไร จึงจะตอบโจทย์วิจัยที่สนใจอยากรู้ได้

จากเดิมที่เคยถามแต่เนื้อหาประวัติความเป็นมา เปลี่ยนเป็นการถามหาการเปลี่ยนแปลง เช่น มีอะไรเปลี่ยนแปลงบ้าง เปลี่ยนอย่างไร.... แล้วอย่างไรอีก.....ถามให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น มีการปรับเปลี่ยนอะไรบ้าง ปรับเปลี่ยนอย่างไร อะไรคือสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง มีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

3. เมื่อเด็กเก็บข้อมูลมาแล้ว ได้ข้อมูลไม่พอไม่ครบทำอย่างไร

ในการทำยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องอาศัยคำถามที่ครอบคลุม ชัดเจน โดยแตกคำถามย่อย ๆ จากคำถามหลัก เด็กๆต้องช่วยกันคิดว่าคำถามใช้ได้หรือยัง อาจจะให้เด็ก ๆ ฝึกตั้งคำถามคนละ 20 คำถาม ฝึกถามตอบกันเองก่อนที่จะไปถามจริง ถ้าใช้ได้แล้วให้กลับไปถามเพิ่มใหม่ บางครั้งต้องลงเก็บข้อมูลหลายครั้งจึงจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษา

4. การบันทึกข้อมูล

การบันทึกข้อมูลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาคือเด็กจะมีต้นทุนในการเขียนและจดบันทึกค่อนข้างต่ำ ในช่วงแรกจะบันทึกคำตอบแบบสั้นๆ เขียนและสะกดไม่ถูก เด็กขาดทักษะในการเขียนสื่อสาร เด็กสามารถเล่าเรื่องที่ฟังมาได้แต่เขียนเล่าเรื่องออกมาไม่ได้ ขาด

ความคิดรวบยอด ขาดการเชื่อมโยง เขียนออกมาเป็นเรื่องๆ เป็นดุ้น ๆ ไม่สามารถนำมาร้อยเรียงเชื่อมโยงกันได้ครูต้องช่วยแนะนำการจัดลำดับความคิดให้เด็ก ๆ ลองทำใหม่ การบันทึกข้อมูลอาจต้องใช้เครื่องบันทึกเสียง MP3 เข้ามาช่วย เพราะเด็กอาจจำและจดบันทึกข้อมูลได้ไม่หมด ในการออกเก็บข้อมูลครูต้องไปกับเด็กทุกครั้ง เพื่อจะได้ช่วยเด็กเขียนเวลาเขียนเล่าเรื่องหรือเขียนเชื่อมโยงข้อมูลไม่ได้ครูจะได้มีส่วนช่วยแนะนำในการเขียน ที่สำคัญครูต้องใส่ใจ สนใจติดตามงานอย่างสม่ำเสมออย่าปล่อยให้เด็กทำโดยลำพังเพราะเด็กจะคิดว่างานที่ทำยากมากเกิดความท้อแท้ในการทำงาน

การแบ่งยุคประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชนจะแตกต่างกัน แต่ของโรงเรียนบ้านวังลึกการสัมภาษณ์จะแบ่งช่วงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่ 1 ช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป
- กลุ่มที่ 2 ช่วงอายุ 50 - 69 ปี
- กลุ่มที่ 3 ช่วงอายุ 35 -49 ปี
- กลุ่มที่ 4 ช่วงอายุ 20 – 34 ปี

การแบ่งกลุ่มช่วงอายุเพื่อง่ายต่อการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเพราะแต่ละช่วงอายุมีความทรงจำร่วมในอดีตที่แตกต่างกันจึงเห็นความแตกต่างได้ชัดเจน และง่ายต่อการแบ่งยุค โดยจะแบ่งยุคเมื่อข้อมูลแน่นแล้ว ซึ่งจะเน้นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และเริ่มตั้งชื่อยุคจากข้อมูลหรือเหตุการณ์ที่เก็บรวบรวมได้ในแต่ละช่วงอายุ ทำให้ง่ายและสนุกกับการตั้งชื่อยุค เช่น โครงงานวิถีชีวิตของชาวบ้านวังลึกกับสายน้ำแม่ลำพัน ของโรงเรียนบ้านวังลึกได้แบ่งยุค ออกเป็น 3 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 ชิงพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลำพัน (ก่อน พ.ศ.2400 - พ.ศ. 2460)

ยุคที่ 2 สายน้ำกับชีวิต (พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2535)

ยุคที่ 3 สายน้ำเกษตรกรรม (พ.ศ. 2536 – ปัจจุบัน)

5. การสังเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบประเด็นที่ศึกษาให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงงาน

2. ลำดับแผนงานความคิดในการสังเคราะห์ ถ้าประเด็นไหนผู้ให้ข้อมูล ให้ข้อมูลได้ตรงกันถือว่าข้อมูลนั้นใช้ได้

3. อาจจะใช้วิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมยุววิจัยที่ได้ทำมาก่อนแล้ว ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมยุววิจัย

4. บางครั้งเด็ก ๆ สังเคราะห์ได้แยกเป็นประเด็นแบบแยก ๆ กันไม่เชื่อมโยงกัน ครูก็จะมีส่วนในการช่วยเชื่อมโยงให้

5. ครูช่วยตรวจทานแก้ไขรายงานที่เด็กเขียนมาส่ง

6. พิมพ์และจัดทำรูปเล่มรายงาน

การสังเคราะห์งานกระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

นายศักดิ์กฤษ จันทิมา
โรงเรียนบ้านวังลึก
จังหวัดสุโขทัย

กันยายน ๒๕๕๓

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

กระบวนการสังเคราะห์งานวิจัยโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ
“ ผู้หญิง.....อยู่ไฟ ”
โรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

สุมาลี อวยพร

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2552 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 ก่อนเริ่มการทำวิจัยโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

จุดเริ่มต้นเมื่อโรงเรียนได้รับหนังสือเชิญชวนจากผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย และฝ่ายบริหารโรงเรียนได้มอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษรมอบหมายให้ข้าพเจ้าเป็นการเฉพาะเจาะจง ข้าพเจ้าเองก็คิดว่าทำไมต้องเป็นเรานะอะไรก็ไม่รู้ยุ่งไปหมดและก็ท้อแท้ แต่ส่วนลึกก็คิดว่าน่าสนใจดี ท้าทาย เป็นไงเป็นกันรับแล้วนี่ จึงได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารหนังสือที่ได้แจ้งให้ทราบพร้อมกับทราบว่าผู้ประสานงานคือท่าน ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ และจึงได้เริ่มประสานงานกับน้อง ๆในกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อขอข้อมูลนักเรียนในการจัดตั้งทีมงานในฐานะที่เป็นที่ปรึกษาโครงการ เนื่องจากไม่ได้สอนในระดับชั้น ม.ปลาย ทั้งนี้เนื่องจากในเอกสารที่แจ้งเป็นนักเรียนชั้นม.ปลาย และได้ดำเนินการไปชี้แจงในห้องเรียนของนักเรียนเพื่อประชาสัมพันธ์และชี้แจงรายละเอียดว่าเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักเรียน มีระยะเวลาการดำเนินงานประมาณ 6 เดือน เพื่อชวนเชิญให้นักเรียนที่มีความสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และควรต้องมีความรับผิดชอบและมุ่งมั่นในการทำงาน ถ้านักเรียนสนใจให้รวมกลุ่มมาสมัครกลุ่ม 5 คนซึ่งมีนักเรียนมาสมัครจำนวน 1 กลุ่ม (ทีม) ซึ่งทั้งนี้ครูในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่สอนในระดับชั้น ม.ปลายได้ช่วยพิจารณาคุณสมบัติของนักเรียนมาแล้วจึงได้ 1 ทีม จำนวน 5 คน

เมื่อได้ทีมยุววิจัยแล้วครูที่ปรึกษาจึงนัดหมายนักเรียนทีมยุววิจัยมาพูดคุยกันเพื่อเริ่มสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับทีมงานโดยนัดหมายในระหว่างพักกลางวัน โดยให้นักเรียนร่วมแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันทั้งครูที่ปรึกษาและนักเรียน ครูที่ปรึกษาจะคุยกับนักเรียนอย่างเป็นกันเองและให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นของนักเรียนมาก่อนเป็นหลัก เมื่อได้ศึกษาทำ

ความคุ้นเคยกันแล้วรู้ภาระงานภาระหน้าที่หลักของกันและกันแล้วก็ให้นักเรียนในทีมงานยุววิจัยได้เตรียมตัวเริ่มงานวิจัยปฏิบัติการ ในประเด็น เรื่องที่นักเรียนสนใจ

โดยนักเรียนร่วมกันคิดและตกลงร่วมกันว่าสนใจอยากจะทำเรื่องประเภทใดและสนใจอะไรเป็นพิเศษ ระยะเวลานี้ให้นักเรียนไปตกลงกันเองและมาบอกเล่าให้ครูฟังในวันต่อมา ซึ่งได้คำตอบเป็นครั้งแรกคือนักเรียนสนใจเรื่องประเพณีขวัญผึ้งของตำบลศรีคีรี ซึ่งประเพณีนี้เป็นประเพณีที่รื้อฟื้นขึ้นมา ในส่วนครูที่ปรึกษาได้ซักถามถึงความต้องการเพราะอะไร ก็ได้คำตอบจากทีมยุววิจัยว่าเป็นประเพณีที่เก่าแก่และเป็นที่น่าจะต้องอนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไปอีก ครูเองก็ย้ำถามว่าแน่นะเพราะในส่วนตัวครูที่ปรึกษาเห็นว่าไม่มีอะไรน่าสนใจ(จริง ๆ แล้วก็เบื่อด้วย) เป็นเพียงการจำลองบทบาทส่วนประกอบขึ้นมา เช่นผึ้ง เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งที่ปรึกษาเองไม่เคยไปดูเลยดูเพียงรูปและสอบถามเท่านั้นและขัดกับความรู้สึกที่ว่าไม่มีอะไรเกี่ยวกับคนรอบข้าง แต่ก็ตามใจนักเรียนทีมยุววิจัย ทั้งนี้ตัวครูที่ปรึกษาก็ยังไม่รู้สึกอะไรกับงานโครงการนี้ด้วยคิดว่าคงทำไปตามหน้าที่ จึงได้ส่งโครงการ

วันนั้นก็มาถึงคือวันที่ได้รับหนังสือให้ร่วมประชุมนำเสนอโครงการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจังหวัดนครสวรรค์จึงได้สอบถามเพื่อนโรงเรียนลิไทว่าได้รับเรื่องนี้หรือเปล่า ถ้าได้จะไปหรือไม่ผลปรากฏว่าได้และชวนกันไปเป็นเพื่อนกันเพราะต่างคนต่างยังงงอยู่

วันเดินทางประชุมเข้าร่วมประชุมแล้วยังไม่ชัดเจนในตัวเองเลยแต่พอได้ฟังวิทยากร ผศ.เรณู อรรฐาเมศร์ และอาจารย์อรรถจักร พร้อมได้รับการนำเสนอของโรงเรียนจังหวัดอื่น ๆ และอาจารย์วิทยากรบรรยายสลับการให้คำแนะนำ ฟังไปพร้อมกับนึกถึงเรื่องของโรงเรียนตนเองพร้อมๆกับนึกถึงบ้านตนเอง ที่มีบริบทเหตุการณ์ความดำเนินชีวิต และสิ่งที่เราเองก็น่าจะศึกษาและตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของตนเองประกอบกับ “เอ๊ะ” เป็นเรื่องที่เราสนใจคิดอยากจะเก็บหาข้อมูลเองอยู่แล้วและเป็นความรู้สึกที่ชอบๆกับสิ่งเหล่านี้ แต่ไม่รู้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ที่เข้าใจอยู่เสมอมาว่าประวัติศาสตร์ต้องเกี่ยวข้องกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์ ยุคหิน ยุคโลหะและเป็นเรื่องเกี่ยวกับโบราณสถานที่เก่าแก่ แต่ก็ยังไม่แน่ใจ จึงได้พูดคุยกับเพื่อนและสอบถามเพื่อนโรงเรียนในจังหวัดเดียวกันที่เขานำเสนอ และของเราเองวิทยากรก็บอกว่าเป็นประเพณีที่แห้ง ๆ เป็นเรื่องที่ตายแล้ว และจะเป็นการอนุรักษ์ไม่ได้และเริ่มเข้าใจว่าสิ่งที่จะทำจะต้องมีชีวิต(ความเข้าใจของตนเอง)คือต้องมีสิ่งที่เดินเรื่องและปัจจุบันประเพณีน่าจะต้องมีการกระทำต่อเนื่องพัฒนาเรื่อยๆ ซึ่งก็เข้าใจและตรงกับที่เรารู้สึกครั้งแรกกับประเพณีขวัญผึ้งที่ซ้ำซากจากการได้รับฟังและรับรู้จากภาพด้วย จึงมาพูดคุยกับเพื่อนๆ ต่างโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดเดียวกัน และไปขอ

คำอธิบายในสิ่งที่สงสัยจากอาจารย์เรณู และจึงตัดสินใจเปลี่ยนเรื่องแน่ๆ ซึ่งครูที่ปรึกษาก็พยายามศึกษาอ่านจากคู่มือที่วิทยากรให้มาร่วมด้วยอ่านแล้วอ่านอีก

กลับมาพบกับนักเรียนทีมยุววิจัยมาพูดคุยอธิบายให้นักเรียนถึงประวัติศาสตร์ที่เราไม่ต้องยึดติดกับประวัติศาสตร์แบบที่เราเข้าใจถึงหลักฐานต้องเก่าแก่เป็นต้น และโครงการนี้เราน่าจะต้องคิดถึงอะไรก็ได้ที่เป็นประวัติศาสตร์แบบมีชีวิตที่เดิมมีและปัจจุบันก็ยังมีแต่อาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างไม่ใช่แบบแห้งๆ คงที่ไม่มีชีวิตชีวาเมื่ออ่านแล้ว และศึกษาแล้วมีความรู้สึกที่น่าจะสัมผัสได้ ในท้องถิ่นจึงจะเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ต้องได้มาจากคำบอกเล่าของคนในท้องถิ่นเอง ในที่สุดทีมงานยุววิจัยก็ตกลงใจเปลี่ยนเรื่องมาเป็นประเพณีการอยู่ไฟ และก็เขียนโครงการวัตถุประสงค์กันใหม่ ปรับเปลี่ยนพัฒนาจุดประสงค์โดยได้รับคำแนะนำจากที่ปรึกษาและเพื่อน ๆ ร่วมกันกับนักเรียนยุววิจัย ในที่สุดประสบความสำเร็จในการนำเสนอโครงการ

เนื่องจากโครงการยุววิจัยเป็นวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างครูที่ปรึกษา นักเรียนและชุมชน ทั้งนี้ทีมงานยุววิจัยได้รับข้อเสนอแนะจาก ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ผู้ประสานงานโครงการของจังหวัดสุโขทัยที่จะต้องมีข้อมูลของบริบทชุมชนด้วย ดังนั้นทีมงานจึงต้องมีการประสานงานกับชุมชน ทั้งผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนในบางส่วน รวมถึงชาวบ้านทั่วไปที่น่าจะต้องเกี่ยวข้องกับงาน เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย ที่จะต้องมีการสัมภาษณ์ผู้คนต่างๆ และขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาและเปิดเผย และสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้านว่าโครงการวิจัยนี้เป็นการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมกันของคนในชุมชน เป็นการช่วยให้คนรุ่นใหม่ๆ ได้รับรู้ร่วมกันในลักษณะของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในแต่ละยุคแต่ละสมัย การพัฒนาความเปลี่ยนแปลง หลังจากประสานงานกับชุมชนแล้วทีมงานยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้ออกพื้นที่เก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลบริบทของชุมชนบ้านหางตลาด

ครูที่ปรึกษาสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการและกรอบของการทำงานวิจัย งานที่ต้องทำรวมทั้งการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ กำหนดบทบาทหน้าที่ โดยนักเรียนร่วมประชามติกันเองในบทบาทตำแหน่งหน้าที่ดังนี้

นางสาวกิ่งทอง	พรมพา	หัวหน้าทีม
นางสาวภาวินี	จันทน์เทศ	คณะกรรมการ
นายพนมกร	ขาวทุ่ง	คณะกรรมการ
นายอานนท์	เสือแก้ว	คณะกรรมการ
นางสาวจันทร์จิรา	จิตรพินิจ	เลขานุการ

เมื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ร่วมกันแล้วทีมยุววิจัยได้ประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้สร้างคำถามในการสัมภาษณ์และคำถามที่ได้ในครั้งแรกๆมักจะเป็นคำถามปลายปิดและเป็นคำถามที่ได้มาซึ่งคำตอบที่เป็นเนื้อหาวิธีการอยู่ไฟเป็นส่วนใหญ่ ครูต้องเข้ามาช่วยให้คำแนะนำในการตั้งคำถาม

เพราะนักเรียนไม่ค่อยมีทักษะในการตั้งคำถามที่ถูกต้อง ครูอธิบายลักษณะของคำถามที่ต้องสัมพันธ์กับเรื่องที่ทำการวิจัย โดยไม่ให้คำถามออกนอกประเด็นพร้อมยกตัวอย่างคำถาม ซึ่งนักเรียนก็พอจะเข้าใจ และสมาชิกในทีมงานได้ร่วมกันเสนอคำถาม ครูที่ปรึกษาและทีมงานยุววิจัยได้คัดเลือกคำถามที่เหมาะสม

ได้มีโอกาสเพิ่มพูนทักษะความรู้อีกครั้ง คือวันที่ 21 เมษายน 2552 ได้เข้าร่วมประชุมกับทีมจังหวัดที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ ได้รับความรู้เกี่ยวกับการตั้งคำถามเพื่อตอบโจทย์วิจัยเพิ่มขึ้นที่จะถามอะไรต้องมีกรอบ ขอบเขตในการถาม จะถามอย่างไรจึงจะตอบโจทย์วิจัยที่สนใจอยากรู้ได้ เช่นจะต้องใช้คำว่า ทำไม อย่างไร เมื่อไร เพราะเหตุใด ใคร เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ฝึกการตั้งถามในการทำงานวิจัยในครั้งจากผู้ประสานงานทีมจังหวัดเป็นอย่างมาก ซึ่งครูที่ปรึกษาโครงการเองก็ร่วมฝึกไปพร้อมๆกันด้วย เช่น

- ทำไมต้องอยู่ไฟ ด้วย
- การอยู่ไฟของผู้หญิงหลังคลอดอยู่อย่างไร
- อยู่ไฟหลังคลอดแล้วได้ผลอย่างไร
- ใครมีบทบาทบ้างในการอยู่ไฟ
- ทำไมจึงไม่อยู่ไฟ
- การอยู่ไฟมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
- ทำไมถึงเปลี่ยนแปลง
- เปลี่ยนแปลงเพราะอะไร

ในที่สุดทีมยุววิจัยจึงเริ่มพัฒนาคำถามและได้รับการดูแลติดตามและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดในการพัฒนาทักษะการสัมภาษณ์และคำถามเพื่อการได้คำตอบที่ตอบโจทย์วิจัยในโครงการที่ทำ

ขั้นการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการยุววิจัย

1. **เขียนโครงร่างโครงการยุววิจัย** ครูที่ปรึกษาได้เรียกประชุมทีมยุววิจัยเพื่อปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการเขียนโครงร่างโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และ ***ทบทวน***

โครงการอีกครั้ง ได้แก่การตั้งชื่อเรื่อง หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามหลัก วิธีการดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับ

ต่อมามีการประชุมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ครั้งที่ 1 ในเดือนกรกฎาคม ที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ โดยทีมผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ชี้แจงและอธิบายวิธีการทำวิจัยประวัติศาสตร์ และให้มีการปฏิบัติการเขียนโครงร่างการวิจัยของแต่ละโรงเรียนพร้อมนำเสนอผลงานโดยมีการวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะจากดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ และทีมงาน

สำหรับการตั้งชื่อเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่ใหญ่พอสมควรสำหรับนักเรียน รวมทั้งครูที่ปรึกษาด้วยเช่นกันเพราะกว่าจะได้ชื่อที่ลงตัวเปลี่ยนแล้วเปลี่ยนอีก รวมถึงได้รับคำแนะนำจากวิทยากรทีมจังหวัดว่าชื่อต้องสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงให้มีคน หรือเห็นคนด้วย โดยร่วมกันเสนอและประชามติทั้งครูที่ปรึกษาและทีมงาน ใช้เวลาเกือบทั้งวันก่อนจะได้ชื่อที่ใช้ในปัจจุบันแลกเปลี่ยนกับน้อง ๆ ที่นั่งใกล้ ๆกันกลุ่มอื่นบ้างให้ช่วยแสดงความคิดเห็น ในที่สุดจึงได้ชื่อว่า **“ผู้หญิง...อยู่ไฟ”**

2. ลงพื้นที่ชุมชนประสานงานและกลุ่มบุคคลที่จะให้สัมภาษณ์

ครูที่ปรึกษาและนักเรียนทีมงานยุววิจัยจึงออกพื้นที่เพื่อประสานชุมชนและจัดกลุ่มผู้ปกครองและชาวบ้านทั่วไปที่เป็นผู้หญิงที่เคยคลอดลูกมาแล้ว ซึ่งลงพื้นที่หลายๆครั้งทั้งนี้ส่วนใหญ่ลงพื้นที่หลังเลิกเรียนบ้าง และวันเสาร์ อาทิตย์บ้าง จึงได้กลุ่มคนที่เคยผ่านการคลอดลูกมาแล้วหลากหลาย โดยประสานงานในหมู่บ้านแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้และบอกให้รู้ล่วงหน้าว่าทีมงานยุววิจัยจะมาสัมภาษณ์เกี่ยวกับการอยู่ไฟของผู้หลังคลอดลูก ในขั้นนี้ทีมยุววิจัยจะไปประสานยังบ้านบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะให้ข้อมูล รวมทั้งการมีส่วนร่วมของการอยู่ไฟของชาวบ้าน หรือกลุ่มเครือญาติ การประสานงานกับชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคยมีความสำคัญมาก ครูที่ปรึกษาคิดว่า ความไว้วางใจของชาวบ้านมีความสำคัญต่อทีมงานยุววิจัยเป็นอย่างมาก เมื่อชาวบ้านเข้าใจและวางใจแล้วก็จะกระตือรือร้นอยากเล่าอยากบอกเรื่องราวของตน หรือประสบการณ์ที่ตนเองไดรับให้ลูกหลานได้ฟัง เกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมให้ความรู้เกิดขึ้นกับสังคม ครูที่ปรึกษาแนะนำทีมยุววิจัยในการลงพื้นที่ต้องกล่าวทักทาย “สวัสดีค่ะ สวัสดีครับ” พร้อมแนะนำตัวเองชื่อ-นามสกุล มาจากโรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม พร้อมบอกจุดประสงค์ในการลงพื้นที่ศึกษาเรื่อง ผู้หญิง..อยู่ไฟ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย เพื่อรื้อฟื้นความทรงจำร่วมกันของชุมชน ไม่มีผลเสียอะไรในการสัมภาษณ์บอกเล่า

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบประเด็นของการวิจัย

การสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงแรกๆนั้นทางพวกเราได้ข้อมูลค่อนข้างน้อย ซึ่งเป็นเพราะพวกเรายังคงใช้คำถามสั้น ๆ ไม่มากนัก คำถามแต่ละคำถามเป็นคำถามที่กว้างๆ และเป็นคำถามปลายปิด ทำให้ได้คำตอบแบบสั้นๆ และผู้ตอบไม่รู้ว่าจะขยายความอย่างไร รวมถึงผู้สัมภาษณ์ก็ไม่ค่อยซักถามแบบพูดคุยเพื่อให้ขยายความ และการใช้ภาษาที่เป็นทางการกับชาวบ้านยิ่งทำให้ไม่กล้าที่จะตอบเกรงๆ และประกอบกับทีมงานยุววิจัยมักจะป้อนคำถามคำถามเดียวในการถามและให้ผู้ตอบบอกเล่าตามใจชอบ จึงเป็นปัญหาที่ผู้ตอบตอบแล้วไม่ตรงประเด็น นึกอะไรก็พูดตอบออกมา พูดไปเรื่อยๆ ซึ่งจึงอยู่นอกประเด็น แต่บางกลุ่มชาวบ้านก็ไม่สามารถเล่าเรื่องยาวๆได้อีกเช่นกัน ซึ่งบางคนก็หลงลืมนึกไม่ออก จึงได้ข้อมูลไม่ตรงกันบ้าง ปัญหาดังกล่าวทีมงานก็กลับมาประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข และได้รับความอนุเคราะห์จากทีมจังหวัด ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ที่ติดตามและช่วยแนะนำหลังจากทีมยุววิจัยลงพื้นที่กลับมาก็มาอ่าน สรุปข้อมูลประเมินผลร่วมกันซึ่งทีมจังหวัดให้คำแนะนำและชื่นชมทุกครั้งที่มาติดตามเช่น เราต้องการให้เห็นคนมีส่วนร่วมเราควรเปลี่ยนจากคำถามแบบนี้เป็นแบบใดดี ถามแบบนี้ดีแล้วใช่เลย เป็นต้น ทีมยุววิจัยใช้เวลาการลงพื้นที่และได้รับการแนะนำติดตามจากทีมจังหวัด 3 – 4 ครั้งทีมยุววิจัยของเราก็พัฒนาได้ดีหลังจากนั้นทีมงานยุววิจัยก็ออกลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล และก็ได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น

สำหรับในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ทีมงานยุววิจัยจะลงพื้นที่ในวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์เป็นส่วนใหญ่และในบางช่วงก็ใช้เวลาเย็นหลังเลิกเรียนซึ่งการใช้เวลาเก็บข้อมูลนี้ต้องอาศัยการอยู่บ้านของชาวบ้านด้วยบางครั้งไปไม่พบเวลาช่วงกลางวันเนื่องจากต้องไปประกอบอาชีพ ซึ่งเสาร์ อาทิตย์นักเรียนเองว่างไม่ต้องไปเรียนยกเว้นติดกิจกรรมของโรงเรียน จึงต้องวางแผนเวลาการออกเก็บข้อมูลเสมอ ยกเว้นในการต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเร่งด่วนจึงต้องใช้เวลาออกเก็บข้อมูลทันที แต่ทุกครั้งที่ออกลงพื้นที่หลังเลิกเรียนและเสาร์ อาทิตย์ก็ตามนักเรียนต้องขออนุญาตผู้ปกครองทุกครั้งเพื่อความถูกต้องและตัดความกังวลของผู้ปกครอง ซึ่งในแต่ละครั้งที่ออกพื้นที่นักเรียนบางคนอาจติดธุระ หรือบางคนบ้านอยู่ไกลเวลาที่ไม่เอื้ออำนวยจึงไม่สามารถที่จะไปพร้อมๆ กันได้ จึงอาจมีการสลับจำนวนนักเรียนในบางครั้งจึงมีทีมงานยุววิจัยไม่ครบทีมบ้าง การสัมภาษณ์ชาวบ้านบางคนใช้เวลามาก อีกทั้งการพูดสรุปเพื่อขอตัวจากการสัมภาษณ์ของทีมงานยุววิจัยไม่เป็นจึงทำให้ใช้เวลามาก บางครั้งวันหนึ่งได้เพียง 3 -4 คน สำหรับการเดินทางทุกครั้งของทีมงานยุววิจัยจะใช้รถจักรยานยนต์ ประมาณ 3 – 4 คัน เนื่องจากบ้านของทีมงานอยู่คนละเส้นทางประกอบกับเพื่อความสะดวก รวดเร็ว เดินทางซอกแซกเข้าหมู่บ้าน และขับขี่เข้าออกของบ้านชาวบ้านได้สะดวกมากกว่า แต่ในบางกรณีต้องใช้รถยนต์ของครูที่ปรึกษาเนื่องจากสภาพ

อากาศที่ไม่เอื้ออำนวยและรถจักรยานยนต์ ของนักเรียนเองที่ไม่พร้อมเนื่องจากผู้ปกครองต้องใช้ เป็นต้น โดยปกติทั่วไปแล้วการออกลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล ทีมงานจะนัดหมายเวลาให้มาพร้อม กันประมาณ 9.00 น.และโดยส่วนใหญ่นักเรียนจะนัดความพร้อมกันเองด้วยและไปเก็บข้อมูลโดย ที่ครูที่ปรึกษาไม่ต้องไปในการที่ติดภาระงานซึ่งทีมงานยุววิจัยทั้งครูที่ปรึกษาและนักเรียนมีความ เข้าใจในภาระงานซึ่งกันและกัน แต่ทุกครั้งที่กลับจากเก็บข้อมูลก็จะมาพูดคุยกันและสรุป ประเมินผลการเก็บข้อมูลและการปรับเปลี่ยนคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ยังได้ไม่ครบหรือให้ตรง ประเด็นมากขึ้น ทั้งนี้ก็ได้ความอนุเคราะห์จากผู้ประสานงานจังหวัด ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ได้ ติดตามให้คำแนะนำให้กำลังใจ ให้ข้อเสนอแนะการปรับเปลี่ยนคำถามการซักถามกับทีมยุววิจัย สร้างความมั่นใจให้ทีมงานยุววิจัยเป็นอย่างดี และทุกครั้งที่นักเรียนลงพื้นที่เก็บข้อมูลจะมีการ รับประทานอาหารร่วมกัน ทั้งกลางวันและบางครั้งตอนเย็นจึงทำให้ทีมยุววิจัยมีความสนิทสนม มี สัมพันธภาพที่ดีต่อกันมากขึ้น

ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของทีมงานยุววิจัยตลอดระยะเวลา 3 – 4 เดือน เนื้อหาข้อมูลที่ ได้มักเป็นข้อมูลแบบสั้นๆ เนื้อหาน้อยตามที่คำถามที่ถามและการตอบของชาวบ้านตามประเด็น คำถามที่ถามไปของทีมยุววิจัยถามออกไป จึงมักทำให้ขาดรายละเอียดที่สำคัญๆ โดยเฉพาะภาพ ของความสัมพันธ์ของผู้คนในครอบครัว ในชุมชน มักจะได้เนื้อหาในเชิงวิธีการอยู่ไฟเป็นส่วนใหญ่ โดยขาดความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ชุมชน ซึ่งผู้ประสานงานจังหวัดจึงได้ให้ข้อเสนอแนะใน ประเด็นที่บกพร่องและ ทีมงานจึงได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อให้ได้รายละเอียดเพิ่มเติมและจากการ สังเกตพบว่ากลุ่มคนที่สามารถพบได้ง่ายคือกลุ่มผู้สูงอายุ อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป และได้ฟังการ บอกเล่าได้มากกว่ากลุ่มอื่นและทุกครั้งที่พบกลุ่มบุคคลกลุ่มนี้จะแสดงความยินดี ดีใจที่ได้เล่าบอก เรื่องราวในการอยู่ไฟของตนเพราะปัจจุบันท่านบอกว่าไม่เห็นการอยู่ไฟเหมือนท่าน และบางคน เป็นหมอตำแยอีกด้วย ส่วนกลุ่มที่ที่มีอายุระหว่าง 35 – 64 ปี มักไปไม่ค่อยพบเพราะเนื่องจากต้อง ไปทำงานนอกบ้าน หรือไปร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ ดังนั้นทีมงานก็กลับหรือไปบ้านอื่นก่อนเพื่อ ไม่ให้เสียเวลาเปล่า และเมื่อพบปัญหาเช่นนี้บ่อยครั้งทีมงานยุววิจัยแก้ปัญหาโดยขอนักพบ ทางการสื่อสาร เช่นขอเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ เป็นต้น ส่วนกลุ่มช่วงอายุระหว่าง 25 – 35 ปี นั้นก็มัก พบว่า ไปศึกษาบ้าง ไปทำงานหารายได้เสริมบ้าง การสัมภาษณ์ก็ต้องใช้การสื่อสารช่วยเพื่อนัด เวลาแต่การสัมภาษณ์ก็ได้ข้อมูลตามที่คำถามตั้งไว้และปรับเปลี่ยนคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลสมบรูณ์

การบันทึกข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูลของยุววิจัยประวัติศาสตร์ทีมงานยุวิจัยได้เก็บข้อมูลบริบทชุมชนซึ่งบริบทชุมชนเองเป็นข้อมูลพื้นฐาน การเก็บข้อมูลในช่วงนี้เป็นลักษณะของการตอบคำถาม และคำตอบเป็นลักษณะคำตอบแบบสั้นๆ ข้อมูลบางครั้งไม่ได้ตามประเด็นขาดความละเอียด และบางส่วนผู้ให้สัมภาษณ์เองก็เล่าไม่ละเอียด ลืมไปบ้าง จำไม่ได้บ้าง และการตั้งคำถาม คำถามมักเป็นคำถามปลายเปิดด้วยส่วนหนึ่ง ทีมงานเองก็ขาดทักษะวิธีการบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ มักจะจดบันทึกข้อมูลทุกถ้อยคำที่ชาวบ้านเล่ามักได้ข้อมูลไม่ตรงประเด็น หรือบางครั้งจดบันทึกการสัมภาษณ์ไม่ทัน นั่งฟังชาวบ้านเล่าเรื่องราวเพลินไปเลยลืมจดบันทึกข้อมูลไปบ้างก็มีสัมภาษณ์มาก็หลายคนแต่ข้อมูลก็ได้มาไม่ครบถ้วน ตรงประเด็นจึงทำให้ในบางครั้งทีมงานยุววิจัยเองก็ท้อแท้ คิดว่าทำไมการบันทึกจึงเป็นเรื่องยาก และก็ได้คำแนะนำจากผู้ประสานงานจังหวัด ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ให้คำแนะนำเพิ่มเติม โดยทีมงานยุวิจัยต้องมีทักษะการฟังกับทักษะการเขียนที่สอดคล้องกัน หลังจากการเก็บข้อมูลใน 1 ช่วงครูที่ปรึกษานัดพบกลุ่มประชุมปรึกษาเกี่ยวกับการเก็บบันทึกข้อมูล ปัญหาการเก็บบันทึกข้อมูล และพบว่าทีมงานน่าจะต้องบันทึกในส่วนที่สอดคล้องตรงประเด็นของคำถาม และต้องสรุปข้อมูลด้วยกันก่อนนำมาบันทึก อีกทั้งในการเก็บข้อมูลน่าจะต้องมีการอัดเสียงสัมภาษณ์และนำมาถอดข้อความหลังกลับมาได้ในภายหลัง เพื่อแก้ปัญหาการฟังและการบันทึกข้อมูล เพราะสามารถฟังแล้วฟังอีกได้เพื่อจะได้ทราบว่าตรงประเด็นหรือไม่ควรตั้งคำถามเพิ่มเติมหรืออย่างไร หลังจากนั้นทีมงานยุววิจัยและลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากชาวบ้านในส่วนที่เหลือหรือที่จะเพิ่มเติม โดยแบ่งหน้าที่กันสัมภาษณ์ ช่วยกันตั้งคำถามปลีกย่อยเสริมขึ้นหลังจากจบคำของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยให้สมาชิกที่ไปด้วยกันเมื่อฟังแล้วได้คำตอบไม่ตรงหรือไม่สอดคล้องให้ช่วยกันตั้งคำถามเพิ่มเติม และช่วยกันจดบันทึก หลังจากนั้นก็ไปสรุปคำถาม คำตอบที่ได้ร่วมกัน ถ้ายังไม่ครบไม่ถูกต้องก็ช่วยกันว่าเราจะใช้คำถามอย่างไร จะไปสัมภาษณ์กับกลุ่มไหน กลับไปกลับมาเช่นนี้อยู่หลายครั้ง และจากการมีอุปกรณ์เสริมทำให้ได้ผลดีขึ้น การสรุปบทสัมภาษณ์ทีมงานยุวิจัยก็ต้องพัฒนาโดยที่ผู้ปรึกษาต้องให้คำแนะนำและนักเรียนได้ฝึกบ่อยๆ พบว่าพัฒนาดีขึ้น และในที่สุดทีมงานยุววิจัยก็เก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างดี สามารถทำได้ เริ่มวิเคราะห์ แยกแยะ จัดหมวดหมู่ของข้อมูลได้ โดยหลังจากรวบรวมข้อมูลได้ครบและเติมเต็มแล้วก็ร่วมกันเสนอการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนนี้ทำให้ทีมงานยุววิจัยหนักใจมากเนื่องจากยังไม่ค่อยเข้าใจและครูที่ปรึกษาเองก็ยังไม่กระจ่างชัด ทั้งนี้เพราะไม่เคยผ่านงานการทำวิจัยเชิงคุณภาพ แต่ได้รับข้อเสนอแนะจากทีมผู้

ประสานงานจังหวัด ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ทำให้ได้รับความรู้ความกระจ่างมากขึ้น ครูที่ปรึกษาได้เริ่มเข้าใจกระบวนการทำงาน มีปัญหาก็ได้รับคำแนะนำจากทีมผู้ประสานงานจังหวัดหลายๆครั้ง โดยสรุปที่ทีมงานยุววิจัยควรต้องปรับปรุงในกระบวนการขั้นนี้ คือ เนื้อหาต้องให้ได้มากและแน่น ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลต้องจัดเป็นหมวดหมู่ โดยเนื้อหาที่เป็นเรื่องเดียวกันต้องจัดไว้ด้วยกัน ซึ่งในการปฏิบัติทีมยุววิจัยนำบทสัมภาษณ์ของแต่ละคนมาเรียงร้อยกันโดยนำมาทุกเรื่องจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลขาดตอนจากกัน ดังเช่น เรื่องการอยู่ไฟ วิธีการ อุปกรณ์ ด้านความเชื่อเรื่องสุขภาพ สภาพบริบทชุมชน ความสัมพันธ์ของชุมชน และหลังจากได้รับคำแนะนำจึงได้มีการจัดแยกแยะข้อมูล และนำมาจัดระบบและเรียบเรียงข้อมูลใหม่ให้เป็นระเบียบตามหัวข้อ ซึ่งครูที่ปรึกษาก็ต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เมื่อทำเสร็จแล้วก็มาตรวจสอบร่วมกันและครูที่ปรึกษาก็ให้คำแนะนำเพิ่มเติมและปรับปรุงในประเด็นบางประเด็น โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ไฟ การอยู่ไฟที่มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ตามลำดับของเวลา เน้นให้เห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงให้ชัดเจน ครูที่ปรึกษาได้ให้ทีมยุววิจัยปรับปรุงงานประมาณ 3 – 4 ครั้ง ทีมยุววิจัยก็สามารถทำได้

ปัญหามีอีกแล้วว่าจะต้องแบ่งเป็นยุคๆ ซึ่งเราจะแบ่งอย่างไรนึกถึงยุคประวัติศาสตร์อีกแล้ว แต่ก็โล่งใจเมื่อได้เข้าร่วมประชุมกับทีมจังหวัดที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ โดยมีทีมของ ผศ. เรณู อรรฐาเมศร์ มาให้คำแนะนำร่วมด้วยในครั้งนั้นเกี่ยวกับยุคประวัติศาสตร์ของชุมชน และยุคของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ไม่จำเป็นต้องเป็น 3 ยุค จะมี 2 หรือ 3 หรือ 4 หรือกี่ยุคก็ได้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาและจุดของการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด ๆ จึงเบาใจว่าไม่น่ามีปัญหา ทีมยุววิจัยเราจึงตรวจสอบข้อมูลเนื้อหาอีกครั้งเพื่อตรวจเช็คจุดเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนที่มีคนมาร่วมด้วย และได้ขอคำแนะนำเพิ่มในประเด็นของเรื่อง ผู้หญิง..อยู่ไฟ หลังจากนั้นทีมงานยุววิจัยของเราจึงเริ่มลุยงานทันที พอติดขัดตรงไหนก็ประสานงานกับทีมจังหวัดอยู่เรื่อย ๆ ซึ่งทีมเราเกิดการเรียนรู้มากขึ้นในเรื่องยุคประวัติศษสตร์ชุมชน สนุกในการคิดการตั้งชื่อยุค แม้แต่ชื่อโครงการด้วยนะ ซึ่งได้มาจากข้อมูลที่เราเก็บมาล้วนล้วน ประกอบกับการรังสรรค์ความคิดทางภาษาที่จะใช้ โดยได้ยินได้ฟังมาบ้างเอามาผสมผสานกันและในที่สุดก็ลงตัว “ผู้หญิง..อยู่ไฟ” ได้เป็น 3 ยุค หลังจากได้ข้อมูลเป็น 3 ยุคแล้ว ครูที่ปรึกษาได้ส่งงานให้ทีมประสานงานจังหวัดสุโขทัยท่าน ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ตรวจสอบความถูกต้อง ได้รับข้อเสนอแนะให้ข้อมูลของแต่ละยุคต้องเชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนถ่ายในแต่ละยุค หลังจากได้รับข้อแนะนำจึงเรียกทีมยุววิจัยมาประชุมปรึกษาหารือปรับปรุงงานร่วมกัน ในขั้นนี้ส่วนใหญ่ครูที่ปรึกษาต้องแนะนำ เพราะทีมยุววิจัยเองขาดความเข้าใจในการเชื่อมโยงข้อมูลจากยุคหนึ่งไปอีกยุคหนึ่ง ในการแนะนำครั้งนี้โดยใช้ข้อมูลหรือเหตุการณ์ในช่วงปลายยุคของ

แต่ละยุคควรต้องต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไปสู่จุดเริ่มต้นของแต่ละยุค ทีมยุววิจัยก็ปรับปรุงงาน ครูที่ปรึกษาก็ตรวจสอบให้คำแนะนำ เมื่อพบข้อบกพร่อง โดยเฉพาะข้อความที่ไม่พบความเชื่อมโยงที่ชัดเจน ครูที่ปรึกษาก็แนะนำพร้อมยกตัวอย่างโดยขั้นนี้ทีมยุววิจัยและครูที่ปรึกษาเห็นทีจะต้องมีและใช้ทักษะทางภาษาไทย เชื่อมโยงทั้งความคิดที่ได้จากเนื้อหา ตรงจุดนี้ต้องฝึกฝนเก็บสะสมมาตั้งแต่การเป็นนักเรียนมาเลยก็น่าจะถูกต้อง หลังจากนั้นพบว่างานพัฒนาดีขึ้น นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเองนับเป็นกระบวนการที่สำคัญมาก

ขั้นตอนนี้ทีมยุววิจัยได้ตรวจสอบอีกครั้งเพราะได้รับคำแนะนำจากทีมจังหวัดว่าต้องตรวจสอบประเด็นให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการของเรา ครูที่ปรึกษากับทีมยุววิจัยก็ร่วมกันตรวจสอบนับว่าครูและทีมยุววิจัยได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างดี

การเขียนและการพิมพ์ข้อมูลเพื่อนำเสนองาน

ขั้นตอนนี้ต่อเนื่องจากการจัดระบบข้อมูลและสร้างความรู้ใหม่และนำมาเขียนเป็นรายงานฉบับร่าง จัดเก็บข้อมูลนำเสนอทีมประสานงานจังหวัดสุโขทัยต่อไป ในขั้นตอนนี้ช่วงแรกๆทีมยุววิจัยไม่สามารถเขียนรายงานที่เป็นทางการได้เพราะมักจะใช้ภาษาที่เป็นภาษาลอกมาจากคำสัมภาษณ์ของชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นภาษาพูดมากกว่า อีกทั้งทีมยุววิจัยยังขาดทักษะการเขียนที่ไม่รู้จะเขียนอย่างไร อะไรก่อน อะไรหลัง ขาดความมั่นใจเกรงว่าเขียนไม่ถูกตามรูปแบบเป็นต้น ครูที่ปรึกษาต้องมาช่วยและครูที่ปรึกษาเองเมื่อติดขัดก็จะขอคำแนะนำจากทีมผู้ประสานงานจังหวัด ท่านดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ เพราะมีความกังวลกับงานวิจัย ในการเขียนได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันเองของทีมยุววิจัย เช่น ใครจะเขียนส่วนไหน บริบทชุมชน ยุคที่ 1 ยุคที่ 2 และยุคที่ 3 และนำมารวมกันและตรวจสอบร่วมกันทั้งความถูกต้องและการใช้ภาษา และช่วยกันพิมพ์ พิมพ์เสร็จก็ตรวจสอบอ่านทบทวนซึ่งในขั้นตอนนี้ทุกคนอ่านทั้งหมดตั้งเริ่มจนจบเพื่อทบทวนความรู้ร่วมกัน และครูที่ปรึกษาต้องตรวจทานสุดท้ายอีกครั้งหนึ่ง และช่วยแก้ไขพร้อมอธิบายให้ทีมยุววิจัยได้รู้เรื่องที่แก้ไขก่อนและเสนอทีมจังหวัดช่วยตรวจสอบแนะนำก่อน ในที่สุดจึงจัดทำเป็นรูปเล่ม

การประเมินผลการทำงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง ผู้หญิง ....อยู่ไฟ ของโรงเรียนคีรีมาศพิทยาคม ทำให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1.ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยผ่านกระบวนการวิจัย นับเป็นกระบวนการที่สำคัญ ต่อกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการสืบค้น ลงมือปฏิบัติจริง และที่สำคัญคือสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ โดยผ่านกระบวนการคิดการเชื่อมโยง รวมถึงทักษะการใช้ภาษาไทย และผู้เรียนสามารถนำกระบวนการเรียนรู้นี้ไปใช้ในกิจกรรมในรายวิชาอื่นๆได้หรือแม้แต่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันก็ได้เช่นกัน

2.การใช้กระบวนการวิจัย สามารถก่อเกิดประวัติศาสตร์ชุมชน ความทรงจำร่วมของชุมชน ซึ่งกระบวนการนี้ก่อให้เกิดการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมระหว่างครู นักเรียน และชุมชน โดยครูและนักเรียนได้มีการเปลี่ยนบทบาทของการเรียนรู้ เช่น ครูซึ่งเคยให้ความรู้ก็ปรับมารับความรู้จากชุมชน นักเรียนที่เคยรับแต่ความรู้ก็ปรับมาเป็นผู้แสวงหาความรู้ตามความต้องการ และใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ส่วนชุมชนเองก็เกิดความภาคภูมิใจ มั่นใจ ในคุณค่าของตนเอง ดีใจที่สามารถถ่ายทอดความทรงจำ ความรู้ให้แก่บุตรหลานเยาวชน ที่ไม่ให้เกิดการสูญสลายไปกับกาลเวลาโดยเปล่าประโยชน์ จากสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้นระหว่างลูกหลาน และชุมชน ครูหรือโรงเรียนนำไปสู่ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชนก่อเกิดเป็นความเข้มแข็งทั้งชุมชน โรงเรียน ในกรณีดังกล่าวนักเรียนก็ยอมรับในคุณค่าของคนเฒ่าคนแก่ ปู่ย่า ตายาย เกิดความใกล้ชิดสนิทสนม พูดคุยกันได้ในเรื่องต่างๆมากยิ่งขึ้น ก่อเกิดการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เป็นผลดีต่อสถาบันครอบครัว และสังคม เพราะก่อนนี้คนหนุ่มสาวมักไม่ชอบพูดคุยกับคนเฒ่าคนแก่ เบื่อคนแก่คิดว่าคนแก่เลอะเลือนล้าสมัย โบราณ ไม่ทันสมัย คนแก่มักจะพูดว่าคนหนุ่มคนสาวมักไม่เห็นความสำคัญของคนแก่ และสิ่งที่คนแก่ คนโบราณได้ปฏิบัติมา เป็นต้น ซึ่งเหคุนี้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย ขาดความความเข้าใจที่ดีต่อกัน จากการทำงานของทีมยุววิจัยครั้งนี้ช่วยให้ ปัญหา ช่องว่างทางความคิดความรู้สึกระหว่างวัยของชุมชนและสถาบันครอบครัวลดน้อยไปได้เช่นกัน และส่งผลที่ดีขึ้นได้เช่นกัน

3. จากการถ่ายทอดของของคนในชุมชน ซึ่งเป็นความรู้ที่จะให้คนรุ่นหลังเรียนรู้ ย่อมทำให้เกิดการบันทึกเก็บข้อมูลเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ชุมชนในด้านความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา การพัฒนาปรับเปลี่ยนปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของชุมชนในแต่ละยุคแต่ละสมัย นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมกันของชุมชน พบเห็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย แม้แต่สังคมในยุคปัจจุบัน ทำให้ชุมชนตระหนักรู้ในบทบาทในตนเอง เกิดความเชื่อมั่นเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาของท้องถิ่นชุมชน เห็นสิ่งที่ดีที่มีคุณค่าควรแก่การถ่ายทอด ส่งผลต่อการนำไปประยุกต์ปฏิบัติทำให้ชุมชนยอมรับว่าทุกคนทุกภาคมีส่วนร่วมในภูมิปัญญาและในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ร่วมกันพัฒนาต่อไป

<u>ผลที่ได้รับจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น</u>

1. ได้ประวัติศาสตร์ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อและภูมิปัญญา : ผู้หญิง.....อยู่ไฟ จังหวัดสุโขทัย

1) ชุมชนได้ทราบรากเง้าความเป็นมา วิธีการ ความเชื่อ การดูแล ในการอยู่ไฟของผู้หญิงหลังคลอดบุตร ว่าเพราะเหตุใดหลังคลอดบุตรจึงต้องอยู่ไฟ และจะอยู่อย่างไร ทำอย่างไร ถ้าอยู่แล้วจะเป็นอย่างไร ถ้าไม่อยู่จะเกิดอะไรขึ้น คนรอบข้างควรทำอย่างไร ต้องใช้วัสดุสมุนไพรอะไรบ้างนับเป็นการส่งเสริมผลดีต่อสังคมและการค้นคว้าเพิ่มเติมในด้านภูมิปัญญาที่มีผลต่อสุขภาพในปัจจุบันและอนาคต ชุมชนมีการพัฒนาความสัมพันธ์เป็นอย่างไร ลูกหลานได้ทราบถึงความเอาใจใส่ในความรักความทะนุถนอม ตระหนักในความรักความซาบซึ้งในครอบครัวชุมชน นำไปสู่การมีส่วนร่วม ร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน พร้อมกับการพัฒนาปรับตัว ปรับกระบวนการที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในภาวะปัจจุบันและอนาคต

2) ชุมชนได้ทราบลักษณะความเชื่อ ด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาในด้านการอยู่ไฟ หลังคลอดของผู้หญิงที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับชุมชนอื่นๆ และจังหวัดต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างๆกันในส่วนรายละเอียด ปลีกย่อยนับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านหางตลาดของตนเอง และการที่ชุมชนได้เรียนรู้ทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาย่อมส่งผลให้เกิดความเข้าใจของผู้แก่และเยาวชนซึ่งกันและกันมากขึ้น มีความใส่ใจซึ่งกันและกัน ไม่ตัดขาดทางความเชื่อต่อกันจนเกินไป เห็นความสำคัญในผู้หญิงที่ตั้งครรภ์และคลอดบุตรและการดูแลหลังคลอดทั้งแม่และลูก เช่น ความเอื้ออาทรในสุขภาพของบุตรหลานและบุตรหลานเข้าใจวิธีการที่ส่งผลให้ประจักษ์ที่ดีต่อสุขภาพ รู้จักคำว่า “หมอตำแย” “หมออนามัย” และ”โรงพยาบาล” เป็นต้น

3) ชุมชนได้ทราบการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาการอยู่ไฟหลังคลอดของผู้หญิง งานของทีมยุววิจัยชิ้นนี้ทำให้คนในชุมชนและคนทั่วไปทราบถึงความสำคัญของการอยู่ไฟหลังคลอดและการพัฒนาเปลี่ยนแปลงการอยู่ไฟ การดูแลสุขภาพ ตั้งแต่อดีต จนปัจจุบันและแนวโน้มการพัฒนาสู่อนาคต จากความเชื่อและภูมิปัญญาสู่ความรู้ทางการแพทย์ประกอบความเชื่อและภูมิปัญญา สู่การแพทย์แผนปัจจุบัน และการรื้อฟื้นความทรงจำการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมประกอบกันในเรื่องสมุนไพรในการดูแลสุขภาพระหว่างการอยู่ไฟของผู้หญิงหลังคลอดในอดีต สู่การพัฒนาอาชีพการทำสปา ด้านการดูแลสุขภาพที่นับว่ารากเง้ามาจากการอยู่ไฟของผู้หญิงในอดีตนั่นเอง

4) ชุมชนเองได้ทราบการปรับตัวปรับการเปลี่ยนแปลง ขั้นตอนของกระบวนการของผู้หญิงหลังคลอดบุตร คือ การอยู่ไฟของผู้หญิงหลังคลอดให้เข้ากับสภาพการณ์ของสังคมการแพทย์สมัยใหม่ แม้แต่การประยุกต์ใช้ร่วมกัน ด้านอาหารการกิน ด้านการดูแลสุขภาพ วิธีการอยู่ไฟ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ชุมชน

2. เกิดจิตสำนึกร่วมระหว่างนักเรียน ชุมชน โรงเรียน

จากการเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ นับเป็นการกระตุ้น และเกิดการตระหนักในข้อมูลใกล้ตัว ในพื้นที่ชุมชนของตนเองทั้งครูและนักเรียน เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนที่ไม่เคยคิดถึง และเห็นความสำคัญมากเท่าประวัติศาสตร์ชาติที่เคยเรียนรู้มาจากการลงพื้นที่ทำให้รู้ถึงการดิ้นรนต่อสู้ภัยต่างๆ นานา โดยเฉพาะด้านสุขภาพ การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ ครูเข้าใจในบริบท สภาพสังคมความเป็นอยู่ของนักเรียน ชุมชนมากขึ้น นักเรียนเข้าใจความรู้สึก ความอดทนต่อสู้ ความรัก ความเอาใจใส่ในสุขภาพของความเป็นครอบครัวมากขึ้น เข้าใจในขั้นตอนการอยู่ไฟ วิธีการอยู่ไฟ ประโยชน์ ทางด้านสุขภาพ การเกื้อกูลระหว่างกันในการอยู่ไฟหลังคลอดบุตร ที่สำคัญชุมชนมีความพึงพอใจที่ได้มีส่วนร่วมให้ความรู้ของตนกับเยาวชนและโรงเรียน นำสู่การพัฒนาพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมร่วมของครู นักเรียนกับชุมชนมากขึ้น ซึ่งโรงเรียนเองก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่จะนำความทรงจำร่วมสมัยของชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าต่อไปในอนาคตไม่ลบเลือนไปกับกาลเวลา

3. เผยแพร่ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของชุมชน

จากการเข้าร่วมในโครงการยุววิจัยในครั้งนี้ได้ค้นพบอัตลักษณ์ด้านความเชื่อและภูมิปัญญาของชุมชนที่หลากหลาย เช่น ความเป็นมาของการอยู่ไฟหลังคลอดบุตร ขั้นตอนวิธีการอยู่ไฟกับความเชื่อ ด้านการดูแลสุขภาพในอดีต สมุนไพรต่างๆ แม้แต่คาถาดับพิษไฟ ยาสมุนไพรไทยเป็นต้น หรือแม้แต่การพัฒนาอาชีพ การปรับเปลี่ยนทางสังคมความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวชุมชน บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในสถาบันครอบครัว จากการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมในการทำงานของยุววิจัยทั้งหมดได้จัดทำเป็นรูปเล่มและเผยแพร่ไปต่อสาธารณชนของหน่วยงานต่างๆ นับเป็นการเผยแพร่ความรู้ ความเชื่อด้านการดูแลสุขภาพหลังคลอด และการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพร มากขึ้นและ สามารถส่งเสริมการพัฒนาอาชีพด้านการดูแลสุขภาพจากภายในชุมสู่สังคมและสู่สากลได้เช่นกัน

4. นำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

กระบวนการปฏิบัติจริงอย่างมีส่วนร่วม นับเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย ซึ่งโดยทั่วไปคิดว่าเป็นเรื่องที่ยาก ไม่น่าจะทำได้ ทั้งครูและนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนเองก็ยังไม่คุ้นเคย ครูเอง

ก็ไม่คุ้นเคย จึงคิดว่าไม่สามารถจะทำได้ ต้องยุ่งยากเสียเวลาไม่เกิดประโยชน์แน่ แต่เมื่อเข้าโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ระยะหนึ่ง เริ่มเข้าใจ เห็นความเป็นไปได้และน่าจะมีประโยชน์ และเมื่อทำต่อไปเริ่มสนุกกับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เห็นสิ่งที่ไม่เคยเห็น ได้ยินในสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง และไม่คิดว่าจะมีในสังคม ได้พูดคุยกับผู้คนหลากหลายต่างวัย ต่างความรู้ ต่างความคิด จึงได้ความรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ เกิดความท้าทายที่อยากจะค้นคว้าหารู้ในเรื่องที่อยากรู้ตามความต้องการ ท้าทายในการลงพื้นที่เจาะลึกข้อมูล เพื่อนำวิธีการเทคนิคการทำวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม กระบวนการตั้งคำถาม เทคนิคการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น จากการเรียนรู้โดยการสังเกต ลองผิดลองถูกในการตั้งคำถาม การสัมภาษณ์ การทำซ้ำๆ บ่อย ๆหลายๆครั้ง ทั้งครูและนักเรียน โดยเฉพาะครูเองต้องเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำให้มีการปรับปรุงงานอย่างใกล้ชิด จนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนตรงประเด็น ที่สำคัญสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ทั้งกระบวนการตามขั้นตอนของวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ครบถ้วนทั้ง 5 ขั้นตอน นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่นักเรียนเองสนใจและลงมือค้นคว้า ปฏิบัติการด้วยตนเอง เก็บข้อมูลโดยใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ นักเรียนสนุกคิด สนุกค้นหาคำตอบ ได้เปลี่ยนบรรยากาศของการเรียนรู้ไม่จำเจอยู่กับห้องเรียนที่นักเรียนเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์เบื่อหน่ายกับวิธีเก่าๆห้องเรียนเดิมๆเป็นต้น และนักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ สามารถทำให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ นักเรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น นับเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนการสอน ส่งผลต่อชุมชน นักเรียนรักและหวงแหนชุมชนตนเองมากขึ้นอย่างแน่นอน

ข้อมูลเพิ่มเติม

1.จุดเริ่มต้นเมื่อโรงเรียนได้รับหนังสือเชิญชวนจากผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย เริ่มจากการได้รับมอบหมายจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นลายลักษณ์อักษรให้เป็นผู้ดำเนินงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัยยังไม่รู้ทิศทางอะไรเลยและยังไม่เกิดความพึงพอใจเพราะรู้สึกว่าเราจะทำได้หรือไม่งานอื่น ๆ ก็มากแต่หลังจากประชุมที่จังหวัดนครสวรรค์ก็เริ่มจะเข้าใจและพึงพอใจในความรู้สึกของตนเองเริ่มเกิดขึ้น โดยผ่านการรับฟังจากวิทยากร จากการยกตัวอย่าง ที่ว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ต้องยึดถือในเรื่องของการอนุรักษ์ ต้องไม่มีคำว่าอนุรักษ์ และคำว่าประเพณีแห้ง ๆ หรือประเพณีที่ตายแล้ว หรืออะไรที่เกิดการกระทำและไม่คงที่รวมถึงจากการอ่านคู่มือที่ได้รับจึงเริ่มเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ต้องมีชีวิตชีวา และเข้าใจทันทีว่าเราต้องปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ หรือแม้แต่ปรับเปลี่ยนเรื่องเพราะเป็น

เรื่องที่เราสนใจก็จริงแต่ถ้าเป็นเรื่องคงที่มองไม่เห็นคน และที่สำคัญไม่มีชีวิตชีวาเมื่อไปสัมผัสในเรื่องนั้น

2. จากการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนดำเนินการลงพื้นที่จริง ๆ ได้ให้นักเรียนฝึกการตั้งคำถามมาคนละหลายคำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ปรากฏว่าคำถามที่นักเรียนตั้งมาเป็นคำถามปลายปิดมากกว่าและจะได้คำตอบที่สั้น ๆ ไม่สามารถอธิบายความในบางเรื่องได้จึงได้ให้คำแนะนำประกอบกับได้รับความรู้จากทีมจังหวัด ท่าน ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ได้ให้ความรู้ในครั้งที่มีการประชุมทั้งจังหวัดที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ พอลงพื้นที่จริงนักเรียนเองก็ยังได้คำตอบกลับมาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องขององค์ประกอบของการอยู่ไฟ บ้าง เป็นขั้นตอนการอยู่ไฟ เป็นวิธีการอยู่ไฟเสียเป็นส่วนใหญ่ ขั้นตอนนี้ครูที่ปรึกษาร่วมกับนักเรียนวางแผนดำเนินการให้เก็บรวบรวมข้อมูล 1 สัปดาห์และมาร่วมกันสรุปข้อมูลซึ่งเมื่อข้อมูลที่ได้มายังเป็นเนื้อหาส่วนมากจึงมาดูที่คำถาม อีกครั้งและให้ลองเปลี่ยนคำถามจะดีกว่าหรือไม่อย่างไร โดยให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดด้วย และทำอย่างนี้กลับไปกลับมาโดยได้ความอนุเคราะห์จากทีมจังหวัดท่าน ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ที่ติดตาม ชี้แนะและพัฒนากระบวนการตั้งคำถามที่จะให้สอดรับกับจุดประสงค์ของโครงการที่ดำเนินการหลายครั้ง โดยชี้ให้นักเรียนตั้งคำถามที่จะได้คำตอบที่มองเห็นความสัมพันธ์ของคน เช่น ทำอย่างไร มีใครช่วยหรือไม่ ถ้ามีส่วนใหญ่เป็นใคร ช่วยทำอะไร เป็นต้น ซึ่งนักเรียนกลับไปทำถามใหม่อยู่ประมาณ 2- 3 ครั้ง และนักเรียนก็เกิดประสบการณ์การใช้คำถามมากขึ้นโดยแต่ละคนกล้าถามต่อเนื่องจากเพื่อน ๆ โดยใช้คำถามที่ต่อเนื่อง แยกย่อยไปอีก

3. ในระหว่างการตั้งคำถามสิ่งสำคัญที่ไม่แพ้กันคือการจดบันทึก การบันทึกข้อมูลครั้งแรกนักเรียนจดไม่ชัดเจน จดไม่ทันเพราะฟังเพลิน จดไม่ทันเพราะจดทุกคำพูด จดคนเดียว ไม่รู้ว่าจะใช้คำพูดแบบใดให้คนเล่าให้อยู่ในกรอบหรือในระยะเวลาที่เหมาะสม หรือแม้แต่จะให้เล่าใหม่เป็นต้น ซึ่งได้ร่วมกันแก้ปัญหา ด้วยการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกันพบว่าเราต้องช่วยกันเขียน ช่วยกันถาม ช่วยกันบันทึก และมาสรุปร่วมกันถ้าสิ่งที่ได้ยังไม่ตรงประเด็น หรือไม่ครบ ก็จะช่วยกันกลับไปถามกันใหม่ ซึ่งก็พบอีกว่าถ้ามีอุปกรณ์เสริมจะทำให้งานดีและเร็วมากขึ้น เช่น การอัดเสียงเป็นต้น ในการบันทึกข้อมูลจะมาร่วมกับการถามซึ่งครูที่ปรึกษาเองบางครั้งก็ไม่กระจ่างชัดได้รับการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับทีมจังหวัดและนักเรียนเองได้ประสบการณ์เรียนรู้การบันทึกข้อมูลกับทีมจังหวัดเป็นอย่างดี และถ้าสามารถทำได้น่าจะทำเป็นคู่มือเล็ก ๆ ในเรื่องการสัมภาษณ์ และวิธีการบันทึกข้อมูลน่าจะดี

ในที่สุดทีมเราก็สามารถดำเนินการได้อย่างดี แต่ก็มาถึงการวิเคราะห์การจัดยุคซึ่งยังยึดติดกับความรู้ความคิดในยุคของประวัติศาสตร์อีกซึ่งยังไม่เข้าใจกระจ่างในช่วงแรก แต่พอได้รับฟัง

จากวิทยากรและทีมจังหวัดในการประชุมที่จังหวัดที่โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ก็ถึงบางอ้อว่าเป็นวิธีการอิสระ ใช้ชื่ออิสระ แต่ให้อยู่ในกรอบของเรื่องและเนื้อหาที่เราศึกษาและเก็บข้อมูลมาอย่างเต็มที่ แต่ถึงกระนั้นกว่าจะจัดยุคได้ก็หนักหนาเหมือนกันว่าจะเอาตรงไหน จะจัดเนื้อหาอย่างไร ก็วักถามและทำให้วิทยากรดูพร้อมกับได้รับคำแนะนำจากวิทยากรว่าจะต้องพบจุดเปลี่ยนแปลงอย่างที่เห็นได้ชัด และสามารถเชื่อมโยงต่อเนื่องกันได้ด้วย ในขั้นนี้เป็นการสนุกกับการตั้งชื่อเรื่องตั้งชื่อยุคจากข้อมูลที่เก็บมาได้ทั้งหมด ทีมเราจึงได้ 3 ยุคดังนี้

ยุคที่ 1 ยุคหมอตำแย

ยุคที่ 2 ยุครกพันคอ

ยุคที่ 3 ยุคน้ำหนาว

4. หลังจากนั้นก็เริ่มวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เข้าสู่เส้นชัย ดำเนินการโดยร่วมกันแจกแจงข้อมูลเข้าสู่ยุคโดยแยกกันทำและทำได้ เมื่อได้ครบถ้วนแล้วก็มาเสนอร่วมกัน ขั้นต่อมาต้องนำแต่ละประเด็นมาเชื่อมโยงเป็นการสรุปข้อมูลในแต่ละยุคแต่ละช่วง แต่ละประเด็น ในขั้นตอนนี้ครูที่ปรึกษาร่วมให้คำแนะนำ ตรวจสอบข้อมูล เรียบเรียงคำและภาษาที่ใช้การเชื่อมคำและตรวจสอบร่วมกันว่าประเด็นตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการผู้หญิง...อยู่ไฟหรือไม่ก็ร่วมกันพัฒนาปรับปรุง ซึ่งนักเรียนเองขาดทักษะการเชื่อมโยง ครูให้นักเรียนร่วมกันเขียนและนำมาส่งให้อ่านอีกครั้ง เมื่อพบที่ต้องแก้ไขก็อธิบายให้นักเรียนรับรู้และปรับปรุงใหม่ และในที่สุดนักเรียนก็เขียนรายงานส่งมาได้เรียบร้อยทั้งนี้ครูที่ปรึกษาตรวจสอบสุดท้ายอีกครั้ง ซึ่งเป็นการพัฒนาความสามารถของนักเรียนในด้านกระบวนการคิดเชื่อมโยงจัดระเบียบข้อมูล แต่ก็เป็นเพียงการเริ่มต้นซึ่งต้องปฏิบัติและพัฒนาต่อไป ต้องย้ำคิด ย้ำทำปฏิบัติอยู่บ่อย ๆ

การสังเคราะห์กระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
โรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด (กวีธรรมสาร) เทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

มนฤดี สารใจ

หลักการและเหตุผล

ในยุคปัจจุบันมนุษย์ได้พยายามอธิบายปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา มานุษวิทยา สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การศึกษาประวัติศาสตร์แนวเดิมของไทยในอดีตจะให้ความสนใจกับศูนย์กลางอำนาจ รัฐ หรือชนชั้นปกครองเป็นหลัก แรงผลักดันทางประวัติศาสตร์ของการศึกษาประวัติศาสตร์แนวเดิมจึงเป็นมหาบุรุษ ไม่ให้ความสนใจต่อชาวบ้านภาพของหมู่บ้านในเนื้อหาของประวัติศาสตร์แนวเดิมจึงมักเป็นภาพนิ่ง ราบเรียบ ปราศจากความขัดแย้ง ไม่มีผู้ใดได้เปรียบผู้ใดเสียเปรียบในสังคม ไม่เห็นความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ภาพของชาวบ้านหรือหมู่บ้านมักจะปรากฏอย่างรวม ๆ ว่าคือผู้ที่เป็นไพร่ หรือทาส ในระบบศักดินา เป็นผู้ต้องส่งส่วยหรือเสียภาษี เป็นผู้ที่ร่วมสู้รบศัตรูเพื่อกู้ชาติในบางเวลา มีความเป็นเอกภาพกลมเกลียว เป็นต้น ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์แนวเดิมมีมุมมองจากบนลงล่าง จึงไม่สามารถทำให้มองเห็นความเคลื่อนไหวและความซับซ้อนของหมู่บ้านและไม่สามารถมองเห็นหรือเข้าใจหมู่บ้านตามความเป็นจริงได้ นอกจากนี้ประวัติศาสตร์แนวเดิมยังอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือของผู้ปกครองโดยการเปลี่ยนแปลง บิดเบือน ปกปิด หรือเน้นเฉพาะบางจุดในเนื้อหาประวัติศาสตร์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปกครองโดยง่าย

การศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวประวัติศาสตร์หมู่บ้านซึ่งเพิ่งได้รับการพัฒนาในช่วงไม่นานนี้จึงต้องแก้ไขจุดอ่อนของประวัติศาสตร์แนวเดิม โดยการหันเหมาให้ความสนใจกับประชาชนทั่วไปในสังคมยิ่งขึ้น ปัญหาที่ผ่านมาซึ่งพบในการศึกษาประวัติศาสตร์หมู่บ้านมีหลายประการ เช่น ผู้ศึกษามักสนใจบางประเด็นเช่น การที่มุ่งเน้นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงไม่ยาวนานนัก การที่สามารถศึกษาได้เพียงภาพกว้าง แต่ไม่สามารถลงลึกถึงระดับโครงสร้างสังคมและการเคลื่อนไหวที่ซับซ้อนภายในได้ การที่ไม่สามารถเชื่อมโยงระดับจุลภาคให้เห็นพัฒนาการต่อเนื่องจากอดีตและอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภาพรวมวงกว้างได้ เป็นต้น

“ตลาดบ้านท่าเสา” เป็นสถานที่แห่งหนึ่งในจังหวัดอุตรดิตถ์ และเป็นสถานที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด ตลาดบ้านท่าเสามีชื่อเสียงโดดเด่นในสายตาของคนในปัจจุบันทั่วไป ซึ่งมีความร่ำรวยทางวัฒนธรรม เป็นชุมชนอันอุดมสมบูรณ์ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นชุมชนแห่งความมั่งคั่ง ผู้คนมีจิตใจดีงาม เป็นชุมชนร่มรื่นสวยงามน่าอยู่ มีประวัติศาสตร์ความ

เป็นมาอันยาวนาน จนเป็นรากฐานความมั่นคงของสังคมซึ่งในส่วนของการสืบสานตำนานบ้านท่าเสา นับเป็นสิ่งที่จะช่วยให้บ้านท่าเสาเป็นที่รู้จักของนักเรียน เยาวชน และผู้คนทั่วไปอย่างเต็มภาคภูมิและสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

จากประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ผ่านมา พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาและอุปสรรคในการมองประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นไม่ต่างจากที่กล่าวมาข้างต้น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงกลายเป็นเรื่องน่าเบื่อในความคิดของนักเรียน ทำให้มีการใช้เวลาในการสอนแต่ละบทเรียนมากพอสมควรและการจัดการเรียนการสอนเกิดความล่าช้า นักเรียนศึกษาประวัติศาสตร์เฉพาะแค่ในตำราเรียนและอาศัยวิธีการเรียนโดยการท่องจำเพื่อนำไปใช้ในการสอบเท่านั้น โดยที่นักเรียนไม่รู้เลยว่าการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไม่ใช่แค่เพียงเรียนรู้ผ่านตำราเรียนเล่มหนา ๆ และผ่านตัวครูผู้สอนเท่านั้น เมื่อเรียนประวัติศาสตร์ในตำราจบแล้ว ก็ถือว่าจบหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนนั้นไป นักเรียนเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากการมองผ่านอดีตและปัจจุบัน แต่สิ่งสำคัญนักเรียนไม่สามารถเข้าใจในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและอนาคต ได้อย่างถ่องแท้ ทั้งนี้เพราะนักเรียนไม่สามารถเชื่อมโยงและผูกเรื่องราวในแต่ละเหตุการณ์ได้อย่างต่อเนื่องกัน

ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะมีส่วนช่วยทำให้นักเรียนได้รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตัวเองและสร้างความทรงจำร่วมกับคนในชุมชนซึ่งจะมีส่วนช่วยทำให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง และตัวของนักเรียนและครูที่ปรึกษาได้รู้จักรากเหง้าความเป็นมาของบรรพบุรุษ เห็นภาพการพัฒนาชุมชน ชื่นชมในวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น การมองย้อนกลับไปยังประวัติศาสตร์จะช่วยทำให้ได้เห็นคุณค่าอันเรืองรองร่วมจรรโลงท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน ผ่านยุคสมัยมาได้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงของตลาดและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในตลาดในหลายยุคหลายสมัยมีการดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง ตลอดจนวัฒนธรรมการค้าขายในปัจจุบันมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับยุคสมัยในอดีต การศึกษาความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะช่วยทำให้เราสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลระดับต่างๆ ในหลากหลายช่วงอายุได้เป็นอย่างดี อีกทั้งชุมชนแห่งนี้ยังต้องทำหน้าที่อยู่ต่อไป ในฐานะมาตุภูมิที่ช่วยฟูมฟักเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เติบโต เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้รุ่งเรืองต่อไป เยาวชนในชุมชนทุกคนจึงควรร่วมมือกันในการสืบสาน พัฒนา ด้วยความภาคภูมิใจในท้องถิ่น นอกจากนี้การศึกษาประวัติศาสตร์โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ยังส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางการดำเนินชีวิตที่ต้องรู้จักการสังเกต การแสวงหาคำตอบในรูปแบบต่าง ๆ และรู้จักแก้ไข

ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นจากการได้ลงมือปฏิบัติจริง และลงพื้นที่จริงในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการพัฒนานักเรียนยุววิจัยโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูที่ปรึกษาโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในโครงการเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
3. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากชุมชน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด (กวีธรรมสาร)
4. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน/ครูให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

กลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่ศึกษา

การดำเนินงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา มีทีมนักเรียนยุววิจัยจำนวน 5 คน ซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และครูที่ปรึกษาจำนวน 1 คน โรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์

แนวคิดในการศึกษา

1. การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. วิธีการทางประวัติศาสตร์/วิธีวิทยาประวัติศาสตร์

วิธีดำเนินการ

ตามวัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์กระบวนการวิจัยทั้ง 4 ข้อนี้สามารถนำมาใช้ในการอธิบายการสังเคราะห์กระบวนการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ก่อนการวิจัยปฏิบัติการยุววิจัย
ตอนที่ 2 วิจัยปฏิบัติการยุววิจัย
ตอนที่ 3 ผลที่ได้รับจากกระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัย

ตอนที่ 1 ก่อนทำวิจัยปฏิบัติการยุววิจัย

เมื่อทางโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด(กวีธรรมสาร) ได้รับการติดต่อและการเสนอหัวข้อในการจัดทำโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจาก อาจารย์สงกรานต์ ถุงแก้ว อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ให้จัดกิจรรมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทางท่านผู้อำนวยการโรงเรียน นางประทุมทิพย์ ไพเราะ ก็ได้ตอบรับข้อเสนอโดยทันที โดยในตอนแรกท่านผู้อำนวยการได้มอบหมายให้ คุณครูบุญเพิ่ม สอนภักดี เป็นผู้รับผิดชอบโครงการและคัดเลือกนักเรียนสำหรับการดำเนินโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงแรกของการดำเนินงาน ต่อมาทางคุณครูบุญเพิ่ม สอนภักดี ได้เลื่อนวิทยฐานะตำแหน่งทางวิชาการจากครูผู้สอนเป็นรองผู้อำนวยการสถานศึกษา ด้วยเหตุดังกล่าวทางคุณครูบุญเพิ่ม สอนภักดี จึงได้มอบหมายและแต่งตั้งให้คุณครูมนฤดี สารใจ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแทน โดยในตอนแรกคิดว่าคงเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต มีหลักฐานที่ยังคงหลงเหลือหรือปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน หรือไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างที่ทรงคุณค่าทางโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้ ดังนั้นจึงได้ไปปรึกษากับผู้อำนวยการโรงเรียน คือ นางปทุมทิพย์ ไพเราะ ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนตลาดท่าเสามาตั้งแต่กำเนิดเพราะบรรพบุรุษของท่านผู้อำนวยการได้มาตั้งรกรากที่ชุมชนตลาดท่าเสามาเป็นเวลานาน อีกทั้งท่านผู้อำนวยการยังได้แนะนำให้ไปสัมภาษณ์และขอข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญที่วัดท้ายตลาดในวันพระ ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มาร่วมทำบุญที่วัดต่างก็ค่อนข้างเป็นผู้สูงวัย บ้างก็เคยเป็นแม่ค้าขายของที่ตลาดท่าเสา บ้างก็เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนตลาดท่าเสาในยุคที่การค้าขายเจริญมั่งคั่ง จากการสังเกตปราชญ์ชาวบ้านแต่ละท่านก็จะมีการนำอุปกรณ์ เช่น เบาะรองนั่ง ตะกร้าสำหรับใส่อาหาร และธูปเทียน สำหรับการปฏิบัติธรรมในวันนั้น ปราชญ์บางคนก็จะอยู่วัดตลอดทั้งวันทำให้กลุ่มนักยุววิจัยสามารถเข้าไปสอบถามข้อมูลที่เกี่ยวกับตลาดท่าเสาได้อย่างใกล้ชิด นอกจากนี้กลุ่มนักยุววิจัยยังได้ลงพื้นที่เพื่อไปศึกษาข้อมูลและดูสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับชุมชนตลาดท่าเสา เช่น ตลาดริมแม่น้ำน่าน สภาพชุมชนตลาดท่าเสาและตลาดท่าเสาในปัจจุบัน

หลังจากที่ได้ไปสำรวจพื้นที่ที่จะลงมือทำการศึกษาแล้ว ทำให้ได้แนวคิดและแนวทางในการที่จะสืบค้นข้อมูลต่อไป นอกจากการสัมภาษณ์เรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากปราชญ์ชาวบ้านแล้ว การสืบค้นข้อมูลจากอินเตอร์เน็ตก็เป็นองค์ประกอบในการช่วยหาข้อมูล เช่น รูปภาพทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจ การเริ่มเข้าไปรับความรู้ครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ทำให้ได้รู้จักทีมกลางที่รับผิดชอบโครงการยุววิจัย ปัญหาในช่วงแรกคือมีการจัดประชุมมาแล้วครั้งหนึ่งแล้ว แต่ตัวครูที่ปรึกษาไม่ได้เข้าร่วมเนื่องจากมีการเปลี่ยนตัวครูที่ปรึกษาในภายหลัง การเข้าร่วมประชุมในครั้งแรกดูเหมือนว่ามีหลาย ๆ จุดที่ยังไม่ค่อยเข้าใจอย่างถ่องแท้ โดยเฉพาะตัวของโครงการเองที่ทางทีมกลางต้องลงมาช่วยทำการปรับและแก้ไข ตั้งแต่การใช้ภาษาในการเขียนเรียบเรียงบทนำ คำถามงานวิจัย วัตถุประสงค์งานวิจัยที่ต้องสอดคล้องกับผลการศึกษา และกระบวนการทำวิจัย ทำให้ต้องปรับแก้ไขการเขียนโครงการให้มีความสอดคล้องกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์อีกครั้ง หลังจากที่ตัวโครงการได้รับการแก้ไขและปรับปรุงที่สมบูรณ์ ทางทีมกลางได้แนะนำกระบวนการในการตั้งคำถามและกระบวนการวิจัยที่ให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ค่อนข้างชัดเจนและเป็นข้อเท็จจริงในการลงพื้นที่ที่ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดท่าเสา

ขั้นตอนต่อมาของการดำเนินโครงการวิจัยปฏิบัติการ

1.1 คัดเลือกนักเรียนที่มีความสนใจในการเข้าร่วมโครงการ โดยคัดเลือกนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และอาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณชุมชนตลาดท่าเสา

ในช่วงแรกทีมนักยุววิจัยที่ได้รับการคัดเลือก เป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งทางคุณครูบุญเพิ่ม สอนภักดี ได้เป็นคนคัดเลือกนักเรียนไว้สำหรับการดำเนินการในโครงการยุววิจัยในครั้งนี้ แต่เนื่องจากว่านักเรียนกลุ่มนี้ปีการศึกษา 2553 ต้องจบการศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด ทำให้คุณครูมนฤดี สารใจ ซึ่งรับหน้าที่เป็นครูที่ปรึกษาในโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ ต้องคัดเลือกนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 หรือ 2 แทน ทั้งนี้เพราะว่ากระบวนการดำเนินการวิจัยต้องอาศัยนักเรียนที่มีความสนใจและการดำเนินการวิจัยต้องมีกระบวนการที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง การเริ่มคัดเลือกนักเรียนในโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์เริ่มขึ้นด้วยการที่ข้าพเจ้าในฐานะครูที่ปรึกษาโครงการฯ ก็ได้ประชาสัมพันธ์และประกาศรับสมัครนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่สนใจทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยครูที่ปรึกษาได้มีการชี้แจงรายละเอียดว่าเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือชุมชนที่อยู่ติดกับโรงเรียน

ของนักเรียนเอง โดยมีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานวิจัยประมาณ 6 เดือน นอกจากนี้ครูที่ปรึกษายังได้ขอคำปรึกษาจากคุณครูหลาย ๆ ท่านในการค้นหาและกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครเป็นนักยุววิจัย ดังต่อไปนี้ ควรเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นและสนใจการทำงานวิจัย เห็นคุณค่าและตระหนักในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีความรับผิดชอบในการทำงานสูง และมีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์และไมตรีจิตที่ดีในการทำงาน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีหรือสูง ในช่วงรับสมัครนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้มีนักเรียนสนใจมาสมัครจำนวนหนึ่ง ครูที่ปรึกษาในโครงการ ฯ และครูผู้สอนในสายชั้นระดับมัธยมศึกษาก็มีส่วนช่วยกันพิจารณาคุณสมบัติของนักเรียนให้มีความเหมาะสมกับการทำงานวิจัยประวัติศาสตร์ครั้งนี้ ซึ่งได้จำนวนนักเรียนมาทั้งหมด 5 คน และเป็นนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ดังนั้น ทีมนักยุววิจัยจึงประกอบไปด้วยสมาชิกที่ดำเนินกระบวนการวิจัยตลอดจนสิ้นสุดโครงการ ฯ นี้ คือ

1. เด็กหญิงปาริชาต แก้ววิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1
2. เด็กหญิงสายทิพย์ พลอยสัมฤทธิ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1
3. เด็กหญิงรุจิรา ยอดเกตุ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1
4. เด็กหญิงภัทร์ปรียา แก้วสุริบูรณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1
5. เด็กชายวัชระ ละสีจันทร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1

1.2 สร้างสัมพันธภาพกับนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ครูผู้ประสานงานในโครงการผู้ประสานงานระดับจังหวัด และผู้นำชุมชน

เมื่อการคัดเลือกทีมนักยุววิจัยประวัติศาสตร์เรียบร้อยแล้ว ครูที่ปรึกษาได้เริ่มนัดหมายทีมนักยุววิจัยมาประชุมและพบปะ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียนก่อนเริ่มปฏิบัติการการวิจัย โดยในทุก ๆ วันจันทร์-ศุกร์ ในช่วงเวลา 12.30 น.ครูที่ปรึกษาโครงการจะนัดทีมนักยุววิจัยมาพบปะและทำความเข้าใจเกี่ยวกับขอบข่ายของกระบวนการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และในช่วงตอนเย็นของทุกวันทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาจะนัดแนะและเตรียมการซักซ้อมการตั้งคำถามก่อนการลงปฏิบัติพื้นที่ เพื่อนักเรียนได้มีแนวทางและจุดมุ่งหมายของการถามในแต่ละครั้งที่ลงพื้นที่จริง ในวันหยุดก็ได้นัดหมายทีมนักยุววิจัยมาพบปะและพูดคุยกันในเรื่องทั่วไปและเรื่องงานวิจัยที่จะต้องทำ และครูก็จะพานักเรียนไปรับประทานอาหารด้วยกันในพื้นที่ทำการวิจัยทั้งทีม เพื่อสร้างความเป็นกันเองและเริ่มสร้าง

ความคุ้นเคยกับชาวบ้านในแถบชุมชนตลาดท่าเสา ทีมนักยุววิจัยเริ่มมีการสร้างสัมพันธไมตรีกับชาวบ้านและเริ่มเกิดการซักถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวิถีชีวิตของตลาดท่าเสา ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นและผู้นำชุมชนของตลาดท่าเสา จะสังเกตได้ว่าหลังการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างนักเรียนและครูที่ปรึกษาโครงการแล้ว ทำให้ทีมนักยุววิจัยมีความกล้าในการซักถามและสนทนากับผู้ใหญ่ กล้าแสดงความคิดเห็น และรู้จักการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างเหมาะสม ก่อนการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลทางครูที่ปรึกษาได้ไปขอข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนตลาดท่าเสาที่สำนักงานเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์และสำนักงานกองสวัสดิการสังคม เพื่อสอบถามเกี่ยวกับการติดต่อขอข้อมูลและติดต่อกับผู้นำชุมชนตลาดท่าเสา การติดต่อระหว่างผู้นำชุมชนของตลาดท่าเสาและครูที่ปรึกษาก่อนที่ทีมนักยุววิจัยจะลงพื้นที่เพื่อไปสัมภาษณ์เป็นสิ่งที่ช่วยปูแนวทางให้กับทีมนักยุววิจัยก่อนลงพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นการให้ข้อมูลเบื้องต้นและบอกวัตถุประสงค์ของการไปสัมภาษณ์เพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนตลาดท่าเสาก่อน ซึ่งตัวผู้นำชุมชนเองก็จะได้มีโอกาสได้เตรียมข้อมูลสำหรับการถูกสัมภาษณ์จากทีมนักยุววิจัย ซึ่งเป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้นักยุววิจัยได้ข้อมูลที่ค่อนข้างเป็นจริงและบรรยากาศในการสัมภาษณ์เต็มไปด้วยความรู้และความเป็นกันเองจากตัวผู้นำชุมชน นอกจากนี้ตัวครูที่ปรึกษายังได้ให้โอกาสทีมยุววิจัยได้สำรวจทัศนคติของทีมยุววิจัยด้วยกันเอง โดยให้แง่คิดในเรื่องการใช้ทัศนคติและมุมมองในคุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและทัศนคติต่อการร่วมสำนึกรักในชุมชน โดยผ่านการมองในช่วงอดีต ปัจจุบันและอนาคต และส่วนใหญ่การนัดประชุมและพูดคุยจะใช้เวลาในช่วงหลังเลิกเรียนของทุกวัน หลังจากนั้นก็ได้เดินทางเพื่อลงพื้นที่ในชุมชนตลาดท่าเสา

การลงพื้นที่ครั้งแรกบางครั้งข้อมูลที่ได้ยังไม่มีความสมบูรณ์และเป็นข้อมูลดิบที่ต้องสัมภาษณ์อีกหลาย ๆ ครั้ง ทั้งนี้เพราะว่ากระบวนการตั้งคำถามของนักเรียนยังไม่ค่อยชัดเจนและไม่ไม่ได้มุ่งประเด็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งในการตั้งคำถามแต่ละครั้งนักเรียนแต่ละคนต่างก็ตั้งคำถามที่ค่อนข้างวกวนไปมาและเป็นคำถามที่ถามซ้ำ ๆ กันจนบางครั้งปราชญ์ชาวบ้านจนต้องทักว่าเมื่อกี้ก็ถามไปแล้วนะ ทำให้ทีมนักยุววิจัยต้องเกี่ยงกันถามและใช้เวลาในการตั้งคำถามนาน จนบางครั้งปราชญ์ชาวบ้านต้องเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดท่าเซาเป็นเรื่องยาว โดยที่ทีมนักยุววิจัยไม่ได้มีโอกาสได้ตั้งคำถามเลย จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในครั้งนี้ทำให้ทีมนักยุววิจัยได้ทบทวนถึงกระบวนการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ว่า “การสัมภาษณ์ที่ดีมิใช่เพียงแต่เป็นการได้มาซึ่งข้อมูลเท่านั้น แต่การสัมภาษณ์ที่ดีผู้สัมภาษณ์ต้องสร้างบรรยากาศให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่รู้สึกอึดอัดเป็นการพบปะเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างความเป็นกันเองให้ผู้ถูกสัมภาษณ์” ซึ่งถ้าทีมนักยุววิจัยละเลยหรือไม่ใส่ใจกับการสร้างบรรยากาศการสัมภาษณ์ อาจทำให้ผู้ถูก

สัมภาษณ์รู้สึกไม่อยากพูดคุยด้วยและแสดงอาการรู้สึกรำคาญได้ง่าย อีกทั้งในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ทำให้ทีมนักยุววิจัยได้เรียนรู้ว่าการตั้งคำถามสำหรับเพื่อการหาข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวอาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน ดังนั้นทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ทำให้การสัมภาษณ์ประสบความสำเร็จได้ด้วย นั่นคือทางครูที่ปรึกษาได้ช่วยหาข้อมูลและหาหลักในการสัมภาษณ์ที่ถูกวิธี นอกจากนี้ยังได้ปรึกษากับรองผู้อำนวยการและครูผู้อาวุโสที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดท่าเสาในการแนะนำแนวทางในการสัมภาษณ์และมีส่วนร่วมในการพาไปพบปะปราชญ์ชาวบ้านที่ยังคงทำการค้าขายและดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนตลาดท่าเสาจนถึงปัจจุบัน

การได้มีโอกาสไปประชุม และชี้แจงกับผู้ประสานงานระดับจังหวัดคือ อาจารย์สงกรานต์ ถุงแก้ว และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และรับข้อเสนอแนะจากคณะทีมงานกลางที่มาจากจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นการประชุมที่มีความสำคัญต่อกระบวนการวิจัย เช่น กระบวนการตั้งคำถาม ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และตัวอย่างการเขียนโครงการที่ถูกต้อง

1.3 จัดทำโครงการ โดยกำหนดภาระงานให้นักเรียนในโครงการรับผิดชอบและวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน

เริ่มศึกษาวิธีการเขียนโครงการวิจัย โดยศึกษาขอบเขตและเนื้อหาของงานวิจัยที่ต้องศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจในรายละเอียดที่เกี่ยวกับโครงการฯ กรอบของการทำงานวิจัย กระบวนการดำเนินงานวิจัย ภาระหน้าที่ที่ทีมยุววิจัยที่ต้องรับผิดชอบ อีกทั้งภายในกลุ่มงานวิจัย ครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ โดยให้โอกาสนักเรียนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและลงประชามติกันในตำแหน่งหน้าต่อไปนี้ คือ

- เด็กหญิงปาริชาต แก้ววิเศษ หัวหน้าทีม

ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าทีมยุววิจัยในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ติดต่อ ประสานงานกับสมาชิกทีมยุววิจัย ปฏิบัติการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และติดต่อประสานงานกับผู้รู้ในชุมชนตลาดท่าเสา รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมด นำไปวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลกับคณะกรรมการทีมยุววิจัย ตรวจทานความถูกต้องของการเขียนรายงานและจัดพิมพ์รูปเล่มรายงาน และเป็นผู้นำเสนอโครงการฯให้กับครูที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาด

- เด็กหญิงรุจิรา ยอดเกตุ เลขานุการ

ทำหน้าที่ตั้งประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล และจัดพิมพ์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ รวมไปถึงการจดบันทึกการประชุมทีมยุววิจัยในแต่ละครั้ง

- เด็กหญิงสายทิพย์ พลอยสัมฤทธิ์ สมาชิก

ทำหน้าที่ตั้งประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล และจัดพิมพ์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

- เด็กหญิงภัทร์ปรียา แก้วสุริบูรณ์ สมาชิก

ทำหน้าที่ตั้งประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล และจัดพิมพ์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

- เด็กชายวัชระ ละสีจันทร์ สมาชิก

ทำหน้าที่ตั้งประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล และจัดพิมพ์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 วิจัยปฏิบัติการยุววิจัย

2.1 เสนอโครงการยุววิจัย

ทีมนักยุววิจัยได้เริ่มเขียนเค้าโครงของงานวิจัยตามขอบเขตที่ได้กำหนดไว้ ตามหัวข้อต่อไปนี้

2.1.1 ศึกษาสภาพปัญหา ที่มาของปัญหาและบริบทของชุมชนที่ทำโครงการ

หลังจากที่ทีมนักยุววิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ชุมชนตลาดท่าเสาแล้ว ทำให้ทีมนักยุววิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและเริ่มเขียนเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพปัญหา และบริบทของชุมชนตลาดท่าเสาดังต่อไปนี้

<u>ความเป็นมาของโครงการ</u>

ตลาดบ้านท่าเสาเป็นสถานที่แห่งหนึ่งในจังหวัดอุตรดิตถ์ และเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด ตลาดบ้านท่าเสามีชื่อเสียงโดดเด่นในสายตาของคนในปัจจุบันทั่วไป ซึ่งมี

ความร่ำรวยทางวัฒนธรรม เป็นชุมชนอันอุดมสมบูรณ์ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นชุมชนแห่งความมั่งคั่ง ผู้คนมีจิตใจดีงาม เป็นชุมชนร่มรื่นสวยงามน่าอยู่ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน จนเป็นรากฐานความมั่นคงของสังคมซึ่งในส่วนของการสืบสานตำนานบ้านท่าเสา นับเป็นสิ่งที่จะช่วยให้บ้านท่าเสาเป็นที่รู้จักของนักเรียน เยาวชน และผู้คนทั่วไปอย่างเต็มภาคภูมิและสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

การศึกษาประวัติศาสตร์มีส่วนช่วยให้สังคมเข้มแข็ง เพราะทำให้รู้จักรากเหง้าความเป็นมาของบรรพบุรุษ เห็นภาพการพัฒนาชุมชน ชื่นชมในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การมองย้อนกลับไปยังประวัติศาสตร์จะช่วยทำให้ได้เห็นคุณค่าอันเรืองรอง ร่วมจรรโลงท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน ผ่านยุคสมัยมาได้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ในชุมชนยังมีวิถีการดำเนินชีวิตในตลาดที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ความเปลี่ยนแปลงของตลาดในหลายยุคหลายสมัยมีการดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง วัฒนธรรมการค้าขายในปัจจุบันมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับยุคสมัยในอดีต การศึกษาความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะช่วยทำให้เราสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลระดับต่าง ๆ ในหลากหลายช่วงอายุได้เป็นอย่างดี อีกทั้งชุมชนแห่งนี้ยังต้องทำหน้าที่อยู่ต่อไปในฐานะมาตุภูมิที่ช่วยฟูมฟักเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เติบโต เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้รุ่งเรืองต่อไป เยาวชนในชุมชนทุกคนจึงควรร่วมมือกันในการสืบสาน พัฒนา ด้วยความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของที่มาและประวัติศาสตร์ของชาวตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน จึงได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซานี้ขึ้นมา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสาต่อไป

2.1.2 กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดทำโครงการ

หลังจากที่ได้เขียนความเป็นมาของโครงการและเขียนบริบทของชุมชนแล้ว ทีมนักยุววิจัยได้เริ่มเขียนวัตถุประสงค์เพื่อให้สอดคล้องกับขอบเขตของงานโครงการยุววิจัย

<u>วัตถุประสงค์</u>

1. ศึกษาที่มาและประวัติของชาวตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน โดยการศึกษาผ่านวิถีชีวิตการค้าขายของบุคคลในชุมชนบ้านท่าเสา
2. เรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสา ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และทิศทางของการดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อไปในอนาคต
3. ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวตลาดท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

<u>คำถามการวิจัย</u>

1. วิถีชีวิตการค้าขายของชาวตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

2. ความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสา ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และทิศทางของการดำเนินชีวิตในอนาคตจะเป็นไปในทิศทางใด

3. ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวตลาดท่าเสา ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

<u>ผลที่คาดว่าจะได้รับ</u>

1. นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในที่มาและประวัติของชาวตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน อันเป็นชุมชนในท้องถิ่นของตนเอง

2. นักเรียนเกิดความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสา ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และเชื่อมโยงสู่อนาคต

3. นักเรียนตระหนักในวิถีชีวิตของตน และสามารถนำประสบการณ์การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยคงคุณค่าวัฒนธรรมเดิมและผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ได้อย่างเหมาะสม

2.1.3 กำหนดกรอบและวิธีการดำเนินงาน

เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของการทำโครงการยุววิจัยแล้ว ทีมนักยุววิจัยได้วางแผนกระบวนการทำงานวิจัยดังต่อไปนี้

<u>ขั้นตอนการดำเนินงาน</u>

1. ประชุมและวางแผนในการเลือกหัวข้อโครงการยุววิจัยที่จะศึกษา โดยนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1

2. เลือกศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับการโครงการยุววิจัยเชิงประวัติศาสตร์จากแหล่งข้อมูลต่างๆ

3. กำหนดขั้นตอนการทำงานและมอบหมายงานให้นักเรียนรับผิดชอบในแต่ละหน้าที่

4. ฝึกการตั้งคำถามในแต่ละประเด็นที่นักเรียนรับผิดชอบ โดยการยกตัวอย่างคำถามและให้นักเรียนคนอื่น ๆ ร่วมแสดงความคิดเห็นและอภิปรายคำถามในแต่ละหัวข้อว่ามีความสอดคล้องกับโครงงานที่จัดทำหรือไม่

5. รวบรวมคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ให้กับคุณครูที่ปรึกษาโครงงานยุววิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขข้อคำถามที่ยังไม่ชัดเจน

6. ปรับและแก้ไขข้อคำถามให้มีความสมบูรณ์ ก่อนการลงพื้นที่สัมภาษณ์

8. ลงพื้นที่สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนตลาดบ้านท่าเสาและบริเวณใกล้เคียง เช่น วัดท้ายตลาด วัดใหญ่ท่าเสา

9. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการบันทึกเสียงสัมภาษณ์

10. จัดพิมพ์รูปเล่มรายงานโครงการ และสรุปผลที่ได้จากการทำโครงการ

11. นำผลของข้อมูลที่ได้รับจากการทำโครงการ นำไปสร้างเป็นหนังสือนิทานเล่มเล็ก เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวชุมชนตลาดบ้านท่าเซาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และนำหนังสือนิทานเล่มเล็กไปเผยแพร่ที่ห้องสมุดของโรงเรียน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนที่สอดคล้องกับการศึกษาท้องถิ่นของตนเองให้กับผู้บริหารรับทราบ

12. นำเสนอผลงานต่อกลุ่มเป้าหมาย

2.2 กระบวนการตั้งคำถาม

หลังจากครูที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยได้แนวทางในการฝึกตั้งคำถามจากทีมกลางและผู้ประสานงานจังหวัดแล้ว ครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยจึงได้ประชุมปรึกษาหารือเพื่อฝึกตั้งคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ถือว่า “**คำถามเป็นหัวใจสำคัญ**” ซึ่งในกระบวนการตั้งคำถามนี้ครูที่ปรึกษาต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยแนะนำและแสดงความคิดเห็นในการตั้งคำถามของนักยุววิจัย เนื่องจากทีมนักยุววิจัยส่วนใหญ่ยังขาดทักษะในการเรียบเรียงการใช้ถ้อยคำและภาษาที่สละสลวยสำหรับการตั้งคำถามสัมภาษณ์ โดยเฉพาะบางคำถามที่ค่อนข้างเหมือนภาษาพูดและเป็นการถามที่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบแบบปลายปิด ซึ่งบางครั้งทำให้ผู้ที่ถูกทำการสัมภาษณ์ไม่ได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลที่นอกเหนือจากที่ทีมนักยุววิจัยถามได้อีก อีกทั้งการเรียงคำถามยังไม่มีลักษณะติดต่อกันเป็นลูกโซ่ ทำให้แนวความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สามารถติดต่อเป็นเรื่องเดียวกันได้ รูปแบบของการตั้งคำถามส่วนใหญ่ในตอนต้นก็เป็นการถามแต่เนื้อหาและไม่เห็นถึงภาพในเรื่องความสัมพันธ์ของคน

การนำเสนอตัวอย่างของคำถามที่ทางครูที่ปรึกษาได้ร่วมทำการสัมภาษณ์กับคณะทีมกลาง เช่นในตัวอย่างของการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่อง“พิธีงานศพ” ที่ทางครูที่ปรึกษาได้ฝึกการตั้งคำถามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียดและเป็นไปตามกระบวนการวิจัยที่ถูกต้อง หลังจากที่ทีมนักยุววิจัยได้เห็นตัวอย่างคำถามจากเรื่องพิธีงานศพและ

ตัวอย่างการตั้งคำถามของโครงการยุววิจัยอื่น ๆ ที่ทางครูที่ปรึกษาได้นำมาให้ศึกษา ทีมนักยุววิจัยจะต้องฝึกการตั้งคำถามที่ใช้ไม่ควรเป็นคำถามประเภทบังคับ ไม่ถามบังคับในสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ต้องการตอบคำถามที่ใช้ควรเฉพาะเจาะจง ถามทีละเรื่อง มีความหมายเดียวและไม่กำกวม นอกจากนี้การเรียงลำดับคำถามก่อนหลังไว้เป็นอย่างดี นั่นคือ ต้องมีการวางแผนและอาจต้องสร้างคำถามไว้ล่วงหน้า

ในการตั้งคำถามที่เป็นการถามเพื่อหาข้อมูลเชิงลึก ครูจะอธิบายลักษณะการตั้งคำถามที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา โดยให้ทีมนักยุววิจัยได้ทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์และคำถามของโครงการวิจัยในครั้งนี้ให้ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การตั้งคำถามที่เหมาะสมกับการสัมภาษณ์ ตัวอย่างของคำถามเช่น วิถีชีวิตการค้าขายของชาวตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่ในอดีต จนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร หรือ ความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสา ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และทิศทางของการดำเนินชีวิตในอนาคตจะเป็นไปในทิศทางใดบ้าง ซึ่งทีมนักยุววิจัยอาจจะต้องตะล่อมให้ผู้สัมภาษณ์ตอบในประเด็นที่ต้องการในแต่ละยุคก่อนเพื่อไม่ให้คำถามที่ตั้งขึ้นและการมาซึ่งคำตอบออกนอกประเด็นที่ต้องการ ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาควรยึดหลักปฏิบัติในการตั้งคำถามโดยมีขั้นตอนการดำเนินดังต่อไปนี้

2.2.1 ประชุม วางแผนและกำหนดหัวข้อในการตั้งคำถาม

ทีมนักยุววิจัยได้ระดมความคิดและปรึกษาหารือในการกำหนดหัวข้อหลัก ๆ ที่จะใช้ในการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำวิจัย โดยหัวข้อหลัก ๆ ที่ใช้กับคำถามต้องสอดคล้องกับข้อมูลที่ทีมนักยุววิจัยต้องการ หลังจากนั้นทีมนักยุววิจัยได้นำหัวข้อสำหรับคำถามส่งให้กับครูที่ปรึกษาโครงการ ซึ่งในการตั้งประเด็นของคำถามจะต้องสอดคล้องกับข้อมูลที่ทีมนักยุววิจัยต้องการจะศึกษา สำหรับทีมยุววิจัยของโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด (กวีธรรมสาร) มีความเห็นที่ต้องการจะศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบ้านบ้านท่าเซา ซึ่งมีประเด็นและแนวทางในการกำหนดหัวข้อในการตั้งคำถามเพื่อสนองความอยากรู้และการได้มาของข้อมูลของทีมยุววิจัยดังนี้

1. อยากรู้การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวตลาดบ้านท่าเซาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร โดยการศึกษาผ่านวิถีชีวิตการค้าขายของบุคคลในชุมชนบ้านท่าเสา
2. อยากรู้วิถีชีวิตการเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

ตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และทิศทางของการดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อไปในอนาคตเป็นอย่างไรบ้าง

3. อยากรู้ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิต ความเป็นอยู่และการปรับตัวของชาวตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางใดและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

4. อยากรู้ถึงการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีความสัมพันธ์และใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำแห่งชีวิตนั่นคือ “แม่น้ำน่าน” ว่าเป็นอย่างไร

5. อยากรู้ถึงความสัมพันธ์และการสร้างสัมพันธภาพของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกับกับชาวตลาดบ้านท่าเซาในอดีตและในปัจจุบัน

2.2.2 แบ่งหน้าที่นักเรียนในการฝึกตั้งคำถามสำหรับการเก็บข้อมูล

ทีมนักยุววิจัยแบ่งหน้าที่ในการตั้งคำถามตามหัวข้อที่แต่ละคนสนใจในเรื่องต่าง ๆ โดยให้อิสระในการแสดงความคิดเห็น และทีมนักยุววิจัยต้องไปศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับการตั้งคำถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในกระบวนการวิจัยที่ถูกต้อง โดยทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาร่วมกันเขียนแผนผังความคิดหรือ Mind mapping เกี่ยวกับเนื้อหาหรือประเด็นหัวข้อที่สำคัญสำหรับที่จะใช้ในการตั้งคำถาม โดยมีลักษณะการเขียนแผนผังความคิดดังต่อไปนี้

2.2.3 นำเสนอรูปแบบของคำถามที่นักเรียนแต่ละคนฝึกตั้งคำถาม

นักยุววิจัยแต่ละคนนำเสนอข้อคำถามที่แต่ละคนรับผิดชอบในการตั้งคำถามให้กับครูที่ปรึกษาได้รับทราบและแก้ไขข้อคำถาม เพื่อนำไปปรับปรุงและเพิ่มประเด็นของข้อคำถามที่ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการ สังเกตได้ว่าในช่วงแรกของการฝึกตั้งคำถามนักยุววิจัยส่วนใหญ่จะตั้งคำถามแบบเป็นปลายปิดที่มุ่งเน้นที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบในประเด็นเดียว หรือตอบว่าใช่หรือไม่เท่านั้น ซึ่งการที่จะได้มาของข้อมูลส่วนใหญ่ที่สำคัญควรใช้คำถามที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้มีโอกาสได้

ตอบแบบกว้าง ๆ หรือได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ในการถูกสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ตัวอย่างของข้อคำถามที่ทีมนักยุววิจัย–ข้อคำถามเดิมที่เด็ก ๆ ตั้งส่วนใหญ่จะมีรูปแบบดังนี้

- ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตลาดท่าเสา มีความเป็นมาอย่างไร
- ผู้คนที่อาศัยในชุมชนตลาดท่าเสาส่วนใหญ่ทำการค้าขายใช่หรือไม่
- ตลาดท่าเสาเปิดค้าขายเฉพาะในตอนเช้าเท่านั้นใช่ไหม
- แม่น้ำน่านเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชุมชนตลาดท่าเสาใช่ไหม
- การใช้ชีวิตบนเรือนแพมีความลำบากหรือไม่
- มีเฉพาะพ่อค้าเท่านั้นใช่ไหมที่มาทำการค้าขายที่ตลาดท่าเสา

จะสังเกตเห็นได้ว่าลักษณะของคำถามของทีมนักยุววิจัยในช่วงแรกจะเป็นแบบถามตอบแบบกว้าง ๆ โดยที่ไม่มีคำถามที่ใช้ในการถามแบบล้วงลึกต่อในแต่ละประเด็นที่ถาม อีกทั้งข้อคำถามบางข้อมีลักษณะเป็นการถามตอบแบบปลายปิด ทำให้ผู้สัมภาษณ์ได้รับคำตอบแบบสั้น ๆ และไม่ครบทุกประเด็น ดังนั้นครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยจึงได้ช่วยกันระดมความคิดและปรับเปลี่ยนข้อคำถามบางข้อให้เหมาะสมกับการทำโครงการยุววิจัยในครั้งนี้

2.2.4 คัดเลือกคำถามและปรับแก้ไขข้อคำถามให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การได้เข้าร่วมประชุมและชี้แจงแนวทางการทำกระบวนการวิจัยในครั้งแรกจากคณะทีมงานกลาง โดย อ.เรณู อรรถฐาเมศร์, อาจารย์ก็อต, อาจารย์ติ๊ก และคุณไก่ สิ่งที่ได้รับจากการร่วมประชุมในครั้งนี้คือได้เห็นกระบวนการการวิจัยที่ชัดเจนขึ้นมาก โดยเฉพาะกระบวนการตั้งคำถามในการเข้ากลุ่มทำกิจกรรม ซึ่งครูที่ปรึกษาแต่ละคนถูกแบ่งออกเป็นสองกลุ่มเพื่อทำการสัมภาษณ์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มวิถีชีวิตการทำนา และพิธีกรรมการเผาศพ โดยสมาชิกในแต่ละกลุ่มต้องทำหน้าที่ตั้งประเด็นคำถามในแต่ละหัวข้อหลัก ๆ ที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและการลำดับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มีเหตุและผลที่น่าเชื่อถือได้จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน นอกจากการสัมภาษณ์เพื่อหาข้อมูลแล้ว สิ่งสำคัญที่ได้เรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติการสัมภาษณ์ในครั้งนี้คือ การเรียนรู้การสร้างมนุษยสัมพันธ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับปราชญ์ชาวบ้าน การรู้จักแบ่งหน้าที่ในการตั้งคำถาม การเริ่มสร้างความคุ้นเคยกับบุคคลอื่นที่เราไม่เคยรู้จักมาก่อน เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ครบในทุกประเด็นแล้ว ขั้นต่อไปคือการนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มอื่น ๆ และร่วมกันอภิปราย

บางประเด็นที่ยังไม่ครบถ้วนและต้องเพิ่มเติมการตั้งข้อคำถามหรือการใช้คำที่เป็นคำสำคัญในการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ข้อมูลย้อนกลับและข้อเสนอแนะที่ได้รับจากทีมกลางเป็นประโยชน์อย่างมากในการตั้งคำถาม เมื่อต้องนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้กับทีมนักยุววิจัยต่อไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีแนวทางในการตั้งคำถามที่ตรงประเด็น ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การเข้าร่วมประชุมชี้แจงโครงการยุววิจัยเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นครั้งที่ 2 เมื่อทางทีมผู้ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ คือ อ.สงกรานต์ ถุงแก้ว ให้แต่ละโรงเรียนส่งตัวโครงการที่สมบูรณ์ในครั้งที่ 1 ไปแล้ว ในครั้งที่ 2 นี้ทาง อ.สงกรานต์ ถุงแก้ว ได้มอบหมายให้ครูที่ปรึกษาในโครงการที่ตนเองรับผิดชอบส่งข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ให้ทีมผู้ประสานงานฯ ในการประชุมชี้แจงโครงการฯ ในครั้งที่ 2 นี้ในช่วงเช้าทางทีมกลางได้แบ่งกลุ่มครูที่ปรึกษาโครงการออกเป็น 3 กลุ่ม เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของงานโครงการและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในขั้นต้นให้ทีมกลางได้วิเคราะห์ข้อมูลและเสนอแนะแนวทางการให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วน และเป็นโอกาสที่ดีมากที่ทางทีมกลางได้หยิบยกโครงการ “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา” เป็นตัวอย่างของโครงการวิจัยฯ ที่ต้องฝึกการตั้งประเด็นคำถาม โดยสมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมตั้งประเด็นคำถามย่อย ๆ ในประเด็นคำถามหลักในแต่ละหัวข้อ แนวความคิดที่หลากหลายและสิ่งที่ได้รับเพิ่มเติมจากสมาชิกภายในกลุ่มทำให้ได้เห็นข้อบกพร่องหรือประเด็นของการตั้งคำถามที่ยังไม่สมบูรณ์เมื่อลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูล อ.ก็อต ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มได้เขียนประเด็นคำถามหลัก ๆ และคำถามย่อย ๆ ในรูปแบบของแผนผังความคิด (mind mapping) ลงบนกระดาษชาร์ด ทำให้ได้เห็นรูปแบบของคำถามในแต่ละประเด็นที่ชัดเจนมากขึ้นและการเลือกใช้คำถามสำหรับการได้มาซึ่งข้อมูลที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีข้อเสนอแนะบางประการที่สามารถเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยคือ ให้มีการแตกประเด็นคำถามหลัก ๆ ให้มีรายละเอียดที่มากขึ้น ถามให้ได้ข้อมูลที่เฉพาะเจาะจง และได้ส่งตัวอย่างงานวิจัยที่สมบูรณ์จากจังหวัดต่าง ๆ ที่ทีมกลางได้ไปลงพื้นที่และประชุมชี้แจง ซึ่งมีการใช้คำถามที่ละเอียดและถูกต้องมาให้ครูที่ปรึกษาดูเป็นตัวอย่าง 2 – 3 งาน โดยเฉพาะตัวอย่างการเขียนเค้าโครงรายงานโครงการวิจัยฯ ทำให้ครูที่ปรึกษาได้ศึกษาและได้เห็นแนวทางในการเขียนรายงานการวิจัยที่ชัดเจนที่สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับงานวิจัยที่รับผิดชอบได้อย่างถูกต้อง ในช่วงบ่ายทาง อ.สงกรานต์ ได้มอบหมายให้ตัวดิฉันนำปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้และได้เคยอาศัยอยู่ที่เรือนแพของ

ชุมชนตลาดท่าเสามาเพื่อซักถามข้อมูลและฝึกการตั้งคำถามที่ในกลุ่มได้ร่วมกันสรุปไว้ในแต่ละประเด็นในภาคเช้า คุณยายละไม ไพเราะ อายุ 77 ปี นับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในเรื่องการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนตลาดท่าเสาเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะคุณยายละไมเองได้ใช้ชีวิตอยู่บนเรือนแพตั้งแต่คุณยายยังเป็นเด็ก นับว่าเป็นโอกาสที่ดีที่ตัวครูที่ปรึกษาโครงการได้ฝึกการตั้งคำถามร่วมกับครูที่ปรึกษากลุ่มอื่น ๆ และ อ.ก็อต จากทีมกลาง บรรยากาศในการสัมภาษณ์คุณยายละไมค่อนข้างเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ทั้งนี้เพราะว่าคุณยายเป็นคนคุยสนุกและการได้รำลึกถึงเรื่องราวในอดีตของคุณยาย นับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้คุณยายมีความสุขเมื่อได้พูดถึง คุณยายบอกว่ามีเด็กสมัยใหม่น้อยคนมากที่จะมาขอให้คุณยายเล่าถึงเรื่องราวในอดีตของชุมชนตลาดท่าเสา แม้ว่าปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ และความเจริญในด้านต่าง ๆ เข้ามามากมาย แต่ใช่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในอดีตจะถูกลบเลือนไปด้วยสิ่งใหม่ ๆ ที่เข้ามีบทบาทเช่นในปัจจุบัน ความรักและความหวงแหนในคุณค่าของวัฒนธรรมในชุมชนสำหรับตัวของคุณยายละไมแล้วดูยิ่งใหญ่และน่าซาบซึ้งใจมาก ถ้าคนรุ่นหลังได้รับการถ่ายทอดหรือได้รับฟังถ้อยคำจากคุณยายแล้วจะมีกี่คนที่จะมีความรู้สึกเช่นเดียวกันคุณยาย ดังนั้นงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อชุมชนและบุคคลที่ได้รับการถ่ายข้อมูลนี้ไป

หลังจากได้สัมภาษณ์คุณยายละไมเรียบร้อยแล้ว สมาชิกในกลุ่มร่วมกันนำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์คุณยาย จากเรื่องราวและประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่ได้พูดคุยกับคุณยายละไมทำให้ได้แนวคิดในการจัดยุคประวัติศาสตร์ให้กับงานวิจัยได้ โดย อ.ก็อต จากทีมกลางได้เสนอแนะการจัดยุคประวัติศาสตร์ โดยการอ้างอิงจากเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงปี นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาก ๆ สำหรับการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป เนื่องจากว่าได้เห็นภาพของเหตุการณ์ในแต่ละยุคได้ และภาระหน้าที่ต่อไปคือทางครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยต้องไปเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์แต่ละบุคคลในแต่ละช่วงยุคประวัติศาสตร์ หลังจากการเข้าร่วมประชุมครั้งที่ 2 ทำให้ตัวครูที่ปรึกษาเองเริ่มเห็นกระบวนการของการทำงานวิจัยที่ชัดเจน การดำเนินงานขั้นต่อไปคือการเรียกประชุมทีมนักยุววิจัยเพื่อแจ้งข้อเสนอแนะที่ได้รับมา และครูก็ได้อธิบายวิธีการตั้งคำถามหลักที่สามารถปรับให้เหมาะสมกับบริบทของทีมนักยุววิจัยในการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ทีมนักยุววิจัยต้องรู้จักการตั้งคำถามเพิ่มเติมให้ได้ข้อมูลเชิงกว้างและเชิงลึกยิ่งขึ้น ด้วยการใช้คำถามที่เรียกว่าคำถามรองและคำถามล้วงลึก

(**ดังปรากฏในตัวอย่างการฝึกตั้งคำถามข้างล่าง**) การยกตัวอย่างให้นักเรียนดูโครงการวิจัยอื่น ๆ เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยทำให้ทีมนักยุววิจัยเริ่มเข้าใจวิธีการตั้งคำถาม หลังจากนั้นทีมงานก็ช่วยกันตั้งคำถามย่อย ๆ ในแต่ละประเด็น ซึ่งก็ได้คำถามย่อยมากขึ้น เช่น ประเด็นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตลาดท่าเสา ได้แก่ผู้คนในชุมชนตลาดท่าเสาส่วนใหญ่มาจากที่ใดบ้าง เหตุผลของการอพยพเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิม เดินทางมากับใครบ้าง ใช้เวลาในการเดินทางยาวนานแค่ไหน เดินทางมาโดยวิธีใดบ้าง สิ่งของหรืออุปกรณ์ที่จำเป็นที่นำติดตัวมามีอะไรบ้าง ช่วงแรก ๆ มีครอบครัวใดเป็นผู้บุกเบิกการมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นกลุ่มแรก ทำไมจึงเลือกที่ตั้งชุมชนที่ชุมชนตลาดท่าเสา บริเวณใดที่มีการตั้งรกรากในช่วงระยะแรก มีการดำเนินชีวิตและการทำมาหากินกันอย่างไร บทบาทของผู้นำชุมชนในระยะแรกมีการจัดสรรปกครองชุมชนและทำหน้าที่อะไรบ้าง อุปสรรคและปัญหาที่พบเจอในการประกอบอาชีพในระยะแรกมีอะไรบ้าง ประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณมีอะไรบ้าง และปัจจุบันยังคงปรากฏให้เห็นอยู่หรือไม่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีลักษณะเป็นอย่างไร ตลอดจนการให้ความร่วมมือและการแสดงความรัก ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนมีมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

แม้ว่ารูปแบบของคำถามจะมีหลากหลายและบางคำถามเป็นคำถามแบบปลายปิด ดังนั้นทางครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยก็ได้ร่วมปรึกษาและคัดเลือกคำถามที่ดี ที่ตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างการฝึกตั้งคำถาม "การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา"

ตัวอย่างข้อคำถามที่ได้มานี้เป็นการรวบรวมข้อคำถามจากที่ทีมนักยุววิจัยได้ช่วยกันระดมความคิดและรวบรวมข้อคำถามจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์มาแบ่งเป็นประเด็นคำถามในแต่ละหัวข้อเรื่องซึ่งในแต่ละข้อคำถามจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค ซึ่งกว่าจะได้ข้อคำถามที่ละเอียดและชัดเจนทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาต้องฝึกตั้งคำถามมาประมาณ 5 ครั้ง คือหลังจากที่ทีมนักยุววิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์แต่ละครั้ง ต้องนำข้อมูลที่ได้มาสรุปให้ครูที่ปรึกษาฟังและครูที่ปรึกษาเองก็จะช่วยเสนอแนะในส่วนที่ข้อมูลยังไม่ครบถ้วนและระบุข้อบกพร่องของข้อคำถามในแต่ละข้อ หลังจากนั้นทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาก็จะมาช่วยกันแสดงความคิดเห็นและเพิ่มเติมข้อคำถามในแต่ละประเด็นอีกครั้ง อีกทั้งจากการที่ครูที่ปรึกษาได้ทำเข้าร่วมประชุมกับคณะทีมกลางทำให้ได้ข้อเสนอแนะและการเพิ่มเติมข้อคำถามในแต่ละประเด็นที่

ค่อนข้างละเอียด ตรงประเด็นและมีการปรับเปลี่ยนบางคำถามของทีมนักยุววิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงในด้านการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น

ตัวอย่างคำถามหลัก

- การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวตลาดบ้านท่าเซาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
- วิถีชีวิตการเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และทิศทางของการดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อไปในอนาคตเป็นอย่างไรบ้าง
- ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิต ความเป็นอยู่และการปรับตัวของชาวตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางใดและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง
- อยากรู้ถึงการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันที่มีความสัมพันธ์และใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำแห่งชีวิตนั่นคือ “แม่น้ำน่าน” ว่าเป็นอย่างไร
- อยากรู้ถึงความสัมพันธ์และการสร้างสัมพันธภาพของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตเดียวกับกับชาวตลาดบ้านท่าเซาในอดีตและในปัจจุบัน

ตัวอย่างคำถามรองและคำถามล้วงลึก

เมื่อก่อนโน้น ก่อนปี พ.ศ. 2430 – 2501 ยุคที่ 1 (ยุคชีวิตในเรือนแพ)

ชีวิตในเรือนแพ

1. ชีวิตในเรือนแพเป็นอย่างไรบ้าง / กิจกรรมในชีวิตประจำวันแต่ละวันทำอะไรบ้าง
2. ลักษณะเรือนแพและเรือขายสินค้าเป็นยังไง / แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
3. ขนาดของครอบครัวเป็นยังไง / ความสัมพันธ์ / บทบาทของสิ่งของ
4. การเรียกเก็บค่าเช่า ค่าจอด ค่าจัดการเรือนแพ หรือเรือค้าขาย มีวิธีการอย่างไร
5. อาชีพของคนในเรือนแพมีอะไรบ้าง
6. สังคมของชาวเรือนแพ ชาวเรือ เป็นอย่างไร
7. เวลาเจ็บป่วยชาวเรือรักษายังไง
8. เชื้อชาติของคนเรือนแพมาจากที่ไหนบ้าง
9. มีการสนับสนุนการศึกษาให้กับลูกหลานยังไง

สินค้า

1. สินค้าประเภทไหนที่นำมาขายในเรือ
2. สินค้ามาจากที่ไหนบ้าง / มีจำนวนมากน้อยเพียงไร
3. วิธีการค้าขายเป็นอย่างไรบ้าง / แลกเปลี่ยนสินค้าหรือซื้อขายอย่างเดียว

4. สินค้าที่ในหมู่บ้านนำมาขายมีอะไรบ้าง

5. สินค้าที่มาจากป่าในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันอย่างไร / มีอะไรบ้าง

6. พ่อค้าหรือผู้ที่มาค้าขายส่วนใหญ่มาจากที่ไหนบ้าง

7. สินค้าที่มีการนำเข้าและส่งออกมีอะไรบ้าง

8. กลุ่มคนที่มาซื้อของส่วนใหญ่มาจากที่ไหน

ตลาด

1. การค้าขายในเรือและตลาดมักค้าขายในช่วงเวลาใดบ้าง

2. การแลกเปลี่ยนสินค้าในตลาดเป็นอย่างไร

3. การเดินทางมาติดต่อซื้อขายสินค้ามาอย่างไร

4. การเรียกเก็บเงิน / วิธีการเก็บเงินจากการค้าขายทำอย่างไร

5. มีการรักษาความปลอดภัยในการซื้อขายในตลาดอย่างไร

6. กลุ่มคนที่มาซื้อสินค้ามีใครบ้าง

7. ท่าเรือที่ซื้อขายสินค้าหรือตลาดมีกี่แห่ง

ปี 2502 – 2514 ยุคที่ 2 (ยุคชีวิตบนบก)

ชีวิตบนบก

1. ชีวิตบนบกเป็นอย่างไรบ้าง / กิจกรรมในชีวิตประจำวันแต่ละวันทำอะไรบ้าง

2. ลักษณะในการสร้างบ้านเป็นอย่างไร เป็นเพลิงหรือเป็นบ้านไม้ห้องแถว

3. สภาพครอบครัวเป็นอย่างไร คนในครอบครัวมีเป็นอยู่อย่างไรเหมือนและเป็นเหมือนตอนที่อยู่แพหรือเปล่า

4. แล้วตอนนั้นสภาพคนภายในชุมชนอย่างไร

5. อาชีพของแต่ละคนเป็นอย่างไร ดีกว่าที่อยู่แพหรือเปล่า

6. พอขึ้นมาอยู่บนบกสภาพเศรษฐกิจเป็นอย่างไรดีเหมือนเดิมรึเปล่า

7.ช่วยที่ขึ้นมาอยู่บนบกสภาพตลาดยังเป็นเหมือนเดิมรึเปล่า

สินค้า

1.สินค้าประเภทไหนที่นำนำมาขายเป็นส่วนใหญ่

2. ส่วนใหญ่สินค้าที่นำมาขายมาจากที่ใด

3. แม่ค้าพ่อค้ามีวิธีการขายของเป็นอย่างไร มีการแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างไร

4. สินค้าที่คนในหมู่บ้านนำมาขายมีอะไรบ้าง

5. คนในชุมชนยังมีการเก็บของป่ามาขายหรือไม่

6. พ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่มาจากที่ไหน เป็นคนในชุมชนหรือเปล่า

7. สินค้าที่มีการนำออกไปขายมีอะไรบ้าง

8. คนที่มาซื้อสินค้าส่วนใหญ่มักมาจากที่ไหนกัน

ตลาด

1.การค้าในตลาดมักเป็นช่วงเวลาใดมากที่สุด

2. การแลกเปลี่ยนสินค้าจะต้องทำอย่างไร มีอะไรเป็นข้อตกลง

3. คนในตลาดมีการเดินทางมาขายของอย่างไร

4. พ่อค้าแม่ค้ามีการเรียกคนที่มาซื้อของอย่างไร

5. การเก็บค่าที่เป็นมาอย่างไร / ใครเป็นคนเก็บ

6. กลุ่มคนที่มาซื้อสินค้ามีมากหรือน้อย และมาจากที่ไหนเป็นส่วนใหญ่

7. ในตลาดมีการรักษาความปลอดภัยอย่างไร และมีการจ้างคนมาทำความสะอาดหรือไม่

ปี 2514 – ปัจจุบัน ยุคที่ 3 (ยุคธุรกิจใหม่)

ชีวิตตอนปัจจุบัน

1. ตลาดตั้งอยู่ตรงไหน แล้วมีคนไปซื้อของที่ตลาดเยอะไหม สภาพเศรษฐกิจการค้าเป็นอย่างไร

2. คนในชุมชนเป็นอย่างไร

3.การสร้างบ้านเป็นอย่างไร การทำมาหากินยังเป็นเหมือนแต่ก่อนรึเปล่า

4. คิดว่าต่อไปตลาดจะเปลี่ยนไปในทิศทางเจริญขึ้นหรือแย่ลง

5. สภาพเศรษฐกิจจะดีกว่าเดิมหรือแย่ลง

6. สภาพคนในชุมชนจะเป็นอย่างไร

7.สินค้าในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีที่มาจากที่ไหน สินค้ามีคุณภาพดีรึเปล่า

8. เวลาเจ็บป่วยจะไปหาหมอที่โรงพยาบาลหรือหาหมอชาวบ้าน

สินค้า

1. สินค้านำมาจากที่ไหน

2. ประเภทของความสินค้ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด

3. การเรียกลูกค้าแตกต่างจากสมัยก่อนอย่างไร

4. แล้วตอนนี้ยังมีนำของมาขายต่อพ่อค้าแม่ค้าหรือไม่ / ถ้ามีแล้วส่วนมากจะนำอะไรมาขาย

5. คิดอย่างไรกับการที่มีคนนำของป่าน้อยกว่าเดิม

6. พ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน หรือคนต่างถิ่น

7. มีความคิดเห็นอย่างกับการที่มีคนมากซื้อสินค้า น้อยลง

ตลาด

1. การค้าในตลาดมักเป็นช่วงใดมากที่สุด
2. การแลกเปลี่ยนสินค้าจะต้องทำอย่างไร มีอะไรเป็นข้อตกลง แล้วทำเหมือนเมื่อก่อนไม
3. ตอนนี้แม่ค้าพ่อค้าเดินทางมาขายของกันอย่างไร แล้วมีการเตรียมของกันอย่างไร
4. พ่อค้าแม่ค้ามีการเรียกลูกค้าอย่างไร
5. การเก็บค่าที่ มีวิธีการเก็บค่าที่กันอย่างไร
6. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดในอนาคต
7. คิดอย่างไรกับการที่มีผู้คนมาซื้อของน้อยกว่าอดีต

นอกจากนี้ครูที่ปรึกษาโครงการยังได้เพิ่มเติมในเรื่องประเด็นของคำถาม ตัวอย่างเช่น

ด้านความเชื่อ - ยุคที่ 1 มีการขอดมาหัวเรือ

- ยุคที่ 2 นำพวงมาลัยมาสักการะเพื่อให้ค้าขายดี
- ยุคที่ 3 นำธูปมาปักที่พระแม่ธรณีเพื่อให้ค้าขายร่ำรวย

ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน

- ยุคที่ 1 มีการอาศัยในเรือนแพ
- ยุคที่ 2 อาศัยแม่น้ำเป็นที่หล่อเลี้ยงชีวิต
- ยุคที่ 3 มีการสร้างบ้านที่เป็นรากฐานที่สมควร

ด้านความสัมพันธ์ชุมชน

- ยุคที่ 1 ระบบครอบครัว -ครอบครัวใหญ่/การแบ่งปัน/การดูแลไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน
- ระบบแลกเปลี่ยนปัจจัยสี่ 1. สมัยทวดทำนากินกันแล้วถ้าทวดอยากกินปลากินผักทวดจะทำอย่างไร (สมัยก่อนอาจไม่มีตลาด.....อาจแลกกันหรือปลูกกินเอง)
- ยุคที่ 2 ระบบครอบครัว - ครอบครัวขยาย/และแบ่งปันกันบ้างในบางเรื่อง/การดูแลไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกันอาจมีแนวโน้มลดลง
- ระบบแลกเปลี่ยนปัจจัยสี่ 1.สมัยยายทำนาไร่กันแล้วถ้าคุณยายอยาก

- ยุคที่ 3 ระบบครอบครัว - ครอบครัวเดี่ยว/การแบ่งปันลดน้อยลงหรือหายไป/การดูแลไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งใจและกันอาจมีแนวโน้มลดลง
- ระบบแลกเปลี่ยนปัจจัยสี่ 1.สมัยพ่อ/แม่ถ้าอยากกินหมู กินก๋วยเตี๋ยวจะไปไหน? (สมัยมีตลาด..และห้างบิ๊กซี โลตัส คาร์ฟูร์....เงินมีอำนาจ.....)

กินเนื้อหมูจะทำอย่างไร (สมัยเริ่มมีตลาด.....และใช้เงิน)

ในช่วงแรก ๆ นั้น ทีมนักยุววิจัยจะมีการตั้งคำถามในลักษณะที่มีจุดมุ่งหมายของการตั้งคำถามเป็นแบบเน้นการดำเนินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตลาดท่าเสา พิธีกรรมและความเชื่อ ระบบการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าที่ได้เกิดขึ้นในช่วงสมัยก่อน ซึ่งภาพเหตุการณ์ที่ทีมนักยุววิจัยได้รับรู้จากปราชญ์ชาวบ้านยังทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงและเห็นภาพของเหตุการณ์ที่เปลี่ยนผ่านไปในแต่ละยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงไป เพราะคำถามที่ทีมนักยุววิจัยได้เตรียมมาส่วนใหญ่เป็นถามเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ได้เกิดขึ้นในสมัยก่อนเท่านั้น อีกทั้งกลุ่มเป้าหมายของทีมนักยุววิจัยให้ความสนใจในตอนแรกคือกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดท่าเสาเท่านั้น ซึ่งแต่ละคนคิดว่าปราชญ์ชาวกลุ่มนี้น่าจะให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้ดี ดังนั้นจึงทำให้ข้อมูลที่ได้มาส่วนใหญ่ในช่วงแรกเป็นข้อมูลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยเริ่มแรกและมุมมอง ทัศนะคติของกลุ่มคนก็มีเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น หลังจากที่ได้ข้อมูลในช่วงแรกมาเรียบร้อยแล้ว ทางครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยได้เริ่มเรียบเรียงข้อมูลที่ได้มาทำให้ได้เรียนรู้ว่าในข้อมูลแบบเชิงลึกทางที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางทีมนักยุววิจัยยังไม่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างละเอียด เนื่องจากว่าทางครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยได้ยึดหัวข้อของการตั้งคำถามในแต่ละประเด็นที่ได้เขียนเป็นแผนผังความคิดออกมา อีกทั้งการตั้งคำถามในช่วงแรกมักเป็นคำถามแบบปลายปิดที่ต้องการคำตอบว่า ใช่หรือไม่ใช่ และเป็นการตอบคำถามแบบสั้น ๆ หรือเหมือนการตอบคำถามของข้อสอบ เพราะทั้งครูที่ปรึกษาและทีมยุววิจัยก็ยังไม่ค่อยเข้าใจการตั้งคำถาม การวิจัยครูเองก็เคยชินกับการถามแบบข้อสอบหรือการตั้งโจทย์แบบฝึกหัดให้นักเรียนทำ ก็ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลได้น้อยและไม่เป็นไปตามกระบวนการวิจัย นอกจากนี้บางครั้งการถามเพื่อให้รู้ในสิ่งที่ถามและได้คำตอบเพียงเล็กน้อย มักทำให้ทีมนักยุววิจัยคิดว่าเพียงพอแล้วที่ได้ถามและได้คำตอบที่ตรงกับที่ถาม หลังการสัมภาษณ์แต่ละครั้งทีมนักยุววิจัยมักจะพูดเสมอว่า “ทำไมลืมถามเรื่องนั้นไป หรือเสียดายน่าจะมีเวลามากกว่านี้จะได้ถามข้อมูลคุณยายได้หลายประเด็น” ซึ่งในสถานการณ์จริงในการสัมภาษณ์ ถ้าทีมนักยุววิจัยคอยกังวลกับคำถามอยู่ตลอดเวลา อาจทำให้ลืมประเด็นของคำถามนั้นไปได้ ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสได้ฝึกการสัมภาษณ์จากปราชญ์ชาวบ้าน

2.3 การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน

การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากผู้รู้ในชุมชนตลาดท่าเสา ในช่วงแรกส่วนใหญ่จะใช้วิธีการสัมภาษณ์และจดบันทึกตามคำพูด ทำให้พบเจออุปสรรคคือ ทีมนักยุววิจัยจดบันทึกไม่ทันและเวลานำแบบบันทึกมาสรุปแล้วอ่านบันทึกของตัวเองไม่ออก หลังจากนั้นทางครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยจึงช่วยหาทางแก้ไขปัญหาที่พบเจอโดยการใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องช่วยบันทึกเสียง เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล หลังจากนั้นทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาจึงนำเสียงที่บันทึกมาถอดข้อความที่สัมภาษณ์ลงในแบบบันทึก บันทึกภาพทางทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้ใช้กล้องถ่ายรูป Digital เป็นตัวจัดเก็บรูปภาพในการลงพื้นที่ปฏิบัติการทุกครั้งหรือใช้กล้องถ่ายรูปจากโทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องบันทึกภาพ การบันทึกภาพต้องประกอบไปด้วยรูปภาพของผู้ให้สัมภาษณ์และสถานที่ที่ทำการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะเป็นการไปสัมภาษณ์แบบพบปะและพูดคุยแบบเป็นกันเองมากกว่าเป็นแบบวิชาการ ทั้งนี้เพราะทีมนักยุววิจัยยังคงดูเหมือนว่าตื่นเต้นกับการได้ฝึกทำงานวิจัยและการสัมภาษณ์เป็นครั้งแรก อีกทั้งประสบการณ์ในการทำวิจัยแทบจะไม่เคยทำเลย แต่นั่นก็ไม่ใช่ประเด็นปัญหาที่จะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานวิจัยได้เพราะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทุกคนต่างก็เคยได้เรียนรู้วิธีการทำโครงงานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ดังนั้นพื้นฐานความรู้ในด้านโครงงานก็อาจจะเป็นแนวทางให้นักเรียนได้นำมาประยุกต์ใช้กับการทำงานวิจัยในครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี เมื่อทีมนักยุววิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อออกไปสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน หลังการสัมภาษณ์ทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง มาทำการวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกันภายในกลุ่มทีมนักยุววิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและน่าเชื่อถือ ดังนั้นในการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ทีมนักยุววิจัยจำเป็นที่จะต้องออกไปสัมภาษณ์กันหลาย ๆ ครั้งเพราะบางครั้งข้อมูลที่ได้ยังไม่ตรงประเด็น มีจุดบกพร่อง หรือข้อมูลบางประเด็นไม่ตรงกับทีมผู้ประสานงานจังหวัดต้องการ **เมื่อทีมนักยุววิจัยเก็บข้อมูลมาแล้วได้ข้อมูลไม่พอ ไม่ครบ ได้ข้อมูลไม่ตรงกัน ทำอย่างไร?** ประเด็นนี้นับเป็นปัญหาที่ครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยต้องร่วมกันแก้ไข โดยการให้ทีมนักยุววิจัยช่วยกันแตกประเด็นคำถามย่อย ๆ และช่วยกันคิดว่าคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์สามารถใช้ได้หรือยัง เมื่อได้เรียบเรียงและศึกษาข้อบกพร่องของข้อมูลแล้ว ทางครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยจึงจำเป็นต้องกลับไปเขียนข้อคำถามเพิ่มเติม หรือบางครั้งทีมนักยุววิจัยเองก็จำเป็นต้องไปเก็บข้อมูลเดิมซ้ำอีกหลายครั้ง การลงพื้นที่สัมภาษณ์แบบเดิม ๆ หรือแบบซ้ำ ๆ บางครั้งได้ส่งผลให้ทีมนักยุววิจัยเองเกิดความเหนื่อยล้าในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ตัวครูที่ปรึกษาเองมีบทบาทสำคัญมากที่ต้องคอยกระตุ้นและให้กำลังใจกับนัก

ยุววิจัยในการทำงานแม้กระนั้นก็ตามทีมนักยุววิจัยเองก็ไม่ได้รู้สึกเหน็ดเหนื่อยหรือหมดกำลังใจในการทำงานเลยสักนิดการทำงานวิจัย ถ้านักวิจัยมีเจตคติที่ดีต่องานที่ทำและมีความซื่อสัตย์ต่องานที่ได้รับมอบหมายผลลัพธ์ที่ได้ย่อมประสบกับความสำเร็จได้อย่างแน่นอน

ประเด็นของการสัมภาษณ์จะแบ่งตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค เพื่อให้ง่ายต่อการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้ทีมนักยุววิจัยเองก็จำเป็นที่จะต้องศึกษาและสัมภาษณ์ปราชญ์ที่มีช่วงอายุได้ดำเนินชีวิตในแต่ละยุค ซึ่งในแต่ละยุคได้ถูกแบ่งไว้ดังต่อไปนี้

1. **เมื่อก่อนโน้น ก่อนปี พ.ศ**. 2430 – 2501 **ยุคที่** 1 (**ยุคชีวิตในเรือนแพ**)
2. **ปี** 2502 – 2514 **ยุคที่** 2 (**ยุคชีวิตบนบก**)
3. **ปี** 2514 – **ปัจจุบัน ยุคที่** 3 (**ยุคธุรกิจใหม่**)

นอกจากนี้ก่อนการลงพื้นที่ทุกครั้งทีมนักยุววิจัยต้องมีการเตรียมเอกสารและเตรียมตัวสำหรับการออกสัมภาษณ์กับปราชญ์ชาวบ้านในเขตชุมชนตลาดท่าเสา เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ค่อนข้างชัดเจนและมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ ซึ่งทางทีมนักยุววิจัยได้ดำเนินการเก็บและรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

2.3.1 **จัดทำแบบบันทึกสำหรับการสัมภาษณ์และนำเสนอให้ครูผู้ประสานโครงการ**

ทีมนักยุววิจัยได้ระดมความคิดและค้นคว้าตัวอย่างแบบบันทึกการสัมภาษณ์จากเอกสารต่าง ๆ ภายในห้องสมุดและแหล่งความรู้ทางอินเตอร์เน็ต เพื่อสร้างแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่สามารถนำมาใช้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งในช่วงแรกทีมนักยุววิจัยได้นำฉบับร่างของแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้ครูที่ปรึกษาโครงการ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและรูปแบบของบันทึกการสัมภาษณ์ก่อนการนำไปใช้ในการจดบันทึกข้อมูล

ตัวอย่างแบบบันทึกการสัมภาษณ์
“เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา”

ผู้สัมภาษณ์ ด.ญ.ปาริชาต แก้ววิเศษ ชั้น ม.3 **โรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด (กวีธรรมสาร)**
ผู้ให้สัมภาษณ์ นางละไม ไพเราะ **อาชีพ** - **อายุ** 73 **ปี**
ให้ความรู้เกี่ยวกับ การดำเนินชีวิตบนเรือนแพที่ชุมชนตลาดท่าเสา
สัมภาษณ์วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** 2553 **เวลา** ..... **น.**

บันทึกข้อมูล.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.3.2 แก้ไขแบบบันทึกการสัมภาษณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากที่ทีมนักยุววิจัยนำแบบบันทึกการสัมภาษณ์ไปให้กับครูที่ปรึกษาได้ตรวจสอบรูปแบบของแบบบันทึกการสัมภาษณ์ ครูที่ปรึกษาได้ให้คำแนะนำทีมนักยุววิจัยเพิ่มเติมในการสร้างแบบบันทึกการสัมภาษณ์ โดยให้เพิ่มเติมสถานที่ที่ไปสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านและการบันทึกรูปภาพในการไปสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านติดลงบนแบบบันทึกการสัมภาษณ์ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มามีความน่าเชื่อถือและมีหลักฐานที่อ้างอิงได้ เมื่อทีมนักยุววิจัยได้จัดเตรียมเอกสารและแบบบันทึกการสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว ครูที่ปรึกษาจึงได้เรียกทีมนักยุววิจัยมาประชุมชี้แจงและซักซ้อมการตั้งคำถามก่อนการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มคนที่บริเวณชุมชนตลาดบ้านท่าเสา โดยให้ทีมนักยุววิจัยแต่ละคนแสดงบทบาทสมมุติเป็นผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ การฝึกสร้างบรรยากาศในการสัมภาษณ์ให้เป็นกันเองและเกิดสัมพันธภาพที่ดี ทำให้ทีมนักยุววิจัยมีความมั่นใจและจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ในทำโครงการยุววิจัยฯ ครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

2.3.3 ลงพื้นที่ชุมชนที่ทำโครงการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้รู้ในชุมชนครั้งที่ 1

หลังจากนั้นครูที่ปรึกษาโครงการฯ และนักเรียนทีมยุววิจัยได้เตรียมตัวพร้อมที่จะลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล สิ่งแรกที่ได้ปฏิบัติก็คือการประสานงานกับหัวหน้าของชุมชนตลาดท่าเสา เนื่องจากชุมชนตลาดท่าเสาอยู่ในการปกครองของเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ ดังนั้นทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาจึงไปติดต่อขอข้อมูลของชุมชนตลาดท่าเสาและวิธีการที่จะติดต่อกับประธานชุมชนท่าเสา ข้อมูลบางอย่างทางสำนักงานของเทศบาลมีรายละเอียดที่ไม่ค่อยละเอียดสักเท่าไหร่ ดังนั้นทางเจ้าหน้าที่เทศบาลจึงแนะนำให้ไปขอข้อมูลที่สำคัญจากกองสวัสดิการสังคมฯ โดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของกองสวัสดิการสังคมฯ เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนตลาดท่าเสาและวิธีการติดต่อกับผู้นำชุมชน ดังนั้นในครั้งแรกการประสานงานกับประธานชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทางครูที่ปรึกษาต้องทำการชี้แจงและอธิบายกระบวนการทำโครงการยุววิจัยฯ ให้กับประธานชุมชนเพื่อขอความร่วมมือจากตัวประธานชุมชนเองและบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนตลาดท่าเสา การพบปะกับประธานชุมชนเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการพบปะพูดคุย เนื่องจากว่าทางประธานชุมชนมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบและไม่สามารถพบปะกันได้ในครั้งแรก ดังนั้นทางครูที่ปรึกษาจึงได้เพียงแต่สัมภาษณ์และขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ การลงพื้นที่สัมภาษณ์ครั้งแรกทางทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้รับคำแนะนำจากท่านรองผู้อำนวยการนฤมล เลิศรัตน์

พัฒนา ให้ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการยุววิจัยฯ ในวันพระ ที่ 20 สิงหาคม 2552 ณ วัดท้ายตลาด และเป็นโอกาสที่ดีที่ทางทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้ทำบุญร่วมกันและได้รับคำแนะนำจากนางปทุมทิพย์ ไพเราะ ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด (กวีธรรมสาร) เป็นผู้แนะนำปราชญ์ชาวบ้านที่คุ้นเคยกับชุมชนตลาดท่าเสาในอดีตให้ทราบ ก่อนการสัมภาษณ์ทางทีมนักยุววิจัยได้ใช้โอกาสในช่วงที่ทำบุญเสร็จสิ้นประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการยุววิจัยฯ ให้กับชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญ โดยได้รับความอนุเคราะห์จากพระอาจารย์ที่วัดท้ายตลาดช่วยในการประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง ในวันนั้นทางทีมยุววิจัยได้มีโอกาสได้พบกับคุณยายละไม ไพเราะ อายุ 77 ปี ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่เคยอยู่ใช้ชีวิตอยู่บนเรือนแพที่ตลาดท่าเสามาตั้งแต่เด็ก แต่ปัจจุบันนี้คุณยายได้ย้ายบ้านไปอยู่กับลูก ๆ แล้วที่อีกหมู่บ้านหนึ่ง การสัมภาษณ์คุณยายละไมทำให้เห็นสภาพสังคมของการค้าขายในอดีตที่บริเวณตลาดริมน้ำที่ชุมชนตลาดท่าเสาและการใช้ชีวิตบนเรือนแพ ในฐานะที่ในอดีตคุณยายได้คุ้นเคยกับตลาดและเป็นแม่ค้ามาตั้งแต่เด็ก ทำให้ทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษารู้สึกว่าเหมือนได้อยู่ในสังคมการค้าขายในอดีต นอกจากนี้ยังมีคุณยายอีก 2-3 ท่านที่ได้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับตลาดท่าเสา ซึ่งคุณยายบางท่านสามารถจดจำเรื่องราวในอดีตได้ค่อนข้างดีให้ข้อมูลได้ค่อนข้างมาก

2.3.4 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 มาร่วมกันอภิปรายและร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อหาจุดบกพร่องและนำไปพัฒนาในการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในครั้งที่ 1 ข้อมูลที่ได้รับจากปราชญ์ค่อนข้างเด่นชัดมากในเรื่องการใช้ชีวิตบนเรือนแพและการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตลาดท่าเสาในด้านการติดต่อค้าขายเป็นหลัก เนื่องจากว่ากลุ่มคนที่ได้ถูกสัมภาษณ์ในครั้งที่ 1 นั้นส่วนใหญ่จะเป็นแม่ค้าที่ขายของอยู่ที่ตลาดท่าเสาเท่านั้น อีกทั้งกลุ่มเป้าหมายของการไปสัมภาษณ์ในครั้งแรกทีมนักยุววิจัยค่อนข้างมุ่งเน้นกลุ่มคนที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ทำให้การได้มาของข้อมูลค่อนข้างเห็นภาพเฉพาะอดีต ซึ่งทำให้ทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษามองไม่เห็นภาพของความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในแต่ละยุคที่เปลี่ยนผ่านไป นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคที่พบเจอในการดำเนินกระบวนการวิจัยคือ การบันทึกข้อมูลในช่วงแรกทีมนักยุววิจัยจะบันทึกแบบตอบสั้นๆ ลักษณะของการเขียนรายงานไม่ถูกต้อง เช่น การสะกดคำที่ไม่ถูก ซึ่งอาจเกิดจากทีมนักยุววิจัยขาดทักษะการเขียนสื่อสาร ถ้าทีมนักยุววิจัยได้รับการสอนซ่อมเสริมหรือเพิ่มเติมในทักษะการเขียนเพื่อการ

สื่อสาร โดยการเรียนรู้ภาษาไทยผ่านกระบวนการวิจัยทีมนักยุววิจัยจะสามารถเขียนรายงานได้ถูกต้อง ปัญหาเด็กพูดเล่าได้ แต่เขียนออกไม่ได้ เช่นขาดความคิดรวบยอด การคิดเชื่อมโยงเขียนรายงานข้อมูลได้เป็นเรื่อง ๆ แต่ไม่สามารถนำมาเชื่อมโยงร้อยเรียงกันได้ ซึ่งครูต้องมีบทบาทสำคัญในการเข้าไปโดยการเข้าไปช่วยเข้ากลุ่มจัดลำดับความคิดให้ทีมนักยุววิจัยได้ลองทำใหม่ด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งทีมนักยุววิจัยจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นตามลำดับของแต่ละคน ปัญหาการเขียนบันทึกการสัมภาษณ์ที่ไม่ครบถ้วนและไม่มีการจดจำคำสำคัญไว้ ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงแรกไม่ค่อยประสบกับความสำเร็จ การขาดอุปกรณ์สื่อสารสำหรับการบันทึกการสัมภาษณ์ทำให้ทีมนักยุววิจัยมุ่งเน้นกับการจดบันทึกมากเกินไป จนละเลยการให้ความสนใจกับสิ่งที่ปราชญ์พูดออกมา บรรยากาศของการซักถามจึงไม่ค่อยเป็นไปอย่างราบรื่นและการมีปฏิสัมพันธ์กับปราชญ์ในขณะการสนทนาเริ่มรู้สึกอึดอัด และตัวของปราชญ์ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับการที่ถูกซักถามในหลาย ๆ คำถามอีกต่อไป

2.3.5 **ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ในชุมชน (ครั้งที่** 2, 3.....**ฯลฯ) จนกระทั่งได้ข้อมูลที่ครบทุกด้าน**

ในครั้งที่ 2 ทางทีมนักยุววิจัยได้ไปประสานกับเจ้าอาวาสวัดดอยท่าเสา ซึ่งตรงกับวันพระที่ 28 สิงหาคม 2553 เพื่อการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการยุววิจัยฯ ให้กับชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญ เนื่องจากมีกลุ่มของแม่ค้าและข้าราชการที่เป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชน โดยเฉพาะด้านการศึกษาและข้าราชการหลายท่านรับราชการอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานานหลาย ๆ ปี ตลอดจนบางท่านก็มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนตลาดท่าเสาอีกด้วย ทีมนักยุววิจัยได้มีโอกาสได้พบปะ

กับข้าราชการคุณครูวันเพ็ญ รัตนสุคำ อายุ 65 ปี อดีตเป็นคุณครูใหญ่ที่โรงเรียนหัวเฉียว ได้กล่าวถึงกลุ่มคนยุคแรก ๆ ที่เข้าตั้งถิ่นฐานที่ตลาดท่าเซาและเป็นตระกูลเก่าแก่ก็คือ ครอบครัวของคุณแม่บุญมี เจียจันทร์พงษ์ ซึ่งท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว และอีกครอบครัวหนึ่งก็คือ คุณแม่มะลิ ประกุลหังสิทธิ์ ทั้งสองท่านจะเป็นชาวท่าเสาโดยกำเนิดและมีบรรพบุรุษเป็นชาวท่าเสา อีกทั้งเป็นผู้ครอบครองที่ดินย่านบริเวณตลาดท่าเสา ซึ่งตั้งแต่บริเวณด้านหน้าทางรถไฟและบริเวณตลาดท่าเสาที่ท่าน้ำเป็นที่ของคุณแม่บุญมี เจียจันทร์พงษ์และคุณแม่มะลิ ประกุลหังสิทธิ์เป็นส่วนใหญ่ คนแถวนั้นถ้าไม่มีที่อยู่อาศัยก็จะมาเช่าที่และขอซื้อที่แบ่งจากเจ้าของที่ แต่ปัจจุบันนี้จะเป็นรุ่นลูกที่เป็นคนคอยดูแลเก็บค่าเช่าต่าง ๆ

ดังนั้นจึงทำให้การประสานงานครั้งนี้เหมือนกับการที่ทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้มาพบปะและพูดคุยถึงจุดประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งเหมือนกับเป็นการบอกกล่าวให้ชาวบ้านได้มีการเตรียมตัวล่วงหน้าว่าทีมนักยุววิจัยจะไปทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดบ้านท่าเสา การสร้างความคุ้นเคยและแสดงถึงความมีน้ำใจที่มาช่วยงานบุญที่วัดนับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยให้ความสำคัญกับการได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือของชาวบ้านที่มีต่อทีมยุววิจัย ผลที่ได้รับจากการที่ชาวบ้านมีความคุ้นเคยและเกิดความเข้าใจในกระบวนการทำงานของทีมนักยุววิจัยแล้ว สิ่งที่ทีมนักยุววิจัยได้รับก็คือชาวบ้านให้ความสนใจกับสิ่งทีมนักยุววิจัยอยากรู้และอยากถ่ายทอดเรื่องราวที่ตนเองมีประสบการณ์ในอดีตให้ลูกหลานฟัง อีกทั้งชาวบ้านก็จะเกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมที่ทำให้เกิดความรู้แก่สังคมที่เป็นประโยชน์ การลงพื้นที่ของทีมนักยุววิจัยส่วนใหญ่จะลงพื้นที่ในช่วงตอนเย็นหลังเลิกเรียนตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ และในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งก่อนการลงพื้นที่แต่ละครั้งทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาโครงการต้องทำการนัดหมายก่อนทุกครั้ง เพราะบางครั้งทีมนักยุววิจัยเองก็ต้องมีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบด้วยทั้งภาระทางการเรียนและภาระที่ได้รับมอบหมายที่บ้านด้วย ดังนั้นการนัดหมายแต่ละครั้งทีมนักยุววิจัยต้องเตรียมตัวพร้อมและปฏิบัติหน้าที่อย่างพร้อมเพรียงกันด้วยจำนวนสมาชิกทั้งหมด 5 คน ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ทีมนักยุววิจัยได้มีโอกาสได้สนทนาธรรมกับพระปลัดอนุชิต ซึ่งท่านเป็นผู้รอบรู้เกี่ยวกับชุมชนตลาดท่าเสามาตั้งแต่เด็ก พระอาจารย์ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูล ให้หนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตของจังหวัดอุตรดิตถ์และแนะนำบุคคลที่ทีมนักยุววิจัยสามารถไปสัมภาษณ์เพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดท่าเสาได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ทางครูที่ปรึกษาโครงการเองก็ได้มีโอกาสได้พบปะพูดคุยกับผู้ปกครองของนักเรียน ญาติ ๆ และเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงในละแวกเดียวกัน ไม่เพียงแต่เป็นการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดท่าเสาเท่านั้น แต่ยังได้รับข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนที่อยู่ที่บ้านอีกด้วย ข้อมูลที่ได้รับบางอย่างครูที่ปรึกษาเองสามารถช่วยแก้พฤติกรรมได้หรือนำข้อมูลที่ได้ไปปรึกษากับครูประจำชั้นของนักเรียนดังกล่าวได้ด้วย ถือได้ว่าการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้สามารถทำร่วมกับโครงการเยี่ยมบ้านนักเรียนไปด้วย การลงพื้นที่ในชุมชนตลาดท่าเสา จากการบอกกล่าวของนักเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดท่าเสาแนะนำว่ามีร้านค้าขายของที่เก่าแก่ในตลาดท่าเสาและทุก ๆ วันจะเห็นคุณยายเง้า เตชะจักรทอง นั่งขายของที่หน้าร้านดังนั้นทางทีมยุววิจัยของเราจึงเข้าไปทำการขอสัมภาษณ์คุณยาย การพูดคุยกับคุณยายในช่วงแรกก็จะพูดคุยในเรื่องทั่ว ๆ ไป และการเล่าเรื่องราวในอดีต ในช่วงแรกของการสนทนาทางทีมนักยุววิจัย

พยายามจะยิงคำถามที่ได้เตรียมมา แต่คุณยายแทบจะไม่ได้ตอบคำถามทีมยุววิจัยเลยเพราะคุณยายบอกว่าจะเล่าให้ฟังยาวเลย ถ้าสงสัยก็ถามทีหลังทำให้ทีมนักยุววิจัยต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสัมภาษณ์แบบกะทันหัน นอกจากนี้คุณยายยังได้พาทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาไปดูสถานที่ที่เคยมีเรือนแพมาเทียบท่าอยู่และตลาดริมน้ำในทุก ๆ เช้าที่คุณยายได้ไปขายของตลอดจนริมฝั่งแม่น้ำที่เมื่อก่อนบ้านของคุณยายก็สร้างอยู่ริมนั้นเป็นตึกแถวสร้างด้วยไม้ทรงรายเรียงกันไปตลอด มีคำศัพท์ที่คุณยายได้เรียกยุคที่บ้านคุณยายมีน้ำขึ้นมามากที่หลังบ้านจนมีกองทรายมาทับถมอยู่มากที่ขั้นบันไดของคุณยาย ดังนั้นคุณยายจึงเรียกยุคนั้นว่า “ยุคน้ำไหลทรายมูล” อีกทั้งเศรษฐกิจในยุคนั้นก็ค่อนข้างเจริญรุ่งเรืองและการค้าขายคล่องตัวมากเพราะมีทั้งการคมนาคมขนส่งทางเรือและทางรถไฟ นับได้ว่ายุคนั้นเป็นยุคแห่งการทำมาค้าขายที่รุ่งเรืองที่สุด ผู้คนมาจากหลาย ๆ แห่งเพื่อมาทำการค้าขายบ้างหรือนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกันบ้าง ความสัมพันธ์ของคนในยุคนั้นอยู่แบบพอมีพอกิน แบ่งกันกินแบ่งกันใช้และเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

แม้ว่าในครั้งที่ 2 ทีมนักยุววิจัยได้ไปสัมผัสกับบรรยากาศและกลิ่นอายของตลาดท่าเสาในอดีตจากการถ่ายทอดเรื่องราวของคุณยายเจ้าแล้ว แต่ข้อมูลที่ทีมนักยุววิจัยต้องการอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ใครคือผู้ที่มาตั้งถิ่นฐานที่เรือนแพเป็นกลุ่มแรก? คำถามนี้ทีมนักยุววิจัยยังไม่สามารถที่จะหาปราชญ์ที่ตอบคำถามนี้ได้ จนกระทั่งวันหนึ่งที่ทีมนักยุววิจัยได้ไปสัมภาษณ์กับคุณยายนิตย์ สังฆจันจากคำบอกเล่าของคุณยายนิตย์ ทำให้ทีมนักยุววิจัยได้ทราบว่าผู้ที่มาตั้งถิ่นฐานบนเรือนแพเป็นกลุ่มแรกคือ คุณยายบุญมี กะนะแสง ซึ่งเป็นมารดาของคุณยาย นิตย์ และคุณยายสงวน กะนะแสง ซึ่งเป็นพี่สาวของคุณแม่คุณยายนิตย์ เป็นกลุ่มคนที่ไปอยู่เรือนแพ เป็นกลุ่มแรกในยุคนั้น

หลังจากนั้นก็ได้มีการประสานงานกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในชุมชนตลาดท่าเสาอีกหลาย ๆ ครั้ง โดยอาศัยช่วงเวลาตอนเช้าหรือเย็น หรือวันพระ ถ้าเป็นการสัมภาษณ์รุ่นคุณตาและคุณยายก็จะอยู่กับบ้านตลอดทั้งวัน บางครั้งในทุก ๆ วันทีมนักยุววิจัยก็จะต้องรีบใช้เวลาหลังเลิกเรียนเพื่อไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มวัยทำงานในชุมชนตลาดท่าเสา เพราะส่วนใหญ่เป็นช่วงที่กำลังเลิกงานและกลับถึงบ้านกัน สำหรับช่วงเสาร์และอาทิตย์ก็จะสามารถลงสัมภาษณ์ได้หลาย ๆ ช่วงอายุเพราะส่วนใหญ่ผู้คนจะอยู่ทำกิจกรรมที่บ้านและทุก ๆ คนในครอบครัวก็จะมีส่วนร่วมในการตอบคำถามร่วมกัน บางครอบครัวก็มีการช่วยรื้อฟื้นเรื่องราวและหาเอกสารที่สามารถนำมาประกอบการทำโครงการยุววิจัยฯ ในครั้งนี้ เช่นครอบครัวของ คุณตาพิชัย เหลี่ยมสมบัติ ซึ่งภรรยาของคุณตาจะเป็นคนช่วยหาหนังสือเก่า ๆ ที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนตลาดท่าเสาและวัดใหญ่ท่าเสาที่มีมาแต่

โบราณให้ทีมนักยุววิจัยได้ศึกษาอีกด้วย ทำให้การลงพื้นที่อีกหลาย ๆ ครั้งนี้ ทีมนักยุววิจัยสามารถเรียบเรียงและรวบรวมเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดท่าเสาที่เกิดขึ้นได้เป็นยุคต่าง ๆ และเตรียมข้อมูลที่ได้มานำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องกับคำถามของงานวิจัย

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านจนได้ข้อมูลครบในทุกประเด็น แต่ครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยยังไม่สามารถสรุปและแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ได้ แต่หลังจากที่ได้เข้าร่วมประชุมกับทีมกลางและผู้ประสานงานจังหวัด ทำให้ช่วยเสริมแนวคิดเรื่องการจัดแบ่งยุคประวัติศาสตร์ โดยนำเหตุการณ์ที่สำคัญในแต่ละยุคมาเป็นตัวกำหนดการตั้งชื่อยุคทางประวัติศาสตร์ เริ่มเห็นชัดเรื่องของการเปลี่ยนแปลง ทำให้ได้เห็นจุดเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนในชุมชนตลาดท่าเสาที่ชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษายังเกิดการเรียนรู้ สนุกสนานกับการตั้งชื่อยุคจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้

2.4 การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้/การตอบคำถามที่ศึกษา

2.4.1 สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาเพื่อให้สอดคล้องกับคำถามงานวิจัย

จากข้อมูลที่ได้เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ถึงแม้ข้อมูลบางอย่างไม่มีเอกสารที่สามารถบ่งบอกข้อเท็จจริงได้ หรือหลักฐานที่ไม่ปรากฏแน่ชัด แต่สิ่งที่ทีมนักยุววิจัยของเราสามารถอ้างอิงได้คือ ตัวบุคคลหรือปราชญ์ที่ทีมนักยุววิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์จริงในชุมชนตลาดท่าเสาเป็นสิ่งที่สามารถอ้างอิงได้อย่างชัดเจน

จากคำถามงานวิจัย

1. วิถีชีวิตการค้าขายของชาวตลาดบ้านท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

2. ความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตลาดบ้านท่าเสา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และทิศทางของการดำเนินชีวิตในอนาคตจะเป็นไปในทิศทางใด

3. ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวตลาดท่าเสาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

ในขั้นต้นทีมนักยุววิจัยได้ศึกษาและทำความเข้าใจกับคำถามงานวิจัยเรียบร้อยแล้ว ทำให้ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนตลาดท่าเสาได้ครบถ้วนและตอบคำถามงานวิจัยได้ครบทุกข้อ ซึ่งข้อมูลที่ได้รับมาจะถูกนำไปเขียน

เป็นรายงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา” ต่อไป

2.5 การนำเสนอข้อมูลและการเขียนรายงาน ทางครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยได้ปฏิบัติ
ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.5.1 สรุปข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูล

โดยครูที่ปรึกษาต้องทำการตรวจสอบประเด็นของข้อมูลที่ทำการศึกษามาให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ในโครงการ ยกตัวอย่างการสร้างประเด็นที่สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคประวัติศาสตร์ ดูตัวอย่างจากโรงเรียนที่ได้ทำมาแล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปสู่การเขียนสรุปรายงาน และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาต่างโครงการได้เป็นอย่างดี

2.5.2 นำเสนอข้อมูลให้ผู้ประสานงานจังหวัดเพื่อขอคำปรึกษา

หลังจากครูที่ปรึกษาได้ตรวจแก้ไขการเขียนรายงานโครงการจากทีมนักยุววิจัยแล้ว สิ่งที่พบในตัวรายงานของทีมนักยุววิจัยคือการเขียนรายงานในแต่ละประเด็นหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคยังขาดความเชื่อมโยงและความต่อเนื่องของเหตุการณ์ ดังนั้นทางครูที่ปรึกษาจึงทำการแก้ไขและแนะนำให้นักยุววิจัยเพิ่มเติมข้อมูลในส่วนที่ไม่ครบถ้วนไป เมื่อรายงานมีความสมบูรณ์ทางครูที่ปรึกษาจึงนำตัวรายงานส่งให้กับผู้ประสานงานจังหวัดได้ตรวจสอบและเพิ่มเติมข้อบกพร่องต่อโครงการต่อไป

2.5.3 ปรับแก้ไขข้อมูลจากการตรวจสอบของผู้ประสานงานจังหวัด

2.5.4 เขียนเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

<u>การเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์</u>

การนำเสนอข้อมูลจากการเก็บรวมรวบข้อมูล ทางทีมนักยุววิจัยได้จัดทำเป็นแบบรูปเล่มรายงานในการนำเสนองานจำนวน 5 เล่ม, การจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา” และการจัดทำหนังสือเล่มเล็กเรื่อง “ตำนานบ้านท่าเซา” การเขียนรายงานเป็นขั้นตอนที่ค่อนข้างยากมาก เพราะการถ่ายทอดภาษาและการเรียบเรียงภาษาที่ได้จากการสัมภาษณ์เมื่อต้องนำมาเรียบเรียงเขียนเป็นภาษาเขียน เป็นสิ่งที่ต้องใช้ความละเอียดและใช้

ภาษาที่สละสลวยและภาษาที่เป็นทางการ สามารถถ่ายทอดให้บุคคลอื่นเข้าใจในสิ่งที่ต้องการนำเสนอ ดังนั้นครูที่ปรึกษาโครงการจำเป็นที่จะต้องมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการอ่านงานและเป็นแกนหลักในการเรียบเรียงเขียนเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ การเขียนรายงานมิใช่แค่เพียงเขียนเป็นแค่กระดาษแผ่นเดียวเท่านั้น แต่จะเขียนอย่างไรให้บุคคลอื่นเมื่อได้อ่านอยากที่อ่านและติดตามเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดท่าเสาจนจบเล่ม ภาระการเขียนรายงานของครูที่ปรึกษาโครงการจำเป็นที่จะต้องขวนขวายวิธีการเขียนรายงานให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างทรงคุณค่าและน่าจดจำเหมือนเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่อยู่ในความทรงจำของคนในชุมชนตลาดท่าเสาจนถึงปัจจุบันเอกสารและบทความทางประวัติศาสตร์ หรือวารสารต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตัวอย่างการเขียนงานจากแหล่งอินเตอร์เน็ต แหล่งความรู้เหล่านี้ตัวครูที่ปรึกษาเองจะต้องค้นคว้าหาความรู้และนำมาเป็นแนวทางในการเขียนรายงานให้มีภาษาที่ใช้เขียนได้อย่างสละสลวยและมีความหลากหลายน่าสนใจ ดังนั้นในการนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการ “การเปลี่ยนวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา” ทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาจึงสามารถแบ่งออกเป็นยุคได้ 3 ยุคโดยได้นำเหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคมาเป็นตัวกำหนดการดำเนินเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดท่าเสาดังต่อไปนี้

บริบทของชุมชนสะท้อนจากข้อมูลทางกายภาพ

ขอบเขตพื้นที่การศึกษาโครงการ “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา” สังกัดในพื้นที่การปกครองของเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ห่างจากตัวเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ประมาณ 3 กิโลเมตรเศษ ชุมชนตลาดบ้านท่าเสาหรือท่าเซามีชื่อเสียงโดดเด่นในสายตาของคนในปัจจุบันทั่วไป ซึ่งมีความร่ำรวยทางวัฒนธรรม เป็นชุมชนอันอุดมสมบูรณ์ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นชุมชนแห่งความมั่งคั่ง ผู้คนมีจิตใจดีงาม เป็นชุมชนร่มรื่นสวยงามน่าอยู่ อีกทั้งยังมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน จนเป็นรากฐานความมั่นคงของสังคมซึ่งในส่วนของการสืบสานตำนานบ้านท่าเสา นับเป็นสิ่งที่จะช่วยให้บ้านท่าเสาเป็นที่รู้จักของนักเรียนเยาวชน และผู้คนทั่วไปอย่างเต็มภาคภูมิและสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

การศึกษาประวัติศาสตร์มีส่วนช่วยให้สังคมเข้มแข็ง เพราะทำให้รู้จักรากเหง้าความเป็นมาของบรรพบุรุษ เห็นภาพการพัฒนาชุมชน ชื่นชมในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การมองย้อนกลับไปยังประวัติศาสตร์จะช่วยทำให้ได้เห็นคุณค่าอันเรืองรอง ร่วมจรรโลงท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน ผ่านยุคสมัยมาได้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ในชุมชนยังมีวิถีการดำเนินชีวิตในตลาดที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ความเปลี่ยนแปลงของตลาดในหลายยุคหลายสมัยมีการดำเนินไป

อย่างไม่หยุดยั้ง วัฒนธรรมการค้าขายในปัจจุบันมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับยุคสมัยในอดีต การศึกษาความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะช่วยทำให้เราสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลต่าง ๆ ในหลากหลายช่วงอายุได้เป็นอย่างดี อีกทั้งชุมชนแห่งนี้ยังต้องทำหน้าที่อยู่ต่อไป ในฐานะมาตุภูมิที่ช่วยฟูมฟักเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เติบโต เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้รุ่งเรืองต่อไป เยาวชนในชุมชนทุกคนจึงควรร่วมมือกันในการสืบสาน พัฒนา ด้วยความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

บริบททางกายภาพ

ชุมชนตลาดบ้านท่าเสาสังกัดอยู่ในพื้นที่เทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ ต.ท่าอิฐ จังหวัดอุตรดิตถ์ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ซึ่งย่านความเจริญของตัวเมืองจะอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำน่าน และมีทางรถไฟผ่านกลางตัวเมือง และมีอากาศร้อนชื้น ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 10 ตร.กม. มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ชุมชนธรรมากิจจาภิบาล อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์
ทิศใต้	ติดต่อ	ชุมชนท่าอิฐบน อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	แม่น้ำน่าน
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ชุมชนหมู่บ้านตำรวจ

“ท่าเสา” มีผู้สันนิษฐานว่ามาจากชื่อเดิม “ท่าเซา” ซึ่งเป็นภาษาเหนือ หมายถึงหยุดพัก

“ท่าเซา” จึงหมายถึง ที่สำหรับหยุดพัก และได้เปลี่ยนมาเป็นท่าเสาหรือบริเวณตลาดท่าเสาในปัจจุบัน

ท่าเสา ในสมัยก่อนเป็นหนึ่งใน 3 ท่าที่เป็นต้นกำเนิดท่าเรือเหมือนกับ “ท่าโพ” “ท่าอิด” ทั้ง 3 ท่าเป็นท่าเรือที่กำเนิดเมืองอุตรดิตถ์ ซึ่งหมายถึง “เมืองท่าเหนือ” ท่าทั้ง 3 ท่า เป็นท่าเรือมาแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 1400 ซึ่งขณะนั้นขอมได้ปกครองแผ่นดินในแถบนี้ และได้ใช้ทั้ง 3 ท่าเป็นที่ขนถ่ายสินค้าติดต่อกันตลอดมา เมื่อครั้งก่อนปี พ.ศ. 2430 เป็นป่าดงแต่คำเหนือเรียกว่าท่าเซา ชุมชนตลาดบ้านท่าเสาเป็นเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ ริมฝั่งแม่น้ำน่านใต้เขาย่างัว อันเป็นแก่งในแม่น้ำสุดท้าย เมื่อแต่ละครัวเรือนสมาชิกมากขึ้นจึงขยับขยายบ้านเรือนกระจายไปตามคุ้งน้ำ หมู่บ้านนี้เป็นชุมชนแบบดั้งเดิม ต่อมาเมื่อสะสมความรู้และประสบการณ์มากขึ้นก็มีการประกอบอาชีพเฉพาะทางแตกต่างกันไป ดั้งนั้นจึงมีความจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนดังกล่าวได้วิวัฒนาการมาเป็นการค้าขาย หมู่บ้านท่าเสามีเส้นทางคมนาคมสะดวก สามารถเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่นได้หลายเส้นทาง จึงเป็นศูนย์กลางของการค้าขาย มีโอกาสและทางเลือกในการทำมาหากินได้หลายทาง ส่งผลให้ผู้คนมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จากหมู่บ้านเล็ก ๆ ริมฝั่งแม่น้ำ กลายเป็นหมู่บ้านท่าเรือ และขยายตัวเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายและการคมนาคม ล้วนเป็นพัฒนาการของเมืองที่มีขั้นตอนชัดเจน พ.ศ.2450 มีเสียงหวูดดังมาจากทิศใต้และดังใกล้เข้ามาเรื่อย ๆ แต่ครั้งนี้มิใช่หวูดเรือกลไฟ เพราะปนเสียงเหล็กกระทบกันดังสนั่นหวั่นไหวปานฟ้าถล่ม ครู่ต่อมาชาวบ้านก็ได้เห็นวัตถุประลาดเป็นขบวนยาวเคลื่อนมาตามรางเหล็ก มันคือหัวรถจักรที่ชักลากวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างรถไฟไปสู่ภาคเหนือ ซึ่งเป็นอัจฉริยภาพแห่งสมองของมนุษย์

จากวันนั้นตลาดท่าเสาจึงเริ่มซบเซาเพราะการขนส่งสินค้าต่างหันไปใช้บริการม้าเหล็กเนื่องจากสะดวกและรวดเร็วกว่า แม้จะมีการสร้างทางรถไฟเชื่อมต่อไปถึงหาดท่าอิฐ แต่ปรากฏว่ามีเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นหลาย ๆ ครั้ง ไม่ว่าจะเป็นเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ตลาดครั้งใหญ่ประมาณเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2513 และเกิดน้ำท่วมหลายครั้ง ดังนั้นจากปี 2514 เป็นต้นมาร้านค้าตึกไม้บนหาดท่าเสา จึงถูกรื้อถอนไปปลูกสร้างใหม่บริเวณสถานีรถไฟท่าเสา ตลาดท่าเสาจึงแทบไร้ร่างเงาผู้คน เรือสินค้าเริ่มน้อยลงเรื่อย ๆ จนในที่สุดเรือกลไฟลำสุดท้ายก็เปิดวูดโหยหวนอำลาจากไปตามกฎแห่งอนิจจังเช่นเดียวกับสรรพสิ่งในโลก มีเจริญ มีเสื่อม เคยรุ่งเรืองถึงขีดสุดเมื่อถึงจุดหนึ่งก็ต้องร่วงโรย การปรากฏตัวของขบวนม้าเหล็ก คือการล่มสลายของตลาดเก่าแก่แห่งนี้ เมื่อรถไฟมาถึงทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงเป็นอันมาก ทั้งด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการดำรงชีวิต ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองลดลง ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น เส้นทางคมนาคมได้รับการพัฒนา ความเจริญด้านสาธารณูปโภคขยายสู่ชุมชน ทำให้เกิดกระแสบริโภควัตถุนิยมตามมาอย่างรวดเร็ว กระแสท้องถิ่นถูกละเลยค่านิยมตะวันตกเพิ่มขึ้น ในขณะที่ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นเป็นไปในทิศทางตรงข้าม การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่โดยเฉพาะการออกจากชุมชนเพื่อศึกษาหาความรู้และการไปทำงานต่างถิ่น ดังนั้นชุมชนบ้านหลายหลังจึงเหลือแต่เด็กและคนชราเฝ้าบ้าน วัดบางแห่งเหลือแต่พระสงฆ์จำพรรษาอยู่น้อย กิจกรรมของชุมชนลดลงส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนจำนวนมากหายไป

สภาพเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือ อาชีพค้าขาย รับราชการ และทำนา อาชีพรองลงมาคือ รับจ้างทั่วไปและมีการอพยพแรงงานทั่วไปตามสถานที่ทำงานในตัวเมืองใหญ่ ๆ โดยเฉพาะในกรุงเทพ ฯ

หน่วยธุรกิจในเขตพื้นที่ชุมชนตลาดท่าเสามีดังนี้

- ร้านค้า 31 ร้าน
- ร้านซ่อมรถ 6 ร้าน
- ร้านซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า 4 ร้าน
- ร้านเกมส์ 2 ร้าน
- ร้านอาหาร 2 ร้าน
- ร้านขายยา 2 ร้าน
- ร้านทำผมและเสริมสวย 13 ร้าน
- ร้านซักรีด 5 ร้าน
- ร้านยาง 3 ร้าน
- ร้านเย็บผ้า 8 ร้าน
- ร้านถ่ายเอกสาร 4 ร้าน
- ร้านขายวัสดุก่อสร้าง 1 ร้าน

สภาพทางสังคม

วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีมีความหลากหลายตามกลุ่มชาติพันธุ์ ผสมผสานกันหลาย ๆ เชื้อชาติ ซึ่งได้แก่ กลุ่มชาวไทย กลุ่มชาวจีน และกลุ่มชาวมอญ แต่อย่างไรก็ตามประชาชนชาวบ้านก็ยังคงดำเนินวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย ความเชื่อตามท้องถิ่น และการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างพี่น้อง เนื่องจากสภาพพื้นที่อยู่ในเขตรอยต่อแห่งวัฒนธรรมล้านนา ล้านช้าง และภาคกลาง เป็นผลให้ลักษณะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษาถิ่น และงานประเพณีพื้นบ้านต่างๆ มีลักษณะผสมผสาน ประชากรบางส่วนพูดภาษาไทย ภาคกลาง บางส่วนพูดภาษาไทยภาคเหนือ ภาษาจีนและบางส่วนพูดภาษาลาว เป็นต้นนอกจากนี้ยังมีกลุ่มองค์กรที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ด้านการศึกษามีโรงเรียนอยู่ใกล้กับชุมชนจำนวน3 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 แห่ง สถาบันและองค์กรทางศาสนา วัด/สำนักสงฆ์จำนวน 3 แห่ง ด้านการสาธารณสุขมีสถานีอนามัย สาขาโรงพยาบาลอุตรดิตถ์ 2 จำนวน 1 แห่ง ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีที่ทำการสถานีบรรเทาสาธารณภัยจำนวน 1 แห่ง และที่ทำการตำรวจชุมชน จำนวน 1 แห่ง ด้านสาธารณูปโภคได้รับความอำนวยสะดวกร้อยละ 100

สภาพโครงสร้างพื้นฐาน

มีย่านบ้านเรือนเก่าของประชาชนตลอดแนวเส้นทางคมนาคมถนนสำราญรื่นประมาณ 320 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรรวม 1,493 คน เป็นเพศชาย 702 คนและเป็นเพศหญิง 791 คน และทางด้านหนึ่งเลียบแม่น้ำน่าน ด้านหนึ่งเลียบทางรถไฟ เชื่อมระหว่างชุมชนกับชุมชนในเขตเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ ด้านการโทรคมนาคมมีตู้โทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์ภายในบ้านเกือบทุกหลังคาเรือน ด้านระบบไฟฟ้าสะดวกสบายและมีใช้อย่างพอเพียง

ถนนสำราญรื่น เป็นถนนสร้างโดยกรมโยธาธิการและเป็นเส้นทางการติดต่อภายในชุมชน ระหว่างชุมชน ระหว่างเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ และเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าภายในชุมชนละแวกเดียวกัน อีกทั้งเป็นเส้นทางในการคมนาคมขนส่งไปยังอำเภอต่าง ๆ

จากการมีเส้นทางการคมนาคมและการเดินทางที่สะดวกรวดเร็วในการติดต่อกับหน่วยงานราชการและชุมชนต่าง ๆ ทำให้เกิดการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าเพิ่มมากขึ้น และมีการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่นมากขึ้น และทำให้กลุ่มคนจากชุมชนข้างเคียงที่แวะผ่านเข้ามาได้มาทำการค้าขายและมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ยังในชุมชนตลาดท่าเสายังเปิดโอกาสให้พ่อค้าแม่ค้าเร่จากภายนอกได้เข้ามาค้าขายได้ง่ายที่บริเวณรอบ ๆ ตลาดท่าเสา ในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์มีตลาดนัดรอบ ๆ บริเวณของตลาดท่าเสา ทำให้คนในชุมชนสามารถเลือกซื้อของได้โดยสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เพราะมีสิ่งของ เครื่องใช้ทุกอย่างที่ทันสมัยให้เลือกซื้อ ดังนั้นการแลกเปลี่ยนสินค้าภายในชุมชนเริ่มลดน้อยลงไปเพราะสินค้าจากภายนอกเริ่มเข้ามามีบทบาทและเป็นที่ต้องการให้กับของคนในชุมชนตลาดท่าเสาเพิ่มมากขึ้น

ประวัติศาสตร์ชาวตลาดบ้านท่าเซา

ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษาคือ ตลาดบ้านท่าเซาหรือท่าเสา "ท่าเสา" เป็นหนึ่งใน 3 ท่าที่เป็นต้นกำเนิดท่าเรือเหมือนกับ "ท่าโพ" "ท่าอิด" ทั้ง 3 ท่าเป็นท่าเรือที่กำเนิดเมืองอุตรดิตถ์ ซึ่งหมายถึง "เมืองท่าเหนือ" ท่าทั้ง 3 เป็นท่าเรือมาแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 1400 ซึ่งขณะนั้นขอมได้ปกครองแผ่นดินในแถบนี้ และได้ใช้ทั้ง 3 ท่าเป็นที่ขนถ่ายสินค้าติดต่อกันตลอดมา "ท่าเซา" เมื่อครั้งก่อนปี พ.ศ.2430 เป็นป่าดงแต่คำเหนือเรียกว่า “ท่าเซา” มีความหมายเป็นที่พัก คือคำว่า เซา - เซา หมายถึงให้หยุดพัก และได้เปลี่ยนมาเป็นท่าเสาในปัจจุบัน จากการศึกษาสามารถแบ่งประวัติศาสตร์ออกเป็นสามยุคตั้งแต่ยุคการใช้ชีวิตบนเรือนแพที่มีการค้าขายบริเวณตลาดท่าเสา ซึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านมีการแลกเปลี่ยนสินค้าที่หลากหลายและติดต่อซื้อขายสินค้า

ต่าง ๆ มากมาย การเคลื่อนย้ายตลาดท่าเสาจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบันซึ่งอยู่ภายใต้สภาพการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกในยุคโลกาภิวัฒน์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของในคนชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะดังกล่าวที่เกิดขึ้นในชุมชนจะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปอย่างสิ้นเชิง จนกระทั่งคนในชุมชนต้องกลับมาพิจารณาและทบทวนประสบการณ์เดิมว่าที่ผ่านมาวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นอย่างไร การค้าขายในตลาดท่าเสาเป็นอย่างไรในอดีต และในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีความแตกต่างกันอย่างไรและมีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีและวิถีของคนในชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งได้อธิบายอยู่ในรายละเอียดต่อไปนี้

ยุคที่ 1 ยุคชีวิตในเรือนแพ ก่อนปี พ.ศ. 2403 – 2501 ยุคเริ่มลงหลักสร้างรากฐานบ้านท่าเซา

พระอนุชิต อธิปญโญ (ชูเนียม) ได้เล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดบ้านท่าเซา โดยอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารที่พระอาจารย์ได้จัดทำขึ้น กล่าวว่าจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่าหมู่บ้านท่าเซา (ชุมชนตลาดท่าเสาในปัจจุบัน) มีมาพร้อมกับวัดใหญ่ท่าเสาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นอย่างน้อย เส้นทางคมนาคมที่ท่าเซามีทางเดิน ขนาดกว้างเพียงประมาณ 1 วาเท่านั้น มีศาลาที่พักสำหรับคนเดินทางที่เนินหนึ่ง หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “หินก้อนเดียว” ทางไปท่าเซา(ท่าเสา) และเมื่อถึงฤดูแล้งก็เป็นฝุ่น ฤดูฝนก็เป็นโคลน ถนนเส้นทางจากท่าอิดไปท่าเสาได้จัดทำโดยวิธีโรยกรวดและลูกรังไว้เท่านั้น พ.ศ. 2448 -2451 ทางรถไฟได้เริ่มสร้างทางผ่านท่าโพธิ์และท่าเซา ซึ่งขณะนั้นบริเวณนี้ยังเป็นป่าไผ่อยู่ ไม่เจริญเหมือนท่าอิด กรมรถไฟจึงได้สร้างทางรถไฟแยกไปที่หาดท่าอิดล่าง ในปี พ.ศ. 2450 สมัยพระยาสุจริตรักษา (เชื้อ) เป็นเจ้าเมือง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2454 มีเสียงหวูดดังมาจากทิศใต้และดังใกล้เข้ามาเรื่อย ๆ แต่ครั้งนี้มิใช่หวูดเรือกลไฟ เพราะปนเสียงเหล็กกระทบกันดังสนั่นหวั่นไหวปานฟ้าถล่ม ครู่ต่อมาชาวบ้านก็ได้เห็นวัตถุประลาดเป็นขบวนยาวเคลื่อนมาตามรางเหล็ก มันคือหัวรถจักรที่ชักลากวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างรถไฟไปสู่ภาคเหนือ ซึ่งเป็นอัจฉริยภาพแห่งสมองของมนุษย์ นั่นคือกรมรถไฟได้สร้างสถานีรถไฟที่บางโพธิ์และและได้วางรางมาตามแนวที่วางไว้ไปหยุดที่ท่าเซา ทำให้ท่าโพธิ์และท่าเซาเจริญทางการค้าขึ้นอย่างรวดเร็ว เวลารถไฟจะเคลื่อนที่ออกวิ่งก็พ่นเปลวลูกไฟออกทางปล่องคล้ายไฟพะเนียง และเปิดแตรดัง หวูด ! หวูด ! เสียงลั่น พวกที่เข้าไปดูต่างตกใจวิ่งหนีกันชุลมุน กลัวมันจะดูดเข้าไปทับตายตามที่เคยได้ฟัง เขาพูดกันมาก่อนเพราะบางคนก็ว่ารถไฟมันมีผีด้วย เมื่อสมัยพระอาจารย์เป็นเด็ก เคยได้ฟังคนผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่า มีรถจักรคันหนึ่ง คนเขาเรียกกันว่า “**อีแหบ**” เพราะมันร้องเสียงแหบ รถจักรคันนั้นมีผีสิงดุมาก มันออกวิ่งครั้งใดเป็นต้องทับคนตายทุกที คนที่ยืนใกล้กัน มันจะดูดเข้ามาทับได้เวลาเขาเอามันจอดทิ้งไว้ มันจะวิ่งออกไปได้เองโดยไม่ต้องมีคนขับ จอดไว้ในโรงรถต้องใช้โซ่ใหญ่ ๆ มัดล่ามไว้ แม้กรมรถไฟจะทำทางรถไฟแยกไปหาตลาดท่าอิฐ แต่การคมนาคมชนิดใหม่นี้ก็ทำให้ทำเลและสภาพของการติดต่อค้าขายแต่เดิมของหาดท่าอิฐและเมืองท่าเหนือ กระทบกระเทือนเปลี่ยนแปลงไปหมด บรรดาสินค้าที่เคยขึ้นลงเชื่อมโยงตามแนวเหนือใต้ โดยทางน้ำก็เปลี่ยนไป ตลาดหาดท่าอิฐก็ซวนแซบรรดาพ่อค้าแม่ค้าเดิมต่างมีความเห็นพ้องกันว่า สมควรย้ายไปอยู่ใกล้สถานีอุตรดิตถ์และสถานีท่าเสา เมื่อตลาดหาดท่าอิฐสลายตัวลง พ่อค้าแม่ค้าและคนทำมาค้าขายแยกย้ายกันอพยพเปลี่ยนทำเลขึ้นไปอยู่ที่ท่าเสาและบางโพ ตั้งแต่นั้นมาบริเวณบางโพรอบวัดวังเตาหม้อก็เป็นตลาดหนาแน่นเพิ่มขึ้นทุกที เช่นเดียวกันกับท่าเสาเป็นเช่นนี้ หาดท่าอิฐก็เสื่อมลงเรื่อย ๆ ประกอบกับที่ท่าอิดน้ำท่วมบ่อยการคมนาคมทางน้ำเริ่มลดความสำคัญลง การค้าที่ท่าอิดเริ่มซบเซา พ่อค้าเริ่มอพยพมาตั่งที่ท่าโพธิ์และท่าเซาเพิ่มมากขึ้น ท่าอิฐเมืองท่าที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ พ.ศ. 1400 ก็มีอันดับสูญไปพร้อมทั้งความทรงจำความเจริญของท่าโพธิ์ (บางโพ) ท่าเซา (ท่าเสา) ค่อย ๆ ทอรัศมีสีทองประดุจอาทิตย์ยามรุ่งอรุณตราบเท่าทุกวันนี้พ.ศ. 2476 เริ่มมีการราดยางถนนสายหน้าสถานีรถไฟอุตรดิตถ์ไปถึงท่าเสา ปัจจุบันเรียกว่า “**ถนนสำราญรื่น**”

จากคำบอกเล่าของคุณครูวันเพ็ญ รัตนสุคำ อดีตเป็นคุณครูใหญ่ที่โรงเรียนหัวเฉียว อายุ 65 ปี ได้กล่าวถึงกลุ่มคนยุคแรก ๆ ที่เข้าตั้งถิ่นฐานที่ตลาดท่าเซาและเป็นตระกูลเก่าแก่ก็คือครอบครัวของคุณแม่บุญมี เจียจันทร์พงษ์ ซึ่งท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว และอีกครอบครัวหนึ่งก็คือคุณแม่มะลิ ประกุลหังสิทธิ์ ทั้งสองท่านจะเป็นชาวท่าเสาโดยกำเนิดและมีบรรพบุรุษเป็นชาวท่าเสา อีกทั้งเป็นผู้ครอบครองที่ดินย่านบริเวณตลาดท่าเสา ซึ่งตั้งแต่บริเวณด้านหน้าทางรถไฟและ

บริเวณตลาดท่าเสาที่ท่าน้ำเป็นที่ของคุณแม่บุญมี เจียจันทร์พงษ์และคุณแม่มะลิ ประกุลหังสิทธิ์ เป็นส่วนใหญ่ คนแถวนั้นถ้าไม่มีที่อยู่อาศัยก็จะมาเช่าที่และขอซื้อที่แบ่งจากเจ้าของที่ แต่ปัจจุบันนี้จะเป็นรุ่นลูกที่เป็นคนคอยดูแลเก็บค่าเช่าต่าง ๆ คุณครูวันเพ็ญเล่าว่าจากสภาพพื้นที่ท่าเสาเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ อีกทั้ง "ท่าเสา" เป็นหนึ่งใน 3 ท่าที่เป็นต้นกำเนิดท่าเรือเหมือนกับ "ท่าโพ" "ท่าอิด" ทั้ง 3 ท่าเป็นท่าเรือที่กำเนิดเมืองอุตรดิตถ์ คำว่า "ท่าเซา" เมื่อครั้งก่อนปี พ.ศ. 2430 เป็นป่าดง และเมื่อพ่อค้าแม่ค้าบรรทุกสินค้าจากทางใต้โดยทางเรือผ่านมาที่ “ท่าอิฐ”ก็จะรู้สึกอิด (“อิด” เป็นภาษาเหนือแปลว่า “เหนื่อย”) แต่พอเรือแล่นมาถึงที่ “ท่าเซา” ก็จะหยุดพักที่นี่ (คำเหนือเรียกว่า “ท่าเซา” มีความหมายเป็นที่พัก คือคำว่า เซา - เซา หมายถึงให้หยุดพัก) ดังนั้นคนส่วนใหญ่มักจะเรียกท่าเรือนี้ว่า “ท่าเซา” กันมาโดยตลอด และในปัจจุบันคนในตลาดชุมชนท่าเซาก็ได้เรียกชื่อจากท่าเซาเพี้ยนมาเป็น “ท่าเสา” อีกทั้งจากคำบอกเล่าของคุณตาพิชัย เหลี่ยมสมบัติ อายุ 81 ปี เล่าว่าที่ท่าเสาตรงนี้เมื่อก่อนจะมีเสาไม้เยอะมาก ๆ คนจึงเรียกติดปากกันมาว่า “ท่าเสา” และไม่มีการเรียกท่าเซาอีกแล้ว ในปัจจุบัน

ยุคสงครามเข้ามาค้าขายซบเซา

จากคำบอกเล่าของคุณตาพิชัย เหลี่ยมสมบัติ อายุ 81 ปี หนุ่มเมืองพิจิตร ในปี พ.ศ.2493 คุณตาได้มาทำงานที่สถานีรถไฟท่าเสา ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งขณะนั้นคุณตาอยู่หน่วยซ่อมสร้างทางรถไฟ เมื่อสะพานข้ามทางรถไฟที่สถานีบ้านดาราถูกระเบิด ทำให้คุณตาต้องออกหน่วยไปซ่อมทางรถไฟที่บ้านดารา คุณตาเล่าว่าจากการโจมตีทางเครื่องบินครั้งนี้ทำให้ชาวจังหวัดอุตรดิตถ์เกิดความรู้ถึงภัยทางอากาศขึ้นมากอย่างเช่น ลูกระเบิดครั้งแรกก็เข้าใจกันว่าคงจะเป็นลูกกลม ๆ คล้ายลูกมะพร้าวหรือลูกฟุตบอล แต่เมื่อได้เห็นลูกระเบิดที่ไม่ระเบิดนอนกลิ้งอยู่ข้างสะพานบ้านดาราในลักษณะนอนตะแคงข้างมีสีดำทำด้วยเหล็กหล่อรูปกลม ๆ และยาวคล้ายหัวปลีกล้วยขนาดใหญ่เท่าไหซองใหญ่ ๆ ยาวประมาณ 3 ศอก ตอนท้ายมีหางยาวออกมาตอนหัวมีเหล็กขนาดใหญ่เกือบเท่าแขน เมื่อพวกทหารช่างได้มาถอดออกได้เห็นข้างในระเบิดลูกที่ตกลงมานอนตะแคงอยู่นั้นทหารช่างบอกว่าเป็นระเบิดที่ทิ้งระยะต่ำไม่ทันตั้งตัวตรงจึงไม่ระเบิดหนักขนาดหามสี่คนยังไม่ไหว จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยุคนี้นับว่าเป็นยุคที่เสี่ยงจากผลกระทบสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้เดินทัพผ่านประเทศไทย เพื่อมุ่งเข้าไปยึดพม่า และได้ยึดสถานีรถไฟอุตรดิตถ์เป็นที่พักรถไฟ เพื่อจะมุ่งต่อไปยังเชียงใหม่ผ่านแม่ฮ่องสอนเข้าพม่า ทำให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษคิดจะปราบญี่ปุ่น และตัดการลำเลียงทางรถไฟของญี่ปุ่น ดังนั้นในวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2487 สหรัฐอเมริกา

(ภาพการถูกโจมตีด้วยระเบิดที่หอนาฬิกา)

และอังกฤษได้โจมตีอุตรดิตถ์ด้วยการทิ้งระเบิด และยิงปืนกล เช่น ทิ้งระเบิดที่สะพานดารา สะพานแม่ต้า ยิงปืนกลกราดบ้านวังกะพี้ บ้านท่าทองโรงงานน้ำตาลอุตรดิตถ์ สถานีรถไฟท่าเสา และสถานีรถไฟอุตรดิตถ์ (สถานีรถไฟอุตรดิตถ์ได้ถูกทิ้งระเบิดอย่างหนักด้วย) ทำให้อุตรดิตถ์เสียหายมาก เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันภัยของจังหวัดได้ยินเสียงก็รีบเปิดไซเรนท์ หวอ! หวอ! บอกสัญญาณภัย เวลาเครื่องบินกลับไปแล้ว ก็จะเปิดหวอ! หวอ! อีกเป็นการบอกสัญญาณหมดภัย วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2487 เวลาบ่าย มีเครื่องบินขับไล่ชนิด 2 ลำ คู่แฝดติดกัน 2 เครื่อง บินมาจากทิศใต้ มาถึงก็บินโฉบลงระยะต่ำยิงกราดถังน้ำ ซึ่งเป็นหอสูงของรถไฟและยิงกราดหัวรถจักร ซึ่งจอดอยู่ในโรงพักรถที่สถานีรถไฟอุตรดิตถ์ ปืนกลภาคพื้นดินของญี่ปุ่นได้ยิงขับไล่เครื่องบินแฝดทั้ง 2 ลำนั้นเสียงดังสนั่นหวั่นไหว เครื่องบินแฝดทั้งคู่นั้นได้บินเลยไปที่ตลาดท่าเสา ยิงกราดรถจักรและตู้รถไฟ แล้วบินวกกลับมายิงกราดที่สถานีรถไฟอุตรดิตถ์ซ้ำอีกเป็นรอบสอง แล้วกลับไปยิงที่ท่าเสาอีก โดยการบินกลับไปกลับมายิงถล่มเป็นว่าเล่น ทางภาคพื้นดินก็ยังขับไล่ไม่ขาดเสียง แต่ไม่อาจทำให้เครื่องบินของข้าศึกเสียหายไป นับเป็นครั้งแรกที่ชาวตลาดบางโพและชาวตลาดท่าเสา ได้เห็นเครื่องบินเข้ามายิงกราดในตัวจังหวัดและได้เห็นเครื่องบินอย่างใกล้ชิด ทั้งกลัวและทั้งอยากดู อยากเห็น เสียงปืนกลดัง ครืน! ครืน! ทั้งที่ยิงกราดลงมาจากเครื่องบิน และทั้งที่ยิงขับไล่จากภาคพื้นดินดังประสานเสียงสนั่นหวั่นไหว คนเฒ่าคนแก่ บางคนได้ยินเสียงถึงกับเป็นลม ช็อคไปเลยก็มี บางคนไม่เคยได้พบเห็นเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อน ก็ตกประหม่าขวัญหนีวิ่งหาที่หลบซ่อนกันชุลมุนวุ่นวาย บ้างก็วิ่งเข้าซุกในกระทอใส่ถ่านด้วยความตกตะลึงกลัว บางคนคว้าได้ผ้าขี้ริ้ว วิ่งลงหลุมหลบภัย ห่อเงินห่อทองของมีค่าอย่างอื่นไม่เอาไปเพราะความตกใจกลัวจนหยิบฉวยอะไรไม่ถูก ผู้ชายบางคนก็ห้อยพระเครื่องเต็มคอ บางคนก็มีตะกรุด ผ้าประเจียด เครื่องบินที่มาโจมตีนั้นมุ่งทำลายแต่สะพานและรถไฟ เพื่อตัดทางคมนาคม ไม่ให้ฝ่ายญี่ปุ่นลำเลียงสัมภาระ และทหารได้สะดวก ส่วนอาคารบ้านเรือนอยู่ในรัศมีของระเบิดและกระสุนปืนนั้นถือเสียว่าเป็นคราวเคราะห์หามยามซวยไป

หลวงตาวิฑูรย์ เต็งไตรัตน์ อายุ 75 ปี ขณะนั้นหลวงตามาทำงานที่สถานีรถไฟท่าเสาเมื่ออายุ 50 ปี เชื้อสายของหลวงตาเป็นคนมอญที่มาจากเมืองจีน หลวงตาเล่าว่าแต่ก่อนที่ตลาดท่าเซาจะมีเรือไอมาจากทางใต้มาค้าขายตลอด เมื่อสินค้าหมดก็จะนำสินค้าทางเหนือลงไปขายทางใต้ด้วย ด้วยขณะนั้นเป็นช่วงยุคสงครามโลกครั้งที่ 2

เป็นเวลาที่พวกแม่ค้าชาวตลาดท่าเซากำลังนำของขายเข้าสู่ตลาดกันชุลมุนวุ่นวาย ต่างก็ขวัญหนีดีฝ่อไปตาม ๆ กัน บางคนกำลังเดินหาบของจะเข้าไปขายในตลาด ได้เห็นเครื่องบินกำลังแผลงฤทธิ์ก็ตกใจกลัวมากถึงกับพูดกับพวกเดียวกันว่า **“ฉันไม่ไปขายของแล้วเห็นไหมเครื่องบินมันร่อนต่ำลงมาเห็นที่ปีกมีไฟแดง ๆ ด้วย”** บางคนเมื่อได้ยินเสียงดังครืน! ครืน! **(ภาพแสดงการถูกโจมตีด้วยระเบิด)** ก็ทิ้งหาบวิ่งเข้ามุดใต้ถุนร้านขายของบ้างก็วิ่งไปหมอบในท่อระบายน้ำข้างถนนบ่นภาวนาตัวสั่นเหมือนลูกนก บ้างเมื่อได้ยินสัญญาณเตือนภัยก็โกลาหลวิ่งหนีลงอุโมงค์ที่ขุดไว้ซึ่งจะเข้าไปหลบภัยได้ประมาณ 10 คน ต่อหนึ่งหลุม นับว่าเช้าวันนั้นเป็นอันว่าตลาดว่างเปล่าไม่มีทั้งคนขายและคนซื้อ เพราะต่างก็พากันหลบหนีเครื่องบินกันไปหมดไปกันคนละทิศคนละทาง และบริเวณตลาดท่าเสาในปัจจุบันที่อยู่ตรงข้าง ๆ วัดใหญ่เดิมเป็นโรงเรียนวานิชบำรุง หรือ โรงเรียนช่องหมุน ซึ่งปัจจุบันนี้โรงเรียนแห่งนี้ได้ปิดทำการไปแล้ว

ยุคค้าขายมั่งคั่งตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแพ

(ภาพถ่ายวิถีชีวิตริมน้ำของชาวท่าเสาและคุ้งตะเภา ผลงานของ มร.คาร์ล โดห์ริง (KARL DOEHRING) **สถาปนิกเยอรมันผู้สมัครเข้ามาทำงานกับการรถไฟสยามในสมัยรัชกาลที่** 5. **ภาพนี้เป็นภาพที่** 16 **ในหนังสือ ปรากฏข้อความใต้ภาพว่า "...near Tha Sa(o)" สันนิษฐานว่าภาพนี้ถ่ายจากฝั่งแม่น้ำน่านทิศตะวันออกอันเป็นที่ตั้งของบ้านท่าเสา ฝั่งตรงข้ามคือแถบย่านตำบลคุ้งตะเภา ถ่ายที่: ริมแม่น้ำน่าน ท่าเสา ตรงข้ามกับ ตำบลคุ้งตะเภา อำเภอบางโพ แขวงเมืองพิชัย ในสมัยรัชกาลที่** 5)

จากคำบอกเล่าของคุณตาพิชัย เหลี่ยมสมบัติ อายุ 81 ปี หนุ่มเมืองพิจิตร เมื่อกล่าวถึงตลาดท่าเสาตอนคุณตายังเป็นหนุ่มคุณตาได้โอกาสไปเที่ยวตลาดเพื่อซื้อกับข้าวบ่อยครั้ง คุณตาเล่าว่าตลาดท่าเซาหรือท่าเสาในอดีตเป็นท่าเรือที่ใหญ่มากมีคนรวย ๆ มาทำการค้าขายมากมาย ริมฝั่งแม่น้ำน่านจะมีอาคารไม้ชั้นเดียวเรียงรายตลอดสายและมีต้นไม้ขึ้นเป็นหย่อม ๆ และในแม่น้ำน่านก็จะมีเรือนแพผูกติดกับชายฝั่งไว้ เรือที่แล่นมาจากทางใต้เมื่อผ่านมาถึงท่าอิฐ (คำว่า “อิด” ทางภาษาเหนือจะแปลว่าเหนื่อย) ก็จะเริ่มรู้สึกเหนื่อย โดยที่พวกพ่อค้านำสินค้าป่า บรรทุกมาโดยม้า วัว กว่าจะมาถึงท่านี้ก็อิด หรือเหนื่อย จึงเรียกท่านี้ว่า ท่าอิด เมื่อเรือแล่นมาถึงที่ท่าเซาก็จะเริ่มหยุดพักและทำการค้าขายที่นี่ เมื่อมีทางรถไฟผ่านปี พ.ศ. 2450 และได้สร้างสถานีจอดพักรถพร้อมกับสถานีอุตรดิตถ์ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2452 – 2453 บรรดาพวกพ่อค้าที่ตลาดหาดท่าอิดบางพวกก็พากันย้ายขึ้นมาปลูกสร้างอาคารร้านค้าอยู่กันจำนวนมาก เพราะใกล้สถานีรถไฟซึ่งสะดวกในการขนส่งสินค้าตลาดท่าเสาจึงเริ่มคึกคักขึ้น มีร้านตั้งแต่หน้าวัดใหญ่เท่าเสาตลอดลงไปทางใต้ถึงคลองทราย (คลองทรายนี้คือเป็นรถไฟวิ่งไปตามลำคลองเพื่อขนทรายมาใช้โรยทางรถไฟ คือบรรทุกทรายที่หาดท่าทรายริมน้ำท่าเสา) และวิ่งเลยคลองทรายลงมาทางใต้ ตลาดท่าเสากำลังเจริญมีการค้าติดต่อกับเมืองน่าน ส่วนทางน้ำติดต่อกับพวกพ่อค้าทางตะวันออก ท่าเสามีร้านค้าใหญ่ ๆ หลายร้านนับเป็นย่านการค้าสำคัญของอุตรดิตถ์ อีกแห่งหนึ่งในสมัยนั้น เนื่องจากอยู่ใกล้แม่น้ำน่านการขนส่งสินค้าสะดวกทั้งทางเรือและทางรถไฟ นอกจากนี้สมัยก่อนคุณตาเล่าว่ารุ่นพ่อและรุ่นแม่ของคุณตาเวลามีการค้าขาย สำหรับคนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล มักจะเดินทางมาทำการค้าขายโดยใช้เกวียนและม้ามา หรือบางครั้งก็มีการนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกันบ้าง

การใช้ชีวิตบนเรือนแพในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2430 – 2501 ยุคนี้นับได้ว่าเป็นยุคที่มีการค้าขายทางน้ำที่เจริญมากที่สุด สมัยก่อนการเดินทางและการขนส่งสินค้าเพื่อขึ้นมาค้าขายทางตอนเหนือ ใช้การเดินทางทางน้ำ และแม่น้ำที่สามารถให้เรือสินค้า ประเภทเรือสำเภาบรรทุกสินค้าขึ้นลงได้สะดวกมีเพียง แม่น้ำน่าน โดยเดินทางจากกรุงเทพมหานคร และกรุงศรีอยุธยา จากคำบอกเล่าของคุณยายนิตย์ สังฆจัน อายุ 74 ปี เล่าว่าคุณยายบุญมี กะนะแสง ซึ่งเป็นมารดาของคุณยาย นิตย์ และคุณยายสงวน กะนะแสง ซึ่งเป็นพี่สาวของคุณแม่คุณยายนิตย์ เป็นกลุ่มคนที่ไปอยู่เรือนแพ เป็นกลุ่มแรกในยุคนั้น คุณยายเล่าว่า มีเรือนแพเพียง 4-5 หลังเท่านั้น และอาศัยอยู่กันในเรือนแพ ประมาณ 5 คน เรือนแพของคุณยายอยู่ใกล้ ๆ กับสถานีรถไฟท่าเสา ในอดีตคุณยายประกอบอาชีพขายกับข้าว เช่น ข้าวแกงตักใส่ถุงเดินหาบเร่ขาย คุณยายจะออกจากเรือนแพไปขายกับข้าวตั้งแต่เช้าตรู่ บางทีก็จะขายไปถึง ตอนกลางวัน แล้วถึงจะกลับบ้าน ในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ คุณยายเล่าว่าจะขายของและสินค้าดีมาก ๆ เนื่องจากมีคนมาซื้อ

เยอะและที่สำคัญคือ หาเงินได้ง่ายมาก ในการสร้างเรือนแพจะมีอุปกรณ์ คือ โดยการนำไม้ไผ่มาทำบวบ โดยมีไม้เป็นส่วนประกอบ ส่วนเวลาจะเข้าห้องน้ำ ก็จะถ่ายลงไปในแม่น้ำน่านนั้นไปเลย ส่วนน้ำดื่มคุณยายมีวิธี คือ จะพายเรือออกไปตรงกลางแม่น้ำน่านเพื่อตักน้ำมาใส่ภาชนะที่บรรจุน้ำ เช่น โอ่ง แล้วจะนำสารส้ม มาแกว่ง เป็นต้นบางทีก็มีคนรับจ้างหาบน้ำ หาบละสลึงช่วงเทศกาลสงกรานต์จะขายของดีขายของแทบไม่ทัน การนอนอยู่ในเรือนแพก็เหมือนนอนกระท่อมธรรมดา เวลาน้ำขึ้นชาวบ้านก็จะใช้ไม้ไผ่แบบเป็นทุ่นดันขึ้น ถ้าช่วงที่มีน้ำท่วมมาก ๆ จะย้ายเรือนแพมาติดกับริมฝั่งบ้านบนถนน และช่วงน้ำลดก็จะถ่อเรือนแพไปบริเวณกลาง ๆ น้ำ สมัยนั้นจะมีเรือไอเรือมอญ รถไฟมาจอดที่ท่าเสา แต่ก่อนท่าเสาเป็นแหล่งค้าขายที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดอุตรดิตถ์ สมัยก่อนผู้คนจะแต่งกายแบบผ้าถุงเสื้อคอกระเช้า ส่วนมากคนที่จะมาซื้อของตลาดท่าเสาจะมาจาก วังสีสูบ บ้านด่าน เป็นต้น โดยขึ้นรถไฟมาลงท่าเสาเก็บค่าขายของที่ตลาดเก็บค่าที่คนละ 50 สตางค์ ราคาหมูกิโลละ 4 บาท ข้าวถังละ 25 บาท นอกจากสินค้าที่มาจากเรือมอญแล้วพี่สาวของคุณยายก็จะมักขึ้นเรือไปซื้อของจำพวกปลาทู เสื้อผ้า พริกสดและแตง จากต่างจังหวัดโดยนอนค้างคืนประมาณ 1-2 คืน ถึงจะกลับ สมัยนั้นแม่ค้าจะไปซื้อของต่างจังหวัดโดยแม่ค้าส่วนมากจะขึ้นรถไฟไป ตลาดเดิมอยู่บริเวณริมแม่น้ำน่านตรงครัวชายน้ำที่เห็นอยู่ปัจจุบัน เมื่อคุณยายอายุ 22 ปี คุณยายก็ได้แต่งงานโดยคุณยายเล่าว่าตอนนั้นมีค่าสินสอดเป็นทองประมาณ 2 บาทและเงินจำนวน 2 หมื่นบาท เมื่อคุณยายมีลูกคนที่สอง คุณยายก็เริ่มขยับขยายขึ้นมาอยู่ที่บนบก

จากคำบอกเล่าของ คุณยายละไม ไพเราะ อายุ 77 ปี เล่าว่าตอนคุณยายอายุ 12 ปี ครอบครัวของคุณยายได้ย้ายบ้านจาก อ.พิชัย เข้ามาตั้งถิ่นฐานสร้างเรือนแพอยู่ติดฝั่งแม่น้ำน่านบริเวณท่าเซา เนื่องจากว่าในช่วงนั้นการค้าขายทางเรือที่ตลาดท่าเซานั้นคึกคักและเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด การใช้ชีวิตบนเรือนแพเมื่อคุณยายยังเป็นเด็กรอบ ๆ บ้านก็จะมีเรือนแพติด ๆ กันหลายหลัง ซึ่งแต่ละหลังส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกัน สมาชิกครอบครัวในเรือนแพของคุณยายมีด้วยกันทั้งหมด 5 คนประกอบไปด้วย พ่อ แม่ พี่ น้อง และตัวคุณยายเอง เรือนแพที่คุณยายอาศัยอยู่เป็นแพที่สร้างเองเป็นไม้สักทั้งหลังใช้เงินประมาณ 3,700 กว่าบาท ซึ่งครอบครัวของคุณยายมีฐานะปานกลาง ส่วนกลุ่มคนที่มีฐานะค่อนข้างยากจนก็จะอยู่บนเรือนแพที่สร้างโดยไม้ไผ่ การใช้ชีวิตบนเรือนแพ เมื่อมีคนเจ็บป่วยในช่วงนั้นยังไม่มีสถานีอนามัยใกล้บ้านและโรงพยาบาลก็อยู่ไกลที่พักอาศัยมาก ชาวแพต้องอาศัยหมอชาวบ้านหรือหมอตำแยมารักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นไปก่อน น้ำดื่มน้ำใช้คนบนเรือนแพต้องใช้น้ำในแม่น้ำที่อยู่ใต้เรือนแพมาใช้บริโภคทุก ๆ วัน โดยจะต้องนำน้ำสำหรับบริโภคไปแกว่งสารส้มทิ้งไว้และนำไปต้มก่อนนำมาบริโภคทุกครั้ง คุณยายบอกว่าน้ำดื่มต้องต้มทุกครั้งเพราะจะได้ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและไม่เป็นโรคได้ง่าย แสดงให้

เห็นว่าคนสมัยก่อนเริ่มเกิดแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เรื่องของคุณภาพของน้ำเป็นอย่างดี บริเวณเรือนแพที่คุณยายอาศัยอยู่ทั้งข้างหน้าและบริเวณหลังเรือนแพในทุก ๆ เช้าจนถึงเวลา 10.00 น. จะมีตลาดซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าที่เรียกว่า “ตลาดท่าเซา” จากสภาพแวดล้อมที่เป็นตลาดดังนั้นอาชีพของคุณยายก็คงหนีไม่พ้นการเป็นแม่ค้า คุณยายเป็นแม่ค้าขายกล้วยทอด, ขนมครก, ข้าวเม่า, ไข่หงส์, ขนมใส่ไส้ และข้าวเหนียวมูลที่ตลาดในทุก ๆ เช้าเวลาประมาณตี 4-5 คุณยายเล่าว่า กล้วยที่คุณยายใช้ทอดขายจะมีชาวบ้านทางแถบป่ากล้วย (บ้านป่ากล้วย จะขึ้นชื่อมากในเรื่องกล้วยที่มีมากมายหลายพันธุ์ จึงตั้งชื่อว่าหมู่บ้านป่ากล้วยในปัจจุบัน) ซึ่งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับคุณยาย นำกล้วยใส่เรือมาขายให้ทุก ๆ วัน การเก็บเงินเมื่อค้าขายมาได้ คุณยายก็จะเก็บเงินที่ได้ใส่ตู้เก็บเงินและใส่กุญแจล็อกไว้อย่างหนาแน่น ในสมัยนั้นโจรยังไม่มีชุกชุมที่จะขโมยเงิน มีแต่โจรที่ชอบขโมยหม้อข้าวในช่วงที่ไม่มีคนอยู่บนแพเท่านั้น

ในช่วงเดือน กรกฎาคม, สิงหาคม, กันยายน และตุลาคม เป็นช่วงที่ผู้คนจะดีใจเป็นอย่างมากเพราะจะมีเรือมอญลำใหญ่และชาวมอญซึ่งเดินทางมาจากทางใต้ (ทางใต้ก็คือ คนแถบจังหวัดสระบุรี, ราชบุรี, ปทุมธานี และลพบุรีในปัจจุบัน) บรรทุกสินค้ามาเต็มเรือเพื่อนำมาขายให้กับชาวตลาดท่าเซา เรือมอญจะค่อย ๆ เคลื่อนตัวเข้าจอดเทียบท่าข้างหลังเรือนแพของคุณยาย ในเรือมอญดังกล่าวจะบรรทุกสินค้าหลากหลายอย่างเพื่อให้ผู้คนที่มาซื้อขายได้เลือกซื้อมากมาย อาทิเช่น เกลือ, ปูเค็ม, ไตปลา, อินผลัม, ปลาทูเค็ม, ของหมักของดอง, โอ่ง, กะปิ, เตาขนมครก และอ่าง สินค้าที่มีความหลากหลายและหาได้ยากในท้องถิ่นทำให้มีผู้คนมากมายจากต่างถิ่นมาทำการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้ามากมาย ผู้ซื้อสินค้าส่วนใหญ่มักจะขึ้นเรือมาจอดที่ท่าเซานี้ “เรือไอ” ในช่วงนั้นเป็นที่นิยมมักสำหรับผู้ที่ต้องการมาซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าที่ท่าเซา เรือไอดังกล่าวจะรับผู้โดยสารได้ประมาณ 100 คน ซึ่งเดินทางมาจากทางเหนือก็คือ ตั้งแต่ จริม (ท่าปลา) ฟากท่า หาดงิ้ว และบ้านด่าน ซึ่งเรือไอจะมาจอดเทียบท่าใกล้ ๆ กับเรือมอญ ซึ่งอยู่ข้างหลังบ้านของคุณยาย นอกจากทางฝั่งป่ากล้วยและคุ้งตะเภาก็มาซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าเช่นเดียวกัน โดยใช้เรือโดยสารเที่ยวละ 25 สตางค์ หรือเรือแจวข้ามฟากมาที่ตลาดท่าเซา ส่วนชาวน้ำปาดที่ไม่สามารถขึ้นเรือไอมาได้ก็ต้องอาศัยเดินเท้ามาและนอนค้างคืน 2 คืน หลังจากนั้นก็จะซื้อสินค้ากลับไปจำหน่ายไปบ้าน นอกจากสินค้าที่มาจากเรือมอญแล้ว สินค้าประเภทของป่าและของพื้นบ้าน

(วิถีชีวิตของคนบนเรือนแพ)

เช่น หอม, มะขาม และกระเทียม ที่มาจากทางเหนือก็มักจะนำมาแลกเปลี่ยนกับชาวตลาดท่าเซา ส่วนสินค้าจำพวกเนื้อสัตว์ต่าง ๆ กลุ่มชาวจีนที่อาศัยอยู่ตรงตลาดท่าเซาเป็นคนจำหน่ายเอง ทั้งหมด การแลกเปลี่ยนสินค้าส่วนใหญ่ ถ้าเป็นสินค้าบนเรือมอญผู้ซื้อต้องเดินทางลงสะพานที่เชื่อมต่อระหว่างริมฝั่งแม่น้ำน่านไปยังเรือมอญหรือผู้โดยสารที่อยู่บนเรือไอสามารถเดินข้ามสะพานเชื่อมระหว่างเรือไปซื้อสินค้าบนเรือมอญได้อย่างสบาย จากคำบอกเล่าของคุณยายเล่าว่า พ่อค้าและแม่ค้าในตลาดท่าเซาไม่สามารถนำสินค้าไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าบนเรือมอญได้ เพราะสินค้าบนเรือมอญผู้ซื้อต้องใช้เงินไปแลกซื้อสินค้าเท่านั้น เมื่อสินค้าบนเรือมอญถูกจัดจำหน่ายจนหมด พ่อค้าเรือมอญก็นำสินค้าจำพวกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มะพร้าว ข้าวเหนียว ข้าวสาร ถั่ว และราก ระย่อม (รากระย่อมเป็นสมุนไพรที่นำมาทำเป็นยาบำรุงร่างกาย) กลับไปจำหน่ายทางใต้เพื่อไม่ให้เป็นเสียเปล่า แต่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน เรือมอญจะไม่เดินทางมาค้าขายเพราะเป็นช่วงที่น้ำแห้ง มีขุดหินดินดานโผล่ขึ้นมา ทำให้เรือเข้าเทียบท่าเป็นไปด้วยความยากลำบาก บางครั้งคนทางหาดงิ้วก็ใช้แพถ่อไปขายสินค้า เช่น ไม้สัก ไม้มะค่า ลงไปขายทางใต้เพราะชาวบ้านไม่มีเรือที่เป็นเครื่องจักร

นอกจากนี้จากคำบอกเล่าของคุณตาปิยะ เตโชฬาร อายุ 68 ปี คุณตาเล่าว่ามีคนทางด้านตะวันออกก็มีจากเวียงจันทร์ หลวงพระบาง ด่านซ้าย นครไทย และคนทางภาคเหนือ เช่น แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เชียงราย เชียงตุง สิบสองปันนา สิบสองจุไทเมืองน่าน จะใช้เรือถ่อหรือเรือหางยาวมาซื้อสินค้าที่ตลาดท่าเซาหรือไม่ก็บรรทุกสินค้าโดยช้างต่าง วัดต่าง ม้าต่าง และลาต่างด้วย

ความเชื่อในเรื่องการค้าขายคุณยายละไมเล่าว่า ก่อนนอนก็จะมีการจุดธูปไหว้แม่ย่านาง โดยปักธูปไว้ที่หัวแพเสมอ ในช่วงวันลอยกระทงชาวเรือนแพก็จะมีการไหว้ขอขมาพระแม่คงคาทุก ๆ ปี นอกจากนี้ในกลุ่มของชาวตลาดท่าเซายังมีการคัดเลือกผู้นำชุมชนของตลาดเพื่อทำหน้าที่จัดการและควบคุมเรือไอ เรือมอญ ที่เข้ามาจอดบริเวณท่าน้ำต่าง ๆ ซึ่งบริเวณใกล้เคียงตลาดท่าเซา นายฮ้อยหลี่ เป็นคนรวยทำหน้าที่จัดเวรให้เข้าออกเมื่อมาทำการค้าขาย โดยสามารถเข้าเทียบท่าจอดเรือด้วยกันทั้งหมด 3 ท่าคือ ท่าที่ 1 บ้านเฮียใจ้ ท่าที่ 2 บ้านคุณนิต และท่าที่ 3 บ้านเสี่ยคิม ที่บ้านนายฮ้อยหลี่ยังเปิดอู่สำหรับซ่อมเรือที่เสียหาย ถือว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกครบวงจรมาก ๆ อาชีพของคนบนเรือนแพนอกจากค้าขายแล้ว ในช่วงกลางวันก็จะขึ้นมาทำไร่ ทำสวนและไร่อ้อย หรือบางคนก็มารับจ้างตักน้ำหาบละ 25 สตางค์ เมื่อคุณยายอายุประมาณ 27 ปี คุณยายได้พบรักกับคุณตานงค์หนุ่มเมืองพิจิตร ซึ่งขณะนั้นคุณตาได้มาฝึกหัดครูที่ จ.อุตรดิตถ์ คุณยายได้แต่งงานกับคุณตา โดยมีค่าสินสอดที่ได้คือ ทอง 4 บาท ซึ่งมูลค่าทองในช่วงนั้นราคาบาทละ 400 ซึ่งก็เป็น

มูลค่ามากพอสมควร คุณยายเล่าว่าที่คุณยายได้แต่งงานก็เพราะว่าคุณตาถูกหวยจึงมีเงินมาสู่ขอคุณยายในขณะนั้น เมื่อคุณยายแต่งงานแล้วคุณตาก็พาคุณยายขึ้นจากการใช้ชีวิตบนเรือนแพ มาซื้อบ้านที่อยู่ข้างบนบกซึ่งสร้างเป็นตึกไม้ชั้นเดียว แต่ก็อยู่ใกล้ ๆ กับตลาดท่าเซา เพราะครอบครัวของคุณยายต้องมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น การใช้ชีวิตอยู่บนเรือนแพอาจไม่สะดวกสบายกับลูก ๆ ของคุณยายได้ คุณยายมีลูกทั้งหมด 4 คน เป็นผู้ชาย 3 คนและเป็นผู้หญิง 1 คน ลูกคุณยายเมื่อได้รับการศึกษาก็เข้าไปเรียนต่อในกรุงเทพ ฯ โดยที่ไม่มีใครมาเป็นพ่อค้าหรือแม่ค้าเหมือนคุณยายในอดีตเลยสักคน จากผู้หญิงที่เป็นแม่ค้าขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ คนหนึ่งจนสามารถสร้างตัวเองมีร้านขายของเป็นห้องแถว คุณยายมีคติเตือนใจที่ว่า “**คนเราต้องมีความมุมานะพยายาม**” และใช้เงินอย่างประหยัดและอดออม

ยุคศูนย์รวมจิตใจแห่ไปทำบุญที่วัด

ท่าเสาเป็นชุมชนที่เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นอย่างน้อย แต่เดิมน่าจะเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ ชื่อของบ้านคือ “ท่าเสา” รวมทั้งลักษณะของภูมิประเทศที่ตั้งซึ่งอยู่ริมแม่น้ำน่านใต้เขาย่างัว อันเป็นแก่งในแม่น้ำแก่งสุดท้าย สิ่งที่สำคัญที่อยู่คู่กับชุมชนท่าเสาคือ “วัดใหญ่ท่าเสา” ในอดีตวัดใหญ่ท่าเสาชื่อ “วัดท่าเสา” แต่เนื่องจากวัดมีเนื้อที่มาก ประกอบกับไม้ที่ใช้ทำเสาศาลาการเปรียญเปรียบเทียบมีความใหญ่มาก ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “วัดใหญ่ท่าเสา” หรืออีกนัยหนึ่ง เนื่องมาจากในสมัยอดีตวัดใหญ่ท่าเสามีเจ้าอาวาส (หลวงพ่อเย็ก) ที่มีตำแหน่งเทียบเท่ากับเจ้าเมืองในสมัยนั้นซึ่งถือว่าใหญ่พอสมควรจึงตั้งชื่อว่า “วัดใหญ่ท่าเสา” ก็อาจเป็นได้ ดังเช่นวัดใหญ่พิษณุโลก ปัจจุบันวัดใหญ่ท่าเสา ตั้งอยู่เลขที่ 433 ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายภาค 5 มีเนื้อที่ 32 ไร่ 2 งาน 45 ตารางวา เป็นวัดที่มีความเก่าแก่มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมืองอุตรดิตถ์ เดินทางไปตามถนนสำราญรื่น จากตัวจังหวัดถึงตัววัดใหญ่ท่าเสารวมเป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตรเศษ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่าวัดใหญ่ท่าเสามีมาพร้อมกับหมู่บ้านท่าเสาสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หรือเมื่อประมาณ 400 ปีมาแล้ว ได้รับพระราชทานวิงสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. 2423 ในปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมาวัดใหญ่ท่าเสาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก เนื่องจากศรัทธาญาติโยม ทายก ทายิกาของคนในชุมชนตลาดท่าเสาเกิดความเลื่อมใสศรัทธา และคอยอุปถัมภ์วัดใหญ่ท่าเสาเป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมจิตใจคนในชุมชนในการไปร่วมทำบุญในทุก ๆ โอกาส

ยุคที่ 2 ยุคชีวิตบนบก ปี พ.ศ. 2502 – 2513

ยุคจากเรือนแพสู่บนบก

(ลักษณะของบ้านเรือนเป็นตึกแถวไม้เมื่อขึ้นสู่บนบก)

เมื่อครอบครัวและสังคมเริ่มขยายตัวขึ้นการอาศัยอยู่บนเรือนแพ เริ่มไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนตลาดท่าเซา ในยุคนี้คนส่วนใหญ่จะเริ่มเรียกตลาดท่าเซาเพี้ยน ๆ เป็นท่าเสาแล้ว อีกทั้งจากคำบอกเล่าของคุณตาพิชัย เหลี่ยมสมบัติ คุณตาเล่าว่าเป็นเพราะคำว่า “เซา” เป็นภาษาเหนือฟังแล้วไม่เพราะและไม่ทันสมัย คนส่วนใหญ่จึงนิยมหันมาเรียกเป็น “ท่าเสา” แทนคำว่าเซา ซึ่งปัจจุบันคนส่วนใหญ่หรือคนร่วมสมัยก็จะลืมเลือนท่าเซาไปแล้ว ยังคงเหลือแต่คนในยุคก่อน ๆ ที่ยังรู้จักท่าเซาในอดีตเป็นอย่างดี ในยุคนี้คนส่วนใหญ่ยังคงมีการดำเนินกิจการค้าขายอยู่มาก จากคำบอกเล่าของคุณป้าสุรัชนีย์ ชลนะธี อายุ 60 ปี เล่าว่าคนที่มาค้าขายส่วนใหญ่ที่ตลาดท่าเสาเป็นเจ๊กชี (เจ๊กชีคือคนที่มาจากประเทศจีน) จะหาบบะหมี่และซาลาเปาขายตามหมู่บ้านและที่สถานีรถไฟ กลิ่นหอมหวนของซาลาเปาและบะหมี่ของเจ๊กแต้และเจ๊กเม้งเป็นที่นิยมมากในยุคนั้น “**บะหมี่ ซาลาเปามาแล้วจ้า**” เพียงแค่ได้ยินเสียงชาวบ้านก็ยังไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นบะหมี่หรือซาลาเปาจากพ่อค้าคนไหน แต่เมื่อได้กลิ่นของซาลาเปาและบะหมี่ไม่ว่าจะผ่านไปที่บ้านใครคนนั้นก็จะรู้ทันทีว่าเป็นซาลาเปาและบะหมี่ของเจ๊กเม้งและเจ๊กแต้เพราะมีกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งไม่เหมือนกับของใคร นอกจากนี้ยังมีข้าวเหนียวปิ้งของยายอ้อย ที่นั่งปิ้งขายกับพื้นซึ่งคงความเป็นวิถีชีวิตการค้าขายแบบพื้นบ้านจริง ๆ คุณป้าเล่าว่าข้าวเหนียวปิ้งยายอ้อยนี้รสชาติอร่อยมาก ๆ กลิ่นหอมที่ห่อขนมก็ห่อด้วยใบตองที่มาจากธรรมชาติ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่า แต่ในปัจจุบันนี้กลิ่นของซาลาเปา บะหมี่และข้าวเหนียวปิ้งไม่มีให้เห็นแล้ว เพราะคนเหล่านี้บางท่านก็ได้เสียชีวิตไปแล้ว หรือไม่ก็ไม่มานั่งปิ้ง หาบใส่ตะกร้าขายอีกแล้ว

จากการสัมภาษณ์ของคนเก่าแก่ในชุมชนตลาดท่าเสา ชาวตลาดท่าเสาเริ่มขยายตัวขึ้นมาสร้างที่อยู่อาศัยและรากฐานบนบกมากขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามการค้าขายที่ท่าน้ำก็ยังคงมีอยู่ จากคำบอกเล่าของคุณยายเง้า เตชะจักรทอง อายุ 78 ปี เป็นชาวจีน ไหหลำและไต้จิ๋ว บ้านของคุณยายเป็นห้องแถวไม้อยู่บนถนนสำราญรื่นมานานแล้ว ตั้งแต่รุ่นคุณพ่อและคุณแม่ของคุณยาย และตลอดแนวถนนสำราญรื่นเป็นย่านบ้านเรือนเก่าของชาวตลาดท่าเสา คุณพ่อและคุณแม่ของคุณยายทำอาชีพค้าขายหลาย ในช่วงแรกคุณยายเล่าว่าที่บ้านได้ขายอาหารประเภทก๋วยเตี๋ยว ชา และกาแฟ และเปลี่ยนมาเป็นขายอาหารตามสั่งซึ่งคุณพ่อหรือเตี่ย และคุณแม่หรือม้าของคุณยายจะเป็นคนช่วยสอนคุณยายให้เรียนรู้วิธีการทำมาหากินและการค้าขาย ปัจจุบันนี้ร้านค้าของคุณยายได้เลิกกิจการขายอาหารตามสั่งไปแล้ว ถึงแม้แรงและกำลังของคุณยายจะอ่อนล้าลงไปแต่คุณยายก็ยังคงเปิดกิจการร้านค้าขายของทั่วไปหรือที่เรียกว่า “โชห่วย” อยู่ที่บริเวณติดกับถนนสำราญรื่น คุณยายเล่าว่าตอนนี้แก่ตัวแล้วทำอาหารก็ไม่ไหว และลูกหลานส่วนใหญ่ เมื่อเรียนจบก็จะเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ ๆ หรือไม่ก็ไปทำงานรับราชการไม่มาทำกิจการที่คุณยายทำแล้ว คุณยายเลยตัดสินใจมาเปิดร้านค้าแทน ทุกวันนี้คุณยายก็ยังคงขายของและทำหน้าที่เป็นคนเก็บเงินในแต่ละวันที่ด้านหน้าร้าน มีลูกจ้าง 2 คนและลูกสาวที่ตอนนี้ยังช่วยกิจการที่บ้านอยู่เพราะเกษียณอายุราชการแล้ว คุณยายได้ชี้ให้เห็นตรงบริเวณข้างหลังบ้านของคุณยายซึ่งติดกับแม่น้ำน่าน และห่างจากขั้นบันไดประมาณ 32 ขั้น ทางด้านหลังบ้านคุณยายเลยต้นทุเรียนไปจะเป็นตลาดทางลงของครัวชายน้ำจะเป็นตลาดสดแล้วจะมีเรือไอมาขายของ กลุ่มพวกแม่ค้าพ่อค้าก็จะพายเรือและล่องแพมาขายของที่ตลาดท่าเสา เรือรับจ้างจะทำหน้าที่รับส่งผู้โดยสารที่มาซื้อของ เรือจากท่าปลาจะนำสินค้าลงมาขายที่ตลาดท่าเสาในทุก ๆ เช้า บางครั้งก็จะมีการนำปลาร้าไปแลกไข่ หรือไม่ก็นำไข่ไปแลกข้าว ตรงต้นทุเรียนหลังบ้านคุณยายจะมีแม่ค้ามาตั้งขายของหันหน้าเข้าหากัน คุณยายมีความเชื่อไหว้สาพระภูมิ เอาพวงมาลัยมาไหว้ ต่อมาเมื่อแม่น้ำเริ่มแคบลงมีดินทรายโผล่ขึ้นมามากมาย ช่วงนั้นคนส่วนใหญ่จึงเรียกช่วงนั้นว่า “**ยุคน้ำไหลทรายมูล**” มีเรือนแพมากมายทั้งสองฝั่งแม่น้ำ เรือพายบางลำก็จะพายเรือไปขายของทางใต้สุดที่เรียกว่า ท่าเทศบาลหรือตรอกเทศบาล แม้ค้าทางน้ำปาด ฟากท่า นำของป่ามาขายโดยนำใส่เรือที่ทำมาจากไม้ตะเคียน ที่บ้านท่าเสาทุก ๆ ปีจะประสบกับเหตุการณ์อุทกภัยอย่างแรง ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับความเดือดร้อนที่จะต้องย้ายข้าวของขึ้นอยู่ที่สูงและดิ้นรนหาเครื่องอุปโภค บริโภคมาใช้ภายในครอบครัว คุณยายเล่าว่าคนที่ท่าเสาไม่ค่อยจะรู้สึกตื่นเต้นกับเหตุการณ์น้ำท่วมสักเท่าไหร่ เพราะเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมจนชินและมีการเตรียมรับมือกับน้ำท่วมตลอดเวลา

คุณลุงสมยศ จิตประเสริฐสกุล อายุ 60 ปี อาชีพเป็นพ่อค้าขายข้าวมันไก่ที่ชุมชนตลาดท่าเสาเล่าว่า เมื่อก่อนตลาดท่าเรือที่ท่าเสาถือเป็นท่าเรือที่ใหญ่ที่สุดในทางภาคเหนือ ขณะนั้นทางเจ้ากรมท่าได้ทำการรณรงค์การใช้แม่น้ำให้สะอาด จึงมีการออกบทบัญญัติให้กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนเรือนแพขึ้นมาอาศัยอยู่บนบกและให้ไม่อนุญาตให้อยู่บนเรือนแพอีกต่อไป เพราะถ้าผู้คนยังอาศัยอยู่บนเรือนแพต่อไปอาจทำให้สภาพแม่น้ำเสื่อมโทรมและเน่าเสียได้ง่าย

จากการสัมภาษณ์คุณยายอุ่นเรือน สีหะอำไพ อายุ 80 ปี เจ้าของร้านขายข้าวแกงและชา กาแฟโบราณ คุณยายเล่าว่าคุณยายได้อาศัยอยู่บนบกมาตั้งแต่เกิด ทุก ๆ เช้าจะมีกลุ่มสมาคมคนคอกาแฟมานั่งดื่มชา กาแฟและสนทนาพูดคุยเรื่องสัพเพเหระกันไป บ้างก็มาซื้อกับข้าวนำกลับไปทานที่บ้าน สรุปก็คือมีทั้งขาประจำและขาจรในตลอดทุก ๆ วัน เมื่อก่อนหลังบ้านคุณยายจะเป็นป่า มีสหกรณ์และมียุ้งข้าวอยู่เต็ม ในช่วงเวลาตอนเย็นคุณยายและครอบครัวก็จะสมานฉันท์พากันลงไปอาบน้ำและซักผ้าบริเวณท่าน้ำ คุณยายเล่าว่าสมัยนั้นไม่มีประปาและการบริการน้ำดื่มเป็นถังแบบดิลิเวอรี่เหมือนสมัยนี้ น้ำดื่มส่วนใหญ่ก็ต้องจ้างคนหาบมาส่งให้จากท่าน้ำโดยนำมาต้มและทำการแกว่งสารส้มก่อนนำไปใช้อุปโภคและบริโภค ที่ท่าเสาคุณยายเล่าให้ฟังว่าจะเกิดน้ำท่วม ทุก ๆ ปี ทำให้คนที่อาศัยอยู่บนเรือนแพเกิดความลำบากมากในแต่ละครั้งเพราะเรือนแพจะโอนเอียงไปมาทำให้คนบนเรือนแพไม่สามารถหลับนอนได้ คุณยายเล่าว่าเมื่อน้ำท่วมตลาดท่าเสา ซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำ ก็จะต้องปิดตลาดไป ส่งผลให้พ่อค้าแม่ค้าต้องขนสินค้ามาวางขายเรียงรายที่บนถนน อีกทั้งเมื่อเรือนแพเสียหายคนเรือนแพก็จำเป็นต้องหาเงินมาซื้อบวบ (บวบหรือทุ่น คือไม้ไผ่ที่นำมามัดรวมกันเพื่อนำไปมัดติดกับใต้เรือนแพให้ลอยน้ำได้) ซึ่งในช่วงนั้นไม้ไผ่เริ่มหายากและมีราคาสูงมากทำให้คนบนเรือนแพเริ่มขยับขยายย้ายขนสู่บนบกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แต่การเดินทางโดยเรือก็ยังมีอยู่ให้เห็นในช่วงยุคนี้แม้จะไม่มีเรือมอญมาขายของให้กับชาวบ้านเหมือนแต่ก่อนเนื่องจากเริ่มมีการสร้างถนนหนทางที่สะดวกสบายต่อการขนส่งสินค้า แต่คนที่ตลาดท่าเสาบางส่วนก็ยังต้องใช้เรือข้ามฟากเพื่อไปซื้อสินค้าและติดต่อกับคนที่อาศัยอยู่คนละฝั่งแม่น้ำ เช่นทางหมู่บ้านป่ากล้วยและคุ้งตะเภาอยู่เป็นประจำ เพราะยังไม่มีการสร้างสะพานข้ามฝากให้ชาวบ้านได้สัญจรไปมา

ยุคสร้างเขื่อนสิริกิติ์

เนื่องจากสภาพที่ถูกน้ำท่วมบ่อยครั้งที่มาจากทางเหนือ ความเดือดร้อนของประชาชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อทราบถึงพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทั้งสองพระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการ

สร้าง “เขื่อนสิริกิติ์” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 เป็นต้นมาเพื่อปิดกั้นแม่น้ำน่าน ณ บริเวณเขาผาซ่อม ต.ผาเลือด อำเภอท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ ซึ่งห่างจากตัวเมืองอุตรดิตถ์ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 58 กิโลเมตร เมื่อเขื่อนได้สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2515 จากนั้นเป็นต้นมาที่บ้านท่าเสาก็ไม่เคยประสบกับปัญหาอุทกภัยอีกเลย ทำให้ชาวบ้านต่างดีใจและทราบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างมาก

ยุคพระเพลิงอาละวาดที่ตลาดท่าเสา

ขณะที่การค้าของตลาดท่าเสากำลังเจริญก้าวหน้าก็บังเอิญให้เกิดเหตุโศกเศร้าอย่างหนักของบรรดาพวกพ่อค้าในย่านการค้าตลาดท่าเสาแห่งนี้ โดยที่ไม่มีผู้ใดจะคาดคิดมาก่อน คือในปี พ.ศ. 2513 ประมาณเดือนเมษายน หลังจากงานพระยาพิชัยและงานกาชาด แม่พระเพลิงเกิดอาละวาดเผาย่านการค้าท่าเสาจนกลายเป็นทะเลเพลิงแสงไฟโชติช่วง จับท้องฟ้าจนกลายเป็นสีแดงไปทั่วบริเวณ พวกพ่อค้าหมดตัวตามกันบางร้านซื้อสินค้าจนหมดเงินหมดยังไม่ทันจะถอนทุนก็ต้องตกเป็นเหยื่อเพลิงจนหมดสิ้น เหตุเกิดเวลาประมาณเที่ยงคืนเศษแสงเพลิงสว่างรุ่งโรจน์ไฟเผาตั้งแต่ตลาดหน้าวัดใหญ่ท่าเสาลามลงใต้ไปถึงคลองทราย และตั้งแต่ตรอกเทศบาลไปจนถึงถนนสำราญรื่นซอย 11 เจ้าของร้านค้าบางคนถึงกับเป็นลมไปเลยก็มีคนกำลังนอนหลับต้องตกใจตื่นวิ่งหนีเอาตัวรอดจนลืมเก็บข้าวของนับเป็นโศกนาฏกรรมรายใหญ่ที่สุดของตลาดท่าเสาในยุคนั้น

คุณลุงสมยศ จิตประเสริฐสกุล เล่าว่าขณะนั้นตรงสถานีรถไฟท่าเสาถือเป็นสถานีที่ค่อนข้างใหญ่เพราะจะมีผู้คนนำสินค้าพวกพืชไร่ ถั่ว ข้าวโพดและไม้ขนส่งมาทางรถไฟและนำมาถ่ายโอนสินค้าและทำการแลกเปลี่ยนสินค้าที่สถานีท่าเสา นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพวกทหารของ ม.พัน 7 และรถถังของทหารมาคอยรับสินค้าจำพวกม้า และฟางที่ขนส่งมาทางรถไฟ ตอนช่วงไฟไหม้คุณลุงได้ทรัพย์สินมาแค่กางเกงตัวเดียว ไฟไหม้ตั้งแต่ตรอกเทศบาลไปจนถึงถนนสำราญรื่นซอย 11 ซึ่งร้านเดิมของคุณลุงปัจจุบันนี้เป็นที่ตั้งของร้านขายยา เมื่อตอนคุณลุงยังเป็นหนุ่ม ๆ คุณลุงได้ช่วยคุณพ่อและคุณแม่ขายเปิดร้านอาหารขาย ซึ่งการค้าขายในช่วงนั้นเป็นไปอย่างราบรื่นและเศรษฐกิจค่อนข้างดีมาก คุณลุงเล่าว่าช่วงนั้นเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวเงินทองได้มากมายเนื่องจากที่สถานีรถไฟท่าเสาจะมีผู้คนมาลงที่สถานีในแต่ละวันมากมาย ทำให้กิจการค้าขายอาหารของครอบครัวของคุณลุงมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ทุกอย่างที่ตลาดท่าเสาก็เริ่มเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายที่ซบเซาและผู้คนเริ่มอพยพเคลื่อนย้ายไปยังสถานที่ต่าง ๆ

คุณยายอุ่นเรือน สีหะอำไพ เล่าว่าจากเหตุการณ์ไฟไหม้เกิดขึ้นจึงทำให้พ่อค้าแม่ค้าบางคนในตลาดย้ายไปขายของในตัวเมืองรวมทั้งร้านทองที่เคยมาขายในตลาดท่าเสา ย้ายไปขายที่

ตลาดในเมือง หลังจากไฟไหม้ชาวบ้านก็ทำที่อยู่อาศัยโดยการทำเป็นเพลิงชั่วคราวและบางส่วนที่ไม่มีบ้านก็จะไปอาศัยอยู่ที่วัดชั่วคราว แต่มีบางส่วนก็ทิ้งบ้านไปอยู่ต่างจังหวัดไปเลย

จากคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้านหลาย ๆ ท่าน พูดถึงเหตุการณ์ไฟไหม้ในขณะนั้นว่ามีคนสันนิษฐานต้นเหตุของการเกิดไฟไหม้หลาย ๆ ประเด็น ดังนี้ บ้างก็กล่าวว่ามีคนแอบลอบวางเพลิง เพราะเป็นความแค้นส่วนตัว ปัญหาทางธุรกิจของคนในละแวกนั้นหรือบ้างก็เล่าว่าเพราะความโลภของคนในละแวกที่วางเพลิงเพราะอยากได้เงินประกัน บ้างก็กล่าวว่าเกิดจากไฟฟ้าลัดวงจร เพราะบริเวณบนถนนสำราญรื่นอาคารบ้านเรือนจะเป็นตึกแถวไม้และบ้านเรือนแถบนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นไม้ทั้งหลังหรือเป็นครึ่งตึกครึ่งไม้ จึงทำให้เกิดไฟลุกลามไปอย่างรวดเร็ว ผู้คนที่อาศัยอยู่พื้นที่ดังกล่าวต่างก็โกลาหลและวิ่งหนีกันอุตลุด เมื่อบ้านถูกไฟไหม้จนหมดบางครอบครัวก็ต้องอาศัยบริเวณข้างถนนเป็นที่อยู่อาศัย โดยการตั้งเต็นท์ข้างถนนบริเวณสำราญรื่น หรือไปอาศัยอยู่กับบ้านญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้เคียงกัน ด้วยความรักในท้องถิ่นและที่อยู่อาศัยตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษทำให้กลุ่มคนบางส่วนไม่ว่าจะเป็น คุณยายอุ่นเรือน สีหะอำไพ คุณลุงสมยศ จิตประเสริฐสกุล คุณยายเง้า เตชะจักรทองและคุณตาพิชัย เหลี่ยมสมบัติ หรืออีกหลาย ๆ ท่านที่ไม่ได้กล่าวถึงยังคงรักในความเป็นท่าเสาและรักในถิ่นกำเนิดของตนจนถึงปัจจุบัน

ยุคที่ 3 ยุคธุรกิจใหม่ ปี พ.ศ.2514 - ปัจจุบัน

จากเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในตลาดท่าเสาเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน สภาพความเป็นอยู่ การค้าขาย สภาพแวดล้อม และสภาพเศรษฐกิจ ผู้คนในตลาดเริ่มกระจัดกระจายกันไปอยู่ที่อื่น เพราะสภาพเศรษฐกิจไม่เหมาะสมต่อการค้าขายและค่อนข้างตกต่ำมาก นับว่าเป็นวิกฤตการณ์ที่เลวร้ายที่สุดกับพ่อค้าแม่ค้าและชาวตลาดบ้านท่าเสาที่กำลังค้าขายเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด ต้องมีอันค่อย ๆ เลือนหายไปพร้อมกับสถานีรถไฟท่าเสาที่ปิดกิจการไป เหลือเพียงแต่ขบวนรถไฟที่เคลื่อนที่ผ่านไปมาในแต่ละวัน

ยุคสร้างตลาดชั่วคราว

หลังเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ชาวตลาดท่าเสาก็เริ่มสร้างตึกแถวด้วยปูน บ้างก็สร้างที่อยู่ชั่วคราวหรือเพิงใกล้ ๆ กับบริเวณสนามฟุตบอลในปัจจุบัน บ้างก็ไปอาศัยอยู่ในวัดชั่วคราวไปก่อน ส่วนแม่ค้าพ่อค้าก็เริ่มย้ายขึ้นไปตั้งตลาดชั่วคราวตรงสนามฟุตบอล จากคำบอกเล่าของคุณยายต้อยติ่ง กะนะแสง อายุ 63 ปี คุณยายได้ย้ายเข้ามาตั้งรกรากที่ท่าเสาประมาณ 20 กว่าปี และเมื่อหลังเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ ชาวตลาดท่าเสาจึงเริ่มขยับขยายครอบครัวและที่ทางทำมา

หากินขึ้นมาทำการค้าขายบริเวณสนามฟุตบอลซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับรางรถไฟเป็นตลาดเช้าสำหรับการค้าขาย

ประมาณ 10 กว่าปี จนกระทั่งคุณสุนันท์ สีหลักษณ์ได้เล็งเห็นสภาพแวดล้อมในการคมนาคมขนส่งของตลาดท่าเสาที่อยู่ตรงสนามฟุตบอลนั้นไม่เกิดความสะดวกและคับแคบมาก ดังนั้นจึงได้ทำการสร้างตลาดท่าเสาขึ้นมาใหม่ซึ่งอยู่ข้าง ๆ กับวัดใหญ่ท่าเสา ซึ่งที่ดินดังกล่าวเป็นที่ว่างเปล่าของทางรถไฟ

(สนามฟุตบอลท่าเสาเดิมที่เคยเป็นตลาดท่าเสาชั่วคราว)

(สถานีรถไฟท่าเสาซึ่งปัจจุบันเป็นเพียงทางผ่านของรถไฟเท่านั้น)

ยุคสร้างสะพานเชื่อมสัมพันธ์บ้านท่าเสา

จากการเดินทางคมนาคมที่ไม่สะดวกสบายในการติดต่อสื่อสารกับพื้นที่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำน่าน การเดินทางข้ามฝากด้วยสะพานแขวน บางครั้งสร้างความหวั่นกลัวให้กับชาวบ้านความโคลงเคลงและสั่นสะเทือนของสะพาน ทำให้ทางเทศบาลเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างสะพานคอนกรีตข้ามฝากที่มีความคงทนถาวร และทำให้ชุมชนชาวตลาดบ้านท่าเสาสามารถเดินทางติดต่อ ทำการค้าขายกับชาวบ้านอีกทางฝั่งหนึ่งของแม่น้ำน่าน นั่นก็คือ หมู่บ้านป่ากล้วยป่าขนุน จากคำบอกเล่าของอาจารย์สงกรานต์ ถุงแก้ว อายุ 38 ปี เล่าว่าโครงการสร้างสะพานท่าเสาเริ่มสร้างในปี พ.ศ. 2538 ทำให้ปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเดินทางและสัญจรไปมาด้วยสะพานท่าเสาอยู่ตลอดเวลา ในช่วงตอนเย็นหรือช่วงน้ำขึ้นก็มักจะพบเห็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดท่าเสาหรือคนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง นำคันเบ็ดเรียงรายตามสะพานท่าเสา เพื่อมาดักจับปลาและเป็นกิจกรรมที่ทำในช่วงยามว่างเป็นงานอดิเรกไป

ยุคตลาดใหม่ บ้านใหม่ไฉไลยิ่งขึ้น

(ลักษณะของบ้านเรือนเป็นกึ่งตึกปูนและไม้ในยุคปัจจุบัน)

(ตลาดสดท่าเสาในยุคปัจจุบัน)

ตลาดท่าเสาได้เริ่มก่อสร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ.2540 เมื่อสร้างแล้วเสร็จก็เริ่มมีพ่อค้าและแม่ค้าได้ทำการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าบริเวณนั้น โดยช่วงแรกทางรถไฟเป็นเจ้าของตลาดและทำการประมูลการจัดเก็บตลาด และจะคนเป็นเรียกเก็บค่าเช่าแผงในตลาดและจัดเก็บรายได้จากทางตลาดเอง ต่อมาได้มีการจัดประมูลให้คนมาเก็บค่าเช่า แต่เนื่องจากการค้าขายที่ซบเซา ขาดทุนและไม่คึกคักเหมือนตลาดในเมืองส่งผลให้คนเรียกเก็บค่าที่จึงไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ต่อมาจึงเป็นหน้าที่ของทางเทศบาลที่เป็นคนจัดเก็บรายได้ส่วนนี้ ช่วงแรก ๆ คุณยายเล่าว่าจะเก็บค่าที่ประมาณ 1 -2 บาทต่อวัน ต่อมาก็เริ่มเปลี่ยนมาเก็บครั้งละ 5 บาทต่อวัน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับปริมาณของสินค้าในแต่ละวัน ถ้าแผงไหนมีสินค้ามากก็เก็บค่าเช่าแผงมากขึ้น ในการเก็บค่าแผงแต่ละครั้งก็จะมีการออกใบเสร็จสีชมพูไว้ให้เป็นหลักฐานด้วย ตอนนี้การค้าขายที่ตลาดท่าเสาเริ่มลดน้อยลง พ่อค้าแม่ค้าเริ่มน้อยลงเพราะการขยายตัวตลาดในเมืองมีมากขึ้น อีกทั้งการคมนาคมขนส่งที่ง่ายและสะดวกต่อการเดินทางไปซื้อขายในเมืองก็เป็นไปได้ง่ายมากขึ้น ช่วงวันพุธตลาดท่าเสาจะค่อนข้างเงียบมาก ๆ แต่ในช่วงวันเสาร์ – อาทิตย์ จะค่อนข้างคึกคักและมีคนมากเป็นพิเศษ เพราะผู้ซื้อส่วนใหญ่จะมาจากค่ายทหารมาที่ตลาดท่าเสา ส่วนทางด้านตรงข้ามอีกฝั่งของถนนเป็นที่ของแม่มะลิ ซึ่งเป็นคนรวยแถบนั้นในปัจจุบัน บริเวณข้าง ๆ ตลาดท่าเสาปัจจุบันนี้ทางรถไฟได้สร้างตึกแถวหรือทาวน์เฮ้าส์รอบ ๆ บริเวณตลาดท่าเสา เพื่อให้คนที่ตลาดชุมชนท่าเสามีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งและทำการค้าขายแทนตลาดท่าเสาที่ถูกไฟไหม้ไปโดยเก็บค่าเช่าเป็นรายเดือนเดือนละประมาณ 1,000 บาท

(สภาพการค้าขายในตลาดสดท่าเสายุคปัจจุบัน)

จากคำบอกเล่าของคุณยายบุญเชิญ ขุนวิทยา อายุ 68 ปี คุณยายเป็นแม่ค้าขายขนมหวานที่ตลาดท่าเสามานานกว่า 10 ปี ขณะที่การค้าขายที่ตลาดท่าเสากำลังคึกคักและเจริญรุ่งเรือง ก็เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น ในปี พ.ศ.2538 เกิดภาวะอุทุกภัยครั้งยิ่งใหญ่คือน้ำป่าไหลหลาก และดินทรุดตัวจากทางเหนือคือน้ำปาด บ้านโคกและฟากท่า ส่งผลให้ทางเจ้าหน้าที่เขื่อนสิริกิติ์ต้องทำการปล่อยน้ำจากเขื่อนออกมาเพราะปริมาณน้ำที่เขื่อนไหลทะลักเข้ามามากเกินที่เขื่อนจะรับไหว เมื่อน้ำจากเขื่อนสิริกิติ์ไหลลงสู่แม่น้ำน่านจึงเป็นเหตุให้ชายฝั่งแม่น้ำน่านที่ชุมชนตลาดท่าเสาทรุดลงและกัดเซาะมากขึ้น แม่น้ำน่านทะลักเข้ามาที่บริเวณชุมชนท่าเสา บ้านเรือน ตึกแถว บริเวณใกล้แม่น้ำต้องจมไปกับแม่น้ำที่ทะลักเข้ามา ชาวบ้านต่างก็โกลาหลรีบยกข้าวของขึ้นไปอยู่ที่สูงและนำยวดยานพาหนะไปจอดที่บริเวณวัดใหญ่ท่าเสา ซึ่งวัดใหญ่ท่าเสาตั้งอยู่ในระดับที่น้ำไม่สามารถท่วมถึงได้ จากคำบอกเล่าของคุณลุงสมยศ จิตประเสริฐสกุล เล่าว่าระดับของน้ำที่ท่วมไม่สูงมากนักที่บ้านของคุณลุงท่วมประมาณครึ่งของบ้านชั้นล่าง ซึ่งสังเกตได้จากมีรอยน้ำท่วมที่ข้าง ๆ ผนังบ้านของคุณลุง คุณลุงและครอบครัวต้องอาศัยกันอยู่บนบ้านชั้น 2 เวลาจะเดินทางไปไหนก็ต้องอาศัยเรือพายออกไปขอความช่วยเหลือเรื่องอาหาร และเครื่องอุปโภค บริโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต

จากคำบอกเล่าของคุณยายละไม ไพเราะ เล่าว่าในปัจจุบันนี้ที่ตลาดท่าเสาคนเริ่มลดน้อยลงเพราะคนส่วนใหญ่นิยมไปซื้อสินค้าที่ห้างใหญ่ ๆ มีเครื่องปรับอากาศเย็น ๆ สินค้าง่ายต่อการจับจ่ายใช้สอย สะดวกรวดเร็ว สินค้าก็ราคาสูงขึ้น หรือบางครั้งก็จะมีรถพุ่มพวง (รถมอเตอร์ไซค์ที่บรรทุกสินค้า จำพวกผักสด อาหารสดหรืออาหารสำเร็จรูปใส่ในตระกร้าหรือห้อยติดกับตะแกรงเหล็กเป็นถุง ๆ) นำสินค้าไปขายตามตรอก ตามซอยและในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเหมือนกับการส่งสินค้าถึงบ้านเช่นเดียวกันการสั่งอาหารจานด่วน เช่น พิซซ่าหรือเคเอฟซี ความสะดวกสบายที่เพิ่มขึ้นทำให้ผู้คนไปซื้อของที่ตลาดท่าเสาน้อยลง พ่อค้าคนกลางร่ำรวยจากการค้าขายสินค้ามากยิ่งขึ้นขณะที่ผู้ผลิตมีรายได้เพียงเล็กน้อย นอกจากนี้คนสมัยใหม่เริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นกลุ่มคนแบบบริโภควัตถุนิยม เด็ก ๆ สมัยใหม่จะใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือย ชอบเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวละครในโทรทัศน์และเด็กสมัยใหม่ขนาดนอนแล้วยังคุยกันได้อีก คุณยายละไม ไพเราะ ได้พูดถึง

ลูก ๆ ของคุณยายว่าเดี๋ยวนี้ลูกของคุณยายบ่อยครั้งมักจะ “**มาลืมเงิน**” ซึ่งหมายถึงมาขอเงินจากพ่อแม่ เป็นคำพูดสมัยใหม่ที่พูดให้ดูดียิ่งขึ้น

ทุกวันนี้ที่ตลาดท่าเสาในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์จะมีตลาดนัดที่มีพ่อค้าและแม่ค้าจากต่างจังหวัดมาขายของที่บริเวณถนนด้านหน้าของตลาดท่าเสาและบริเวณข้าง ๆ ตลาด โดยสินค้าที่นำมาขายส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าจำพวกเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและของใช้ภายในบ้าน ซึ่งราคาก็อยู่ในเกณฑ์ที่ผู้ซื้อสามารถจับจ่ายใช้สอยได้ พ่อค้าและแม่ค้าเหล่านี้ก็จะตระเวนขายของไปยังทุก ๆ แห่งที่มีตลาดนัด สินค้าที่มีความหลากหลายดังกล่าวจากพ่อและแม่ค้าภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อผู้คนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้คนที่ตลาดท่าเสานิยมสินค้าที่ทันสมัยและแปลกใหม่จากพ่อค้าและแม่ค้าต่างถิ่น การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก เช่น การอพยพเข้าออกของผู้คน การคมนาคม การปกครองที่เปลี่ยนแปลง การปรับตัวเข้ากับโลกโลกาภิวัตน์ และผลกระทบต่อชุมชนหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลกระทบให้ชุมชนชาวตลาดท่าเสาเองต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ด้วย

ถึงวันนี้ภาพในอดีตของตลาดท่าเรือที่ชุมชนตลาดท่าเสาอาจเลือนหายไปบ้างในบางตอนของความทรงจำ แต่เรื่องราวยังคงแจ่มชัดและเห็นอยู่ในปัจจุบันคือ สภาพสภาพอาคารบ้านเรือนและเรือนแพในยุคแรกเริ่มของผู้คนที่ผูกพันกับท้องถิ่นที่อยู่อาศัยซึ่งสืบทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน เป็นสถาปัตยกรรมเมืองเก่าริมน้ำที่บ่งบอกถึงความต่อเนื่องทางกาลเวลาและพัฒนาการของเมืองว่าเปลี่ยนแปลงไปในทางใด ต่างกันตรงที่ ณ เวลานี้ ผู้คนในชุมชนตลาดท่าเสาไม่ได้ใช้ทางสัญจรทางเรือบนแม่น้ำน่านเหมือนในอดีต ตลาดริมน้ำท่าเสาและเส้นทางคมนาคมทางน้ำซึ่งเคยเป็นตัวแปรหนึ่งต่อการดำเนินชีวิตจึงได้ค่อย ๆ เลือนหายไป ตลาดท่าเสาสมัยใหม่รองรับสินค้าใหม่ ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจระบบนายทุนซึ่งเน้นเรื่องการบริการไม่เหมือนตลาดเมืองไทยแบบเก่า เพราะตลาดท่าเสาแบบไทย ๆ เจ้าของบ้านจะเป็นเจ้าของดูแลด้วยตัวเองทั้งหมด เมื่อเราเดินเข้ามาในตลาดมักจะมีบรรยากาศในของการพูดคุยแลกเปลี่ยน เช่น ถ้าเราจะซื้อสินค้าประเภทหนึ่ง เราอยากจะถามไหมว่าใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีกไหม แม่ค้าอย่างนี้เด็กอ่อนกินได้ไหม ผักนี้ควรกินอย่างไร คนป่วยกินได้หรือไม่ แสลงไหม อันนี้แพงจังช่วยลดให้หน่อยสิ มีทั้งการต่อรองลดแลกแจกแถมตามความชอบใจบางครั้งแม่ค้าก็จะบอกว่าเอาไปเถอะราคานี้ เอาไปขายต่อ เราส่งน้อยแบ่งกันไปเอากำไร ไอ้หนูตัวเล็กหยิบไปอีกอันยายแถมให้ นอกจากจะได้ส่งของแล้ว เราก็ยังได้มิตรภาพและไมตรีจิตที่ดี บางครั้งเราก็ได้รับความรู้ใหม่ ๆ ที่แม่ค้าคอยเสริมให้เมื่อเราถาม พร้อมกับความเพลิดเพลินจากการเดินตลาดในช่วงนั้น ทุกวันนี้ไม่ว่าจะเป็นคุณยายอุ่นเรือน สีหะอำไพ คุณยายต้อยติ่ง กะนะแสง คุณยายนิตย์ สังฆจัน คุณป้าสุรัชนีย์ ชลนะธี หรือ

ปราชญ์คนอื่น ๆ ก็ยังนิยมเดินทางไปซื้อของที่ตลาดท่าเสาเพราะสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มาจากพ่อค้า และแม่ค้าที่เป็นชาวบ้านเป็นผู้ผลิตเองโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นผักหรือผลไม้ในแต่ละฤดูกาลที่นำมาจำหน่ายที่ตลาดท่าเสาในทุก ๆ วัน จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ทุก ๆ ท่านรู้สึกว่าการเลือกซื้อสินค้าจำพวกผักและผลไม้ที่ตลาดท่าเสาปลอดภัย เพราะชาวบ้านปลูกผักเองโดยไม่มีการใช้ยาฆ่าแมลงและค่อนข้างเป็นสินค้าที่สดใหม่ทุก ๆ วัน อัธยาศัยและไมตรีจิตจากพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดท่าเสา รอยยิ้มที่เป็นมิตร สำเนียงภาษาคนท่าเสาที่เป็นเอกลักษณ์น่าชวนฟังทำให้ผู้ซื้อรู้สึกหลงเสน่ห์ในความเป็นเอกลักษณ์ของคนท่าเสา แวะเวียนมาค้าขายและติดต่อสื่อสารที่ชุมชนตลาดท่าเสาอยู่ตลอดเวลา

ตอนที่ 3 ผลที่ได้รับจากกระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัย

3.1 ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน (เชิงทักษะ เชิงสำนัก เชิงความรู้ ฯลฯ)

ผลลัพธ์ที่ได้จากความร่วมมือในการจัดทำโครงการยุววิจัยเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา” ที่เกิดจากความร่วมมือและความร่วมแรงร่วมใจในการทำงานวิจัยในครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

<u>ผลที่ได้รับ</u>

1. ได้โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา”

โรงเรียนได้โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา” ซึ่งในอนาคตจะนำเข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษานักเรียนได้ทราบถึงรากเหง้าของชุมชนในตนเองอาศัยอยู่และธำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางสังคมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้ยังคงอยู่ต่อไป เพื่อเยาวชนรุ่นหลังจะได้มีโอกาสได้สัมผัสบรรยากาศและวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดท่าเสาในอดีต ซึ่งทางทีมนักยุววิจัยมีโครงการและความฝันที่อยากจะให้องค์กรที่เกี่ยวข้องหรือเทศบาลได้มีการฟื้นฟูตลาดท่าเสาในอดีตให้กลับขึ้นมามีชีวิตและเฟื่องฟูเหมือนเช่นในอดีต ดังเช่นตลาดน้ำอัมพวา ตลาดสามชุกร้อยปี หรือตลาดน้ำดำเนินสะดวก ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมาก อีกทั้งยังสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสังคมนั้น ๆ อีกด้วย

2. ผลงานหนังสือเล่มเล็ก เรื่อง “ตำนานบ้านท่าเซา” และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง “ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา”

ผลงานที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ การใช้จินตนาการ ความสามารถทางด้านศิลปะ ความสามัคคี และความรับผิดชอบต่อหน้าที่จากฝีมือทีมนักยุววิจัยและครูปรึกษา ซึ่งก่อนที่จะ

เริ่มทำหนังสือเล่มเล็กทางทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้ปรึกษาหารือกันถึงเรื่องจะทำอย่างไรให้เยาวชนได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดท่าเสา? เพียงแค่การบอกเล่าหรือให้ไปสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านนักเรียนหลาย ๆ คนอาจไม่กล้าที่จะทำ ดังนั้นกลุ่มทีมนักยุววิจัยจึงได้ลง

ความเห็นให้มีการสร้างสื่อหรือหนังสือเล่มเล็กที่จะสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนตลาดท่าเสาขึ้นมา ความสะดวกสบายในการพกพาหรือเผยแพร่ให้กับนักเรียนคนอื่นก็สามารถทำได้ง่าย ผลงานทั้งสื่อที่เป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และหนังสือเล่มเล็ก เป็นสิ่งที่ทีมนักยุววิจัยได้แสดงออกอย่างเต็มความสามารถทั้งในเรื่องความคิดเป็นสิ่งที่ทีมนักยุววิจัยได้แสดงออกอย่างเต็มความสามารถทั้งในเรื่องความคิดและความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราวจากการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดท่าเสาในอดีต จนถึงปัจจุบัน ออกมาเป็นหนังสือเล่มเล็กเพื่อเผยแพร่ให้กับนักเรียนในโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด (กวีธรรมสาร) ได้ศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนที่อาศัยอยู่ไปพร้อม ๆ กัน อีกทั้งยังช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนในท้องถิ่นรักและหวงแหนในวัฒนธรรมและประเพณีที่เก่าแก่ที่สืบทอดต่อกันมายาวนาน การอนุรักษ์แหล่งน้ำที่เป็นสายน้ำแห่งชีวิตของคนในชุมชนที่มีมาแต่โบราณให้ยังอยู่เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนตลาดท่าเสาอีกต่อไป

3. **ครู/นักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น**

การจัดการเรียนรู้โดยอาศัยกระบวนการวิจัย เป็นเครื่องยืนยันว่าเป็นสิ่งที่ครูปรารถนาให้นักเรียนรู้จักคิดในระดับสูงจากการใช้ความรู้ ความคิด และสามารถสร้างสรรค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ อันแสดงถึงความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู อีกทั้งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการวิจัยยังมีส่วนช่วยทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สามารถเกิดการเรียนรู้และจดจำเรื่องราวต่าง ๆได้นานมากกว่าการเรียนรู้แบบธรรมดาหรือแบบท่องจำ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยผ่านกระบวนการวิจัยจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและกระตุ้นให้ทีมนักยุววิจัยเกิดความรักและเห็นคุณค่าในสมบัติของชุมชนของ

4. **เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมจังหวัด/นักเรียน/ครู/ชุมชนและทำให้ชุมชนมีส่วนร่วม/ แหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียน/ครู**

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลในชุมชนตลาดท่าเสา ไม่เพียงแต่ได้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่สิ่งที่ได้รับที่มีคุณค่ามากกว่านั้นคือ การที่ครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยได้มีการสร้างเครือข่ายและสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ขึ้นมาลูกหลานได้ศึกษาและได้ร่วมสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ถูกละเลยให้กลับมาทรงคุณค่าเหมือนแต่ก่อน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนโดยกระบวนการวิจัยยังทำให้ทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นักเรียนเกิดทักษะในการสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การนำเสนอข้อมูล ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา นอกจากนี้การถ่ายทอดประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่มีให้กับลูกหลานของตนเอง นับเป็นครูรู้ว่าจะไปหาข้อมูลในอดีตของชุมชนได้ที่ไหนเกิดเป็นองค์ความรู้ร่วมกัน

5. **สะท้อนผลการประเมินมาตรฐานการศึกษาของนักเรียน/ครู/โรงเรียน**

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้จัดทำขึ้น ได้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในมาตรฐานที่ 4 และมาตรฐานที่ 6 ด้านผู้เรียน ที่ผลการประเมินสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของตัวผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนรู้โดยผ่านกระบวนการทำยุววิจัย ซึ่งพิจารณาจากเกณฑ์การประเมินภายนอกสถานศึกษาที่ได้ประเมินดังต่อไปนี้

<u>ด้านผู้เรียน</u>

มาตรฐานที่ ๑ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๒ ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี **ระดับคุณภาพ** ดีมาก

มาตรฐานที่ ๓ ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๔ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๕ ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๖ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๗ ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต **ระดับคุณภาพ** ดีมาก

ด้านครู

มาตรฐานที่ ๘ ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๙ ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ **ระดับคุณภาพ** ดี

ด้านผู้บริหาร

มาตรฐานที่ ๑๐ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๑๑ สถานศึกษามีการจัดองค์กร/โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจร ให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๑๒ สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ ๑๓ สถานศึกษามีหลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ **ระดับคุณภาพ** ดี

มาตรฐานที่ ๑๔ สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา **ระดับคุณภาพ** ดีมาก

6. **จัดทำเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม**

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปีการศึกษาหน้า ทางครูที่ปรึกษามีโครงการที่จะนำเนื้อหาและข้อมูลที่ได้รวบรวมจากการทำโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นำเสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษาให้เปิดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหรือไม่ก็ให้เป็นกิจกรรมชมรมที่ให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือกและศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่โดยผ่านการเรียนรู้แบบกระบวนการวิจัย ทั้งนี้อาจจะต้องมีการจัดตั้งชมรมนักยุววิจัยน้อยขึ้นภายในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้และเรียนรู้สิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

ผลที่เกิดขึ้นกับครูและโรงเรียน / ชุมชน (โดยการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยการออกแบบสอบถามความเห็นของนักเรียน ครู และผู้บริหาร)

ผลที่เกิดขึ้นกับครูที่ปรึกษาโครงการฯและโรงเรียน

เมื่อพูดถึง “งานวิจัย” ในตอนแรกทำให้เห็นภาพของงานวิจัยเป็นการทำวิจัยแบบ 5 บท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากและต้องเขียนรายงานการวิจัยให้สมบูรณ์แบบ การได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ครูที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยฯ ทำให้รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยากมาก เพราะตัวครูที่ปรึกษาเองไม่ได้จบในวิชาเอกสังคมศึกษาหรือประวัติศาสตร์มาก่อนเลย อีกทั้งความรู้ในเรื่องกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ก็ไม่ค่อยเข้าใจ ดังนั้นจึงคิดว่าตัวของครูที่ปรึกษาเองจะสามารถปฏิบัติหน้าที่นี้ได้หรือไม่? แม้ว่าตัวครูที่ปรึกษาจะไม่ได้จบการศึกษาในด้านนี้โดยตรงหรือมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์มาก่อน แต่การได้รับความไว้วางใจและโอกาสที่ดีในการแสดงศักยภาพให้ปฏิบัติหน้าที่ครูที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยฯ จากคุณครูบุญเพิ่ม สอนภักดี และอาจารย์สงกรานต์ ถุงแก้ว ให้ทำหน้าที่ดังกล่าว การรู้จักขวนขวายหาความรู้และสร้างประสบการณ์กับสิ่งใหม่ ๆ เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถให้กับครูที่ปรึกษาเป็นอย่างมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามการทำความเข้าใจกับกระบวนการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลแบบเชิงคุณภาพก็ยังเป็นสิ่งที่ตัวครูที่ปรึกษาเองสามารถลงมือปฏิบัติได้ เนื่องจากการมีประสบการณ์กับการทำวิจัยแบบเชิงปริมาณมาก่อน ครูที่ปรึกษาสามารถความรู้ที่มีนำมาปรับและประยุกต์ใช้ในโครงการยุววิจัยฯ ครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

การได้ร่วมทำงานกับทีมนักยุววิจัยทำให้รู้สึกว่าได้เข้าใจถึงกระบวนการทำงานของนักเรียน ความรู้สึก ความคิด พฤติกรรมที่นักเรียนแต่ละคนได้แสดงออกและการได้สร้างแรงจูงใจให้ทีมนักยุววิจัยรักการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการทำงานช่วยสร้างทีมนักยุววิจัยให้เกิดความสามัคคีขึ้นในกลุ่มจากการร่วมทำงานด้วยกัน เกิดภาวะของการเป็นผู้นำที่ต้องรับผิดชอบงานในแต่ละหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ทีมนักยุววิจัยรู้จักการใช้ถ้อยคำและการเจรจาปราศรัยที่ถูกต้องตามกาลเทศะ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จ ความกระตือรือร้น ความเอาใจใส่และความอดทนต่อการทำงาน การใช้ความคิดสร้างสรรค์และความกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม สิ่งเหล่านี้ได้หล่อหลวมให้ทีมนักยุววิจัยเป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างของการเป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด อีกทั้งทีมนักยุววิจัยเหล่านี้ยังได้รับเลือกให้เป็นนายกเทศมนตรีและสมาชิกเทศมนตรีของโรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาดในปีการศึกษา 2553 นี้อีกด้วย

"คุณค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน" ประโยคนี้ครูที่ปรึกษาจะใช้เตือนสติให้กับทีมยุววิจัยอยู่เสมอ เมื่อไหร่ก็ตามที่ทีมนักยุววิจัยต้องลงปฏิบัติหน้าที่ทุกคนต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยหัวใจที่เต็มไปด้วยความรักและความศรัทธาในการทำวิจัย และที่สำคัญก็คือทีมนักยุววิจัยทุกคนต้องมีคุณธรรมในการทำงานสูง โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ต่อการทำโครงการยุววิจัยฯ ในครั้งนี้

ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา" ทำให้ทีมนักยุววิจัยและครูที่ปรึกษาได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนตลาดท่าเสา การดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การค้าขาย รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในยุคต่าง ๆ การขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากผู้นำชุมชน โดยเฉพาะบริบทของหมู่บ้าน และลักษณะทางกายภาพต่าง ๆ ซึ่งรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ได้นำไปแนะนำให้กับกลุ่มทีมงานวิจัยในโรงเรียนและสถาบันอื่น ๆ เช่นสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ที่ได้เชิญครูที่ปรึกษาของโครงการให้เป็นวิทยากรในการแนะนำการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนตลาดท่าเสาให้กับคณะครูในโรงเรียนอื่น ๆ ที่กำลังดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป นอกจากนี้โครงการยุววิจัยฯ ยังได้สะท้อนให้เห็นลักษณะสังคม วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะการค้าขายและการอาศัยเรือนแพเป็นที่อยู่อาศัยในอดีต วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนตลาดท่าเสาในแต่ละยุคสมัย และสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้รับ จะเป็นประโยชน์ต่อเทศบาลในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที

ความคิดเห็นของนักเรียน

ทีมนักยุววิจัยมีความภูมิใจและรู้สึกตื่นเต้นมากเมื่อได้รับคัดเลือกจากคณะทีมกลางและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้เข้าร่วมการนำเสนอผลงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา” โรงแรมโลตัส ปางสวนแก้ว จ.เชียงใหม่ ในวันที่ 26-27 พฤศจิกายน 2552 ซึ่งเป็นการนำเสนอผลงานในครั้งนี้ทำให้สะท้อนเห็นภาพของนักเรียนและครู ที่ได้ใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้พัฒนาศักยภาพในการคิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงผ่านมิติของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ตลอดจนได้รู้จักตัวเอง ชีวิตของคนและชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัยอย่างแท้จริง

“ความในใจที่อยากจะบอก”

-ความภาคภูมิใจ-

รู้สึกยินดี และดีใจมากที่ได้ทำยุววิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ในครั้งนี้มาก ๆ ดีใจที่ได้ร่วมงานกับเพื่อน ๆ ที่น่ารัก และคุณครูที่แสนดี ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้ ผลงานของพวกเราออกมาดูดี และใช้ได้เลยทีเดียว

-มนุษย์สัมพันธ์-

อย่างน้อยการทำยุววิจัยในครั้งนี้ก็ทำให้เรา ๆ ทั้งหลายสนิทกันมากขึ้นและยังได้รู้จักกับคนที่อาศัยอยู่เขตชุมชนตลาดท่าเสาเพราะพวกเราได้ลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ผู้คนที่มีความรู้แม่นยำเพราะจะได้มาเป็นปราชญ์ชาวบ้านของพวกเราจึงทำให้ได้เพิ่มมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี

-ความรับผิดชอบ-

งานตรงนี้ทำให้เรารู้จักคำว่ารับผิดชอบมากขึ้นเพื่อน ๆ และเราก็รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนได้ดีและตรงต่อเวลามากขึ้น

-เห็นความแตกต่าง-

พวกเราได้ศึกษาเรื่องวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซาก็ทำให้เราเห็นความแตกต่างของอดีตและปัจจุบันจึงทำให้เห็นอนาคตอันใกล้ และทำให้เกิดแนวคิดใหม่ที่อยากทำให้ตลาดกลับมาคึกคัก

-ได้มาอย่างคาดไม่ถึง-

คือไม่คิดเลยว่าพวกเราที่เป็นแค่เด็กนักเรียนม.ต้นกลุ่มหนึ่งจะสามารถสืบค้นประวัติศาสตร์ได้โดยมีเพียงหัวข้อสั้น ๆ ให้เป็นหลักฐานชิ้นแรก ดีใจมากที่ทำสำเร็จมาอันดับหนึ่งแล้ว รู้สึกปลื้มใจที่พวกเพื่อนช่วยกันทำงานด้วยความเต็มใจ จึงเกิดประสิทธิภาพของการทำงานของพวกเราอย่าง

เห็นได้ชัด งานครั้งนี้ทำให้ได้รู้จักกับผู้คนมากขึ้นได้เรียนรู้ความเป็นอยู่อย่างสนุกสนานจึงทำให้เป็นไปอย่างไม่เบื่อหน่าย จึงทำให้ดิฉันเกิดความรู้สึกชอบและอยากจะทำโครงงานวิจัยแบบนี้อีก ไม่ว่าจะเหนื่อยแค่ไหนก็เต็มใจที่จะทำให้ประวัติศาสตร์กลับมาเป็นที่สนใจของเยาวชนสมัยปัจจุบันอีกครั้งหนึ่ง

นักยุววิจัยตัวน้อย ๆ
ด.ญ.ปาริชาต แก้ววิเศษ (พราว)

"ได้อะไรจากงานนี้มาเยอะแยะเลย"

พวกเราได้รู้ถึงความแตกต่างของสมัยก่อนกับปัจจุบันว่ามันแตกต่างกันมาก ๆ สมัยก่อนเขาอยู่กับธรรมชาติและมีสิ่งแวดล้อมที่ดี นอกจากได้รู้ถึงความแตกต่างแล้ว ยังได้ความซึ้ปึกหรือความสนิทสนมกลมเกลียวมากยิ่งขึ้นกับเพื่อน ๆ ร่วมงานอีกด้วย และได้ไปคุยกับ คุณลุง คุณป้า คุณตา คุณยาย ที่ได้ให้ความร่วมมือในการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่เรามาโดยตลอดการทำโครงการวิจัย จากการสัมภาษณ์เมื่อท่านให้ข้อมูลแก่เราเสร็จท่านก็บอกมาอีกว่า ท่านรู้สึกมีความสุขที่ได้นึกถึงได้พูดถึงสมัยที่ท่านยังเด็ก ๆ ได้เห็นรอยยิ้มที่เปรี่ยมไปด้วยความสุขของคนเฒ่าคนแก่ เพื่อนๆ คุณครู และทุกๆคนนี่ทำให้เรามีความสุขสุด ๆ ไปเลย และยังได้สัมผัสกับคำว่า "สามัคคี" อีกด้วย มีความสุขกับการทำงานในครั้งนี้มาก ๆ เลยล่ะค่ะ...

นักยุววิจัยตัวน้อย ๆ
ด.ญ.ภัทร์ปรียา แก้วสุริบูรณ์ (จูน)

ความรู้สึกดี ๆ ที่มีต่อการทำงานยุววิจัย เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดท่าเซา"

1) รู้สึกว่า ดีใจที่ได้ทำสิ่งที่ตนไม่เคยทำมาก่อนได้ทั้งความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ไม่เคยรู้มาก่อนเลย ได้ฝึกทักษะเกี่ยวกับการมีมนุษย์สัมพันธ์ คือ การได้พูดคุยกับคนที่ไม่รู้จักทำให้รู้ว่าแท้จริงแล้วตัวเองเริ่มเป็นคนที่กล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าทำ ให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

2) ตลาดบ้านท่าเสา เดิมชื่อว่า ตลาดบ้านท่าเซา แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ 1. ยุคเรือนแพ

2. ยุคชีวิตบนบก 3. ยุคธุรกิจใหม่ทั้ง 3 ยุค ผมเคยถามผู้รู้ที่อยู่ภายในบ้านท่าเสานี้ทั้งปู่ย่าตายายที่เคยอยู่ในยุคทั้ง 3 ยุครู้สึกว่า การที่เราค้นสืบประวัติศาสตร์ความเป็นมาทำให้เรารู้ว่าประวัติศาสตร์คือสิ่งที่เราไม่เคยรู้ คนในอดีตปกป้องผืนแผ่นดินที่เราอยู่กันมาจนปัจจุบันนี้

3) ความประทับใจทั้งหมดที่ผมมีให้การทำงานวิจัยนี้ ดังนี้

"สิ่งที่เราคิดอาจจะไม่เป็นสิ่งที่เราคิดมาก่อน"

งานยุววิจัยสอนผมว่า 1. กล้าพูดกล้าแสดงออก
2.กล้าที่จะค้นหาประวัติศาสตร์
3.สอนอะไรหลายอย่างมากมาย

นักยุววิจัยตัวน้อย ๆ
ด.ช.วัชระ ละสีจันทร์ (เบียร์)

"ความประทับใจต่องานยุววิจัย"

มีความดีใจมากที่ได้ทำงานวิจัยกับเพื่อน ๆ ได้ทั้งประสบการณ์ใหม่ได้ทั้งความรู้ใหม่ รู้ที่จะแสดงออก รู้กล้าที่จะคิด กล้าที่จะทำ ประสบการณ์ครั้งนี้มีคุณค่ามากจากงานวิจัยครั้งนี้ทำให้รู้ได้ว่าการที่จะทำสิ่งบางสิ่งได้สำเร็จจะต้องใช้ความพยายามมากแค่ไหนและอดทนมากแค่ไหนถึงจะได้งานชิ้นหนึ่งออกมาและการทำงานวิจัยครั้งนี้ทำให้รู้ถึงความเป็นมาของชุมชนว่ามีความเป็นมาอย่างไรมีความสำคัญอย่างไร จึงทำดิฉันมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับโอกาสที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาในชุมชนตลาดท่าเสาว่าอดีตมีความสำคัญอย่างไรและอนาคตจะเป็นอย่างไรต่อไป

นักยุววิจัยตัวน้อย ๆ
ด.ญ.สายทิพย์ พลอยสัมฤทธิ์ (ทิพย์)

"ความในใจและความรู้สึกดี ๆ "

ตั้งแต่เริ่มแรกที่ได้อาสามาทำงานชิ้นนี้มีความรู้สึกว่าเต็มใจและดีใจกับการทำงานพอได้มาทำงานนี้ก็รู้สึกกับการทำงานทำให้เรารู้เรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตและปัจจุบันได้ความรู้เกี่ยวกับตลาดท่าเสากับคนเฒ่า คนแก่ รู้จักความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะการที่ทำงานเป็นกลุ่มทำให้รู้สึกว่ามันไม่ง่ายอย่างที่เราคิดแต่พอทำงานเข้าจริง ๆ มันยากมากแต่มันก็ผ่านพ้นไปง่ายก็เพราะเรา

ร่วมมือกันทำงานชิ้นนี้อย่างตั้งใจ และมีอีกอย่างหนึ่งที่ดิฉันประทับใจมากก็คือได้พูดคุยกับคนเฒ่าคนแก่และได้พูดคุยกับท่านได้อย่างสนุกสนานเหมือนกับท่านเป็นคนในครอบครัวของเราและดิฉันได้เข้าวัดทำบุญกับเพื่อน ๆ แล้วก็สามารถหาข้อมูลจากคนในวัดได้อีกด้วย และดิฉันก็ดีใจมากที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของยุวะวิจัยรู้สึกดีใจและภูมิใจมากที่ได้เป็นตัวแทนของทุกคนค่ะ

นักยุววิจัยตัวน้อย ๆ
ด.ญ.รุจิรา ยอดเกตุ (แพรว)

“Point out **จุดเปลี่ยนการเรียนรู้สู่ความสำเร็จจากตัวครูสู่ทีมนักยุววิจัย**”

ครั้งแรกกับการทำงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษซึ่งไม่มีความรู้ในเรื่องทางประวัติศาสตร์เลย เมื่อได้รับความไว้วางใจจากคุณครูบุญเพิ่ม สอนภักดี คุณครูผู้รับผิดชอบโครงการยุววิจัยเดิม ได้มอบหมายงานโครงการยุววิจัยให้ดูแลต่อ ณ ตอนนั้นคิดว่าทำไมต้องเป็นเราที่ได้รับเลือกให้ดูแลโครงการนี้ ครูบุญเพิ่มพูดประโยคหนึ่ง ซึ่งเป็นที่น่าประทับใจและเป็นกำลังใจในการทำงานคือ “**พี่เชื่อว่าน้อยจะทำโครงการยุววิจัยนี้ได้**” เมื่อได้รับความไว้วางใจและความศรัทธาในความสามารถที่ได้รับจากคุณครูบุญเพิ่ม อีกทั้งการได้พบปะและพูดคุยกับอาจารย์สงกรานต์แล้ว ทำให้มีความมั่นใจและความตั้งใจในการที่จะดำเนินการรับผิดชอบต่อโครงการยุววิจัยนี้ต่อไป การทำหน้าที่ของครูที่ปรึกษาโครงการโดยส่วนตัวแล้วในตอนแรกคิดว่าการทำวิจัยคงเป็นสิ่งที่ทำเหมือนการทำวิทยานิพนธ์ทั่วไปที่ประกอบไปด้วยเนื้อหาทั้ง 5 บท ซึ่งคงเป็นสิ่งที่ไม่น่ายากมากเพราะตัวของครูที่ปรึกษาเองมีความรู้ในเรื่องการทำวิจัยอยู่บ้างแล้ว

หลังจากที่ได้รับตัวโครงการจากครูบุญเพิ่มเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงได้ทำการปรึกษากับคุณครูบุญเพิ่มในการขอเปลี่ยนทีมนักยุววิจัยระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นนักเรียนกลุ่มที่ตัวครูที่ปรึกษาทำการสอนนั่นคือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งในตอนแรกครูที่ปรึกษาได้รับสมัครนักเรียนในชั้นม.2 ในการเข้าร่วมกิจกรรม และนักเรียนที่ได้รับคัดเลือกในการเข้าร่วมโครงการเป็นนักเรียนที่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้กับสิ่งใหม่ ๆ และเป็นนักเรียนที่มีความซื่อสัตย์ มีความพยายามในการเรียนรู้ อีกทั้งนักยุววิจัยแต่ละคนเป็นนักเรียนที่ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนในการเข้า

แข่งขันการประกวดโครงงานในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนั้นประสบการณ์และกระบวนการทำโครงงานที่นักยุววิจัยได้เคยฝึกปฏิบัติจึงเป็นสิ่งที่มีความคล้ายคลึงกับกระบวนการทำวิจัย นักยุววิจัยจึงน่าจะเข้าใจกระบวนการทำยุววิจัยเชิงประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เมื่อได้พูดคุยและชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของโครงการให้กับนักเรียนได้รับทราบแล้ว ทีมนักยุววิจัยแต่ละคนจึงรู้สึกตื่นเต้นและมีความสนใจในการเข้าร่วมโครงการยุววิจัยเป็นอย่างดี "**การเริ่มต้นดีมีชัยไปกว่าครึ่ง**" การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทีมนักยุววิจัยกับครูที่ปรึกษาจึงเป็นสิ่งแรกที่เป็นครูที่ปรึกษาควรให้สำคัญ เพราะการที่โครงการยุววิจัยจะประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยความร่วมมือ ความสามัคคี และการสร้างความประทับใจแรกให้กับทีมนักยุววิจัย ดังนั้นเมื่อการทำวิจัยในช่วงเริ่มต้นดี กระบวนการทำงานต่อไปก็จะสามารถดำเนินและขับเคลื่อนไปได้อย่างราบรื่น การได้ลงมือปฏิบัติการในการทำวิจัยโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในครั้งแรกรู้สึกว่าโครงการยุววิจัยนี้ค่อนข้างแตกต่างจากการทำวิจัยแบบ 5 บท เพราะกระบวนการวิจัยเน้นการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากตัวคนหรือปราชญ์ชาวบ้านมากกว่าการค้นคว้าหาเอกสารหรือหลักฐานอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้ใหม่หลังจากที่ได้รับการชี้แจงและการให้ความรู้จากทีมกลางในกระบวนการวิจัยยุววิจัยเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ต้องให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และตัวของปราชญ์ชาวบ้านนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นอย่างมาก "**สิ่งที่ถูกมองข้ามกลับเป็นสิ่งที่มีคุณค่า**" หลังจากที่เริ่มลงมือปฏิบัติการทำกระบวนการวิจัย โดยการดำเนินตามรอยเส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดท่าเสาและการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ถือเป็นสิ่งที่ทำให้ตัวครูที่ปรึกษาได้เรียนรู้ถึงกระบวนการศึกษา ค้นคว้างานวิจัยประวัติศาสตร์ว่า การศึกษาประวัติศาสตร์มิใช่เป็นเพียงแค่การศึกษาจากหลักศิลาจารึก หลักฐานหรือเอกสารทางวิชาการทางโบราณคดีเท่านั้น แต่แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญนั่นก็คือ "**การสร้างประวัติศาสตร์จากวิถีชีวิตของคน**" การศึกษาถึงรากเหง้าและจุดเริ่มแรกของการมาตั้งถิ่นฐานคนในชุมชนดังกล่าว ทำให้ตัวครูที่ปรึกษาได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิต, ความเป็นอยู่, ที่มาของชุมชนของตลาดท่าเสา ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น ถึงแม้ว่าครูที่ปรึกษาจะไม่ได้อาศัยอยู่ในเขตชุมชนตลาดท่าเสามาก่อนก็ตาม แต่การที่ได้พบปะและพูดคุยกับปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนที่ใกล้เคียงกับโรงเรียน ทำให้รู้สึกว่าพวกท่านเปรียบเสมือนญาติผู้ใหญ่และคนที่คุ้นเคยกันมานานหลายปี อีกทั้งตัวของครูที่ปรึกษาเองก็

รู้สึกว่าการทำยุววิจัยประวัติศาสตร์ในครั้งนี้สิ่งที่ได้มิใช่แค่เพียงการได้รับข้อมูลหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์เท่านั้น “**ความเอื้ออาทรและไมตรีจิตที่ดีระหว่างปราชญ์ชาวบ้านกับครูที่ปรึกษาจึงเริ่มขึ้นตั้งแต่ ณ เวลานั้นเป็นต้นมา**” เวลาเดินทางไปซื้อของที่ไหนก็มักจะมีคนมาทักทาย และรู้สึกมีความสุขทุกครั้งที่ได้สนทนาปราศรัยกับกลุ่มชาวบ้าน

จากประสบการณ์และความรู้เมื่อได้เริ่มทำงานวิจัย และการได้รับโอกาสจากทีมผู้ประสานจังหวัด นั่นคือท่านอาจารย์สงกรานต์ ทีมกลางจากเชียงใหม่ โดยอาจารย์เรณู , อาจารย์จารุณี, อาจารย์ก็อต และคุณศิริพร ที่ได้เชิญเข้าร่วมให้อยู่ในทีมกลางและเป็นตัวแทนของโครงการยุววิจัยในเขตภาคเหนือในการนำเสนอตัวอย่างกระบวนการทำงานโครงการยุววิจัย เช่น การตั้งคำถาม การสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูล และหลักการทำงานร่วมกันระหว่างครูที่ปรึกษากับทีมนักยุววิจัย ซึ่งในครั้งแรกได้มีโอกาสนำเสนอผลงานและเล่าตัวอย่างข้อมูลที่เก็บรวมได้ในแต่ละยุค ให้กับคณะครูที่ปรึกษาในแต่ละโครงการ ฯ ของเขตจังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดตาก ซึ่งทางมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ได้อำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่ ขณะเดียวกัน คณะครูที่ปรึกษาในแต่ละโครงการ ฯ ได้ร่วมนำเสนอความก้าวหน้าในการดำเนินงานแต่ละโครงการ จากการนำเสนอของคณะครูในแต่ละโครงการ ฯ ทำให้ได้เกิดแนวคิดและเห็นภาพของกระบวนการทำงานที่มีความแตกต่างจากกระบวนการทำงานของตัวเอง เช่น บางโครงการสามารถเล่าเรื่องหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนแต่ไม่สามารถจัดยุคทางประวัติศาสตร์ได้ ซึ่งจากการได้เข้ารับฟังและประชุมในกลุ่มย่อย ทำให้ได้ทราบว่าบางโครงการที่ไม่สามารถจัดยุคได้ บางครั้งมีสาเหตุมาจากการที่ตัวครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยยังเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ไม่ครบถ้วน หรือบางโครงการยังไม่ได้วางแผนการเริ่มดำเนินโครงการเลย เพราะมีการเปลี่ยนครูที่ปรึกษากะทันหัน ครูคนเดิมย้ายไปที่โรงเรียนอื่น ดังนั้นการทำงานจึงไม่มีความต่อเนื่องกันไป การได้รับฟังปัญหาและการได้ช่วยเหลือครูที่ปรึกษาในแต่ละโครงการ ฯ ในกลุ่มย่อยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้มีการแบ่งปันและร่วมแสดงความคิดเห็นในประสบการณ์ที่พบเจอ การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและการดำเนินกระบวนการวิจัยที่ถูกต้อง “**การมีความรู้และประสบการณ์อยู่มากแต่ถ้าไม่เคยแบ่งปันหรือนำสิ่งที่รู้มานำเสนอให้คนอื่นได้รู้บ้างสิ่งนั้นก็จะไม่มีค่าอะไรเลย**” การได้แลกเปลี่ยนหรือให้คนอื่นได้สะท้อนความคิดในโครงการของเราเองจะช่วยให้เห็นแง่คิดและทัศนะคติที่แตกต่างกันออกไป เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงโครงการใน

ครั้งต่อได้เป็นอย่างดี ความรู้สึกของการนำเสนองานในครั้งแรกนับได้ว่าเป็นสิ่งที่น่าตื่นเต้นอยู่มาก ทั้งนี้เพราะกลัวข้อมูลที่นำเสนอและการถ่ายทอดข้อมูลออกไปจะทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจกับงานวิจัยได้

การลงพื้นที่กับทีมกลางครั้งที่ 2 ในการนำเสนองานต่อคณะครูที่ปรึกษาโครงการฯ ณ โรงเรียนศรีสำโรงพิทยาคม จังหวัดสุโขทัย ในครั้งนี้รู้สึกว่าความตื่นเต้นเริ่มหายไปมากเมื่อต้องนำเสนองานโครงการ ความเข้าใจในกระบวนการทำวิจัยและความคิดรวบยอดเริ่มเด่นชัดขึ้น ทำให้สามารถบรรยายกระบวนการได้อย่างกระชับและคณะครูที่ปรึกษาโครงการฯ ได้เห็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัยได้เป็นอย่างดี ประกอบกับผู้ประสานงานจังหวัดสุโขทัย ดร.ลาวัณย์ ทองมนต์ ได้แนะนำแนวทางและวางแผนการทำงานวิจัยในครั้งนี้อย่างเป็นระบบ จึงทำให้โครงการฯ ยุววิจัยและข้อมูลของทีมคณะครูที่ปรึกษาโครงการฯ ค่อนข้างครบถ้วน เมื่อต้องทำการประชุมและชี้แจงกับครูที่ปรึกษาโครงการฯ ในแต่ละกลุ่มย่อย ซึ่งทางทีมกลางโดยอาจารย์เรณู ได้ให้โอกาสเป็นตัวแทนของทีมกลางในการเป็นหัวหน้าทีมในการดำเนินการให้คำปรึกษา ร่วมแสดงความคิดเห็นอภิปรายข้อมูล ให้ข้อเสนอแนะ ช่วยแก้ไขข้อมูลและเพิ่มเติมส่วนของข้อมูลที่ขาดหายไป ในการประชุมในครั้งนี้ได้เพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับคุณครูในแต่ละโครงการคือ การให้แต่ละโครงการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องบริบทของชุมชน นั่นคือการศึกษาถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษในการก่อตั้งชุมชนและแหล่งที่อยู่อาศัย ซึ่งข้อมูลตรงนี้แต่ละโครงการฯ ยังขาดและได้เห็นตัวอย่างของโครงการการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนตลาดท่าเสา ทำให้ต้องไปเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังขาดนี้เพิ่ม คุณครูแต่ละท่านในกลุ่มย่อยนี้ มีความเป็นกันเองและให้ความร่วมมือกับการทำงานเป็นอย่างมาก ทำให้บรรยากาศการประชุมมีแต่เสียงหัวเราะและดำเนินไปอย่างราบรื่น จากการลงพื้นที่ในครั้งนี้ได้เรียนรู้ว่า “**การให้ความสำคัญและการศึกษาข้อมูลบริบททางสังคมก็เป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเช่นเดียวกัน**”

การลงพื้นที่กับทีมกลางครั้งที่ 3 ในการนำเสนองานต่อคณะครูที่ปรึกษาโครงการฯ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก การนำเสนองานในครั้งนี้ค่อนข้างต้องกระชับกับเวลาเนื่องจากทางทีมผู้ประสานงานจังหวัดพิษณุโลก ดร.นิคม ได้ประสานงานกับคุณครูในแต่ละโครงการให้นำทีมนักยุววิจัยมาร่วมนำเสนองาน การร่วมประชุมในครั้งนี้ทำให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมและการสร้างทีมนักยุววิจัยให้มีประสิทธิภาพ เช่นตัวอย่างของทีมนักยุววิจัยที่นำเสนอเรื่อง คลองบึงปลาเน่า นักยุววิจัยเหล่านี้นำเสนองานด้วยความมั่นใจ มีความเข้าใจกับ

งานวิจัยได้อย่างชัดเจน มีความคล่องแคล่ว สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ นอกจากนี้ กระบวนการทำงานในกลุ่มทีมนักยุววิจัยยังมีความสามัคคีและสามารถดำเนินกระบวนการวิจัยเป็นไปตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง ขณะนั้นมีคำถามหนึ่งได้สะท้อนเข้ามาคือ **"จะทำอย่างไรให้ทีมนักยุววิจัยนำเสนองานได้เก่งแบบนี้"** ดังนั้นนั่นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการที่เริ่มวางแผนและฝึกทีมนักยุววิจัยให้เรียนรู้การนำเสนองานให้มีความน่าสนใจและกล้าแสดงออกเมื่อต้องขึ้นไปอยู่บนเวทีหรือนำงานไปเสนอให้กับบุคคลอื่นได้รับฟัง

การลงพื้นที่กับทีมกลางครั้งที่ 4 ในการนำเสนองานต่อคณะครูที่ปรึกษาโครงการฯ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จากประสบการณ์ในการนำเสนองานมาหลายครั้งทำให้ในครั้งนี้การเตรียมตัวจึงน้อยลงเพราะข้อมูลทุกอย่างและความเข้าใจในสาระสำคัญของกระบวนการทำวิจัยยุววิจัยประวัติศาสตร์อยู่ในสมองอย่างอัตโนมัติ การประชุมและชี้แจงงานในกลุ่มย่อยทำให้ได้เรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่นในครั้งนี้คุณครูที่ปรึกษาโครงการฯ ในเขตจังหวัดลำพูน แต่ละท่านต่างก็เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการสอนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งบางโรงเรียนได้นำโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ที่สำคัญสามารถนำไปประยุกต์และต่อยอดในการทำเพื่อเพิ่มตำแหน่งวิทยฐานะทางวิชาการ ณ ตอนนั้นทำให้เกิดแนวความคิดว่า **"ตัวครูที่ปรึกษาสามารถนำแนวคิดและข้อมูลที่ได้จากการทำโครงการยุววิจัยเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น"** การเรียนรู้ถึงที่มาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นจะมีส่วนช่วยทำให้เยาวชนเกิดความรักและหวงแหนในคุณค่าของชุมชนมากยิ่งขึ้น แต่การที่จะนำเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเสา" ไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นนั้นต้องขึ้นอยู่กับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและคุณครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาที่จะนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้กับการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนต่อไป ซึ่งในปีการศึกษาหน้าได้วางแผนเพื่อจะนำโครงการยุววิจัยเชิงประวัติศาสตร์เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเสา" ไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา

ดังนั้นจากประสบการณ์และโอกาสที่ได้รับจากทีมกลาง ทำให้ได้รับแนวคิดใหม่ ๆ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากทีมกลางหรือคณะครูที่ปรึกษาในแต่ละโครงการฯ จากการได้นำเสนอผลงาน นับได้ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลทั้งสองด้าน กระบวนการดังกล่าวจึงมีส่วนช่วยพัฒนาให้เกิดความถนัดและมีความเข้าใจในการทำงานมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีกระบวนการอื่น ๆ ที่มี

ส่วนช่วยทำให้กระบวนการทำโครงการยุววิจัยในครั้งนี้สามารถประสบความสำเร็จได้ ซึ่งประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงวิถีคิดประวัติศาสตร์จากกระแสหลัก 5 ขั้นตอนมาเป็นวิธีคิดแบบท้องถิ่น (พิสูจน์จากหมู่บ้าน จากคำถามคำบอกเล่า)

จากการได้ศึกษาวิธีคิดประวัติศาสตร์ทั้ง 5 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 การประเมินคุณค่าของหลักฐาน ขั้นตอนที่ 4 การตีความหลักฐาน และขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์และการวิเคราะห์ข้อมูล ทางครูที่ปรึกษาและทีมนักยุววิจัยได้นำหลักการดังกล่าวมาปรับประยุกต์ใช้กับกระบวนการทำวิจัยให้มีขั้นตอนที่เด่นชัดและน่าเชื่อถือ โดยในขั้นแรกทีมนักยุววิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มคนที่จะทำการสัมภาษณ์ทางครูที่ปรึกษาได้ไปติดต่อขอข้อมูลจากเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ ผู้นำชุมชนและคุณครูที่อาศัยอยู่ในบริเวณตลาดท่าเสา ขั้นที่ 2 คือการฝึกตั้งคำถามและการจดบันทึกเพื่อทำการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน โดยรูปแบบของคำถามต้องสอดคล้องกับประเด็นที่ทำการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขั้นที่ 3 คือการลงสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนตลาดท่าเสา โดยการสนทนาปราศรัยและใช้คำถามในการถามข้อมูล เพื่อนำไปสู่การค้นพบข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ขั้นที่ 4 การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการรวบรวมข้อมูลจากการจดบันทึกสัมภาษณ์และการถอดความการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านจากเครื่องบันทึกเสียง ขั้นที่ 5 เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และวิเคราะห์เพื่อเตรียมเขียนเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

2. การศึกษาประวัติศาสตร์ไม่เน้นอนุรักษ์ให้คงอยู่ แต่เน้นดูที่ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคน ความเชื่อมโยงระหว่างการค้าขายและวิถีชีวิตคนที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละช่วงเวลา

การศึกษาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการวิจัย เป็นการศึกษาที่ไม่ได้ยึดติดกับการทำรายงาน 5 บทและการหาข้อมูลแบบเชิงปริมาณ แต่เป็นกระบวนการวิจัยที่เน้นการทำงานโดยที่เน้นการหาข้อมูลในเชิงคุณภาพ นั่นคือการศึกษาประวัติศาสตร์โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งในตอนแรกเมื่อได้รับหน้าที่เป็นครูที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ “**ในทัศนคติมองว่าเป็นการศึกษาสิ่งที่ได้ตายแล้วและ**

ศึกษาเพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่" แต่หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยร่วมกับทีมนักยุววิจัยแล้ว ทำให้ได้ทราบว่าประวัติศาสตร์ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัวไปแล้ว แต่ประวัติศาสตร์ยังคงอยู่และเราสามารถสัมผัสได้โดยการศึกษาและสร้างประวัติศาสตร์จากวิถีชีวิตของคน เช่น โครงการยุววิจัยเรื่อง "การเปลี่ยนแปลง
วิถีชีวิตชาวตลาดบ้านท่าเซา" จากการเก็บรวมรวมข้อมูลโดยอาศัยวิธีคิดประวัติศาสตร์จากกระแสหลัก 5 ขั้นตอนและศึกษาตัวอย่างจากเอกสารที่เกี่ยวกับกระบวนการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ รวมไปถึงการสัมภาษณ์และคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้าน สะท้อนให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในแต่ละยุค จากการอาศัยบนเรือนแพเปลี่ยนมาสร้างรากฐานบนบก การแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการแบ่งปันสิ่งของ บ้านไหนมีผักและเกลือเอาแลกปลา วิถีชีวิตของคนในสมัยก่อนต้องพึ่งพาอาศัยกัน ไม่มีคำว่าธุรกิจและการค้า เน้นการสร้างความสัมพันธ์มิตรภาพที่ดีระหว่างซึ่งกันและกันในสังคม การค้าขายเริ่มเข้ามาเมื่อเรือมอญบรรทุกสินค้าขึ้นมาทำการค้าขายที่ชุมชนตลาดท่าเสา คนในชุมชนเริ่มสร้างรายได้และสร้างอาชีพให้กับตัวเองเพื่อความ
อยู่รอด โดยหันเหมาทำการค้าขายกันมากขึ้น จนท่าเซาหรือท่าเสาในปัจจุบันกลายเป็นท่าเรือที่มีความเจริญทางการค้าพอ ๆ กับท่าอิฐ แต่ทั้งท่าอิฐและท่าเซาก็นับได้ว่ามีความเจริญทางการค้ามากกว่าทุกในภาคเหนือ อีกทั้งในช่วงนั้นการคมนาคมขนส่งทางรถไฟได้เริ่มเข้ามาสร้างสถานีที่ท่าเสา ดังนั้นการค้าขายจึงค่อนข้างเป็นอาชีพหลักของคนที่ชุมชนตลาดท่าเสาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ความเจริญในโลกยุคโลกาภิวัตน์และโอกาสที่ดีในการได้รับการศึกษา ทำให้รุ่นลูกและรุ่นหลานของคุณยายหลาย ๆ ท่าน มีการประกอบอาชีพที่ค่อนข้างแตกต่างจากบรรพบุรุษและหลากหลายกันออกไป แต่ถึงกระนั้นก็ตามบางครอบครัวในชุมชนตลาดท่าเสาก็ยังคงเลือกประกอบอาชีพค้าขายตามรอยบรรพบุรุษในอดีตอยู่ ซึ่งภาพของการค้าขายและสภาพบ้านเรือนไม้ที่เหมือนอาคารพาณิชย์ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันที่ชุมชนตลาดท่าเสา

กรอบสังเคราะห์งานวิจัยด้านกระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
โรงเรียนเทศบาลวัดท้ายตลาด (กวีธรรมสาร) เทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

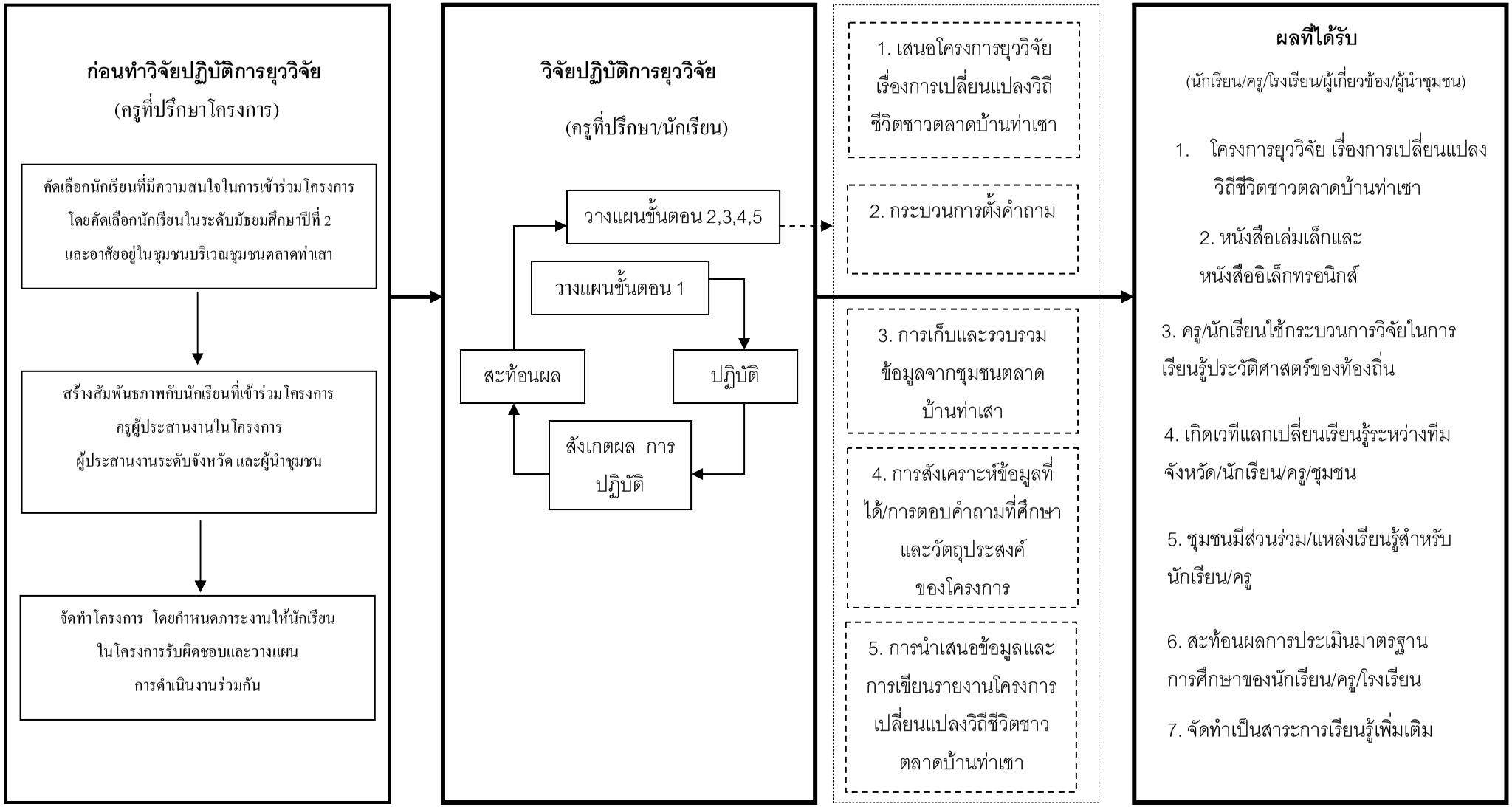

การสังเคราะห์งานกระบวนการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ
โครงการผ้าทอมือกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ
ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

อ้อยทิพย์ ทองดี

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโรงเรียนพร้าววิทยาคม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ของนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2552 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต 2 โดยศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับผ้าทอมือกับวิถีชีวิต ที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

หมู่บ้านตีนธาตุตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 4 ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบริเวณที่ราบลุ่มถูกโอบล้อมด้วยภูเขา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีอาชีพเสริมที่เป็นงานฝีมือ ได้แก่ การจักสานและการทำผ้าทอมือโดยเฉพาะผ้าทอมือถือเป็นงานฝีมือที่ประณีต สวยงาม มีคุณภาพและมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว ที่แตกต่างจากผ้าทอของหมู่บ้านอื่นๆในอำเภอพร้าว คือมีกระบวนการผลิตที่เหมือนกับในอดีตทุกขั้นตอน ตั้งแต่การปลูกฝ้าย เก็บเกี่ยวฝ้าย นำฝ้ายมาเป็นผ้าทอ ป้าอัมพร อินโอษฐ์ และคนอื่นๆ เป็นผู้นำในหมู่บ้านที่ได้ช่วยกันรื้อฟื้นภูมิปัญญาเก่าแก่และดั้งเดิมให้กลับมาเป็นของดีของหมู่บ้านตีนธาตุอีกครั้ง โดยการกลับมาครั้งนี้ได้เพิ่มมูลค่าของผ้าทอมือโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของผู้ใช้เป็นหลัก

เมื่อนักเรียนและครูที่ปรึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำเนินชีวิตตามที่กลุ่มยุววิจัยสนใจอยากรู้ว่าเป็นอย่างไรบ้างจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยการพากันเข้าไปนั่งพูดคุยกับปู่ย่าตายายและคนในชุมชน ร่วมด้วยช่วยกันรื้อฟื้นความทรงจำของคนในชุมชนและสานต่อความสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับเรื่องราวของผ้าทอมือให้กับนักเรียนยุววิจัยได้เป็นอย่างดี จากคำบอกเล่า ที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งได้ถูกนำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวของผ้าทอมือในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของทุกคนในชุมชน

การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นตนเองเมื่อวันเวลาเปลี่ยนแปลงมากปัจจุบันกลายเป็นอดีตที่เต็มไปด้วยความทรงจำร่วมกันของคนในชุมชน ของยุววิจัย สะท้อนให้เห็นภาพของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน ยุววิจัย ครูที่ปรึกษา ชุมชน และผู้ประสานงานจังหวัด โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ถูกมองในฐานะ

ที่เป็นความจริงของชีวิต ที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแบบค่อยเป็นค่อยไปและเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง เข้าใจง่ายปฏิบัติได้จริง ส่งผลให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมทั้งการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง

เรื่องราวที่นำเสนอนี้มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายการพัฒนานักเรียนยุววิจัยโดยมุ่งจะตอบตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา 3 ประการ ดังนี้

1. สังเคราะห์กระบวนการพัฒนานักเรียนยุววิจัยโครงการผ้าทอมือกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2. สังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากชุมชนของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

3. สังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการนี้จะอธิบายในรายละเอียดเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ก่อนการทำวิจัยปฏิบัติการยุววิจัย ได้แก่ การคัดเลือกทีมยุววิจัย จัดทำโครงการยุววิจัย และ กำหนดภาระงานผู้รับผิดชอบ/ผู้เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 2 วิจัยปฏิบัติการยุววิจัย ได้แก่ เสนอโครงการยุววิจัย กระบวนการตั้งคำถาม การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน การสังเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลและการเขียนรายงาน

ตอนที่ 3 ผลของกระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัย ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ครูที่ปรึกษา โรงเรียน และชุมชน ผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครู/โรงเรียนกับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ข้อค้นพบจากกระบวนการพัฒนานักเรียนยุววิจัย รวมทั้งปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ก่อนการทำวิจัยปฏิบัติการยุววิจัย

1. **การคัดเลือกทีมยุววิจัย** เนื่องจากผู้ศึกษาเป็นครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย 5 สาระย่อยคือ ศาสนา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ได้ฝึกให้นักเรียนนำขั้นตอนทางประวัติศาสตร์ได้แก่

กำหนดชื่อเรื่องการรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐาน การวิเคราะห์หลักฐาน การตีความข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูลไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นอย่างง่าย โดยมอบหมายงานให้นักเรียนเลือกเรื่องราวในหมู่บ้านของตนเองจำนวน 1 เรื่อง เช่น เรื่อง วิวัฒนาการการเลี้ยงหมูบ้านของเด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ ซึ่งเป็นหัวหน้าทีมยุววิจัยในครั้งนี้ จากนั้นจะฝึกให้นักเรียน ตั้งคำถามเพื่อวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลในวัยที่แตกต่างกันในหมู่บ้านอย่างน้อย 5 คน แต่ละคนจะมีอายุห่างกันประมาณ 8-10 ปี จากนั้นก็เขียนคำบอกเล่าของบุคคลโดยละเอียด แล้วนำมาสรุปและอธิบายให้สอดคล้องกับหัวเรื่องที่ตนเองต้องการศึกษา จากการฝึกทักษะแก่นักเรียนดังกล่าวทำให้ค้นพบว่า ทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล และการถ่ายทอดสิ่งที่นักเรียนได้ศึกษาให้ผู้อื่นเข้าใจได้นั้นเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ บางคนสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ตนเองได้ศึกษาเป็นอย่างดี แต่บางคนไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้เลย นั่นแสดงว่า การจัดการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จะต้องอาศัยความสนใจ ของนักเรียนและความรู้เดิมของนักเรียนที่ติดตัวมากับนักเรียนตั้งแต่อดีต ซึ่งในที่นี้จะหมายถึง ความสามารถที่มีอยู่ในตัว (ซึ่งนักเรียนอาจเก็บสะสมมาตั้งแต่วัยประถมศึกษาแล้วนำมาใช้) โดยเฉพาะทักษะการตั้งคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น

-ตัวอย่างการศึกษาเรื่อง วิวัฒนาการเลี้ยงหมูบ้านของเด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ นักเรียนชั้นม.1/7-

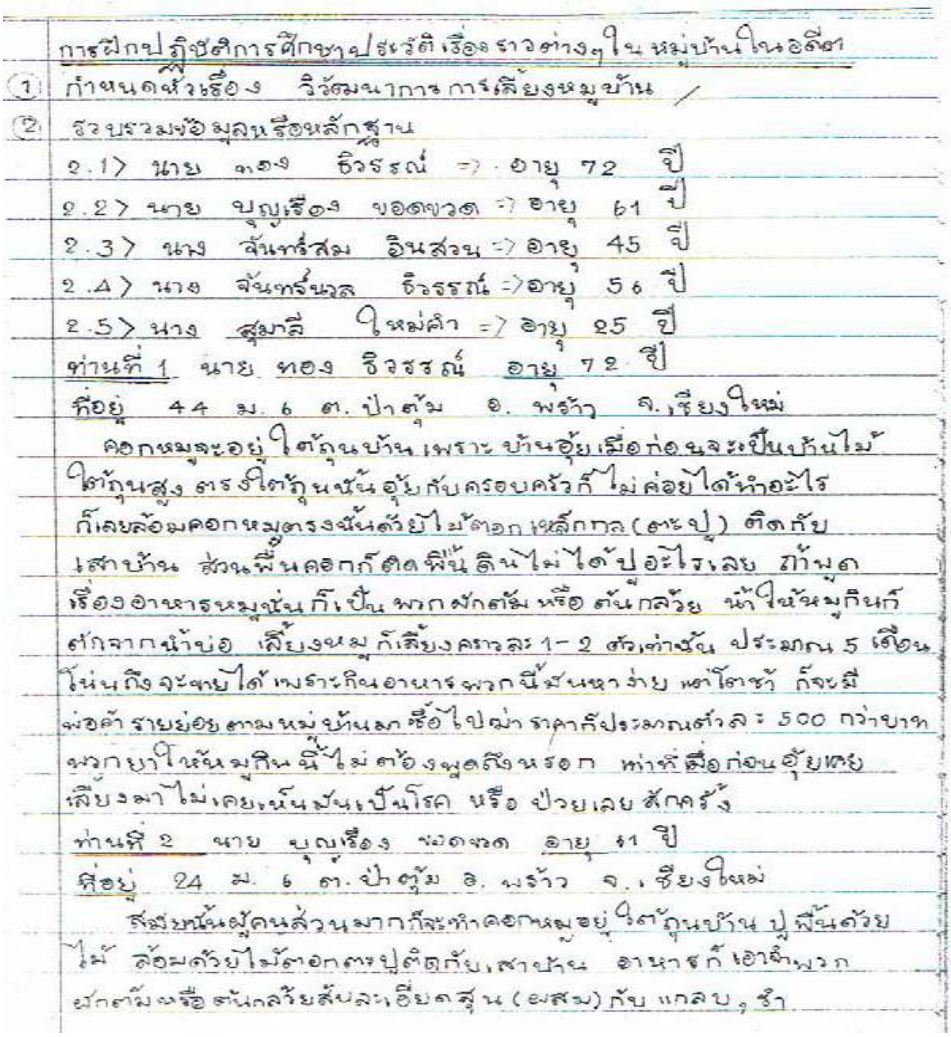

การฝึกปฏิบัติการศึกษาประวัติเรื่องราวต่างๆ ในหมู่บ้านในอดีต

(1) กำหนดหัวเรื่อง วิวัฒนาการการเลี้ยงหมูบ้าน

(2) รวบรวมข้อมูลหรือหลักฐาน

2.1) นาย ทอง ธิวรรณ์ => อายุ 72 ปี

2.2) นาย บุญเรือง พงษ์พวง => อายุ 61 ปี

2.3) นาง จันทร์สม อินสวน => อายุ 45 ปี

2.4) นาง จันทร์นวล ธิวรรณ์ => อายุ 56 ปี

2.5) นาง สุมาลี ใหม่คำ => อายุ 25 ปี

ท่านที่ 1 นาย ทอง ธิวรรณ์ อายุ 72 ปี

ที่อยู่ 44 ม. 6 ต. ป่าตุ้ม อ. พร้าว จ. เชียงใหม่

คอกหมูจะอยู่ใต้ถุนบ้าน เพราะบ้านอุ้ยเมื่อก่อนจะเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง ตรงใต้ถุนนั้นอุ้ยกับครอบครัวก็ไม่ค่อยได้ทำอะไรก็เลยล้อมคอกหมูตรงนั้นด้วยไม้ตอกเหล็กกาล (ตะปู) ติดกับเสาบ้าน ส่วนพื้นคอกก็ติดพื้นดินไม่ได้ปูอะไรเลย ถ้าพูดเรื่องอาหารหมูนั้นก็เป็นพวกผักต้ม หรือต้นกล้วย น้ำใบหมูกินก็ตักจากน้ำบ่อ เลี้ยงหมูก็เลี้ยงครอบละ 1-2 ตัวเท่านั้น ประมาณ 5 เดือนโน่นถึงจะขายได้ เพราะกินอาหารพวกนี้มันหาง่าย หาโตช้า ก็จะมีพ่อค้ารายย่อยตามหมู่บ้านมาซื้อไปฆ่า ราคาก็ประมาณตัวละ 500 กว่าบาท พวกยาให้หมูกินนี้ไม่ต้องพูดถึงหรอก ห่างไกลสื่อก่อนอุ้ยเลี้ยงมาไม่เคยเห็นมันเป็นโรค หรือป่วยเลยสักครั้ง

ท่านที่ 2 นาย บุญเรือง พงษ์พวง อายุ 61 ปี

ที่อยู่ 24 ม. 6 ต. ป่าตุ้ม อ. พร้าว จ. เชียงใหม่

สมัยนั้นผู้คนส่วนมากก็จะทำคอกหมูอยู่ใต้ถุนบ้าน ปูพื้นด้วยไม้ ล้อมด้วยไม้ตอกตะปูติดกับเสาบ้าน อาหารก็เอาผักต้มหรือต้นกล้วยสับละเอียดผสม (ผสม) กับแกลบ, รำ

น้ำที่ให้หมูกินก็จะตักมาจากน้ำบ่อ เลี้ยงทีละ 1-2 ตัว
เท่านั้นแหละ เลี้ยงเยอะไม่ไหวหรอก ประมาณ 4-5 เดือน
ก็จะขายโดยพ่อค้ารายย่อยตามหมู่บ้านจะมาซื้อเพื่อนำไปฆ่าขาย
ขายอีกทีนึง ราคาประมาณตัวละ 1,000 กว่าบาท เรื่องของ
โรคภัยไข้เจ็บของมันก็ละไม่มีเลย แข็งแรง อ้วนท้วนดี

ท่านที่ 3 นางจันทร์สม อินสวน อายุ 45 ปี
ที่อยู่ 44 ม. 6 ต. ป่าตุ้ม อ. พร้าว จ. เชียงใหม่
คอกหมูจะแยกออกมาจากตัวบ้าน ประมาณ 200 เมตร
เป็นคอกไม้สลับซีเมนต์หลังคาเป็นสังกะสี ติดตาข่ายสีน้ำเงิน
ที่เป็นรูเล็กๆรอบคอกเพื่อป้องกันยุง อาหารก็จะเป็นพวกแกลบ
รำ ผสมกับอาหารสำเร็จรูป น้ำก็จะนำมาจากน้ำประปาไม่งั้นก็
น้ำบาดาล เลี้ยงทีละ 4-5 ตัวคอกนึงแบ่งครึ่ง 2 ห้อง ประมาณ
3 เดือนก็จะขายให้พ่อค้าจากเวียงไปฆ่าขาย ราคาก็ตั้งใหญ่
2,500 - 3,000 บาท ถ้าเป็นลูกหมูก็ 700 บาท - 800 บาท
เรื่องของความเจ็บป่วยก็มีบ้างเช่น ท้องร่วง ก็จะซื้อยามาผสมกับ
อาหารให้มันกิน ของครั้งถ้าป่วยหนักก็จะบอกให้สัตวแพทย์มา
ฉีดยาให้

ท่านที่ 4 นาง ชันทร์นวล ชิตรณ์ อายุ 56 ปี
ที่อยู่ 43 ม. 6 ต. ป่าตุ้ม อ. พร้าว จ. เชียงใหม่
คอกเป็นศลาไม้ พื้นจะเป็นพื้นไม่ยกพื้น อาหารจะเป็นแกลบ
ผสมข้าวท่อน และผสมกับอาหารสำเร็จรูป น้ำที่หมูกินเอามาจ
น้ำบ่อ เลี้ยงครางละ 4-5 ตัว ประมาณ 3-4 เดือน ละขาย
ให้กับพ่อค้ารายย่อยตามหมู่บ้าน ราคาประมาณตัวละ 1,500 - 2,
ถ้ามันจะป่วยก็จะเป็นแบบท้องร่วงอะไรมากนี่แหละ แต่เวลา
ผสมน้ำให้มันกินก็หายขาด ถ้าหมูชุมก็จะสุมไฟไล่หมูให้มัน

ท่านที่ 5 นาง สุมาลี ใหม่คำ อายุ 25 ปี
ที่อยู่ 17 ม. 6 ต. ป่าตุ้ม อ. พร้าว จ. เชียงใหม่
คอกก็จะเป็นไม้ลาดพื้นด้วยปูนซีเมนต์มุงหลังคาด้วยสังกะสีติดตาข่าย
อาหารก็จะซื้ออาหารสำเร็จรูปเป็นกระสอบให้มันกิน ส่วนน้ำนั้น
ก็ละต้มน้ำจากน้ำประปา เลี้ยงทีละ 3-4 ตัว 3 เดือนก็ละขายได้
พ่อค้าจากเชียง ราคาตัวละ 2,500 -3,000 บาท โรคที่มันมักจะ
เป็นกันก็คือท้องร่วงอะไรประมาณนี้ ก็แค่ซื้อยามาละลายน้ำให้
มันกินก็ OK เลิ่ลล่ะ

③ วิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

3.1) คอกไม้ใต้ถุนบ้านไม่ปูพื้น → คอกไม้ใต้ถุนบ้านปูพื้นด้วย
ไม้ → คอกไม้แยกจากตัวบ้าน พื้นไม่ยกพื้น → คอกไม้แยกจาก
ตัวบ้านพื้นซีเมนต์หลังคาสังกะสีติดตาข่าย → คอกไม้แยกจาก
ตัวบ้านพื้นซีเมนต์หลังคาสังกะสีติดตาข่าย

3.2) ผักต้ม ต้นกล้วย → ผักต้ม ต้นกล้วยผสมแกลบ รำ →
แกลบรำผสมข้าวท่อนเศษอาหารสำเร็จรูป → แกลบ รำ ผสม
อาหารสำเร็จรูป → อาหารสำเร็จรูป

3.3) น้ำจากน้ำบ่อ → น้ำจากน้ำประปา, บาดาล

3.4) เลี้ยงทีละ 1-2 ตัว → เลี้ยงทีละ 4-5 ตัว → เลี้ยงทีละ
3-4 ตัว

3.5) ระยะเวลาในการเลี้ยง 5 เดือน → 4-5 เดือน → 3-4 เดือน
3 เดือน → 3 เดือน

3.6) ขายตัวละ 500 บาท → 1,000 บาท → 1500-2000 บาท
2,500 - 3,000 บาท

3.7) ไม่เป็นโรค → เป็นโรคท้องร่วง

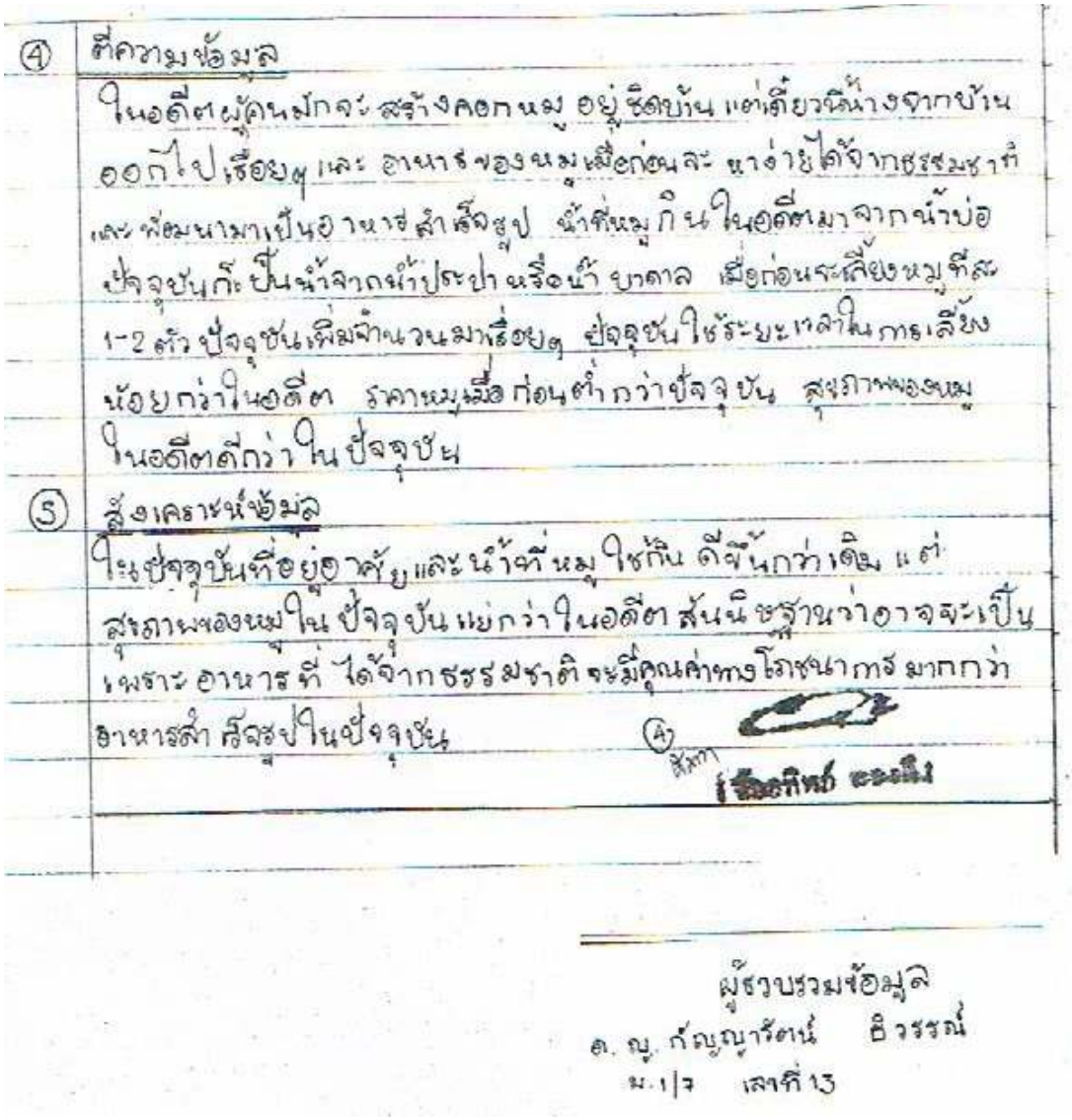

④ ที่ความข้อมูล

ในอดีตผู้คนมักจะสร้างคอกหมู อยู่ชิดบ้าน แต่เดี๋ยวนี้ย้ายจากบ้านออกไปเรื่อยๆ และ อาหารของหมูเมื่อก่อนละ หาง่ายได้จากธรรมชาติ และพัฒนามาเป็นอาหารสำเร็จรูป น้ำที่หมูกินในอดีตมาจากน้ำบ่อ ปัจจุบันก็เป็นน้ำจากน้ำประปา หรือน้ำบาดาล เมื่อก่อนจะเลี้ยงหมูที่ละ 1-2 ตัว ปัจจุบันเพิ่มจำนวนมากขึ้นๆ ปัจจุบันใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงน้อยกว่าในอดีต ราคาหมูเมื่อก่อนต่ำกว่าปัจจุบัน สุขภาพของหมูในอดีตดีกว่าในปัจจุบัน

⑤ สังเคราะห์ข้อมูล

ในปัจจุบันที่อยู่อาศัยและน้ำที่หมูใช้กิน ดีขึ้นกว่าเดิม แต่สุขภาพของหมูในปัจจุบันแย่กว่าในอดีต สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นเพราะอาหารที่ได้จากธรรมชาติจะมีคุณค่าทางโภชนาการมากกว่าอาหารสำเร็จรูปในปัจจุบัน

④ สัมภาษณ์ เรียกชื่อ ดอนนี่

ผู้รวบรวมข้อมูล
ด.ญ. กัญญารัตน์ ธิวรรณ์
ม.1/3 เลขที่ 13

เมื่อได้รับหนังสือเชิญจากทีมประสานงานชุดโครงการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือ ให้ส่งโครงการยุววิจัยเพื่อของบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และจากประสบการณ์ในการสอน ผู้ศึกษามีแนวคิดว่า การจะส่งเสริมให้นักเรียนเป็นนักประวัติศาสตร์นั้นไม่สามารถทำได้กับนักเรียนทุกคน จึงได้คัดเลือกนักเรียนโดยดูจากผลงานที่เกิดจากการเรียนการสอนในห้องเรียน (ดังตัวอย่างของเด็กหญิงกัญญารัตน์) รวมทั้งสอบถามความสนใจของนักเรียนก่อนเข้าร่วมโครงการ เพราะนักเรียนที่มีทักษะการตั้งคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ผู้ศึกษาเห็นว่าสามารถเข้าร่วมโครงการนี้ได้ อาจจะไม่สนใจหรือไม่ชอบ

วิธีการศึกษารูปแบบนี้ ดังนั้นความสนใจนักเรียน มีส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานตามโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ ผู้ศึกษาจึงได้คัดเลือกนักเรียนที่มีคุณสมบัติดังกล่าว จำนวน 5 คน เด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ เด็กหญิงจิรายุ คำนวล เด็กหญิงสาธิตา ไชยเรือน เด็กหญิงขวัญชนก ขันจันทร์ และเด็กหญิงแพรวา กีรติยรรยง นักเรียนชั้นม.1/7 ในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้การทำงานในขั้นตอนต่อไปเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่สร้างความลำบากใจให้กับครูที่ปรึกษา เพราะนักเรียนมีความพร้อมในเรื่องของการใช้ทักษะพื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นทุนในตัว

2. **จัดทำโครงการยุววิจัย** เมื่อผู้ศึกษาได้เข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบวัตถุประสงค์ของโครงการและแนวความคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้ผู้ศึกษาค้นพบว่าสิ่งที่ผู้ศึกษาได้ทำได้ดำเนินการจัดกิจกรรมของนักเรียนนั้นยังขาดในเรื่อง “การศึกษาสิ่งที่เหลืออยู่ซึ่งกำลังจะหายไป” และ”เป็นของหน้าหมู่” ซึ่งผู้ศึกษาได้นำไปเป็นแนวการให้ความรู้ให้กับนักเรียนยุววิจัยเพื่อเขียนโครงการนำเสนอทีมผู้ประสานงานฯ โดยนัดหมายนักเรียนทั้ง 5 คนเพื่อให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและให้นักเรียนระดมความคิดเลือกเรื่องที่กลุ่มสนใจที่จะศึกษาในอำเภอพร้าว จึงได้หัวข้อการศึกษาคือ “ผ้าทอมือกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ ต.ป่าไหน่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่” และร่วมกันเขียนรายละเอียดตามหัวข้อที่โครงการกำหนด

3. **กำหนดภาระงานผู้รับผิดชอบ/ผู้เกี่ยวข้อง** โดยประสานงานกับโรงเรียน ครูที่ปรึกษาลงพื้นที่เพื่อติดต่อกับผู้นำชุมชนและเก็บข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ปฐมนิเทศนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการและจัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 การประสานงานกับโรงเรียน โดยทำบันทึกแจ้งให้กับผู้อำนวยการได้รับทราบการแจ้งให้กับคณะครูในโรงเรียนในที่ประชุมประจำเดือนของโรงเรียน เพื่อให้บุคลากรของโรงเรียนเข้าใจความเป็นมาของโครงการ อำนวยความสะดวก ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานตามโครงการต่อไป

3.2 ครูที่ปรึกษาลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องราวที่นักเรียนต้องการศึกษา เพื่อเตรียมให้ข้อมูลเบื้องต้นกับนักเรียน รวมทั้งการประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน และภูมิปัญญา ที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายความเป็นมาของโครงการ รายละเอียดของโครงการ นัดหมายเวลาที่นักเรียนจะลงพื้นที่เก็บข้อมูล

3.3 ปฐมนิเทศนักเรียนยุววิจัยที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 5 คน เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลของหมู่บ้าน ผู้ที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูล การให้ความรู้/เทคนิค/การใช้ทักษะต่างๆ ใน

การศึกษาภาคสนาม ได้แก่ การสังเกต การฟัง การตั้งคำถาม การจดบันทึก วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ การให้ดูตัวอย่างการนำเสนอผลงานในรูปแบบต่างๆเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำผลงานของตนเอง จัดทำปฏิทินปฏิบัติงานร่วมกัน การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆที่ใช้ในการศึกษาภาคสนาม การเดินทาง นัดหมายเวลาลงพื้นที่ ในขั้นตอนนี้ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสำคัญ 2 วิธี คือ 1) “Learning log” เป็นวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมในภาคสนามแต่ละครั้ง โดยสรุปข้อมูลที่ได้ในแต่ละครั้งใน 3 เรื่อง คือ ประเด็นที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ (ตอบคำถามการวิจัย/วัตถุประสงค์ของการวิจัยทุกครั้ง) ประเด็นที่จะศึกษาหรือค้นคว้าเพิ่มเติม และความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ/ความรู้สึก 2) “Learning Styles” เป็นวิธีการนำเสนอผลของการศึกษาตามความถนัดหรือลีลาการเรียนรู้ของตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และตามประเด็นที่ร่วมกันกำหนดได้แก่ ความเป็นมาของการทอผ้าด้วยมือ ประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการผลิต ปัจจัยที่ส่งเสริมการทอผ้าด้วยมือ บทบาทหน้าที่ของผ้าทอมือในอดีตและปัจจุบัน และแนวทางการส่งเสริมอาชีพการทอผ้าด้วยมือในอนาคต การเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่วางแผน และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่ตนเองถนัด

ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ถ้าหากครูสร้างความชัดเจนในการทำงานให้กับนักเรียน จะทำให้นักเรียนมีความพร้อม ซึ่งนำไปสู่การศึกษาที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 2 วิจัยปฏิบัติการยุววิจัย

1. **เสนอโครงการยุววิจัย** ครูที่ปรึกษานำโครงการที่นักเรียนร่วมกันเขียนเสนอให้กับทีมผู้ประสานงานฯ ได้พิจารณา และมีการปรับปรุงอยู่หลายครั้ง จนกระทั่งได้ผ่านการพิจารณาและได้รับการอนุมัติจาก สกว. เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2552

ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ ถ้าหากมีทีมผู้ประสานงานที่เข้มแข็งสามารถให้ครูที่ปรึกษาโครงการ เกิดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมทั้งการคำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิดจะส่งผลให้การตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษามีความชัดเจน ซึ่งทำให้การศึกษาในขั้นตอนต่อไปจะดำเนินการไปได้ดี

2. **กระบวนการตั้งคำถาม** เนื่องจากผู้ศึกษาได้คัดเลือกนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการที่มีความพร้อม มีทักษะพื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ก็คือรู้จักการตั้งคำถาม เทคนิคการถาม การจดบันทึก การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอสิ่งที่ได้ศึกษาให้กับคนอื่นเข้าใจ ทำให้ขั้นตอนนี้ผ่านไปได้ไม่ยาก ประกอบกับการจัดอบรมเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามของ

ทีมผู้ประสานงานฯ ที่โรงเรียนจักรคำคณาธร จ.ลำพูน เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2552 การฝึกทักษะการสัมภาษณ์กับปราชญ์ชาวบ้านทำให้ทีมยุววิจัยเกิดประสบการณ์ในตั้งคำถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มมากขึ้น นักเรียนยุววิจัยสามารถตั้งคำถามทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยจัดทำตามประเด็นที่ศึกษา

3. **การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน** ตามขอบข่ายและปฏิทินปฏิบัติงานตามที่กำหนด ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งจะฝึกให้นักเรียนนำข้อมูลที่ได้จากคำบอกเล่าของกลุ่มคนในหมู่บ้านมาสรุปตามวิธี “Learning log” แล้วนำข้อสรุปที่ได้มาตอบคำถามการวิจัย/วัตถุประสงค์ของการวิจัยทุกครั้ง ถ้ายังตอบไม่ได้ก็วางแผนการตั้งคำถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป และ นำกลับมาสรุปและตอบคำถามการวิจัย/วัตถุประสงค์ของการวิจัยอีกครั้ง จนกระทั่งนักเรียนตอบคำถามการวิจัยได้ครบทุกข้อ ผู้ศึกษาจึงมอบหมายให้แต่ละคนเขียนเรียบเรียงตามสไตล์ของตนเอง (Learning Styles) เพราะผู้ศึกษามีแนวคิดว่าถ้าหากให้นักเรียนเขียนหรือนำเสนอโดยไม่มีกรอบจะทำให้นักเรียนเกิดอิสระทางความคิดและจะนำเสนอสิ่งที่ตนเองอยากบอกให้คนอื่น/สังคมได้รับรู้ได้เป็นอย่างดี และจะเป็นข้อเขียนที่ไม่เน้นตามรูปแบบวิชาการมากเกินไป และครูที่ปรึกษาก็ไม่รู้สึกเบื่อที่จะอ่าน มีการลุ้นตลอดเวลาว่านักเรียนจะเขียนออกมาในสไตล์ใด รวมทั้งความภาคภูมิใจอยู่ลึกๆ ในผลงานที่นักเรียนได้ทำด้วยตนเอง

การเก็บรวบรวมข้อมูลของนักเรียนยุววิจัย

-ตัวอย่างการสรุปข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามประเด็นที่กำหนด(สอดคล้องกับคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยของเด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ นักเรียนชั้นม.2/7-

คำถามการวิจัย

- ความเข้าใจในเรื่องการเปลี่ยนแปลงใต้แนวคิด “ความเปลี่ยนแปลงของการทอผ้าด้วยมือของหมู่บ้านตีนธาตุจากอดีตถึงปัจจุบันเกิดขึ้นได้อย่างไร
- ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าด้วยมือในอดีตถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ตลอดจนทราบถึงบทบาทหน้าที่ของผ้าทอมือในอดีตจนถึงปัจจุบัน
- ความสัมพันธ์ของในชุมชนหลังจากการรื้อฟื้นการทอผ้าด้วยมือเป็นไปในแนวใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อศึกษาความเป็นมาของการทอผ้าด้วยมือของหมู่บ้านตีนธาตุและความสำคัญของผ้าทอมือที่มีต่อความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านนี้ทั้งคนชรา วัยกลางคน
  วัยรุ่น ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- เพื่อศึกษาความคิดเห็น ความรู้สึกของชาวบ้านต่อความเปลี่ยนแปลง
- เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมอาชีพด้วยการทอผ้าด้วยมือในอนาคต

การสรุปข้อมูล

ความเป็นมาของการทอผ้าด้วยมือ

ประมาณก่อนปีพุทธศักราช 2510 ยุคนั้นการทอผ้าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน หญิงทุกคนในเผ่าลัวเรือนจะสามารถทอผ้าเป็นทุกคน หากหญิงใดทอผ้าไม่เป็นก็จะถือว่าเป็นหญิงประเภท "ไร้คุณค่า" ตรงกันข้ามหากหญิงใดสามารถทอผ้าได้อย่างประณีต สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อยก็จะถือว่าเป็นหญิงประเภท "มีคุณค่า" ผู้ที่มีหน้าที่ทอผ้าให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวนั้นก็คือฝ่ายหญิงทางบ้านซึ่งถ้าเป็นหญิงสาวก็จะได้รับการถ่ายทอดโดยรุ่นแม่ช่วงแรกๆก็จะให้ทำงานง่ายๆก่อน เช่น เก็บฝ้าย ปั่นฝ้ายจากนั้นก็จะเลื่อนระดับที่มีความยากขึ้นไปอีก เช่น ย้อมฝ้ายจนสิ้นสุดท้ายคือทอ และถือเป็นการทอผ้าในสมัยนั้นหากเมื่อหนุ่มน้อยคนใดจะขอหญิงสาวคนใดมาเป็นภรรยาก็จะต้องนำผ้าที่ตนเองทอมาให้ดูเป็นการแสดงฝีมือว่าตนเองนั้นมีความสามารถในการทอผ้าได้ดีเพียงใด ซึ่งสีที่นิยมใช้ในสมัยนั้นมีอยู่ 3 สี คือ ขาว ดำ และ กรมท่า ซึ่งสีขาวก็มาจากฝ้ายขาว สีดำก็มาจากฝ้ายโบราณ ซึ่งทั้งสองไม่ต้องย้อม แต่สีกรมท่าต้องใช้ครามย้อมเพื่อความสวยงาม ในยุคนั้นไม่มีการซื้อ-ขายผ้าทอ เสื้อผ้าที่ทอขึ้นมาจะใช้ในครอบครัวเท่านั้น ไม่มีการซื้อขายกันเหมือนในปัจจุบัน ส่วนในเรื่องของการทอผ้านั้นก็จะมีข้อห้ามบางประการ เช่น ผู้ที่ทอผ้าได้ต้องเป็นหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานเท่านั้น ห้ามหญิงที่แต่งงานแล้วทอผ้าเด็ดขาด เพราะถือว่าเป็นการนำโชคร้ายมาสู่ครอบครัวของตนเอง ผู้ที่ทอผ้าได้ต้องเป็นหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานเท่านั้น ห้ามหญิงที่แต่งงานแล้วทอผ้าเด็ดขาด เพราะถือว่าเป็นการนำโชคร้ายมาสู่ครอบครัวของตนเอง การปลูกฝ้ายก็จะปลูกในบริเวณบ้านของตนเอง การทอผ้าด้วยมือนั้นเป็นงานที่ยาก และต้องใช้ความอดทน มานะพยายามสูงมาก เพราะขั้นตอนมากก่อนจะมาเป็นผ้า 1 ผืน ดังนั้นส่งผลให้ในสมัยนั้นมีเสื้อผ้ากันอย่างทะนุถนอม ใน 1 ปี แต่ละคนจะได้ชุดใหม่เพียง 1-2 ชุดเท่านั้น นิยมใส่เสื้อผ้าใหม่กันในช่วง สงกรานต์ หรือที่คนภาคเหนือเรียกว่า "ปีใหม่เมือง" ถือว่าเป็นฤกษ์ดี นอกจากนี้ การทอผ้ายังส่งผลถึงวัฒนธรรมประเพณีอีกอย่างหนึ่งของทางภาคเหนือ ที่เรียกว่า "การสู่สาว" ซึ่งตอนกลางคืนหนุ่มๆจะเป็นฝ่ายอยู่บนเรือนในลักษณะที่อยู่บริเวณ

เยี่ยงประตู แต่เมื่ออยู่ข้างนอกมองเข้ามาจะไม่เห็น แต่ยาว (หนุ่ม) ก็จะทราบเองว่าบ้านนั้นมีสาว ก็จะมีการพูดคุยกันตามประสาหนุ่มสาว แต่ไม่มีการจับมือถือแขนกันแต่อย่างใด จะเห็นว่าในสมัยนั้นการทอผ้ามีอิทธิพลมากในวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านตีนธาตุ

ประมาณหลังปี พ.ศ. 2510 มีพ่อค้าจากจังหวัดลำปาง นำผ้าสำเร็จรูปใส่ม้ามาขายภายในหมู่บ้าน มีหลายสีให้เลือก แต่ผ้าที่สวยที่สุดคือ "ผ้าขาว ริมเขียว" เป็นผ้าฟอกสารเคมี ผ้าถุงมี 2 ยี่ห้อ คือ ตราก๋งรำวง 15 บาท ตราช้าง 12 บาท ซึ่ง 2 ราคานี้นับว่าแพงในสมัยนั้น ซึ่งผ้าสำเร็จรูปนี้ ผู้ที่จะใส่ได้ต้องเป็นผู้ที่มีฐานะดีเท่านั้น คุณสมบัติที่ผ้าสำเร็จรูปมีดีกว่าผ้าทอมือก็คือ แห้งง่าย สวยกว่า และ มีผิวเรียบ ต่อมามีพืชชนิดใหม่ขึ้นมาคือสิสมอบหรือยาสูบปลูกแทนต้นฝ้าย จึงไม่มีฝ้ายให้ใช้ในการทอผ้า นำเงินจากการปลูกยาสูบไปซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปแทน ซึ่งสะดวก สบายกว่าการทอผ้าด้วยมือ ดังนั้นการทอผ้าด้วยมือในสมัยนั้นก็เริ่มหายไปจากหมู่บ้านตีนธาตุ

ประมาณปี พ.ศ. 2541 มีการรื้อฟื้นการทอผ้าด้วยมือ โดยนางสาว อัมพร อินโอชจี๋ หรือที่รู้จักกันดีในนามของป้าอัมพร ซึ่งได้มีการรวมกลุ่มกันภายในหมู่บ้าน แล้วทอกันที่ศูนย์ เหตุผลที่ป้าอัมพรรื้อฟื้นเรื่องการทอผ้าขึ้นมาคือความรักถิ่นเกิดนั่นเอง

DATE / / NO SUBJECT

ระดับ	ก่อน พ.ศ. 2500	2500 - 2540	2540 - ปัจจุบัน	
			ก่อนการรื้อฟื้น	หลังการรื้อฟื้น
ครอบครัว	- ทอผ้าใส่กันเองภายในครอบครัว - ได้อยู่ พูดคุยร่วมกันขณะทอผ้า - รุ่นแม่สอนลูกในการทอผ้า - ขายทำอุปกรณ์	- ไม่ค่อยได้คุยกันในครอบครัว ไปทำงานปลูกสัสมอบหรือยาสูบ - ซื้อเสื้อผ้าให้คนในครอบครัว	ไม่ค่อยได้คุยกันในครอบครัว - ไม่ได้อยู่ในครอบครัวมากนัก ไปทำงานที่อื่น - ซื้อเสื้อผ้าให้สมาชิกในครอบครัว	- ไปทอผ้าที่ศูนย์ ไม่ค่อยได้อยู่บ้าน - ทำงานใกล้บ้านเพราะทอผ้าที่ศูนย์
ชุมชน	- ไม่มีการขายผ้าทอ - มีการจ้างย้อมสีย้อมหรือครม	- มีผ้าสำเร็จรูปมาขายในชุมชน - คุยกันเรื่องผ้าสำเร็จรูปกับคนในหมู่บ้าน	- ไปซื้อผ้าสำเร็จรูปมาจากชุมอื่นไม่มีการซื้อขายในชุมชนด้วยกันเอง	- ร่วมกันทอผ้า - คุยกันมากขึ้น - สามัคคีในหมู่บ้าน - ขายผ้าทอมือนำเงินมาแบ่งกัน
ต่างชุมชน	- ซื้ออุปกรณ์การทอผ้าจากหมู่บ้านอื่น - หาไม้ทำอุปกรณ์จากหมู่บ้านอื่น	- มีพ่อค้ากับชุมชนอื่นมาขายผ้าสำเร็จรูป - ได้พูดคุยกันกับคนต่างชุมชน	- ได้ซื้อผ้าสำเร็จรูปกับชุมชนอื่น - มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอื่น	- ซื้อผ้าจากต่างหมู่บ้านมาขาย - ขายผ้าทอมือให้ชุมชนอื่น - มีสัมพันธไมตรีกับชุมชนอื่น

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้า

นางสาว อัมพร อินโอชฐ์ เมื่อปี พ.ศ. 2541 เป็นอาจารย์พิเศษการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ที่ต่างอำเภอเขาก็มีงบประมาณให้เพื่อนำไปจัดตั้งกลุ่มฝึกทักษะอาชีพ และในขณะนั้นป้าอัมพร ก็ได้คิดที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง คือหมู่บ้านตีนธาตุ ก็นำเงินงบประมาณส่วนนั้นไปจัดตั้งกลุ่ม "ศรีธาตุตัดเย็บเสื้อผ้า" ที่แรกๆก็รับงานผ้าโหลจากโรงงานมาทำการตัดเย็บก่อน และระดมเงินสมาชิกตั้ง 15 คน คนละ 100 บาท เพื่อนำไปซื้อวัสดุ อุปกรณ์ จักรเย็บผ้า เพื่อทำมาตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นเครื่องนายการค้าของกลุ่ม เช่น ชุดนักเรียนและมีการอบรมเย็บเท้า ต่อมาก็นำงบประมาณที่เก็บสะสมประกอบกับการมีผ้าป่าสามัคคีมาจัดตั้งศูนย์หรือสถานที่ในการทำงานของกลุ่ม มีหน่วยงานต่างๆมาเข้าช่วยเหลือในด้านการตลาดและงบประมาณดังนี้

1) สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน จ. ลำปาง
2) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
3) องค์การแคร์นานาชาติ
4) ที่ว่าการอำเภอ
5) บริษัท มิยาซาว่า เงินกู้ไทย - ญี่ปุ่น
6) โครงการ ซีป่า กองทุนสนับสนุนชุมชน
7) องค์การบริหารส่วนตำบลป่าไม่
8) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
9) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
10) โครงการฝ้ายแกมไหม
11) กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
12) Home Net (ผู้ทำงานที่บ้าน)

ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอต่างๆจากกลุ่มเป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างมาก

ต่อมาป้าอ้อมพร ได้เห็นความสำคัญของกิ่งไม้ไผ่ จึงได้ทำเป็นลายดอกเหลี่ยม และได้นำมาประยุกต์ผสมผสาน กับผ้าทอเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น กระเป๋าหิ้ว จานรองแก้ว เสื่อ โคมไฟฉากกั้นห้อง มู่ลี่ ฯลฯ จนเปลี่ยนแปลงชื่อกลุ่มเป็น "ผลิตภัณฑ์ผ้าทอและไม้ไผ่" ภายใต้เครื่องหมายการค้า "กิ่งไผ่ ใบฝ้าย" จนปัจจุบันสมาชิกในกลุ่มเพิ่มเป็น 20 คน

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการผลิตในปัจจุบัน

บุคคลที่รวมกลุ่มการทอผ้าในหมู่บ้านตีนธาตุนั้น ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก ดังนั้นการรวมกลุ่มการทอผ้าจึงไม่เกิดความต่อเนื่อง เช่น ถ้าถึงเวลาที่จะต้องทำนาก็ต้องไปทำนากันหมด ไม่ไปรวมกลุ่มทำให้งานที่ได้รับไม่สำเร็จตามเป้าหมาย ส่งงานไม่ทัน

กิจกรรมหรืองานบุญต่างๆทางสังคม เช่น งานผ้าป่าสามัคคี มีผลกระทบอย่างเห็นได้ชัดกับกลุ่มทอผ้า กล่าวคือ เมื่อมีงานเช่นนี้เกิดขึ้น สมาชิกในกลุ่มทอผ้าก็หันไปช่วยงานทางสังคมไม่ไปทำงานที่ศูนย์

ปัจจัยที่ส่งเสริมการทอผ้าด้วยมือ

มีหน่วยงาน องค์กรต่างๆเข้าช่วยเหลือในด้านงบประมาณให้กับทางกลุ่ม ซึ่งทางกลุ่มได้นำเงินส่วนนี้ไปซื้อวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักร ทำให้ทำงานได้รวดเร็วขึ้น

ได้ซื้อวัสดุ-อุปกรณ์จากที่อื่นมา เช่น ซื้อผ้าทอมาเป็นม้วน ทำให้เกิดความสะดวก ทุ่นแรง ทุ่นเวลา

สถานที่การทำงานสะดวก เพราะ แยกเป็นส่วนๆ เช่น ตัดเย็บที่หนึ่ง แปรรูปไม้ไผ่อีกที่หนึ่ง ทำให้การทำงานมีระบบ ระเบียบ แบบแผน ส่งผลให้เกิดความสะดวก สบาย สถานที่ทำงานมีมากไม่รกรุงรัง

โครงการ "ออมเงินวันละบาท" จัดทำขึ้นเพื่อออมเงินเฉพาะสมาชิกในกลุ่ม และมีการให้กู้เงินแก่สมาชิกในกลุ่มในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท เพื่อช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มที่มีปัญหาด้านการเงิน และแบ่งเงินเป็นส่วนๆ เพื่อทำบุญ ส่วนสุดท้ายคือเข้ากองทุนกลุ่ม

การมีผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ สามารถที่จะแบ่งงาน แบ่งเงิน แบ่งหน้าที่ และวางแผนให้กับทางกลุ่ม และที่สำคัญมีความเสียสละ มีน้ำใจ ยุติธรรมกับสมาชิกในกลุ่มทุกคน ส่งผลให้การทำงานของกลุ่ม

บทบาทหน้าที่ ของผ้าทอมือในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีต ผ้าทอมือมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน ตามปกติหลังคาเรือนจะมีการทอผ้า และผ้าที่ทุกคนสวมใส่นั้นก็เป็นผ้าทอมือสิ้นๆ รวมถึงมุ้ง ผ้าห่ม ฯลฯ แต่ต่อมาผ้าทอมือก็ลดบทบาทหน้าที่ลงไปอีกระดับหนึ่งเนื่องจาก เริ่มมีการใช้ผ้าสำเร็จรูป ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนไป จากที่เคยทอผ้าทุกๆวัน ก็เปลี่ยนเป็นทำงานทุกๆวัน เพื่อนำเงินส่วนหนึ่งไปซื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นเช่นนี้จวบจนปัจจุบัน คงเหลือแต่การตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อรื้อฟื้นเท่านั้น แต่ไม่มีการทอผ้าอย่างเป็นจริงเป็นจังเหมือนในอดีต

แนวทางการส่งเสริมอาชีพการทอผ้าด้วยมือในอนาคต

- ในอนาคตกลุ่มทอผ้าในหมู่บ้านตีนธาตุมีแนวโน้มที่จะมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ถ้ามากมีการรับสมัครผู้ที่สนใจในหมู่บ้านใกล้เคียงมาเข้าร่วมสมาชิก โดยให้ผู้เชี่ยวชาญในหมู่บ้านตีนธาตุสอนในเรื่องการทอผ้าด้วยมือ และการประดิษฐ์ลายดอกแปลกใหม่จากกี่ทั่งไผ่ ซึ่งสินค้าจากกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอและไม้ไผ่จะเป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างสูง และกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอและไม้ไผ่อาจจะมีการเปิดร้านของที่ระลึกตามที่ต่างๆเป็นของกลุ่ม ซึ่งจะมีการนำผลิตภัณฑ์ต่างๆที่กลุ่มทำขึ้น เช่น กระเป๋าผ้า มูลี่ กระเป๋าใส่โทรศัพท์ พวกกุญแจ ฯลฯ

การนำเสนอข้อมูลตามสไตล์ของตนเอง (Learning Styles)

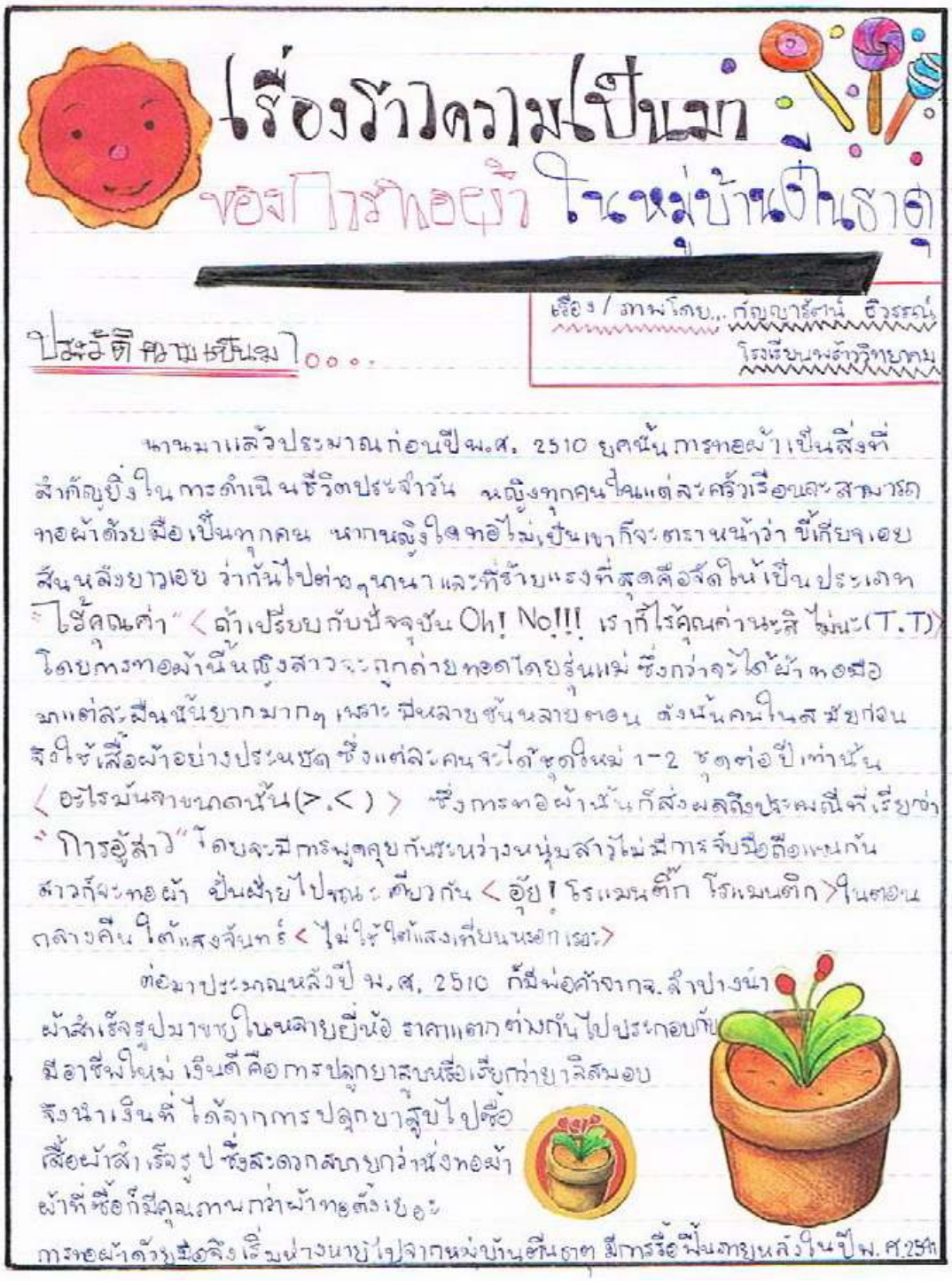

เรื่องราวความเป็นมา ของการทอผ้า ในหมู่บ้านเป็นธาตุ

เรื่อง / ภาพโดย... กัญญาภัค ชิวรรณ์
โรงเรียนพล้าวิทยาคม

ประวัติความเป็นมา...

นานมาแล้วประมาณก่อนปี พ.ศ. 2510 ยุคนั้น การทอผ้าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน หญิงทุกคนในแต่ละครัวเรือนจะสามารถทอผ้าด้วยมือเป็นทุกคน หากหญิงใดทอไม่เป็นเขาก็จะตราหน้าว่า ขี้เกียจเอย สันหลังยาวเอย ว่ากันไปต่างๆนานา และที่ร้ายแรงที่สุดคือจัดให้เป็นประเภท "ไร้คุณค่า" <ถ้าเปรียบกับปัจจุบัน Oh! No!!! เราก็ไร้คุณค่านะสิ ไม่นะ(T.T)> โดยการทอผ้านี้หญิงสาวจะถูกถ่ายทอดโดยรุ่นแม่ ซึ่งกว่าจะได้ผ้าทอมือแต่ละผืนนั้นยากมากๆ เพราะมีหลายขั้นหลายตอน ดังนั้นคนในสมัยก่อนจึงใช้เสื้อผ้าอย่างประหยัด ซึ่งแต่ละคนจะได้ชุดใหม่ 1-2 ชุดต่อปีเท่านั้น <อะไรมันจะขนาดนั้น(>.<)> ซึ่งการทอผ้านั้นก็ส่งผลถึงประเพณีที่เรียกว่า "การอู้สาว" โดยจะมีการพูดคุยกันระหว่างหนุ่มสาวไม่มีการจับมือถือแขนกัน สาวก็จะทอผ้าปั่นฝ้ายไปด้วย เคียงกัน <อุ๊ย! โรแมนติก โรแมนติก>ในตอนกลางคืนใต้แสงจันทร์ <ไม่ใช่ใต้แสงเทียนนอกเรอะ>

ต่อมาประมาณหลังปี พ.ศ. 2510 ก็มีพ่อค้าจาก จ.ลำปาง นำผ้าสำเร็จรูปมาขายในหมู่บ้านน้อย ราคาแตกต่างกันไปประกอบกับมีอาชีพใหม่ เงินดี คือ การปลูกยาสูบหรือเรียกว่ายาสีสมอบ จึงนำเงินที่ได้จากการปลูกยาสูบไปซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซึ่งสะดวกสบายกว่าหนึ่งทอผ้าผ้าที่ซื้อก็มีคุณภาพกว่าผ้าทอตั้งเยอะ การทอผ้าด้วยมือจึงเริ่มห่างหายไปจากหมู่บ้านอีนธาตุ มีการรื้อฟื้นอีกครั้งหลังในปี พ.ศ.25[illegible]

การทอผ้าด้วยมือก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่างๆดังนี้ ๐๐๐

ระดับ	ก่อน พ.ศ.2500	พ.ศ.2500-2540	2540 - ปัจจุบัน	
			ก่อนการรื้อฟื้น	หลังการรื้อฟื้น
ครอบครัว	ร่วมกันทอผ้า พูดคุยกันขณะทอผ้า	ไม่ค่อยได้พูดคุยกัน ต่างคนต่างทำงาน	ไม่ค่อยได้พูดคุยกัน ต่างคนต่างทำงาน	ทำงานใกล้บ้าน พูดคุยกันนอกเวลางาน
ชุมชน	ไม่ขายผ้าทอ แต่จ้างย้อมสีผ้าทอ	พูดคุยเรื่องผ้า สำเร็จรูป	หิ้วเสื้อผ้าสำเร็จรูป จากชุมชนอื่นมาขาย	พูดคุยทำงาน ร่วมกันในกลุ่ม
ต่างชุมชน	พายุการค้าทอผ้า อยู่สาวกับชุมชนอื่น	พูดคุย-ซื้อขาย ผ้ากับแม่ค้าต่างชุมชน	ซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูป จากร้านค้าชุมชนอื่น	ซื้อขายวัตถุดิบกับ การทอผ้ากับชุมชนอื่น

ประวัติของกลุ่มทอผ้า ๐๐๐

ปี พ.ศ. 2541 ก็ได้เกิดกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าขึ้นมาก่อนชื่อว่า "กลุ่มศรีธาตุตัดเย็บเสื้อผ้า" เหตุผลก็เพราะป้าอัมพร อินโอชรู้อยากพัฒนาถิ่นเกิดของตนเอง โดยการทำงานของกลุ่มคล้ายกับโรงงาน คือเย็บผ้าโหล มีสมาชิกเพียง 15 คน สถานที่ทำงานคือใต้ถุนบ้านของป้าอัมพร ต่อมาก็ระดมเงินสมาชิกคนละ 100 บาท นำไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักร มาเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ต่อมาก็ระดมเงินจากทุกส่วน ไม่ว่าจะเป็น ผ้าป่าสามัคคี หลังไปสร้างสถานที่ทำงานของกลุ่ม มีหน่วยงานหลายๆ แห่งเข้ามาช่วยเหลือในด้านการตลาดและงบประมาณ แต่กลุ่มต่อมาก็ได้มีการทอผ้าร่วมกับการตัดเย็บ เช่น กี่ทอมือ กี่ไม้ ไผ่ เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ และภายหลังได้เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น "ผลิตภัณฑ์ผ้าทอและไม้ไผ่" เพื่อให้เครื่องหมายการค้า "กี่งไผ่ ใยฝ้าย" ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 20 คน แล้วครับ!!! และนอกจากนี้กลุ่มยังทำโครงการ "ออมเงินวันละบาท" เฉพาะสมาชิก แล้วให้สมาชิกกู้ยืมนำผลกำไรที่ได้นำไปช่วยเหลือผู้ยากไร้ พูนการศึกษาเด็กด้อยโอกาส <ล้างงานอีกหลาย>

ระดับ	ก่อน พ.ศ. 2500	2500 - 2540	2540 - ปัจจุบัน	
			ก่อนการรื้อฟื้น	หลังการรื้อฟื้น
ครอบครัว	- ทอผ้าใส่กันเองภายในครอบครัว - ได้อยู่ พูดคุยร่วมกันขณะทอผ้า - รุ่นแม่สอนลูกในการทอผ้า - ขายทำอุปกรณ์	- ไม่ค่อยได้คุยกันในครอบครัว ไปทำงานปลูกสิสมอบหรือยาสูบ - ซื้อเสื้อผ้าให้คนในครอบครัว	- ไม่ค่อยได้คุยกันในครอบครัว - ไม่ได้อยู่ในครอบครัวมากนัก ไปทำงานที่อื่น - ซื้อเสื้อผ้าให้สมาชิกในครอบครัว	- ไปทอผ้าที่ศูนย์ ไม่ค่อยได้อยู่บ้าน - ทำงานใกล้บ้านเพราะทอผ้าที่ศูนย์
ชุมชน	- ไม่มีการขายผ้าทอ - มีการจ้างย้อมสีย้อมหรือครม	- มีผ้าสำเร็จรูปมาขายในชุมชน - คุยกันเรื่องผ้าสำเร็จรูปกับคนในหมู่บ้าน	- ไปซื้อผ้าสำเร็จรูปมาจากชุมอื่นที่ไม่มีการซื้อขายในชุมชนตัวเอง	- ร่วมกันทอผ้า - คุยกันมากขึ้น - สามัคคีในหมู่บ้าน - ขายผ้าทอมือนำเงินมาแบ่งปัน
ต่างชุมชน	- ซื้ออุปกรณ์การทอผ้าจากหมู่บ้านอื่น - หาไม้ทำอุปกรณ์จากหมู่บ้านอื่น -กี่กระตุก	- มีพ่อค้ากับชุมชนอื่นมาขายผ้าสำเร็จรูป - ได้พูดคุยกันกับคนต่างชุมชน	- ได้ซื้อผ้าสำเร็จรูปกับชุมชนอื่น - มีมิตรภาพกับชุมชนอื่น	- ซื้อฝ้ายจากต่างหมู่บ้านมาทอ - ขายผ้าทอมือใช้ชุมชนอื่น - มีสัมพันธไมตรีกับชุมชนอื่น

บุคคลเบื้องหลัง

ก่อนจะมาเป็นตัวอักษรแต่ละตัวที่เรียบเรียงเป็นเรื่องราวก็ต้องอาศัยประสบการณ์เดิมจากผู้รู้หลาย ๆ ท่านที่ทราบถึงประวัติศาสตร์การทอผ้าด้วยมือในหมู่บ้านดินธาตุฯ ดังนี้

นางสาว อัมพร อินโอชษ์ <ป้าอัมพร>
ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอและไม้ไผ่ ให้ความรู้เรื่องวิธีการทำงานของกลุ่ม และประวัติความเป็นมาของกลุ่ม เป็นคนสุภาพ มีน้ำใจ รักถิ่นเกิด มีสปิริตความเป็นผู้นำสูง มีความคิดสร้างสรรค์สูง มีความรู้ความสามารถ

นางชันแก้ว ดวงทิพยมิพัฒน์ <อ้ยแก้ว>
เล่าถึงประวัติความเป็นมาของการทอผ้าด้วยมือในหมู่บ้านดินธาตุ รวมถึงบอกความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้าน
เป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นกันเอง ช่างพูด มีเมตตาต่อสัตว์ ขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงาน

<ป้าบัว, อุ้ยบัว, ย่าบัว>
เล่าถึงประวัติความเป็นมาของการทอผ้าด้วยมือในหมู่บ้าน รวมถึงบอกความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้าน เสริมจากอุ้ยแก้ว เป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียน แต่งประพันธ์เก่ง เป็นกันเอง ขยันทำงาน และที่สำคัญน่ารักเหมือนเดิม

และยังมีอีกหลาย ๆ ท่านที่เรายังไม่ได้กล่าวถึง ต้องขอขอบพระคุณมากๆ ที่นี้

4. **การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้/การตอบคำถามที่ศึกษา** เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสรุปและการนำเสนอข้อมูลตามสไตล์ของตนเอง (Learning Styles)เป็นรายบุคคลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลเป็นของกลุ่ม ในขั้นตอนนี้ดำเนินการ 2 ครั้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ครั้งที่ 1 สังเคราะห์ตามรูปแบบของผศ.นฤมล ธีรวัฒน์ ที่นำเสนอในรูปของบทความเรื่อง “ด้านหนึ่งของประวัติศาสตร์ชุมชนจากคำบอกเล่าของช่างทอผ้าเศษ:กรณีศึกษาหมู่บ้านน้อย ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยครูที่ปรึกษาได้นำตัวอย่างให้นักเรียนศึกษาและร่วมกันวางแผนเพื่อกำหนดหัวข้อที่จะเขียนตามตัวอย่าง มีดังนี้ บทนำ ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอมือ (ข้อมูลเบื้องต้น/ปัจจัยที่มีผลต่อการทอผ้าด้วยมือของหมู่บ้าน/คำบอกเล่าของกลุ่มคน) ความเป็นมาของการทอผ้า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าทอมือ ภาพสะท้อนของชุมชน

บ้านตีนธาตุที่มีต่อผ้าทอมือในครั้งนี้ การมอบหมายให้นักเรียนยุววิจัยในการสังเคราะห์งานครั้งนี้ ผู้ศึกษาคิดว่าได้รับตัวอย่างที่เป็นงานเขียนที่ยุ่งยากเกินไปสำหรับนักเรียนม.2 แต่ผู้ศึกษาพอมีประสบการณ์อยู่บ้างเกี่ยวกับการเขียนงานวิจัยเชิงคุณภาพขณะที่เรียนในระดับปริญญาตรี จึงสามารถแนะนำการสร้างกรอบการเขียน เทคนิควิธีการเขียน และการนำเสนอข้อมูล จึงทำให้ขั้นตอนนี้ผ่านไปได้ไม่ดีนัก แต่ก็ถือเป็นประสบการณ์ในการนำเสนอข้อมูลอีกรูปแบบหนึ่ง

ครั้งที่ 2 สังเคราะห์ตามรูปแบบของทีมประสานงานฯ โดยครูที่ปรึกษานำแนวการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์(รูปเล่ม) ที่ทีมประสานงานฯ ได้ออกแบบ และให้ความรู้พร้อมทั้งเทคนิคในการเขียนแต่ละหัวข้อ โดยเฉพาะการแบ่งยุคต่างๆตามประเด็นที่ศึกษา ผู้ศึกษาจึงได้นำมาเป็นแนวทางในการให้คำแนะนำแก่นักเรียน โดยอธิบายวิธีการแบ่งยุคก่อน แล้วให้นักเรียนระดมความคิดกันภายในกลุ่มโดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่มาแบ่งยุคตามคำแนะนำของครูที่ปรึกษา ซึ่งก็ติดปัญหาในด้านการกำหนดเวลา (ปี พ.ศ.)ที่ชัดเจน นักเรียนได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของระยะเวลา รวมทั้งการเก็บข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านเพิ่มเติมเพื่อเติมเต็มเนื้อหาให้ครบถ้วนสมบูรณ์

ในขั้นตอนนี้ครูที่ปรึกษาถือว่ามีบทบาทสำคัญมากที่สุด ในการให้ความรู้ ทักษะการเขียน การใช้ถ้อยคำ การใช้ภาษาถูกต้อง การเสริมแรงโดยการให้กำลังใจ การให้คำปรึกษา แนะนำอย่างใกล้ชิด รวมทั้งการและเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับนักเรียน

นักเรียนยุววิจัย
ร่วมกันสังเคราะห์ข้อมูล

5. **การนำเสนอข้อมูลและการเขียนรายงาน** นำเสนองานใน 2 รูปแบบคือ

5.1 บทความ ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย โดยมีเนื้อหา ดังนี้

- ชื่อโครงการ โรงเรียน ทีมยุววิจัยและครูที่ปรึกษา
- ความเป็นมาของโครงการ/หลักการและเหตุผล
- วัตถุประสงค์
- คำถามการวิจัย
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ
- ขั้นตอนการดำเนินงาน
- ระยะเวลาในการดำเนินงาน
- บริบทหมู่บ้าน
- ประวัติศาสตร์ผ้าทอมือหมู่บ้านตีนธาตุ (ยุคที่ 1 ยุคกิ่งไผ่ใยฝ้าย ยุคที่ 2 ยุคผ้าจากต่างถิ่น ยุคที่ 3 ยุคกิ่งไผ่ ใยฝ้าย)
- บทสรุป “ผ้าทอมือกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ”
- บรรณานุกรม

5.2 สื่อ Power point โดยมีเนื้อหา ดังนี้

- ทีมยุววิจัยและครูที่ปรึกษา
- บริบทของหมู่บ้านที่ศึกษา
- ขั้นตอนการผลิตผ้าทอมือของหมู่บ้านตีนธาตุ
- ประวัติศาสตร์ผ้าทอมือของหมู่บ้านตีนธาตุ
- บทสรุป “ผ้าทอมือกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ”

นำเสนอข้อมูลในการประชุมเพื่อรายงานผลการวิจัย ณ โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว จ.เชียงใหม่

ในขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่บ่งชี้ถึง “กระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน” ที่เป็นวัตถุประสงค์ของโครงการนี้เพราะถือว่านักเรียนได้ผ่านการฝึกทักษะการวิจัยตั้งแต่เสนอโครงการยุววิจัย กระบวนการตั้งคำถาม การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้/การตอบคำถามที่ศึกษา จนกระทั่งความสามารถในการ นำเสนอข้อมูลและการเขียนรายงานได้ตามศักยภาพที่มีในตัวของนักเรียนแต่ละคน

ตอนที่ 3 ผลของกระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัย

1. **ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน** กระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษามาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตัวบ่งชี้ที่ 6.3 มีวิธีการเรียนรู้ของตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ สนุกกับการเรียนรู้และชอบมาโรงเรียน ดังบันทึกการสะท้อนคิดต่อกระบวนการทำงานของตนเอง ดังนี้

เด็กหญิงกัญญารัตน์ (แจน)

เด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ "...การทำงานขั้นแรกของดิฉันเริ่มจากการหาเรื่องที่สนใจในท้องถิ่นใกล้ตัวก่อน จากนั้นก็หาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เราศึกษา อย่างทางกลุ่มของพวกเราสนใจเกี่ยวกับการทอผ้า แล้วการทอผ้าเกี่ยวข้องกับอะไรบ้างคิดออกมาให้ได้มากที่สุด เช่น อุปกรณ์ในการทอ ลายของผ้าทอ วัตถุดิบที่ใช้ วิธีการหาวัตถุดิบ สถานที่ผลิต ผู้ผลิต ฯลฯ แล้วจากนั้นก็ถามตัวเองว่า เราอยากรู้เรื่องอะไรจากตรงนี้ก็ให้นำสิ่งที่เกี่ยวข้องนั้นมาตั้งเป็นคำถาม เช่น ถามว่าอุปกรณ์ในการทอผ้ามีอะไรบ้าง สมมติว่าถ้าเขาตอบมาว่า กี่ทอผ้า ตัวขาสวย ฯลฯ ให้เราตั้งคำถามต่อไปอีกว่าสิ่งเหล่านี้มีลักษณะเป็นอย่างไร ใช้ทำอะไร คือให้ถามคำถามหลักๆก่อนจึงแตกออกเป็นคำถามปลีกย่อย หลักจากที่ถามปัญหาไขข้อข้องใจต่างๆเกี่ยวกับสิ่งที่เราศึกษาแล้วนำมาเขียนเป็นภาษาแบบเรียบง่ายก่อนตามแบบของตนเอง แล้วค่อยนำมาดัดแปลงให้เป็นภาษาเขียนที่เป็นทางการ ถ้าหามีข้อมูลอันไหนที่ไม่สมบูรณ์ ไม่ชัดเจนก็ไปสัมภาษณ์ต่อเพิ่มเติม และที่สำคัญในการเก็บรวบรวมภาคสนาม ก่อนลงภาคสนามควรวางแผนนัดหมายกันก่อนในขณะที่สัมภาษณ์นั้นให้ผู้สัมภาษณ์สัก 2 คน ผู้จดบันทึก 2 คน ผู้ถ่ายภาพอีก 1 คน ควรแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนด้วย..."

เด็กหญิงขวัญชนก (นก)

เด็กหญิงขวัญชนก ขันจันทร์ "...ในการทำงานนั้นก่อนที่เราจะเริ่มทำต้องทราบก่อนว่า สิ่งที่เราจะทำหรือที่เราต้องการจะศึกษานั้นคืออะไร มีโจทย์ในการทำอย่างไร เมื่อเราทราบเรื่องที่จะศึกษาหรือโจทย์ของเรื่องได้แล้ว เราก็จะต้องตีโจทย์หรือเรื่องให้ออกว่า มันเกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง ต้องการทราบอะไรบ้าง เมื่อเราทราบแล้วก็ต้องหาวิธีการหาคำตอบ ในแต่ละข้อสงสัยที่ต้องการทราบว่า เราจะหาข้อมูลได้อย่างไร หาได้จาก

ที่ไหน และต้องตรวจสอบดูว่าถ้าเราทราบข้อมูลมาแล้วจะเพียงพอหรือไม่ในการตอบปัญหานั้น จากนั้นก็นำข้อมูลเหล่านั้นมาปะติดปะต่อกัน

หรือเรียกว่าการสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อทำขั้นตอนนี้เสร็จแล้วก็ต้องนำข้อสรุปที่ได้มาเขียนเป็นรายงาน..."

เด็กหญิงจิรายุ (แป้ง)

เด็กหญิงจิรายุ คำนวล "...ในการลงภาคสนามแต่ละครั้งก็จะประชุมตกลงกันภายในกลุ่มก่อนว่าจะไปครั้งนี้ต้องเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอะไรบ้าง แล้วใครรับผิดชอบอะไร ซึ่งในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งเราก็จะมีอุปกรณ์เสริม คือ เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งภาพและเสียง ส่วนในการไปทำงานแต่ละครั้งก็ต้องรักษากิริยามารยาทเป็นอย่างดีทั้งการพูด การแต่งตัว และก็ต้องไปลามาไหว้อยู่เ คั้นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งบางเรื่องท่านก็ไม่รู้หรือลืม จึงไม่ควรไปบังคับหรือบีบคั้นเพื่อให้ได้คำตอบมาโดยที่ท่านไม่เต็มใจ ส่วนสถานที่ทำงานจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลบางครั้งก็ไปทำที่โรงเรียน บางครั้งก็ไปทำที่บ้านป้าอัมพร ซึ่งการทำงานในสถานที่ต่างๆหรือเปลี่ยนบรรยากาศสถานที่ทำงานก็จะทำให้การทำงานแต่ละครั้งไม่น่าเบื่อ และในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งอาจารย์ก็จะให้ทำกันเองหมด ส่วนเรื่องวิเคราะห์ข้อมูลก็ทำกันเองภายในกลุ่มเหมือนกัน แต่ถ้ามีปัญหาก็ไปปรึกษากับอาจารย์..."

เด็กหญิงสาธิตา (สายไหม)

เด็กหญิงสาธิตา ไชยเรือน "...กระบวนการทำงานของพวกเรานั้นเริ่มต้นจากการตั้งใจฟังคุณครูที่ปรึกษา การแนะนำแสดงความคิดเห็นสิ่งที่บกพร่องของแต่ละคน การรับฟังความรู้แล้วจดบันทึก และความมุ่งมั่นในการทำงานให้ดีที่สุด..."

เด็กหญิงแพรวา (อิม)

เด็กหญิงแพรวา กีรติยรรยง "...กระบวนการทำงานของดิฉันคือการตั้งคำถามที่ไม่รู้เอาไว้ก่อน และบันทึกเอาไว้เพื่อนำไปเป็นคำถามที่ใช้สอบถามข้อมูล สิ่งที่เป็นงานของยุววิจัยท้องถิ่นก็จะเก็บรวบรวมเอาไว้ในแฟ้มเดียวกันไม่ปะปนกับแฟ้มอื่น เพื่อที่จะสะดวกในการนำออกมาใช้ในการเขียนแต่ละครั้งต้องร่างเนื้อหาไว้ก่อนเพื่อง่ายต่อการแก้ไข แล้วมาเขียนอีกครั้งเพื่อความสวยงาม..."

จากบันทึกการสะท้อนคิดต่อกระบวนการทำงานของตนเองของนักเรียนยุววิจัยทั้ง 5 คน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปความรู้ ประสบการณ์ได้อย่างมี

เหตุผล มีความสามารถในการจดบันทึกความรู้และประสบการณ์อย่างเป็นระบบ รวมทั้งความสามารถในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

2. **ผลที่เกิดขึ้นกับครูที่ปรึกษา** กระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษามาตรฐานที่ 10 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

โดยเฉพาะตัวบ่งชี้ที่ 10.3 ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในเรื่องความสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริงโดยร่วมมือกับชุมชน การส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การส่งเสริมให้ผู้เรียนจดบันทึกความรู้ให้เป็นระบบและนำความรู้สู่การปฏิบัติ เนื่องจากการเป็นครูที่ปรึกษานักเรียนยุววิจัย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อสามารถให้แนะนำแก่นักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะขั้นตอนการเขียนโครงการ กระบวนการตั้งคำถาม การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน จึงส่งผลให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม เช่น แนวทางการเขียนโครงการ การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ การเขียนงานวิจัยในรูปแบบของบทความ (ไม่ยึดติด 5 บท) เทคนิคการตั้งคำถาม การสัมภาษณ์ การสังเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การทำงานร่วมกับนักเรียน การทำงานร่วมกับชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียน รวมทั้งการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยเฉพาะสาระประวัติศาสตร์

จากการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมโดยเฉพาะทฤษฎี Constructionism/Backward design และแนวคิด Plearn /Unified concept/Historical learning และประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับนักเรียนและชุมชนในครั้งนี้ทำให้ผู้ศึกษามีแนวคิดในการจัดกิจกรรมการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาโดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เรียกว่า “ กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบพลุ (Phlu learning process) ” โดยมีรายละเอียดดังนี้

ที่มาของแนวคิด :

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบพลุ (Phlu learning process) มีที่มาจาก P = Plearn

HI = Historical learning

U = Unified concept

Plearn มาจาก Play + Learn = Plearn คือเพลิน สมองคือสิ่งที่ให้ความรู้สึกนึกคิดแก่มนุษย์

เป็นสิ่งมหัศจรรย์ ที่ก่อให้เกิดการรู้จักและสามารถยกระดับการรู้จำ รู้จัก ให้เป็นการรู้แจ้งได้ โดยอาศัยประสบการณ์ การให้ทะลุแจ้งตลอด ซึ่งนำไปสู่ความทรงจำของเด็ก คือความประทับใจ

Plearning นี้ ครูกับเด็กจะช่วยกันคิดขึ้นโดยครูแนะการเล่นเรียน โดยมีเป้าหมายร่วมกับเด็ก แต่จะต้องมีประเด็นหรือแนวที่เรียกว่า Theme ร่วมกันเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่า เรากำลังเพลิน กับอะไร ครูจะต้องคอยสังเกต ลีลาการเรียนรู้ (Learning Styles) ของเด็กและความสนใจ ซึ่งบางทีก็เป็นพรสวรรค์ บางทีก็เป็นความถนัด (ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช.Plearn เพลิน.เล่น.เรียน,2541.)

Historical learning คือการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องราวในอดีตที่ส่งผลต่อเรื่องราวในปัจจุบัน ว่าในแต่ละช่วงเวลาของชีวิตมีอะไรเปลี่ยนแปลงบ้างและการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น
มีผลต่อวิถีชีวิตหรือวิธีคิดของบุคคลอย่างไร และบุคคลเหล่านั้นมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไร (ประยุกต์จากการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์.อ้อยทิพย์,2552)

Unified concept คือ ความรู้แบบองค์รวม เป็นความรู้ที่ผู้เรียนเห็นว่าทุกส่วนของความรู้ประกอบกันเป็นวิถีชีวิตและอารยธรรมมนุษย์ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เนื่องจากความรู้แบบองค์รวมเกิดจากมุมมองปัญหาทุกแง่มุม ได้แก่ ปัญหาด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา ค่านิยม ประเพณีและเวลา ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดมุมมองทุกอย่างเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกัน โดยมีจุดหมายปลายทางไปสู่การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างสมดุล
(สมัย ยอดอินทร์.ความรู้แบบองค์รวมและบูรณาการแบบองค์รวม,2551.)

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบพลุ :

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบพลุ (Phlu learning process) มี 6 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมพร้อมนักเรียน มี 4 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ โดยครูและนักเรียนกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน
เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าจะเรียนรู้เรื่องอะไร เป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดควรให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของนักเรียน โดยเป้าหมายมี 3 ระดับ คือ

1.1 เป้าหมายระดับพื้นฐาน เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ในเรื่องราวที่เป็นรูปธรรมมองเห็นขั้นตอน กระบวนการหรือวิธีการทำที่ชัดเจน ไม่ต้องใช้เวลาในการศึกษามากนัก

1.2 เป้าหมายระดับกลาง เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ในเรื่องราวที่เป็นนามธรรมแต่สามารถศึกษาภาคสนามแล้วสามารถเรียนรู้ขั้นตอน กระบวนการหรือวิธีการได้ชัดเจน เช่น ประเพณีสำคัญของท้องถิ่น วัฒนธรรมต่างๆ

1.3 เป้าหมายระดับสูง เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ในเรื่องราวที่เป็นนามธรรม เกี่ยวกับภูมิปัญญา วิธีคิด คติ ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ ที่ต้องใช้เวลาในการศึกษายาวนาน และผู้ศึกษาต้องมีความเชี่ยวชาญในทักษะการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นพิเศษ

2. ฝึกทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 ทักษะการสังเกต –กิจกรรม Control drawing

2.2 ทักษะการสอบถาม/สัมภาษณ์ – แสดงบทบาทสมมติ เป็นผู้สัมภาษณ์/ผู้ถูกสัมภาษณ์

2.3 ทักษะการฟัง – ฟังเพื่อสรุปความ จับใจความ ตีความ

2.4 ทักษะการบันทึก

2.5 ทักษะการใช้อุปกรณ์ เทคโนโลยีในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การใช้เทปบันทึกเสียง การถ่ายรูป ฯลฯ

2.6 ทักษะการเข้าสังคม - การวางตัว การเข้าหาผู้ให้ข้อมูล

2.7 ทักษะการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ (Historical learning)– ทุกครั้งระหว่างศึกษา มุ่งเน้นการศึกษาเรื่องราวในอดีตที่ส่งผลต่อเรื่องราวในปัจจุบันว่าในแต่ละช่วงเวลามีอะไรเปลี่ยนแปลงบ้างและการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นมีผลต่อวิถีชีวิตหรือวิธีคิดของบุคคลอย่างไร และบุคคลเหล่านั้นมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

3. ศึกษา/วิเคราะห์ตนเองให้สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนของการทำความเข้าใจตัวตนของตนเองในเรื่องที่กำลังจะศึกษา เพื่อให้เข้าใจคนอื่นและมีส่วนช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไปได้ดียิ่งขึ้น

4. ประเมินผลก่อนการศึกษาในภาคสนาม เป็นการประเมินผลนักเรียนก่อนการศึกษา

ในภาคสนามโดยครูผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดเกณฑ์การประเมินและเครื่องมือการประเมิน ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความพร้อมของนักเรียนภายหลังจากการฝึกทักษะต่างๆแล้ว ถ้าหากนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด สามารถดำเนินการศึกษาในขั้นตอนต่อไปได้ แต่หากนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ครูจะเป็นผู้ดำเนินการฝึกทักษะเพิ่มเติมต่อไปจนกว่านักเรียนจะผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม เป็นขั้นตอนของการเล่นเรียน (Plearn) ขั้นตอนนี้ครูจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้าง “ความประทับใจ” ขึ้นในสมองของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดความ
ทรงจำและ ยกระดับการรู้จำ รู้จัก ให้เป็นการรู้แจ้งได้ โดยอาศัยประสบการณ์ การให้ทะลุแจ้งตลอด พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงลีลาการเรียนรู้(Learning Styles) ของตนเอง มีอิสระในการเรียนรู้อย่างมีความรับผิดชอบสูง มีวินัยในตนเอง และมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปผลการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง โดยใช้กิจกรรม “Learning log” เพื่อให้นักเรียนได้ทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ในแต่ละครั้ง โดยมีการบันทึกใน 3 ประเด็นคือ

- สิ่งที่ได้เรียนรู้ในครั้งนี้
- สิ่งที่จะต้องค้นคว้าเพิ่มเติม
- ความคิดเห็นเพิ่มเติม/ความรู้สึก

ขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์ข้อมูลเป็นองค์ความรู้ของตนเอง โดยนักเรียนจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ใน
ขั้นตอนที่ 3 มาคิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความ สังเคราะห์ข้อมูลและประสบการณ์ สรุปเป็นองค์ความรู้ของตนเองแล้วนำเสนอตามรูปแบบที่ถนัดและสอดคล้องกับลีลาการเรียนรู้(Learning Styles) ของตนเอง

ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์ข้อมูลเป็นองค์ความรู้ของกลุ่ม โดยนักเรียนแต่ละคนที่สนใจศึกษาเรื่องราวที่คล้ายคลึงกันจะนำข้อสรุปองค์ความรู้ของตนเองมาแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ด้วยการนำข้อมูลที่แต่ละคนมี มาศึกษาทำความเข้าใจร่วมกัน คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความ สังเคราะห์ข้อมูลและประสบการณ์ สรุปเป็นองค์ความรู้ของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเป็นการปลูกฝังคุณธรรมการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันทำให้พัฒนาทั้งทักษะทางสังคม และทักษะการทำงานที่ดี

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอข้อมูล แต่ละกลุ่มจะร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันทั้งชั้นเรียนโดยแต่ละกลุ่มนำองค์ความรู้ที่ได้ร่วมกันสรุปจากขั้นตอนที่ 5 มาวางแผนเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มอื่นในรูปแบบต่างๆตามความถนัดของสมาชิกกลุ่ม เช่น การจัดนิทรรศการ เขียนบทความ การจัดทำสมุดวิเคราะห์ความรู้ จัดทำแผนภูมิ การจัดอภิปรายความรู้ การแสดงบทบาทสมมติ และการแสดงละคร ฯลฯ ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีความเป็นประชาธิปไตย รู้จักบทบาทหน้าที่ แบ่งความรับผิดชอบ

ปรึกษาหารือติดตามผล ประเมินผลงาน และบูรณาการความรู้จากหลายวิชา รวมทั้งเรียนรู้การนำองค์ความรู้ของตนเองและองค์ความรู้ของกลุ่มพัฒนาเป็นความรู้แบบองค์รวม (Unified concept)

ซึ่งผู้ศึกษาจะประยุกต์แนวคิดที่ได้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเรา ในระดับชั้น ม.ต้น ปีการศึกษา 2553 ต่อไป

3. **ผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน** กระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาด้านการบริหารและจัดการให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษามาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะตัวบ่งชี้ที่ 14.7 มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน ในเรื่อง การสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน โดยในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จากการทำโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ “ผ้าทอมือกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวตีนธาตุ ต.ป่าไหน่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่” ทำให้ค้นพบภูมิปัญญาเรื่องการย้อมผ้าจากพืชย้อมสีที่มีในท้องถิ่น ก็คือ ป้าอัมพร อินโอษฐ์ ได้มาเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องพืชย้อมสี การสาธิตวิธีการย้อมสี รวมทั้งให้นักเรียนได้ทดลองปฏิบัติการย้อมสีในหน่วยการเรียนรู้ “พืชย้อมสี” รายวิชา การสอนบูรณาการแบบองค์รวม ของนักเรียนชั้น ม.1

นักเรียนชั้นม.1 ปีการศึกษา

ป้าอัมพร
ให้ความรู้
เรื่องพืชย้อมสี

4. **ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน** กระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาด้านชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษามาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยเฉพาะตัวบ่งชี้ที่ 17.1 มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักและเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนได้จากคำพูดของป้าอัมพรในวันสุดท้ายของการเก็บรวบรวมข้อมูลว่า

ป้าอัมพร

"... สิ่งใดตี้บ่อดีบ่อต้องเอาไป สิ่งใดตี้กี๊ดว่าดีแล้วก่ออยากจะนำไปทำต่อ ป้าก่อฝากหื้อหลานเอาไปทำต่อ สิ่งตี้ได้ฮับไปก่อหวังหื้อหลานนำไปสานต่อแถม สานต่อเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิปัญญาดั้งเดิมของปู่ย่าตายาย..."

อุ้ยบัว

และค่าวสร้อยของอุ้ยบัว ที่ว่า "...แสนสุขสม อารมณ์ยิ่งล้ำ จักขอกล่าวย้ำเรื่องกิจก๋ำ เมืองเหนือเฮานั้น ทำเป๋นประจ๋ำ เรื่องของก๋ารหา เกี่ยวกับเสื้อผ้า เจ้นปู่ เจ้นลุง ป้อแม่น้าป้า เปิ้นทำกั๋นมาอย่างนั้น สืบๆ ต๋ามๆกั๋นมาอย่างนั้น เปิ้นเก็บดอกฝ้ายนำมาอีดแก่นออกแล้ว ป๊อกเป๋นฟองหนา แล้วปั่นออกมาหื้อเป๋นเส้นฝ้าย ใจ้ประโยชน์หยังใดก็ได้ ต๋ามสมกวนเฮาจะใจ้เอาไปตอเป๋นแผ่นผ้าเก็บไว้ ทำหื้อแป๋งได้หลายตาง ปัจจุบันนี้มีคนรุ่นหลัง คิดเอามาทำแปลกใหม่ก้าวหน้า กิ่งไม้ไผ่แถมพร้อมกับแผ่นผ้าดัดแป๋งนาๆชนิด ส่วนป้าอัมพรนำมาค้นคิด เอาออกไปได้หลายงาน อาจารย์อ้อยทิพย์ เปิ้นมาสอบถามฮู้เรื่องของความติดต๋ามเรื่องฝ้าย สีย้อมเคมี เอามาบ่อได้ เปื้อหื้อปลอดภัยสารพิษ เปลือกไม้หนาๆ มีหลายชนิด เป๋นสีย้อมผ้าปลอดภัย สวมใส่ใจ้แล้วก็สบายใจ๋ สีสมุนไพร เปลือกใบกิ่งก้าน เซาะเอาหาเอาต๋ามฮั้วบ้าน สีธรรมชาติในเปลือกไม้ อ้อยทิพย์อาจารย์ เอาข้อมูลไว้ไปแนะนำหื้อนักเรียน ห้าคนหน้าฮักเอามาขีดเขียน วาดฮูปปี้นเฮียนสืบไว้ปายหน้า งานกิจกรรมเส้นฝ้ายเสื้อผ้า เป๋นคนโบราณก่อไว้ ลูกลูกหลานหลาน อนุลักษ์ไว้ขออย่าได้ละลืมไป อุ้ยแก้วฮู้แล้วก็เลยดีใจ๋ แล้วลงเฮือนไปสอนหลานปั่นฝ้าย สอนกี๊กเป๋นหาง แล้วสอนอีดฝ้าย หื้อหลานเอาไปเฮียนฮู้ เขียนเป๋นรายงานหรือเป๋นกระทู้แล้วแต่เข้าใจ๋ทำ อีกอย่างหนึ่งนั้นเป๋นกิจจะกรรม จักขอแนะนำ คำกลอนค่าวสร้อย แม่บัวจักสอน ลูกหลานเมื่อหน้อยก๋ำสารค่าวสร้อยหายไป น้องอิม น้องนก น้องแป้ง สายไหม น้องแจนอยู่ในกลุ่มหลานตังห้า อุ้ยแก้ว แม่พร แม่บัวอยู่ถ้าหื้อหลานปึกมาแถมเต๊อะ เรื่องกิจจะกรรมมันมีเปอะเลอะ เป๋นสารค่าวสร้อย

จ้อยซอ แป๋งป่าแป๋งนก เส้นฝ้ายเจือกป๊อ จักขุตั๋วงอ แป๋งไว้ผ่อเหล้น แป๋งกบแป๋งป่าเอาฝ้ายเป็นเส้นมาซ้อยเป๋นอั้นโมบาย แป๋งป่าแป๋งนก แป๋งกบหลายๆ ซ้อยเป๋นโมบายไว้โชกได้ ถ้าหลานจากไป

ส่งใจ๋มาใกล้ มาเหยี้ยมมาเยียน อย่าละไปแห่งหนไหน มีชัยชนะพระธรรมพระเจ้าคุ้มครอง ความดีมีแล้วหื้อตอบสนองร่ำรวยเงินทองเป็นสุขเน้อเจ้า ขอจบบรรยายเท่านี้เท่าอี้ก่อนแหล่นาย...”

4. **ผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม** กระบวนการขับเคลื่อนการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม ดังนี้

4.1 **ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน** ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์จากครูเป็นผู้ให้ความรู้เป็นครู และนักเรียนเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน รวมถึงความสัมพันธ์ที่เป็นกันเองมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลทำให้นักเรียนมีความกล้าที่ซักถาม การแสดงออก และการแสดงความคิดเห็นซึ่งสะท้อนจากบันทึกความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อครูที่ปรึกษาดังนี้

ครูอ้อยทิพย์กับนักเรียนยุววิจัย

เด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ “...ครูอ้อยทิพย์ เป็นผู้อยู่อย่างเรียบง่าย สบายๆ ไม่รักความสะดวก คอยดูแลนักเรียน มีความรับผิดชอบดีมาก ฝึกทักษะการทำงานให้นักเรียน

เด็กหญิงขวัญชนก ขันจันทร์ “...คุณครูเป็นคนใจดีมีความคิดที่แตกใหม่ไปจากคนอื่นและยิ้มแย้มแจ่มใสทุกวัน ทำให้นักเรียนจากการเรียนเครียดๆกับผ่อนคลายลงไปกับสีหน้าของครูผู้สอน คุณครูมีความรับผิดชอบทั้งงาน ชีวิตบุคคลรอบข้าง สรรหากิจกรรมให้ทำตลอด ทำให้เรามีความรู้เพิ่มขึ้นตลอด จัดกิจกรรมต่างๆอย่างมีระบบ ระเบียบ มีความเป็นธรรม...”

เด็กหญิงจิรายุ คำนวล “...ครูอ้อยทิพย์ เป็นคนน่ารักมาก ใจดีมาก ชอบให้เด็กทำกิจกรรมสนุกๆ เป็นคนจัดการเก่ง นิสัยดี กิริยามารยาทเรียบร้อย และเป็นคนเข้ากับผู้อื่นได้ดี...”

เด็กหญิงสาธิตา ไชยเรือน “...ครูดำเนินชีวิตอย่างสุภาพเรียบร้อย มีความเกรงใจอยู่อย่างพอเพียง ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่า คุณครูมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ใจดี มีเมตตา รักเด็กค่ะ...”

เด็กหญิงแพรวา กีรติยรรยง “...คุณครูอ้อยทิพย์ เป็นกันเองกับนักเรียน หาสิ่งใหม่ๆหรือสิ่งที่เป็นความรู้มาให้ ดูเหมือนคุณครูจะเป็นคนชอบทำงาน ใช้ชีวิตแบบง่ายๆ แต่งตัวเรียบร้อย ไม่เข้าข้างหรือลำเอียงกับใครใดๆทั้งสิ้น มักคิดทฤษฎีหรือวางแผนก่อนล่วงหน้าในการจะทำอะไรเกือบทุกอย่างเป็นขั้นเป็นตอนมีเกณฑ์ในการประเมินต่างๆอย่างละเอียด...”

4.2 **ความสัมพันธ์ระหว่างครู/โรงเรียนกับชุมชน** ปรับเปลี่ยนจากการที่ชุมชนรับรู้ว่าครู มีหน้าที่สอนอยู่แต่ในบริเวณโรงเรียน มาเป็นครูเป็นผู้พานักเรียนไปศึกษาเรียนรู้ร่วมกันกับ

ชุมชน ทำให้มีความสัมพันธ์สนิทสนมกันมากขึ้น ดังค่าวสร้อยของอุ้ยบัวที่เขียนฝากเด็กหญิงสาธิตา ไชยเรือน มาให้ที่โรงเรียนว่า “...อัญรีไหว้ตี้หน้าอก สองนิ้วจี้ยกไว้ตี้ตื๋นผม สองนิ้วโป้ตรงหว่างกิ้วเน้อเจ้า นี้คือวันทาไหว้สาพระพุทธเจ้า พระองค์ท่านได้ประทาน กำสั่งสอนไว้ ในโลกสงสาร หมั่นกิ๋น หมั่นตาน ฮักษาศีลห้า ไหว้อย่างนึ่งแถม ปู่ลุงแม่ป้า ป้อแม่อาวอาญาติมิตร์ ไหว้คนทั่วไปไหว้เป๋นเนืองนิด ไมตรีจิตอั้นอ่อนโยน ไหว้อย่างนี้มีเหตุมีผล ยกมือประนม จดหว่างกิ้วหั้น ฮับไหว้ลูกหลาน ประนมมือขึ้นตั้ง นิ้วจี้จดหั้นลุ่มกาง กันฮับไหว้แล้ว หื้อปรลูกหลาน อยู่สุขสำราณ รุ่งเรืองเนอเจ้า สมัยโบราณคนแก่คนเฒ้า เป๋นแนะแนวมาอย่างนี้ เป๋นสั่งสอนใด เผื่อผิดเผื่อเผลอยังกลับ

ใจ๋ได้ เป๋นยังพร้อมหื้ออภัย ตี้เขียนมานี้บ่อว่าหื้อไผ ตำหนิคนใดคนไหนสักหน้อย แม่เขียนอู้มาเหล้นกับหลานหน้อยพร้อมอาจ๋ารอ้อยใจ๋ดี เสียดายวันนั้นโอกาสบ่อหมี บ่อได้อู้กั๋นดีกับกั๋นสักหน้อย แม่นึกเสียใจ๋ตี้หลานหน้อยๆ พร้อมอาจ๋ารอ้อยไปวันนั้น เพราะงานแม่พร ซ้ำมาด่วนล้ำเป๋นรีบเร่งหื้อส่งไป โอกาสหน้านี้ยังมีแถมหลาย แม่ขอปิ๊กไป กั๋นใหม่เต๊อะเจ้า เรื่องประเภณีโบราณเก้าเหง้า ยังมีเล่าหื้อกั๋นฟัง ยินดีจ้าดนัก อนุลักษ์ของหลัง สืบสานไปยังลูกหลานไปหน้า เจ้นปู่เจ้นลุงป้ออุ้ยแม่ป้าเป๋นก็หื้อมาสืบไว้ หมดเจ้นนี้ไป ลูกหลานเก็บไว้ แม่ยินดีหื้อสืบไป บ่อมีไหนแล้วตี้มาสนใจ๋ ศึกษาเอาไปเพื่อประโยชน์ตังหน้า อนุชนรุ่นหลัง เมื่อลูนเมื่อหล้า มีไผจักมา สืบไว้ ก๋านตกแต่งดา ข้าวตอกดอกไม้ หมากปูเส้นฝ้ายเตรียมงาน งานบวชงานเป๊ก มีเป๋นประจ๋ำ ขึ้นเฮือนใหม่แถมกำ คนแก่คนเฒ่าจ้วยกั๋นจัดแจ๋ง ตกแต่งกั๋นเข้า เป๋นสิ่งตี้ดีเลิศล้น งานอย่างนี้ มีเหตุมีผล เป๋นงานมงคล รุ่งเรืองเน้อเจ้าแม่มาดีใจ๋ตี้อาจ๋ารเข้าไปหาแม่วันนั้น ได้บอกข่าวดีหื้อแม่ วันนั้นว่าเปิ้นจะสร้างอาคารวัฒนธรรม แม่อยากใคร่หัน เสร็จแล้วหรือยัง หลังใหญ่กาว่าหน้อย วันใดก็ดีโอกาสแม่มีสักหน้อย จะไปแวะกอยสักครั้ง เมืองเหนือเฮานั้นแม่หวังจะหื้อยืนยง แป๋งจักขุนก แป๋งกบแป๋งหงส์ แป๋งป๋าตะเพียนโยงห้อยฝาก็ได้ จะฝึกหัดกั๋นแม่สอนก็ได้ เสร็จแล้วเอาไปแต่งพร้อมเป๋นคำค่าวเคือ เมืองเหนือมีพร้อม ตกแต่งหื้อจุ้มเย็น สมควรมีไว้สิ่งตี้จำเป๋น หมากสุ่มหมากเบ็ง แป๋งขวดอมเหมี้ยง อู้ไปเต้าใดมันตึงบ่อเสี้ยง ขอยั้งพักเพียงเท่านี้ ภูมิใจ๋อาจ๋ารหลานห้าคนนี้ สืบของเก่าเกื้อโบราณ สำหรับแม่นี้บ่อมีอาวสาน ตราบนานแสนนานยินดีอยู่ไกล้ กำอู้ขีดเขียน หากผิดเพี้ยนได้ ก็ขออภัยแม่เต๊อะ ด้วยความเต๋มใจ๋เลยเขียนมาเยอะ ขอจบเต้าอี้เนอนาย น้องอิม น้องนก น้องแจน น้องไหม แม่สุดอาลัยพร้อมกับน้องแป๋ง พร้อมกับอาจ๋าร ปฏิพานหนักแหน้น เกิดมาเป๋นผู้มีบุญ ขอโจคลาภนั้นจงมาอุดหนูนหื้อผลบุญเตื่อมก๋ำเนอเจ้า ซื้อหวยถูกหวย ที่หนึ่ง หื้อเข้า หาอาจ๋ารเจ้าบุญมี ซื้อหวยถูกนักเงินนักอย่าหนี แม่บัวขอฟลีก้วยเตี๋ยวสักถ้วย ขอลา ก่อนเต๊อะ สุขขี สุขขี กู้คนหื้อมี ความสุขเน้อเจ้า...”

4.3 **ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับโรงเรียน** นักเรียนยุววิจัยมีการพัฒนาต่อยอดสิ่งที่ได้เรียนรู้จากชุมชนมาขยายผลในโรงเรียน โดยขอจัดตั้งเป็นชุมนุมในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 ใช้ชื่อชุมนุมว่า “สืบสานภูมิปัญญาผ้าทอมือ” โดยเปิดรับสมัครรุ่นน้องที่สนใจเข้าร่วมชุมนุมซึ่งลักษณะของชุมนุมจะเป็นการสาธิตทุกขั้นตอนของการทอผ้าด้วยมือ ตั้งแต่ ปลูกฝ้าย ตากฝ้าย อีดฝ้าย ปั่นฝ้าย ทำหางฝ้าย นำฝ้ายมาทำเป็นเส้นด้าย และทอเป็นผืนผ้า จากนั้นก็จะนำผืนผ้าแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆตามความถนัดของนักเรียนชุมนุม โดยมีป้าอัมพรเป็นที่ปรึกษาให้การสนับสนุนในเรื่องของพันธุ์ฝ้าย พืชย้อมสี และการเป็นวิทยากร ซึ่งโรงเรียนได้ให้ความอนุเคราะห์ในการจัดทำบ้านคนพื้นเมือง (ทำด้วยฟาก มุงหญ้าคา ใต้ถุนสูง) เพื่อใช้เป็นสถานที่สาธิตกิจกรรมดังกล่าว

สร้างบ้านคนเมือง-สถานที่สาธิตการทอผ้า

4.4 **ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับชุมชน** นักเรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นหรือชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เกิดความคิดที่จะอนุรักษ์ และเผยแพร่แก่สังคมให้รับรู้ว่ายังมีสิ่งที่ดีงามหลงเหลืออยู่ในชุมชน รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติในการมองชุมชน นักเรียนยุววิจัยค้นพบว่าผู้ให้ความรู้ไม่จำกัดเพียงแค่คุณครูหรือการเรียนรู้จำกัดอยู่ในขอบเขตบริเวณโรงเรียนเท่านั้น มีสิ่งที่ต้องเรียนรู้อีกมากมายในชุมชน ความรู้สึกในการเห็นคุณค่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน เห็นคุณค่าสิ่งดีงามที่เคยมีมาในอดีต ดังคำพูดของเด็กหญิงจิรายุ คำนวล ซึ่งเป็นตัวแทนพูดความในใจถึงป้าอัมพรว่า “...ขอบคุณป้าอัมพรที่ฝึกสอนถ่ายทอดวิชาชีพหื้อแก่พวกเรา พวกเราจะอนุรักษ์ไว้ รวมทั้งการอนุรักษ์ธรรมชาติด้วย งานของป้ามีคุณภาพ เป็นที่ชื่นชอบของหมู่เฮา ขอหื้อป้าทำอาชีพนี้ต่อไป พัฒนาฝีมือหื้อดีกว่าเดิมไปเรื่อยๆ ต่อไปหมู่เฮาก่อจะได้มาแอ่วหาป้า แถมเน้อเจ้า...” นอกจากนี้มีเรื่องเล่าของเด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ ที่สะท้อนมุมมองชุมชน โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “ยิงนัดเดียวได้นก....ตัว” เล่าว่า “...เมื่อรถจอดสนิทอยู่กับที่ฉันยังไม่ลงมา เพราะยังสะดุดตากับบ้านไม้ยกใต้ถุนสูง บรรยากาศร่มรื่นไปด้วยพฤกษานานาพันธุ์ และผู้คน จากนั้นอีกไม่นานก็มีผู้หญิงสวมแว่นตา ผมทรงบ๊อบผ่านวัยกลางคนมาแล้ว หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส นำหน้า

มาด้วยสุนัขสีน้ำตาล เข้ามาทักและเชิญชวนให้เข้าไปในบ้าน สุนัขตัวนั้นก็มาคลอเคลียเคล้าแข้งเคล้าขาเหมือนกับยินดีต้อนรับการมาเยือนของฉัน **ป้าอัมพร อินโอษฐ์** เป็นหญิงโสดยังไม่เคยแต่งงานเลย เหตุผลเพราะเป็นคนรักอิสระอยากจะท่องเที่ยวไปไหนๆก็ได้ ไม่ต้องห่วงอยู่ข้างหลัง ไม่ต้องรับภาระอะไร มีอยู่ครั้งหนึ่งเพื่อนชวนไปเที่ยวก็ไปด้วยกันพอไปส่งเพื่อนกลับบ้าน เพื่อนก็มีปากเสียงกันกับสามีผิดกับเราที่ไปไหนก็ไม่มีใครว่าอิสระกว่าตั้งเยอะ ป้าอัมพรได้ไปเป็นวิทยากรในหลายๆที่ ไม่ว่าใกล้หรือไกลแต่มีโอกาสไปสอนกลุ่มแม่บ้านอยู่ครั้งหนึ่ง เผอิญที่ที่ป้าอัมพรไปสอนนั้นติดทุ่งนา ตอนนั้นชาวนาพ่นยาในนาข้าวพอดี ก็ทำให้ไม่สบาย เสียงหายพูดไม่ได้ก็หลายวัน จากนั้นป้าอัมพรก็ทราบอันตรายจากสารเคมี จึงคิดว่าน่าจะรวมกลุ่มกันทอผ้าด้วยกรรมวิธีธรรมชาติรุ่นปู่รุ่นย่า ไม่ใช้สารเคมี เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แทนการรับผ้าจากที่อื่นมาตัดเย็บ ต่อมาป้าอัมพรได้คิดว่าไม้ไผ่กองมหึมาจะสามารถดัดแปลงไปทำอะไรได้อีก นอกจากเผาทิ้ง ป้าอัมพรจึงนำมาตัดเป็นปล้องเส้นเล็กๆ และนำมาร้อย ค้นคิดหาลายต่างๆก็นานพอสมควร จนคิดได้คือ ลายหกเหลี่ยมสวยสะดุดตา ต่อจากนั้นก็นำผ้าฝ้ายทอมือมาผสมผสานกับกิ่งไผ่จนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น จานรองแก้ว มู่ลี่ กระเป๋า ม่านบังตา เป็นต้น จนกระทั่งได้รับรางวัลหลายๆอย่าง ที่เห็นได้ชัดคือ รางวัล OTOP ระดับ 4 ดาวและ 3 ดาว ป้าอัมพรบอกว่า “อะไรก็เกิดประโยชน์ถ้าหากเรารู้จักใช้” นอกจากนี้ป้าอัมพรยังบอกอีกว่า “อยู่อย่างนี้แหละมีความสุขแล้วไม่ต้องไปขวนขวายหาอะไรมากนัก ไม่ต้องออกไปหาเงินที่ไกลๆ อยู่ใกล้บ้านดีที่สุด รู้จักพอ พึ่งตนเองได้ก็พอแล้ว” ส่วน**ป้าบัว** หรือที่เราคุ้นเคยกันดีในนามของ..พี่บัว.. เธอเป็นพี่สาวข้างบ้านของป้าอัมพรและเป็นสมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายพื้นเมืองของป้าอัมพรด้วย ชีวิตของเธอน่าเศร้ามากเนื่องจากสามีเธอจากไปปล่อยให้เธออยู่บ้านคนเดียว แต่ไม่น่าเชื่อ พี่บัวเป็นคนตลก เฮฮา นิสัยน่ารักเหมือนเด็ก ชอบแต่งและอ่านค่าวซอแถมเก่งอีกด้วย ว่างๆก็จะมาถามคำถามท้องถิ่นภาคเหนือ คลายความตึงเครียด เช่น “อะหยังเอาะไก่แม่หม่น ซุ่นหลังคา” คำตอบคือ “เมฆ” นกตอบถูก ถึงมื้อกินข้าวพี่บัวก็จะไปทำอาหารจากบ้านอร่อยๆยกมาทานด้วยกัน เธอรักพวกเราเหมือนลูกเหมือนหลาน ฉันอยากให้ผู้สูงอายุทุกคนเหมือนกับพี่บัว **อุ้ยแก้ว**ผู้ซึ่งเป็นพี่สาวของป้าอัมพรนั้นก็เป็นผู้ซึ่งให้ความรู้กับเราเหมือนกันทั้งเรื่องฝ้ายและอื่นๆ เธออีดฝ้าย ปั่นฝ้ายได้เชี่ยวชาญและเก่งที่สุดเท่าที่ฉันเคยเห็นมา อีกทั้งตอนที่พวกเรากำลังล้างจานอยู่นั้นอุ้ยแก้วก็นำน้ำซาวข้าวมาให้ล้างจานและเล่าว่าเมื่อก่อนไม่มีน้ำยาล้างจาน เค้าก็ใช้นี่แหละ ล้างกัน นอกจากนี้อุ้ยแก้วยังเป็นคนใจบุญอีกด้วย ทั้งเอาข้าวให้สุนัข และสับเศษผักให้ไก่ กลัวว่า ถ้าไม่สับไก่จะกินไม่สะดวก ท่านที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นผู้ให้ความรู้ในเรื่องต่างๆแก่พวกเรา แต่ก็มีอีกหลายๆท่านที่ยังไม่ได้กล่าวถึง อาทิ **น้านุช น้านิด**

รวมถึงน้องพิมพ์ น้องแพท ที่คอยแก้เหงาให้พวกเรา ในการศึกษาครั้งนี้จะไม่สามารถสำเร็จได้ถ้าหากไม่มีท่าน **อ.อ้อยทิพย์** นับว่ามาเที่ยวเดียวได้นกหลายตัว..."

4.5 **ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)** นักเรียนบันทึกการสะท้อนความคิดเห็นในการทำงานร่วมกับสกว. ดังนี้

เด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ "...สกว.เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนเด็ก เยาวชนให้รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตนเอง ถึงแม้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะไม่สำคัญเท่ากับประวัติศาสตร์ชาติก็ตาม แต่ก็ช่วยให้ดิฉันได้รู้จักใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ดี รู้จักทักษะในการสัมภาษณ์และยังเป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อบุคคลที่เรายังไม่รู้จักในหมู่บ้านที่ดิฉันเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล ถ้าหากไม่มีสกว. ดิฉันก็ไม่สามารถที่จะรู้จักคำว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยถ่องแท้ได้..."

เด็กหญิงขวัญชนก ขันจันทร์ "...รู้สึกดีใจที่ได้ทำงานร่วมกับสกว. นอกจากจะทำให้ตนเองนั้นเกิดความรู้ใหม่ๆแล้วยังทำให้รู้สึกดีกับเจตนาของสกว.ที่ต้องการให้เด็กไทยเป็นคนดีของสังคม เป็นคนรักถิ่นบ้านเกิดของตนเองและต้องการให้เด็กไทยนั้นอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการดำรงชีวิต และฟื้นฟูธรรมชาติในท้องถิ่นให้ดีขึ้น..."

เด็กหญิงจิรายุ คำนวล "...งานที่ทำร่วมกับสกว.มันเยอะจริงๆและค่อนข้างยาก ตอนแรกทำรู้สึกเหนื่อยมาก ทั้งเครียดทั้งท้อ และคิดว่า ตัวอย่างเราจะทำเรื่องพวกนี้ได้เหรอ แต่พอได้เห็นความตั้งใจและความคาดหวังจากเพื่อนๆที่ร่วมโครงการ อาจารย์และสกว. ที่อยากจะเห็นนักวิจัยตัวน้อยๆได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของประวัติศาสตร์ ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนาและวัฒนธรรมและยิ่งเป็นเรื่องในท้องถิ่นเราด้วย ทำให้ความรู้สึกและความคิดเดิมๆเปลี่ยนไปเปลี่ยนเป็นความคิดใหม่ๆ ความรู้สึกดีๆ และความรับผิดชอบต่อเรื่องที่ทำ ซึ่งในการทำงานแต่ละครั้งสนุกและอยากที่จะรื้อฟื้นพัฒนาประวัติศาสตร์อันดีงามที่ถูกลบเลือนกลับมาอีกครั้ง ตอนนี้อยากจะขอบคุณสกว.ที่ได้หยิบยื่นโอกาสดีๆให้แก่พวกเรา ทำให้เรารักประวัติศาสตร์และรักชุมชนท้องถิ่นเรามากขึ้น..."

เด็กหญิงสาธิตา ไชยเรือน "...จากการทำงานร่วมกับสกว.ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่าเป็นการทำงานที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่แน่นอน ข้าพเจ้ารู้สึกสับสน บางครั้งก็ปวดหัวท้อแท้ จนอ่อนเพลีย ง่วงนอนตลอดเวลา แต่จะหนักเท่าไหร่ที่ผ่านมานั้นข้าพเจ้าก็อดทน สามารถทำได้ดี ทำงานที่ผ่านมาได้จนสำเร็จ โครงการนี้เป็นโครงการที่ฝึกให้นักเรียนมีความอดทนขึ้นด้วย ..." เด็กหญิงแพรวา กีรติยรรยง "...การเข้าร่วมกับสกว.ถือเป็นโอกาสอันดีและเป็นการหาความรู้ใส่ตัว เพื่อจะนำไปพัฒนาและปรับปรุงต่อไป เป็นโครงการที่ทำให้ทีมงานเกิดความคิด

สงสัย อยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป และทำให้เกิดเป็นนิสัยรักท้องถิ่นของตนขึ้นมา สามารถสานต่อให้เด็ก ผู้ใหญ่มีจิตสำนึกในท้องถิ่นของตนที่อาศัย และใช้เป็นแหล่งทำกิน..."

จากบันทึกสะท้อนความคิดเห็นในการทำงานร่วมกับสกว. นักเรียนยุววิจัยส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อสกว. และเห็นว่าเป็นโครงการที่เกิดประโยชน์กับตนเองและท้องถิ่น

ข้อค้นพบจากกระบวนการพัฒนานักเรียนยุววิจัย

1. การตั้งคำถาม การใช้กระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้ผู้ศึกษาและนักเรียนมีความเข้าใจในเทคนิค วิธีการตั้งคำถามที่เน้นการสะท้อนความสัมพันธ์ของคน โดยก่อนหน้านี้ผู้ศึกษาได้ฝึกทักษะการตั้งคำถามให้กับนักเรียนเพื่อให้ได้เนื้อหามาตอบเรื่องราวในหมู่บ้านที่ต้องการศึกษา โดยไม่ได้มุ่งเน้นคนและความสัมพันธ์ของคน ทำให้การสังเคราะห์และสรุปในขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นการอธิบายเรื่องราวหรือเหตุการณ์แต่ขาดการปฏิสัมพันธ์ของคนในแต่ละยุคสมัย จึงส่งผลให้อธิบายการเปลี่ยนแปลงได้ไม่ชัดเจน แต่เมื่อผู้ศึกษาได้ร่วมงานวิจัยครั้งนี้ ทีมจังหวัดได้ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการตั้งคำถามที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ของคนส่งผลให้ผู้ศึกษาสามารถถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวให้กับนักเรียนยุววิจัย และนำไปใช้ในภาคสนาม ทำให้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนขึ้นเพราะมี “คน” เป็นคนดำเนินเรื่อง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บข้อมูลภาคสนามของนักเรียนครั้งแรกข้อมูลที่ได้ไม่เพียงพอที่จะนำมาตอบโจทย์คำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ผู้ศึกษานึกย้อนไปถึงอดีตของตนเองที่เคยเข้ารับการอบรมครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการกระจายอำนาจรุ่นที่ 1 ระหว่างวันที่ 17-25 เมษายน 2550 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยอบรมจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งวิทยากรให้ผู้เข้ารับการอบรมบันทึกผลการเรียนรู้ในแต่ละวัน โดยใช้เทคนิค “Learning log” กล่าวคือให้บันทึกใน 3 ประเด็น ได้แก่ สิ่งที่ได้เรียนรู้ในวันนี้ สิ่งที่จะค้นคว้าเพิ่มเติม และข้อคิดเห็นอื่นๆที่มีต่อเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ ผู้ศึกษาจึงได้นำเทคนิคนี้มาใช้กับนักเรียนยุววิจัย โดยให้นักเรียนนำข้อมูลที่ได้จากคำบอกเล่าของกลุ่มคนในหมู่บ้านมาตอบคำถามการวิจัยทุกครั้ง (สิ่งที่ได้เรียนรู้) ถ้ายังตอบไม่ได้ก็ร่วมกันวางแผนการตั้งคำถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม (สิ่งที่จะค้นคว้าเพิ่มเติม) และนักเรียนจะบันทึกปัญหา/อุปสรรค/ข้อคิดเห็นอื่นๆในแต่ละครั้งเพื่อนำข้อบันทึกเหล่านี้วางแผนเพื่อพัฒนาในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งต่อไป (ข้อคิดเห็นอื่นๆ) จากการใช้เทคนิคดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนสามารถตอบคำถามและวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้อย่างครอบคลุม

3. การสรุปและสังเคราะห์ข้อมูล การที่ทีมจังหวัดได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการแบ่งยุคที่ไม่ต้องติดกับการแบ่งยุคประวัติศาสตร์ตามกระแสหลัก รวมทั้งรูปแบบการเขียนงานวิจัยที่ไม่จำเป็นต้องเขียนเป็น 5 บท ส่งผลให้ครูที่ปรึกษาและนักเรียนยุววิจัยเกิดอิสระทางความคิด รวมทั้งความเพลิน (Play+Learn = Plearn) ในการร่วมกันตั้งชื่อยุคจนสามารถเรียงร้อยถ้อยคำเป็นเรื่องราวที่ตอบคำถามและวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ และน่าอ่านมากกว่างานวิจัย 5 บท รูปแบบเดิม

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

1. การเตรียมพร้อมนักเรียน ถ้าหากเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีจำนวนนักเรียนมากควรเตรียมความพร้อมตั้งแต่การรับสมัครและคัดเลือกนักเรียนที่มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำวิจัย มีการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้การเรียนรู้ร่วมกัน การให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งฝึกทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในงานวิจัย โดยเฉพาะทักษะการสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ การฟัง การใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเข้าสังคม และทักษะการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ครูที่ปรึกษาควรไปกับนักเรียนทุกครั้งเพื่อสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนหาจุดบกพร่องเพื่อแก้ไขและพัฒนาทักษะให้ดีขึ้น และหากเป็นไปได้ควรสรุปข้อมูลทันทีในแต่ละวัน โดยสรุปใน 3 ประเด็นคือ ข้อมูลที่ได้ในวันนี้ว่าตอบคำถามการวิจัยหรือวัตถุประสงค์การวิจัยได้ครอบคลุมหรือไม่ สิ่งที่จะต้องค้นคว้าเพิ่มเติม และบันทึกความคิดเห็น/ความรู้สึก

3. การสังเคราะห์ข้อมูล ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงลีลาการเรียนรู้(Learning Styles) ของตนเอง มีอิสระในการเรียนรู้ครูที่ปรึกษาไม่ควรสร้างกรอบให้นักเรียน ควรให้ดูตัวอย่างแล้วให้นักเรียนประยุกต์การสังเคราะห์ในรูปแบบของตนเอง ควรให้กำลังใจและเป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิดขณะที่นักเรียนเกิดปัญหา

ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นปัญหาของนักเรียนโดยเฉพาะในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเดินทาง การสื่อสารกับผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และขั้นตอนการสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งนักเรียนยุววิจัยบางคนไม่เข้าใจกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล และเวลาในการสังเคราะห์ข้อมูลมีน้อย ดังบันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานดังนี้

เด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ “...กระบวนการทำงานของกลุ่มก็มีอุปสรรค ปัญหาในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลคือการเดินทางคมนาคมไปยังหมู่บ้านที่ทำการศึกษาค่อนข้างลำบาก และปัญหาด้านการสื่อสารกับบุคคลวัยชราที่มีปัญหาด้านการได้ยินและความจำ ส่วนการสังเคราะห์ข้อมูลมีเวลาน้อยทำให้เอกสารที่ออกมาไม่ดีเท่าที่ควร...”

เด็กหญิงขวัญชนก ขันจันทร์ “...การทำงานเรานั้นมีอุปสรรคคือในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่นั้น พื้นที่อยู่ไกลจากบ้านที่เราพักอาศัยอยู่หลายกิโลเมตร ในด้านการเดินทางจึงลำบากและเสียเวลาไปไม่น้อย และอุปสรรคอีกอย่างหนึ่งคือ การสื่อสารกับผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเป็นไปอย่างลำบากเพราะผู้เฒ่าผู้แก่นั้นหูไม่ค่อยดี ได้ยินเสียงไม่ค่อยชัดเจน การตอบคำถามบางครั้งก็ไม่ตรงกับคำถามที่เราถามไปบ้าง...”

เด็กหญิงจิรายุ คำนวล “...อุปสรรคที่ได้พบเมื่อทำโครงการนี้คือ เมื่อเราไปขอข้อมูลจากผู้เฒ่าผู้แก่ บางท่านก็มีปัญหาด้านการได้ยินทำให้การพูดกับการฟังของท่านไม่สัมพันธ์กับคำถาม บางท่านก็มีปัญหาทางด้านร่างกายจะทำอะไรจึงไม่ค่อยสะดวก บางครั้งจะไปถามข้อมูลกับผู้สูงอายุในหมู่บ้านหรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญบางท่านก็ไม่อยู่ ส่วนในเรื่องของการวิเคราะห์ข้อมูล บางครั้งก็ไม่ค่อยเข้าใจกับโจทย์ที่ได้รับจึงทำผิดๆถูกๆ แต่นี่ก็เป็นปัญหาเล็กๆน้อยๆ ...”

เด็กหญิงสาธิตา ไชยเรือน “...ปัญหาของข้าพเจ้าก็คือ การไม่ค่อยมีเวลาในการทำงานเพราะมีงานอื่นในการเรียนเข้ามาเรื่อยๆ นอกจากนั้นก็ไม่มีอะไรอีกเลย ...”

เด็กหญิงแพรวา กีรติยรรยง “...การเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มวิจัยมีปัญหา บางครั้งทุกคนไม่มีเวลาว่างในการไปสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่รู้เรื่องเหล่านั้นและบางครั้งป้าอัมพรก็เข้าไปกรุงเทพเพื่อขายสินค้าของท่าน จึงไม่ได้ข้อมูลตามที่ต้องการในบางเวลา อีกทั้งงานบุญงานศพภายในหมู่บ้านที่ทุกคนจะต้องไปช่วยกันทำงาน ทุกคนจึงไม่มีเวลาในการสอบถาม...”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะของครู

1.1 ก่อนการทำวิจัย ควรมีการเตรียมความพร้อมนักเรียนด้านการใช้ทักษะที่จำเป็น
ในการวิจัยจนเกิดความชำนาญ แล้วถึงจะลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม จะทำให้ได้ข้อมูลที่ตอบคำถามการวิจัยได้รวดเร็วและตรงประเด็น

1.2 ครูที่ปรึกษาถือเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การทำวิจัยได้สำเร็จตามเป้าหมาย

ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของครูที่ปรึกษาจึงมีความสำคัญ ทีมผู้ประสานงานควรจัดอบรมครูที่ปรึกษาให้เข้าใจในบทบาทของตนเอง รวมทั้งการมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยอย่างถ่องแท้ จนเกิดความชำนาญสามารถเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนในทุกขั้นตอนของการวิจัย

1.3 ทีมผู้ประสานงานระดับจังหวัดควรมีการเตรียมความพร้อม มีกรอบการทำงานที่ชัดเจนโดยเฉพาะขั้นตอนการสังเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนองาน รวมทั้งควรมีเวลาเป็นที่ปรึกษาให้กับครูและนักเรียนยุววิจัยอย่างใกล้ชิด มีการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะของนักเรียน

เด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ "...ในการจัดกิจกรรมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สำนักงานกอบทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งหน้าควรแบ่งระดับกลุ่มยุววิจัยออกเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายด้วย เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียนแต่ละระดับ..."

เด็กหญิงขวัญชนก ขันจันทร์ "...ในการไปร่วมอบรมหรือเข้าร่วมโครงการนั้น ทางผู้มีเกียรติที่ได้มาพูดในการอบรมควรจะใช้ภาษาพูดที่ไม่ต้องเป็นทางการมากเพราะทำให้ บุคคลที่การศึกษาไม่ค่อยสูงจะฟังไม่รู้เรื่องว่าหมายความว่าอย่างไร และหัวข้อในการนำเสนอนั้นควรจะเพิ่มให้ความรู้แก่เด็กให้มากๆกว่านี้หน่อย การจัดงานวิจัยนั้นควรที่จะแยกระดับของผู้ทำงานวิจัย เช่นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นต้น..."

เด็กหญิงจิรายุ คำนวล "...อยากให้มีการจัดอบรมโครงการที่เข้าร่วมกับสกว.บ่อยขึ้น เพราะหากมีข้อผิดพลาดหรือปัญหากับโครงการจะได้แก้ไขถูกและท่วงทันและจะไม่ได้ไปแก้ปัญหาหรือสะสมปัญหาทีหลัง ส่วนเรื่องการจัดโครงการนี้จะมีทีมยุววิจัยรุ่นต่อไปเป็นเรื่องที่ดีและน่าสนับสนุน เพราะประวัติศาสตร์ไม่ได้หยุดอยู่แค่นี้..."

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

โครงการประสานงานยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ.**เอกสารประกอบการประชุมเพื่อติดตามแลกเปลี่ยนแนวทางการรับข้อเสนอโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ**,2551.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **Plearn เพลิน.เล่น.เรียน**,2541.

วชิราวุธวิทยาลัย.จาก Instructionism สู่ Constructionism รายงานผลเบื้องต้นจากวชิราวุธวิทยาลัย, 2541.

สมัย ยอดอินทร์.**ความรู้แบบองค์รวมและบูรณาการแบบองค์รวม**,2551.

สิทธา สลักคำ.**ดอกไม้เพลิงโบราณ**.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์กรุงเทพ,2540.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์.**ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์**.กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย(สกว.),2548.

แฟ้มเอกสารผลงานของนักเรียนยุววิจัย,2553.

บุคคลอ้างอิง

ผู้สูงอายุในหมู่บ้านตีนธาตุ ตำบลป่าไหน่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

1. นางขันแก้ว ดวงทิพยพิพัฒน์ อายุ 71 ปี
2. นางสาวอัมพร อินโอษฐ์ อายุ 60 ปี

นักเรียนยุววิจัย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพร้าววิทยาคม

1. เด็กหญิงกัญญารัตน์ ธิวรรณ์ อายุ 14 ปี
2. เด็กหญิงขวัญชนก ขันจันทร์ อายุ 14 ปี
3. เด็กหญิงจิรายุ คำนวล อายุ 14 ปี
5. เด็กหญิงสาธิตา ไชยเรือน อายุ 14 ปี
6. เด็กหญิงแพรวา กีรติยรรยง อายุ 14 ปี

การสังเคราะห์สื่อวีดีทัศน์โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

อารีย์ บินประทาน

หลักการและเหตุผล

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบันนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความแตกต่างหลากหลายของแต่ละวัฒนธรรมผ่านประวัติศาสตร์ ยังผลให้ประชาชนมีความสำคัญที่ในฐานะเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ และเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้วย ซึ่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นมาของวิถีชีวิตซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น และความรู้นี้ก็ยังเป็นพลังที่ช่วยให้คนในท้องถิ่นสามารถพลิกฟื้นสำนึกความเป็นตัวตน วัฒนธรรม และศักดิ์ศรีของความเป็นท้องถิ่น

จากความสำคัญของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือที่ผลักดันให้ตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาตร์ท้องถิ่น ประกอบกับกระแสอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ผ่านสื่อต่างๆ อาจส่งผลให้ท้องถิ่นเกิดความละเลยในการศึกษาและสืบทอดประวัติศาสตร์ไปสู่เยาวชน ซึ่งจะส่งผลให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าถูกลืมเลือนไปท่ามการกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาในปัจจุบัน การส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านสื่อวีดีทัศน์ จึงถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมวัฒนธรรมรวมถึงการรับแรงปะทะทางวัฒนธรรมได้อย่างมั่นคง และยังส่งผลให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งสร้างให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมอันแตกต่างหลากหลายผ่านการชมสื่อวีดีทัศน์

การศึกษาครั้งนี้ต้องการสร้างความเข้าใจเรื่องประวัติศาตร์ท้องถิ่นผ่านสื่อวีดีทัศน์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชนเผ่าอาข่าเก่าและเมื่อชนเผ่าอาข่าใหม่อพยพเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านดงน้ำล้อม ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย” ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชนเผ่าอาข่าในพื้นที่บ้านดงน้ำล้อม
2. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการปรับตัวของอาข่าทั้งสองกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเข้าใจเรื่องวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชนเผ่าอาข่าในพื้นที่บ้านดงน้ำล้อมผ่านการชมสื่อวีดีทัศน์

2. เพื่อศึกษาความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการปรับตัวของอาข่าทั้งสองกลุ่มผ่านการชมสื่อวีดีทัศน์

วิธีการดำเนินงาน

การศึกษาครั้งนี้ต้องการสร้างความเข้าใจเรื่องประวัติศาตร์ท้องถิ่นผ่านสื่อวีดีทัศน์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชนเผ่าอาข่าเก่าและเมื่อชนเผ่าอาข่าใหม่อพยพเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านดงน้ำล้อม ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย” โดยการฉายสื่อวิดีทัศน์ให้แก่กลุ่มตัวอย่าง (นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่) และตรวจสอบว่าเมื่อได้ชมสื่อวีดีทัศน์แล้วทำให้เกิดความเข้าใจตามประเด็นที่ต้องการนำเสนอหรือไม่

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดแนวทางในการตรวจสอบความเข้าเมื่อได้รับชมสื่อวีดีทัศน์ดังนี้ วีธีการแรกให้นักศึกษาเก็บความจากการชมสื่อฯ และวิธีการที่สองให้ตอบคำถามจากการชมสื่อฯโดยมีประเด็นคำถามที่ร้อยตามเนื้อหาของสื่อฯ

เนื้อหาจากวีดีทัศน์

วีดีทัศน์เรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการทำความเข้าใจกับผู้ชมว่าอาข่าคือใคร

อาข่าถือเป็นกลุ่มชาติพันธ์หนึ่งที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมอันเป็นวัฒนธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งในรูปแบบของความเชื่อ คำสอน ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม อันเป็นกุศโลบายที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของชนเผ่าที่สืบทอดกันมานาน

เนื้อความชุดต่อมาที่ได้มีการสื่อสารกับผู้ชมนั้นได้เสนอถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาข่าดังนี้

ท่ามกลางสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เน้นการพัฒนาอย่างไม่ขาดระยะของประเทศไทย แม้แต่ชุมชนชาวอาข่าที่อยู่บนดอยสูงก็กลายเป็นเป้าหมายของการพัฒนา กระแสที่เชี่ยวกราดของการพัฒนาทำให้ชุมชนตั้งรับไม่ทัน และนำมาซึ่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวอาข่า

ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมาเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆในสังคมของอาข่า ทั้งในด้านความเชื่อ วิถีปฏิบัติ การใช้ภาษา การแต่งกาย เกิดวัฒนธรรมบริโภคเลื่อนไหลเข้าสู่ชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบและสร้างปัญหาสังคมมากมาย ทรัพยากรถูกทำลาย การสูญเสียภูมิปัญญา เด็กและเยาวชนขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตและพิธีกรรมของอาข่า

เมื่อเสนอบริบทที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแล้ว ภาพการนำเสนอถัดไปจะเริ่มเข้าสู่ความเป็นชุมชนอาข่า หมู่บ้านดงน้ำล้อม ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ที่เป็นผลจากนโยบายรัฐให้อพยพจากดอยสูงลงสู่พื้นที่ราบ

จากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังมีหมู่บ้านชาวอาข่าที่ได้อพยพจากบนดอยสูงสู่พื้นที่ราบที่มีชะตากรรมเช่นเดียวกันคือ หมู่บ้านดงน้ำล้อม อยู่ในเขตตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ในปี พ.ศ. 2535 รัฐบาลมีนโยบายให้ชาวเขาที่อาศัยอยู่บนดอยสูง ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำให้อพยพมาอยู่พื้นที่ล่าง โดยให้เหตุผลว่า ชาวเขาบุกรุกพื้นที่ป่า ทำลายป่าไม้ ซึ่งถือเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ รัฐบาลได้เสนอให้ชาวเขามาอยู่พื้นที่ราบ จึงทำให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่บ้านห้วยฮ้อม ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา และอาข่าบ้านดอยบ่อ ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน 33 ครอบครัวได้ตัดสินใจอพยพลงมารับการจัดสรรพื้นที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 2 งาน และพื้นที่ทำกินครอบครัวละ 5 ไร่ ในเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านดงน้ำล้อม เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 จึงนับว่าเป็นอาข่ากลุ่มแรก ถือเป็นรุ่นบุกเบิกและก่อตั้งหมู่บ้านอาข่าพัฒนา

ลีผา ยูลึ ได้กล่าวถึงการอพยพลงมาว่า “ในช่วงแรกได้ลงมาอยู่กัน 3-6 ครอบครัว ตอนแรกแบ่งที่อยู่เป็น 2 งาน และ 5 ไร่สำหรับที่ดินทำกิน มาอยู่ครั้งแรกลำบาก ภาษาก็พูดไม่ได้ แต่ตอนนี้พูดได้แล้ว”

ดุสิต เฒอมือ กล่าวว่า “เมื่อก่อนอาข่าอยู่ตามดอย ดอยลูกนึงอยู่ประมาณ 30-50 หลังคาเรือน การทำมาหากินไม่ค่อยมีปัญหา แต่รัฐบอกว่าถ้าอยู่บนดอยจะทำลายป่า อาจจะทำให้เกิดน้ำท่วม และภัยพิบัติ จึงต้องย้ายลงมาอยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดสรรให้”

ชาติชาย เฒอมือ กล่าวถึงการเพาะปลูกเมื่ออยู่บนดอยว่า “จะใช้การถางป่าเพื่อการเพาะปลูก ถ้าดินเสื่อมไม่สมบูรณ์จะย้ายพื้นที่เพาะปลูกไปเรื่อยๆ รัฐจึงกลัวว่าป่าไม้จะหมดไป

ชาวอาข่าได้มีการอพยพย้ายถิ่นจากที่อื่นมาอยู่ในบ้านดงน้ำล้อมอย่างต่อเนื่อง

ชาติชาย เฒอมือ กล่าวว่า “ในช่วงแรกที่ได้เข้ามาก่อตั้งหมู่บ้านมี 17-18 ครัวเรือน ซึ่งไม่เพียงพอที่จะตั้งหมู่บ้าน พื้นที่กว้างและอยากได้คนเพิ่ม จึงได้ไปชวนอาข่าตำบลแม่ยาวมาอยู่ด้วยประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือน หลังจากนั้นก็ทยอยมาเรื่อยๆ ตอนนี้มีประมาณ 60 หลังคาเรือน”

จิรายุทธ เลเฉอะ เล่าว่า "สมัยก่อนไม่ได้อยู่ที่อำเภอพาน อยู่ที่อำภอเมือง ห้วยแม่ซ้าน ตำบลแม่ยาว ที่บ้านดงน้ำล้อมเจ้าหน้าที่ตั้งเป้าหมายไว้ 50 ครอบครัวให้ตั้งหมู่บ้านให้เต็มพื้นที่ ตอนแรกพวกที่ย้ายมาจากห้วยฮ้อมมีจำนวนคนไม่พอที่จะตั้งหมู่บ้านพวกของตน 11 ครอบครัวก็ได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้ ในช่วงนั้นบริเวณหมู่บ้านเป็นป่า ต้องถางพื้นที่เอง และใช้ไฟเผา เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เอารถมาปรับพื้นที่"

หลังจากที่ได้นำเสนอถึงการเข้ามาอยู่ที่บ้านดงน้ำล้อม สิ่งที่ได้นำเสนอต่อไปคือเรื่องการประกอบอาชีพของอาข่าที่ได้เปลี่ยนไปจากเดิม

หมู่บ้านดงน้ำล้อมเป็นหมู่บ้านที่มีทั้งคนพื้นเมืองและอาข่าอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยอาข่าจะอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆกัน 67 หลังคาเรือน อยู่บริเวณภูเขาเตี้ยๆ ในหมู่บ้านชาวอาข่าส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำไร่ ปลูกสับปะรดเป็นอาชีพหลัก และปลูกข้าวโพด กาแฟ ขิง ข้าวไร่ และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม

ชาติชาย เฌอมือ ได้พูดถึงการเพาะปลูกในบ้านดงน้ำล้อมว่า "ในพื้นที่บ้านดงน้ำล้อม ปลูกข้าวไร่ไม่สมบูรณ์ ลงทุนปลูก 10 ไร่ได้ข้าไม่กี่ถัง ทำให้ไม่พอกิน เลยปลูกสับปะรดเป็นหลัก เมื่อขายได้ก็นำมาซื้อข้าวกิน"

หมี่แซ เฌอมือ ได้ให้ความเห็นเรื่องการปลูกสับปะรดไว้ว่า "สับปะรดไม่เหมือนพืชชนิดอื่น เพราะว่าเหมาะกับสภาพดินที่นี่ และอดทน ทำให้มีรายได้ดี ไม่ต้องดูแลมากเหมือนพวกข้าว ขิง แต่ปลูกขิง ข้าวโพดเป็นอาชีพเสริม ซึ่งไม่ได้กำไรแม้แต่ทุนยังไม่ได้"

ดุสิต เฌอมือ กล่าวว่า "ที่ไหนมีงานรับจ้างเราก็ไป เมื่อก่อนยังไม่สัญชาติไทย ถือ ทร.13 บัตรสีฟ้า"

ด้านการประกอบอาชีพของอาข่ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต อดีตเป็นการประกอบอาชีพเพื่อการยังชีพ แต่ปัจจุบันอาข่าประกอบอาชีพเพื่อการค้าขาย เนื่องด้วยปัจจัยนี้จึงเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ

ชาติชาย เฌอมือ ได้กล่าวถึงการขยายพื้นที่ทำกินของอาข่าว่า "อาชีพหลักของอาข่าเมื่อก่อนคือปลูกข้าว ไม่ได้ใช้เทคโนโลยี ต้องใช้มือถาง ครอบครัวที่มีพื้นที่ 4-5 ไร่จะเหนื่อยแทบ

ตาย แต่ตอนนี้ถึงมีพื้นที่หลายสิบไร่ก็ทำได้ เพราะมีเงินทุน ใช้วิธีพ่นยา มีเครื่องพ่นยา มีรถพ่นยา ทำให้สามารถขยายพื้นที่ได้ ขณะเดียวกันคนที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ไม่พอ"

จิรายุทธ เลเฉอะ ได้กล่าวถึงการใช้พื้นที่เพาะปลูกว่า "การปลูกข้าวใช้พื้นที่มาก ปลูกสับปะรดใช้พื้นที่น้อยและมีรายได้มากกว่า

การเข้ามาของอาข่ามีจำนวนมากใน พ.ศ. 2547-2548 ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือญาติ ส่งผลให้มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ชาติชาย เฌอมือ กล่าวว่า "มีเครือญาติพี่น้องอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น"
จิรายุทธ เลเฉอะ และชาติชาย เฌอมือได้พูดถึงการจัดสรรที่ดินในหมู่บ้านดังนี้

จิรายุทธ เลเฉอะ "พื้นที่ในหมู่บ้านจัดสรรเป็นล็อคๆ และใช้วิธีจับสลาก เพื่อขจัดปัญหาการแย่งพื้นที่"

ชาติชาย เฌอมือ "พวกที่มาทีหลังจะไม่มีที่ดิน ต้องหาซื้อเองหรือเช่าพื้นที่ เพราะพื้นทีจัดสรรนั้นได้จัดสรรหมดแล้วในปีแรกที่ย้ายมาอยู่ ส่วนคนที่มาอยู่ในสองปีแรกก็อาจจะได้พื้นที่ 2 ไร่หรือ 2-3 งาน เท่าที่ยังเหลืออยู่และพอที่จะจัดสรรให้ได้"

การนำเสนอในส่วนต่อไปได้เสนอถึงการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ การนับถือศาสนา คริสเตียน และปัญหาเรื่องพื้นที่ทำกิน

ในอดีตลักษณะทางสังคมของอาข่าจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชนเผ่าอาข่าจะนับถือผีและเซ่นไหว้ผี รวมทั้งมีการละเล่นต่างๆเช่น การโล้ชิงช้า ประเพณีดั้งเดิมของอาข่าเมื่อมีการเซ่นไหว้ผีหรือบรรพบุรุษจะมีการฆ่าหมู ฆ่าไก่ เพื่อประกอบพิธี ต่อมามีพวกเผยแพร่ศาสนาคริสต์แนะนำให้ชนเผ่าอาข่าไม่ฆ่าสัตว์ เพราะเป็นบาป มิชชันนารีมีความพยายามที่จะให้ชนเผ่าอาข่านับถือศาสนาคริสต์ โดยให้ความช่วยเหลือชุมชนในทุกรูปแบบทั้งเงินให้เปล่าและในรูปของโครงการ

ดุสิต เฌอมือ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเข้ามาของศาสนาคริสต์ไว้ดังนี้ " อาข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ก็ยังเป็นอาข่าอยู่ แต่วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม หลักประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมไม่ค่อยมีแล้ว คริสเตียนได้เข้ามาเผยแพร่ให้ความหวังใหม่ เพราะเห็นว่าอาข่าไม่พัฒนา"

เช่นเดียวกับ *หมี่แซ เฌอมือ "บางคนนับถือคริสต์อยู่แล้ว ตั้งแต่สมัยอยู่ห้วยฮ่อม คริสเตียนเริ่มต้นเข้ามาในกลุ่มอาข่าเมื่อ 60 กว่าปีที่แล้ว เป็นมิชชันนารีที่มาจากพม่า เพราะพม่าก็มีคนอาข่าที่ยังไปมาหาสู่กัน ตอนนี้ก็มีมิชชันนารีของอาข่าด้วย"*

จิรายุทธ เลเฉอะ เล่าว่า "นับถือคริสต์ตอนย้ายมาอยู่ที่นี่ ก่อนหน้านี้นับถือพุทธ ผี นับถือผีและคริสเตียนแตกต่างกันตรงที่ คริสเตียนไม่เลี้ยงไม่เซ่นไหว้ใดๆทั้งสิ้น เมื่อก่อนอาข่าจะต้องเลี้ยงหมู ไก่ เอาไว้เพื่อเสี้ยงผีและเซ่นไหว้ แต่ไม่ว่าจะนับถือพุทธหรือคริสต์อยู่ที่ตัวบุคคล เพราะแต่ละศาสนาก็ดีทั้งนั้น"

ทุกวันอาทิตย์อาข่าจะหยุดทำงานเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การเข้าโบสถ์จึงเข้ามาแทนที่พิธีกรรมเดิม อาข่าจะพบปะกันและพูดคุยกันในวันอาทิตย์

วัฒนธรรมการแต่งกายเปลี่ยนแปลงไป อาข่าจะแต่งกายเหมือนคนพื้นราบ จะแต่งกายในชุดประจำเผ่าในวันสำคัญเท่านั้นเช่น วันคริสต์มาส วันขึ้นปีใหม่ กินข้าวใหม่ และทุกคนจะมีชุดประจะเผ่า

อาข่าเก่าและอาข่าใหม่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดสรรให้ จึงอยู่กันอย่างค่อนข้างแออัด พื้นที่ไม่พอกับการทำมาหากิน จึงทำให้มีการบุกรุกพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ต้องคอยตักเตือนอยู่เสมอ อาข่ายังใช้วิธีการทำไร่แบบหมุนเวียนพื้นที่ จึงทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยาน นอกจากนี้อาข่ายังได้ขยายพื้นที่การปลูกสับปะรดด้วยการเช่าพื้นที่จากหมู่บ้านอื่น

ชาติชาย เฌอมือ กล่าวถึงการขยายพื้นที่ทำกินว่า "หมู่บ้านใกล้ๆ ขายที่ดินงานละ 2 หมื่น ขายพื้นที่ไร่ละหมื่นกว่าบาทแต่ที่ไม่ค่อยสวย เป็นพื้นที่ลาดชัน ใกล้แนวเขตอุทยานฯ ช่วงหลังราคาที่ดินเพิ่มขึ้น ที่ดินทำกินไม่เพียงพอจึงต้องเช่า มีการขยายพื้นที่ทำกินมากขึ้น"

หมี่แซ เฌอมือ กล่าวว่า "พื้นที่หมู่บ้านนี้ไม่ค่อยดี เป็นดินหิน การปลูกสับปะรดถือเป็นพืชที่เหมาะกับพื้นที่ ไม่ต้องดูแลมาก สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ตั้งแต่ปีแรกจนถึงสิบปีถ้าดูแลดีๆ"

ดุสิต เฌอมือ กล่าวว่า "เมื่อก่อนอาข่าทำแค่พอกิน แต่เปลี่ยนแปลงไปเพราะมีการบริโภคมากขึ้น"

ประเด็นสุดท้ายที่มีการนำเสนอคือ การเปลี่ยนแปลงเรื่องการประกอบอาชีพของอาข่ารุ่นใหม่

จากการที่ประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้ค่าจ้างแรงงานถูกลง อาข่าที่ได้เรียนหนังสือจึงนิยมทำงานในเมือง ตามบริษัท ห้างร้าน มีน้อยมากที่จะทำการเกษตร

หมี่แซ เฌอมือ ได้เล่าถึงน้องชายไว้ว่า "มีน้องชายจบจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทำงานเป็นผู้จัดการที่อำเภอเวียงป่าเป้า คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยทำการเกษตรแล้ว"

ชาติชาย เฌอมือ กล่าวว่า "คนรุ่นใหม่ส่วนมากจะอยู่ในเมือง ความรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คนรุ่นใหม่ไม่มีใครสืบทอด"

ดุสิต เฌอมือ ได้พูดทิ้งท้ายว่า "อาข่าเปลี่ยนได้ แต่เปลี่ยนแบบไม่รู้ เกินความจำเป็น ของวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ไม่มีคุณค่าแก่การจดจำ"

การประกอบอาชีพของอาข่าเก่าเมื่ออาข่าใหม่เข้ามาในหมู่บ้านดงน้ำล้อม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้อาข่าเปลี่ยนแปลงอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า สภาพสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป สังคมของอาข่าทุกวันนี้จึงไม่แตกต่างจากชาวไทยพื้นราบ

ผลการศึกษา

การเก็บความและการตอบคำถามจาก วีดีทัศน์เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชนเผ่าอาข่าเก่าและเมื่อชนเผ่าอาข่าใหม่อพยพเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านดงน้ำล้อม ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย" ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องของอาข่าในประเด็นดังนี้

บริบทของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาสามารถเก็บความและตอบคำถามถึงบริบทของชุมชนได้ดังนี้

หมู่บ้านดงน้ำล้อมเป็นชุมชนอาข่า ตั้งอยู่ในเขตตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม คำสอน ข้อห้ามในการดำเนินชีวิตที่สืบทอดกันมานาน การพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดผลกระทบกับอาข่าไม่น้อย ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอาข่าทั้งในเรื่อง ศาสนา ความเชื่อ การแต่งกาย ภาษาที่ใช้ ทำให้เกิดวัฒนธรรมบริโภคและสร้างปัญหาสังคมขึ้น ทรัพยากรถูกทำลาย การสูญเสียภูมิปัญญา เด็กและเยาวชนขาดความรู้ ความเข้าใจในวิถีชีวิตของอาข่า

ในปี 2535 รัฐบาลมีนโยบายให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนที่สูง ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำให้อพยพลงมาอยู่บนพื้นที่ล่าง ทั้งนี้รัฐได้ให้เหตุผลว่า ชาวเขาบุกรุกพื้นที่ป่า ทำลายป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำ ส่งผลให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่บ้ายห้วยฮ้อม ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา และอาข่าบ้ายดอยบ่อ ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน 33 ครัวเรือน ได้อพยพลงมาและได้รับการจัดสรรพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยครอบครัวละ 2 งานและพื้นที่ทำกินครอบครัวละ 5 ไร่ ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยหลวง ถือเป็นอาข่ายุคแรกที่ได้อพยพและก่อตั้งหมู่บ้านอาข่าพัฒนาขึ้น

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การปรับตัว และการเข้ามาของอาข่าใหม่

เมื่ออาข่าได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านดงน้ำล้อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตจากเดิมเพราะอาข่าเคยชินกับการอยู่บนพื้นที่สูง ปัญหาในเรื่องการใช้ภาษา มีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการประกอบอาชีพ ความเชื่อ ศาสนา ทั้งยังมีอาข่าที่ได้อพยพเข้ามาเพิ่มมากขึ้น

อาข่าได้ปรับเปลี่ยนในเรื่องการประกอบอาชีพ จากเดิมปลูกข้าวไร่ ข้าโพด งา ขิง และมีอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ มีรายได้ไม่เพียงพอ ดินไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกจึงเปลี่ยนเป็นปลูกสับปะรด เพราะสภาพดินเป็นดินปนทราย และสามารถปลูกได้ทั้งปีไม่ต้องถางออก อาข่าจึงปลูกสับปะรดเป็นอาชีพหลัก อาชีพรับจ้างเป็นอาชีพเสริม วิถีชีวิตของอาข่าจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ทำการเกษตรเพื่อยังชีพเป็นการเกษตรเพื่อค้าขาย นั่นเป็นเพราะกระแสของการบริโภค การใช้เงินเพิ่มมากขึ้นเพื่อส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ มีความต้องการใช้ชีวิตเหมือนคนในเมืองทั้งการอุปโภค บริโภค ชาวอาข่ามีการขยายที่ดินทำกินด้วยการซื้อและเช่าพื้นที่สำหรับการปลูกสับปะรด อาข่าได้ใช้เทคโนโลยีในการผลิตใช้สารเคมีมากขึ้นเพื่อให้ได้ผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีทุนมากขึ้นและสามารถขยายพื้นที่การผลิตเพิ่มขึ้นด้วย

ในปี 2547-2548 ได้มีชาวอาข่าอพยพเข้ามาอยู่ในบ้านดงน้ำล้อมเพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือญาติ ส่งผลให้มีประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่จะไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน และอาศัยอยู่กับเครือญาติ ประกอบอาชีพรับจ้าง

ในอดีตลักษณะทางสังคมของอาข่าจะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นับถือผี เช่นไหว้บรรพบุรุษ มีการละเล่นต่างๆ เช่นการโล้ชิงช้า การเซ่นไหว้ผีแต่ละครั้งจะมีการฆ่าหมู ฆ่าไก่เพื่อนำไปประกอบพิธี ต่อมามีมิชชั่นนารีเข้ามาแผยแพร่ศาสนา ให้ความหวังใหม่แก่ชาวอาข่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น อาข่าจำนวนไม่น้อยในชุมชนนับถือศาสนาคริสต์(นิกายโปแตสแตนส์) ซึ่งหลักของศาสนาสอนว่าการฆ่าสัตว์ถือเป็นบาป ส่งผลให้พิธีกรรมต่างๆที่เคยมีหายไป ชาวอาข่าต้องเข้าโบสถ์เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทุกวันอาทิตย์อาข่าจะหยุดทำงานเพื่อไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และใช่โบสถ์เป็นสถานที่พบปะพูดคุยหลังจากเสร็จสิ้นจากการประกอบศาสนพิธี การพบปะกันในวันอาทิตย์จึงเข้ามาแทนที่พิธีกรรมของชาว อาข่าทั้งการไหว้ผี โล้ชิงช้า

ในเรื่องของการศึกษา ชาวอาข่าได้ส่งลูกหลานเรียนหนังสือ บางครอบครัวได้ส่งให้เรียนจนจบปริญญาตรี และส่วนใหญ่ผู้ที่ได้เรียนหนังสือจะไม่กลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนบรรพบุรุษ แต่จะไปใช้ชีวิตในเมือง ประกอบอาชีพรับจ้าง ทำงานตามบริษัท ห้าง ร้าน เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่รายได้ดีกว่า ไม่ลำบากเหมือนการทำเกษตร

การแต่งกายถือเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นอาข่า แต่ปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกายของอาข่าเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต อาข่าในบ้านดงน้ำล้อมจะแต่งกายเหมือนชาวพื้นราบ และจะแต่งกายชุดประจำเผ่าในวันสำคัญเท่านั้น เช่น วันคริสต์มาส และวันขึ้นปีใหม่

สรุป

สิ่งที่พบจากผลการศึกษาครั้งนี้ นักศึกษาสามารถทำความเข้าใจวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลง การปรับตัวของอาข่าบ้านดงน้ำล้อมผ่านการนำเสนอด้วยสื่อวีดีทัศน์ได้ตามเนื้อหาที่นำเสนอ แต่เมื่อได้เทียบเคียงเนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อฯกับเนื้อหาของงานวิจัย พบว่ามีประเด็นบางประเด็นที่ไม่ได้ถูกนำเสนอ เช่น ประเด็นความขัดแย้งของอาข่าเก่าและอาข่าใหม่ในเรื่องการถูกกดค่าแรง การเข้ามาของการทำการเกษตรแบบพันธะสัญญา การให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนทั้งเงินให้เปล่า และรูปแบบโครงการต่างๆของกลุ่มมิชชั่นารี เป็นต้น โดยภาพรวมเมื่อนักศึกษาได้ชมสื่อแล้วสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับอาข่าบ้านดงน้ำล้อมได้